6;1

Monumenta Batavina

1652

[illegible]

Sum è Libris Fra.s Hobler. July 1852.

MONVMENTA PATAVINA SERTORII VRSATI

STVDIO

Collecta, digeſta, explicata, ſuiſque iconibus expreſſa.

AD

SERENISSIMVM PRINCIPEM

&

AVGVSTISS. SENATVM VENETVM.

PATAVII, MDCLII.

Apud Paulum Frambottum Bibliopolam.

EX FACVLTATE SVPERIORVM.

Jas. F. Kellas Johnstone

Nobiliſſimo ac Clariſſimo Viro

SERTORIO VRSATO SERENISS.MÆ REIPVBLICAE VENETÆ

Monumenta Patauina dedicanti.

SCilicet æterni nos urit ſacra cupido,
Et fatis pugnare juvat. Vix Regibus aurum
Vix diadema placet, ſi ſeros nulla nepotes
Fama manet. properant obſiſtere viribus ævi
Mortales quacunque licet. durabile marmor
Quæritur, & ſolidi fortiſſima vena metalli.
Surgunt Pyramides, ſtant magna mole coloſſi,
Æratæque domus, ac templa minantia cœlo,
Accedunt tituli Parcis Orcoque timendi.
Hæc etiam pereunt, lapidumque cadauera paſſim
Cernimus, & ferri proſtant fragmenta pereſi,
Signaque deficiunt. Et qua depellere peſtem
Hanc tandem ratione licet? Retinere fugacis
Vel ſpeciem vitæ labor eſt. VRSATE, malorum
Per te finis adeſt, Phœbo par arte ſalubri,
Lingua Mercurio. Fato ſine fine ruenti
Mens artes humana ſuas opponit, & illa
Illa immortali Lacheſin virtute repellit.
Ingenio ſupereſſe datum eſt. TE vindice ſaxis

Vita redit, ſpiratque chalybs, ſtatuæque loquuntur,
Palanteſque umbræ redeunt, maneſque reducti
Feſtinant iterum deſertas viſere ſedes,
Auctoremque ſuum pompa venerantur inani.
VRSATE, æternat mortales ſcripta papyrus,
Scalpraque vincuntur calamis, & marmora chartis:
Et ſemper durant, quæ poſſunt ſæpe renaſci,
Quæ ſubito motu totum ſparguntur in Orbem.
Sis bonus o felixque operi ſanctiſſime MARCE,
Hæc tua tutela eſt. æterni cura laboris
Traditur æterno. Cum vis non altera diras
Alati poterit Saturni avertere noxas,
Tu falcem eripies manibus. Tibi tempora cedunt,
Sidera ſe renovant. mediis invictus in undis
Sceptra tenes, DIVINE LEO, ſemperque tenebis.
Hic ſe conjunxit rerum diviſa poteſtas,
Concurrunt bona quæque. Loci miracula tantis
Conueniunt regnis. prudens natura futuri
Has tibi præſtruxit ſedes, hæc littora certis
Muniit aggeribus, Venetaſque per æquora fudit
Cycladas, ut tuto maneant tua templa receſſu,
Vt late tendas vires. Vrbs proxima cœlo,
Vrbs ipſis fundata Deis, en turribus altum
Inclinat tibi Veſta caput, tibi Copia dives
Immenſas diſpenſat opes, Nereuſque tridentem
Porrigit, & gladium felix commendat Enyo,
Et miſtas oleis donat Victoria palmas.
Cedite quas magnæ ſubito vertere ruinæ,
Quas victor crudelis habet, non hoſtis in urbem,
MARCE, tuam venit ferro metuendus & igne,
Non unquam veniet. proprio tibi currere fuſo
Fata vides, alio ſervari robore vires.
Non anni ſeniumve nocet, ſemperque nitores,
Semper vita redit, ſemper robuſta juventus.
Italiæ clades, & ſævi crimina belli
Sic penſata placent. jam barbarus Attila terris
Profuit Auſoniis, & dignos laudibus Hunnos
Dixerimus, ſi ſic urbs perfectiſſima naſci
Debuit. Immenſis conſurgunt optima damnis,
Abſolvit manſura dies. Vt conderet unam
Ex voto, plures alias Fortuna reliquit.

Aſpice

Aſpice qua jaceat forma, quos ſpiret honores
Vrbs invicta loco, claris invictior armis,
Sed potius longe longe invictiſſima juſtis
Legibus. hæc anima eſt, hic ſpiritus, unde ſalutis
Fundamenta fluunt. Conſiſtunt omnia rectis
Finibus, & veris librantur pondera cauſis.
Vndique Majeſtas, Libertas undique magno
Miſcetur ſtudio. Stat ſummo culmine Princeps,
Stant Patres propiore gradu, communia plures
A' teneris curant. Concordia quæritur omni
Ingenio, æquantur cultus, æquantur amores.
Vix natis eſt pœna malis. Sine crimine regnant,
Qui præſtant aliis, populus ſine murmure paret.
Eſt patriæ manſurus amor, pulchrique cupido,
Sunt animi fortes, ſunt fida ſilentia rebus,
Eſt modus imperiis. Non fert hæc ora Tyrannos,
Non Dictatores Venetis naſcuntur in undis.
Si quis barbaricas poterit convellere portas,
Si vincet turpes CRVX SACRATISSIMA Lunas,
Hujus erit. ducet victrices Adria claſſes,
Et Leo Threiciis affiget ſedibus alas.
VRBS ÆTERNA fave, vultus pie MARCE ſerena,
Dum venit VRSATVS, dum marmora reddit avorum,
Et ſanctas patriæ curas. affunde vigorem
Divine, & tecum venturis affere ſeclis.
Sis etiam facilis veniæ, ſi ſacra profanis
Contemero verbis, ſi ſtringo maxima paucis:
Sic olim menſor latæ compendia terræ
Sic idem vaſti deſcribit mœnia cœli,
Nec tamen offendit terram, nec lædit Olympum.

MICH. KIRSTENIVS SILESIVS.

SERENISSIMO PRINCIPI CELSISSIMOQVE SENATVI VENETO.

DIu ſane ambiguus hæſi, SERENISSIME PRINCEPS, PATRESQVE AMPLISSIMI, vobiſne hunc qualemcunque ingenij mei partum offerrem. Timueram enim ne manus armatæ ferro repudiaturæ eſſent donum otioſi ac inutilis libri; maxime cum ſatis conſtet, nimis plerorumque animis hanc inſediſſe opinionem, nullum eſſe literis cum armis commercium. Verum inter varias fluctuanti cogitationes, iamq; ad contraria conſilia inclinanti, C. Iulij Cæſaris occurrit ſymbolum, dextra gladium, librum ſiniſtra geſtantis: idque protinus vacillantem erexit animum, nouoſque fiduciæ ſubiecit ſtimulos. Ete-

nim ſi vir bellicis innutritus laudibus, victorijſque, trophæis, ac triumphis, ad illud famæ eluctatus faſtigium, quo paucis vel aſpirare quidem contingit, res tam diſſidentes adeo amica ſocietate deuinxit, quid vetat, quominus nobis idem de florentiſſima hac Republica polliceamur? Nam veteres quoque vni Deæ ſub diuerſis tantum Palladis ac Mineruæ nominibus, & literarum, & armorum præſidium detulere. Cui vero ignotum, hanc Rempublicam glorioſiſſimam ſe totam ſemper ad inuictiſſimi Cæſaris æmulationem compoſuiſſe, taleſque produxiſſe omni ſeculo viros, qui ſuum ac patriæ nomen non minus ingenio, quam fortitudine, nō minus calamo, quā ferro in immenſę glorię lucem aſſeruerint? Tanto quidē poſteriore hac laude celebriores, quod non ciuili, ſed barbararum, et ab omni humano cultu alienarum nationum ſanguine ſuæ virtuti litauerint. Cuius rei luculentum ſatis eſt argumentum, quod ſicuti intra magnam vrbem in armamentario toto orbe celebratiſſimo Marti, ſic Patauij tamquam in tranquillitatis portu ſtudijs magis amico, Apollini, ac Muſis collocarint domicilium. Conuolant ex omnibus regionibus magnitudine famæ acciti, illuc quibus arma, huc quibus ingenuæ arrident literæ: illic cum ſtupore viſuntur tremenda, quæ alato Leoni cuduntur fulmina, ſeueriora longe, quam quę in obſcuro Cyclopum antro Ioui Vulcanus fabricatus eſt: heic ſapientia, & vndequaque in vnam quaſi ſedem coactæ artes ſummo ingeniorum cultu e-

minent.

minent. Quare non omnino ingratos futuros ſpero hoſce, quos vobis in obſequij teſtimonium dico, laboris mei fructus; quibus iam optime notum, non alia hinc munera ſperari poſſe, quam qualia ſolent à Muſis proficiſci. Sed nec validiori licuit hoc opus tutelæ credere, quam cui ſoli aduerſus immaniſſimos hoſtes tota ſe Chriſtianæ Reipub.cæ ſalus commiſit. Aequum præterea videbatur, vt quaſcunq; patria mea antiquitatum poſſidet opes (omnes autem ex illius quaſi gremio eruimus) veſtro patrocinio ſubmitteret, ſub quo feliciſſime hucuſq; vixit: præſertim cum illæ maxima ex parte à Romana defluxerint Republica, cuius veſtra felix æmula floreſcit. Numquid vero Romani latius, quam Veneti nominis gloria eſt peruagata? illine plures maioreſque victorias, quam vos, enumerauere? an forte ferociores illi atrocioreſque nationes ac gentes, quã Veneti domuerunt? an demum vlla laude Adriatica æſtuaria ſuperbo Tiberi conceſſerint? Ego vero ſummas omnes, quotquot olim floruerunt, Reſpublicas in vnicam hic coaluiſſe, & Lacedæmone quidem iuſtitiam ac diſciplinam, Athenis ſapientiam, Roma fortitudinem huc tranſmigraſſe crediderim. Beatam vere vrbem Patauinam, quod olim terrarum ſubiecta Reginæ, non inferiorem hac ætate nacta ſit dominam! Non ſum equidem neſcius, hiſce temporibus gratam fore eorũ operam, qui vrgentibus vndique ſæuiſſimis bellis, pro eius defenſione ſeſe hoſtibus armatos obiecerint. Ve-

rum

rum neque hac in parte publicis neceſſitatibus noſtra familia defuit. Superiore nempe ſeculo Gaſpar Vrſatus Iuriſconſultus in patrio Gymnaſio primę ſedis profeſſor, eo vſque Octumuiralem dignitatem Patauij fortiter tutatus eſt, quouſq; fides erga Sereniſſimam Rempublicam Venetam inuiolata durauit. Anno vero MDLXXI. Vrſus & Bernardinus Vrſati, cum militum decuria, proprijs impenſis conſtantiſſime contra Turcas ſteterunt, atque ſecundus fortis miles, primus vero ſtrenuus centuriæ fortiſſimorum e nobilitate Patauina virorum præfectus, toto orbe decantatam victoriam, qua Turcico ſanguine Adriaticum erubuit pelagus, ad Naupactũ ſua virtute illuſtrauerunt. Nuper vero Alexander, eximijs perfunctus officijs, cũ plurima heroicę indolis edidiſſet ſpecimina, bello Cretico iuuenilem animam Reipublicæ glorioſe deuouit. Ne quis autem & noſtrum hac in re inutile reprehendat ſtudium, ſi aliud non fuerimus conſecuti, forte ad militaria decora contendentibus ſtimulos addiderimus. Etenim cum monumenta iſta nihil ſint aliud, quam præclarorum virorũ memoriæ, quas ob ſingularia merita eximiaſq; virtutes antiquitas immortalitati conſecrauit, ambitione ac ſpe ſimilis comparandæ ſibi laudis ad egregia facinora complures accendemus. Vos præſertim SERENISSIME PRINCEPS, PATRESQVE AMPLISSIMI, futuram veſtram gloriam in lucidiſſimo quaſi ſpeculo conſpicietis. Qua enim reuerentia nos priſtina modo aſſeruamus

mus monumenta, qua ſolertia à temporum iniurijs illa vindicamus, quo ſtudio ac religione demum eadem veneramur, pari veneratione olim veſtrarum laudum ſacra veſtigia colet, aſſeruabit, tuebitur poſteritas. Quonam vero tempore præſtantium virorum celebritas maiori apud vos curæ fuit? dum nempe eorum, qui & bello enituerunt, & pace, quos ſupremis ornamentis condecorauit non minus toga, quam arma, qui conſilijs factiſque illuſtribus non minus foris ſplendorem, quam maieſtatem ſibi conciliauerunt domi, qui inauditis æquitatis, fortitudinis, prudentiæque exemplis orbem vniuerſum in admirationem rapuerunt, ampliſſima & propemodum infinita eſt ſeries, adeo vt vix ſit tantus monumentorum, quæ eriguntur, numerus, quantus eorum, qui ſunt meriti, quique promerentur. Ceterum cum illa olim ſtupebunt poſteri, cum ad noſtram imitationem ſuis minoribus tradenda colligent, aliud non precor, quam vt in tam arduo labore Minerua magis propitia, veſtroque ſplendore digniore vtantur. Agite interim, antiquo gloriæ inſiſtite curſui. Fortuna veſtræ obnoxia generoſitati viam vobis ſternet ad illos triumphos, qui ideo vobis ſolis debentur, quia alios inde aut metus, aut ignauia, aut inuidia procul arcet. Veſtris ſubſtrata pedibus ingemiſcat crudeliſſima Hydra, quæ deſidi exitium minabatur Europæ. Vnius Reipublicæ oppreſſa victorijs detumeſcat ſuperbia, quæ Chriſtiano orbi vniuerſo metum iniecit. Ad

ſupremum

ſupremum interim immortalis gloriæ faſtigium euehimini, in quo terrarum vos adorabunt gentes, ſoli veſtræ virtuti in acceptis ſuam relaturæ ſalutē. Tenuitati vero meæ, veſtris ſemper obſequijs deuotæ, ſi benigne annueritis, omnem voti ſummam me aſſecutum felix deprædicabo.

Patauij Kal. Septembris MDCLII.

S. M. V.

Deditiſſimus

Sertorius Vrſatus.

LECTORI BENEVOLO.

Voraciſſimum omnium rerum tempus, quo nimium vere videmus

— altas turreis ruere, & putreſcere ſaxa

priſca Patauinorum Monumenta adeo attriuerat, vt pauca ſatis, eaque ferme exeſa, ſituque corrupta occurrerent, & perexigua ipſorum poſteris ſupereſſet notitia. Nimirum homines tanquam coniurati humanitatis hoſtes quotidie ſaxa inſcriptionibus memorabilia vulgarium lapidum inſtar barbaro plane more rumpebant ac proculcabant, imo perpetua obliuione delebant. Operæ itaque pretium duxi, nec à mea in patriam pietate alienum, ſi quæ adhuc à temporis iniuria, hominumque inertia ſupereſſent, omni labore diligentiaque poſteritatis memoriæ vindicarem. Opus ſane grauiſſimum, meiſque viribus longe impar agnoſco, cui nec meus vtique ſufficit conatus, niſi tua Lector amice beneuolentia deſiderij mei ſummam ſine liuore ex animi ſententia expleuero. Si qui tamen hæc mea forſan nimis acute perſtrinxerint, beneficij tui apud me æterna ſtabit memoria, ſi eis in mentem reuocaueris, non humanæ ſed diuinæ felicitatis eſſe, nullis circumueniri erroribus. Si quid heic boni, hilari fronte excipiant; ſi quid infra ſpem, ad Veſpaſianum Imperatorem Plinij maioris illud cogitent: Homines ſumus. *Tu interim hiſce ingenij mei primitijs, & antiquitatum libamentis tantum indulge, vt labori plurimorum iudicio non prorſus inutili euentus reſpondeat, donec fortunante Deo ætas tempuſque meliora reddat. Vale, ac faue.*

REuerendiſſimi Sacri Quæſitoris iuſſu PATAVINA MONVMENTA Sertorij Vrſati viri natalibus ac virtute clariſſimi attente perlegi. In quibus non modo quidquam comperi, quod Religioni, ac moribus fraudi eſſet, verum multa animaduerti, quibus ſanus lector eruditior fieret, & melior. Multiplici doctrina paſcere ingenium licet, ac per literatos lapides, ſaxiſque deſcriptos patriæ annales retro acta ſecula cum voluptate luſtrare. Sed & præceptis quoque ſalubribus formare animum hæc Monumenta poterunt, tituloque defungi. Quanta eorum dementia, qui mortalitatis fæcem, ac ſordes marmore componunt, vt carius putreſcant? Quanta vanitas ſperantium poſſe hoc pacto prorogari nomen, ac memoriam ſui in longum extendi? Quaſi extincti cineres ſepulchrorum ruina non cumulentur: quaſi tumulos obducta tellus non ſepeliat; quaſi non moriantur & lapides. Quota pars reliquiarum veluti naufragij de iniurijs annorum, ac temporum gula reſtat? Truncus ſtatuarum populus, fatiſcentes tabularum cruſtæ, ſemeſa columnarum fruſta, cipporum fragmina minutatim expugnata, & quæ olim vias ſuperbe prætexebant monumenta late agris diſiecta, & obruta, aratris effoſſa, vt vere monumentum colatur, ruderibus excepta, atque ab ipſis Manibus reuulſa, ſitu, muſcoque obſita, obliterata, oblimata, magnarum arborum ſtirpibus diffiſsa, trita rotarum orbitis, rurſus veluti in ludibrium fundamentis reddita, ſuggrundiorum ſtillicidijs, fluminum marginibus, viarum ſtratis, vrbis purgamentis deſtinata, alieno ſepulchro adſtituta, translata toties errantibus Vmbris, & iactata. Nulli pedes in frontem, nulli retrò, nuſquam ambitus, & maceria: nihil ſacri, & religioſi. Quota inquam pars de Infernis his ſedibus ſupereſt? Quæ reſtat cuius eſt? Caſſa nomina, ignoti in patria tituli, peregrina inſcriptio. Qui illa poſuere ignorantur. Ite nunc & ſepulchris fidite, quorum ſpectatis funera. Perituris condimur. Mors tandem & tumulos æquat. Hæc qui reputauerit, multum huic libro, multum ſibi debebit.

Octauius Ferrarius.

Noi

Noi Reformatori dello ſtudio di Padoa.

Hauendo veduto per fede del Padre Inquiſitor Generale di Padoa, come nel Libro intitolato Monumenta Patauina Sertorij Vrſati non v'è coſa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & medeſimamente per atteſtato del Segretario noſtro niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concedemo licenza che ſia ſtampato, douendoſi oſſeruar le Leggi in queſto propoſito. In quorum fidem &c.

Dat. à 1. Maggio 1652.

{ Vicenzo Guſſoni Cau. Proc. Refor.
{
{ Bertucci Valier Cau. Refor.

Pietro Vianoli Segr.

Die 7. Menſis Martij 1652.

OPus Præſens manuſcriptum in folio chartarũ 585. cui titulus eſt Monumenta Patauina Sertorij Vrſati ſtudio collecta &c. Cuius initium *Voraciſſimum omnium rerum* &c. & finis *& forſan nimis iniuſtè*, fuit pro impreſſione Paduæ viſum, & approbatum, cum in ipſo nihil contra fidem, Principes, aut bonos mores conſtare videatur. Die, menſe, & anno quibus ſupra.

Ita eſt & ego Fr. Ant. Vercellus de Lendenaria Inquiſitor Generalis Paduæ manu propria.

Nobiliſsimo ac Eruditiſsimo Viro

SERTORIO VRSATO P. P.

OPVS

DE PATAVINIS MONVMENTIS

In lucem edere paranti.

VRSA leui teneros linguæ molimine natos
Lambens, conciliat partibus ore decus.
His maiora tamen longè miramur in VRSA,
Quæ facit ingenio viuere ſaxa ſuo.
Naturæ ſint iſta quidem miracula; at illud
Diuinæ fuerit non niſi mentis opus.
Quid mirum? Hircanis non hæc venit VRSA cauernis,
Sed delapſa polo nobile ſtemma dedit.
Diruta mole ſua, vel temporis acta ruinis,
Iam cecidere ſolo tot monumenta virum;
Splendidiora tuis ſurgunt hæc marmora ſcriptis,
Atque his luce datur nobiliore frui.
Qui ſaxis VRSATE potes producere vitam,
Aeternum reddent hæc rediuiua decus.

Hieronymus Sanctaſophia Medicinæ Theoricæ
in Patrio Gymnaſio Profeſſor.

ATtica iam ſileat doctæ mendacia mentis,
Gens hodierna parit, veraque monſtra videt.
Saxa trahi in cumulum dulci teſtudinis ictu,
Fama refert; cygnus Theſſalus author adeſt:
Arte ſua veniunt lapides, glomerantur in vnum,
Vrbſque ſolo agreſti turribus alta patet.
Somnia Graia hæc. At Patriæ miracula vera;
Inclyta SERTORIO Fama perennis erit.
Hic veteris ſplendor, noſtræ quoque gloria gentis,
Eſt Citharaque potens, eſt calamoque valens;
Conuocat illa feras; en huius marmora tractu
Marmora concurrunt, marmora clara ſimul
Hic oculi ſpectent tum claram turribus vrbem;
Vrbs viget in turri, quæ caput orbis erat;
Hoc opus eſt turris, turris molimina geſtans
In tacitum Lethes, falciferumque ſenem,
Aſtra petens turris, moles miranda per æuum;
Audax haud iactet plus Babilona labor.
Cedat priſcus honos, cedant miracula vana
Memphis, ſeù Cares, aut Epheſinus ager.
Omnis in Euganea plauſus ſtat mole ſuperbus,

Inque vno trinum connumeratur opus.
Munera celſa thori ſi illuſtria mauſolea?
Coniux fata viri marmore ſculpta colit.
Barbara Pyramidum vel te miracula captant?
Nobilium ſaxis fulget imago Ducum.
Templum non Triuiæ, ſed Famæ hoc dicito ſacrum;
Et quot ſunt lapides tot ſimulacra viro,
Huic condignus honos, qualem ſua nomina poſcunt:
SERTORI cingant AVREA SERTA comam.

Franciſcus Forzadura.

SVbiecta Euganeis collibus, inclyta
Stirpis Dardaniæ filia; mœnibus
Surgens nobilibus; diuitijs potens
Aures vrbs Pataui applica.
Tu, quæ conſpicuis culta ſcientijs
Diffundis celebres undique glorias;
Iactaſque innumeros ingenio viros,
Qui mittunt radios polis.
Aeternas equidem tollere adoreas
Multorum poteras præterito die.
Multorumque potes laudibus euehi
Hoc, quo tempore viuimus.
Aſt hæc præcipue tangere pectora
Sit decreta tibi, quam veneror libens:
Quam miratur Iber, Gangis & incolæ:
Quam SERTORIVS exhibet.
Noſcis, veſtibuli poſtibus inclyta
Quæ olim dirigeres ſigna; ſecurium;
Criſtarum capitis; clauſtraque ianuæ,
Puppes; ſpicula; parmulas.
Noſcis, quas tulerint atria imagines
Maiorum, celebri ſanguine nobiles;
Has ſtantes croceo ſanguine; cereo
Has fictas medicamine.
Vtque illis abacus ſplenduit vberans
Iactans Romuleos vincere imaginum
Maieſtate, pios; atque frequentia;
Quæ ſecreta repleuerant
Tectorum; lapides, & laquearia.
Nec te diffugiunt marmora, litteris
Exſulcata ſenum; geſtaque ſenſibus
Noſtris priſca ſonantibus.
Illic, liuor edax ſi quis ademerit
Diſcurſus ſeriem, mens penetrat noua,
Inuitoque nouis tempore gentibus
Famam reſtituit Patrum.
Sed non mira tamen concino. Spiritum
Qui reddit viduis ſanguine cordibus,

Conſumptis etiam litterulis poteſt
Senſum reddere marmorum.
Hæc per te recinunt ignis Achillei
Conſumptum validis viribus Ilium,
Atque Antenorei regis ad Euganos
Aduentum Patauî patris.
Stellæ reſtituis carmina grandia.
Annaleſque ſacri cernere Liuij
Totos fas populis; Romuleos duces
Qui reddit celebres polis.
Atque hinc geſta patent magna Penatium
Maiorum, vt reliquis, ſic tibi principî
Factorum, celebri tangere gloria
Dignorum patrias nouas.
VRSATE innumeris reſtituens decus,
Quod languebat adhuc temporis inuidî
Liuore; & taciti ſorte ſilentij,
Quod linguæ eminuit ſonos.

Petr. a Pedec. Bellun.

DVm veterum monumenta nouas extollis in auras,
Obruta Cimmerijs, quæ iacuere locis;
Agnoſcunt veterum ciues decora alta parentum,
Agnoſcunt magnos, quos imitentur auos.
Dumque labore tuo maior ſplendeſcit auorum
Fama, tibi ſcriptis clara trophæa paras.
Digna cedro pandis, Diuum molimina tentas,
Dum ſuperum eſt mortem vincere, & inuidiam.

Obſeruantiæ monumentum
Franciſcus Salinerius Pat.

Εἰς τον ἐκλαμπρόταΤον Κύριον
ΣΕΡΤΟΡΙΟΝ ΟΡΣΑΤΟΝ
Τὰ παλαιὰ τȣ̃ ΠαΤαβίȣ μνήμαΤα Ἑλληνικά Τε
καὶ Ρωμαῖα ἀκριβῶς συλλέξαντα.

ΜΝήμαΤα ἐν βραχέσιν γραφίσιν συλλέξαΤο πάντα
Ὀρσάτος, ἐν πλείςοις πάνσοφος ἐυεπίῃ,
Ἐυγενίην ἀρεταῖς συνεμίξαΤο, ἀυτοδίδακτος,
Τȣ̃νεκα τάξιν ἔχȣ καὶ νέος ἀθανάτην.
Ἔυχεο ΠαΤάβιον, σοφίης ὑπερέδραμε μέτρα,
Πλέξατό σοι ςεφάνην σὸς παῖς ἐυκλεεά.

Obſeruantiæ & Amicitiæ Monumentum
Ioannes Matthæus Buſtronius.

Del

SERTORII VRSATI MONVMENTA PATAVINA.

LIBER I. SECTIO I.

OCCASIO ET FORMA OPERIS.

GEnius, Numen naſcentibus datum, Deus eſt, cuius in tutela, vt quiſque natus eſt, viuit; ſi Cenſorino credendum. Is, cum in viuentes maximam poteſtatem habeat, vitam introeuntibus quid agendum imperat, ac vnicuique noſtrum veluti Pædagogus datus, hominumque aſſiduus obſeruator conſtitutus, eos ab vtero matris exceptos ad extremum vſque vitæ diem comitatur. Nos, Chriſti Seruatoris imbuti præceptis, verius naturæ propenſionem credimus. Hinc Poeta concinne: *De die Natali cap. 3.* *Ceb. Theb. in Tab.* *Sen. Epiſt. 110.*

Nauita de ventis, de tauris narrat arator:
Enumerat miles vulnera, paſtor oues. *Propert. 2. eleg. 1.*

Vt nihil de me dicam, in primo adoleſcentię limine, ad antiquorum memorias eximia veneratione recolendas, à Genio excitato. Hæc enim, etſi grauiora ſtudia me detinebant, ſemper primas ſibi erga ſe partes obſeruantiæ meæ vindicabant, & cultum eis debitum, quem mihi Genius ſuadebat, mente ac ſermone non deſerebam. Cumque antiqua Numiſmata, & quæ inſculpta ſaxis, primum animi mei locum occupaſſent, circa hæc totus eſſe decreui. Noſtra vero Patauina inter cetera occaſionem præbebant: tum quia apud Bernardinum Scardeonium ciuem noſtrum nobiliſſimum ac eruditiſſimum, primum, antiquorum epigrammatum Patriæ noſtrę, diligentiſſimumque collectorem, ipſius Typographi negligentia forſitan, in eius *De Antiquitate Urbis Patauij Libro Primo, Claſſe Quarta, Titulo De Antiquis Notis* non pauca mutila, mendoſa, & imperfecta legebantur: tum quia ab eius æuo nonnulla recens eruta, quamplurima deperdita obſeruabantur. At quemadmodum præ omni ſtudio antiquitas me perpetuo ad magnam ſui admirationem traxerat, Geniuſque ad lapidum collectionem impulerat, ſic ingenij mei tenuitas ac mediocre ſtudium, & quidam ſeculi languor ab inſtituto ſæpius auocabant: cum vere illud ſit, in quo

 Pe-

Petronij querela.

Qui pelago credit, magno ſe fœnore tollit;
Qui pugnas, & caſtra petit, percingitur auro;
Vilis adulator picto iacet ebrius oſtro;
Et qui ſollicitat nuptas, ad præmia peccat;
Sola pruinoſis horret facundia pannis,
Atque inopi lingua deſertas inuocat artes.

Quamobrem res dubia me diu ancipitem tenebat, animique incertus non inani metu reprimebam Genij impetum, amicorum hortatui meam opponens imbecillitatem. Verum quæ me timidum anxiumq; reddebant, eorumdem tandem conſilia expugnarunt, vt alacri animo opus aggrederer. Nimirum experientia noueram, aliquando poſſe inter Olores canoros Anſerem ſtrepere, & quod in quacunque re,

Petron. Sat.
----- Non omnibus vnum eſt
Quod licet. Hic ſpinas conligit, ille roſas.

Plenum laboris, fateor, negotium; in quo, ſi euentus ex voto non reſponderit, Propertianum illud me excuſabit:

2. Eleg. 8.
Quod ſi deficiant vires, audacia certe
Laus erit. In magnis & voluiſſe ſat eſt.

Prodeunt itaq; meo ſtudio in vnum collecta veteris æui Monumenta Patauina, quæ vel in Vrbe, vel in agro reperta ſunt. Varietas autem inſcriptionum ad memoriam certum poſtulat ordinem; illarum enim, quæ à Scardeonio memorantur, aliæ adhuc ſuperſunt, aliæ prorſus periere. Quæ etiamnum videntur, partim publicis in locis, partim priuatis in ædibus conſeruantur. Nec iſtæ in vrbe omnes. Multæ enim extra Ciuitatem, ac ditionem Patauinam, ad exteros translatæ hodieque apud eos cuſtodiuntur, vel temporis iniuria prorſus deletæ ſunt. In agro pariter quædam nunc viſuntur, quædam minime apparent: tandemque non paucæ ex alijs regionibus huc allatæ: aliæ ſpuriæ, ac ſuppoſititiæ deprehenduntur. Cuiusmodi ſunt etiam reliquæ poſt Scardeonij operam, & ab alijs noſtro ſeculo repertæ.

Monumenta igitur omnia, vel Patauinæ Vrbis, vel oppidorum, vel Vicorum, tribus libris proponuntur, in ſectiones diſtinctis. Harum prima, quæ ſpectat ad Ciuitatem, continet Monumenta locorum publicorum: nimirum quæ ſunt in Templis, Cœnobijs, Foris. Quæ priuatis in ædibus extant, ſecundum quatuor Vrbis vicos ſeu regiones, Cathedralis videlicet, Pontis Molendinorum, Altinatis, Turricellarum totidem ſectiones conficient.

Sexta ſectione ſpectabuntur aliunde Pat. translata; ſicuti Septima, quæ aliquamdiu ſeruata Patauij, ad exteros poſtea fuere tranſportata. Quę vero in pagis Vrbi Patau. ſubditis reperiuntur, Octauæ ſectionis erunt; tandemque ea, quorum memoria penitus deſijt, Nonæ ſectioni;

Spuria

Spuria verò ac ſuppoſititia Deciinę dicata venient. Et quia in priuatorum ædibus, prout modo ſignificaui, multę diuerſę antiquæ memoriæ poſterorum venerationi vindicantur, quarundam familiarum, ubi huiuſmodi aſſeruantur monumenta, me inuitauit dignitas, vt earum laudes breuiter attingerem, ac viros illuſtres, qui inde prodierunt, veris ac congruis elogijs famæ commendarem. Nollem tamen quiſquam ſuam ſtirpem à me præteritam doleret, omnium enim feciſſem mentionem, ſi monumenta apud ipſos fuiſſent reperta, quæ huic materiæ occaſionem præbuiſſent. Interim omnes æqualiter à me æſtimari, ac ſummo honore & reuerentia coli ſyncere profiteor: in hoc autem opere alium ſcopum mihi non præfixi, quam vt antiquarum inſcriptionum memoriæ conſulerem.

Vrbi accedit ager Patauinus, cuius termini ſunt Orientem verſus Mare ſeu æſtuaria Veneta, à meridie Atheſis fluuius, ad occidentem colles Euganei, à ſeptentrione Muſon fluuius. Quorum in Vrbis veteri ſigillo apud Ioannem de Lazara Comitem Patauinum, ac D. Stephani Equitem, de antiquitatibus meritiſſimum, hæc eſt mentio.

Ambitus proinde agri noſtri Patauini, frumenti, fructuum omnium, vinique generoſiſſimi feracis, centum, & octoginta paſſuum millia explet. Ideoque ad ſuum commodum ob inſignem amplitudinem noſtri maiores eum in duas diuiſerunt partes. Vnam quippe oppidis in agro ſitis adſcripſerunt, alteram Vicis in Vicariatus diſtinctis ſubiecerunt. Hinc libri duo; unus, qui operis ſecundus, Oppida omnia cum ſuis pagis excipiet, qui ſunt Atheſte, Mons ſilicis, ſeu Acelum Plinij, Montinianum, Cittadella, Plebs ſacci, Campus Sampetrus, & Caſtrum Baldi,

Bern. Scard. De Antiq. Vrb. Pat. lib. 1. Claſ. 1.

Nat. Hiſt. lib. 3. cap. 9.

quibus Prætor, Patricius Venetus, quotannis ius dicit. Alter, operis tertius, Vicos cum ſuis pagis continebit; quales ſunt Conſyluium, Titulum, Arquadum, Miranum, Oriacum, Anguillaria: quibus annis ſingulis à Conſilio Patauino ciuis, Vicarij titulo, ad ius dicendum præficitur. Oppida vero omnia iunctim prodibunt (quandoquidem, Atheſte excepto, pauca in alijs monumenta reperiuntur) ordine, quantum licebit, perſpicuo, notiſque adiectis, ſi quæ hodie deſiderentur.

Quicquid occurrit obſcuri, veterum Hiſtoricum & Grammaticorum auctoritate, bona fide, ſine plagij nota declaraui; illuſtrium nempe virorum nomina, actiones, dignitates, magiſtratus cum noſtris quandoque collatos; artes præterea, negotiationes, ſculptorum quoque errata non raro indicaui. Monumenta amiſſa, vel à quibuſdam diuerſa ratione luci tradita, ex alijs collegi; de quibus etiam interdum ſententiam tuli.

Ne quid tamen inconſulto; e Patauinis mihi præluxere Ioannes de Nono, Gulielmus Vngarellus nondum publici iuris; quique iam in lucem venere, Albertinus Muſſatus, Bernardinus Scardeonius Canonicus & Hiſtoricus Patauinus, Iacobus Cauacius Cœnobita Caſſinenſis, Cœnobijque D. Iuſtinæ ſcriptor ſolertiſſimus, Angelus Portenarius Sancti Auguſtini Eremita *Patauinæ Felicitatis* Italice conſcriptæ auctor; itemque Laurentius Pignorius, & Iacobus Philippus Tomaſinus Æmoniæ Præſul, omnes de patria optime meriti: quorum, ſicubi opus fuit, ſententiæ nonnumquam candide interceſſi; hac tamen lege, ut quiſque liberam in hęc mea cenſuram exerceat, ne meliora lateant.

AD

AD BASILICAM CATHEDRALEM.

INter ſacras ædes primus iure locus Cathedrali debetur. De cuius ſtructura quid certi in tanta de rebus Patauinis ſcriptorum diſcrepantia, & poſt tot ęrumnas, atque excidia, quę diu patriam noſtram vexarunt. Sunt enim, qui à Tricidio Fontana, anno ſalutis DCXX. urbis huius Epiſcopo, à Diuę Sophię Templo, omnium in urbe vetuſtiſſimo, in eum, quo nunc viſitur, locum translatam; alij ab Henrico IV. Bertę uxoris, & Milonis Epiſcopi ſuaſu, à D. Iuſtinæ Templo in media urbe ſub annum MLXXX. conſtitutam putant. Quicquid ſit, originem ea antiquiſſimam certe, ac nobiliſſimam agnoſcit. Terręmotu autem anno MCVII. templum hoc deiectum Clerus anno MCXXIV. ſuis impenſis reſtaurauit, Macilo quodam Architecto; ut teſtantur carmina, in epyſtilio vaſtæ columnæ lateritiæ, quę ſecunda à ſumma templi area progredientibus ad dextram occurrit.

Guliel. Vngarellus MS. lib. 2. Hiſtor. Patau. Ang. Port. de Felic. urbis Paduæ lib. 9. cap. 4. Iacob. Cauacius Hiſtor. Cænob. D. Iuſt. lib. 1. fol. 33. Scard. lib. 1. claſſ. 2. Porten. ibi.

ME TERRAE PRIMVS MOTVS SVBVERTIT AB IMO
SET MACILI LIMO PVLCHRE ME STRVXIT AB IMO
✠ ANNO AB INCARNATIONE DOMINI M.CXXIV. IND. II.
ARTE MAGISTRALI MACILI CONSTRVXIT AB IMO.

Quo forſan tempore, dum fundamenta iacerentur, priſca ibi inuenta fuere munumenta: Quorum primum, in ſumma area ad orientem olim ſita, ac poſtea Federici Cardinalis Cornelij munificentia in occidentem translata, forſan ſitum, hodie in pariete prope terram, e regione domicilij Archipresbyteri, literis uncialibus elegantiſſimum ſpectatur.

I.

M'. ALLENIVS M'. F. FAB.
CRASSVS CAESONIVS
TR. MIL. PRAEF. FAB.
IIII. VIR

2.

In turri hoc extat Fragmentum.

. . . . . . C. F. FAB. VEIO
TESTAMENTO FIERI IVSSIT

3.

In ſacello D. Hermacoræ, quod aulæ adiacet Epiſcopali, aræ gradum exornat hic titulus.

ANTONIA.C.F.VXOR
TERENTIA P. FILIA.

1. M'] Quod igitur felix fauſtumque velit verus ſapientię fons, ingenij mei tenuitas propoſito inſtituto limina pandet. Etenim quam primum ad priſcorum monumenta me genius impulit, huius ALLENII prænomen diu perpendi, multmque circa ipſum hęſitaui, donec eruditiſſimi Laurentij Pignorij de patria noſtra pręclare meriti, ac antiquitatum diſertiſſimi Oedipi facula ductus MANIVM eſſe intelligerem, prout vir eximius in Adnotationibus ad ſuas Patauinas origines oſtendit. Quod prænomen ſic inſcribebatur, quaſi ex M. N. A. in unum colligatis compoſitum foret.

Fol. 171. Onuphrius Panuin. de Antiq. nomin. De verb. ſignif. Lit. M. De Roman. Nomin.

Rationem eius dedit Feſtus in hęc verba: *Manium prænomen dictum eſt ab eo, quod mane quis initio natus ſit*. Sigonio autem Varronis, Valerij, & Macrobij auctoritate: *Manius dictus eſt, qui mane ſit ortus, aut ominis cauſa quaſi bonus*; & eodem teſte M'. inſcribebatur MANIVS ad diſtinctionem M. qua litera MARCVS deſignabatur. Quod ſane diſcrimen ſi aduertiſſet Portenarius, utique monumentum hoc aliter explanaſſet, cuius de Cathedralis reſtauratione hęc ſunt verba: *Nell' anno poi* 1107. *il Clero del Domo cominciò à rifabricar la Chieſa, e deputò ſopra detta fabrica quattro cittadini, li nomi delli quali ſi leggeuano nel muro della Capella vecchia del choro verſo il Cimiterio, cioè Aliuio, Allenio, Marco Fabio, Craſſo Ceſenio Tribuni de Caualieri.* De quibus antiquitatum cultores ſententiam ferant: Mihi ſatis eſt indicaſſe neutiquam M'. F. FAB. pro Marco Fabio legendum eſſe, ſed MANII FILIVS FABIA, quę nomen eſt Tribus de qua paulo poſt nonnulla. Nec TR. MIL. de Tribuno, vel Tribunis equitum, ſed de TRIBVNO vel TRIBVNIS MILITVM.

Lib. 9. cap. 4.

Nec ſane prætereundum, quod notum eſt etiam omnibus, tametſi parcius noſtræ Ciuitatis memorias colentibus, eo tempore, quo Baſilica reficiebatur, apud nullos Patauinæ Ciuitatis hiſtoricos illarum familiarum, e quibus Portenarius Pręſides eius inſtaurationi delegatos affirmat, reperiri mentionem; haud dubie, quod non eſſent. Nec titulus

ille

ille à Romanæ dictionis puritate alienus, quæ reparati templi ſeculo iam exoleuerat. Imo, quod omnium validiſſimum eſt argumentum, Patauio ab Henrico IV. Bertæ vxoris, & Milonis Epiſcopi hortatu ad Reip. formam in libertatem reſtituto, Conſules S. C. creari cœperunt; Henrico autem vſque ad annum MCVII. ſuperſtite, Quatuoruiris iuri dicundo locus non erat. *Scard. lib. 1. Claſſ. 2.*

ALLENIVS] Gentem Alleniam regionibus claruiſſe noſtris, tum hoc monumentum, cum Vicentinum etiam, quod heic exhibeo, ſatis demonſtrat.

V . F
TI . ALLENIVS . FLORVS
SIBI . ET . ALLENIÆ . MVRENÆ
LIBERTÆ . VXORI . ET
FILIIS . LIBER.
SV . ɔ . ET
TI . ALLENIO . TI.
IANNO

Merciar. Hiſt. Vicen. lib. 1.

FAB.] Neminem puto etiam antiquitatum notitia leuiter tinctum, qui neget particulam hanc indicare Tribum FABIAM. In omnibus enim monumentis Tribum referentibus, ſtatim poſt patris nomen, illius, cui poſitum eſt monumentum, Tribus deſignatur; vt teſtis eſt Cicero: *Ser. Sulpitius Qu. F. Lemonia Rufus*: & paſſim in antiquis lapidibus apparet. In Tribum autem FABIAM Patauium receptum fuiſſe, tum antiquæ memoriȩ, cum Scardeonius teſtatur. Prȩterea in ipſa Romȩ comitijs interfuiſſe, ſuffragiaque tuliſſe, Prȩtores, Ærarij Prȩfecti, & Conſules, qui in noſtris inſcriptionibus leguntur, ſatis declarant. Scio quidem altum inter Patauinarum rerum ſcriptores, nec ſublatum hactenus diſſidium, an Patauium ciuitas fœderata, Municipium, ſiue Colonia Romanorum fuerit? Nec me fugiunt hinc inde rationes, & auctoritates allatæ; hanc tamen litem meam facere nolo. Sed ſi quis fortaſſe contenderit, Patauium Ciuitatem fuiſſe fœderatam, vnde dictator Conſules, Prȩtores, teſte Sigonio fœderatarum Ciuitatum magiſtratus? Si non Municipium, vel Colonia, cur Duumuiri, Triumuiri, Ædiles, Augures, Quatuoruiri, teſte Panuinio, officia Municipijs & Colonijs propria? & ſi ſui iuris fuit, cur Patricij, Equiteſq; more Romano? *Philip. IX.* *Claß. 2.* *De Antiq. iur. Ital. lib. 2. cap. 14.* *Antiq. Veron. lib. 2. à cap. 7. vſque ad 13.*

Verum Patriæ meȩ hinc quidquam detractum non velim; cuius ego gloriæ ſtudendum cenſeo. Si tamen Patauini Romȩ ad magiſtratus, & quidem ſummos fuerunt euecti, veriſimile eſt, Patauium Romanis aliquando paruiſſe. Societatem enim non admittebat Imperium, quod orbem ſubegerat. Vtra vero gloria maior, vel Ciuitatem noſtram manſiſſe liberam quidem, ſed Reipublicȩ Romanæ honoribus inferio-

rem

rem, vel Conſules ex ſua gente habuiſſe, qui Mundum rexere, tantique nominis, vt de Nerone, cum mortem Traſeę exoptaret, protulerit Tacitus, quod *virtutem ipſam exſcindere concupiſceret*. Sed de Patria noſtra, ſi meliora quis habet, proferat: me.n. & mea omnia lubens veriori ſententiæ ſubmitto.

Annal. lib. XVI.

Si tamen, quod omittendum non arbitror, Patauini Romanis aliqua ratione non fuiſſent ſubiecti, vtique ad Patauinorum ſeditionem comprimendam in noſtras regiones M. Æmilium non miſiſſent: prout Liuius in hæc verba teſtatur: *Ex ijs M. Æmilio Senatus negotium dedit, vt Patauinorum in Venetia ſeditionem comprimeret, quos certamine factionum ad inteſtinum bellum exarſiſſe, & ipſorum legati attulerant.* pauciſq; interiectis ſubdit: *Patauinis ſaluti fuit aduentus Conſulis: neque aliud, quod ageret in prouincia, cum habuiſſet, Romam redijt.*

Hiſt. lib. 41.

CRASSVS] Craſſi cognomen ex ijs eſt, quæ à corpore deſumpta fuerunt. *Ideo Craſſos à ſagina corporis, & à creando carnes* Iſidorus appellatos putat.

Etymolog. lib. 10.

CAESONIVS] Forſitan Allenius ſic dictus, quia ex vtero matris mortuæ exciſus fuit, cum Feſto *Cæſones appellentur ex vtero matris exſecti*.

Lit. C. Pan. de Ant. nom.

TR. MIL.] TRIBVNVS MILITVM intelligendus, non illius tamen generis, quorum cauſa apud Liuium anno ab V. C. CCCX. *Comitia Tribunis conſulari poteſtate tribus creandis indicũtur*, Sed vt memorat Varro: *Tribuni Militum, quorum terni Tribus Tribubus Ramnium, Lucerum, Tatienſium olim ad exercitum mittebantur.* Horum Aſconius Pędianus duo genera ſtatuit. *Primum eorum, qui Ruſuli dicuntur. Hi in exercitu creari ſolent. Alij ſunt comitiati, qui Romæ comitijs deſignabantur.* Porro Tribunus à Tribu vocabatur, quia Vegetio autore *Præerat militibus, quos ex tribu primos Romulus legerat*: Cumque ex decem cohortibus conſtaret Legio, prima Miliaria vocabatur; in qua, vt Vegetius ait, *Cenſu, genere, literis, forma, virtute pollentes milites mittebantur. Huic Tribunus præerat, armorum ſcientia, virtute, corporis morumque honeſtate præcipuus.*

Hiſt. lib. 4. *De lingua Lat. lib. 4.* *Commen. In 2. Verrinã.* *De Re mil. lib. 2. cap. 7.* *Idem ibid.*

PRAE. FABR.] PRAEFECTVS FABRORVM indicatur. Is, vt notat Vegetius, & Pomponius Lætus, omnibus illis, qui ad quæcumque fabrilia officia, etiam cuniculos ſubterraneos in expugnatione Vrbium agendos adhibebantur, præerat. Ideo eligebatur ideoneus, vt omnia ſciret bene diſponere, ac procurare: Noſtro forſitan æuo in exercitu *Il ſopraintendente del Artiglieria* indigitatur. Horum claſſem collegium Fabrorum Plinius vocat: *Tu Domine diſpice, an inſtituendum putes Collegium Fabrorum*; &: *Collegium Fabrorum apud Nicomedenſes conſtitui.* Quicquid ſit, ordo eius antiquiſſimus ſane, vt qui coepit ſub Seruio Rege, qui Romanam Ciuitatem

De Re mil. lib. 2. c. XI. De Magiſt. Roman. cap. 14. *Lib. X. epiſt. 42. & 43.*

in

in claſſes diuiſit. Ait Liuius, quod *Prima Claſsis omnes appellati Seniores, ad Vrbis cuſtodiam vt præſto eſſent: iuuenes, vt foris bella gererent, arma his imperata, galea, clypeus, ocreæ, lorica, omnia ex ære; hæc vt tegumenta corporis eſſent: tela in hoſtem haſtaq; & gladius. Additæ huic claſsi duæ fabrum centuriæ, quæ ſine armis ſtipendia facerent, datum munus, vt machinas in bello ferrent.* *Hiſt. lib. 1.*

IIII. VIR.] QVATVORVIRI quinam eſſent paucis docet Panuinius: *Ex Decurionibus ſingulis annis duo vel quatuor viri omnium ſuffragijs creabantur, iuxta Coloniæ magnitudinem, vel paruitatem, qui* II VIRI, *vel* IIII VIRI I. D. *ideſt iuri dicundo vocabantur. Hi Conſulum, & Prætorum ſpeciẽ repræſentabãt.* Inde colligere licet, Quatuorviros in Ciuitate ſummo officio functos eſſe. Cuius quidem dignitatis memoriam nulla deleuit ætas; quamuis, pro varietate Principum & ſtatus, alijs magiſtratibus noſtra Ciuitas claruerit. Quatuorvirorum autem regimen ceteris diuturnius, & firmius fuit. Nimirum cum Quatuorviri olim ex Decurionibus eligerentur, vt credere fas eſt, ex melioribus, & idoneis, Anno MCCCLXXII Ciuitatis decreto conſtitutum fuit, vt *eligantur quatuor boni ciues, & habitatores Paduæ de melioribus, & ſufficientioribus Ciuitatis, qui vocentur officiales publicæ vtilitatis, ſeu Deputati ad vtilia communis Paduæ:* vbi paulo poſt additur, quod *Generaliter procurare debeant omnia, quæ ſunt vtilia, & honorabilia.* Quatuorviri etiam antiquitus cum iuri dicundo præeſſent, eorum exemplo in Vrbe noſtra ſtatutum fuit, vt noſtri Quatuorviri ſeu *Deputati ad vtilia teneantur ſedere in officio Cancellariæ communis & ibi iudicialiter ſedere, audientiam dare in omnibus ad officium ſuum ſpectantibus.* Ac veluti Quatuorviri illi Conſulum & Prætorum ſpeciem exhibuerunt, ita, vt Quatuorvirorum noſtrorum dignitas inter nos eſſet prima, decretum fuit anno M CD LV. *vt Deputati ad vtilia inter ciues ſeculares in actibus, & locis publicis, & ſeſſionibus tam cum Magnificis Dominis Rectoribus, quam aliter, haberent primum locum, ſicuti iuridice tanquam primi officiales Communis.* Ex quibus omnibus, memoriam Quatuor virorum antiquorum apud nos duraſse, cunctis perſpectum opinor: quorum dignitas quanti noſtro etiam ſit æuo, vel hinc apertum eſt, quod ad ipſam ſoli euehantur viri aut nobilitate clari, aut iudicio pollentes, aut ætate graues.

Antiq. Veron. lib. 2. cap. 12. *Ex ſtatuto Patauino M.S. in membranis fol. 16.* *Ibi fol. 17.* *Ibi fol. 18.*

2 C.] Prænomen, quod & C. & G. ſcribitur, CAIVS eſt, ſumptum à gaudio parentum, vt cum Valerio Panuinius & Sigonius notant. Per G. proferendum eſſe, etſi per .C. ſcribatur, Diomedis fide Panuinius, & Quintilianus docet: quod ſemper virum ſignificare pro certo habendum, niſi ſit inuerſum. Ɔ. Caiam .n. mulierem tunc denotare antiqua ſaxa demonſtrant; aliquando tamen, unico L. ſubſequente, conlibertum vel conlibertam; vt videbimus in noſtris inſcriptionibus.

De nom. Antiq. *De nom. Roman.* *Loc. cit.* *Inſtit. Orat. lib. 1. cap. 7.*

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 8. Antiq. Roman. fol. 833. n. 16.

VEIO] vt habet ſaxum, non VEGIO, ſicut eſt apud Scardeonium, & Gruterum.

TESTAMENTO FIERI IVSSIT] etſi ſaxum, mutilum forſitan, FIERI IVSSIT habeat, cum tamen multis in lapidibus expreſſum ſit *Teſtamento fieri iuſſit*, inſcriptionem hoc modo reſtituere libuit. Monumentum vero poſt mortem erectum credo, nempe teſtamento legatum: ceteris enim erectis in vita inſculptum fuit V. F. quod omnes interpretantur *viuens*, ſeu *viuus fecit*.

3 ANTONIA] Mulieres familiæ nomine appellatas fuiſſe notum eſt omnibus, eo tamen diſcrimine, quemadmodum putat Panuinius, ut ſi una foret, nullum prænomen aut cognomen ei adderetur; ſi duæ eſſent, nomine maioris, & minoris diſtinguerentur; ſi tres aut plures, nomen Primæ, Secundæ, Tertiæ, Quartæ adſciſcerent: vt ſuo loco in Liuiana inſcriptione patebit; in qua LIVIA T. F. QVARTA legitur.

De Antiq. nom.

Scardeonio, & Grutero, qui ex illo collegit. F. deeſt. Non. n. ſcriptum eſt ANTONIA. C. VXOR. ſed ANTONIA C. F. VXOR

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 78. Fol. 755. n. 7

P.] PVBLII prænomine, quod vnico P. ſcribitur, donabantur hi, *qui vel prius pupilli facti erant, quam prænomina haberent, aut ominis cauſa ex pube*. Panuinius vero præterea cum Feſto Publij prænomen datum dicit ei, *qui populo gratus fuit*; traditque *ab hoc prænomine Publiorum gentem manaſſe*.

Valer. de de nom. impoſit. De nom. antiq.

IN TEMPLO ET COENOBIO DIVÆ IVSTINÆ.

HAnc Baſilicam, cuius magnificentiam quiſquis intuetur,

------- *Stupet, obtutuq; hæret defixus in vno,*

ex æde Concordiæ ab Antenore erecta, Diuus Proſdocimus, primus Patauij Epiſcopus, Virgini Deiparæ dicauit: Opilio V. C. ad honorem Diuæ Iuſtinæ in pulcherrimum templum conuertit, pretioſiſſimiſque ornamentis auxit. Cœnobium à Longobardis poſtea in cineres redactum, Gauslinus Præſul Patauinus, ex Tranſalgardorum nobiliſſima ſemper & clariſſima familia, Pataui olim Forzatea, hodie Capiliſtea nuncupata, Vir ſummæ pietatis eximiæque liberalitatis adeptus famam, inter præcipua pietatis opera vna cum templo reparauit, auxit, & locupletauit. Ceterum hoc ipſum Templum poſtea terræmotu euerſum, ſequenti vero ſeculo cœnobium Ezelini militibus pro ſtatione deſtinatum eſt. Opibus itaque diſſipatis vtrumque diu incultum deſolatumque ſtetit, donec Ludouicus Barbus Venetus, anno M CD XI, Sancti Georgij in Alga Venetorum Canonicus, huic Cœnobio præfectus, nitorem primum reſtituit. Anno tandem M D I Euſebius Fontana, Mutinenſis Abbas nominatus, magnificentiſſimi templi ſtructuram molitur, & inchoat. Verum ex paluſtri ſolo vaſtæ vliginės, & frequentes aquarum ſcaturigines magno impetu erumpentes, deſtinatas toti ædificio impenſas in fundamentis ſtruendis abſumpſerunt. Moram itaque amouendam ſuaſit Cœnobitis Bartholomęus Liuianus Vrſinus, Venetarum copiarum Imperator, ipſoſq; excitauit, ac tantę molis erigendę, vt erat architecturę peritiſſimus, limites ſępius delineauit. Eo fatis ſublato, Andreas Criſpus Patauinus, Architectus & cęlator inſignis, templi typum efformauit, quem paucis immutatis, fabrica hodierna refert.

Scard. lib. 1. claſs. 1. Vngarell. par. 2. Portenar. lib. 9. cap. 13. Cauac. Hiſtor. Cœnob. D. Iuſt. lib. 1. fol. 16. Portenar. loc. cit. Scard. lib. 2. claſs. 6. Cauac. lib. 1 fol. 18. & lib. 2. fol. 60. Portenar. ibi. Cauac. lib. 4 fol. 194. Et lib. 5. fol. 198. Portenar. lib. 9. cap. 15. Cauac. lib. 6. fol. 257. Portenar. lib. 9. cap. 15.

Auguſtiſſimæ huic Baſilicæ Cœnobium acceſſit tam ſplendidum adeoque amplum, vt in vniuerſa Italia vix ei par aliud inueniatur. Elegantis namque formæ ſtructura eſt, ambituſque vltra quingentos extenditur paſſus. Monumenta vero templi cœnobijque priſca, quæ paucis exceptis ſubieci, vel ruderibus immixta iacent, vel temporum iniuria penitus interiere.

Idem ibid.

IN TEMPLO

Quæ ad Sacellum Sancti Proſdocimi pergitur, ad dexteram in pariete legitur.

1

IN COENOBIO

2

In Viridario Nouitiorum, Sacelli parieti exterius tale fragmentum inſertum eſt.

. . CAL . S . C. . . . .
. . . . RVFVS. . . . . .
. . . AVGVR . PR. . .
. . . . VFEIVS . P.F. . .
. . . II . VIR . I . D . P. .
. . . . TES · DV. . . . .

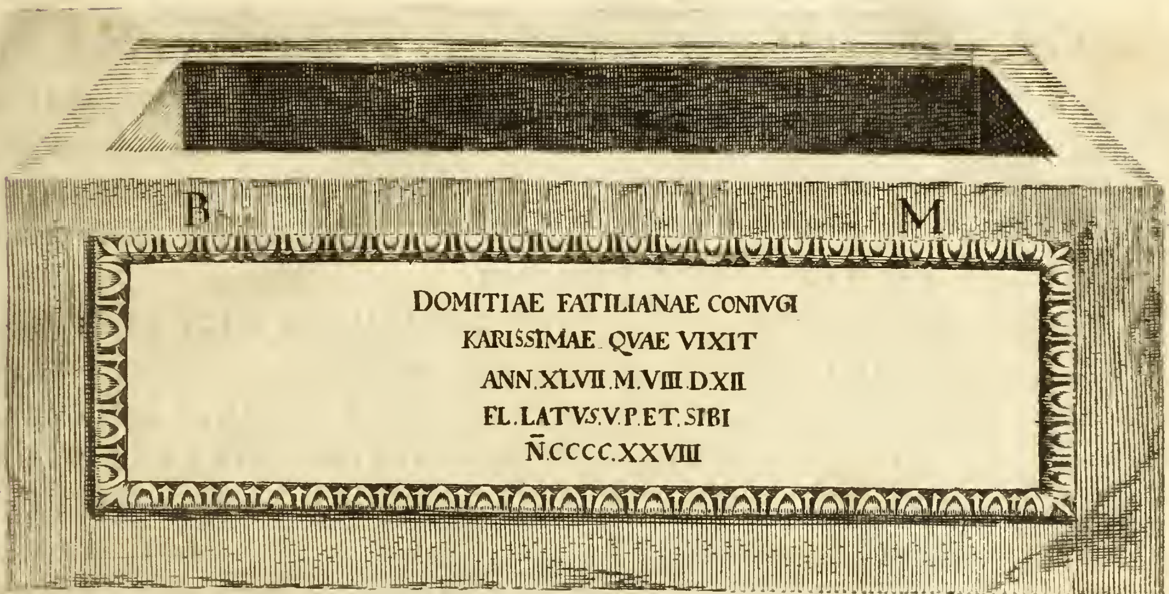
3

Pro gradu oſtij Culinæ.

TARBENIVS L.F. FAB.
TESTAMENTO FIERI.

4

In cella penaria, quæ per culinam aditur.

1. Opilionis hoc monumentum, etſi à Romana elegantia deflectat, ea tamen eſt veneratione dignum, vt merito illi talis debeatur locus. Illud è veteris templi ruderibus effoſſum, in religioſiſſimi viri memoriam aſſeruatum fuit, qui Diuę Iuſtinę templum teſſellato opere, Porphyreticiſque, & Alabaſtri lapidibus inſigniter decoratum excitauit.

Cauac.lib.1. fol.16.
Scard.lib.3. claſ.13.
Cauac.lib.1 fol.19.

OPILIO *fuit vir quidem abiectis temporibus, ad excubias tamen Palatinas electus. Qui multo amplius creſcere potuit, niſi fides ſub auidiſſima remunerationis ſterilitate iacuiſſet.*, dixit Caſſiodorus. Aetium V. C. patrem habuit eodem teſte: dummodo, vt caute obſeruat accuratiſſimus Cauacius pro Carpilione, quod mendoſum, reponas Opilione. Caſſiodori .n. epiſtola ad Romanum Senatum, in qua Theodoricus Rex ipſum collaudat, & patris eius merita commendat, hęc memorat: *Patricio Aetio pro iuuanda Republica magna fuit caritate ſociatus. Quem tunc rerum Dominus propter ſapientiam ſui, & glorioſos in Republica labores, in omni conſilij parte ſequebatur. Ad Attilam igitur armorum potentem cum ſupradicti filio Carpilione legationis eſt officio non irrite deſtinatus*. Vbi minime mirum, ſi pro Opilione imperiti illorum temporum librarij Carpilione ſcripſerint, vocum affinitate decepti. De Carpilione autem nec hiſtorię, nec illorum temporum faſti quidquam prodidere, at de Opilione plurima: Conſulem.n. eum cum Vincomalo fuiſſe Anno Chriſti CDLII, & Marcellinus comes, & Caſſiodorus, & Panuinius vnanimes teſtantur: imo Caſſiodori verba ſunt.

Vngarel. M.S.par.3.
Portenar. *lib.9.cap.12*
Variar. lib. v. *num.41.*
Variar. lib. 1.n.4.
In chron. ſub indict.6.

OPI-

In Faſt. & in cõment. Faſt. lib. 3. Caſſiod. in Chron.

OPILIO ET VINCOMALVS

His Conſulibus Attila in ſedibus ſuis moritur

Quę textum epiſtolę hactenus corruptum ſatis indicant.

Eum nequaquam Patauinum fuiſſe, firmiter affirmare non vereor ex Panuinianis faſtis, qui habent *(Lib. 3.)*

FL. VINCOMALVS. V. C. FL. OPILIO AETII F. V.C.

Aetium vero *fortiſſimorum Mœſiorum ſtirpe progenitum in Doroſtena ciuitate à patre Gaudentio* Iornandes oſtendit. Quare ſi Aetius non fuit origine Patauinus, vtique nec Opilio eius filius. Falſum proinde monumentum, in parietibus ſummi Templi D. Iuſtinę, ad arę maioris dexteram, ipſi in hanc formam erectum *(De rebus Geticis n. 59. Io. Bapt. Egnat. in Valētian. 3.)*

MEMORIÆ CLARISSIMI VIRI OPILIONIS PICCAVRI NOBILISSIMI PATAVINI PATRIS PATRIÆ PATRITIIQVE ROMANI QVI CVM IMPERATORE HADRIANO CIRCA ANNVM CHRISTI CXXXVII DIVINO AFFLATV VETVS QVOD ERAT CONCORDIÆ TEMPLVM DIVÆ IVSTINÆ MARTYRI CONSECRASSET AMPLISSIMO HOC A FVNDAMENTIS ADDITO AC PLVRIMIS OPIBVS DITATO MONASTERIO IN AVGVSTISSIMA CELLA DIVÆ MARIÆ VIRGINI DICATA PROPE BEATVM PROSDOCIMVM VOLVIT SEPELIRI MONACI CONGREGATIONIS CASSINENSIS MEMORES POSVERE M D L X I.

V. C. INL. P. P. ADQ_PATRITIVS] Quę à me ſic leguntur: VIR CLARISSIMVS INLVSTRIS PRAEFECTVS PRAETORIO ADQVE PATRITIVS. Alijs rationibus omiſſis, modus iſte ſcribendi ſatis ſuperque declarat, inſcriptionem modo exhibitam non vacare ſuſpicione: Opilionem nempe non vixiſſe Hadriani temporibus, neque Patauium tunc acceſſiſſe. Hadriano enim imperante, ac ſuccedente ętate in monumentis magni viri non vocabantur INLVSTRES PRAEFECTI PRAETORIO ADQVE PATRITII. Illius vero Imperatoris ęuo nitor Latini ſermonis non ita erat offuſcatus, vt pro illuſtri atq; Patricio INL. ADQ_ PATRITIVS ſcriberetur. Sed quod omnium maximi facio, nulli Faſti Opilionem Hadriani temporibus, ſed Imperatoribus Cęſs. Fl. Placidio Valentiniano, & Fl. Marciano Auguſtis Conſulem deſignant; vt iam monui anno Chriſti CD LIII. cum Hadrianus VI. idus Iulij anno ſalutis CXXIIX. exceſſerit, ante Opilionis conſulatum CCCXV. Imo, cum formulam illam, qua magni viri Illuſtres declarabantur, apud Caſſiodorum reperiam, fortaſſe tunc temporis, vel paucis ante annis modus iſte dicendi inualuit. Opinioni meę Notitia dignitatum vtriuſq; Imperij adſtipulari videtur in hæc verba: *Illuſtris vero epitheton quando inuentum ſit non conſtat, id ſerius inſtitutum eſſe videtur*. Sed de Opilione atq; men-

(Panuin. in Faſt. Caſſiodor. in Chron. Marcell. ibi. Panuin. cõment. 2. Faſtor. Variar. lib. 6. n. 11. Pancirol. in comment. in Notit. vtriuſque imp. cap. 2.)

mendoſa eius inſcriptione, fuſe apud Cauacium & Portenarium.

lib. 1 fol. 16.

V.C.] Vir Clarissimvs Senator erat Iſidorus. *Primi ordinis Senatores dicuntur Illuſtres, ſecundi Spectabiles, tertij Clariſsimi*. Titulũ iſtũ valde antiquũ Pancirolus ſcribit: *Clariſſimi nomen primum Senatoribus eſt attributum, quod iam imperante Tiberio introductum erat*. Solummodo Patritij Clariſſimi erant, ſi recte Guerrinus Piſo Soacius: *Sub Auguſtis Senatorij ordinis homines, ab equite & plebe obſcuriore Clariſſimorum titulo ſeiungi cœpere*. Vnde & Senatorum liberi omnes Clariſſimi dicebantur. Ordo iſte pręcipuos magiſtratus habebat, inter quos primus Conſularis.

lib. 9. cap. 13 Etymolog. — lib. 9. cap. 4. comment. in notit. vtriuſq; c. 2. — De Roman. & Venet. Magiſt. inter ſe compar. n. 3.

INL.] Inlvstris, vt veteres ſcribebant, Senatorum titulus erat, poſt reliquos ſerius, vt modo dixi, inuentus. Huius etiam ordinis certi erant magiſtratus: nempe Pręfecti, Palatini, Comites, & alij quamplurimi; de quibus ad Notitiam vtriuſque Imperij lectorem remitto: vt & de Priuilegijs Illuſtrium, & Clariſſimorum; nec non ad Caſſiodorum, de modo, quo viri illuſtres deſignabantur. Illuſtres omnes Clariſſimorum quoque titulo gaudebant, idque efficiebat auctoritas Senatoria; at non e conuerſo Clariſſimi omnes Illuſtres ſalutabantur, quia hic titulus ſuas dignitates habebat, quas adeptus qui non eſſet, Illuſtris non dicebatur. Clariſſimi enim epitheton ordinem Senatorium ſignificare, Illuſtris vero adminiſtrationem Guerrinus Soacius putat.

L. ſi Senator & l. 1. C. de dignit. lib. 12 — Panciro l. oper. iam citat. — Idem ibid. — Variar. lib. v. n. x1. — L. 1. C. vbi Senat. vel Clariſ. — De Roman. & Venet. Magiſ. inter ſe compar. n. 7.

P. P.] Pro Praefecto Praetorio, non pro Patre Patrię, vt aliquibus placet, duas illas litteras accipio. Dignitas hæc penes viros illuſtres fuit, primumq; locum habuit; ita vt idem fuerit Præfectus Prętorio, Pomponio teſte, qui *ſub Regibus Tribunus celerum*, & *ſub Dictatore Magiſter equitum*. Cumque, vt Aſconio placet, omnis magiſtratus, cui parebat exercitus, Prætor diceretur, hinc in caſtris Prætorium Tabernaculum, & Porta prætoria, & hodie quoque Præfectus Prætorio. Ideoque Præfectus Prætorio militibus præerat, & præcipue eis, quibus Cæſarum cuſtodia fuerat commiſſa. Prætorio Præfecti tantum auctoritatis adepti ſunt, vt cuncta Imperij negotia tractarent. Teſtis ſit ſub Tiberio Seianus. Conſtantinus vero immenſam Præfectorum poteſtatem in plures diſtribuit, ac diminuit, & pro duobus quatuor conſtituit. Attamen viguit ita ſemper eorum faſtus & auctoritas, vt de Pręfecto Prætorio apud Caſſiodorum ita Theodoricus Rex verba faciat: *Quædam huic dignitati, & nobiſcum iura communia ſunt*. Qui hanc in rem plura cupit, legat Caſſiodorum, & Pancirolum locis iam dictis.

Comment. in notit. vtriuſque — L. un. ff. de off. Præf. Præt. — L. viros C. de Palat. ſacr. largit. lib. 12. — De Magiſt. Rom. cap. 8. — In 3. Verrinam. — Pancirol. comment. in notit. vtriuſque cap. 5. — Variar. lib. v. n. 3.

ADQ.] Forma dicendi corrupti ſeculi pro Atqve, vt in duobus Stilichonis monumentis Romæ poſitis apud Gruterum videre eſt.

Fol. 412. n. 3. & 4.

PATRITIVS] Romulus condita Roma, rebus diuinis rite adminiſtratis, legibus datis, aſyloque aperto Vrbis magnitudinem creſcere perſpiciens, vt narrat Liuius, *cum iam virium haud pœniteret, con-*

Hiſtor. lib. 1.

ſilium

ſilium deinde viribus parat. Centum creat Senatores, ſiue quia numerus ſatis erat: ſiue quia ſoli centum erant, qui creari patres poſſent. Patres certe ab honore, patricijque progenies eorum appellati. Vnde Ouidius.

Iura dabat populo Senior: finitaque certis
S. Faſtor. *Legibus eſt ætas; vnde petatur honos.*
Et medius iuuenum non indignantibus ipſis
Ibat: & interior ſi comes vnus erat.
Verba quis auderet coram ſene digna rubore
Dicere? cenſuram longa ſenecta dabat.
Romulus hoc vidit: ſelectaque corpora Patres
Dixit: ad hos vrbis ſumma relata nouæ eſt.

Plutarch. in quæſt. Romaa. n. 76. Etymolog. lib. 19. cap. 34. Horum proprij & quidem tantum calcei Lunati erant; &, ſi Iſidorus vera profert, *Patricios calceos Romulus reperit IIII corrigiarum, aſſutaque Luna. Iis ſoli Patricij vtebantur. Luna autem in eis non ſideris formam, ſed notam centenarij numeri ſignificabat, quod initio Patricij Senatores centum fuerunt.* A Conſcriptis hiſce Patribus qui ortum duxerant, Patricij omnes dicti ſunt, Romana Republica vigente. Verum Imperio in Orientem translato, in conſtitutionibus recentiorum Imperatorum, Patricij Imperatorum conſiliarij, quaſi eorum patres, Niceph. Caliſt. Hiſt. Eccleſ. lib. 13. cap. 1. 4. L. fin. C. de Conſul. lib. XII. Variar. lib. V. n. 2. vocati ſunt, honosq; Patriciatus ab Imperatoribus *mox vt datus fuerit, in vitæ tempus reliquum homini fit coæuus, ornatus indiuiduus, cingulum fidele, quod neſcit ante deſerere, quam de mundo homines contingat exire*, quemadmodum ſcripſit Caſſiodorus in promotione ad dignitatem Patriciatus.

HANC BASILICAM] *Baſilica* ἀπὸ τȣ̃ βασιλέως, *hoc eſt rege dicta: Baſilicum, regale*, Feſtus ait. Vnde Iſidorus: Lit. B. Etymolog. lib. 15. cap. 4 *Baſilicæ prius vocabantur Regum habitacula, vnde & nomen habent. Nam* βασιλεὺς *rex, & Baſilicæ regiæ habitationes. Nunc autem ideo Diuina templa Baſilicæ nominantur, quia ibi regi omnium Deo cultus, & ſacrificia offeruntur.* In Baſilicis ipſis ius dicebatur Romæ, inter quas maxime erat con-Siluar. lib. 1. ſpicua Pauli, de qua Statius:

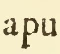
At laterum paſſus hinc Julia templa tuentur;
Jllinc belligeri ſublimis regia Pauli.

Lib. 5. epiſ. 21. Item Iulia, de qua C. Plinius ſecundus: Vlpia, quæ in numiſmatis Traiani tam argenteis, quam æreis conſpicitur; aliæque multæ, de quibus apud P. Victorem de regionibus Vrbis, & apud Panuinium in in Vrbe Roma.

SANCTÆ IVSTINÆ] Vitaliani, non Regis, vt male quidam opinati ſunt, ſed Patricij Patauini, ſummi inter primos, & Perpedignæ eius vxoris filia fuit Iuſtina, precibus Sancti Proſdocimi primi Patauini Epiſcopi ſuſcepta: qua de cauſa Vitalianus, & Perpedigna ſacro fonte abluti ſunt. Parentibus defunctis, à Nerone Chriſti Secta-

toribus

toribus infenſo Maximianus quidam Patauium miſſus, Iuſtinæ Chriſtianum cultum profitenti, poſt varias ſed irritas minas, pectus gladio transfigi iuſſit, nonis Octobris, Imperij Neronis anno duodecimo, aut decimo tertio; ſi Portenario credendum. *Scard. lib. 2. Claſs. 6.* *Lib. 9. cap. 2.*

Characteres crucibus appenſi annos videntur indicare eruditiſſimo ciui noſtro Iacobo Philippo Tomaſino Aemoniæ Præſuli, viro antiquitatum peritia nulli ſecundo, ad Patriæ ſuorumque ciuium gloriam nato, maximæque apud me ſemper auctoritatis. Motus forſan fuit verbis Ioannis Pierij Valeriani in Hyeroglyphicis: *Manifeſtum eſt millenarij numeri notam, quæ tam antiquis in marmoribus inſpicitur, hanc fuiſſe figuram* : quod & obſeruatur apud omnes antiquarum notarum interpretes, & ex ijs, quæ ad dicta lib. 37. c. 38. ſubnectit idem Pierius: *Quod ſi pollicis eiuſdem ſuffragio lateri vel dorſo in læua eiuſdem indicis ſuperinducta ſit, vt ſigno ✱ facto digiti ambo, quantum fieri poteſt, extendantur, indice tanquam horologij cuiuſpiam gnomone prominente, quadraginta ſignificabantur.* Sed cum annorum ſupputatio, quæ ex illis Characteribus, iuxta eius explanationem, vel ex alia quapiam interpretatione reſultat, neque cum annis Vrbis conditæ, neque cum fundatione Patauij, aut cum annis ſalutis, vel cum Conſulatu Opilionis, ſiue cum ſtructura, aut reſtauratione templi conueniat, quid ſibi velint characteres illi, libere me fateor ignorare. At cum me Dauum eſſe cognoſcam, feliciori cuipiam Oedipo huius ænigmatis enodationem libentiſſime committo. Sunt tamen, qui exiſtiment, notas illas nihil aliud eſſe, quam A & Ω, quibus principium & finis in ſacris literis denotatur, interpoſita ſalutari crucis nota: quæ literæ etiam in nummis Chriſtianorum Imperatorum inferioris æui cernuntur: ita tamen, vt à dextro latere præponatur omega, poſtponatur alpha; ſcilicet vt reſpiciat ad ſiniſtram latus, in quo vtraque litera ordine ſuo collocatur. Quem morem priſcorum fuiſſe Chriſtianorum, aperte denotant ipſorum monumenta, è cœmeterijs Romæ effoſſa: in quibus à cruce pendentia A & Ω conſpiciuntur: vt in *Roma ſubterranea Boſij* ampliſſime deprehendi poteſt.

In Animad. & Not. ad Mon. Patau. fol. 390.

Lib. 37. cap. 42.

Cap. 39.

2. Fragmentum, quod ſequitur, fortaſſis non ita pridem repertum fuit, cum fundamenta porticus, qua ad ſacellum patet aditus, ponerentur. Nimirum viſæ heic abſides, & loculamenta lateritia politi operis, obeliſcorum fragmenta, tabulæ lapideæ decempedales, aliaque vetuſtatis monumenta: quæ omnia fuiſſent effoſſa, ni periculum ędificijs impoſitis obſtitiſſet. Templo Concordię ab Antenore constructo hęc omnia fuiſſe inſerta putabantur. Ceterum pulcherrimis hoc monumentum literis conſpicuum ſe præbet: ex quo, etiam mutilato, Auguralem Patauij dignitatem viguiſſe conſtat: Quarum autem Ciuitatum propria fuerit, Panuinius & Sigonius oſtendunt.

Cauac. lib. 5

Antiquit. Veron. lib. 2. cap. 12.

De Antiq. Iur. Ital. lib. 11. cap. 4.

dunt, Cornelij Auguris, conterranei noſtri ſplendidiſsimi, meminit Lucanus.

Euganeo (ſi vera fides memorantibus) Augur
Colle ſedens, Aponus terris vbi fumifer exit, Pharſal. lib. 7.
Atque Antenorei diſpergitur vnda Timaui,
Venit ſumma dies, geritur res maxima dixit:
Impia concurrunt Pompej, & Cæſaris arma. Noct. Atticar. lib. 15. cap. 18.

De eodem Aulus Gellius miranda hæc narrat: *Quo C. Cæſar, & Cn. Pompeius die per ciuile bellum ſignis collatis in Theſſalia conflixerunt, res accidit Patauij in Transpadana Italia memorari digna. Cornelius quidam Sacerdos, & loco nobilis, & Sacerdotij religionibus venerandus, & caſtitate vitæ ſanctus, repente mota mente conſpicere ſe procul dixit pugnam acerrimam pugnari, ac deinde cedere alios, alios vrgere: cædem, fugam, tela volantia, inſtaurationem pugnæ, impreſſionem, gemitus, vulnera, proinde, vt ſi ipſe in prælio verſaretur, coram videre ſeſe vociferatus eſt; ac poſtea ſubito exclamauit, Cæſarem viciſſe.* Addit aperte Plutarchus, ipſum e capite detraxiſſe coronam, non amplius repoſiturum, niſi de veritate conſtaret. Quæ omnia poſt Iulium Obſequentem, ſub Conſulatu Lucij Pauli, & Caij Marcelli, Cœlius Rhodiginus in Patauinorum gloriam confirmat. In Vita Cæſaris. De Prodigijs. Lib. 7. cap. 27.

L.] Prænomen LVCII denotatur, & *eſt eius, qui primus fuit, qui oriente luce natus eſt*; vel *à Lucumonibus Etruſcis dictum eſt*: multa enim alia ab his oriri Panuinius tradidit: vt Lucius Tarquinius Priſcus, qui Lucumo prius vocabatur, quod idem Liuius affirmat; & Luceres equites, & Tribus Lucerum. quamquam *Lucerum nominis & originis cauſa incerta eſt*, Liuio auctore. Var. de Ling. Lat. lib. 5. Feſt. Lit. L. Panuin. de Antiq. Nō. Hiſt. Lib. 1.

Huic porro inſcriptioni nihil ſupereſt memoria dignum, niſi quod vitio loci breui ipſi ominari licebit excidium: cum & noſtra ætate literæ vix conſpiciantur; & vbi apud Gruterum PA obſeruatur, FAB, vt eſt in ſaxo, reponendum ſit. Fol. 924. n. 1

4. Inſcriptio, quæ quarto ſpectatur loco, ex arca, in teſtimonium maritalis affectus poſita, ad vrnæ oleariæ vſum nunc translata eſt. Culinam quippe ingreſſus, ſi ad dexteram paulo deflexerit, in cella penaria arcam iſtam videbit inter duas alias: quarum pariter vna, duorum Abbatum, ex Liminia antiquiſſima potentiſſimaque Patauij familia, cineribus primum dicata, hodie oleum recondit.

Noſtram vero ſi quis curioſior expendat, menſuram eius ſex pedum longitudine, duorum altitudine, totidemque cum ſemiſſe latitudine deprehendet. Hanc reuera vnam Scardeonius geminatam ponit: primamque Ioannis Marcanouæ obſeruatione, paucis immutatis, hoc titulo exhibet. Lib. 1. claſs. 4. fol. 59.

In

In Templo Diuæ Iuſtinæ

DOMITIÆ
ATTILIANÆ
CONIVGI QVÆ
VIXIT AN. XLVII
FI. ▵. LÆTVS ▵. VC.
▵. ET. SIBI N. CCCC
XXVIII

Alteram ſua annotatione, quam heic deſcripſimus. Vtrumq; vero titulum mutilum, ac mendoſum ab eo relictum, ipſumq; & Gruterum ſecutum eſſe, abunde monſtrat noſtra delineatio.

Lib. 1. claſs. 4. fol. 78.
Fol. 778. n. 8.

B. M.] BENEMERENTI Paulus Diaconus legit: BONAE MEMORIAE autem Probus, & Aldus P. F., qui etiam BONAE MVLIERI habet.

De Not. Literar. Lit. B.
De Not. Rom. Lit. B.

FL.] FLAVIOS à FLAVO denominatos, nomenq; gentilitium eſſe à cognominibus deſumptũ Panuinius docet. Nomen tamen fuiſſe aliquando fatetur ipſe his verbis: *Nomina autem, quæ recentioribus temporibus pro prænominibus vſurpata ſunt, fuerunt, vt ex antiquis monumentis obſeruaui, AVR. AVRELIVS. CL. CLAVDIVS. FL. FLAVIVS.* quibus addit: *Mos ille non niſi labefactata Republica vſurpatus, & tantummodo poſt Diocletiani tempora.* Ex quibus tempus conſtructionis arcæ huius facile elicitur.

De Veter. Not. Explic.
De Nom. Antiq.
Sigon. de Nom. Rom.

N̄ CCCC XXVIII] Per numerum iſtum quid auctor monumenti intellexerit, prorſus dicere non auſim. At cum in deperditis rebus, vel ipſa vetuſtate obrutis, liceat vnicuique quid ſentiat libere proferre; cum nulli ſcribendi generi venia iuſtior debeatur, quam Antiquitatum indagationi, Valerij Probi & Aldi P. F. fultus auctoritate, qui N̄ ita ſignatum nummum quandoque denotare tradunt, veriſimile exiſtimo, in hoc monumentum nummos quadringentos ac viginti octo erogatos fuiſſe. Et huius generis etiam eſt ſaxũ hoc, quod habet Gruterus, ex Heluetiorum pago Wyler deprom̃ptum.

De Not. Rom. Lit. N.
De Veter. Not. Explic. Lit. N.
Fol. 110. n. 3

DEÆ AVENT
T. TERTIVS
SEVERVS
CVR. COLON
IDEMQ. ALL
CVI INCOLÆ
AVENTICENS
PRIM. OMNIVM

OB. EIVS . ERGA
SE MERITA
TABVLAM . ARG.
P . . . L . POSVER
DONVM . D. S. P.
EX . HS . N̄ CC. L D. XL.

Quæ poſtremæ literæ, in indicibus ad Gruterum, à Ioſepho Scaligero concinnatis, capite *De Notarum, ac Literarum Singularium Vocum Abbreuiatarum Interpretatione*, ſic explanantur. *De ſua pecunia: vel, de ſuo poſuit ex ſeſtertiorum nummorum ducentis quinquaginta millibus quingentis quadraginta.*

IN MONASTERIO SANCTI STEPHANI.

INgens cœnobium, S. Stephano Protomartyri ſacrum, à religioſis Virginibus ſub Diui Benedicti inſtitutione habitatur. Cuius origo quamuis parum ſit certa, eius tamen antiquitatem perampla declarant teſtimonia, in tabellis apud ipſas magna cura ſeruatis. Sunt nempe hoc in loco inſtrumenta cenſuum, data ſub anno ſeptimo Henrici ſecundi anno MXXX ad Imperium euecti, Donationum etiam *Panuin. 4. Faſtor.*
ſententia ſub annum Chriſti M LXIIX. Henrici V. Imperatoris in Monaſterij fauorem. Annuis vero prouentibus locupletiſſimum maioribus opibus auxerunt Moniales, quæ olim extra OMNIVM *Ex Archiu. Monial. S. Steph.*
SANCTORVM portam habitabant, vulgo Sancta Maria de Fiſtomba nuncupatæ; quæ anno M CD LIX, in D. Stephani Monaſterium *Ex Eodem.*
receptæ, bona huc omnia tranſtulere. Aucto itaque in dies Virginum numero, ædificium anno M DC XXXIIX ampliatum fuit, *Portenar. lib.9.cap.35*
Vicario Capitulari Abbate Albertino Bariſonio, Archypresbytero Patauino, viro generis ſplendore, atque eruditione claro, &, dum hęc condo, Pontificis Maximi INNOCENTII DECIMI beneficio ad Cenetenſem Epiſcopatum electo; Abbatiſſa Margarita Polcaſtra, Protectoribus Aloyſio de Strata Philoſoph. ac Medic. doctore, & Vrſato Vrſato Equite patre meo: quorum cura dum noua ſtruuntur cubicula, huius maxime, vtpote antiquitatum cultoris eximij, diligentia ſaxum hoc effoſſum horti muro fuit impoſitum.

M'. PVBLICIVS
FESTVS D. D.

Votiuum monumentum fuiſſe Dis Manibus dicatum ex eo credere audeor, quod dum fundamenta noui Templi S. Stephani iacerentur, eodem ferme loco effoſſæ ſint ſpectatæ magnitudinis arcæ, in quibus, à noſtris maioribus proditum mihi eſt & cineres, & numiſmata fuiſſe reperta. Nunquid fuerunt trientes ad Acherontis naulum ori defunctorum inditi? In hanc rem Iuuenalis.

——— *At ille* *Satira 3.*

Jam

Iam ſedet in ripa, tetrumque nouitius horret
Porthmea, nec ſperat cœnoſi gurgitis alnum
Infelix, nec habet quem porrigat ore trientem.

In area quoque ædium Ioannis Dominici Sala, Medici numquam interituræ memoriæ, e templi huius regione, quam plurimas diuerſæ formæ vrnas lateritias reperire licuit. Ex quo pronum eſt credere, locum mortuorum cineribus reponendis fuiſſe deſtinatum. Quod etiam innuit, iſtam inſcriptionem ſibi à Patre meo traditam expendens, Doctiſſimus Tomaſinus. Vbi ſilere haud poſſum, ſaxum iſtud minime fuiſſe repertum in fundamentis Templi, vt ipſe habet, cui anno M D XCVII. manus extrema fuit addita; ſed in hortis, vbi noua ſtructura anno M DC XXXVIII. fieri cœpit.

De Donar. ſeu Tabel. Vot.

PVBLICIVS.] POBLICIAM gentem, ſic antique dictam (quandoquidem Publij antiquitus Poblij vocabantur) plebeiam, & ex ea Conſules Malleolum & Bibulum cognominatos fuiſſe, Panuinius & Vrſinus teſtantur. Hæc ob C. Publicium Bibulum meruit, vt Senatus decreto ipſi poſteriſque eius, virtutis, & honoris cauſa, locus monumenti publice daretur: quem in vrbe conceſſum fuiſſe, putat Vrſinus ex inſcriptione, quam ſub Capitolio in monumento quadrato ex lapide Tiburtino viſam ipſe exhibet.

De Antiq. Nomin. *De Famil. Roman.* *In Gen. Public.*

FESTVS.] *Fauſtum & feſtum his intellectibus diſcernuntur: etenim fauſtum quaſi à fauendo dictum, ac per hoc proſperum, & propitium, vnde contra infauſtum minax, & improſperum: Feſtum vero ſolenniter lætum, & feriatum.* Ex quibus opinor FESTI cognomen, vel ex eo ortum; quod, vt ait doctiſſimus Turnebus in ſuis Aduerſarijs, *pro fauſto homine, & auſpicato, & optato dicatur, translatione ducta à diebus feſtis;* vel ex eo quod notat Muretus ad illud Terentianum in Eunucho.

Nonius Marcellus. *Lib. 3. cap. 11.* *Act. 3. Scen. 5.*

——— *ô feſtus dies hominis*

Nempe ex iucunditate illius, qui hoc cognomine fuit præditus: ipſe enim illud dictum explicat: *ô homo mihi iucundiſsime.*

SAXVM IN HORTIS COENOBITARVM S. MICHAELIS, IN VICO VANTII EFFOSSVM.

SAncti Michaelis templum, quod antiquitus Sanctorum Archangelorum nuncupabatur, munificentiſſimus Gauslinus Tranſalgardus Epiſcopus Patauinus cœnobitis Sanctæ Iuſtinæ inter cætera donauit; vt antiqua eius donationis tabula, in cœnobij archiuo aſſeruata, & ab eruditiſſimo Cauacio ad verbum tradita teſtatur; Ex qua hæc in rem noſtram. *Ego in Dei Omnipotentis nomine Gauslinus Patauienſis Eccleſiæ Epiſcopus donamus & confirmamus ad Monaſterium* Sa-

Hiſt. Cœnob. D. Iuſt. lib. 2. Porten. lib. 9. Cap. 22.

Sanctæ Iuſtinæ Virginis, & eccleſiam Sanctorum Archangelorum, quæ conſtructa eſt foris ciuitate Patauij in loco, qui dicitur Vantio, cum ſuis finibus. Verum cum, extincta monachorum diſciplina, ditiſſimam Diuæ Iuſtinæ Abbatiam Summi Pontifices presbyteris in commendam, vt vocant, conceſſiſſent, ijs temporibus eſt credibile eccleſiam Sanctorum Archangelorum ſeparatam à monaſterio Sanctę Iuſtinę fuiſſe, ac electum Præpoſitum, qui ſacris præeſſet; cuius dignitas hodieq; perdurat. Anno tandem M CD LXXIX. cum nonnullis annuis prouentibus ædem hanc Sixtus IV. Pontifex Maximus cœnobitis Sancti Spiritus Venetijs eo pacto donauit, vt Præpoſitum alerent. In prędiolo itaque, quod in vico Vantij poſſident, anno Chriſti MDCL. vigeſimo die Decembris, cum altius terra foderetur, repertum fuit pulcherrimum, quod exhibeo, monumentum, quatuor pedes altum, vnum cum ſemiſſe latum, ab omni temporis iniuria intactum: quod in parietibus cœnobij Diui Michaelis Monachi reponendum cenſuere.

Vngarel. M.S.p.2. Portenar. ibi.

Gio. Georg. sculps.

De Famil. Rom. COELIAE] Vrſini & Panuinij fide Romæ Cœlia gens Plebeia *De Antiq. Nom.* fuit, Conſuleſque, Caldos & Rufos cognominatos, habuit.

A.] AVLI prænominis eſt nota. Auli vero prænomen, vt Si- *De Rom. Nom.* gonius & Panuinius ex Valerio habent, illi aſſumebant, qui *Dijs a- lentibus naſcebantur*. Addit tamen ex Quintiliano Panuinius, ab olla *De Antiq. Nom.* Aulos prænominatos fuiſſe; cum ollam veteres aulam dixerint, Fabio teſte. E quo prænomine Aulorũ gentẽ emanaſſe Panuinius auctor eſt.

2. Inſtit. Titulo. 20. §. Opti. Legat. OPTATVS] Videlicet electus ad libertatem, namque idem valere hæc nomina tradit Nonius. Cognomen itaque Optati ſuſceperat iſte Aulus Cælius, quod fortaſſis inter alios ſeruos fuerat ad ma- *Lege 2. ff. de Option. Legat. lib. 33. T. 5.* numiſſionem electus. Vel etiam Optatus erat dictus, quia inter ſer- uos per teſtamentum legatos optatus fuerat, ut antiquitus mos fere- *L. 37. de Legat. 1.* bat: hac tamen cautione, ut ſeruus Optatus, nec optimus, nec peſſimus eſſet.

D. S. F.] Scilicet DE SVO FECIT.

IN. F. P. XX. R. P. XX.] Hoc eſt IN FRONTE PEDES VIGINTI RETRO PEDES VIGINTI. Quæ dicendi forma paulo poſt explicabitur.

Mulieris ſtolatæ hæc eſt effigies; ſi ſtola, vt Iſidoro placet, *eſt Ma-* *Etymolog. lib. 19.* *tronale operimentum, quod cooperto capite & ſcapula à dextro latere in læuum humerum mittitur*. Matronarum habitus ſtola fuit; quamuis Nonius aſſerat: *Stolam veteres non honeſtam veſtem ſolum, ſed etiam omnem,* *Lit. M.* *quæ corpus tegeret*, dixere. Nam Feſto auctore, *Matronas appellabant eas fere, quibus ſtolas habendi ius erat*. Imo Barnabas Briſſonius vir Iuriſprudentiæ in antiquam dignitatem reſtituendæ natus, Tertulliani innixus auctoritati, oſtendit meretricibus turpibuſque & inhoneſtis mulie- *Select. ex Iur. Ciuil. Antiq. lib. 1 cap. 4.* ribus ſtolarum vſu legibus interdictum fuiſſe: habetque de diuerſo matronarum, & meretricum veſtitu, elegantiſſimum tractatum: ad quem lubens lectorem remitto.

IN PRÆTORIO.

QVo olim loco Manfredæ apud Patauinos familiæ clariſſimæ, quæ Fauentiæ, Fori Cornelij, ac Fori Liuij quondam imperauit, amplę ſpectabantur ędes, ingens hodie ſurgit Prętorium, non tam noſtrę Vrbis, quam vniuerſi orbis miraculum, De quo opinari audeo vaticinatum fuiſſe Martialem canendo.

Ioan. de Nono de Famil. Pat. M.S.
Iaſon in præfat. ad 2. Digeſt. Veter.

Barbara Pyramidum ſileat miracula Memphis,
Aſsiduus iactet nec Babylona labor:
Nec Triuiæ templo molles laudentur honores,
Diſsimuletque Deum cornibus ara frequens:
Aere nec vacuo pendentia Mauſolea
Laudibus immodicis Cares in aſtra ferant.

Spectac. lib. Epig. 1.

Coeptum hoc fuiſſe anno Chriſti M CC XIIX., Prętore Ioanne de Ruſca Comenſi, teſtantur carmina in oſtio quodam inferioris fornicis, vulgo (*la Scauezzata*) olim ſita.

COMI NATVS RVSCONVM DE GENTE IOANNES
NOBILIS ET STRENVVS PADVAM NVNC FORTE REGEBAT
CVM FVIT ISTVD OPVS VLTRA SPECVLARIA FACTVM
ANNIS MILLE DECEM LAPSIS NOVEMQVE DVCENTIS.

Memor. Tēp. de Fact. in March. Taruı. lib. 1. cap. 16.

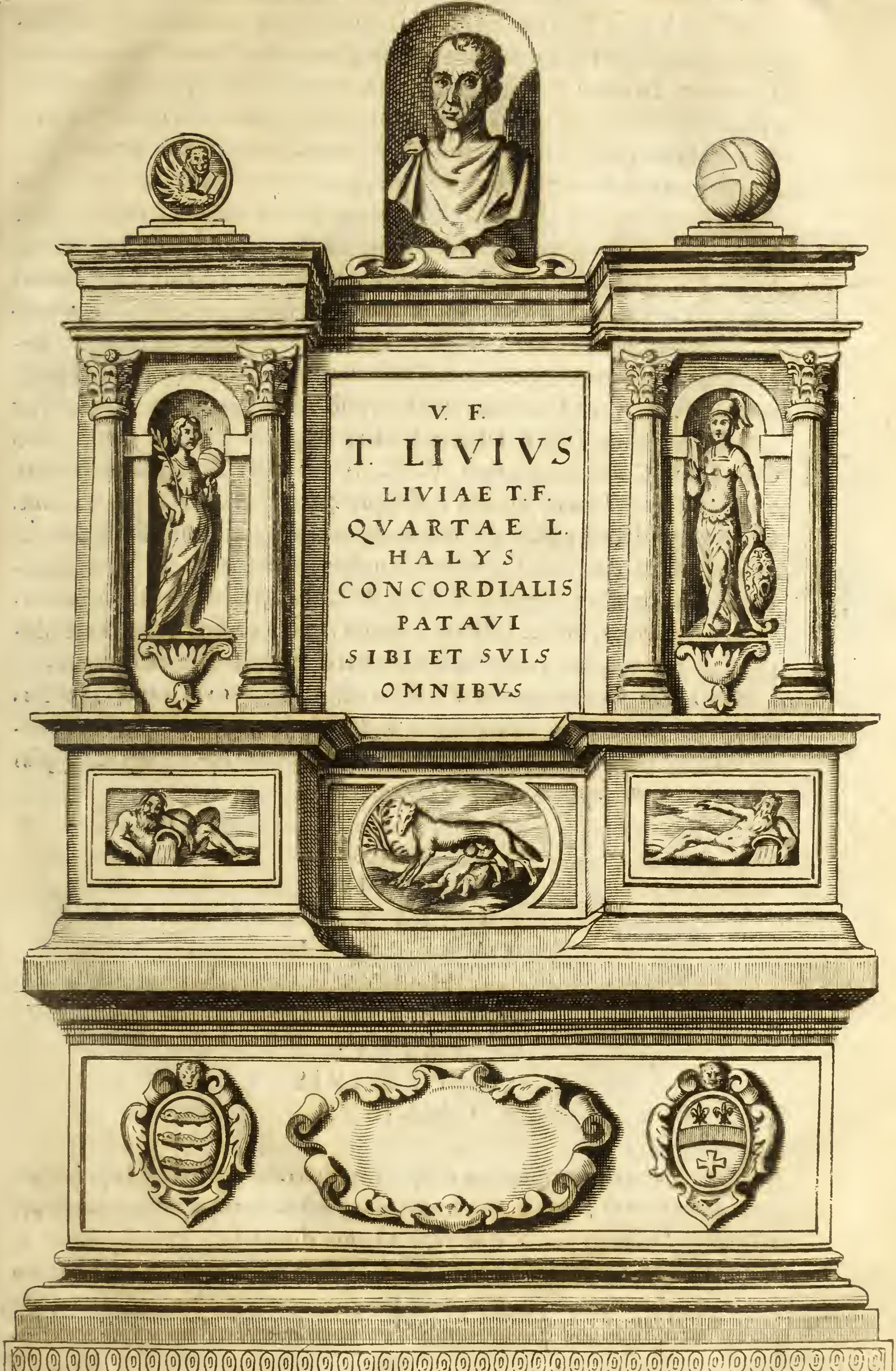
Perfectum fuit mira celeritate anno ſequenti, Prętore Malpileo de Sancto Miniato; vt omnes Patauini Chronologici referunt. Huic operi toti fornicato, lateriteiſque columnis ſuffulto, ducentos quinquaginta ſex pedes longo, ſex & nonaginta lato, nullique ędificio inhęrenti, non caſu ſeu neceſſitate ſitus, ſed arte figura Rhomboides data eſt: vel quia apta magis eſſet ad vaſta ędificia fulcienda; cum doceat Natura hominem erectum facilius procidere in terram, quam aliquantiſper retractum in modum figurę Rhomboides; *quæ & oppoſita latera, & oppoſitos angulos inter ſe æquales habet, neque æquilátera eſt, neque rectangula*: Vel quod ibi omnia Myſtica obſeruentur. Anguli enim eius ita quatuor Cœli plagas reſpiciunt, vt Æquinoctij tempore Solis orientis radij per orientales tecti feneſtras admiſſi Occidentales feneſtras feriant, & verſa vice ſole occidente in orientales reflectantur, atque ſolſtitiorum tempore per meridionales feneſtras verſus boreales tendant. Tectum aſſeribus tegulіſque initio ſtratum fuit, ductiſq; per medium muris, in tres partes diuiſum, ſtetit vſque ad annum M CCC VI. quo tempore, interſtitijs manentibus, Palatium deiecto culmine altius extructum fuit, laminiſque plumbeis coopertum, Prętore Ciuitatis Poncino de Picenardis Cremonenſi. Ceterum vt in monumento hic erecto adhuc legitur.

Rolād. Chrō. de Reg. Poteſt. Pad. an. 1218.
Mantiſſa adiec. Chron. Monac. Paduani ſub. eod. an.
Portenar. lib. 3. cap. 7.
Euclid. Element. lib. 1. Probl. 33.
Itiner. Ital. Par. 1. fol. 17
Porten. lib. 3. cap. 6.
Mantiſſa iā citat. ſub. an. 1306.
Portenar. lib. 3. cap. 7.
Chron. Regi. Pot. Pad. ſub. an. 1306.

ANNO DOMINI M CCCC XX VRBI NOSTRAE TVNC
IVS DICENTE PRO SERENISSIMO DVCE NOSTRO
VENETIARVM IVSTISSIMO PRAETORE MARCO
DANDVLO D. BENEDICTI PALATIVM HOC REAE-
DIFICARI COEPTVM EST CVM PRIVS EODEM AN-
NO SVBITA VIS IGNIS ATQVE INTEREA OPVS
MAGNIFICVM AC MIRABILE QVOD ANNIS CC II
INVIOLATVM STETERAT SPATIO TRIVM HO-
RARVM CONSVMPSISSET AD QVOD TRISTE IN-
FAVSTVMQVE SPECTACVLVM CVM TOTA CIVI-
TAS NON ALITER QVAM AD COMMVNE ALI-
QVOD FVNVS CONCVRRERET OMNESQVE SIMILE
POSTEA REFICI DESPERARENT STATIM ILLVS-
TRISSIMA DVCALIS DOMINATIO PECVNIAM OM-
NEM QVA PVLCHRIVS ALIVD AVGVSTIVSQVE
CONSTRVERETVR EX PVBLICO EIVS AERARIO
DEPROMENDAM SENATVSCONSVLTO DECREVIT
CVIVS TANTAE LARGITIONIS IMMORTALE BE-
NEFICIVM HVIC ORNATISSIMAE INSCVLPI TABV-
LAE VOLVIT AVREISQVE LITTERARVM MONV-
MENTIS SEMPITERNAE MANDARI MEMORIAE.

Parietibus ipſum diuidentibus diſiectis, vaſtam in aulam, quæ hodie extat, opus mutatum fuit, Iconeſque Petri Aponenſis ingenioſiſſimi ciuis noſtri ſtudio, ad hominum, ſub duodecim ſignis Zodiaci, ſeptemque planetis, duodecim menſium curriculo naſcentium, naturas indicandas inuentæ, per Giuſtum pictorem inſignem reſtitutæ fuere: quæ & noſtris temporibus integræ viſuntur. Occidentem verſus poſitum eſt T. Liuij Monumentum, prout heic delineatum eſt.

Scard. lib. 2. Claſs.
Portenar. lib. 3. cap. 6.

V. F.
T. LIVIVS
LIVIAE T. F.
QVARTAE L.
HALYS
CONCORDIALIS
PATAVI
SIBI ET SVIS
OMNIBVS
Gio. Georg. sculp.

LIVIVS] Liuiam gentem in numero plebeiarum reponit Panuinius: Conſules tamen habuit, & quidem clariſſimos, Salinatorem, Dentrem, Druſum, Libonem cognominatos, Patauioq; Summum conciliauit ſplendorem, quod Liuium noſtrum ediderit. De cuius Patria & natalibus nihil referam; cum & à propoſito inſtituto recedat, & clariſſimorum virorum innumera ſuppeditent teſtimonia, qui eum Patauinum, genere clarum, hiſtorięque parentem declarant: inter quos de eius gloria hoc vnum Plinij ad Nepotem plurimorum loco ſufficiat. *Numquamne legiſti Gaditanum quendam, Titi Liuij nomine gloriaque commotum, ad viſendum eum ab vltimo terrarum orbe veniſſe, ſtatimque, vt viderat, abijſſe?* Vixit Romę vſque ad Auguſti deceſſum, cui ſumme gratus erat. Poſt eius vero mortem honoribus anniſque defeſſus, in Patriam reuerſus, publicis à Patauinis receptus fuit acclamationibus: vbi Tiberio Cæſare Auguſto III. & Germanico Cęſare II. Conſulibus, anno V. C. DCCLXXI., à partu Virginis XIX., Imperij Tiberij quarto, ſuęque ętatis LXXVI. e vita exceſſit. Corpus eius haud procul à Concordię templo conditum fuiſſe, & ſaxum iſtud, & eius oſſa ibi eruta abunde confirmant. Id cum Iacobus Cauacius Congregationis Diuę Iuſtinę Cęnobita, eiuſque monaſterij Hiſtoricus, fide & ſolertia eximius, fuſe, ac ſine fuco, e tabulario depromat, ipſius verba heic apponere opportunum exiſtimaui.

Lib. 2. Epiſt. 3.

Panuin. Faſt. lib. 2.

Hiſt. Cænob. D. Iuſt. lib. 5. fol. 218.

Sed nos in vrbem reuocat T. Liuius Romanæ hiſtoriæ parens, & Patauinorum decus, cuius ſepulcrum in noſtro cænobio repertum eſt. Pone Abbatis ædes, vbi nunc valetudinarium eſt, ante annos quinquaginta effoſſus fuerat antiquus lapis cum epitaphio.

V. F.
T. LIVIVS
LIVIÆ T. F.
QVARTAE. L.
HALYS
CONCORDIALIS
PATAVI
SIBI ET SVIS
OMNIBVS

Hunc Patres in veſtibulum templi tranſtulerant, atque Liuij imaginem appinxerant, quam ſitu exoletam Andreas Abbas nuper nouauerat. Marinus Ludouici frater cum ſæpe ad eum diuerteret, & aliquod negotium inferret diſciplinæ Monachorum, ſtatuit pone Abbatis domicilium ſibi ædiculam extruere. Hic dum pro fundamentis altius effoditur, apparuit vetuſtiſſimum pauimentum ex quadratis lateribus affabre extru-

Ctum.

ctum. Eo diruto reperta eſt arca plumbea ſexpedalis, qua hominis oſſa continebantur. Accurrere ex Monachis aliquot, qui meminerant, vel acceperant à maioribus effoſſum ibi veterem lapidem cum Liuij epitaphio. Inde conſtans omnium opinio fuit, id eſſe Liuij corpus. Rolandus Monachus de his actutum admonuit Xiconem Polentonum egregium & eruditum ciuem; qui cum vniuerſa luſtraſſet, in Prætorium rediens, celebriorem apud ciues de Liuij corpore opinionem fecit, mox eo præſtantiores aliquot ſecum traxit. Quidam præuenerant, & ex oſsibus fragmenta diripiebant. Id quaſi ad æmulationem reliquiarum Sanctorum Dei impie factum, mouit Vicarium Abbatis, vt de comburendis Liuij oſsibus cogitaret. Cœperat iam malleo craneum diffringere, cum negotijs quibuſdam grauioribus e Cœnobio euocatur. Vix abſceſſerat, cum Rolandus rogatus à nobilium virorum turba quæ confluxerat, arcam, & oſſa T. Liuij patriæ dono dedit: Proceres ac ſi viuentem Liuium amplecterentur, plumbeum tumulum extulere. Libet illuſtres viros recenſere, qui humeros ſubmiſerunt. Alterum arcæ caput extulit Andreas Dandulus Patricius Venetus, alterum Polentonus, medium ſubiere Palamedes (Palaminus vulgo) Vitalianus, & Peraghinus Peraga aurati Equites, Alexander de Doctoribus, Io: Franciſcus Capiliſteus, & Nicolaus Porcellinus Iuriſconſulti. Sequebantur feralem pompam Zacharias Triuiſanus Prætor, & Leonardus Mocenicus Præfectus, mox quicumque litterarum ſtudio, vel patriæ charitate tenebatur. Funus delatum eſt per frequentiora vrbis loca in Prætoris regiam, donec publico decreto ſtatueretur, qui optimi ciuis memoriæ ſatis proſpici poſſet. Quorundam ſententia fuit, vt apud Fanum Sancti Clementis, qua forum reſpicit, publico ære Cœnotaphium T. Liuij e marmore excitaretur. Quidam optimates priuata pecunia Liuio multo nobilius monumentum pollicebantur, ſi prope eorum ædes liceret ipſius Liuij oſſa transferre. Duo potiſsimum ad eam rem contendebant; Ludouicus Buzzacarinus eruditus ac diues admodum, & Henricus Scrouinius Eques. Attamen publicæ in Liuium pietati decere viſum eſt, ipſius oſsa in auguſtiſsimam aulam Prætorij referre, & antiquum lapidem cum Epitaphio adijcere. Hęc Cauacius. Vberius totam hiſtoriam complures alij hoc loco perſequuntur; quos lector inſpicere poteſt.

Blond. Flau. Ital. Illuſ. Teod. Zuin. in Method. Apod. lib. 3. fol. 273. Paul. Merul. in Coſmog. Ital. Par. 2. lib. 4. Gerard. Voſſ. in Annot. ad Lat. Hiſt. Scard. lib. 1. Claſſ. 3. Porten. lib. 3. cap. 6. Pignor. in Orig. Pat. fol. 124. Tomaſin. in Vita Liuij fol. 52.

Ad publicæ voluntatis decretum loco ſelecto, oſſa Liuj occidentem verſus in Prętorij pariete ſupra oſtium, qua nunc Sanitatis officium, vt vocant, aditur, locata fuere: eaque ſub rudi ſimulacro, & ab eius effigie omnino diſsimili, hoc epitaphio, à Leonardo Iuſtiniano Patauij tunc Prętore addito, condecorata fuere.

Idem ibid. Cap. 9.

OSSA

OSSA
T. LIVII PATAVINI VNIVS OMNIVM
MORTALIVM IVDICIO DIGNI CVIVS
PROPE INVICTO CALAMO INVICTI P. R.
RES GESTAE CONSCRIBERENTVR

Anno MCDLI. eximium quodpiam Liuij monumentum expetens Alphonſus Arragonum Rex, per Antonium Beuatellum Panormitanum Legatum ſuum, poetam inſignem, à Patauinis brachij os impetrauit. Eodem tempore Liuij maxilla, æneo orbe clauſa, fornici Archiui Ciuitatis noſtræ appenſa fuit; vbi & hodie ſpectatur. Supra oſtium vero, vbi oſſa repoſita fuerunt, illa parte, qua Palatium reſpicit, tale poſitum fuit monumentum.

INCLITO ALPHONSO
ARAGONVM REGI STVDIOSORVM FAVTORI
REIPVBLICAE VENETAE FOEDERATO ANTONIO
PANORMITA POETA LEGATO SVO ORANTE
ET MATTHEO VICTVRIO HVIVS VRBIS
PRAETORE CONSTANTISSIMO INTERCEDENTE
EX HISTORIARVM PARENTIS T. LIVII OSSI-
BVS QVAE HOC TVMVLO CONDVNTVR BRA-
CHIVM PATAVINI CIVES IN MVNVS CONCES-
SERE ANNO CHRISTI M CCCC LI
XIII. KAL. SEPTEMBRIS

Regis autem deſiderium mors anteuertit; Brachium namque iſtud à Panormitano vix Neapolim delatum eſt, cum Alphonſus fatis conceſſit. Illud itaque Panormita religioſe cuſtodiuit, ac in delicijs habuit dum vixit. Eo mortalibus erepto, cum Io. Iouianus Pontanus publici muneris, quo fungebatur, à ſecretis Regni ſucceſſor ipſum quoque brachium obtinuiſſet, exiguo id tumulo, extra delubrum à ſe erectum, ſub tali inſcriptione condidit. *Pignor. in Origin. Pat. cap. 17.*

T. LIVII HISTORICI BRACHIVM QVOD OLIM ANTONIVS PANORMITA A PATAVINIS IMPETRAVERAT IO. IOVIANVS PONTANVS MVLTOS POST ANNOS CONDIDIT.

Monumentum vero Liuij, quod in D. Iuſtinæ æde conſeruabatur, anno MDXXXXVII. in Prætorium vna cum ipſius oſſibus fuit translatum; vbi noſtra ætate conſpicitur. Apici eius additus fuit vultus e mar-

marmore, qui penes Alexandrum Baſſanum Patauinum ſeruabatur. Aenea vtrinque acceſſerunt ſimulacra; e parte dextra Aeternitatis, e ſiniſtra Mineruæ; ſub primo Tiberis, ſub altero Medoacus excurrit: inter vtrumque fluuium Lupa Romulo & Remo vbera præbet. Subiectam his ſimulacris tabulam æneam Lazarus Bonamicus Baſſanenſis, vir doctiſſimus, politiorum literarum in Gymnaſio tunc profeſſor celeber, hoc epigrammate decorauit.

OSSA, TVVMQ; CAPVT CIVES TIBI, MAXIME LIVI,
PROMPTO ANIMO HIC OMNES COMPOSVERE TVI.
TV FAMAM AETERNAM ROMAE, PATRIAEQ; DEDISTI,
HVIC ORIENS, ILLI FORTIA FACTA CANENS.
AT TIBI DAT PATRIA HAEC, ET SI MAIORA LICERET,
HOC TOTVS STARES AVREVS IPSE LOCO.

Inſcriptionem porro idem ſubdit.

T. LIVIVS
QVARTO IMPERII
TIBERII CAESARIS
ANNO VITA EXCESSIT
AETATIS VERO SVAE LXXVI.

Ceterum ne ſummæ erga clariſſimum ciuem obſeruantiæ teſtimonia deficerent, etiam ſupra Prætorij oſtium, ſub magna ſtatua marmorea librum apertum tenente, manumque ori admouente cum hoc ſymbolo

PARVVS IGNIS MAGNVM SAEPE SVSCITAT INCENDIVM
Maiores noſtri hoc monumentum ſtatuerunt.

T. LIVIVS PATAVINVS
HISTORICORVM LATINI NOMINIS FACILE PRINCEPS CVIVS LACTEAM ELOQVENTIAM AETAS ILLA QVAE VIRTVTE PARITER AC ERVDITIONE FLOREBAT ADEO ADMIRATA EST VT MVLTI ROMAM NON VT VRBEM RERVM PVLCHERRIMAM AVT VRBIS ET ORBIS DOMINVM OCTAVIANVM SED VT HVNC VIRVM INVISERENT AVDIRENTQVE A GADIBVS PROFECTI SVNT. HIC RES OMNES QVAS POPVLVS ROMANVS PACE BELLOQVE GESSIT QVATVORDECIM DECADIBVS MIRA STILI FELICITATE COMPLEXVS, SIBI, AC PATRIAE GLORIAM PEPERIT SEMPITERNAM.

Veterem Liuij inſcriptionem in aula Prætorij poſitam, aliamque in ædibus Capiliſteorum ad Sanctum Danielem, ſuo loco expendendam, minime ad Liuium pertinere, his verbis demonſtrare conatur ingenioſiſſimus Pignorius. *La inſcritione ſi come l'ho per antica, coſi non credo, che appartenga al noſtro T. Liuio. Il mio argomento è, che T. Liuio ſcriueua* SIBE *&* QVASE, *non* SIBI *&* QVASI, *& così Aſconio Pediano, come racconta Quintiliano nel libro primo à capi* VII *delle ſue inſtitutioni oratorie, & queſta ò ſimile peregrinità di ortographia, e di voci, & forſe di elocutione era la Patauinità; che Aſinio Polione haueua oſſeruato in Liuio.* Quo quidem argumento Liuij monumento nequicquam decedere puto: etenim Aſinius Pollio, non vt ſtyli elegantiam extolleret, ſed vt formam dicendi irrideret, acerbe dixerat, Liuium ſibi videri *Patauinitatē ſapere*: vt bene Patriæ ſtudioſiſſimus Tomaſinus obſeruauit. Pub. Terentius etiam, qui Tranquillo teſte, *Inter finem ſecundi belli Punici, & initium tertij natus eſt & mortuus*, multo ante Liuium, in Eunucho loco ſoli ſcripſit

In Origin. Patau. cap. 17.

In Vita Liuij cap. V.

Act. 5. Scē. 6.

—— *Mihi ſolæ ridiculo fuit.*

Quam dicendi formam obſeruauit Clariſſimus Claraualleſis Comes Gaſpar Scioppius, qui in Patria noſtra ſibi gratiſſima aliquamdiu vixit, diemque nuper clauſit extremum. Quid apud Quintilianum clarius? *Non E quoque I loco fuit: vt Menerua, & Leber, & Mageſter, & Dijoue, & Veioue, pro Dijoui, & Veioui?* Adde lapides antiquos minime Patauinos; in quibus SIBE pro SIBI obſeruatur. Talem e Romanis deſcripſit Gruterus.

Suſpectar. Lect. lib. 1. Ep. 1.

Inſtit. Orat. lib. 1. cap. 4.

Fol. 958. n. 1.

DIS . MANIB
M . VINICI . M . F.
SALVIARI
VIXIT . ANN . XXXII
MENS . VI
VINICIA . HELPIS
PATRON . ET
CONIVGI
INDVLGENTISS.
ET . SIBE

Lit. T.

De Nom. Impoſit.

De Nom. Rom.

De Antiq. Nom.

T.] Liuij prænomen TITVS eſt; vel quod Feſto auctore, *Tituli milites appellarentur; quaſi tutuli, quod patriam tuerentur, vnde & Titi prænomen ortum eſt*; vel à Sabino nomine, vt putat Valerius, quem Sigonius, & Panuinius ſecuti ſunt.

LIVIÆ T. F. QVARTÆ L. HALYS] Hęc quarta Liuij filia fuit, vt iam obſeruaui : & , vt docet Panuinius, LIVIA T. F. QVARTA nupſit L. HALY. ſic enim credo cum Scardeonio hæc explananda eſſe; non autem LIVIÆ T.F. QVARTÆ LEGIONIS HALYS; vt teſte Scardeonio Blondus Flauius de Italia Illuſtrata cenſuit. Scardeonius enim vere affirmat, quod Legio non ſola litera L., ſed LEG. in monumentis exprimebatur; & quod Legio quarta non Halys, ſed Scythica erat dicta ; vt in quodam ex noſtris epitaphijs, in vico Putei Vitaliani ſito, ſuo tempore declarabimus. Sitne vero L. HALYS ille, qui & L. Magius appellatur, gener T. Liuij, Socerique cauſa laudatiſſimus Rhetor , de quo Seneca ,prudens ſileo, cum certi nihil habeam . Eundem tamen eſſe Seardeonius aſſerit: *Quod autem LVCIVS MAGIVS & HALYS appelletur, minime abſurdum videri debet: cum id fere ciuibus Romanis conueniat, vt tribus nominibus inſcribantur . Dictus autem eſt HALYS ab HALY fluuio & cognomine Hiſpano, vnde forte profectus erat.* Pro ſententiæ ſuæ fundamento epitaphium Saguntinum, ab Achille Statio Luſitano receptum, ſed mutilum affert : quod vt integrum habeatur, ſic legendum ex Grutero.

De Antiq. Nom. *Lib. 1. Claſſ. 3.* *In March. Tarniſ.* *In Epiſt.lib. 5. Controu.* *Loco citat.* *Fol.778.n.2*

V . F .
C . GRATTIVS
HALYS . SIBI . ET
GRATTIÆ . MYRSINI
VXORI . KARISSIM
ANN . XXXXVII
SIBI . ET . SVIS

CONCORDIALIS.] Ex hac voce ea ſemper mihi fuit opinio, Templum Diuæ Iuſtinæ non fuiſſe ædem Iouis, in qua Cleonymi Lacædemonij ſpolia appenſa fuere , vt Blondo Flauio placet ; nec Martis aut Iunonis, vt tradit Paulus Merula ; ſed Concordiæ. Non enim vnum hoc ſaxum habemus, quod Concordialis dignitatis teſtimonium præbeat, nempe Sacerdotis Deæ Concordiæ, ſed alia etiam, quæ hoc ipſum confirmant. Concordialis autem ſacerdos teſte Scardeonio, cui lubens ſubſcribo, Patauij fuit magnæ dignitatis & æſtimationis; qui nempe præerat Templo ab Antenore erecto: in quo forſan, poſtquam

——— *Vrbem Pataui ſedeſque locauit*

In Ital.Illuſtr. Loc.cit. *Coſmogr. Par. 2.lib. 4.* *Scard. loc. cit.*

Aeneid. 1. *Teucrorum, & genti nomen dedit, armaque fixit.*

Et quoniam de Cleonymo mentio incidit, non poſſum præterire feſtiuum nauium certamen, quod ſingulis etiamnum annis apud nos tamquam vrbi peculiare celebrari in flumine ſolet, originem haud dubie ſortitum ab illo, quod fuſis Cleonymo duce Græcis, Patauij ob publicam lætitiam fuit editum. Et hinc ait Liuius; *Patauij monimentum naualis pugnæ eo die, quo pugnatum eſt, quotannis ſolemni certamine nauium in flumine oppidi medio exercetur.* Vnde & mihi perſuadeo eandem pugnandi formam retineri. Paruæ enim nauiculæ, ſex robuſtiſſimorum remigum impulſu incitatæ, ex aduerſo ſibi committuntur: in prora viri lanceis armati, aſſerem, denſiſſimis clauis infixis munitum, ſcuti loco prætendentes conſiſtunt; qui validiſſimo impetu tamdiu in ſe mutuo irruunt, dum alteruter in aquas deijciatur. Hoc autem celebre ſpectaculum diebus feſtis Pentecoſtes plerumque peragitur.

Hiſt. Lib. 10.

PATAVI] Vox iſta, quæ loco Patauij heic habetur, monumenti huius antiquitatem eruditiſſimo cuidam viro ſuſpectam reddit; quod nec publice profiteri eſt veritus. Verumenimvero facili negotio mihi dubium tolli videtur; cum Virgilius ipſe, qui T. Liuij temporibus vixit, *Pataui* loco Patauij ſcriptum reliquerit: vnde quidni hoc etiam in monumento toleretur?

In Origin. Patau. cap. 17. In Vita Liu. Cap. 10.

De capite vero ſupra Liuianum hoc monumentum poſito, quod Pignorius Cn. Lentuli Marcellini effigiem referre putat, conſulatur eruditiſſimus Tomaſinus.

SER-

SERTORII VRSATI MONVMENTA PATAVINA.

LIB. I. SECT. II.

REGIO PRIMA TEMPLI CATHEDRALIS.

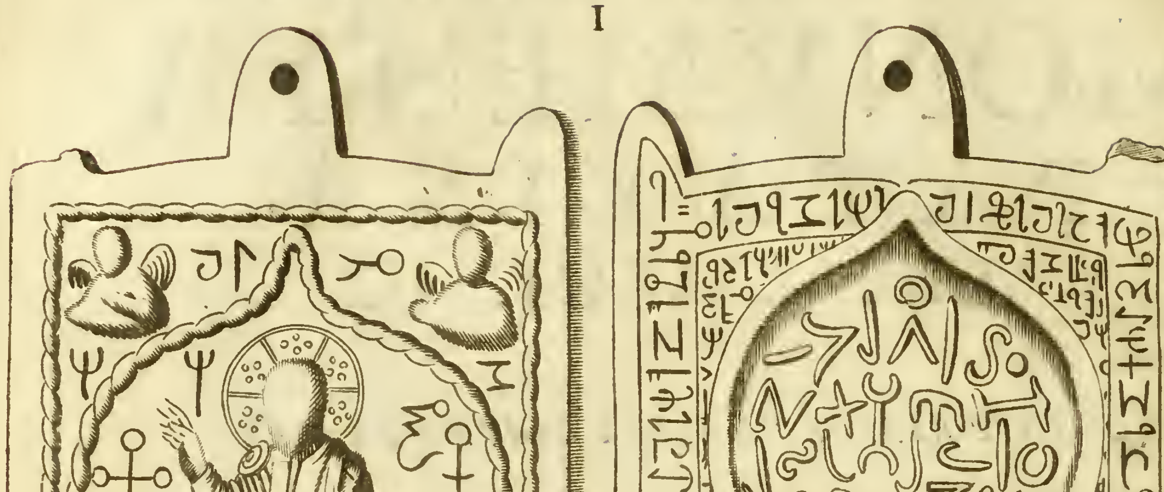
LOcis publicis iure ſuccedunt priuatorum ædes, quæ, quotquot priſcis monumentis ſunt conſpicuæ, iuxta quatuor regiones Ciuitatis commode perluſtrantur. Prima inter eas occurrit ad occidentalem vrbis partem; altera ad pontem Molendinorum ſeptentrionem verſus; pontis Altinati tertia ad orientalem plagam protenditur; quarta tandem Turricellarum meridiem ſpectat.

PRIMA REGIO

APVD IOANNEM GALVANVM I. C. INSIGNEM.

PRiuatas ædes luſtranti iure merito primus occurrit Ioannes Galuanus, Ciuis Patauinus, Iuriſconſultus diſertiſſimus, atq; patrio in Gymnaſio cathedræ criminalis eruditiſſimus poſſeſſor. Pollet enim vir eximius non modo iuriſprudentia, in qua nulli eſt ſecundus, ſed etiam penitiori eruditione, antiquitatumq; peritia vere primus habetur in patria, magnaque celebritate fama eius vniuerſum orbem glorioſe peruagata eſt. Inter antiquitatum cimelia itaque, quæ auguſtum muſæum in eius ædibus in vico Sancti Spiritus pone Obicios erectum ornant, numiſmata innumerabilia, ſtatuæ, aliaque quamplurima, quæ priſcorum ingenium oſtentant, obſeruantur: præ ceteris tabella ænea ignotis characteribus ſignata, ac fragmentum quod ſequitur, religioſe cuſtodiuntur.

I

II

1. Huius tabulæ, quam eruditorum contemplationi ſubijcio, Athanaſius Kirkerus, Societatis Ieſu ornamentum, penes quem multiplicis ſcientiæ ſtat imperium, epiſtola, diſertiſſimo Io. Rhodio, viro doctrina morumq; ſuauitate eximio, quem ſummo ſemper amore colo, ſcripta, luculentiſſimam promiſit explanationem. Faxit Deus, vt infinita profundiſſimæ eruditionis opera, quæ mirando ſummus iſte vir ingenio parturit, ea temporum diuturnitate perennent, vt & amicis, & Reipublicæ literariæ in horum characterum, ac ſymbolorum enodatione ſufficiat, quum ferme ſolus hanc molem ſuſtinere valeat.

Ego quidem, ſi inter denſiſſimas tenebras conijcere licet, tabellam hanc votiuam ſuſpicor, ex foramine, cuius generis varia in eiuſmodi veterum tabellis obſeruaui. Tale quidpiam ſedentis icon videtur ſignificare: forſan & characteres ipſi, quorum ſignificationem à doctiſſimo Kirkero deſideramus.

2. M. VAL. PASTOR] Quod eſt MARCVS VALERIVS PASTOR. Fragmentum hoc lateritium, quinto ab vrbe lapide in prędiolo noſtro, quod Vicus *Caſalis Serugi* vulgo cognominatur, viginti abhinc annis, inter varia tegularum atque vrnarum fictilium rudera erutum, Parens meus eruditiſſimo Galuano donauit, ratus monumentum hoc nuſquam dignius habitum iri.

PASTOR] Hoc cognomen eadem ratione, qua Ouiculæ, & Caprarij, ex viri conditione depromptum videtur. Paſtor autem vocatus fuit, vt notat Torrentius, vir doctiſſimus, ad Suetonium in Auguſto: *Qui & aratores, & coloni, & agricolæ, & paſtores ſæpe à Cicerone* Cap. 42. *atque alijs appellantur, non quod ipſi vel ararent, vel paſcerent, ſed quod obſtricti publicanis circa eadem negotia verſabantur, eo vtiliores Reipub. quo in opere quiſque ſuo diligentius negotiabatur.* Cognomen proinde illud non vile, vt illud Caprarij, ſed nobile cenſendum. Hac mente quoque Seruius in Virgilium: *Paſtor vt Rex, & re vera* Aeneid. lib. 12. *paſtor eſt & ductor exercitus*; vnde eodem quoque libro ſubdit: *Proprie magiſtri ſunt militum; Paſtores, pecorum. Sed reciprocæ ſunt iſtæ translationes. Nam ductor militum paſtor vocatur, vt diximus ſupra, & magiſtros pecorum diximus.*

Nec poetarum duntaxat vel doctiorum hominum hoc fuit cognomen, vt placuit Virgilio,

Vt Linus hæc illi diuino carmine paſtor, Ecloga. 6.
Floribus atque apio crines ornatus amaro
Dixerit.

ſed & Deorum nonnulli ita ſunt nuncupati: vnde Poeta de Apolline ipſo, vt mittam alios;

Te quoque magna Pales, & te memorande canemus Georg. lib. 3.
Paſtor ab Amphryſo

IN ÆDIBVS OBICIORVM.

IStæ ædes, quæ non procul ab Epiſcopio viſuntur, olim Nigrorum, ſeu Rogatorum fuere; quæ gens vtraque ſumma ſemper nobilitate claruit. Nigra enim de Nigris, ex ſua antiqua familia ſola ſuperſtes, cui ampliſſima dos obtigerat, Antonium Obicium illuſtriſſimum virum, Luca (vbi maiores ipſius imperauerant) oriundum, ob ſingulares corporis & animi dotes, eximiamque virtutis æſtimationem Patauij reliquis omnibus, à quibus in matrimonium fuerat ambita, prępoſuit, anno MCDXXII: ex quo in hunc vſq; diem Obiciorum ſplendidiſsima familia, non minus antiquitate & opibus, quam viris præclaris inſignis, Patauij floruit. Et certe ſi omnes recenſere in animo eſſet, quamplurimæ non ſufficerent paginæ. Satis ſit itaque dicere, quod hodie inter numeroſiſſima ampliſſimæ iſtius familiæ ſydera emicat nulli ſecundus Pius Æneas Orciani Marchio, qui ad maiorum decora amplianda natus, noſtro æuo ſuam familiam, in qua primum locum obtinet, tum heroica indole, cum literarum & armorum gloria longe lateque illuſtrat. In his itaque ædibus e regione portæ in rudi ſaxo hæc inſcriptio legitur.

VXORI
M . ALLIO . M . F . FESTO
FILIO
HOSTILIÆ . C . L . SEVERÆ
N . F . F . N . S . N . C.

M.] Prænomen MARCVS deſignatur, quod ijs imponebatur, qui Martio menſe in lucem venere, Valerio, Panuinio & Sigonio teſtibus; Manliæ familiæ neutiquam. Siquidem teſte Feſto, *Manliæ gentis decreto nemo ex ea Marcus appellatur: Quod M. Manlius qui Capitolium à Gallis defenderat, cum regnum affectaſſet, damnatus, necatuſque eſt.* Quam inhibitionem & Antoniæ genti poſt Antonij III VIRI mortem factam Panuinius ex Plutarcho docet.

De Nom. Impoſ. *De Antiq. Nom.* *De Nom. Rom.* *De Antiq. Nom.*

ALLIO.] Allia familia eadem cum Aelia, ſiue Ailia, Plebeia, ſed antiqua fuit, maximiſque magiſtratibus clara, & Conſulibus præcipue; vt in Capitolinis patet monumentis.

Vrſin. de Famil. Rom.

HO-

HOSTILIAE] Hanc gentem Hoſtiliam, ab Hoſto Hoſtilio Sabinorum aduerſus Romulum belli duce, ac poſtea ciuitate donato exortam, duplicem, patriciam, & plebeiam fuiſſe, ac in Patriciam Hoſtilium prædictum, & Hoſtilium Regem relatos ex Dionyſio, & Liuio noto; in Plebeia Conſules varios, Mancinos, Saſernates, Tubulos, Catones cognominatos deprehendo. *Hiſt. Lib. 1.* *Faſt. Lib. 1.*

C. L.] CAII LIBERTAE. *Libertus vocatus, quaſi liberatus: erat enim iugo ſeruitutis addictus. Libertorum autem filij apud antiquos Libertini appellabantur, quaſi de libero nati,* vt ait Iſidorus. Forma libertatis impertiendæ ſeruis manumiſſio dicebatur; qui tribus modis manumittebantur: aut ſi quiſpiam ſeruus aſſentiente, vel iubente Domino nomen ſuum in cenſum detuliſſet; aut ſi à Domino ſeruus teſtamento liber legatus fuiſſet; aut ſi virga in ſerui caput à Prætore impoſita, quæ vindicta vocabatur, in libertatem eſſet vindicatus; ſic enim Cicero, *ſi neque cenſu, neque vindicta, nec teſtamento liber factus eſt, non eſt liber.* Modum vero manumiſſionis Feſtus ſic tradit. *Manumitti ſeruus dicebatur, cum Dominus eius, aut caput eiuſdem ſerui, aut aliud membrum tenens dicebat:* Hunc hominem liberum eſſe volo: *& emittebat eum è manu.* Seruo autem Prætori ſe ſiſtente ſubdit Sigonius, quod Prætor *vindicta, id eſt virga, eiuſdem ſerui capiti impoſita, ita dicebat:* Dico eum liberum eſſe more Quiritum. *Inde conuerſus ad Lictorem addebat:* Secundum tuam cauſam, ſicut dixi, ecce tibi vindicta. *Tum Lictor accepta à Prætore vindicta caput ſerui percutiebat, faciem palma tergumque verberabat. Quibus actis nomen manumiſſi in acta à ſcriba referebatur.* Sed circa manumiſſionis ſolemnia elegantiſſime eruditiſſimi Iuris Conſultorum Coryphæi Briſonius & Cuiacius. *Etymolog. lib. 9. cap. 4.* *Topicor. lib.* *Lit. M.* *De Iudic. lib. 1. cap. 13* *De Formul. lib. 8.* *In Partitill. ad lib. 40. tit. 2.*

Omittere tamen hic nolo cum Sigonio, quod hęc manumiſſio aliquando pro tribunali Prætore ſedente, aliquando vero in tranſitu, Prætore aut lauandi, aut geſtandi, aut ludorum cauſa prodeunte peragebatur. Erant & alij manumittendi modi; nempe inter amicos, per menſam, & per epiſtolam; ſed ſic manumiſſi ſerui, ex lege Iunia Norbana, minorem libertatem conſequebantur. *De Iudic. lib. 1. cap. 13* *Alex. ab Alex. Gen. Dier. lib. 4. c. 10.*

Sed & libertate donati capite raſo pileum geſtabant, libertatis inſigne. Vnde Liuius de Seruis, qui Volones dicti, à Gracho poſt Hannonem deuictum libertate donatis: *Ante ſuas quibuſque fores prolata omnia pileati, aut lana alba velatis capitibus volones epulati ſunt.* Sic in antiquorum Imperatorum numiſmatibus libertatis typus ſpectatur dextra tenens pileum. Adhæc, quemadmodum pueri nobiles bullam, ita Libertorum filij lorum ex collo geſtabant. Liberti in quatuor vrbanis tribubus, quæ ruſticis ignobiliores erant, ſuffragium ferebant; ſicut & libertini libertorum filij ad aliquod tempus: at paulo poſt legem *tulit P. Sulpicius Trib. Pleb. L. Sylla. Q. Pompeio* *Ioan. Roſ. Antiq. Rō. lib. 1. cap. 20* *Hiſt. lib. 24.* *Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 6.*

Coſſ.

Paul. Man. de Legib. *Coſs. vt in omnibus tribubus Libertini ſuffragium ferre poſſent*. Non licebat tamen Senatoribus, nec eorum filijs, vxorem libertinam ducere
Idem ibid. ſub dignitatis iactura, vt docuit idem Manutius.

SEVERAE] cognomina non tantum viris, verum etiam mulieribus antiquitus indita obſeruo; nam eadem erat cognominum neceſſitas apud mulieres, quæ apud viros habebatur: ideo à moribus hæc mulier Seuera dicta.

N. F. F. N. S. N. C.] Septem hæ literæ cum Scaligero penitus ignotæ ſunt mihi. Ipſe enim in indicibus ad Gruterum, cap. de notarum, ac literarum ſingularium, & vocum abbreuiatarum interpretatione, litera N., eas inexplicatas relinquit. Vnde quid mihi poſt tantum virum? cuius maiores (vt & hoc patriæ gloriæ accedat) Patauini fuerunt; vtpote qui teſte clariſſimo Scioppio e Bordonia familia, ad hunc vſque diem vigente, originem traxere.

IN ÆDIBVS CONTARENORVM.

POne templum Cathedrale verſus pontem Sancti Ioannis, è regione Siluaticorum, quorum hodie familiam Benedictus, Medicus & Eques, non tam in Patauino Gymnaſio medicinæ ſummus, ac dum hæc ſcribo, ſupraordinarius declaratus profeſſor, quam omnium noſtro æuo medicorum facile Princeps exornat, ædes Nobilium Venetorum de Contarenis, vulgo *dal Scrigno*, ſatis amplæ, conſpiciuntur, in quibus hæc monumenta apparent.

1

In parietibus areæ in rudi ſaxo.

V. F.
L. AELIVS L. F.
FAB. MACER
VI. VIR SIBI ET
L. AELIO ANTIGON
LIB. CONSORTI
ET
P. SALTIO MYSTICO
AMICO
SALTIAE EVTICHIAE
H. M. H. N. S.

In parte vero huius ſaxi, quæ in pariete conditur, receptum eſt hæc eſſe inſcripta.

L. S. M. C.
IN. F. P. XXI.
R. P. XXVI.

2

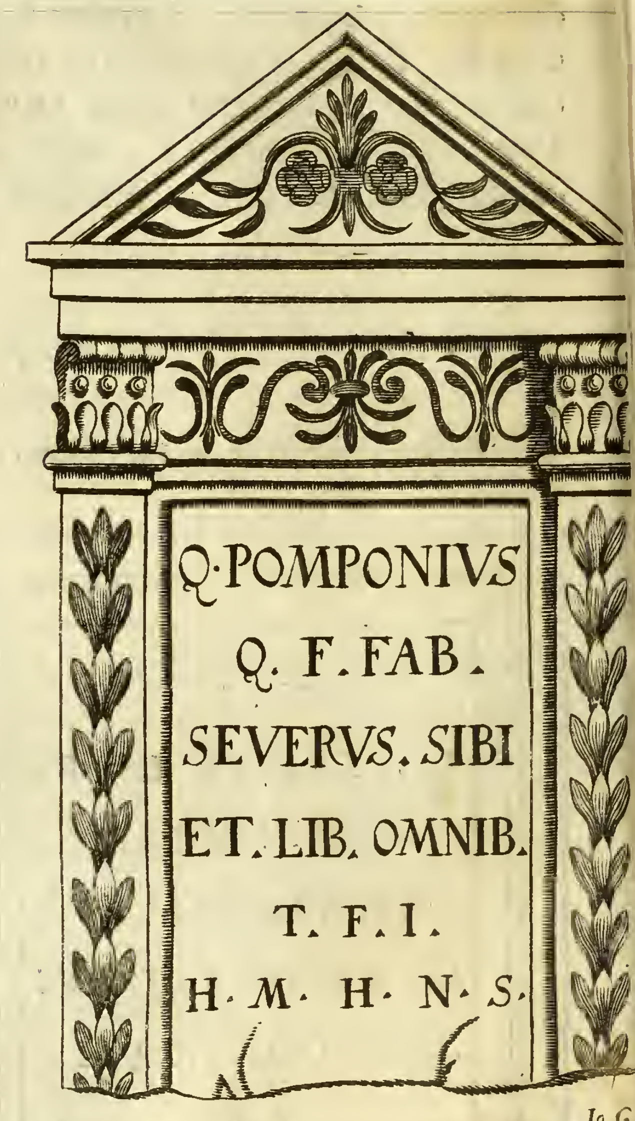
Ad Dextram ianuæ horti.

L. CAEDIVS
L. L. EROS. SIBI
ET LIBERTO HIL..
ET LIBERTO AC..

3 4

Fragmentum rude eximiæ magnitudinis.

L . CANIVS FESTVS . . .
C . AVFIDIVS . CANDI
DVS . C . VVILIVS Q.F.
CERVIVS ... LISP ... AD
LECTI . DECVRIONES
CONSVLVERVNT . VI
NONAS MAIAS . IN..
RIA . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
ST.RABO C . ACILIVS .
QVOD . . . .
. . . .
.
. . . .
. . . .
. . . .

1. V. F.] VIVVS, ſeu VIVENS FECIT, ab omnibus explicatur.

AELIVS.] Plebeia familia Aelia, alias Allia, de qua iam dictum eſt.

MACER.] Cognomen ex eorum numero, quæ ab habitu corporis deſumuntur; ortum nempe à gracilitate.

$\overline{\text{VI}}$. VIR.] Magiſtratus SEXVIRORVM Romæ creabatur, *quoties aliquod munus difficile Reip. impendebat, in quo præcipua aliquorum opera fideſque exquirebatur, vbique multum ſtudij curæque opus erat,* ait

ait Alex. ab Alex. In Colonijs etiam, & Municipijs Sexviros electos Panuinius oſtendit: imo apud ipſum legitur. VI *Vir Senior.* VI *Vir Iunior.* VI *Vir Vrbanus.* & inter Sacerdotes Municipales, & Coloniarum apud eundem reperiuntur, VI *Vir Auguſtorum.* VI *Vir Auguſtalis.* VI *Vir Auguſtalis, & Flaminalis.* VI *Vir Iunior, & Auguſtalis.* VI *Vir Senior & Auguſtalis.* Quos omnes Magiſtratus, & Sacerdotia lapidum teſtimonio confirmata apud eum loco citato notare eſt. Præterea Sexviros Præfecturarum apud Sigonium inuenio: Præfecturæ namque, Feſto autore, *eæ appellabantur in Italia, in quibus & ius dicebatur, & nundinæ agebantur, & erat quædam Reſp. neque tamen magiſtratus ſuos habebant, in quas legibus præfecti mittebantur quotannis, qui ius dicerent. Quarum genera fuerunt duo: alterum, in quas ſolebant ire præfecti quatuor (ſex virum pro populi ſuffragio creati erant) in hæc oppida Capuam, Cumas, Caſilinum, Vulturnum, Liternum, Puteolos, Acertas, Sueſſulã, Atellum, Calatiam: alterum, in quas ibant, quos Prætor Vrbanus quotannis in quæq; loca miſerat legibus, vt Fundos &c.*

Genial. Dier. lib. 3. cap. 16.

Antiq. Veron. lib. 2. cap. 12.

De Antiq. Iur. Ital. lib. 2. cap. 12.

Lit. P.

Qualis eſſet Sexviralis magiſtratus, Alciatus declarat hiſce verbis: *Sextumviri, & ipſi de his quæ ad Rempublicam pertinebant ſolebant cognoſcere.* Ex quibus credere eſt, magiſtratum iſtum potius ad iura tuenda inſtitutum fuiſſe, exceptis tamen Sexviris Auguſtalibus, de quibus ſuo loco, noſtris in lapidibus.

De Verb. Signif. leg. 39.

MYSTICO] Myſticum à Myſterijs depromptum, nempe quod in arcanis Deorum ſit; vnde Myſticos illos dictos vult Bulengerius, qui arcanorum principum conſcij eſſent: propterea Myſticus iſte forſan a ſingulari fide in non propalandis ſecretis.

De Imper. & Imperio.

AMICO] Mos antiquorum erat, loco ſepulturæ delecto in cippis deſignare, quibuſcum ſepulchri ius commune habere vellent. Propterea PVBLIO MYSTICO AMICO, ceteriſque in monumento expreſſis, ſepulturam communem deſtinauit auctor.

EVTICHIÆ] Cognomen quod fortunatam fœminam ſignificat.

H. M. H. N. S.] Id eſt HOC MONVMENTVM HAEREDES NON SEQVITVR ſic in Gruterianis indicibus Scaliger, vt conſtaret, ad quos ius pertineret ſepulchri; vnde Horatius.

> *Mille pedes in fronte trecentum cippus in agrum*
> *Hic dabat: hæredes monimentum ne ſequeretur.*

Lib. 1. Satir. 8.

Quod fortaſſe notauit Alex. ab Alex. *Reliqui vero in agris quiſq; ſuis, aut in fundo ſuburbano, ſeu auito, & patrio ſolo ex S. C. Gn. Duilio Conſ. Romæ humari conſueuere. In quibus ſepeliendi licet toti genti familiæ ius eſſet à principio, poſtea vt in familiam ius ſepulchri non deſcenderet, recentiore cura prouiſum fuit.* Mos iſte ad hæc vſque tempora durat, vt paſſim in noſtris ſepulchris obſeruatur.

Genial. Dier. lib. 3. cap. 2.

L. S. M. C.] Scaliger. LOCVM SIBI MONVMENTO CEPIT: ſi

poſt tantum virum quidpiam licebit, dixerim, LOCVM SVI MONVMENTI CVRAVIT, vel CONSTITVIT.

Cicer. de leg. IN. F. P. XXI. R. P. XXVI.] Quæ ab omnibus leguntur: IN FRONTE PEDES VIGINTI VNVM. RETRO PEDES VIGINTI SEX. Ne mortui homines in vrbe conderentur, lege XII. tabularum cautum fuit: *Hominem mortuum in vrbe ne ſepelito, neue vrito*. Ideo ſcriptum reliquit Alex. ab Alexandro, vt iam vidimus, quod omnes in agris ſuis, vel in fundo auito, ſeu ſuburbano Romæ humari conſueuerant; propterea & hodie Patauij vicum ſuburbanum habemus, noſtra lingua *Terra negra* vocatum, quem ſepulchris deſtinatum fuiſſe, notat omni laude maior Pignorius noſter, hiſce verbis. *La noſtra terra negra è ſenza dubbio da l'antico, & perche ſeruiua à ſepelire communemente, però fù chiamata con voce mezza latina, & mezza greca Terra nera*: Quod Strabonis auctoritate confirmat, qui ait. *Poſtea eſt Necropolis, & ſuburbanum, in quo horti plurimi ſunt, & ſepulturæ, manſiones condiendis mortuis idoneæ*. Terræ autem nomine ſepulchra communiter appellabantur: hinc Tibullus.

In Adnot. ad Pat. Origin fol. 168. — De Situ Orbis lib. 17. — 2. Elegiar. 4.

Et bene diſcedens dicet, placideque quieſcas
Terraque ſecuræ ſit ſuper oſſa leuis.

Pro Roſcio Amerin. Cum igitur in agris mortuorum corpora conderentur, venditori agri ingens erat probrum, non apud ſe iura ſepulchrorum retinere, teſte in orationibus Cicerone: *Cui de tanto patrimonio prædo iſte nefarius, ne iter quidem ad ſepulchrum patrium reliquiſſet*. Et ideo miſer ille agricola apud Apuleium, auaritia diuitis cuiuſpiam, qui terram eius totam ſibi vindicauerat, omnibus bonis ſpoliatus, *vt ſuo ſaltem ſepulchro paternum retineret ſolum, amicos plurimos ad demoſtrationem finium, trepidans eximie corrogarat*.

Metamorphoſ. lib. 9. — Fol. 143.

Locus ſepulchrorum ſacer declarabatur antiquis legibus. *Vbi corpus demortui hominis condas, ſacer eſto*: & alibi: *Ne quis veſtibulum aditumve ad ſepulchrum vſu capito*: vt Paulus Manutius in ſuo de legibus refert. Ideo ne totus ager cineribus deſtinatus videretur, in imis cippis pedum menſuram adnotabant veteres, tum vt, quantus locus à fronte, à latere, à tergo ſeu retro ſacer puruſq; relinquendus eſſet, cognoſceretur, cum etiam vt area ſepulchralis ab omni parte ſuum liberum haberet acceſſum. Quod ſuo tempore in lege dedicationis areę ſepulchralis videbimus; quæ olim Patauij in Buzzacarenorum ędibus, nunc Atheſte apud ſolertiſſimum antiquitatum cultorem, eximiumq; Senatorem Venetum Georgium Contarenum religioſe cuſtoditur.

2. Eleg. 10. Frons monumenti erat, quæ viam, vel agri limitem tangebat; pars poſterior, quæ agrum reſpiciebat. Pro copia, & anguſtia opum maior, & minor erat ſepulturæ locus; vnde ſuum adeo paruum deſignat Propertius.

Deinde

Deinde vbi ſuppoſitus cinerem me fecerit ardor,
Accipiat Manes paruula teſta meos:
Et ſit in exiguo Laurus ſuper addita buſto,
Quæ tegat extincti funeris vmbra locum.

Monumenti autem pars, quæ agrum reſpiciebat, illa erat, quam in cippis antiqui denotabant per illas voces. RETRO. IN ARGVM, nec non aliquando IN PARTEM POSTERIOREM: vt aperte hoc Aquileienſe monumentum demonſtrat, quod legi in ædibus Illuſtriſſimi Comitis Ioannis Ioſephi de Straſſoldo conſanguinei mei omni elogio digniſſimi, quas ibi poſſidet.

L O C V S
S E P V L T V R Æ
G E N T I L I V M
V E T E R A N O R
IN . FR . P . XXV.
I N P A R T E M
P O S T E R I O R E M.
. . . .

Loca tandem frequentiora monumentorum erant ſecundum viam. Varro de memoria loquens habet. *Monere ab eodem, quod is qui monet, proinde ſit ac memoria. Sic Monimenta quæ in ſepulchris. Et ideo ſecundum viam, quo prætereuntes admoneant, & ſe fuiſſe, & illos Mortales.* & Iuuenalis. *De Ling. Lat. lib. 5.* *Sat. 1.*

——— Experiar, quid concedatur in illos,
Quorum Flaminia tegitur cinis atque Latina.

Item Propertius. *3. Eleg. 14.*

Di faciant, mea ne terra locet oſſa, frequenti
Qua facit aſſiduo tramite vulgus iter.

2. CÆDIVS] Gentem iſtam hiſce regionibus non fuiſſe obſcuram antiqua ſaxa demoſtrant, ac præcipue Gruterianum, quod ſub hoc titulo habetur: *Paduæ in Foro Iulij ex Appiano, & Scardeonio; item Carolo Sigonio, qui Feltriæ extare ait.* *fol. 379. n. 5.*

D . M

Q. CAEDIVS . P . F . PVB

SEXVIR . TERGESTAE

V . F . VINISIA . Q . F

MAXIMA . VXOR

APVSIDIA . C . F

SECVNDA . MATER

C . CAEDIVS . P . F

FRATER

Fol. 341. Lib. 1. Claſs. 4. fol. 63. De Antiq. Iur. Ital. lib. 3. cap. 3. Sed titulus inſcriptionis huius, quam cum Appiano, Scardeonio & Sigonio Gruterus Patauij fuiſſe ſcribit, animum torquet meum. Neque enim capio, quid Appianus & Gruterus hiſce verbis intelligant, *Patauij in Foro Iulij*: ſiquidem Patauij nullum eſt Forum, Iulij nomine, & minus in Foro Iulij Patauium ſitum eſt; quod olim in Tranſpadana Italia, nunc in Marchia Taruiſina deſcribitur.

EROS Græcum Amoris nomen: vnde ex amabili morum conſuetudine forte Amoris cognomen hic aſſecutus eſt.

Lib. 1. Claſs. 4. fol. 50. Fol. 965. n. 2. Ceterum hoc monumentum cum in paucis variet, idem ſuſpicor, quod Scardeonius apud Diuam Luciam in quadam domo deſcribit, & Gruterus *Ad Diui Luciani* habet.

L . CAEDIVS
L . L . EROS
SIBI ET LI
BERTINAE
ET LIBERTO
. . . . . AG.

3 Fragmento ſequenti ab iniuria temporis vindicando omnem operam diligentiamque meam impendi; attamen vix quidquam diuinare integrum fuit. Plura namque verba ſunt mutila; quæ, vt integra apparerent, reſtituere conatus fui, literis minoribus in monumento ſubſtitutis, atque vtinam omnibus. Quod ſi nimis audacter id à me factum eſt, ſtudio conſeruandi eiusmodi monumenta venia dabitur.

AVFIDIVS.] De gente Aufidia nihil Vrſinus. Pauinius eam plebeijs accenſet: apud quem conſules ex ea cognominantur Oreſtes, Tucca, Lurco. 1. *Faſtor.*

STRABO] Cognomen Conſulis ex Pompeia familia; fuitque Strabo dictus Cn. Pompeius, Magni Pompeij pater, qui cum Lucio Portio, Catone in Bello Marſico anno ab V. C. DC. LXV. occiſo, conſulatum geſſit; quiq; etiam Aſconio noſtro teſte Transpadanas coloniaſ deduxit. Alterius Strabonis pariter Conſulis ex Fannia gente cognomen extat in Faſtis, anno ab V. C. D XCIIII. C. Fannius vbi C. F. C. N. Strabo in Conſulatu reponitur cum M. F. M. N. Meſſala, & C. Fannius C. F. C. N. Strabo cum GN. Domitio GN. F. GN. N. Ahenobarbo, anno V. C. DC XXXIII. *Panuin. Cōment. in* 1. *Faſt.* *Comment. Piſonian.* *Panuin.* 1. *Faſtor.*

Ceterum Strabones cognominabantur illi, quorum oculi peruerſi ac detorti erant. Iſti tamen tanta oculorum acie pollebant, vt Plinius (quod incredibile fermeque ridiculum eſt) tradat fuiſſe Strabonem quendam vocatum, qui præuideret C. XXXV. M. paſs., ſolitumque fuiſſe *Punico bello, à Lilybeo Siciliæ promontorio, exeunte Claſſe Chartaginis portu, etiam numerum nauium dicere.* *Plin. Hiſt. Natur. lib.* 7. *cap.* 14. & *lib.* 11. *c.* 7. *Lib.* 7. *cap.* 21

4. Q.] QVINTI prænomen, quod litera Q. deſignatur, ab ordine naſcendi deſumptum, ex Varr. 2. de Analog. Panuinius docet, non ſecus ac prænomina SEXTI & DECIMI. Libeat hic tamen cum iſto eruditiſſimo viro obſeruare, prænomina jam memorata, vt & illa, Manij, Lucij ac ſimilium, non omnibus qui DECIMI, SEXTI, & QVINTI, vel qui mane, aut prima luce exorti erant, indita eſſe; ſed primum eo numero vel tempore natos; deinceps vero, etiam alios amicitiæ, aut diſcriminis, aliave nonnunquam de cauſa iſtis prænominibus appellatos fuiſſe. *De Antiq. Nomin.*

POMPONIVS.] Pomponiam gentem plebeiam facit Vrſinus, quamuis eam cum Plutarcho à Pompone Numæ Pompilij Regis filio originem duxiſſe demonſtret. Panuinius vero, & Patriciam, & Plebeiam oſtendit: Patriciam his verbis: *Poſt Numam Pompilium Regem fuerunt familiæ patriciæ minorum gentium hæ: Pompilia, Calpurnia, Pomponia, Mamercia;* quod ipſum forſan cum Plutarcho innuit Vrſinus minorumque gentium loco, vti eſt apud Panuinium, plebeiam Pomponiam gentem vocauit Plebeiam vero idem Panuinius declarat, vbi *De Famil. Roman.* *De Antiq. Nomin.*

gen-

gentes Romanæ plebeiæ ante Auguſti Cæſaris tempora literarum ſerie enumerantur. Quidquid ſit, Conſularis hæc familia fuit, neque multis tantum Conſulibus, ſed doctiſſimis etiam viris illuſtris : inter quos Sex. Pomponius Iuriſconſultus, de quo in Alexandro Seuero, cui vir iſte cariſſimus fuit, hæc Lampridius: *Et vt ſcias, qui viri* In Alex. Seuer. *in eius conſilio fuerint, Fabius Sabinus, Sabini inſignis viri filius, Cato temporis ſui; Domitius Vlpianus iuris peritiſſimus, Aelius Gordianus Gordiani Imperatoris pater, & ipſe re vera vir inſignis, Iulius Paulus iuris peritiſſimus, Claudius Venatus orator ampliſſimus, Pomponius legum peritiſſimus.*

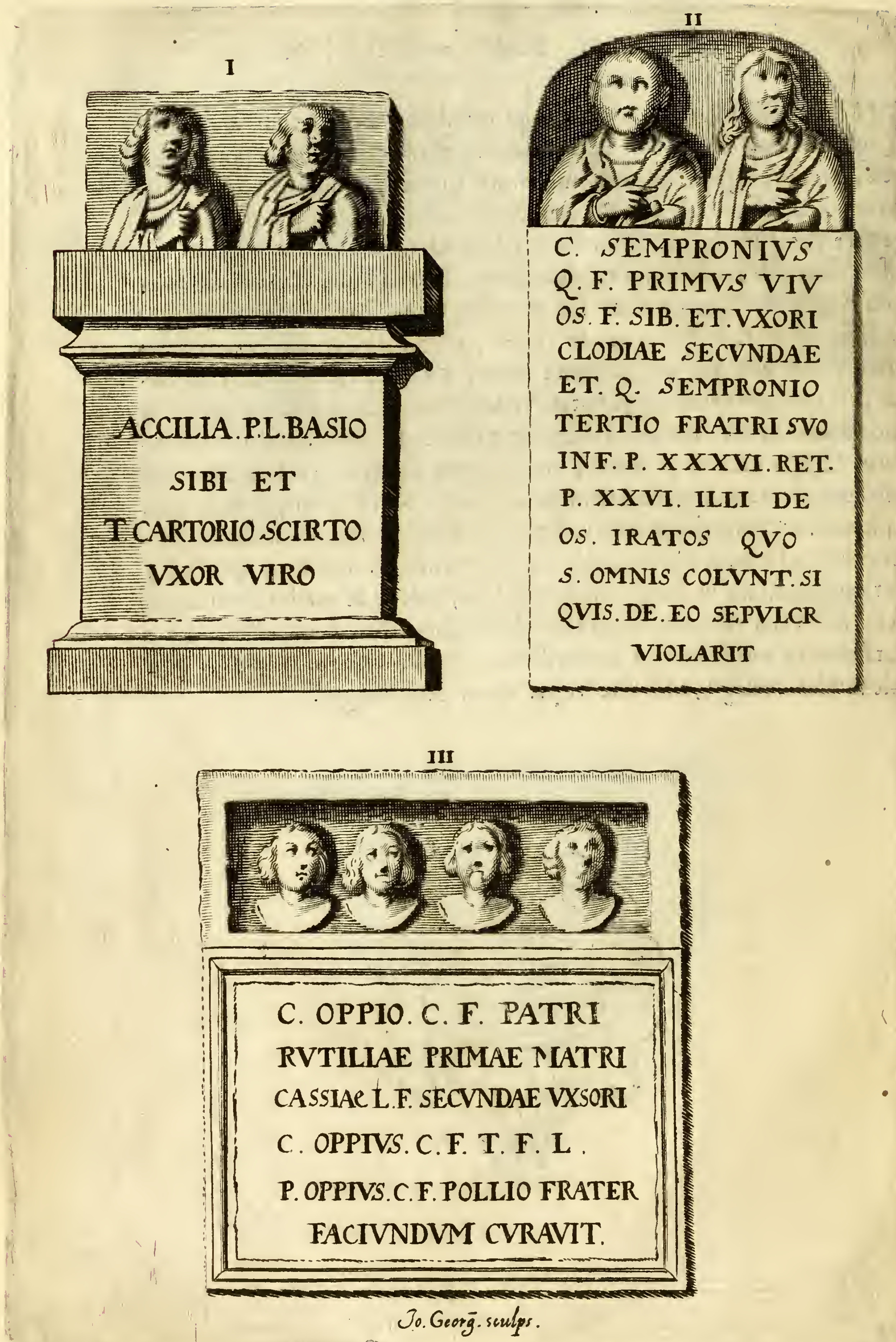
SEVERVS] Cognomen hoc à moribus tractum eſſe, facile patet: nam Seuérum à ſæuo Cornelius Fronto deriuat.

ET. LIB. OMNIB.] Affectus Domini eximius in ſuos libertos, cum quibus ius ſepulchri commune voluit.

T. F. I.] TESTAMENTO FIERI IVSSIT omnes explicant, vt ſæpius expreſſum videbimus.

IN ÆDIBVS BASSANORVM.

IN hoc ipſo vico paulo vlterius progredienti ædes occurrunt, vulgo *La caſa de' ſpecchi* appellatæ, à politiſſimis orbibus porphyreticis, iaſpide, alijſque pretioſi marmoris ſpeciebus, quibus vndique nitent. Ædes hæ olim Magiorum Baſſanenſium, Patauij non obſcuro genere natorum, fuere. Quos inter Alexander iunior, ad præclari Iuriſconſulti Alexandri ſenioris diſcrimen, ſumma cura & impenſa non ſolum eas ſuperbe ornauit; ſed vt antiquitatis ſtudioſiſſimus, ac peritiſſimus erat, nulli parcendo labori, diligentiæ, & diſpendio, in eis adeo multa antiqua monumenta intus, foriſque repoſuit & collocauit, vt, quiſquis externos parietes, veſtibulum, aream, hortumq; tanto monumentorum numero conſpexerit refertum, non immerito miraturus ſit, qua ratione priuatus, nec magnæ fortunæ vir tam amplam monumentorum ſupellectilem ſit adeptus. Quæ namque heic non ſunt columnarum fragmenta vaſtæ magnitudinis? vrnæ marmoreæ, inſcriptiones Græcæ, Latinæ, alijſque linguis memorabiles? & quid non antiquitatum? ita vt vulgus noſter T. Liuij ædem & credat, & nuncupet. Etſi vero Alexandri heredes domicilium hoc Bucinellis ciuibus Patauinis in emphiteuſim conceſſerint, omnia tamen ferme, quæ Alexander collegit, in hunc vſque diem ſunt integra.

I
ACCILIA . P.L.BASIO
SIBI ET
T.CARTORIO SCIRTO
VXOR VIRO
II
C. SEMPRONIVS
Q. F. PRIMVS VIV
OS. F. SIB. ET.VXORI
CLODIAE SECVNDAE
ET. Q. SEMPRONIO
TERTIO FRATRI SVO
INF. P. XXXVI. RET.
P. XXVI. ILLI DE
OS. IRATOS QVO
S. OMNIS COLVNT. SI
QVIS. DE. EO SEPVLCR
VIOLARIT
III
C. OPPIO. C. F. PATRI
RVTILIAE PRIMAE MATRI
CASSIAE L.F. SECVNDAE VXSORI
C. OPPIVS. C. F. T. F. L.
P. OPPIVS. C.F. POLLIO FRATER
FACIVNDVM CVRAVIT.
Jo. Georg. sculps.

IV

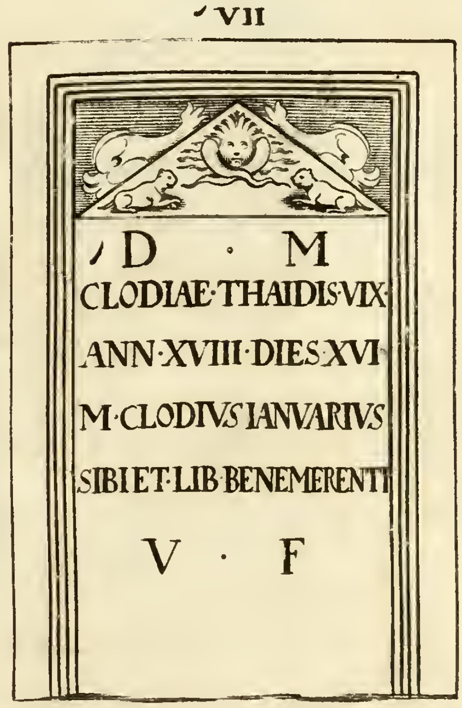

V

VI

VII

Io. Georgi fecit.

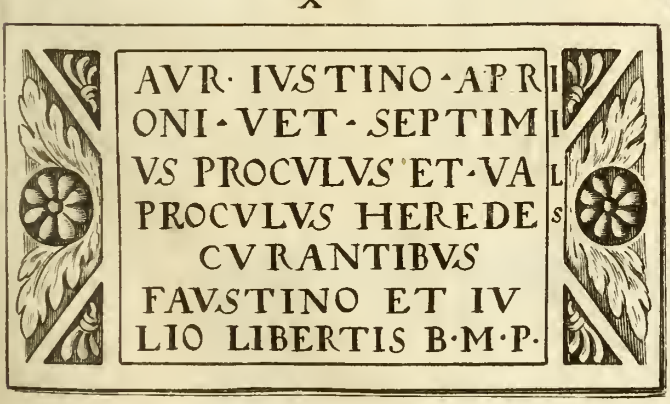
VIII

IX

X

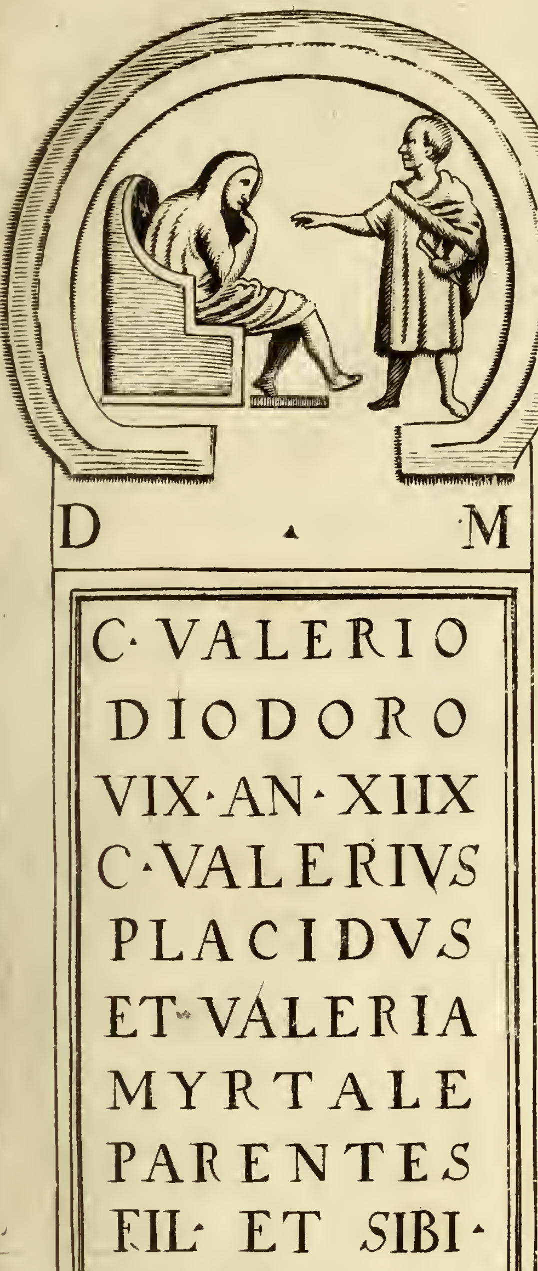

XI

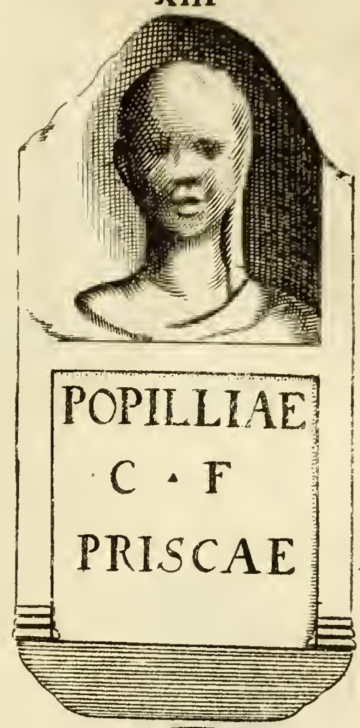

G. Georgi f.

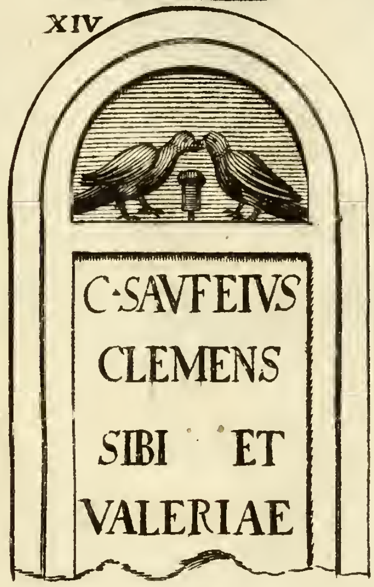
XII

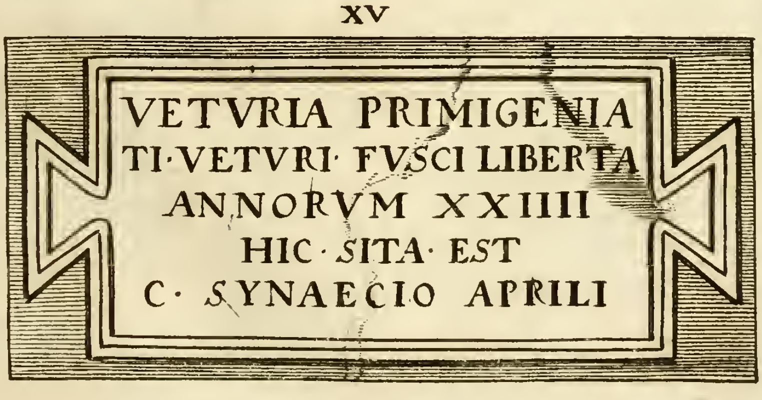

XIII

XIV

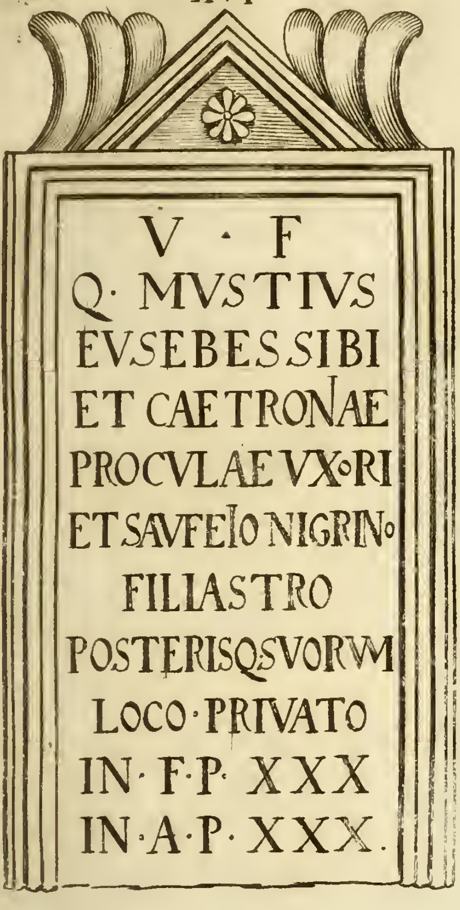

XV

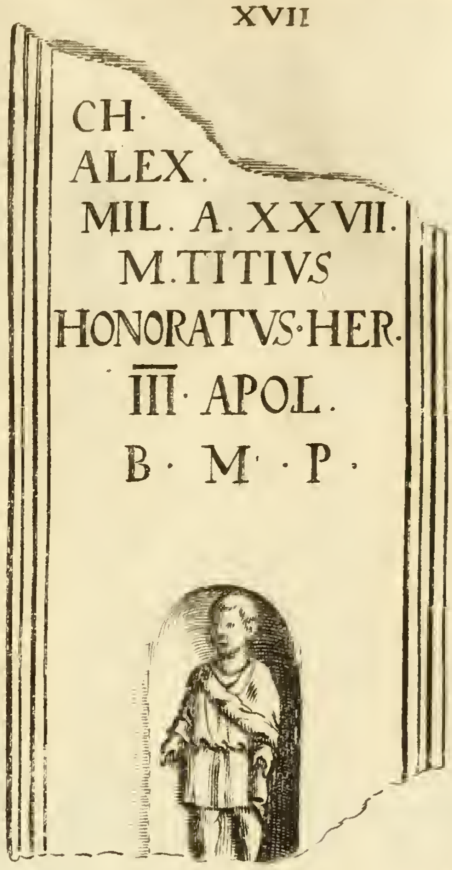

Io. Georgi fecit.

XVI

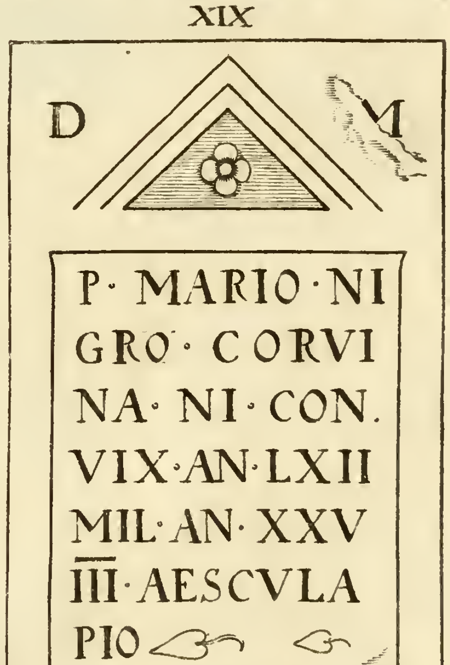

XVII

XVIII

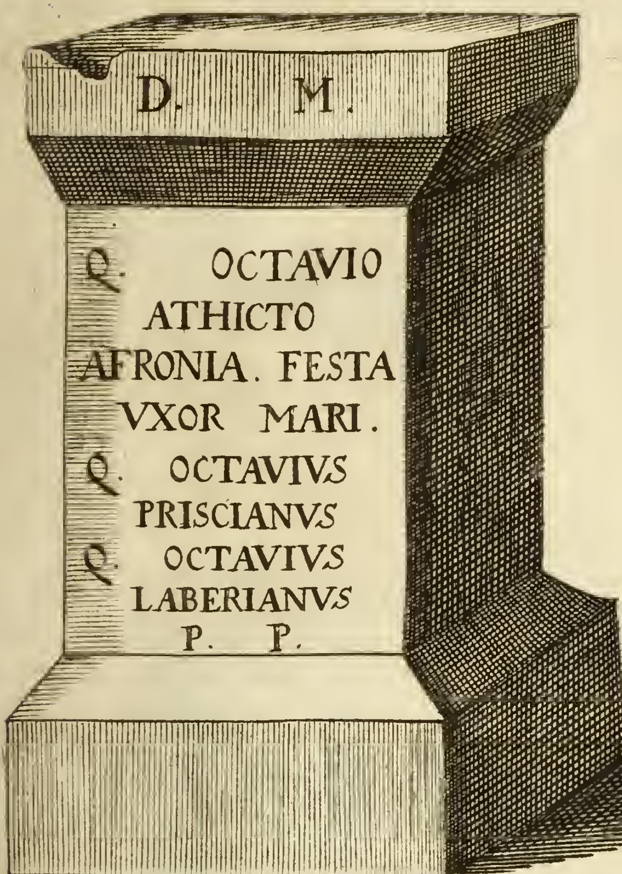

XIX

Io. Georgi fecit.

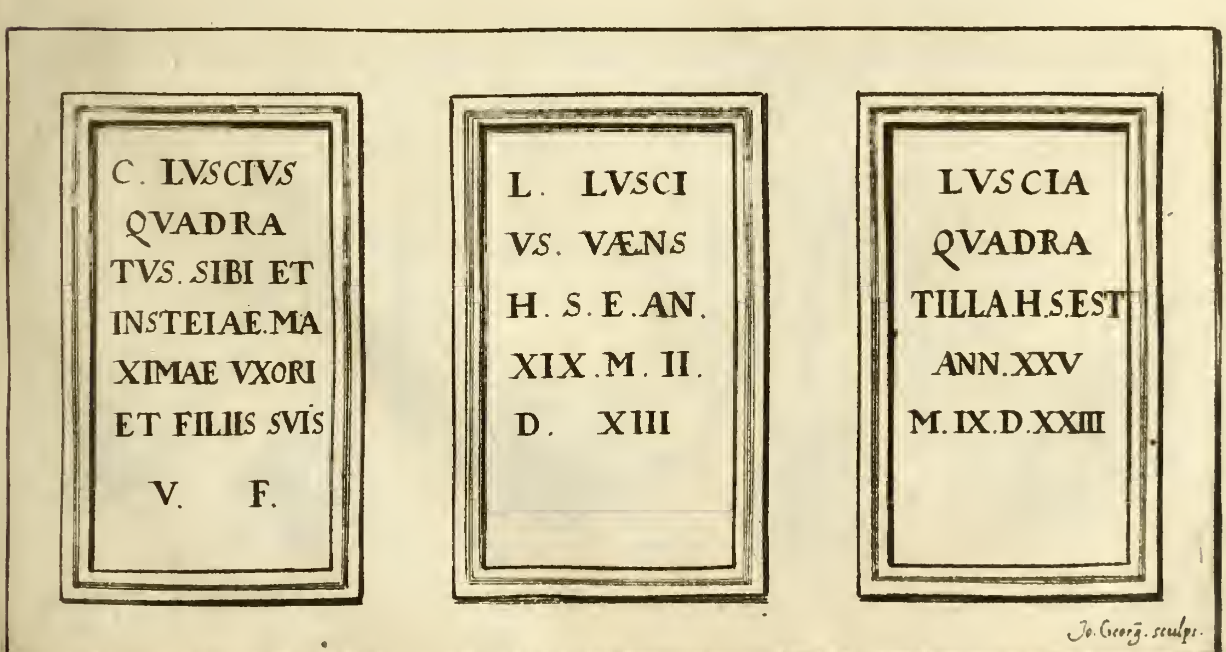
XX

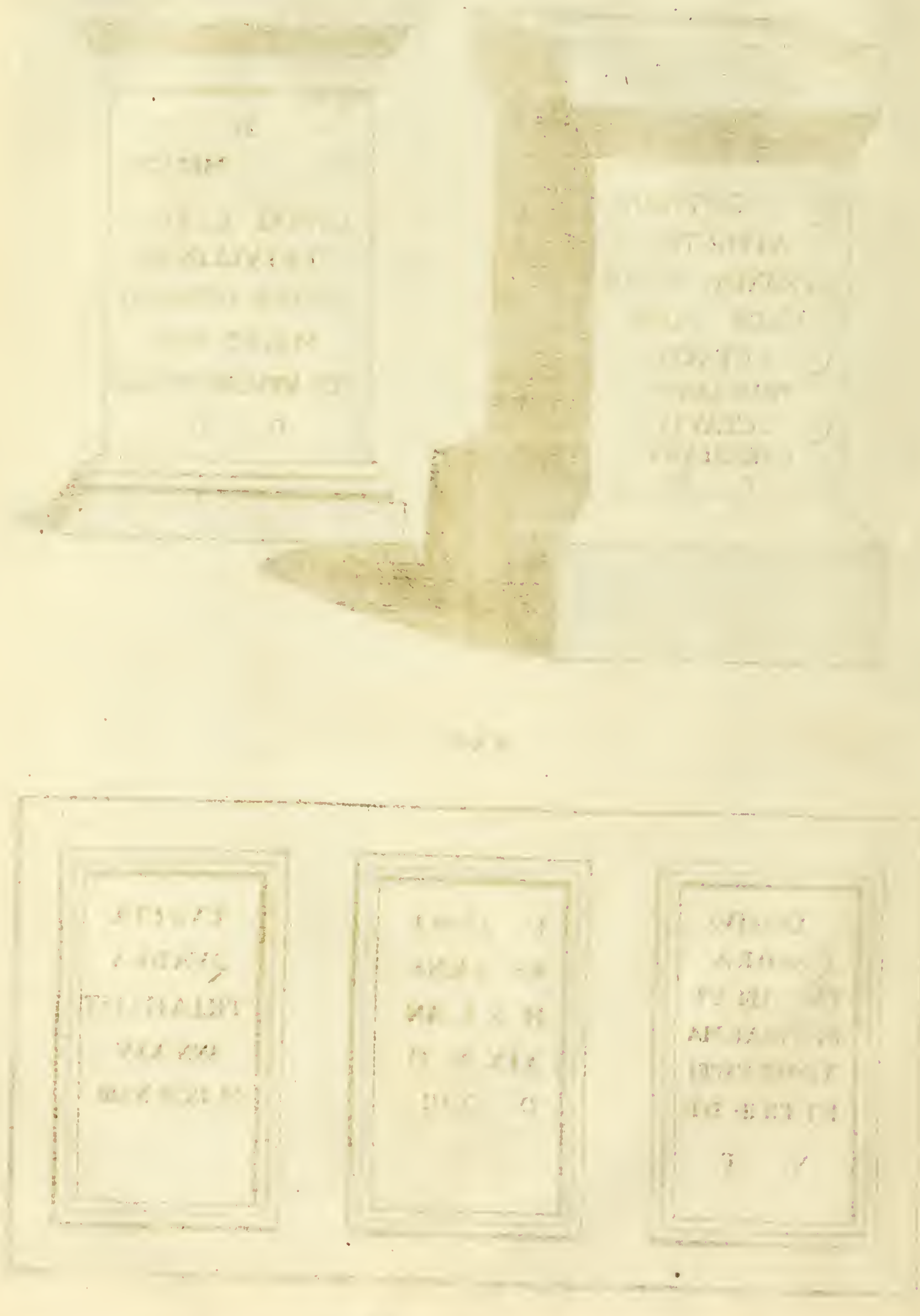

D. M.
Q. OCTAVIO
ATHICTO
AFRONIA. FESTA
VXOR MARI.
Q. OCTAVIVS
PRISCIANVS
Q. OCTAVIVS
LABERIANVS
P. P.

XXI

M. D. M.
IN MEMOR.
LVSIAE L. FIL.
TERTVLLINAE
SACERD. DIVARVM
MATRIS SVAE
SEX. APPVLEIVS. MARCELL.
D. D.

XXII

C. LVSCIVS
QVADRA
TVS. SIBI ET
INSTEIAE. MA
XIMAE VXORI
ET FILIIS SVIS
V. F.
L. LVSCI
VS. VÆNS
H. S. E. AN.
XIX. M. II.
D. XIII
LVSCIA
QVADRA
TILLA H. S. EST
ANN. XXV
M. IX. D. XXIII
Jo. Georg. sculps.

XXIII
Q·AETRI ROM
MACER·MIL COR.
X·PRAETOR E
XXIII
XXIV
XXIV
M·ACVTIO·M·F·ROM.
MARCELLO·C·ACVTIO
M·F·ROM.
SEcVNDO
Io. Georgi fecit.

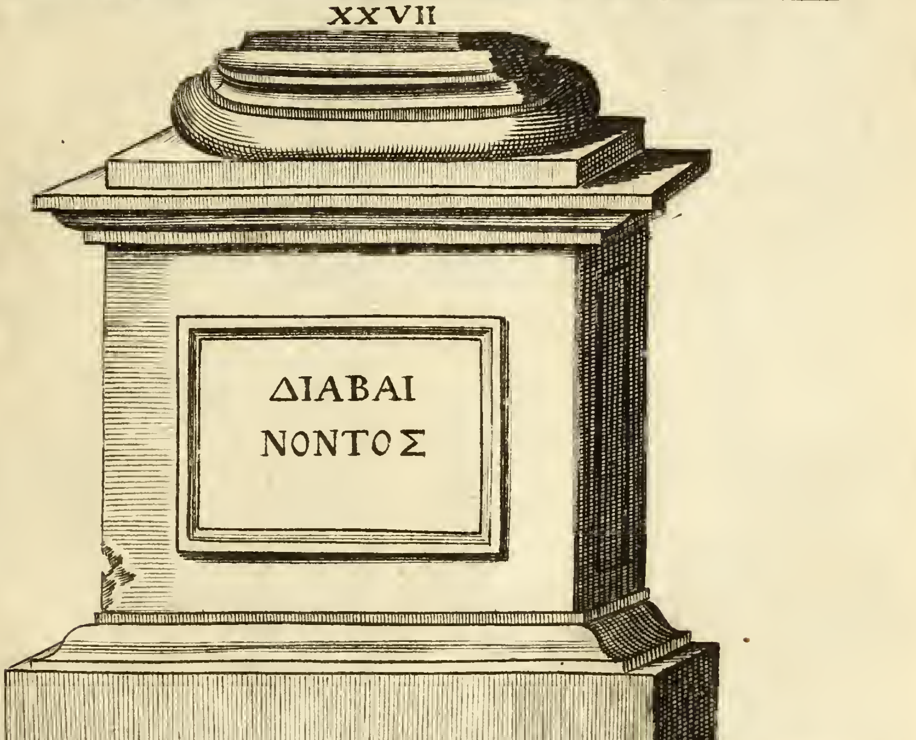
XXV

XXVI

XXVII

I
ΔΙΑΒΑΙ
ΝΟΝΤΟΣ

II
ΤΟΥ
ΑΙΝΕΙΟΥ

III
ΠΕΡΑΣ

IV
ΤΡΟΙΑΣ
ΑΛΟΥΣΗΣ

29

C . ASCONIO . C . F.
FAB : SARDO
IIII VIR I . D.
PRAEF . FABR.
FRATRI
CVSINTAE M : F .
SARDI MATRI
ET SIBI
ASCONIA . C . F .
AVGVRINI
SACERDOS
DIVAE DOMITILLAE

30

: ATILIVS
LACHES ET
ATILIA . PHOEBAS
PIENT . B . M . P .
QVI LEGIS . T . VALE.

31

TERENTIA
T . F .
SEVERA
Q . MINVCIO . F.

32

T. AVRELIVS. T. L. FELIX.
VIVOS. FECIT. SIBI.
ET. LIBERTIS. SVIS.
OMNIBVS. ET.
CONLIBERTIS. SVIS.
ET. CONLIBERTAE.
GRATAE. SVAE
IN. FR. P. XVI. IN. ARG.
P. XX
MON. H. M. N. S.
DIS. MANIB.

33

MEMINIA
SIBI. ET. LEPONIAE
M'. Q. LEPONIORVM
ET. VNICAE. MATRI. SVAE
VIVA. FECIT. LOC.
SEPVLTVRAE. IN. FRON.
TE. P. XV.

. . . .

34

M. ARRVNTIO
M. F. TER. AQVILAE
III. VIRO. A. A. A. F. F.
QVAEST. CAESARIS
TRIB. PL. PRO. COS.
XV. VIRO. SAC. FAC.
FILIO

35

D. M
L. SEPVELLIO P. L.
FLORENTI
CAECILIO OLCRENI
C. CASTRITIO C. L.
CALVIONI
CASTRITIAE C. L. EVCHI
C. CASTRITIO. Ↄ. L.
MARTIALI
LOC. SEPVLT.
SIBI ET SVIS
L. DOMITIO THEOPHILO
IN FR. P. XX. RETRO. P. XXV

HA-

36

H A T E R I A E
F E L I C I T A T I
A N . X X X I I I
H A T E R I A
IVSTINA . MATER
ET . T . FL . HYGINVS
M A R I T V S . P

37

L . ARRIVS . T . F.
SEX . VIR
OPITERGI
SIBI . ET . SVIS
T . F . I.

38

M . LAEPO
NIVS . Ↄ. L.
SVRVS
S I B I E T
A . . . . I I
A . . SVRI . L.
. A . . . . LAE
. . . PONIO
. . . . . . E

39

C . LVCILI . P . F.
FAB . XX . P . QV
OQVO . VERS.
FAMIL . QVE
EIVS . POSTER.

40

C . MANLIVS
GIBBAE . L
PRIAMVS
QVAESSI . SEMPER.

41

VALERIA MATER
ET . VALERI.
. . RIONI
. . LIBERTO
IN. F.P.XX.RE.P.L.

42

M E R C V R I O
A V G . S A C R.
I N . M E M O R I A M
C . LARTI . TAVRINI
FILI . POSVIT
E L I A M A X I M A
MATER . L . D . D . D.

43

VIVA F. S. ET. S. L. CAETRO
NIO. L. L. ANDEROVDO. VIRO
L. CAETRONIO. L. F. FIRMO. F.
CAETRONIAI. L. F. PRIMAI. F.

44

POPPIA CAVALERINA . ET . ATIC..
MARCELLVS . QVIET . ARSINOO..
AB SOLO FABRICAVERVNT N CCC..

45

CIPIA . P . F . SECVNDA
FIEREI . IVSSIT.
LOCVS. IN. FRONTE. P. XX
IN AGRVM . P . XXV.

46

. . C . F . FAB . SA . .
. . DO . P . CESTI . .
. . BRIO . DEXTRO . .
. . DVCENIO
. . S . PROVINCIA . .

47

. . P . AVRELIVS
. . ENODOTVS
. . T . EX . 7 . SIBI . ET.
ELIAE . AQVILEIAE
CONIVGI . DVLCISS.
VIVVS . POSVIT

48

P. MANLIVS SVRVS P. F. III. V. CAP.
ET POMPONIA. GN. F. MARITALI. CO
NCORDIA INCOMPARABILES. S. V. P.
HAC. F. SINE. VLLA. PENA VT SVPERS
TES ROSIS. S. IACENTIS QVOT
AN KAL. IVN. EXORNET. HIC Q. CVM
SVR. OMNIBVS EPVLETVR. QVOS MO
RIENS DAMNET AD TALE POSTEROS
QVI SVPERERIT. HVC DEFVNCTVM
NICHILO IMMVTATO. QVOD AD COR
PVS ATTINET COMITETVR. QVAN
. . . ST OMNIBVS IMMVTABILI. F. L.
. . . IDVM N. S. H. M. NAN. VT
. . . . . ORVM ANIMVS STETIT ITA
. . . . . TVORVM CINIS. H. IACEAT.

49

C. BRICENIO C. F.
CLEMENTI. S. ET.
COELIAE. VOTIENAE
VXORI
LOCVM DEDIT
SALVIO. NIGELLO
ET.
SALV. IVCVNDAE

50

P. FLAVIVS Q. F. ROM.
STABILIS
ADLECTVS. DECVR.
SIBI. ET
P. FLAVIO. P. F. FESTO
FILIO ADLECTO DECVR
ET
FLAVIAE. TERTIAE
VXORI. T. F. I.

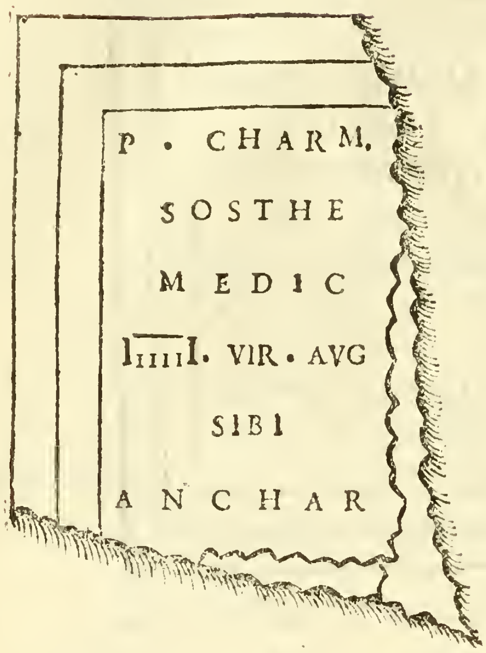
51

D. M.
FLAVIAE. QVIN
TILLAE. P. Q. F. ET
L. CVRVLLO CON
IVGI IMPACIENTIS.
VNA. H. SVPERSTI
TI. P. QVINTILLVS
VIX DOLORE. V.
ET. S. H. M. P. C

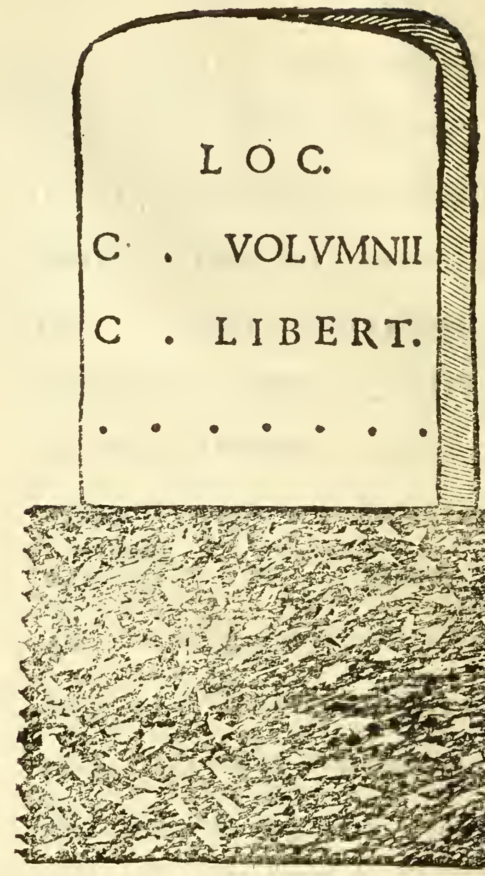
52

C. CAESIDI HERME
ROTIS. ET. CAESIDI
AE. HORAE. LI
BERTAE ET COIVGI
V.

53

54

55

C . TITIVS . STELAN.

56

M . A G R I P P A

. . . .

57

. . . I . TRA . .

. . IERV . . . . .

58

. . AE . . ALE . . LIO

. . RIB . . POTE . . .

. . .

59

I N . F . P.

X I I I . I N

AG . P . XXX

60

. . CVRATORIS . .

. . I L L Y R I C I . .

. . . .

61

ΕΙΠΕ ΚΙΩΝ ΤΙΝΟΣ ΑΝΔΡΟΣ ΕΦΕΣΤΩΣ ΣΗΜΑ ΦΥΛΑΣΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΚΥΝΟΣ ΑΛΛΑ ΤΙΣ ΗΝ ΟΥΤΟΣ ΑΝΗΡΟ ΚΥΟΝ
ΔΙΟΓΕΝΙΣ ΓΕΝΟΣ ΕΙΠΕ ΣΙΝΩΠΕΥΣ ΟΣ ΠΙΘΟΝ ΩΙΚΕΙ
ΚΑΙ ΜΑΛΑ ΝΥΝ ΔΕ ΘΑΝΩΝ ΑΣΤΕΡΑΣ ΟΙΚΟΝ ΕΧΕΙ

ACCI.

1. ACCILIA] Libertæ nomen deſumptum ex familia, in qua libertatem adepta eſt. Accilia enim gens plebeia fuit, teſtibus Vrſino & Panuinio, Conſularis tamen; & in ea Conſules cognomine Balbus & Glabrio. *De Famil. Rom.* *De Antiq. Nom.*

CARTORIO] Carterij nomen, quo aliud Patauij monumentum habemus inſignitum, familiæ olim Patauij nobiliſſimæ cognomen fuit. Cuius originem ſplendidiſſimæ Maltrauerſorum familiæ adſcribit tum Ioannes de Nono, cum Scardeonius: vnde Cartorium villa, vulgo *Carturo*, hodieque nomen ſeruat; cui gens Cartoriorum ratione meri, & mixti imperij præfuit; donec ſæua Eccellini Tyranni immanitate, Guilielmo Cartorio carceris ſquallore abſumpto, filijſque ipſius Guilielmo & Eccelino publice ſecuri percuſſis, familia hæc penitus euerſa fuit. *De Famil. Patau. M.S. in membr.* *Lib. 3. Claſſ. 13.* *Scard. ibi.*

Non BASSIO nec SIRTO vt Scardeonius, ſed BASIO & SCIRTO habet ſaxum. *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 74.*

2. SEMPRONIVS] Sempronia gens patricia primum fuit, poſtea ad plebem traducta eſt; quemadmodum notat Vrſinus, cui Panuinius conſentit. In patricia conſules multi Atratini ſemper cognominati; in plebeia varij, ſed varijs etiam cognominibus; vt Sophus, Tuditanus, Longus, Blæſus, Gracchus, Aſellus. *De Famil. Rom.* *De Antiq. Nom.* *1. Faſtor.* *1. & 2. Faſt.*

VIVOS] Pro Viuus ſcripſiſſe veteres, indicant hæc Fabij: *Quid O atque V permutatæ inuicem? vt Hecoba, & Notrix.* Quod confirmat Feſtus: *Sed antiqui quatenos dicebant*, quod nos quatenus: quem etiam in modum Plautus. *Inſtit. Orat. lib. 1. cap. 4.* *Lit. Q.* *Perſa Act. 4. Scen. 3.*

Eleuſipolim Perſæ cepere vrbem in Arabia
Plenam bonarum rerum, & antiquom oppidum.

Et Lucretius. *De Rer. Natur. lib. 5.*

Aere ſolum terræ tractabant, æreque belli
Miſcebant fluctus, & volnera vaſta ferebant.

Quem ſcribendi modum Vmbrorum fuiſſe, in diuerſorum ad Plautum adnotationibus indicat Clariſſimus Marcus Zuerius Boxhornius, in primum prologi Amphitruonis verſum: *Margini adſcripſit MS. Palat. tert. Lingua Vmbrorum vertit O in V. Hetruſca contra. A in V.*

CLODIAE] Hoc eſt Claudiæ: nam hæc gens Clodia, etiam Claudia dicta fuit Vrſino teſte. Claudiam vero gentem idem in Patriciam minorum gentium, & Plebeiam diſcriminat: ex illa fuiſſe Pulchros; ex iſta Marcellos, ſed clariores demonſtrat. Panuinius vero huius gentis patriciæ principem facit Actium Clauſum, qui ex Regillo Sabinorum Oppido Romam commigrauit, ac ipſam gentem in Sabinos, Regillenſes, Craſſos, Craſſinos, Cæcos, Pulchros, Caudices, Centones, Nerones, Hortatores, & Rufos diſtinctam oſtendit. Plebeiam vero à quodam Claudio gentis patriciæ cliente ortam, *Famil. Rom. fol. 200.* *Vrſin. in Gent. Claud.*

re-

De Antiq. Rom. nec potentia, nec dignitate, patricia minorem, in Marcellos, Glitias, Æſerninos, Flaminios, Aſellos, Rufos, Caninos diuiſam refert.

Verum Suetonius patriciæ Claudiæ gentis auctorem Titum Tatium *In Tiber. cap. 1.* conſortem Romuli, ſeu Attam Claudium dicit; quem nonnulli Actium Clauſum nominant. Hæc gens, ipſo Tranquillo monente, *Lucij præ- Loco cit. nomen conſenſu repudiauit, poſtquam e duobus gentilibus præditis eo, alter latrocinij, cædis alter conuictus eſt.*

VXORI CLODIÆ SECVNDÆ] Non ſecundæ Vxori, vt aliqui credunt, ſed ſecundæ filiæ ad diſtinctionem Clodiæ primę.

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 73. In hoc monumento, quod apud Scardeonium extat, Q. E. PI-MVS. ſculptum eſt, pro Q. F. PRIMVS. In locum vero illorum verborum, ILLI DEOS IRATOS QVOS OMNES CVIVNT SI QVIS VIOLARIT, ſic reſtituendum ex lapide ipſo: ILLI DEOS IRATOS QVOS OMNIS COLVNT SI QVIS DE EO SEPVL-CRO VIOLARIT. quæ pariter in monumentis *Sacroſanctæ Ve-tuſtatis Petri Appiani, & Bartholomæi Amantij* reponenda ſunt: apud *Inſcript. Ital. fol. 339* quos legitur, ILLI DEOS IRATOS QVOS OMIS, ſed reliqua deſiderantur. vbi etiam in principio monumenti G. in C. mutandum eſt.

3. OPPIO] Oppia gens plebeia, in qua claruit C. Oppius Tr. Pl. qui de matronarum habitu legem tulit: *Ne qua mulier plus ſemuncia auri haberet, neu veſtimento verſicolori vteretur, neue iuncto vehiculo in vrbe, oppidoue, aut propius inde mille paſſus, niſi ſacrorum publi- De legibus. corum cauſa veheretur:* vt notat Paulus Manutius.

RVTILIÆ] Hanc gentem plebeiam tantum Panuinius facit, & ex illa Conſules Lupum, Rufum, Craſſum, Caluum cognomina- *De Antiq. Rom.* tos dicit: at Vrſinus eam in Patriciam & Plebeiam diſtribuit; obſeruatq; ex Valerio Maximo Cenſorinum, ex numiſmatibus Flauum *Fam. Rom. fol. 228.* cognomina Rutiliorum fuiſſe.

CASSIÆ] Patricia, & Plebeia hæc gens fuit: Patricia conſulares ſimul & triumphales viros habuit, Viſcellinos cognominatos; plebeia Conſulares, Longinum, Varum, Rauillam, Kalenum. Et cum de Caſſia gente mentio incidat, non omittendum cenſeo, illam, etſi plebeiam, floruiſſe quoque Patauij: prædicat enim Suetonius fortitudi- *In Auguſt. cap. 51.* nem Caſsij Patauini, in exilium ab Octauiano Auguſto eiecti, quod libero animo mortem ipſi comminari eſſet auſus: *Iunium Nouatum, & Caſsium Patauinum, e plebe homines, alterum pecunia, alterum leui exilio punire ſatis habuit: cum ille Agrippæ iuuenis nomine, aſperrimam de ſe epiſtolam in vulgus edidiſſet: hic conuiuio pleno proclamaſſet,* Neque votum ſibi, neque animum deeſse confodiendi eum. Hic Scardeonio fuiſſe *Lib. 1. Claſſ. 3.* Lucius prænominatus videtur; verum nudo Caſsij Patauini nomine apud Suetonium inuenitur: & cum de eo alio in loco memoria non

ex-

extet, quomodo Lucij prænomine vſus ſit, neſcio, ſiquidem duos illos alios Caſſios, quorum eodem capite meminit Sardeonius, Patauinos extitiſſe, aſſerere non audeo; cum nec Cæſar loco à Scardeonio citato Caſſium Patauinum dicat, ſed *Q. Caſsium Tribunum Plebis*; nec Tacitus aliud habeat, niſi hæc tantum verba: *Iuſſu Imperatoris à Caſsio milite, qui ob inſigne corporis robur adſtabat, corripitur, vinciturque.* De Bell. Ciuil.lib.2. Annal.lib. 15.

T. F. L.] Hoc eſt TESTAMENTO, vel TITVLVM FIERI LEGAVIT.

FACIVNDVM] Hoc modo ſcripſiſſe veteres, ex Gn. Cornuto auctor eſt Caſſiodorus. *Lacrumæ, an lacrimæ, maxumus an maximus, & ſi quæ ſimilia ſunt, quomodo ſcribi debent, quæſitum eſt. Terentius Varro tradit, Cæſarem per I eiuſmodi verba ſolitum eſſe enuntiare, & ſcribere: inde propter auctoritatem viri conſuetudinem factam: ſed ego in antiquioribus multo libris, quam Caius Cæſar eſt, per V pleraque ſcripta inuenio. Optumus, intumus, pulcherrumus, lubido, dicundum, faciundum, maxumæ, monumentum, contumelia, minumæ.* Vnde Lucretius. De Ortographia Rat. De Rer. Natur.lib.6.

Nunc ratio reddunda, agmen cur neſciat æquor.

4. Ɔ L.] Hoc eſt CONLIBERTO; Conliberti enim, qui ſimul liberati erant, vt omnibus notum eſt, vocabantur.

GALLAI.] Pro GALLAE: ſic enim ex Papyriano Caſſiodorus: *Ae ſyllaba, quam nunc in fine ſermonis diphtongon ſcribimus, vt cogitationes magnæ, apud antiquos per ai ſcribebatur, vt eſſet diſtractio genitiuorum à datiuis. Nam genitiuo hanc diuiſionem dabant, vt non eſſet ſyllabis ſimilis datiuo, ſi triſyllabus inueniretur, vt Magnai, Aſiai, Aulai, rugai, ferai.* Ideo Lucretius. De Ortographia Cap.4. De Rer. Nat.lib.5.

Nonne vides etiam, quam magno pondere nobis
Suſtineat corpus tenuiſsima vis animai?

Et Virgilius. Aeneid.lib. 6.

Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumque reliquit
Aethereum ſenſum, atque aurai ſimplicis ignem.

Inſcriptionem iſtam nullo verbo immutato, ſed aliquibus omiſſis, geminam dat in ijſdem ædibus Scardeonius. Lib. 1. Claſſ. 4.fol.72.

5. LEMONIVS] Fortaſſe gens iſta Lemonia à pago Lemonio dicta, quemadmodum & Tribus Lemonia, Feſto auctore, *à pago Lemonio appellata eſt, qui eſt à porta Capena via Latina.* Lit. L.

MOLLO] Cognomen forte, à voce Greca Μαλακός depromptum, quod lenem, mitem, placidum, mollem ſignificare valet.

6. D. M.] Id eſt DIS MANIBVS. *Manes Dij ab auguribus vocabantur, quod eos per omnia manare credebant: eoſque Deos ſuperos & inferos dicebant,* obſeruatione Feſti. At Platonici, ex quibus præci- Lit. M.

puus Apuleius, exiſtimarunt Manes nil aliud eſſe, quam animas hominum corporibus functas. *Eſt*, inquit, *ſpecies Dæmonũ, ſiue geniorum, animus humanus emeritis ſtipẽdijs vitæ corpore ſuo abiurans: hunc vetere lingua Lemurem reperio dictitatum. Ex his qui poſterorũ curas ſortitus pacato ac quieto numine domũ poſsidet, Lar dicitur familiaris; qui vero ob aduerſa vitæ merita, nullis bonis ſedibus, incerta vagatione, ceu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, ceterum noxium malis, id genus Laruas pleriq; perhibent*. Cum igitur eos Deos crederent, vt placatos haberent, D.M. ſepulcra inſcribebant. Alij ſimpliciter Deos Manes Deos inferos interpretãtur, ſub quorũ poteſtate erant. Acron in Horatiũ: Dij Manes, Dij boni, à manum, quod eſt bonum. Seruius ad Virgilianum illud,

De Deo Socrat.

Aeneid. 3.

——— *ſtant manibus aræ,*
Cæruleis mœſtæ vittis, atraque cupreſſo

per antiphraſim ait Manes eſſe Deos Inferos, quia non ſint boni. His ter in anno ſacrificabant veteres: poſtridie Vulcanalia; ante diem tertium Nonis Octobris; & ante diem ſextum Idus Nouembris: eoque tempore nihil in Republ fieri volebant, niſi ſumma exigente id neceſſitate.

Lil. Greg. Gerald. De Dis gent. ſyntag. 7.

S. FANNIO] Fannia plebeia quidem gens, attamen conſularis; in eaq; conſules cognomine Strabones. De hac plura qui velit, Traſeæ Pęti vitam ab acutiſſimo comite Iacobo Zabarella Patauino Hetruſco ſermone deſcriptam legat.

Panuin. de Nom. Antiq.

FELICI] Cognomen à fortuna natum Sigonius oſtendit.

De Nom. Rom.

PATRONO] *Patronus ab antiquis cur dictus ſit, manifeſtum: quia vt patres filiorum, ſic hi numerari inter dominos clientum conſueuerunt*: ita Feſtus: hoc eſt ſicuti filij patres, ita clientes eos, in quorum tutela erant, patronos appellabant. Romulus autem patronorum fuit auctor, vt Halicarnaſſeus docet. *Patricijs autem plebeios commendauit, vnicuique de plebe libera optione data, vt ſibi quem vellet patronum eligeret*. Ex quo etiam colligo munus patronorum fuiſſe clientibus ſuis tam publicè quam priuatim omnem quietem procurare, atque pręſidio, & quacumque ope eos ſemper tueri. Nec plebs tantum in ipſa Vrbe ſub patronorum tutela erat, verum etiam Coloniæ Romanorum, & ciuitates, quæ ſocietatis, amicitiæ, aut belli cauſa ſe populo adiunxerant Romano, patronos habebant ſuos, & ſæpe harum vrbium, & gentium controuerſiæ ad patronorum iudicium remittebantur; quod Senatus ratum habebat. Vnde Cicero: *Primum omnis Pompeianorum, colonorumque diſſenſio delata ad patronos eſt, cum iam inueteraſſet, ac multos annos eſſet exagitata*. Ceterum clientes erga patronos mutuis beneficijs ſe oſtendebant promptos; & ne vna pars ab altera vinceretur, nullum miniſterium patronorum cauſa recuſabant; ita vt mutuo amore patroni, & clientes coaleſcerent. Quare apud Ciceronem colonos, qui ſub patrocinio L. Syllæ erant, vide-

Lit. P.

Antiq. Rõ. Lib. 2.

Dionyſ. Antiq. Rom. lib. 2.

Orat. Pro L. Sylla.

Dionyſ. ibi.

mus

mus pro ſui patroni conſeruatione anxios: *Atque hoc Judices ex hac frequentia colonorum, honeſtiſsimorum hominum, intelligere poteſtis: qui adſunt, laborant, hunc patronum, defenſorem, cuſtodem illius coloniæ, ſi in omni fortuna, atque in omni honore incolumem habere non potuerunt, in hoc tamen caſu, quo afflictus iacet, per vos tutari conſeruariq; cupiunt.* Cicer. Loco citat.

Saxum extrema tituli parte mutilum, vbi nil aliud quam . . . NIAE. C. L. conſpicitur, interpretor FANNIAE CAI LIBERTAE; quod conijci poteſt etiam ex huius monumenti, etſi vnicum ſit, duplici delineatione, quam in domo iſta Scardeonius exhibet: vbi vno loco id mutilum, prout eſt, alio vero integrum deſcribit. Lib. 1. Claſ. 4. fol. 70. & 74.

9. P. SERVILIÆ] Mulieres vetuſtiſſimis temporibus prænomina habuiſſe, præter ea, quæ habent Sigonius & Panuinius, hoc ſaxum teſtatur; in quo Seruilia mulier PVBLIAE prænomine decoratur. Poſtremis vero Reipub. temporibus mulieribus prænomina minus frequentia fuere impoſita; tandem penitus ſublata ſunt. De Nom. Rom. De Nom. Antiq.

SERVILIÆ.] Alba exciſa gens Seruilia in Ciuitatem Romanam à Tullo Hoſtilio Rege adſcita fuit, anno ab V. C. XXCV. regni eius IV. Is enim, Liuio teſte, *Principes Albanorum in patres, vt ea quoque pars Reipub. creſceret, legit: Tullios, Seruilios, Quintios, Geganios, Curiatios, Cloelios.* Liuio ſubſcribunt Vrſinus & Panuinius; hoc tamen diſcrimine, quod in Panuiniano Codice IVLIA legitur; niſi typographi errore pro TVLLIA irrepſerit IVLIA. Vrſinus hanc familiam in patriciam, & plebeiam diſtinctam fuiſſe obſeruat. Quicquid ſit, gens iſta ſtante Repub. fuit clariſſima, cum in ea faſti, & Conſules, & Dictatores, & Magiſtros equitum, itemq; Tribunos militum conſulari poteſtate enumerent. Faſtor. lib. 1. Hiſtor. lib. 1. De Famil. Rom. De Antiq. Nom. Faſtor. lib. 1.

SEXTILIA.] Hanc gentem plebeiam fuiſſe ſatis ſuperque ex Liuio conſtat: qui, dum Velitris expugnatis, ac Præneſte in deditionem recepto, comitia tribunorum militum conſulari poteſtate commemorat, ait: *æquatus patriciorum, plebeiorumque numerus fuit*; ſubditque: *ex patribus creati P. & C. Manlij cum L. Julio: plebes C. Sextilium, M. Albinum, L. Antiſtium dedit.* Ex hac gente Sextilia, Virginem quandam Veſtalem, ob inceſtum damnatam, viuam fuiſſe defoſſam, auctor eſt, qui Liuij epitomen concinnauit: quam à noſtra Sextilia diuerſam fuiſſe veriſimile eſt. Hiſtor. lib. 6. Lib. 14.

VIR. VEST.] VIRGO VESTALIS. Virgines Veſtales primus Numa Pompilius Rex inſtituit. Hæ ſacrum ignem cuſtodiebant, Veſtæq; operabantur. Veſta quid eſſet, docuit Cicero. *Cumque Veſta quaſi focus vrbis, vt Græco nomine eſt appellata, quod nos prope idem Græcum interpretatum nomen tenemus, conſpecta ſit, ei colendæ virgines præſint, vt aduigiletur facilius ad cuſtodiam ignis, & ſentiant mulieres in natura fœminarum omnium Deum caſtitatem pati.* 2. De Leg.

K 2 Si

Si ignis inertia virginis, quæ ipſius curam gerebat, extinctus fuiſſet, inuoluta linteo, in obſcuro, & vmbroſo loco flagris cędebatur: quod etiam fiebat, quando earum aliqua quocunque modo deliquerat, inceſtu excepto. Huius enim criminis rea Veſtalis, lecticæ impoſita, ac velata, loriſque reuincta, ita ne vox audiretur, per forum tacite, & cum mœrore in ſceleratum campum delata, viua defodiebatur.

Veſtales primum à Numa quatuor inſtitutæ fuere: Gegania, Beremia, Camilla, & Tarpeia: at temporis progreſſu, populo in ſex partes diuiſo, vt quæuis pars Veſtalem miniſtram ſacrorum haberet, duæ fuerunt additæ: quarum præſes Maxima dicebatur. Sed de Veſtalibus plura qui cupit, A. Gellium, ceteroſque Romanatum rerum ſcriptores conſulat.

Noct. Attic. lib. 1. cap. 12.

In hoc eodem ſaxo ſculpta conſpicitur biga muliere aurigante, cui alia innititur: quod quid ſibi velit, non ita planum video. Ceterum cum in monumentis honores, dignitates, animi ſymbola & ſimilia inſculpta fuiſſe ſciam, exiſtimo ſignum eſſe illius honoris ac venerationis, qua apud Romanos Veſtales decoratæ erant. Ipſis namque carpentum honoris gratia conceſſum fuiſſe, teſtis eſt vindex antiquitatum ſupremus, Iuſtus Lipſius, Syntaxi de Veſta & Veſtalibus; cuius verba ita ſonant: *Sed addo & pilento ſiue carpento plurimum vectas.* Et ad illa Taciti verba, *Suum quoque faſtigium Agrippina extollere altius, Carpento Capitolium ingredi: qui mos ſacerdotibus, & ſacris antiquitus conceſſus, venerationem augebat fœminæ*, ſubdit ipſe: *Sacerdotibus nempe iſtis Veſtæ.* Vnde Veſtalibus venerationis gratia carpento vti licebat: quod lege Oppia alijs Romanis mulieribus vetitum erat, niſi ſacrorum cauſa, vt obſeruauimus in gente Oppia. At cum non carpenti, ſed vehiculi forma in ſaxo exprimatur, hoc profecto me dubium, anxiumque reddidit. Dicere tamen fortaſſe licet, non vbique Virginibus Veſtalibus carpentum conceſſum fuiſſe, ne Romana maieſtas, quæ venerationem ab hominibus, ſed non imitationem expetebat, vileſceret potius, quam coleretur; & ideo Patatauinas Veſtales carpenti loco vehiculo vti conſueuiſſe. Quod autem Patauij quoque Veſtales fortaſſe fuerint, ſuggeſſit mihi eruditiſſimus Octauius Ferrarius, Mediolanenſis, in Patauino Gymnaſio politiorum literarum ſummus, & eximius interpres, vir ob præclaras virtutes, & ſingularem morum amœnitatẽ aſſidua à me veneratione cultus. Si enim, dixit ille, Patauij tantus Equitum ordo fuit, vt teſte Strabone, *in ea cenſi ſint quingenti equeſtris ordinis viri*; Si Amphiteatrum, quod priſca voce adhuc *l'Arena* dicitur, tam amplum, quam veſtigia etiam hodie demonſtrant; Si campus Martius, vulgo *Prato della Valle*; ſi Templa Concordiæ, Iunonis, Cereris, Rheæ vt Romæ fuere, cur non etiam, Veſtales, quæ ignem ſacrum, ſeu Veſtam, quaſi focum vrbis, vt habet Cice-

Cap. 11.

Tacit. Annal. 12.

Lipſius loco cit.

Paul. Manut. de Legib.

De Situ Orb. lib. 5.

Cicero, Palladium ac Deos Penates cuſtodirent, fuiſſe credamus? Addo ego, quid obſtitit, quo minus & nos mores, ritus, ac ſacra Romanorum ſeruaremus, quæ illi ex Troiano inſtituto colebant, cum æque ac ipſi Phrygio ſanguine fuerimus prognati. Imo ſi Palladium à Veſtalibus cuſtoditum Troiana Minerua erat, Lucani fide, 2. De Legib. Pharſal. lib. 1.

Veſtalemque chorum ducit vittata Sacerdos,
Troianam ſoli cui fas vidiſſe Mineruam.

minime dicere verebor, nos origine Troianos Palladium habuiſſe, ideoque Veſtales ipſas, quæ illud cuſtodirent. Adhæc eximie meæ fauet opinioni Theano Antenoris vxor, quæ Troia relicta, cum marito, & liberis in Euganeos venit; vt notat Seruius ad illud Virgilij, Aeneid. lib. 1.

Antenor potuit medijs elapſus Achiuis.

Eratque Troiæ Homeri ſententia Sacerdos Palladis, Palladioq; miſtrabat. Cum Hecuba enim, vt ipſe ex verſione Henrici Stephani ait, Palladis templum acceſſiſſet, Iliad. lib. 6.

Ei fores aperuit Theano pulchras genas habens,
Ciſsei filia vxor Antenoris equorum domitoris.
(illam enim Troiani fecerunt Mineruæ ſacerdotem)

Ex his igitur Patauij fuiſſe Veſtales credere licet. Quonam vero loco Veſtam ac Palladium coluerint, ſine rubore fateor me ignorare; cum poſt tot, quæ hæc ciuitas paſſa eſt excidia, vix ſit, qui affirmare poſſit: Hic Patauium fuit. Si quis vero putet, hanc bigam currum eſſe agitatorum, dicat mihi quæſo, quid Veſtalibus cum agitatoribus? & quomodo duos agitatorum currus caperet? eique lubens acquieſcam; quamuis incertus adhuc hæream, num figuræ, quæ in vehiculo viſuntur, mulierum ſint, adeo imagines ipſa vetuſtate obtritæ ſunt.

10. AVR.] Prænomen AVRELII deſumptum eſt, teſte Panuinio, ex familiarum nominibus. De familia vero Aurelia ſic Feſtus: *Aureliam familiam ex Sabinis oriundam à Sole dictam putant: quod ei publice à populo Romano datus ſit locus, in quo ſacra facerent Soli.* Nomina autem familiarum quando pro prænominibus vſurpata ſint, cum Panuinio ſuperius tradidi. De Antiq. Nom. Lit. A.

VET.] VETVRIA lego; quod nomen eſt Tribus decimæ nonæ, à gente Veturia ſic dictæ; quæ antea, ſi Roſino credendum, Vetuſia vocabatur. Ruſtica Tribus fuit. Ruſticæ vero Tribus omnes Vrbanis nobiliores fuerunt; cuius rei in ſuo *de Re Ruſtica* talem reddit rationem M Terentius Varro: *Viri magni noſtri maiores non ſine cauſa* Antiq. Rō. lib. 6. c. 15. Lib. 2. in Præf.

 præ-

præponebant ruſticos Romanos vrbanis. Vt ruri enim, qui in villa viuunt, ignauiores quam qui in agro verſantur in aliquo opere faciundo: ſic qui in oppido ſederent, quam qui rura colerent, deſidioſiores putabant. Itaque annum ita diuiſerunt, vt nonis modo diebus vrbanas res vſurparent, reliquis VII *vt rura colerent. Quod dum ſeruarunt inſtitutum, vtrumque ſunt conſecuti, vt & cultura agros fæcundiſsimos haberent, & ipſi valetudine firmiores eſſent.* Ideo Plinius: *Ruſticæ Tribus laudatiſſimæ eorum, qui rura haberent: Vrbanæ vero, in quas transferri ignominiæ eſſet, deſidiæ, probro.* Propterea in Vrbanis Tribubus, tanquam ignobilioribus, liberti, prout iam diximus, ſuffragia ferebant.

Hiſt. Nat. lib. 18. cap. 3

SEPTIMIVS] Gentem iſtam à Septimo denominatam, plebeiam Panuinij teſtimonio deprehendere licet.

PROCVLVS] Huius cognominis Feſtus duplicem rationem his verbis aſſignat. *Proculum inter cognomina eum dicunt, qui natus eſt patre peregrinante à patria procul. Proculos ſunt qui credunt ideo dictos, quia patribus ſenibus, quaſi procul progreſsis ætate nati ſunt.* Verum Plutarchus Proculos tantum cognominatos putat, qui abſente patre editi fuere.

Lit. T.

In Marc. Coriol.

HEREDES.] *Heres apud antiquos pro domino ponebatur*, vt Feſtus ait. Ideo iuriſperitorum ſententia heredem inſtituere, nil aliud eſt, quam deſignare aliquem bonorum ſuorum poſt mortem futurum dominum, quia heres proprie eſt ſucceſſor in vniuerſum ius, quod defunctus habuit; iſque vocabatur apud antiquos ex aſſe heres, vnde Dionyſius: *Alij dicunt Aenea defuncto Aſcanium ex aſſe regni heredem relictum*: & Martialis

Lit. H.

§ Item extran. de Hered. Qual. & diff.

L. Heredit. ff. de Regul. Iur.

Antiq. Rō. lib. 1.

L. 7. Epigr. 65.

Heredem Fabius Labienum ex aſſe reliquit:
Plus meruiſſe tamen ſe Labienus ait.

Cumque ex aſſe heres eſſet, ad quem ſolum hereditas tota deuoluebatur, ideo veteres aſſem in partes diuidebant: quod Suetonius Cæſaris teſtamento demonſtrat. *Sed nouiſsimo teſtamento tres inſtituit heredes, ſororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante: reliquos in ima cera.* Et in Auguſto: *Heredes inſtituit primos Tiberium ex parte dimidia, & ſextante, Liuiam ex parte tertia, quos & ferre nomen ſuum iuſsit; ſecundos Druſum Tiberij filium ex triente, & ex partibus reliquis Germanicum liberoſque eius tres ſexus virilis.*

In Iul. Cæſ. cap. 83.

Cap. 101.

CVRANTIBVS] CVRATOR generali vocabulo is dicitur, qui rebus alicuius curandis gerendisve præficitur. Curatores ego & publicos, & priuatos reperiri exiſtimo: Publicum Curatorem arbitror fuiſſe eum, qui vel Reipublicæ, vel cum Suetonio *Curam operum publicorum, viarum, aquarum, aluei Tiberis, frumenti populo diuidundi habebat.* Vnde in priſcis monumentis legitur: CVRATOR AERARII.

In Auguſt. cap. 37.

Gruter. Fol. 490. n. 8. 381. n. 3.

CVRA-

CVRATOR ALBEI TIBERIS, ET CLOACARVM VRBIS. CVR. PEC. PVBLICAE. CVRATORI FRVMENT. CVRATOR VIARVM. CVRATOR OPERVM PVBLICORVM. Omitto varios in quamplurimis alijs monumentis curatores, quos omnes ex munere publicos puto. Priuatum vero curatorem cenſeo illum, qui, vt notant Iuriſconſulti, datur cuipiam vel adoleſcenti, vel furioſo, vel prodigo, vel muto, vel ſurdo, vel dementi, vel fatuo, vel debili, vel cuiuis alij, qui ſuis rebus præeſſe non poſſit: cui non publici negotij, ſed priuatæ familiæ cura incumbit. *451. n. 5. 199. n. 1. 26. n. 3. ff. & C. de curat. furioſ. & Inſt. de curat. L. 1. §. vlt. & L. 2. 3. 4. & 5. ff. de poſtul.*

In hoc monumento non eſt V. ET, vt apud Scardeonium, ſed VET. Tribus nota, vt iam dixi: neque etiam particulæ, EIVS, quam ipſe hoc loco appoſuit, veſtigium apparet. *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 73.*

11. Græcam hanc inſcriptionem ſic intelligendam credo.

DIONYSIVS LEVCII
MATERISCA ZOPYRI
MATERISCA THEODORI.

Materiſca nomen proprium videtur, vt ſit Dionyſius Leucij filius, Materiſca Zopyri & Theodori, aut filia, aut vxor.

12. VALERIO.] VALERIA gens ex Sabinis oriunda, bello Sabino confecto, Romæ inter Patricias minorum gentium annumerata fuit. Tarquinius enim Priſcus Rex, Liuio teſte, *non minus regni ſui firmandi, quam augendæ Reipub. memor centum in patres legit, qui deinde minorum gentium ſunt appellati.* Familiæque minorum gentium dicebantur ad differentiam illarum, ex quibus Romulus centum primos patres elegerat, quæ patriciæ maiorum gentium ſunt appellatæ. *Hiſt. lib. 1. Dionyſ. Antiq. Rom. lib. 3. Auct. de Vir. Illuſtr. in Poplicol.*

Hæc familia quamplurimis Dictatoribus, Magiſtris Equitum, Conſulibus, Tribunis militum, Cenſoribus claruit: qui cognominati Poplicolæ, Voluſi, Potiti, Maxumi, Corui, Falti, Coruini, Læuini, Meſſallæ, Nigri, Barbati, Flacci. Sed eam præ ceteris illuſtrauit Valerius Voluſi. F. Voluſus, L. Iunij Bruti primi conſulis collega; de quo Plutarchus fuſe. Hanc gentem Vrſinus in patriciam ac plebeiam diuidit: vbi obſeruo, quod, antequam Conſules è plebe fierent, gentis Valeriæ conſules cognominati fuerint Poplicolę, Potiti, Voluſi, Maximi: poſtquam vero Conſules e plebe deſignari cœpere, Valerię gentis Conſules cognominatos reperio Coruos, Flaccos, Maximos, Coruinos, Læuinos, Meſallas, Faltos, Aciſculos: vnde priores ex familia patricia, iſtos e plebeia originem traxiſſe credo: niſi quis dicat facili *Panuin. de Antiq. Nō. Faſtor. lib. 1. 2. In Vita Poblicolæ. De Famil. Rom. Faſtor. lib. 1. Faſtor. lib. 1. 2.*

nego-

negotio, totam hanc gentem à Patribus ad plebem tranſmigraſſe, cum plebi maxime deditam fuiſſe, quiſque cogniturus ſit, qui Liuium, & Dionyſium conſuluerit.

Ex Gente Valeria Flaccorum familiam quoq; emerſiſſe Patauij, mihi perſuadet C. Valerius Flaccus Setinus, qui Argonauticũ opus heroico, ac pene diuino carmine concinnauit. De quo iure Petrus Crinitus: *Et mirum videri debet, quanto ſpiritu Flaccus inſurgat, quantaque ingenij felicitate in ſcribendo carmine præſtet.* Hunc Patauinum fuiſſe, pace illorum, qui è Setia Campaniæ oppido ortum volunt, ex Martiale non vno in loco colligimus.

De Poet. Latin. lib. 4. cap. 68.

Lib. 1. Epig. 62.

Cenſetur Apona Liuio ſuo tellus,
Stellaque nec Flacco minus.

Lib. 1. Epig. 76. Et alibi

O mihi curarum pretium non vile mearum,
Flacce Antenorei ſpes & alumne Laris.

In quo loco, vt ipſum à Muſis ad forum reduceret, eo quia modicis opibus erat inſtructus, prædiumque poſſidebat exiguum, Martialis his argumentis vſus eſt.

Idem ibid.

Pierios differ cantuſque, choroſque ſororum:
Aes dabit ex iſtis nulla puella tibi.
Quid petis à Phœbo? nummos habet arca Mineruæ:
Hæc ſapit, hæc omneis fœnerat vna deos.
Quid poſſent hederæ Bacchi dare? Palladis arbor
Inclinat varias pondere nigra comas.
Præter aquas Helicon, & ſerta Lyraſque deorum
Nil habet, & magnum ſemper inane ſophos.
Quid tibi cum Cirrha? quid cum Permeſsidos vnda?
Romanum propius, diuitiuſque forum eſt.
Illic æra ſonant: at circum pulpita noſtra
Et ſteriles cathedras, baſia ſola crepant.

Inſtit. Orat. Lib. 10. c. 1.

Hic iuuenis admodum diem obijt; vnde Fabius: *Multum in Valerio Flacco nuper amiſimus*. De eodem addit Lilius Gregorius Geraldus de Poetis, & Hiſtoricis: *Sunt & qui Decemvirum Sibyllinum putent eum fuiſſe, ducti illis eius verſibus.*

Dialog. 4.

Argonaut. lib. 1.

Phœbe mone, ſi Cumeæ mihi conſcia vatis,
Stat caſta cortina domo; ———

Hic eſt, inquam, Valerius Flaccus, cuius Argonauticum opus extat, Veſpaſiano patri inſcriptum, vt facile ex eius carminis principio colligitur. Opus inquam, quantum per iuuenem præſtari poteſt, cultum, eruditum & varium, ſed in quo plus eſt virium, quam virtutis, vt in eo animos, & audaciam quandam iuuenilem facile offendatis.

DIODORO]. Cognomen ex Græco prognatum, quod ſignificat

cat Dei vel Iouis donum: nam Græcis Iuppiter Ζεὺς dicitur, cuius genitiuus διὸς. Item δῖος per contractionem pro δίιος, quod idem eſt, atq; à Ioue oriundus.

PLACIDVS] De cognomine iſto ad irridendam aliquorum ineptiam hæc Quintilianus. *Et hæc tam frigida, quam eſt nominum fictio, adiectis, detractis, mutatis litteris: vt Aciſculum, quia eſſet pactus, Paciſculum: & Placidum nomine, quia is acerbus natura eſſet, Acidum: & Tullium, cum fur eſſet, Tollium dictos inuenio.* Quæ, vtcunque ſint, relinquo; maxime cum apud Aelium Donatum legam: *Clemens eſt circa recte agentes, placidus etiam circa delinquentes: clementis eſt nulli lædere os, placidi arridere omnibus.* Ideo placidum ex miti vultu, & obuia erga omnes comitate dictum puto: Nonio vero Marcello placidum à patiendo & ſilendo nomen traxiſſe videtur. *Inſtit. Orat: lib. 6. cap. 4.*

Hanc inſcriptionem, quamuis omnino ſibi ſimilem, neſcio cur Scardeonius duplicem proferat eiſdem in ædibus; vtrique tamen literæ D. M. addendæ ſunt, quæ in monumento obſeruantur. *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 74. & 75.*

In hoc ſaxo apparet imago mulieris ſedentis velato capite, fortaſſe ob luctum: cui adſtat puerulus tunicatus, & penulatus, eadem fere forma, qua viſitur alius in monumento decimo ſeptimo; quemadmodum iudicat, & propediem explicabit, in altera parte *De Re veſtiaria*, eruditiſſimus, ac omni laude maior, Octauius Ferrarius.

13. POPILLIÆ] POPILLIA gens Romę inter plebeias à Panuinio enumeratur: ex qua varij prodiere Conſules, omnes cognomine Lænæ. Illuſtriorem tamen præ reliquis famam ſibi conciliauit Gn. Popillius, qui ad Antiochum Epiphanem legatus, vt ipſum ab obſidione Ptolomæi pueri deſiſtere iuberet, tempus ad reſpondendum petentem *circumſcripſit virgula, iuſsitque prius reſponſum reddere, quam egrederetur finito arenæ circulo*. Vnde, quaſi miraculum aliquod allaturus, ſubdit Paterculus: *Sic cogitationem Regiam Romana diſiecit conſtantia: obeditumque Imperio.* *De Antiq. Nom.* *Vell. Patercul. Hiſt. lib. 1.* *Liu. Hiſt. lib. 45.*

PRISCÆ] *Priſcus Tarquinius eſt dictus, quia prius fuit quam ſuperbus Tarquinius*, monente Feſto. Vnde forſan Popillia hæc Priſca dicta, quia alijs ſororibus prior; niſi id parentis cognomen fuit. *Lit. P.*

14. SAVFEIVS] Saufeiam gentem plebeiam fuiſſe refert Panuinius: & cuiuſdam L. Saufeij Attici amici meminit Cicero: *eius conſolationem ad te L. Saufeium miſſurum eſſe arbitror*. Et de eo ad eundem libro ſeptimo: *Dederam equidem L. Saufeio literas, & dederam ad te vnum: quod cum non eſſet temporis mihi ad ſcribendum ſatis, tamen hominem tibi tam familiarem ſine meis literis ad te venire nolebam.* *De Antiq. Nom.* *Ad Attic. lib. 1. Epiſt. 2.* *Epiſt. 1.*

CLEMENS] Quis non agnoſcit hoc cognomen ex ingenij facilitate deſumptum? vidimus enim ſuperius, cum de Placidi cognomi-

ne differeremus, quod Clementis ſit nullum lædere. Sed clemens pro moderato ab Apuleio ſæpe ſæpius vſurpatum videtur; habet enim diuerſis in locis: *Iſto accepto pergit ipſe, & iniecta dextra, clementer me trahere adoritur*. Nec non: *Priuſquam totum excorberem, clementer inuadit*. Atque: *Clementi denique tranſmiſſo cliuulo peruenimus ad locum deſtinatum*.

Metamorph. lib. 1. *Lib. 2.* *Lib. 4.*

Columbæ ſeſe in ſummo monumento deoſculantes, forſitan amoris, ac fidei coniugalis ſinceritatem inter Saufeium & Valeriam teſtantur. Siquidem columbarum maxime proprium eſt, teſte Plinio, coniugij fidem non violare, imperioſos mares, ſubinde etiam iniquos ferre, imo, vt placeant, eos exoſculari. Ælianus vero prodit, columbas adeo ſtabili, & certo connubio ſibi adhęrere, vt tanquam mutuo conſenſu alligatæ nunquam alienum cubile attingant.

Hiſt. Nat. lib. 10. c. 34. *Hiſt. Animal. lib. 3. cap. 44.*

15. VETVRIA] Hoc mulieris nomen à gente Veturia deſumptum eſt. Veturiam gentem inter Patricias minorum gentium Panuinius ponit, eamque ex illarum numero dicit, quæ Romæ à L. Iunio Bruto primo Conſule inter patricias adlectæ fuerunt, ob imminutum Senatum ſæuitia Tarquinij ſuperbi. Hanc gentem eximie illuſtrauit Veturia illa Martij Coriolani mater, quæ glorioſa pro patriæ ſalute legatione functa, filium infeſtiſſimo Volſcorum exercitu eidem imminentem, in ſummo diſcrimine cum Volumnia nuru placauit; vt adeo Dionyſius dicat, potuit *Veturia filium recipere, patriam liberare, ſuos ciues ſeruare, & immortalem gloriam poſteritati relinquere.*

De Antiq. Nom. *Rom. Antiq. lib. 8.* *Liu. Hiſt. lib. 2.*

PRIMIGENIA] Idem ac Primogenita; vnde Feſto *Primigenius ſulcus dicitur, qui in condenda noua vrbe, tauro & vacca deſignationis cauſa imprimitur*. Sic & Primigenia Fortuna dicta, vt Ciceroni placet. *Recte etiam à Colatino Spes conſecrata eſt: Fortunaque ſit vel huius diei. Nam valet in omnes dies, vel reſpiciens ad opem ferendam, vel forum, in quo incerti caſus ſignificantur magis, vel primigeniam à gignendo*. Sic & primigenius dies, de quo Lucretius.

Lit. P. *De Legib. lib. 2.* *De Rer. Nat. lib. 2.*

Multaque poſt Mundi tempus geniale, diemque
Primigenùm maris, & terræ ſoliſque coortum.

FVSCI] A colore obſcuro Fuſci cognomen depromptum exiſtimo. Nam fuſcum illud eſt, quod obſcurum apparet, nec ex toto nigrum.

16. EVSEBES] Hoc cognomen à lapide Euſebe ortum fortaſſe opinor; de quo hæc Plinius. *Euſebes ex eo lapide eſt, ex quo traditur Tyri in Herculis templo facta ſedes, ex qua Dy facile ſurgebant*. Ob hoc forte Euſebium religioſum ſonat.

Hiſt. Nat. lib. 37. c. 10.

FILIASTRO] Vox hæc quamuis corrupti ſeculi videatur, apud Gruterum tamen in antiquis monumentis occurrit: qualia ſunt.

L . CEIONIVS . MAGNVS . FILIASTRO . BENE . MERENTI
ET Fol.645.n.4
EPITYNCHANO . FILIASTRO . M . ANTONIVS . HERMEROS. B.M.F. Fol.681.n.8
ET
C . IVL . MAXIMVS . FILIASTRO . ET . AVRELIA.
FAVSTINA . MATER . VNICO . FILIO. Fol.682.n.9

NIGRINO] Cognomen à nigro colore deſumptum, aut ad blandiendum, aut ad oſtendendam nigredinis lenitatem.

LOCO PRIVATO.] Sepulchra alia fuere publica, alia priuata. Publicum ſepulchrum illud erat, quod honoris gratia publico decreto dabatur: vnde in lapidibus legebatur, velut in noſtro ſuo loco obſeruabimus,

LOCVS : SEPVLTVR.
D : D.
PVBLICE DATVS

Priuatum vero ſepulchrum, vel familiare, vel hereditarium erat: Familiare dicebatur, quod quis ſibi familiæque ſuæ conſtituerat, certiſque verborum formulis denotabatur; vt in hac eadem domo.

Ω
C . LVCILI . P . F.
FAB . XX . P . QV
OQVO . VERS
FAMIL . QVE
EIVS POSTER

Hereditarium fuit, quod quis ſibi heredibuſque ſuis conſtituerat; & tale in monumentis Gruterianis deprehendo.

HVIVS . SEPVLCHRI . IVS

Fol. 871 n. 8 AD . HEREDES . PERTINET

PROVT . TESTAMENTO

QVISQ . EORVM . SCRIPTVS

EST.

Atque

Fol. 593. n. 7 ET LIBERTIS . LIBERTABVSQ . POSTERISQ.

EORVM . H . M . H . S.

Vltimas has literas ita exponit Scaliger : *Hoc Monumentum heredes ſequitur* . Cum vero ſepulchrum neutiquam hereditarium antiqui vellent, in ipſis ſculpebatur ſæpiſſime (In Indic. ad Grut.)

H . M . H . N . S.

Quod omnes interpretantur: *Hoc Monumentum heredes non ſequitur* . Quia vero ſæpe heredes ex aliena familia erant, ne monumentum de familia exiret, cauebatur aliquando, ne heredes ſequeretur. Quare in aliquibus inſcriptionibus hæ notæ habentur: N. D. F. E. hoc eſt, NE DE FAMILIA EXEAT.

17. MIL. A. XXVII.] Id eſt, MILITAVIT ANNOS VIGINTI SEPTEM. Milites in Republica Romana, lege à C. Graccho Tr. Pl. lata, infra XVII. ætatis annum ad militiam non cogebantur, ſed à decimo ſeptimo vſque ad quadrageſimum ſeptimum annum, vel quinquageſimum ad ſummum militabant. Intra quod tempus, vt Polybius teſtatur, *equites quidem dena , pedites vicena ſtipendia explere oportebat neceſſario annis quadraginta ſex à natiuitate , exceptis ijs , qui infra drachmas quadrigenas cenſi erant ; quos amittebant, & reſeruabant omnes ad nauticum vſum*. Huius tamen legis beneficio ſe gauiſum non eſſe, apud populum Romanum conqueritur Sp. Liguſtinus, vt apud Liuium videre eſt; ait enim: *Quater intra paucos annos primum pilum duxi, quater, & tricies virtutis cauſa donatus ab Imperatoribus ſum. Sex ciuicas coronas accepi*. XXII. *ſtipendia annua in exercitu emerita habeo , & maior annis ſum quinquaginta* . Mos autem iſte ſeligendi, ac dimittendi milites etiamnum apud Sereniſſimam

(Paul. Manut. de Legib. Sigon. de Antiq. Iur. Ciu. Rō. lib. 1. cap. 15. Polyb. lib. 6. Hiſt. lib. 42.)

Vene-

Venetorum Rempubl. obtinet; nemo enim in terris ipſius dominio ſubiectis in militem conſcribitur ante annum decimum octauum, nec vltra quinquageſimum ad militiam adſtringitur. Militandi autem tempore finito milites dimittebantur; eratque teſte Sigonio duplex miſſionum genus: Honeſtum ſcilicet, & Cauſarium. Honeſta miſſio eorum fuit, quibus iuſta militiæ vacatio erat; Cauſaria, quibus neceſſaria. Iuſta vero vacatio eſſe cenſebatur, cum quis legitima confecerat ſtipendia, aut maior erat annis quinquaginta; ideoque Adrianus *de militum etiam ætatibus iudicabat, ne quis, aut minor, quam virtus poſceret, aut maior, quam pateretur humanitas, in caſtris contra morem veterem verſaretur*. Miſſio neceſſaria erat, cum vel ob morbum, vel dubiam valetudinem miles muneri ſuo vacare non poterat: hinc Liuius: *Conſul educto in æſtiua milite, dum quietos Samnites habebat, exercitum purgare miſsionibus turbulentorum hominum inſtituit, alijs emerita dicendo ſtipendia eſſe: alios graues iam ætate, aut viribus parum validos.*

Loc. cit. — *Ael. Spartian. in Adrian.* — *Hiſt. lib. 7.*

Ceterum ſtipendia Romani milites ex ærario non accipiebant, ſed ſuis priuatis ſumptibus militabant, vſque ad annum Vrbis conditæ CCC XLVII. ex Sigonio, vel ad CCC XLVIII. cum Panuinio. Tribunis enim militum Conſulari poteſtate, P. Cornelio & Gn. Cornelio Coſſis L. Valerio Potito, N. Fabio Ambuſto, poſt Anxuris Volſcorum oppidi oppugnationem militibus ob hanc cauſam munera fuerunt data. *Additum deinde omnium maxime tempeſtiuo principum in multitudinem munere, vt ante mentionem vllam plebis tribunorumue decerneret Senatus, vt ſtipendium miles de publico acciperet, cum ante id tempus de ſuo quiſque functus eo munere eſſet*. Quale autem vniuerſorum militum ſtipendium fuerit, in hæc verba declarat Polybius. *Stipendij nomine pedites in diem accipiebant binos obolos: ordinum ductores duplum: equites drachmam. Admetiuntur vero peditibus quidem, tritici partes circiter duas medimni Attici; equitibus vero hordei in menſem ſeptenos medimnos, tritici vero binos. Sociorum peditibus par menſura datur ac Romanis: equitibus tritici medimnus vnus ſemis, hordei menſuræ eiuſcemodi quinæ*, hac tamen diuerſitate, vt idem obſeruat: *Socijs quidem gratis donantur: Romanis ſiue frumentum, ſiue veſtis tribuatur, aut etiam ſi quibus armis opus habuerint, horum omnium certa pretia Quæſtor deducit*. Quam quidem ſtipendij formam non ſemper æqualem fuiſſe, ſed varijs Reipublicæ temporibus auctam aut imminutam, hiſtoriæ omnes teſtantur.

Diony. Antiq. Rom. lib. 4. — *Loco citato.* — *Cõment. in 1. Faſt.* — *Faſt. lib. 1.* — *Liu. Hiſt. lib. 4.* — *Lib. 6.*

Icuncula, quæ in inferiori huius monumenti parte ſpectatur, Chlamydatam meo iudicio ſe intuentibus præbet: quamuis palliata doctiſſimo Ferrario in ſuo *De Re Veſtiaria* videatur. Nam Chlamys, vt iſta obſeruatur, veſtis erat aperta, quæ ſupra humeros ligabatur, & à ter-

go dependebat. Sic Statius:

Silu. lib. 1. *It tergo demiſſa chlamys.* ———

Ea communis pueris, militibus, Ducibus, & Imperatoribus fuit: puerorum tamen, quod alarum inſtar facta erat, alicula vocabatur. Vnde apud Virgilium Aſcanio Chlamydem offert Andromache. *Aeneid. lib. 3.*

Fert picturatas auri ſub tegmine veſtes,
Et Phrygiam Aſcanio Chlamydem, nec cedit honori,
Textilibuſque onerat donis, ac talia fatur:
Accipe, & hæc manuum tibi quæ monimenta mearum
Sint puer, & longum Andromaches teſtentur amorem.

Chlamys etiam militaris erat veſtis: propterea Aeneas, quicunq; in paternis ludis ſtrenue ſe geſſerat, *Victori Chlamydem auream* largitus eſt. *Aeneid. lib. 5.* Sed & militum Duces Chlamydati incedebant: hinc

——— *Ipſe agmine Pallas*
In medio, Chlamyde, & pictis conſpectus in armis. *Aeneid. lib. 8.*

Verum & Imperatores ipſi Chlamyde vtebantur, purpurea tamen, vt quædam diſtinctio eſſet. Eutropius de Diocletiano. *Diligentiſſimus tamen, & ſolertiſſimus Princeps, & qui Imperio Romano primus regiæ conſuetudinis formam magis quam Romanæ libertatis inuexit, adorarique ſe iuſſit, cum ante eum cuncti ſalutarentur, ornamenta gemmarum veſtibus, calceamentis indidit. Nam prius imperij inſigne in Chlamyde purpurea tantum erat: reliqua communia.* *Hiſt. Rom. lib. 9.* At nec purpuream Chlamydem ſemper Imperatores induiſſe deprehendo, ſed ad arbitrium: nam de Seuero Spartianus hæc habet: *Hic tam exiguis veſtibus vſus eſt, vt vix tunica eius aliquid purpuræ haberet, & cum hirta Chlamyde humeros velaret.* *In vita Seueri.*

Ceterum non horum tantum Chlamydem fuiſſe, verum etiam viatorum, & eorum, qui peregre aduenirent, Plautus mihi ſuppeditat. *Pſeudol. Act. 4. Scen. 2.*

Quis hic homo Chlamydatus eſt, aut vnde eſt, aut quem quæritat
Peregrina facies videtur hominis, atque ignobilis.

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. In hac domo Scardeonius geminam, quamuis omnino ſibi ſimilem, ponit inſcriptionem: qua de cauſa equidem ignoro, ſcio tamen vnam tantum ibi reperiri.

18. M. M.] Duæ iſtæ literæ, in ſummo hoc marmore conſpicuæ, à Scaligero explanantur MEMORIAE: *In Indicib. ad Gruter.* meo tamen iudicio, ſi quid poſt ipſum reſtat, eas tribui vel MAGNAE MATRI (quaſi monumentum hoc Magnæ Matris tutelæ commendatum fuerit) vel dici poſſe credo, quod ſignificent MONVMENTVM MARCI, vt obſeruat Manutius: *De Veter. Notar. explan.* cum MARCO AVRELIO SAVFEIA CONIVX monumentum erexerit.

AVRELIO] Aurelia gens ex Sabinis oriunda Romæ inter patricias

cias minorum gentium primis temporibus, & ante Augusti ſeculum inter plebeias numerata fuit: in qua conſules, qui cognominabantur Cotta, Oreſtes, Scaurus, Panuinius recenſet; ſed plebeiæ tantũ Vrſinus meminit. *De Antiq. Rom.* *De Famil. Rom.*

Et hæc inſcriptio, quamuis vnica ſit, duplex in Scardeonio recurrit, vtraque tamen corrupta. In prima deſideratur CRISPINA CONIVX, & loco duplicis M, D M; pro SAVFEIA vero SAVFEGIA; ſicuti in ſecunda, vbi MM omnino omiſſum eſt, SAVFERIA legitur. *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 72. & 74.*

19. MARIO] Maria gens quamuis conſularis, plebeia tamen, atq; ita humilis erat, vt C. Marius C. F. Vrſino teſte, nullo ſit cognomine vſus. Nihilominus iſte ſeptimum conſulatum eſt adeptus: quo tempore cum Sullæ aduerſaretur, ab eo victus, & in carcerem coniectus, *immiſſum percuſſorem Gallum vultus auctoritate deterruit*. Et C. Marius filius viginti quinque annos natus conſulatum inuaſit, paternęque ſæuitiæ heres curiam armatus obſedit, inimicoſque trucidauit, ac pręcipitauit in Tiberim. Ceterum in apparatu belli contra Sullam vigilijs feſſus, dum ſub dio quieſceret, abſens victus eſt. Præneſte deinceps ab inimicis obſeſſo, tentata fruſtra per cuniculos fuga, ſe amico iugulandum præbuit. *De Famil. Rom.* *Faſtor. lib. 1.* *Auct. de Vir. Illuſtr.* *Idem ibi.*

ÆSCVLAPIO] Æſculapium Apollinis fuiſſe filium, teſtatur tum Hippolytus apud Ouidium: *Metamor. lib. 15.*

Nec niſi Apollineæ valido medicamine prolis
Reddita vita foret: quam poſtquam fortibus herbis
Atque ope Pæonia, Dite indignante recepi.

tum Dionyſij ſenioris ſæuitia; qui cum Epidauri Æſculapij ſtatuam contemplaretur, *barbam auream demi iuſsit*, *quod affirmaret non conuenire patrem Apollinem imberbem, ipſum vero barbatum conſpici*. Dictus autem fuit Æſculapius, vt obſeruauit Phornutus, *quod ad mortem vergentem inclinationem reijciat atque repellat*. Bacillum & Serpens ipſi dicati fuerunt. Cauſam tradidit Iulius Hyginus, *quod, cum Glaucum cogeretur ſanare, concluſus quodam loco ſecreto, bacillum tenens manu, cum, quid ageret, cogitaret, dicitur anguis ad bacillum eius arrepſiſſe, quem Æſculapius mente commotus interfecit bacillo, fugientem feriens ſæpius. Poſtea fertur alter anguis eodem veniſſe, ore ferens herbam, & in caput eius impoſuiſſe: quo facto loco fugiſſe, quare Æſculapium vſum eadem herba, & Glaucum reuixiſſe*. Sed cur Æſculapio bacillum, & ſerpens tribuantur, myſticam quidem, ceterum tamen pulcherrimam rationem Phornutus reddit. *Illi Draconem appingunt, quod quiddam huic neutiquam diuerſum patiantur, qui medendi arte vtuntur: idque hac de cauſa, quia è morbis reiuueneſcant, ac ſenectutem exuant: ſimul etiam quum attentionis ſignum ſit draco, qua plurimum opus eſt in re medica. Cæterum baculus huiuſmodi rei ſymbolum eſſe apparet, quod, niſi tali cura erigamur, ac confirmemur, continuo ad imbecilliorem valetudinem æquo* *Val. Max. lib. 1. cap. 2.* *Speculat. de Nat. Deor.* *Aſtronom. lib. 2.* *Speculat. de Nat. Deor.*

citius

citius prolapſuri ſimus. Æſculapium fulmine ictum ob vitam Hippolyto reſtitutam, Virgilius teſtatur.

Aeneid.lib. 7.

Namque ferunt fama, Hippolytum, poſtquam arte nouercæ
Occiderit, patriaſque explerit ſanguine pœnas,
Turbatis diſtractus equis: ad ſydera rurſus
Ætheria, & ſuperas cœli veniſſe ſub auras,
Pæonijs reuocatum herbis, & amore Dianæ.
Tum pater omnipotens, aliquem indignatus ab vmbris
Mortalem infernis ad lumina ſurgere vitæ,
Ipſe repertorem medicinæ talis & artis
Fulmine Phœbigenam Stygias detruſit ad vndas.

Hiſt. Nat. lib. 29. cap. 1. Eod. lib. c. 4. Hiſt. Nat. lib. 20. c. 24.

Plinius vero ita punitum fuiſſe aſſerit, quod Tyndaridem reuocaſſet ad vitam; ſcribitque, viperam ſerpentem, propter occultas, quibus prædita eſt, remediorum vires ipſi dicatam, & ideo forſan Theriacæ compoſitionem verſibus conſignatam in limine ædis Æſculapij lapidi inciſam fuiſſe.

Hiſt. Nat. lib. 20. cap. 24. Epit. Liuij lib. 11. Val. Max. lib. 1. cap. 8. Auct. de Vir. Illuſtr. Hiſt. lib. 45. Hiſt. Nat. lib. 29. cap. 1 Hiſt. Nat. lib. 34. cap. 8 Gen. Dier. Lib. 3. c. 12.

Anno ab V.C. CD LXI. peſte Romæ graſſante Senatus oraculi reſponſo admonitus, ad Æſculapium accerſendum, Epidaurum decem legatos Q. Ogulnio principe miſit: quo cum appuliſſent, anguis quidam in nauem irrepſit, & in Q. Ogulnij tabernaculo multiplicem in orbem conuolutus, placide quieuit. Legatis vero Romam reuerſis; in inſulam Tiberis egreſſus eſt; vrbſque illico peſte liberata fuit: quare Aeſculapio ſedes eodem loco conſtituta eſt. Ceterum Epidauri nobile templum poſſidebat Aeſculapius, longe ab vrbe quinque millia paſſuum; idque donis erat ditiſſimum, *quæ remediorum ſalutarium ægri mercedem ſacrauerant Deo,* vt ait Liuius. Cur autem extra vrbem Aeſculapij templa extructa fuerint, innuit Plinius dum inquit: *non rem antiqui damnabant, ſed artem. Maxime vero quæſtum eſſe immani pretio vitæ recuſabant. Ideo templum Æſculapij, etiam cum reciperetur is Deus, extra vrbem feciſſe, iterumque in inſula, traduntur.* Huius filia Hygia, quod idem ac ſalus ſignificat, appellatur: cuius ſtatua, vt & patris, Nicerati ſculptoris opus, Plinio teſte, in æde Concordiæ Romæ conſpiciebatur. Aeſculapio non niſi capræ, & gallinę immolabantur: *hæque,* inquit Alex. ab Alex. *ad rem diuinam luteo roſtro & pedibus, puræ non ſunt; nigræ vero, & imparibus digitis idoneæ.* Propterea moriturus Socrates gallum Aeſculapio vouit.

Fabul. 202. 251. Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 73.

ASCLEPIO] Hoc cognomen Aeſculapij nonnulli faciunt; ſed hunc Hyginus ex Apolline, & Coronide, Phlegyæ filia natum tradit, eumque ab inferis rediſſe, auctoremque medicinæ Clinicæ fuiſſe.

Inſcriptionem hanc mendoſam, ac mutilam ſic Scardeonius exhibet.

D. M.

D . M.
P . MARIONI NI
GRO CORVINA
NI CON . VIX . AN
XXVIII . AESCVLA
PIO . . . .
DOTIS.
H . . . CONIVGI.

Iſtam, & ſimilem Scardeonij fide, titulo *De Affectu Coniugum*, Gruterus colligit: ſed ad ſaxum qui accedet, mendum ſtatim deprehendet. *Fol.806.n.10.*

20. OCTAVIO] Octauiam gentem inter plebeias Panuinius habet, in qua Conſules cognomine Rufus & Thurinus faſtis deſignantur. *De Nom. Antiq.* *Faſt.lib.1.*

FESTA] legendum vt in ſaxo, non TESTA, quemadmodum Scardeonius habet. *Lib.1.Claſſ.4.fol.70.*

P.P.] Id eſt, POSVERE forſan; vel PROPRIA PECVNIA.

Lapis iſte aræ formam præſefert, imo ad aræ vſum extructum cenſeo; quia Manibus honoratorum virorum aras conſecrare ſolebant veteres; vt obſeruat Adrianus Turnebus ad illud Virgilij: *Aduerſar. lib.17.c.6.*

Dardanidæ magni, genus alto à ſanguine diuum,
Annuus exactis completur menſibus orbis, *Aeneid. lib.5.*
Ex quo relliquias diuinique oſſa parentis
Condidimus terra, mæſtaſque ſacrauimus aras.

Ijs in aris veteres Manibus lac libabant, & ſanguinem: quoniam, vt ex Seruio notat diligentiſſimus Kirchmannus, animas lacte, & ſanguine delectari credebant. Vnde in Polydori funere Virgilius. *De Funerib. Rom. lib.4.cap.2.*

Inferimus tepido ſpumantia Cymbia lacte, *Aeneid. lib.3.*
Sanguinis, & ſacri pateras ———

At non tantum Manibus, ſed inferis Dijs omnibus ſuper huiuſmodi aris ſacra peragebantur, teſte eodem Vate. *Lib.4.*

Stant aræ circum, & crines effuſa ſacerdos
Tercentum ſonat ore Deos, Erebumque Chaoſque

Lib.2. *Tergeminamque Hecatem.* ——

Ideoque ad illud Poetæ,

Hic Hecuba, & natæ nequicquam altaria circum,

Seruius obſeruauit, quod *Superorum & aræ ſunt, & altaria; inferorum tantum aræ.* In aris arbitrio eorum, à quibus erigebantur, apertis verbis aliquando denotabatur, quibus Dijs ſacrificandum eſſet: prout apparet in veteri inſcriptione Romana, quam Kirchmannus notat

De Funer. Rom. loco citato.

CORNELIA . ANNIA . NE . INDESO-
LATA . ORBITATE . SVPERVIVE-
RET . MISERA . VIVAM.ME.VLTRO
IN . HANC.ARAM.CVM VIRO.CVM
QVO . VIXI . ANN . XX . SINE VL
LO DO . LIB . LIBERTABVSQVE
NO . VT . QVOTAN . SVPER . ARAM
NO . PLVTONI . ET . VXORI . PRO
SERPINAE . OMNIBVSQVE . SACRI
FICENT . ROSISQVE . EXOR
NENT . DE . RELIQVO . IBI . EPV
LENTVR.

Vnde facile in hanc adducor ſententiam, aras in ſepulchretis erectas eodem loco fuiſſe apud veteres, quo apud chriſtianos ſacella, & pia legata ad animarum inſtituta ſuffragia; vt in monumentis vbique patet.

21. M.D.M.] Quod eſt MAGNAE DEVM MATRI. Hoc titulo condecorata fuit Cybele, vt alia quæ paſſim apud Mythologos videre eſt, ipſius nomina omittamus. Sic Virgilius.

Aeneid. lib. 6.

—— *qualis Berecynthia mater*
Inuehitur curru Phrygias turrita per vrbes,
Læta Deum partu, centum complexa Nepotes
Omnes Cælicolas, omnes ſupera alta tenentes.

De Rer. Nat. lib.2. Sic Lucretius:

Quare magna Deum mater, materque ferarum,

Et

Et noſtri genetrix hæc dicta ſt corporis vna.

Sic Ouidius etiam. *Faſtor.lib.4.*

Supplicis alma tuæ genetrix fœcunda Deorum
Accipe ſub certa conditione preces.

Sic & Claudianus. *De Rapt. Proſerp.lib. 3.*

Iam non vlterius Phrygia tellure morabor
Sancta parens ———

Appellationis rationem Feſtus attulit: *Cybele mater, quam dicebant magnam, ita appellabatur, quod ageret homines in furorem, quod* κύβιβον *dicunt.* Hæc capite turrito, ſceptrum manu tenens, in curru à leonibus vehebatur. Quorum omnium non minus quam nominis in ſuis Mythologicis Fulgentius myſticam rationem reddit; quam hic ſubnectere haud inconcinnum putaui. *Soſides Atticus in libro Theologumenon, quem appellauit, ſcribit Matrem Deum, in modum potentiæ voluiſſe poni: vnde Cybele dicitur quaſi Cydos baleon, id eſt gloriæ firmitas. vnde & Homerus ait: cui Iuppiter gloriam donauerat. Ergo ideo turrita pingitur, quod omnis potentiæ elatio ſit in capite. Ideo leonum currui præſidens, quia omnis potentia regno ornata ſit. Sceptrum etiam fert, quod omnis potentia vicina regno ſit. Ob hanc rem etiam mater Deum dicta eſt.* *Lit. C.* *Lib.3.de Berecynt. & Atti.*

Huic Deæ Galli ſacrificabant, quos tamen verius (ſi ita loqui licet) capos dicerem, cum ſibi virilitatem ſuſtulerint; niſi, cur Galli vocarentur, Feſtus his verbis declararet. *Galli qui vocantur, Matris magnæ comites dicti ſunt à flumine, cui nomen eſt Gallo, quia qui ex eo biberint, in hoc furere incipiant, vt ſe priuent virilitatis parte.* Qui tamen quam impuram traxerint vitam, teſtis fuit Apuleius in aſinum conuerſus. *Lit.G.* *Metamorph.lib.8.*

Magnæ vero Deum Matri hoc monumentum optimo iudicio dicatum credo: cum nemo ambigat Matrem Deum terram eſſe; cui autem aptius, ac tutius mortuorum cineres, quam terræ communi omnium matri traduntur, quæ noſtra corpora tamquam filios ad ſe longe redeuntes repetit, & amplectitur? *Macrob.Satur.lib.1.c.21.*

LVSIAE] De hac gente, ni fallor, nihil commemorant familiarum collectores: eam tamen Romanam, ac conſularem fuiſſe, ex his Taciti verbis elicitur: *Redditur ordini Luſius Varius conſularis auaritiæ criminibus olim perculſus.* Ex hac etiam Luſij Getæ prætorianorum militum præfecti antea meminerat. *Annal.lib.13.* *Idem lib.11*

SACERD. DIVARVM] Videlicet SACERDOTI DIVARVM. Quarum Diuarum Luſia Tertullina Sacerdos fuerit, eruditiſſimus Pignorius noſter, in ſuis Patauinis Originibus, ad hunc lapidem & perquirit, & diſerte adeo explicat, vt nihil ei addendum videatur. Verba eximij viri ſunt. *Il ſenſo della inſcrittione è, che Seſto Appuleio dedica à Cibele, in memoria di ſua madre Vſia, ouero Luſia Tertullina,* *Cap.10.*

che fù Sacerdoteſsa delle Diue; Ma che Sacerdotio era queſto DIVARVM*? Io ſtimo, che foſſe di Cibele, Cerere, & Proſerpina, che erano anticamente chiamate* ΚΥΡΙΑΙ, *&* ΔΕΣΠΟΙΝΑΙ. *Vedaſi Seruio nel* III *dell' Eneide ſopra quell' verſo,*

Aeneid. lib. 3.

Et iuncti currum Dominæ ſubiere Leones.

Seruij autem verba ſunt. *Sane Dominam proprie matrem Deum dici, Varro & ceteri adfirmant: nam & ibi Proſerpinam ideo à Virgilio Dominam appellatam, quod ipſa terra eſſe dicatur, ſicut & mater Deum.* Pignorio itaque libenter ſubſcribo, Luſiam hanc Sacerdotem fuiſſe DIVARVM; nempe Cybeles, Cereris, ac Proſerpinæ, quod à Cybele, nempe terra, Ceres frugum Dea ſeparari non poſſit. Ceterum quonam apud nos loco hæ Diuæ fuerint cultæ, nullis patet indicijs; niſi, coniectura e nominibus deducta, diuinare licuerit, id factum fuiſſe in Euganeis collibus, vel in eo, qui vulgo CERO appellatur, à Cerere forſan, cuius in vertice inter vaſta rudera etiamnum magnæ vetuſtatis ædicula, Deiparæ Virgini ſacra, inuiſitur: vel in alio, qui à Rhea, alijs Cybele, fortaſſis RHVA dicitur: vbi Camaldolenſes Eremitæ pulcherrimum templum in amœno receſſu poſſident. Sed de his amplior Deo fauente dicendi locus erit, vbi de Euganeis collibus ex profeſſo.

SEX.] SEXTI prænomen ab ordine naſcendi, vt vidimus, acceptum fuit. Hinc à Sexto Sextij, & Sextilij, Panuinij obſeruatione.

De Antiq. Nom.

Panuin. ibi.

APPVLEIVS] Appuleia gens plebeia, conſularis tamen, conſules habuit Panſæ, & Saturnini cognomine.

MARCELLVS] Inter cognomina à virtute, & moribus deſumpta, Marcellus eſt, cuius rei ex Plutarcho Sigonius hanc reddit rationem. *Marcellus vt Plutarchus tradit, eſt bellicoſus, ideſt* Αρήιος, *hoc eſt Martius. Puto autem Marcellum dictum eſſe, quaſi Martellum, id eſt paruum Martem.*

De Nom. Rom.

D, D.] DONO DEDIT, vel Dedicauit. Ita Val. Probus, Paulus Diaconus, Aldus Manutius, omneſque notarum expoſitores.

Lib. 1. Claß. 4. fol. 79.

Hunc lapidem Scardeonius apud Ioannem Cauinium obſeruauit, in hac forma & mendoſum.

D. M.

D . M.

IN . MEMOR.

VSIAE . L . FIL.

TERTVLIANAE

SACERD . DIVARVM

MATRI SVAE

SEX . APPI.

Vnde factum, vt huius monumenti duplicem inſcriptionem Gruterus afferat, vnam in ædibus Cauinorum; ex Scardeonio alteram nihil prorſus diuerſam, à mendis tamen purgatam, ex Pinelli ſchedis, quam ſe Pinello ipſi dediſſe ſcribit Pignorius. *Fol. 322. n. 6* *Fol. 29. n. 4.* *In Origin. Patau. c. 10.*

22. LVSCIVS] A Luſia hanc gentem diuerſam eſſe monumenta indicant. Romæ enim inter libertos, & ſeruos Domus Auguſtæ Titi Veſpaſiani Imp. memoratur *Grut. fol. 101. n. 3.*

P . LVSCIVS CELER.

& in latere dextro baſis prægrandis ad arcum Septimij effoſſæ, quæ Paci Æternæ Domus Imp. Veſpaſiani Cæſ. Auguſt. libertorumque eius ſacrata erat, iſti luſtrantur tituli *Idē fol. 241*

P . LVSCIVS . FELIX.

P . LVSCIVS . MAXIMVS.

P . LVSCIVS . ZOSIMVS.

QVADRATVS] Cognomen forſan huic viro inditum à præſtanti corporis habitu, & forma. Auctor enim eſt Cornelius Celſus, quod *corpus habiliſsimum quadratum eſt, neque gracile, neque obeſum.* Nec tantum quoad formam corporis, ſed etiam quoad animum homo quadratus dicitur; vt ex Ariſtotele primo Ethicorum Pierius in Hieroglyphicis notat. *Quadratum ſimpliciter virum per translationem* *De Re Medic. lib. 2. c. 1* *Lib. 39. c. 32*

 dictum

dictum autumat, & perfectum ſignificare. Sic & Mercurio, quem veritatis, & rationis numen agnouerunt antiqui, Herma erigebatur, id eſt, quadratus lapis. Vnde Macrobius: *Pleraque etiam ſimulacra Mercurij quadrato ſtatu figurantur, ſolo capite inſignita, & virilibus erectis. Quæ figura ſignificat Solem mundi eſſe caput & rerum ſatorem: omnemque vim eius non in quodam diuiſorum miniſterio membrorum, ſed in ſola mente conſiſtere, cuius ſedes in capite.* Vlterius quadrati cognomen viris ſapientibus nonnumquam tribuebatur, cum ſapientiam ſupra quadratam baſim locarint veteres, ad differentiam Fortunæ, quam vt ſapientiæ aduerſam ob inſtabilitatem globo imponebant. Quadratus pariter homo à fortitudine dicebatur ad ſimilitudinē quadrati agminis, quod validiſſimum eſſe ad reſiſtendum hoſtibus ſemper cenſebatur. Ideo eximiam Veſpaſiani formam deſcribens Suetonius dixit, eum fuiſſe *ſtatura quadrata, compactis firmiſque membris.*

Pier. Hieroglyph. lib. 39 cap. 34. Saturnal. lib. 1. cap. 19. Senec. Epiſt. 19. In Veſp. cap. 20.

MAXIMA] Hæc mulier, cum inter ceteras ſorores forſan natu prima eſſet, ad aliarum differentiam Maxima dicta fuit. Nam cum familiæ nomine mulieres gauderent, ſi plures eſſent, eiuſmodi diſcrimine, vel ſubinde etiam numero ab inuicem diſtinguebantur.

VALENS] Sic forſan cognominatus, quia robore ac validitate pollebat. Sic enim Cicero ſexcentis in locis viros validos, valentes, & validiſſimos nominauit.

H. S. E.] Videlicet HIC SITVS EST. *Vere nam ſiti dicuntur ij qui conditi ſunt.* Apud ſitos ſiticines canebant, vnde nomen traxere, Gellij teſtimonio, qui ait *ſiticines appellatos, qui apud ſitos canere ſoliti eſſent, hoc eſt vita functos, & ſepultos.*

2. de Leg. Noct. Attic. lib. 20. cap. 2.

AN. XIX. M. II D. XIII.] quod eſt ANNORVM XIX. MENSIVM II. DIERVM XIII. Omnes enim hi numeri monumentis inſcribebantur: quia, vt politiſſimus Kirchmannus obſeruat, ſolemne erat veteribus ſpatium vitæ eorum, qui tumulis condebantur, exacte, & ad calculos quaſi reuocare, non tantum annos & menſes, ſed etiam dies ac horas quot vixiſſent: vt paſſim in monumentis conſpicitur. Quodſi aliquid mihi poſt eruditiſſimum virum adducere fas eſt, cum in puerorum, ac adoleſcentum monumentis, quæ apud Gruterum, & nos reperiuntur, vltra annos vt plurimum menſes, dies, & horas expreſſas videam, ſaluo meliori aliorum iudicio, crediderim hoc forſan fuiſſe factum, tum ad oſtendendum, quam velociter, quamque contra ordinem parentes filijs orbati eſſent, tum etiam vt monumentorum inſpectores, parentum infortunium ac orbitatem deplorarent.

De Funer. Rom. lib. 3. cap. 20.

In hac inſcriptione non eſt legendum IENS, vt apud Scardeonium, nec VAENS, vt apud Gruterum; Sed VALENS, vt in lapide conſpicuum eſt: hac tamen obſeruatione, quod A. L. E. in vnicam literam

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 68. Fol. 802. n. 9.

coaleſcunt. Ceterum ſaxum hoc tribus titulis inſigne, Scardeonij temporibus, in ædibus Franciſci Quirini Patricij Veneti, ad portam Omnium Sanctorum extabat; temporis deinde progreſſu, ad Paulum Rhamnuſium, cui omnia Quirinorum monumenta obtigere, translatum fuit; vt e Pinelli ſchedis fatetur Gruterus: tandem vero e Rhamnuſiorum ædibus ad Alexandrum Baſſanum peruenit; in cuius ædibus parietibus areæ ad manum dextram inſertum, etiamnum hodie incolumitate gaudet. *Loco cit.*

23. Duo hæc columnarum fragmenta Ateſte Patauium aduecta ſuſpicor, cum eos, quorum exhibent nomina, in Tribu Romilia deſcriptos legam, cui Ateſte antiquitus accenſebatur. *Sigon. de Antiq. Iur. Ital. lib. 2. Cap. 3.*

ROM.] ROMVLIA, ſeu ROMILIA Tribus intelligenda, de qua Feſtus. *Romuliam Tribum appellatam ait Dionyſius ab Romulo, quod in agro ab eo capto de Veientibus ea Tribus cenſebatur. Terentius Varro dictam ait, quod proxima Romæ eſſet*. Poſtea vero detorta vocali Romilia nuncupata eſt. *Vt autem inter Vrbanas Suburana primam ſedem obtinuit, ſic inter Ruſticas Romilia*, Sigonij teſtimonio, cui & Roſinus ſubſcribit. Hæc tribus etiam *Quirinalis dicta, quod à Romulo inſtituta*, vt Alexander ab Alexandro affirmat, qua tamen auctoritate neſcio, niſi quicquid à Romulo profectum eſt, Quirinale dicendum exiſtimet: quod an verum ſit necne, accuratiori eruditorum iudicio committo. *Lit. R.* *De Antiq. Iur. Ciu. Rō. lib. 1. cap. 3.* *Antiq. Rō. lib. 6. cap. 15* *Gen. Dier. lib. 1. cap. 17*

COR.] COHORS ſignificatur: nam fabri imperitia mendum in ſaxum irrepſiſſe ſuſpicor; quoniam COH. non COR. antiquitus ſculpebatur. *Cohors, quod vt in villa ex pluribus tectis coniungitur, ac quidam ſit vnum, ſic ex manipulis copulatur cohors: quæ in villa dicta, quod circa eum locum pecus coerceretur*: ſic Varro. Cohors autem decima pars legionis erat. *Nam in legione ſunt centuriæ ſexaginta, manipuli triginta, cohortes decem*; velut ex Cincio obſeruauit Gellius. Nec aliter Vegetius: *ſciendum eſt, in vna legione decem cohortes eſſe debere*. Non omnes tamen cohortes in legione militum numero æquales erant inferiori ſeculo, quo vixit Vegetius. Nam *prima cohors reliquas, & numero militum, & dignitate præcedebat*, vtpote quæ *ſuſcipiebat Aquilam, tum legionis, tum Romani exercitus inſigne*, nec non *imagines Imperatorum*; in eaque cenſebantur *pedites mille centum quinque, equites loricati centum triginta duo: appellabaturque cohors miliaria: quæ legionis erat caput, & ab ea prima incipiebat acies, cum pugnandum erat*. Ceteræ vero nouem cohortes, vt idem refert, æquali numero, & diuiſione pedites continebant quingentos quinquaginta quinque, equites ſexaginta ſex. *De Ling. Lat. lib. 6.* *Noct. Attic. lib. 16. cap. 4.* *De Re Mil. lib. 2. cap. 6.* *Idem ibid.*

Non vero eundem ſemper militum numerum in cohortibus fuiſſe, ſed modo imminutum, modo auctum pro Republicæ ſtatu, & ne-

Antiq. Rō. lib. 9. neceſſitate, mihi videtur oſtendere Dionyſius: *Duas autem, & non plures cohortes ſecum habebat, quæ numerum mille hominum conficiebant.* Et libro dicto: *Pro portis quatuor cohortes, quarum vnaquæque ex ſexcentis viris conſtabat.* Cui Liuius noſter adſtipulatur. *Camertes cum æquo fœdere cum Romanis eſſent, cohortem armatam ſexcentorum hominum miſerunt.* Ex quo ſimul conſtat Roſinum memoria lapſum, quando monet in tota Liuij Hiſtoria cohortium mentionem minime fieri; adeoque non C. Marij tempore, vt ipſe credit, ſed multo ante cohortes inſtitutas fuiſſe. Neque enim Liuij verba ab ipſo ſatis expenſa ſunt; qui dum de bello ſcribit, quod Tarquinius Superbus pro regni recuperatione Romanis intulit, iſta profert. *Latinus dux nihil deterritus vulnere, prœlium ciet, & quia ſuos perculſos videbat, acceſsit cohortem exulum Romanorum, cui L. Tarquinij filius præerat.* Et poſt Cannenſem cladem, Romæ Dictatore electo M. Iunio Pera, habet idem Liuius: *Dictator M. Iunius rebus diuinis perfectis, latoque vt ſolet ad populum, vt equum aſcendere liceret, præter duas vrbanas legiones, quæ principio anni à Conſulibus conſcriptæ fuerant, & ſeruorum delectum, cohorteſque ex agro Piceno, & Gallico collectas,* &c. Quod anno ab V.C. factum D XXXVIII. Videant ergo docti viri, an de cohortibus Liuius mentionem faciat; quantoque tempore ante C. Marium cohortes in militiam introductæ fuerint.

Margin notes: Hiſt. lib. 28. — Antiq. Rō. lib. 16. cap. 5. — Hiſt. lib. 2. — Hiſt. lib. 23. — Faſtor. lib. 1.

X. PRÆTORIÆ.] DECIMA COHORS in legione Vegetij monitu ſelectiſſimis bellatoribus conſtabat, quia in ſecunda acie ſiniſtrum ſuſtinebat cornu. Verum *Prætoria cohors eſt dicta, quæ à Prætore non diſcedebat. Scipio enim Africanus primus fortiſsimum quemque delegit, qui ab eo in bello non diſcederent, & ceterorum munere militiæ vacarent, & ſeſquiplex ſtipendium acciperent:* ita Feſtus. Ideoq; Prætoria cohors comitatus intimus fuit Prætoris, & meliorum militum, qui prætoriani vocabantur, erantque adinſtar Celerum, quos Romulus pro ſua cuſtodia ſelegerat; Liuioque forte cohors iſta Regia dicebatur: vt mirum ſit, cur Roſinus aſſeueret, *Scribæ, Accenſi, Præcones, Lictores, Interpretes, Tabellarij, Cubicularij, Medici, & qui quotidianæ vitæ propè ſocij fuerunt, quæ cohors Prætoria, & quaſi Prætoria dicta eſt;* cum teſte Feſto loco iam memorato, cui aſſentitur Sigonius, meliores, & fortiſſimi milites in cohortem Prætoriam adſcripti fuerint.

Margin notes: De Re milit. lib. 2. cap. 6. — Lit. T. — Hiſt. lib. 43. — Antiq. Rō. lib. 7. cap. 42. — De Antiq. Iur. Prouin. lib. 2. cap. 2.

Cur autem cohortis decimæ Prætoriæ miles Q. Ætrius dictus ſit, ſimpliciter affirmare non audeo, niſi quod, cum Auguſtus, Lipſio teſte, circa ſe habuerit nouem prætorias cohortes, veriſimile forſan ſit alios Imperatores integram legionem pro ſui cuſtodia tenuiſſe, ideoque hunc militem decimæ cohorti prætoriæ fuiſſe adſcriptum.

Margin note: De Milit. Rom. lib. 2. Dialog. 4.

Canis, & ſus contra ſe concurſantes hac in columna myſticam aliquam

quam voluntatem huius militis videntur repræſentare, quamuis heic ambiguam: diuinare enim poſſumus, nihil tamen affirmare. Per canem igitur miles hic forſan prodere voluit fidem ſuam erga ducem, cuius ſymbolum eſt canis; vt liquet apud Ælianum de cane illius Colophonij mercatoris, qui apud marſupium heri, à famulo in itinere amiſſum, tamdiu excubauit, donec omnem, quam fuerant emenſi, viam relegerant. Tū vero diuturna fame confectus, cum conſpecto domino in pedes erigere ſe conaretur, illico & cuſtodiam, & vitam finiuit. Luculentum itidem amoris erga dominos teſtimonium perhibere valent canes illius Xantippi, qui ne herum ſuum deſererent, rabioſis maris ſe commiſere fluctibus, & ex Attica Salaminam tranatarunt. *De Hiſt. Animal. lib. 7. cap. 29.* *Idem lib. 12 cap. 35.*

Per ſuem vero obſequium in duces exprimitur; ſi recte Pierius in Hieroglyph. *Sed quod pertinet ad obſequium erga dominum, habet hoc canis commune cum ſuibus, de quibus compertum ait Plinius, furto abactos, agnita voce ſuarij, merſo nauigio inclinatione lateris vnius ad dominum remeaſſe.* *Lib. 5. cap. 19.*

Iſta & ſimilia perquirant alij. Ego vero in venatione quidpiam memoria dignum militi huic accidiſſe crediderim, idque canis, & ſuis ſe curſu inſectantium imagine declarari.

Vnam hanc inſcriptionem Scardeonius ter exhibet. Primo in periſtylio Diuæ Iuſtinæ. *Lib. 1. Claſ. 4. fol. 58.*

Q. AETRIVS ROMVLIA
MACER . MIL . COR.
PRAETORIAE.

Quæ cum ibi non appareat, facile ſuſpicor, Alexandrum Baſſanum, qui omni ſtudio talia monumenta collegerat, eam à cœnobitis impetraſſe, ſuaſque in ædes tranſtuliſſe. Deinde hanc ipſam in eadem domo ſic perhibet *Lib. 1. Claſ. 4. fol. 72.*

MACER . MIL . COR
X . PRAETO.

Demum verba hæc

MIL . COR . X . PRAETO.

immutat, eorumque loco reponit,

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 71. MILI . CORP . X . PRATORIAE.

24. ACVTIO] Acutiam gentem inter plebeias ante Auguſti tempora Panuinius de Nomin. Antiq. enumerat.

SECVNDO] Cognomina non tantum à corpore, corporis partibus, à fortuna, & à moribus tracta obſeruo, verum etiam fortaſſe ab ordine naſcendi: nam iſte C. ACVTIVS SECVNDVS, alium C. Acutium ſe priorem neceſſario habuit.

55. Græcum hoc monumentum ſic Latine interpretandum credo.

EPIPHANIA POLYCRATIS
SALVE

XAIPE] Id eſt SALVE. Antiqui enim mortuis ſuis vale & ſalue dicebant; non quod eis ſalutem optarent, quibus nulla eſſe poſſet, ſed vt oſtenderent, quod ab eis recedebant amplius non videndis. Hinc in Pallantis funere Æneas.

Serui. Aeneid. 5.

Aeneid. lib. 10.

Nos alias hinc ad lachrymas eadem horrida belli
Fata vocant. Salue æternum mihi maxime Palla,
Æternumque vale.

Epig. 26. Parental. Et Auſonius in amitæ ſuæ parentalibus:

Ergo commemorata Aue; mœſtumque vocata
Pro genitrice vale.

26. Græcum pariter, quod ſequitur monumentum, nihil ab iniuria temporis integrum ſeruat, niſi ΦΥΛΑΣΣΩ, quod Latine ſonat SERVABO.

27. Verba Græca, quæ baſin hanc prægrandē intuentium oculos incurrunt, Clariſſimus Ioannes Cottunius Eques, eruditiſſimus, primuſque in Patauino Lyceo philoſophus, diſertiſſimus politiorum literarum cultor, vir omni virtutum genere præſtantiſſimus, ſic latine reddidit,

1	2	3	4
TRANSEVNTE	AENEA	FINIS	TROIAE INCENSAE

Græ-

Græci namque ſexto caſu deſtituti, eius loco genitiuo vtuntur. Qua ratione priores duę voces, nempe ΔΙΑΒΑΙΝΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΙΝΕΙΟΥ, æquipollent ablatiuo abſoluto, quem Græci vocant γενικὴν ἀπολελυμένην.

Baſin hanc in loco aliquo publico, vt puta in theatro, ſeu foro olim ſtatuam aliquam ſuſtinuiſſe, & forte Æneæ aut Antenoris noſtri, illa Troiani incendij memoria fidem mihi facit: verum cum nihil certi habeam, nihil affirmo. Ceterum dum hæc ſunt ſub prælo, monumentum iſtud è domo, in qua aſſeruabatur, deuenit ad clariſſimum, medicorumque noſtri æui celeberrimum, Benedictum Siluaticum, qui nobiliore illud honoraturus colonia, tranſtulit Venetias, in ædes Ampliſſimi Viri Ioannis Piſauri Equ. inter Reip. Primates ſumma auctoritate conſpicui: quem quo ſplendiſſimi natales deſtinarunt, virtus & ſolertia auſpicatiſſime prouexit. Ab ineunte enim ætate, grauiſſimis quaſi innutritus negotijs, animum multiplici rerum imbuit experientia, prudentia acuit; vt adeo ob debitam ſingularium meritorum, tum grauitatis ac moderationis æſtimationem, per omnes honorum & dignitatum gradus ad ſuprema Reipubl. gubernacula admoto, & in numerum D. Marci Procuratorum cooptato, fortuna numquid vlterius conferre poſſit, videatur ignorare. Ipſe autem in tam ſublimi gloriæ culmine, in grauiſſimorum laborum ac curarum ſolamen acceſſit antiquitatum ſtudium, non ignarus & hinc ſummæ nobilitati dignitatique decus & ornamentum accedere poſſe.

29. ASCONIO] Aſconiam gentem Patauij celebrem, multiſque illuſtribus viris refertam fuiſſe, varij clariſſimi nominis auctores confirmant. Inter primos Q. Aſconius Pedianus emicuit, qui Romę vixit temporibus Neronis, fuitque non tantum grammaticus inſignis, vt multa, quæ in orationes Ciceronis florentiſſimo, ac elegantiſſimo dicendi genere commentatus eſt, teſtantur, etſi pauca ſuperſint, verum etiam, ſi fides Scardeonio habenda, in hiſtoria ſumme excelluit, eamque poſt ſeptuageſimum tertium ætatis annum, quo tempore luminibus orbatus eſt, alijs dictauit. De Aſconio Pediano Hiſtorico Plinius: *Samullam quoque centum decem annis vixiſſe auctor eſt Aſconius Pedianus*. Sed à Scardeonio diſſentit diligentiſſimus Pignorius, nec forſan abſque cauſa: qui ſic in originibus Patauinis. *Ne mi ſpiace l' auiſo di Giuſeppe Scaligero ſopra Euſebio, che due ſiano ſtati gl' Aſconij Pediani; vno il grammatico, l' altro l' hiſtorico, & ambedue io ſtimo che foſſero de noſtri*. Qua de re eruditiores cogitent: mihi enim ſatis eſt oſtendere, Aſconiam gentem vnum ſiue plures viros illuſtres produxiſſe. Siue itaque vnus, aut duo Aſconij ſint, Aſconius certe Pedianus, cum octogeſimum quintum iam attigiſſet annum, in ſummo omnium honore, Veſpaſiani Auguſti anno tertio diem clauſit.

Scard. lib. 1. Claſſ. 3.

Hiſt. Nat. lib. 7. cap. 48.

Cap. 16.

Scard. loco cit.

Alium iuuenem Pedianum Patauinum miræ elegantiæ verſibus Silius Italicus extollit. Qui num ex hac familia fuerit necne, ego aſſeuerare non auſim; cum tamen Pedianorum cognomen tribuatur Aſconiæ genti, rationi vtique conſonum eſt, eum hinc oriundum, & forſan illum ipſum fuiſſe, qui ob egregium apud Cannas facinus in familiam ſuam cognomen hoc propagauit. Quod vero eruditiſſimus Pignorius dicat, *& all' Hiſtorico io credo, che miraſſe Silio Italico nel* 12. *celebrandolo con quaranta, & più verſi degni della vena di Virgilio. Il fondamento della mia congiettura è, perche furono contemporanci*, captum meum prorſus ſuperat. Igitur tanti viri pace, ſi Aſconius hiſtoricus Silij fuit æqualis, hunc, quem ſuis verſibus idem poeta celebrauit, quemque infami illi Romanorum cladi apud Cannas, quæ longo tempore præceſſit, interfuiſſe refert, alium plane fuiſſe neceſſe eſt. Pro horum omnium confirmatione liceat mihi Silij verſus ſubiungere.

Loco cit.

Silius lib. 12.

Polydamanteis iuuenis PEDIANVS *in armis*
Bella agitabat atrox, Troianaque ſemina, & ortus,
Atque Antenorea ſeſe de ſtirpe ferebat.
Haud leuior generis fama, ſacroque Timauo
Gloria, & Euganeis dilectum nomen in oris.
Hunc Pater Eridanus, Venetæque ex ordine gentes,
Atque Apono gaudens populus, ſeu bella cieret,
Seu Muſas placidus, doctæque ſilentia vitæ
Mallet, & Aonios plectro mulcere labores,
Non vllum dixere parem: nec notior alter
Gradiuo iuuenis, nec Phœbo notior alter.
Qui poſtquam effuſis vrgens veſtigia frænis
Pœnorum, iuxta galeam atque inſigne peremptì
Agnouit ſpolium Pauli: puer illa gerebat
Non paruo lætus ductoris munere Cinyps,
Dilectus Pœno Cinyps, quo gratior ore
Non fuit, aut vlli nituit plus fronte decoris
Quale micat ſemperque nouum eſt, quod Tyburis aura
Paſcit ebur: vel qui miro candoris honore
Lucet in aure lapis, rubris aduectus ab Indis.
Quem poſtquam egregium criſtis, & caſſide nota
Fulgentem extremo, PEDIANVS *in agmine vidit,*
Ceu ſubita ante oculos Pauli emerſiſſet imago
Sedibus infernis, amiſſaque poſceret arma,
Inuadit frendens: tune ignauiſſime ſacri
Portabis capitis, quæ non ſine crimine veſter
Inuidiaque Deum geſtaret tegmina ductor?
En Paulus. vocat inde viri ad ſpectacula manes,

Et

Et fugientis agit coſtis penetrabile telum.
Tum delapſus equo, galeam atque inſignia magni
Conſulis abrumpit dextra, ſpoliatque videntem.

Vbi ſtatim ac encomium morientis pueri, extincti Conſulis arma- ferentis, expleuit, ſic progreditur.

Ipſe etiam capta PEDIANVS *caſside, nudos*
Attonitus ſtupet ad vultus, iraſque coercet.
Tum galeam magno ſocium clamore reportans,
Immitem quatiebat equum, ſpumantia ſæuo
Fræna cruentantem morſu; cui turbidus armis
Obuia Marcellus rapido tulit ora tumultu:
Agnoſcenſque decus, macte o virtutis auitæ
Macte ANTENORIDE; *nunc, inquit, rapta petamus*
Quod ſupereſt Libyci ductoris tegmina ———

Ceterum iſtum C. Aſconium, cuius in lapide mentio, ex Decurionibus ciuitatis noſtræ fuiſſe, inde videtur conſtare, quia fuit IIII VIR. Iuri dicundo; qui primus eo æuo magiſtratus erat, vt iam obſeruaui. Pariter etiam ex Decurionibus fuit ille Aſconius Gabinius Modeſtus, qui Præturam geſſit; vt in quodam eius lapide ſuo loco oſtendemus.

SACERDOS] Sacra etiam, quibus feminæ præerant, fuerunt apud antiquos. *Quoniam autem nonnulla etiam ſacra per mulieres fieri oportebat, & alia per pueros patrimos matrimoſque, vt hæc quoque optime peragerentur, iuſsit*(Romulus ſcilicet) *vxores ſacerdotum cum ſuis maritis ſacerdotio fungi, & ſi qua ſacra nefas eſſet patrio more à viris fieri, hæc ab illis peragi*. Auctor eſt Dionyſius. Ita Virgines Veſtales Veſtæ miniſtrabant ſacrumq; ignem cuſtodiebant. Fortuna quoq; muliebris, cuius templum Matronæ Romanæ, ob Marci Coriolani rabiem à matre mulierum ſuaſu emollitam, extrui à Senatu petierant, ſacra feminæ adminiſtrabant: & quidem, vt narrat idem, *mulieres ex ſuæ Sacerdotis ſententia morem conſtituerunt, vt neq; coronæ huic ſimulacro imponerentur, neque manus ad id à mulieribus, quæ ſecundas nuptias expertæ fuiſſent, admouerentur: ſed recens nuptis honor iſte deferretur, & huius cultus cura omnis ijs committeretur*. Hinc Sacerdotes Bonæ Deæ ſeu Faunæ, ſiue Fatuæ, ad quam non niſi mulieribus ingredi fas erat; de cuius ſacrificijs Plutarchum conſulere licet. Hinc Feſto monente, *Flaminia dicebatur Sacerdotula, quæ Flaminiæ Diali præminiſtrabat*. Eſt & apud Senecam de Sacerdote proſtituta controuerſia perelegans.

Antiq. Rō. lib. 2.

Antiq. Rō. lib. 8.

In Quæſt. Rom. n. 20.

Lit. F.

1. Controu. 5.

DIVÆ DOMITILLÆ] Veſpaſianus Imperator ex Flauia Domitilla vxore tres liberos tulit, Titum, Domitianum, & Domitillam. Hanc cum patre, & fratre Domitianus in Diuorum numerum retulit. Vnde Statius.

Sueton. in Veſp. cap. 3.

Siluar.1. *Ibit in amplexus natus, fraterque, paterque,*
Et ſoror, vna locum ceruix dabit omnibus aſtris.

In Domit. cap. 5. Iſtis omnibus Tranquillo teſte templum dedicauit. *Nouam autem excitauit ædem in Capitolio Cuſtodi Ioui, & forum quod nunc Neruæ vocatur; item* FLAVIAE *templum gentis.* De quo etiam Martialis.

Lib.9. Epigram.2. *Dum Ianus hyemes, Domitianus autumnos,*
Auguſtus annis commodabit æſtates:
Dum grande famuli nomen aſſeret Rheni
Germanicarum magna lux calendarum:
Tarpeia ſummi ſaxa dum patris ſtabunt:
Dum voce ſupplex, dumque thure placabit
Matrona diues dulce Iulium nomen:
Manebit altum FLAVIAE *decus gentis,*
Cum Sole, & aſtris, cumque luce Romana.
Inuicta quidquid condidit manus, Cœlum eſt.

Quà autem forma in conſecratione vſi ſint Romani, qualeſque ritus ſeruauerint, fuſe Herodianus in Seuero exponit: ad quem lectorem remitto.

Poſt conſecrationem conſecratus vna cum ceteris numinibus colebatur, tuncque miniſtri ſacrorum deſignabantur, ſacerdotes illius, qui conſecratus fuerat, nuncupati. Ideo Collegium Flauialium Domitianus inſtituit, qui patri, & Flauiæ genti conſecratæ miniſtrarent. (Suet. in Domit. cap.4.) Sic *poſt Auguſti mortem atque conſecrationem in omnibus orbis Romani Colonijs & Municipijs, quemadmodum Romæ, nouum in Auguſti honorem ſacerdotium inſtitutum eſt; nempe Flamen vnus, & VI viri Auguſtales, ob id vocati, quod ſacra Auguſto facerent in ea Colonia*; velut apud Panuinium legitur. (Antiq. Veron. lib. 2. c. 32.) Quare minime abſurdum iudico, & Patauij forſan templum Diuæ Domitillæ dedicatum fuiſſe, in quo ASCONIA C. F. quæ conſpicitur in ſaxo, ſacerdotij munere functa fuerit.

30. ATILIVS] Atilia gens Romæ patricia, ſed minorum gentium, & plebeia fuit. In patricia Conſul cognomine Longus: in plebeia vero Conſules cognominati, Regulus, Calatinus, Bulbus, Serranus, Libo enumerantur. (Vrſin. de Famil. Rom. Panuin. de Antiq. Ne.) In hac familia clarus apud nos quoque vixit Sex. Atilius Serranus, vtpote qui in noſtras regiones à Senatu Proconſul miſſus fuit, ad litem inter Ateſtinos & Veicetinos de finibus contendentes componendam; vt in ſaxo videbimus.

LACHES] Cognomen eſt à Λάχος Græca voce profectum, quod ſortem, & quod ſorte obtingit, denotat. Vnde iſte vir Laches ſorte eſt cognominatus, tanquam ſorte vitam obtinuiſſet.

PHOEBAS] Cognomine hoc Phœbi Sacerdos fatidica, Phœbi interpres ſignificatur.

Lib.1. Claſ. 4. fol.72.73. Hoc monumentum apud Baſſanum Scardeonius geminatum exhi-

bet,

bet,non alio diſcrimine, niſi quod primum, vt reuera eſt, mutilum notet, alterum ad hunc modum.

C : ATILIVS
LACHES ET
ATILIA PHOEBAS
PIENT . B . M . P.
QVI LEGIS . T . V.

Sed in lapide VALE ,& non V. tantum conſpicitur.

31. TERENTIA] In Terentia familia plebeia, Panuinio teſte, Varro, Muræna, Culeo, Meſſana, Pariſter conſules enumerantur. In hac præcipue notandus Varro ille, qui licet cum Æmilio Paulo ad Cannas deuictus eſſet Reipublicæ Romanæ magnitudine periclitante, nihilominus ipſi *redeunti, & obuiam itum frequenter ab omnibus ordinibus fuit, & gratiæ actæ, quod de Republica non deſperaſſet.* veluti teſtatur Liuius. *De Antiq. Nomin.* *Hiſt. lib. 22.*

MINVCIO] Minucia gens Romæ & patricia, in qua conſul cognomine Augurinus, & plebeia, in qua Conſules Rufus, Thermus, Pica, Melliculus dicti. Verum hæc gens eadem cum patricia fuit, & plebeia facta eſt Vrſini teſtimonio, ex Lucij Minutij Augurini ad plebem tranſmigratione. Sed Minuciæ gentis cognomen in nobiliſſima familia, quæ Serauallij inter primas ſibi locum eſt adepta, etiamnum floret. *Panuin. De Antiq. No.* *De Famil. Rom.*

34. ARRVNTIO.] Arruntia gens, quamuis Romæ inter plebeias à Panuinio recenſeatur (quod forſan primis illis exceptis, ex quibus Romulus centum Patres elegit; vel ex quibus Tarquinius Priſcus Senatorum numerum ad ducentos adauxit; ſiue ex quibus L. Iunius Brutus primus Romæ Conſul eundem Senatorum numerum ad trecentos ampliauit, ceteræ omnes familiæ plebeiæ fuerint) nihilominus Arruntiam gentem Patauinam ex maioribus patricijs prodijſſe, in epithalamio Stellæ ac Violantillæ teſtatur Statius. *De Antiq. Nom.* *Idem ibi.* *Siluar. 1.*

—— —— *clarus de gente Latina*
Eſt iuuenis, quem patricijs maioribus ortum
Nobilitas gauiſa tulit, præſagaque formæ
Protinus è noſtro poſuit cognomina Cælo.

Gens iſta conſulibus inclaruit L. Arruntio L. F. L. Nepote, qui cum M. Claudio M. F. M. N. Marcello Æternino anno Vrbis Conditæ D CC XXXII conſulatum tenuit, Cæſaris Augusti tribunitia po- *2. Faſtor.*

teſtate

2. Faſtor. & comment. in eoſdem. teſtate prima: itemque L. Arruntio L. F. L. Nepote, L. Arruntij viri conſularis filio, qui cum M. Aimilio L. F. Lepido anno V. C. DCC LIX conſulatum inijt, Cæſaris Auguſti, tribunitia poteſtate XXVII & XXVIII. Et forſan fuit ille, qui (vt Tacitus obſeruat) Tiberio ſuſpectus, ac infeſtus, tandem, ne eius nece gloriaretur, ſibi ipſi venas ſecuit mortemque intulit. Annal. 1. Annal. lib. 6.

Inter ceteros hæc gens habuit L. Arruntium Stellam, patriæ noſtrę decus eximium, cui ſub Nerone *cura ludorum, qui à Cæſare parabantur,* demandata fuit: fueratque ante, ſi vera Scardeonius tradit, primo Prętor, deinde Duumvir. Hunc ſub Domitiano Conſulatu functum eſſe, teſtis eſt Martialis in epigrammate ad librum ſuum. Tacit. Annal. 13. Lib. 1. Claſs. 3 Lib. 12. Epig. 3.

Vel ſi malueris, prima gradiere Subura:
Atria ſunt illic conſulis alta mei.
Laurigeros habitat facundus Stella Penates,
Clarus Hianteæ Stella petitor aquæ.

Pro quo conſulatu idem poeta ſic Apollini ſe deuouerat. Lib. 9. Epig. 43.

Campis diues Apollo ſic Murinis,
Sic ſemper ſenibus fruare cycnis,
Doctæ ſic tibi ſeruiant ſorores,
Nec Delphis tua mentiatur vlli,
Sic Palatia te colant, amentque:
Bis ſenos cito me rogantes faſces
Det Stellæ bonus annuatque Cæſar.
Felix tunc ego, debitorque voti
Caſurum tibi ruſticas ad aras
Ducam cornibus aureis iuuencum
Nata eſt hoſtia, Phœbe, quid moraris?

Noſter autem Arruntius Stella Conſul ex eorum non fuit numero, qui maiores ſeu ordinarij erant dicti; quiq; in faſtis deſignabantur, & ſub quorum conſulatu, quicquid eo anno memoria dignum acciderat, in acta publica referebatur; quum & anno nomen darent, & annorum ſeries ab eorundem conſulatibus numeraretur; ita vt Imperatorum temporibus tantum Cęſares, aut Imperatores ipſi, vel ſaltem e ciuibus nobiliſſimi dignitatem hanc obtinerent; ſed ex ijs, qui minores vel ſuffecti vocabantur, eo quod maioribus conſulibus ſubrogabantur, &, cum vel ſe abdicaſſent, vel quapiam alia de cauſa officij ſui partes explere non poterant, eorum loco conſulatum gerebant, fruebanturque toga pętexta, ſella curuli, lictoribus, & faſcibus XII, vt maiores conſules. Verum de quodam conſulatu L. Arruntij Stellæ ſub Traiano Imperatore meminit tabula ænea, quam Aldus Manutius exhibet: cuius initium eſt tale. Panuin. Comm. in 1. Faſt. vbi de. Conſ. De Ortogr. Rat.

L. AR-

L . ARRVNTIO . STELLA
L . IVLIO MARINO COS.
XIIII . K . NOV.
M'. ACILIVS . PLACIDVS . L . PETRONIVS FRONTO
IIII . VIR . I . D. S . C . FERENTIN.

Ad reliqua apud ipſum Manutium videnda lectorem remitto.

Arruntium porro Stellam inſignem poetam extitiſſe, Statius indicat. *Diu multumque dubitaui Stella iuuenis optime, & in ſtudijs noſtris eminentiſsime*. Et Martialis de ſua puella. Epiſtol. in 1. Siluar. Lib. 7. Epig. 13.

Accidit infandum noſtræ ſcelus, Aule, puellæ,
Amiſit luſus, deliciaſque ſuas:
Non quales teneri plorauit amica Catulli
Leſbia nequitijs paſſeris orba ſui,
Vel Stellæ cantata meo, quam fleuit, Hyantis,
Cuius in Elyſio nigra columba volat.

Quinimo Martialis in Stellam, quod plures annulos geſtauerit, eleganter ludit, dum dicit eum gemmas à ſcriptis ad manus tranſtuliſſe. Lib. 5. Epig. 11.

Sardonychas, ſmaragdos, adamantas, iaſpidas vno
Portat in articulo Stella, Seuere, meus.
Multas in digitis, plures in carmine gemmas
Inuenies: inde eſt hæc, puto, culta manus.

Violantillam ipſe perdite amauit: de qua ſub Hyantis nomine (quod Græce viola eſt) plura cecinit: ſed omnia, prô dolor! penitus periere, nec præter nominis gloriam quidquam ſupereſt. Eam demum vxorem duxit, vt planum eſt e Statij epithalamio, & apud Martialem, qui ſic eleganter cecinit. Siluar. 1. Lib. 6. Epig. 21.

Perpetuam Stellæ dum iungit Hyantida vati
Læta Venus, dixit plus dare non potui.

Ciuibus igitur, qui noſtram illuſtrarunt patriam, iure eum Martialis accenſuit. Lib. 1. Epig. 62.

Verona docti ſyllabas amat vatis:
Marone felix Mantua eſt.
Cenſetur Apona Liuio ſuo tellus,
Stellaque nec Flacco minus.

Camillum Arruntium quoque Conſulem, cum Gn: Domitio Aeno-

In Othon. cap. 2. barbo apud Suetonium lego. *Otho Imperator* IIII *Kalend. Maij natus eſt Camillo Arruntio, Domitio Ænobarbo Coſs.* Atvero locum hunc non plane ſuſpicione vacare arbitror. Nam Camillus, quod prænominis loco Arruntio additur, Furiæ familiæ cognomen fuit, Sigonio teſte; *De Nom. Rom.* nec ab vllo hac ratione vſurpatur. Temporis quidem tractu nomina, & primum Diocletiani ætate, in prænomina tranſijſſe, cum Panuinio in prænomine Flauio obſeruare licuit: cognomina vero vlla in vſum prænominum mutata, hucuſque, quod ſciam, nullus obſeruauit: ſicuti, & nomina familiarum ad cognominum vſum traducta minime fuiſſe opinor; vt hic de Arruntij nomine gentilicio videtur. Cognomina enim non à familijs, ſed ab animo, à corpore, à fortuna, tracta, monet Sigonius. *Eodem lib.* Suſpicionem confirmant meam hæc Taciti verba: *Gn. Domitius, & Camillus Scribonianus conſulatum inierant.* *Annal. lib. 6* Qua auctoritate fretus in Faſtis Panuinius ad annum Vrbis Conditæ DCCXXCV hos conſules deſignat.

GN. DOMITIVS L. F. GN. N. AENOBARBVS
A. VITELLIVS P. F. Q. N. IN. M. M. E. IN. E. L. F. EST
M. FVRIVS. M. F. M. N. CAMILLVS SCRIBONIANVS.

Immo in commentarijs Faſtorum ad eundem annum addit: *Hoc anno, vt Suetonius tradit, Otho Imperator natus eſt* IV *Kal. Maij.* *In 2. Faſtor.* Ex his itaque conſtat Camillo Arruntio ſubſtituendum eſſe in Suetonio M. Furium Camillum Scribonianum: de quo tamen eruditorum ſententiam expecto.

TER. AQVILÆ] Portenarius noſter de iſto Arruntio hæc habet: *Arrontio Padouano fù tre volte Aquilifero de Romani*: *De Felicit. Vrb. Pad. lib. 5. cap. 8.* cui Scardeonius neutiquam patrocinatur; qui loco AQVILAE, vt eſt in ſaxo, legit AQVLIF. *Lib. Claſſ. 4. fol. 72.* Quem lapſum diſſimulare non potui; quum nemo, antiquitatum notitia etiam leuiter imbutus, ignoret, iſtis literis indicari TERENTINAM Tribum, quæ, vt in Tribu Fabia iam diximus, nomini illius, cuius eſt inſcriptio, proxime ſubiungitur. Legendum itaq; M. ARRVNTIO MARCI FILIO TERENTINA AQVILAE; non autem TER AQVILIFERO. Aquilæ igitur illi cognomen erat. Et cum cognomina, vt paulo ante cum Sigonio monui, vel ab animo, vel à corpore, vel à fortuna deſumantur; ad animum vero ſpectent, virtutes, mores, oratio, artes, ſtudia, res geſtæ; ad corpus, partes, color, habitus, veſtitus, ſimilitudo alterius, locus, & huiuſmodi complura; *Sigon. de Nom. Rom.* cognomen iſtud forſan à corporis colore deſumptum fuit. Sic enim de colore aquilio Feſtus: *Aquilius color eſt fuſcus, & ſubniger à quo Aquila dicta eſſe videtur.* *Lit. A.* Quid igitur vetat Arruntium Aquilam ſubnigrum & fuſcum fuiſſe? niſi malimus Aquilam à celeritate cognominatum: nam & Feſtus notat, aquilam ſic eſſe dictam ab acute volando. Quid ſi ab oculorum acie, quæ ſumma eſt aquilæ,

quam

quam nec elegantiſſimus naturæ interpres ſiluit? *Pullos ſuos percutiens ſubinde cogit aduerſos intueri ſolis radios : & ſi conniuentem humectantemque animaduertit, præcipitat e nido, velut adulterinum atque degenerem : illum cuius acies firma contra ſteterit educat,* Plin. Hiſt Natur. lib 10. cap. 3.

TER.] TERENTINAE vero tribus origo & appellatio Alexandro ab Alexandro videtur obſcura : quam tamen cum Sigonio Roſinus ſubdubie à Terento campi Martij loco deriuat. Terentum vero apud Feſtum *locus in campo Martio dictus, quod eo loco ara Ditis patris in terra occultaretur*. Hæc tribus in ordine trigeſima tertia fuit, ceteris addita cum Aniene, Liuio auctore. *Et luſtrum eo anno conditum à P. Sempronio Sopho, & P. Sulpicio Auerrione Cenſoribus : Tribuſque additæ Anienis, & Tarentina.* Quod factum anno V. C. CD LIIII. Gen. Dier. lib. 1 cap. 17 De Antiq. Iur. Ciu. Rõ. lib. 1. cap. 3. Antiq. Rõ. lib. 6. cap. 19 Lit. T. Hiſt. lib. 10. Faſtor. lib. 1

III. VIRO. A. A. A. F. F.] Quæ notæ ab omnibus leguntur TRIVMVIRO AVRO ARGENTO AERE FLANDO FERIVNDO. Romæ magiſtratus iſte Triumvirorum Monetalium dicebatur: quorum erat prouidere, vt numiſmata aurea, argentea, ærea probæ materiæ iuſtique ponderis flarentur, ac ferirentur. Eorum originem pace eruditiſſimi Fuluij Vrſini, qui Ciceronis tempore, vel paulo ante Triumviros Monetales electos putat, poſt Cannenſem cladem apud Liuium reperio (ſi tamen ijdem Triumviri Menſarij, & Monetales fuerunt, vt nonnullis placet) *Et Romæ quoque propter penuriam argenti Triumuiri Menſarij rogatione Minutij Trib. Pl. facti. L. Æmilius, qui Conſul Cenſorque fuerat; & M. Atilius Regulus, qui bis Conſul fuerat; & L. Scribonius Libo, qui Trib. Pl. erat;* Ex quo tempore Triumviros Monetales originem traxiſſe, notant ad hunc locum Alex. ab Alexan. loco dicto, & Guarinus Piſo Soacius eruditiſſimus Iuriſconſultus Patauinus, ſub Dictatura M. Iunij Perræ V. C. anno DXXXVIII. Horum quamplurima reperiuntur numiſmata, ab ipſis in honorem Auguſti, ac Tiberij cuſa, & aliquando quatuor fuiſſe obſeruat Vrſinus. *Atque ita recte, & vere locutus erit Dio, qui lib.* LIIII. *dixit Triumuiros Monetales ab Auguſto inſtitutos fuiſſe, hoc eſt, eorum numerum à Cæſare auctum, & Quatuoruiros pro Triumuiris factos, ad Triumuiros rurſus, vt primum erant, redactos.* Sed & Triumviros Monetales in Sereniſſima Republica Veneta receptos, omnibus liquido conſtat. Ad quos, veluti ad apud Romanos olim, pertinet curam gerere, ne argentum aut aurum imperfectius aut impurius, quam lege ſancitum eſt, cudatur, & feriatur. noſtro autem æuo vernacula lingua *Proueditori di Cecha* nuncupantur. Pomp. Læt. de Magiſtr. Rom. cap. 24 Alex. ab Alex. Gen. Dier. lib. 3. cap. 16. Roſin. Antiq. Rom. lib. 7. cap. 18. De Famil. Rom. fol. 71. Hiſt. lib. 23. De Rom. & Venet. Magiſt. int. ſe Collat. n. 125 1. Faſtor. De Famil. Rom. fol. 99.

QVÆST. CÆSARIS] Id eſt QVAESTORI CAESARIS. *Quæſtores à quærendo, qui conquirerent publicas pecunias,* dictos habet Varro. Huius magiſtratus initium antiquiſſimum eſſe Pomponius demonſtrat. *Romulus, vt Iunius lib. 7. ſcribit, ſuffragio populi Quæſtores binos* De Ling. Lat. lib. 4. De Magiſtr. Rom.

creauit : *alij volunt Numam Pompilium*; *ſed verius conſtat de Tullo Hoſtilio*. Quæſtores primum creatos fuiſſe duos, inde quatuor, poſtea ſex, tandem Syllana lege intercedente, temporis curſu numerum viginti exceſſiſſe, teſtis eſt Alex. ab Alex. Quæſtorum porro munera varia ſcriptores rerum Romanarum colligunt. Noſtra etiam Sereniſſima Reſpublica Quæſtores vtplurimum duos habet, penes quos in quauis ciuitate ærarij publici cura eſt, atque *Camerlenghi* vocantur. Quæſtoriæ dignitatis in mea Patria imaginem repræſentat, ſingularis, ætate ſimul ac nobilitate conſpicuus noſter ciuis, qui *Caſsiero del Santo monte* communiter à nobis nuncupatur.

Gen. Dier. lib. 2. cap. 2.

Quæſtor vero Cæſaris quiſnam fuerit, nullus eſt quod ſciam, qui demonſtret: niſi forſan dicendum, Quæſtores Cæſaris & Quæſtores candidatos, qui ſoli, teſte Vulpiano, libris principalibus in ſenatu legendis vacabant, eiuſdem fuiſſe generis. Quod ſi ita eſt, Quæſtor candidatus, qui & Quæſtor Principis dicebatur, à Quæſtore Cæſaris nihil diſcrepat. Quanti autem quæſtores Principis æſtimati fuerint, teſtimonium præbet pro Theodorico Rege Caſſiodorus hiſce verbis ad Senatum Romanum. *Omnes enim, quos ad Quæſturæ culmen euehimus, doctiſsimos exiſtimamus: quales legum interpretes, & conſilij noſtri decet eſſe participes. Dignitas quæ nec diuitijs, nec ſolis natalibus inuenitur: ſed tantum eam doctrina cum coniuncta poteſt impetrare prudentia. Nam licet in honoribus alijs beneficia conferamus, hinc ſemper accipimus. Eſt nimirum curarum noſtrarum felix portio: ianuam noſtræ cogitationis ingreditur: pectus, quo generales curæ voluuntur agnoſcit. Æſtimate quid de illo debeat iudicari, qui tanti particeps eſt ſecreti.* Ex quibus conijcere licet, quod Quæſtor Principis, & forte Cæſaris, idem erat, qui Venetijs hodie *Cancellarij Magni* titulo gaudet. Sed plura, & ſingularia de Quæſtoribus Briſonius & Cuiacius eruditiſsime.

L. Vnic ff. de Offic. Quæſt.

Variar. lib. 5. n. 4.

De Verb. ſignif. lib. 5.

Ad D. L. Vnic. ff. de Off. Quæſt.

TRIB. PL.] TRIBVNO PLEBIS. Notum eſt omnibus, quod decimo ſeptimo anno poſt exactos Reges, plebs, nimis grauibus à ditioribus affecta iniurijs, in montem quemdam ad Annienem amnem, haud procul ab vrbe ſitum, confugerit; quæ prius non eſt in ciuitatem regreſſa, quam magiſtratum haberet, qui eam tueretur à præpotentium moleſtijs. *Ita Tribuni plebeij creati duo, C. Licinius & L. Albinus. Hi tres collegas ſibi creauerunt. in his Sicinium fuiſſe ſeditionis auctorem, de duobus qui fuerint, minus conuenit.* ita docet Liuius. Qui magiſtratus vt ſacroſanctus eſſet, hanc tulerunt legem. *Tribunum plebis inuitum nemo, vt vnum de vulgo, quidquam facere cogito; neque verberato; nec ab alio verberari iubeto; neque interficito; neque interfici iubeto. Quod ſi quis contra ea, quæ interdicuntur aliquid fecerit, ſacer eſto, & bona Cereri ſacra ſunto: & qui eum occiderit, quod tale facinus patrarit, purus à cæde eſto.*

Dionyſ. Antiq. Rom. lib. 6.

Hiſt. lib. 2.

Dionyſ. loc. cit.

Dionyſ. ibid.

Pote-

Poteſtas hæc, etſi tantum ad plebem tuendam inuenta, Ciceroni tamen *peſtifera videtur: quippe quæ in ſeditione, & ad ſeditionem nata ſit.* Hinc Plutarchus: *Ius Tribunitiæ poteſtatis magis ad impediendum, quam ad agendum: quippe ceteris omnibus collegis volentibus, vnus qui nolit, & intercedat plus poteſt.* Vnde poſt inſtitutos Trib. Pl. ius conſulare imminutum fatetur Cicero. Et ſane Tribunorum Plebis nimium præualuit auctoritas: nam poſt Marij Coriolani vocationem ad plebis iudicium ab ipſis inſtitutam (quæ Dionyſio auctore prima fuit) *poſtea ab illo tempore hoc in conſuetudinem venit, vt Trib. Plebis, quibuſcumque ciuibus libuiſſet diem dicerent, qua ad cauſam dicendam ad populum venirent.* Itaque tanta ipſorum erat auctoritas, vt neque Conſulibus aliquando pepercerint. Ideo cum plebs optimatum potentiam à ſe iam euerſam exiſtimaſſet, L. Syllam magnopere extollit Cicero, *qui Tribunis plebis ſua lege iniuriæ faciendæ poteſtatem ademerit, auxilium ferendi reliquerit.* De Legib. 3. In Catone Vtic. De Leg. 3. Antiq. Rõ. lib. 7. De Legib. 3.

Ceterum Tribunis plebis nec ſella curuli, nec purpura, nec lictore vt Conſulibus, ſed Viatore ſolum vti licebat; ipſiſque non vocatio, ſed prenſio competebat Sic enim teſte Gellio ex Antiſtio Labeone reſpondit illa mulier Viatori Tribuni, qui eam in iudicium vocabat. Tribuni præterea nullam habebant poteſtatem in ijs, quæ extra vrbem erant: nam eorum potentia mœnibus circumſcribebatur. Ideo anno ab V. C CC LXXI deſignatis Conſulibus M. Fabio K. F. Vibulano, & L. Valerio Voluſi F. Potito, cum petijſſent, vt militum loco, qui in bello contra Antiates ceciderant, alij conſcriberentur, ingens in vrbe ortus eſt tumultus, nec Senatui vllus obtemperabat, quum à Tribunis populus excitaretur. Itaque *Conſules extra vrbem in proximum campum progreſsi, ibi ſellas Imperatoris poſuerunt, & milites conſcribebant, & qui legibus non parebant, pecunijs mulctabant. Tribunus vero, qui militum conſcriptioni delectuiq; intercedebat, nihil amplius contra hæc facere poterat*; vt auctor eſt Dionyſius. Alex. ab Alex. Gen. Dier. lib. 1. cap 3. Noc. Attic. lib. 13. c. 12. Dionyſ. Antiq. Rom. lib. 8. Idem ibid.

Vlterius integrum diem extra vrbem abeſſe Tribunis fas non erat, eorumq; domus die ac nocte nulli claudebantur, tamquam ſecurum perfugium eis, quibus opportunæ videbantur. Tribunorum plebis poteſtatem, non quoad perſonas, ſed quoad dignitatem, repræſentare videntur Venetijs *Aduocatores Communis*, qui magis interceſſione quam ſententia pollent. Sicuti enim Trib. Pl. ad populum ſeu plebem referebant, ita hi de leuioribus cauſis ad Quadraginta Viros, de maioribus ad Senatum, de maximis interdum ad maius Conſilium referunt: vt ex Sabellico, & Contareno diligenter obſeruat Soacius. Macrob. Saturn. lib. 1. c. 3 Roſin. Antiq. Rom. lib. 7. cap. 23. De Rom. & Venet. Magiſtr. inter ſe Collat. n. 80.

PRO. COS.] Id eſt PROCONSVLI. De Proconſulatus origine quidpiam certi affirmare non audeo, cum omni dignus laude ſolertiſsimus Panuinius, eum anno ab V. C. CD XXVIII. cœpiſſe Comment. in 1. Faſtor.

doceat; primumq; Proconſulem nominet Publilium Philonem. Quoniam cum comitijs imminentibus Palæopolitanos obſideret, ita vt à mœnibus eũ auocare ſpes capiendę vrbis nõ permitteret, *actum cum Tribunis eſt, ad populum ferrent, vt cum Publilius Philo conſulatu abijſſet, proconſul regeret, quoad debellatum cum Græcis eſſet.* ita Liuius: apud quem tamen, & Dionyſium, longe prius Proconſulem electum obſeruo. Anno enim ab V.C. CC LXXXIX A. Poſtumio Allo, & Sp. Furio Medullino Coſs. bello contra Æquos infeliciter geſto, ait Liuius: *Optimum viſum eſt Proconſulem T. Quinctium ſubſidio caſtris cum ſociali exercitu mitti.* Additque Dionyſius: *Factumque eſt ante claram lucem S.C. vt T. Quintius, qui ter Conſul fuerat, cum lectiſsima peditum, equitumque iuuentute. Proconſulari imperio ornatus in hoſtes confeſtim iret.* Ex quo tempore ſtatutum fuiſſe inquit Pomponius Lætus, vt qui conſules vno anno fuiſſent, altero Proconſules eſſent.

Hiſt. lib. 8. *Hiſt. lib. 3.* *Antiq. Rõ. lib. 9.* *De Magiſtr. Rom.*

Proconſules autem fuerunt, vel quibus vltra terminum magiſtratus ipſe prorogabatur; taliſque fuit Publilius Philo, de quo ſupra: vel qui priuati in prouinciam, aut ad bellum deſtinabantur; inter quos apud Liuium obſeruo P. Cornelium Scipionem: qui tametſi ætatis haudquaquam maturæ, cum die comitiorum de creando in Hiſpaniam Proconſule adeſſet, nec vlli maiorum eius prouinciæ ſuſcipiendæ fiducia eſſet, ipſe profeſſus eſt ſe illam petere, ſtatimque cunctis ſuffragijs deſignatus fuit. Vel Proconſules fuerunt dicti, qui poſt Conſulatum in Vrbe geſtum, ad prouincias conſulares regendas mittebantur pro Conſulibus. Lege enim Sempronia C. Gracchi Trib. Pl. ſancitum fuit, vt Senatus quas vellet Prouincias, alias Conſulares, alias Prætorias declararet. Non enim hæc, vel illa prouincia ſemper aut conſularis, aut prætoria erat, ſed pro voluntate Senatus: in quas, ſi eſſent conſulares, Proconſules; ſi Prætoriæ, Proprætores annua adminiſtratione deſtinabantur. Demum Proconſules fuerunt, qui ab Imperatoribus in prouincias ſibi reſeruatas mittebantur: quæ tametſi prætoriæ eſſent, nihilominus ijs, quibus committebantur, Proconſulum titulum impertiebant. Proconſules vero in prouincias ibant cum XXII faſcibus; Proprætores cum ſex, & ſecum Legatum ducebant, cuius adiumento in adminiſtratione vterentur. Attamen manumittere non poterat, cum penes Proconſulem tantum manumiſſio eſſet.

Hiſt. lib. 26. *Paul. Manut. de Legib.* *Dio lib. 53.* *Manut. de Legib.*

XV. VIRO SAC. FAC.] Videlicet QVINDECIMVIRO SACRIS FACIVNDIS. Tarquinius Superbus poſt emptos tres illos libros, qui ex nouem ſupererant, quos mulier quædam ei venum obtulerat, ſed ludibrio habita tribus his exceptis cremauerat, ſcribit Dionyſius, quod *Duumviros ex nobilium numero creauit, & duos publicos miniſtros ipſis addidit, illiſque horum librorum cuſtodiam mandauit.* Anno vero ab V.C. CCC LXXXIIII vt memorat Liuius, Tribunis mi-

Antiq. Rõ. lib. 4. *Hiſt. lib. 6.*

litum

litum conſulari poteſtate Q. Seruilio, C. Veturio, A. & M. Cornelijs. Q. Quinctio, & M Fabio, promulgata lex eſt, *vt pro Duumviris ſacris faciundis Decemviri crearentur: ita vt pars ex plebe, pars ex patribus fiat.* Quem quidem numerum manſiſſe vſque ad Cornelij Sullæ tempora, obſeruant Alex. ab Alex. & Io. Roſinus. Hinc Quindecimvirorum habetur, ita vt ipſi veriſimile putent, L. Sullam Decemviris, quinque alios addidiſſe. *Gen. Dier. lib. 3. cap. 16. Antiq. Rō. lib. 3. cap. 24*

Illis non tantum Oracula Sibyllina aſſeruandi, ſed aliquando faſtos corrigendi cura, teſte Pomponio, concredita fuit; nec non ludorum ſecularium, vt fatetur Vrſinus in gente VOLTEIA. *De Magiſt. Rom. De Famil. Rō. fol. 287.*

Sed præter hunc M. Arruntium, Thraſea Pætus quoque noſter, Taciti fide, hoc inſigni ſacerdotio donatus fuit. Cum enim Capito Coſſutianus infenſiſſimus eius hoſtis ipſum criminaretur, ei obiectabat: *Principio anni vitare Thraſeam ſolenne iuſiurandum: nuncupationibus votorum non adeſſe, quamuis Quindecimvirali ſacerdotio præditum.* Ex quibus colligere mihi liceat, quanti Romæ fuerint Patauini, cum in eorum Sacerdotum fuerint numero, in quo & Auguſtus fuit; & cum ipſis rem commendauerint Romani, qua religioſius, ac ſanctius nulla cuſtodiebatur, Sibyllina nempe oracula. *Annal. lib. 16. Vrſin. de Famil. Rom. fol. 161. Dionyſ. Antiq. Rom. lib. 4.*

Minime tandem omittendum, apud Scardeonium hanc M. ARRVNTII inſcriptionem corruptam eſſe. Non enim legendum eſt ARRONTIO, vt apud ipſum; ſed ARRVNTIO: nec AQVILIF. ſed AQVILAE, vt in ſaxo patet: nec MARRVNTIO, vt apud collectores inſcriptionum ſacroſanctæ vetuſtatis apparet; ſed M. ARRVNTIO, vt habet ſaxum. *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 72. Fol. 336.*

35. Prænomina, nomina, & cognomina non tantum nobiliorum fuerunt, vt innuit Auſonius: *De Tern. Num. Eydil. 4.*

Martia Roma triplex, equitatu, plebe, ſenatu.
Hoc numero Tribus, & ſacro de monte Tribuni.
Tres equitum turmæ. Tria nomina nobiliorum.

verum etiam libertorum. Serui enim, ſtatim ac manumiſſi erant, prænomen, nomen, & cognomen aſſumebant: quæ ex Quintiliani ſententia ſolum liberorum propria erant. *Propria liberi, quæ nemo habet niſi liber, prænomen, nomen, cognomen, Tribum.* Cuius rei neceſſitas eueniebat ex nomine illius gentis, quod accipiebant ſerui cum manumitterentur. Vnde cum in vna familia vtplurimum multi ſerui manumiſſi eſſent, omnes illius familiæ nomine, quod proprium antiquitus erat, vocabantur, ad confuſionem tollendam. Ideo ipſi etiam liberti vt ingenui, prænomine, nomine, & cognomine diſtinguebantur: ita tamen, vt etiam nomen ſeruile retinerent, adiecto prænomine & nomine patroni. vt Tiro Ciceronis libertus, dictus eſt M. Tullius Tiro. *Inſtit. Orat. lib. 7. cap. 4.*

In Aug. cap. 56. CASTRITIO] Hanc gentem Romanam fuiſſe, patet tum ex Suetonio, *Vnum omnium e reorum numero, ac ne eum quidem niſi precibus eripuit, exorato coram iudicibus accuſatore, Caſtritium, per quem de coniuratione Murænæ cognouerat* : tum ex ſiniſtra parte baſis, erectę M. Aurelio Antonino Aug. L. Sept. Seueri Imp. filio à Collegio fabrorum tignariorum, in qua recenſetur

Grut. fol. 268. n. 1. CASTRICIVS PROCVLVS.

Tum etiam ex tabula marmorea, quæ Ateſte in ædibus Contareni extat: in qua eſt

Idem fol. 128. n. 1. L. CASTRICIVS OMVNCIO.

Ac ne in re plana hæream, pariter in monumento Celeiæ ſupra S. Maximiliani portam poſito legitur:

D . M.

Idem fol. 386. n. 3. D . CASTRITIO . VERO

ANTONIO

DEC . CL . CEL . AN. XXVI

IVLIA . Q . FIL . VERA

MATER

V . F . ET SIBI

Vbi DEC. CL. CEL. denotat DECVRIONEM COLONIAE CELEIAE. Non itaque ſcribendum fortaſſe erat CL. ſed COL. quod Coloniæ eſt nota. Celeia enim Norici oppidum fuit, Plinio teſte.

FLORENTI] Cognomen ſi recte iudico à forma corporis, aut proſpera fortuna deſumptum.

CÆCILIO] Cæcilia gens plebeia fuit, in qua Conſules multi cognomine Metelli in faſtis obſeruantur. Ad diſtinctionem duplici cognomine vtebantur, & poſt Metellum Calui, Balearici, Macedonici, Dalmatici, Caprarij, Numidici, Nepotis, Celeris, Pij, Scipionis. (margin: 1. Faſt.)

CALVIONI] Si cognomen hoc à caluitie non deſcendit, originem eius reconditam credo. Sed cum Capitones, Frontones, Naſones, Labeones, illi dicantur, qui magno ſunt capite, fronte, naſo, labijs; cur non Caluiones à magna caluitie?

EVCHI] Cognomen tractum fortaſſis à Græca voce εὐχή, quæ precationem latine ſonat.

MAR-

MARTIALI] Martiales cognominatos puto illos, qui vel ſub Martis ſtella nati; vel qui animo martiali erant; vel qui Martis ſacrificia obibant. vnde Flaminem Martialem, ſummum Martis Sacerdotem nuncupatum fuiſſe conſtat.

DOMITIO] Domitia gens inter Plebeias recenſetur ab Vrſino & Panuinio. Hinc duas poſtmodum familias, Caluinorum ſcilicet & Ænobarborum ortas fuiſſe, auctor eſt Suetonius : qui pariter oſtendit, quod duo prænomina tantum, Cnei & Lucij videlicet, notabili varietate vſurpauerint, *modo continuantes vnumquodque per ternas perſonas, modo alternantes per ſingulas. Nam primum ſecundumque ac tertium Ænobarborum Lucios, rurſus ſequentes tres ex ordine Cnæos accepimus: reliquos nonniſi viciſſim tum Lucios , tum Cnæos*. Ex hac gente Nero Claudius Imperator fuit, cuius pater Domitius inter amicorum gratulationes negauit , *Quidquam ex ſe & Agrippina niſi deteſtabile, & malo publico naſci potuiſſe*. De Famil. Rom. De Antiq. Nom. In Neron. cap. 1. Suet. in Neron. cap. 6.

THEOPHILO] Cognomen hoc à Græcis mutuatum eſt, & ſignificat Dei amantem vel amicum.

In hoc ſaxo non deprehenditur OLICRENI, vt in Grutero, ſed OLCRENI; neque MARITALI, vt apud eundem, qui ſequutus eſt Scardeonium, ſed MARTIALI. Fol. 994. n. 4. Lib. 1. Claſſ. fol. 75.

36. HATERIÆ Hateria gens plebeia, ſed conſularis, Conſules habuit cognominatos Agrippam, & Antoninum. Hanc familiam Senatoriam Tacitus nominat, & de Q. Haterio hæc profert. *Fine anni exceſſere inſignes viri, Aſinius Agrippa, claris maioribus quam vetuſtis, vitaque non degener. Et Q. Haterius familia Senatoria, eloquentiæ, quoad vixit, celebratæ*. Panuin. de Antiq. Nō. Annal. lib. 4.

37. ARRIVS] Arriam gentem etſi Romæ plebeiam Panuinius faciat; Patauinam tamen, atque patriciam fuiſſe, mihi perſuadet Arria illa Cæcinnæ Pæti Viri conſularis vxor. Quæ cum miris laudibus extollatur à Plinio ſecundo, intermittere non poſſum, quin epiſtolam de ipſa ad Nepotem elegantiſſime perſcriptam huc transferam. De Nom. Antiq. Lib. 3. Epiſt. 16.

C. PLINIVS NEPOTI SVO. S.

Adnotaſſe videor, factaque dictaque virorum fœminarumque illuſtrium, alia clariora eſſe, alia maiora: confirmata eſt opinio mea heſterno Fanniæ ſermone. Neptis hæc Arriæ illius, quæ marito & ſolatium mortis, & exemplum fuit. Multa referebat auiæ ſuæ non minora hoc , ſed obſcuriora: quæ tibi exiſtimo tam mirabilia legenti fore , quam mihi audienti

dienti fuerunt. Ægrotabat Cæcinna Pætus maritus eius, ægrotabat & filius, vterque mortifere, vt videbatur: filius deceſsit, eximia pulchritudine, pari verecundia, & parentibus non minus ob alia carus, quam quod filius erat. Huic illa ita funus parauit, ita duxit exequias, vt ignoraret maritus. quinimmo quoties cubiculum eius intraret, viuere filium atque etiam commodiorem eſſe ſimulabat. Ac perſæpe interroganti quid ageret puer, reſpondebat, Bene quieuit, libenter cibum ſumpſit. *Deinde quum diu cohibitæ lacrymæ vincerent prorumperentque, egrediebatur. tunc ſe dolori dabat. ſatiata, ſiccis oculis, compoſito vultu redibat tanquam orbitatem foris reliquiſſet. Præclarum (quidem) illud eiuſdem, ferrum ſtringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac pene diuinam,* Pæte non dolet. *Sed tamen iſta facienti dicentique gloria, & æternitas ante oculos erant: quo maius eſt ſine præmio æternitatis, ſine præmio gloriæ abdere lacrymas, operire luctum, amiſſoque filio matrem adhuc agere. Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium mouerat: fuerat Pætus in partibus, & occiſo Scriboniano, Romam trahebatur. Erat aſcenſurus nauem, Arria milites orabat vt ſimul imponeretur.* Nempe enim (*inquit*) daturi eſtis conſulari viro ſeruulos aliquos, quorum e manu cibum capiat, à quibus veſtiatur, à quibus calcietur: omnia vel ſola præſtabo. *Non impetrauit. conduxit piſcatoriam nauiculam, ingenſque nauigium minimo ſecuta eſt. Eadem apud Claudium vxori Scriboniani, quum illa profiteretur iudicium,* Ego (*inquit*) te audiam, cuius in gremio Scribonianus occiſus eſt, & viuis? *Ex quo manifeſtum eſt, ei conſilium pulcherrimæ mortis non ſubitum fuiſſe. Quinetiam quum* THRASEA *gener eius deprecaretur ne mori pergeret, interque alia dixiſſet,* Tu vis ergo filiam tuam, ſi mihi pereundum fuerit, mori mecum? *reſpondit,* Si tandiu tantaque concordia vixerit tecum, quam ego cum Pæto, volo: *Auxerat hoc reſponſo curam ſuorum: attentius cuſtodiebatur: ſenſit, &,* Nihil agitis (*inquit*) poteſtis enim efficere vt male moriar: ne moriar, non poteſtis. *Dum hæc dicit, exiluit cathedram, aduerſoque parieti caput ingenti impetu impegit, & corruit. Refocillata,* Dixeram (*inquit*) vobis, inuenturam me quamlibet duram ad mortem viam, ſi vos facilem negaſſetis. *Videnturne hæc tibi maiora illo,* Pæte non dolet, *ad quod per hæc peruentum eſt? quum interim illud quidem ingens fama, hæc, nulla circumfert. Vnde colligitur quod initio dixi, alia eſſe clariora, alia, maiora. Vale.*

Glorioſum quoque huius mulieris facinus, memorabilemque, quam emiſit vocem, tradendo extractum e vulnere pugionem marito, hiſce quatuor verſibus Martialis celebrauit.

Lib. 1. Epigram. 14.

Caſta ſuo gladium cum traderet Arria Pæto,
Quem de viſceribus traxerat ipſa ſuis:
Si qua fides, vulnus, quod feci, non dolet, inquit:
Sed quod tu facies, hoc mihi, Pæte, dolet.

Quid amplius, quidque glorioſius de muliere Patauina? Amplius equi-

equidem, ac glorioſius eſt, quod non vnius tantum, ſed omnium Patauinarum mulierum pudicitia tam præclaris effertur præconijs. Teſtis mihi ſit iterum Plinius ſecundus, qui de earundem moribus alio in loco hæc profert, *Habet auiam maternam Serranam Proculam, e municipio Patauino. Noſti loci mores. Serrana tamen Patauinis quoque ſeueritatis exemplum eſt*. Martialis etiam cum à libro ſuo grauem ablegat lectorem, ſubnectit. 1. Epiſtol. 14.

Tu quoque nequitias noſtri, luſuſque libelli Lib. 11. Epigram. 17.
Vda puella leges, ſis Patauina licet.

Sed coronidis loco ad confirmandam noſtrarum mulierum continentiam libeat hic addere, quod de Aponitanis aquis Caſſiodorus narrat. *Sed vt ipſum quoque lauacrum mundius redderetur, ſtupenda quadam continentiæ diſciplina in vndam, qua viri recreantur, ſi mulier deſcendat, inceditur*. Quod forſan ei aperuerat Martialis in illo epigramate: Variar. lib. 2. n. 39. Lib. 6. Epigram. 42.

Nec fontes Aponi rudes puellis

ne forſitan continentiam ſuam, quæ Patauinis mulieribus in tanta laude erat, in iſtis aquis contaminarent, neue nomen illius ſeueritatis, quod vbique eas reddebat illuſtres, quoquomodo, nec vel minimi næui vmbra deturparent.

SEX VIR.] SEX VIRI quinam eſſent, vidimus ante, oſtendimuſque, eos vtplurimum Præfecturarum magiſtratus fuiſſe: quæ quo iure gauiſæ ſint, cum Feſto abunde declaratum eſt.

OPITERGI] Opitergium, quod à Strabone Epipergium, & à Ptolomæo Opipergium corrupte forſan nominatur, in decima regione Italiæ ſitum, nempe in Venetia, affirmat Plinius. *Venetorum autem Ateſte, & oppida Acelum, Patauium, Opitergium* &c. Nunc in Marchia Taruiſina deſcribitur. Celebrati porro nominis fuiſſe oppidum, tam veteres memoriæ, tum vaſta, quæ adhuc ſuperſunt, veſtigia abunde teſtantur. Fortitudinem autem Opiterginorum clare prodit id, quod Florus narrat. *Vna* (ſcilicet nauis) *quæ Opiterginos ferebat, in vadis hæſit, memorandumque poſteris exitum dedit. Quippe vix mille iuuenum manus, circumfuſi vndique exercitus per totum diem tela ſuſtinuit: & cum exitum virtus non haberet, tamen ne in deditionem veniret, hortante tribuno Vulteio mutuis ictibus in ſe concurrit*. Quod inſigne factum longa carminum ſerie celebrauit Lucanus, & egregio hoc epiphonemate finiuit. De ſitu Orb. lib. 5. Lib. 3. cap. 1. Hiſt. Nat. lib. 3. cap. 19 De Geſt. Rō. lib. 4.

——— *nullam maiore locuta eſt* Pharſal. lib. 4.
Ore ratem diſcurrens fama per orbem.

Opitergij quoq; meminit Tacitus, dum ab Opiterginis Flauianos milites lætis animis exceptos fuiſſe ſcribit. Opitergium ego ex hoc marmore Præfecturam credidiſſem, cum L. Arrium T. F. Sexuirum Hiſt. lib. 3.

Opitergij legam, niſi Colonorum Opiterginorum meminiſſet Lucanus,

Pharſal. lib. 4.

Heic Opiterginis moles onerata Colonis
Conſtitit.

Sed fortaſſis Colonorum appellatione habitatores intellexit.

Stetit clarum hoc oppidum, donec Quadorum natio funeſtos Italiæ motus excitauit. Tunc enim *raptim obſeſſa ab ijſdem ac Marcomannis Aquileia diu, Opitergiumque exciſum*, auctore Ammiano Marcellino, qui ſub Valentiniano Imperatore id accidiſſe refert. Valentinianus vero ad Imperium euectus fuit anno Chriſti CCCLXVII. Inſtauratum tamen fuiſſe Opitergium colligitur ex altera eius ſubuerſione, quæ teſte Matthęo Palmerio Florentino incidit in annum Chriſti DC XXX. *Poſtquam Rothritius Langobardorum rex Opitergium vrbem diripuit: Magnus Opitergenſis Epiſcopus vita, & ſanctitate clariſsimus, & Opitergini ad maritima ſeſe transferentes Heracliam vrbem conſtruxere: cuius Epiſcopus creatur*. Hoc autem ſub Heraclij Imperio contigit, quod anno Chriſti DC XI. adijt: à quo & Heracliam Opiterginos ſuam ciuitatem dixiſſe putat Gaudentius Merula.

Hiſt. lib. 29. Hiſt. Tripart. lib. 7. cap. 7. Diu. Hieronym. Chronic. ad hunc annum. In Chronic. Antiq. Gall. Ciſalp. lib. 12. cap. 11.

38. SVRVS] *Surum dicebant, ex quo per diminutionem fit ſurculus*, vt ait Feſtus. Cum vero ſurculus ſit germen illud, quod in plantis pullulat, quodque inſitioni conducit, ideo ſurus illa plantæ pars eſt, quæ durior eſt robuſtiorque, quæ palus antique dicebatur. Inde fortaſſis M. Leponius, cuius hoc eſt monumentum, vel à duritie corporis, vel à robore ac fortitudine, quam palus indicat, Suri cognomen acquiſiuit.

Lit. S.

39. LVCILI] Hanc gentem inter plebeias apud Panuinium relatam, nulliſque dignitatibus claram obſeruo.

De Antiq. Nom.

Monumentum hoc ſepulchrale ſepulturæ locum fortaſſis deſignabat, in quo cum tota ſua familia ac poſteris condi voluerat monumenti auctor. Familiareque hoc ſepulchrum fuit, vt in hac eadem domo ad monumentum XVI. fuſe obſeruatum iam eſt.

QVOQVO VERS.] Quod indicat in monumentis non ſolum certum agri ſpatium relictum à fronte, & retroſum, ſed etiam à lateribus, ſiue circumquaque, vt ſæpe in alijs inſcriptionibus patet.

40. MANLIVS] Manliam gentem & Patriciã, & Plebeiam tradit Vrſinus, qui oſtendit ex Ciceronis auctoritate in Philippica prima, neminem Manlium patricium Marcum vocari, ob M. Manlij ſcelus, qui Regnum affectauerat, hancque ob cauſam de ſaxo Tarpeio deiectus fuerat. Gentis huius Conſules, & Patricij & Plebeij numerantur. Patricij fuere diuerſi ante M. Manlij tentatam proditionem cognominati Vulſi Capitolini; at poſt M. Manlij mortem, quod & ipſe ſic cognominatus fuiſſet, non amplius hoc cognomen, ſed Torquati, Imperioſi,

De Famil. Rom.

perioſi, Attici, Longi, Acidini, Fuluiani, Nobilioris adſciuerunt. *Pannin. in 1. Faſtor. & in com. euſdē.*

42. MERCVRIO AVGVSTO] Mercurius non vnus, ſed diuerſi fuerunt, vt Cicero obſeruat. *Mercurius vnus Cælo patre, Die matre natus: cuius obſcœnius excitata natura traditur, quod aſpectu Proſerpinæ commotus ſit: alter Valentis, & Phoronidis filius, is qui ſub terris habetur: idem Trophonius. Tertius Ioue tertio natus & Maia, ex quo & Penelopa Pana natum ferunt. Quartus Nilo patre, quem Ægyptij nefas habent nominare. Quintus quem colunt Pheneatæ, qui Argum dicitur interemiſſe, ob eamque cauſam Ægypto præfuiſſe, atque Aegyptijs leges, & literas tradidiſſe. Hunc Aegptij Thoyth appellant, eodemque nomine anni primus menſis apud eos vocatur.* *De Natur. Deor. lib. 3.* Quiſquis ille fuerit, nomen hoc obtinuit, vt notat Feſtus, *à mercibus: hunc etenim negotiorum omnium exiſtimabant eſſe Deum*: *Lit. M.* vel, vt ex Arnobio tradit Lilius Gyraldus, Medicurius fuit dictus, *quaſi medius currens: quod ſermo medius inter homines ſit.* *Hiſtor. Deor. Syntag. 9.* Sermonis enim Deus ab antiquis credebatur: de quo Mythologi plura.

In hoc autem ſaxo Auguſtus nuncupatur, quod Dei in morem maieſtatem præſeferat maximam. Suetonius in Nerone: *L. Domitio rure quondam reuertenti iuuenes gemini auguſtiore forma & occurſu imperaſſe traduntur, nuntiaret Senatui ac populo victoriam, de qua incertum adhuc erat.* *Cap. 1.* Nec alia mente regiam Pici, ſeu Auguſti domum in Palatio conditam Virgilius auguſtam appellat. *Aeneid. lib. 7.*

Tectum auguſtum, ingens, centum ſublime columnis
Vrbe fuit ſumma.

Forſan & Auguſtus dictus eſt ab eximia, qua colebatur, religione: cum & loca religioſa, *& in quibus augurato quid conſecratur, auguſta dicantur.* *Suet. in Auguſt. cap. 7.* Vel à ſanctitate: Cicero enim habet: *Omitto Eleuſinam ſanctam illam & auguſtam.* *De Natur. Deor. lib. 1.*

Vbi initiantur gentes orarum vltimæ

Et in Tuſculanis Quæſtionibus: *ex hoc igitur Platonis quaſi quodam ſancto, auguſtoque fonte noſtra omnis manabit oratio.* *Lib. 5.* Niſi legendum ſit AVGVSTI, vt fuerit Mercurio, genio ſiue tutelæ Auguſti, vt in alijs inſcriptionibus HERCVLI AVG. SILVANO AVG. hoc eſt Herculi Auguſti, Siluano Auguſti: quemadmodum eruditiſſime docuit Clariſsimus Octauius Ferrarius de Re Veſtiaria.

LARTI] Hanc gentem patricijs minorum gentium annumeratam, & conſularem fuiſſe, ex Conſulibus Flacco, Rufo cognominatis obſeruo. Eam à prænomine Lartis, quod à Laribus ſumptum Sigonius ex Valerio oſtendit, ac Tuſcum ait creditum, deſcendiſſe Panuinius putat. *De Nom. Antiq.*

L. D. D. D.] LOCVS DATVS DECRETO DECVRIONVM. Quibus verbis publici ſepulchri honos explicabatur. Nam loco pu-

blico ſepeliri omnibus non concedebatur, tum Romæ, tum forſan in prouincijs, vt obſeruat diſertiſſimus Kirchmannus ad haſce literas. Propterea ſi Romæ de Republica præclare meritis S.C. ſepulchri locus dabatur, idem in alijs etiam ciuitatibus Decurionum decreto fiebat.

De Funer. Rom. lib. 2. cap. 25.

43. VIVA. F. ET. S.] Hoc eſt VIVA FECIT SIBI ET SVIS.

CÆTRONIO] De hac gente quamuis nulla, quod ſciam, apud familiarum antiquarum ſcriptores reperiatur memoria, attamen antiquam nec vulgarem priſca ſaxa declarant: quale reperitur Arionæ in Hiſpania, quæ olim Aurigia, in baſi.

Grut. fol. 226. n. 8.

IMP . CÆS . AVG . PONTIF.
MAX . TRIB . P . XXXIIII.
COS . XIII . P . P
VICTORIÆ . SACR
L . CÆTRONIVS . M . F . PACORVS
L . AIM . L . F . NIGELLVS
AED . II . VIRI
D . S . P . F.

Romæ quoque in hortis Cardinalis de Valle ad Aquam Virginem, & in eccleſia S. Crucis in monumentis legitur:

Idem fol. 535. n. 2. & 3.

Q . CÆTRONIVS
Q . F . PVB
PASSER

CÆTRONIAI L. F. PRIMAI] Loco CAETRONIAE L. F. PRIMAE. Antiquus ſcribendi genitiui modus: de quo antea ſatis. Non SETRONIO, & LANDERCVDO vt Scardeonius, ſed CAETRONIO, & LANDEROVDO, vt monumentum exhibet.

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 79.

45. CIPIA] Idem ac Ciſpia. Hæc gens plebeia Vrſino videtur, quod monumentis comprobat, & Ciſpia pro Cipia aliquando lectum contendit; In hac M. Cipium Tribunum plebis nominat.

Famil. Rom. in gent. Cip.

FIE-

FIEREI] Loco FIERI. Modus dicendi veterum frequentiſſimus, ſed Terentij Varronis præcipue: quem diutius duraſſe auctor eſt Quintilianus. *Inſtit. Orat. lib. 1. cap. 7.*

46. DEXTRO] Hic forſan dexter cognominatus, quia ipſi omnia felicia, ac propitia eueniebant. Nonius Marcellus: *Dextrum dicitur felix propitium*. Ad quem modum & apud Virgilium pro proſperis dextra ſydera inuocata obſeruo. *Aeneid. lib. 4.*

Adſis ô, placiduſque iuues, & ſydera Cælo
Dextra feras.

47. Inſcriptio hæc refertur à Grutero ſub titulo Artium, & Priuatorum: quaſi illa nota TEX. quam peruertit Scardeonius, Aurelium iſtum, cuius eſt inſcriptio, textorem fuiſſe indicet. Sed quiſquis ad ſaxum acceſſerit, non T E X. ſed T. EX. interpunctione diſtinctum reperiet, ſine literis, quas ex Scardeonio lateri appoſitas Gruterus notat. Verum quid ſibi velit illud T.EX. fateor mihi ignotum eſſe, cum decurtatum monumẽtum videatur, literarumq; conſonantẽ T. præcedentiũ, oculoſq; prorſus fallentiũ, veſtigia appareāt. Hoc tamẽ obſeruo, quod Character iſte. 7. Centurionis eſt nota, vt tradit Scaliger in indicibus Gruterianis, & Manutius in notis explicatis: quia forſan illud ſignum forma fuit contortæ vitis, qua vtebantur Centuriones ad milites verberandos: vt in ſeditione militari, ſub anno primo Tiberij orta, Tacitus prodit. *Et Centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetijs vocabulum*, cedo alteram, *indiderant: quia fracta vite in tergo militis alteram clara voce, ac rurſus aliam poſcebat*. Et Lucanus de Scæua Cæſaris centurione. *Fol. 651. n. 4* *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 74.* *Cap. de Not. & Singul. Voc. abbreuiat. Poſt. lit. X.* *Annal. lib 1* *Pharſal. lib. 6.*

Scæua viro nomen: caſtrorum in plebe merebat
Ante feras Rhodani gentes: ibi ſanguine multo
Promotus Latiam longo gerit ordine vitem.

Ita etiam Apuleius de illo inſolenti milite, qui in aſinũ conuerſus hortulanum herum ſuum percuſſerat, inquit: *Nec miles ille familiarem cohibere quiuit inſolentiam; ſed indignatus ſilentio eius, vt conuicio, vite, quam tenebat, obtundens eum, dorſo meo proturbat*. Vnde illud EX. 7. EX CENTVRIONE fortaſſis legendum, ſalua tamen melioris iudicij ſententia. *Metamorph. lib. 9.*

Ceterum non ENDOTVS, vt Scardeonius & Gruterus citatis locis habent, ſed ENODOTVS in ſaxo legitur.

48. III. VIR CAP.] Hoc eſt TRIVMVIR CAPITALIS. Eo anno, quo M. Curius Dentatus Conſul Samnitibus cæſis, & Sabinis qui rebellauerant victis, bis in eodem magiſtratu triumphauit, Triumviri capitales primum creati ſunt; poſt Romam conditam CD LXVIIII, vt Panuinius notat. Iſti carcerum cuſtodiam habebant, deque criminibus cognoſcebant, vt etiam Duumviri capitales, & in facinoroſos, *Auct. Epit. in 11. Liuij.* *In 1. Faſtor.* *Pomp. Let. De Magiſtr. Rom. cap. 24*

ſi quid

ſi quid ſcelere, & perfidia deliquiſſent, animaduertebant, vigilias diſponebant per vrbem, atque ne cœtus nocturni fierent, neue nouitatis excitatores aliquid molirentur, obſeruabant. Iſtis octo lictores dabantur ex Plauti teſtimonio. Soſia enim in Amphitruone timens, ne à Tribuſviris in carcerem compingeretur, atque ſequenti die abſtraheretur ad flagrum, conqueritur.

Alex. ab Alex. Gen. Dier. lib. 3. cap. 16.

Act. 1. Scen. 1.

Quid faciam nunc, ſi Treſuiri me in carcerem compegerint?
Inde cras e promptuaria cella depromar ad flagrum?
Nec cauſam liceat dicere mihi, neque in hero quicquam auxilij ſiet?
Nec quiſquam ſit quin me omnes eſſe dignum deputent? ita
Quaſi incudem me miſerum homines octo validi cædant?

Lit. G. GN.] GNAEVS, prænomen deſignat; de quo ſic Feſtus. *Gnæus, & corporis inſigne, & prænomen, à generando dicta eſſe, & ea ipſa ex Græco* γίγνεσθαι *apparet*. Et Sigonius Gnæos dictos vult, *ob inſigne næui, qui in corporibus gignitur*. Scribitur hoc prænomen, & litera C. & G. ſed addito N, ſemperque per G. pronuntiatur, etſi ſcribatur per C.

De Nom. Rom.

MARITALI CONCORDIA INCOMPARABILES] Si antiqui matrimonio placido & tranquillo fruiti eſſent, in monumẽtis ſignificare ſolebãt. Ideo ad hoc indicandũ hic legitur, MARITALI CONCORDIA INCOMPARABILES; vt in alijs monumentis SINE QVERELA, SINE CONTROVERSIA. Hoc & noſtro æuo receptum eſſe, noſtra monumenta ſatis manifeſtant.

S.V.P.HAC.F.] Quæ ſic Scaliger in Gruterianis indicibus exponit: SPONSIONE VTRIVSQVE PARTIS HAC FACTA. Scilicet pacti erant coniuges, vt qui mortuo altero ſupereſſet, Kalendis Iunijs quotannis ſepulchrum (hoc enim indicat S) roſis exornaret. Quæ ſponſio tamen amice facta erat, nulla interpoſita pœna, ſi ſuperſtes prætermiſiſſet. Adiectum eſt, vt ad idem ſepulchrum cum omnibus eiuſdem familiæ ſuperſtes epularetur: ita tamen vt idem moriens qui ſupereſſet, poſteros ad tale officium damnaret, hoc eſt aliqua pœna cogeret.

ROSIS. S. IACENTIS EXORNET] Sepulchris flores aſpergere, eaque redimire coronis mos erat apud antiquos. Ita Suetonius de ſepulchro Neronis: *Et tamen non defuerunt, qui per longum tempus vernis æſtiuiſque floribus tumulum eius ornarent*. Et Herodianus ex Angeli Politiani verſione de Antonino Caracalla ad Achillis tumulum: *Ilium mox petijt, & cunctis vrbis reliquijs colluſtratis ad Achillis tumulum proceſſit. Eoque coronis floribuſq; magnifice exornato, rurſus imitari Achillem cœpit*. Flores autem, quibus veteres exornabant ſepulchra, varij fuerunt; nempe lilia, amaranthus, myrti rami, ſed præcipue roſæ; quas inter ceteros ſepulchrales flores primum habuiſſe locum teſtatur eruditiſſimus Kirchmannus.

Cap. 57.

Lib. 4. cap. 8.

De funer. Rom. lib. 4. cap. 3.

At

Atquid roſæ cum ſepulchris? nam *ſi regem floribus conſtituere Iuppiter voluiſſet, non alium certe, quam roſam eiuſmodi honore dignatus eſſet. Hæc terræ ornamentum eſt, plantarum ſplendor, oculus florum, prati robur, flos omnium pulcherrimus. Hæc amorem ſpirat, Venerem conciliat, odoratis folijs luxuriat, tremulis frondibus, ac Zephyri afflatu ridentibus delectat.* Vnde merito Anacreon, ex Henrici Stephani verſione cecinit. *Achill. Tat. de Leucip. & Clitoph. Amor. lib. 2*

Roſa honor decuſque florum, *Oda de Roſa.*
Roſa cura amorque veris,
Roſa cælitum voluptas.

Quæ omnia quam ſint à ſepulchrali officio diuerſa, ſatis ſuperque conſtat; cum in ſepulchro cuncta ſqualeant ac fœteant, circaque ipſum non niſi mœror, & luctus vigeat, nobiſque non aliud præſtet, niſi funeſtum noſtro gelido cineri aſylum.

Verum hoc myſtice ac religioſe factum ab antiquis credere fas eſt: vel quia, cum humana vita expanſis quaſi velis ærumnarum nauiget Oceanum, in quo tot fallaces Syrtes, tot immanes ſcopuli, tot voraces Scyllæ minantes excidium, iure merito, cum in beatitudinis portum appulit, ad oſtendendam commutati ſeculi felicitatem, in quo continuo fruitur vere, roſis ſepulchra conſpergi veteres iubebant. Hinc recte Auſonius. *Epitaph. 36.*

Sparge mero cineres, & odoro perlue nardo,
Hoſpes: & adde roſis balſama puniceis.
Perpetuum mihi ver agit illachrymabilis vrna,
Et commutaui ſecula, non obij.

Vel forſan vt reminiſcerentur homines, mortalium vitam cito marceſcere: quod etiam Auſonius de roſis in Edyllijs eleganter expreſſit.

Hæc modo quæ toto rutilauerat igne comarum, *Edyl. 14.*
Pallida collapſis deſeritur folijs.
Mirabar celerem fugitiua ætate rapinam,
Et dum naſcuntur, conſenuiſſe roſas.
Ecce & defluxit rutili coma punica floris,
Dum loquor: & tellus tecta rubore micat.
Tot ſpecies, tantoſque ortus, varioſque nouatus,
Vna dies aperit: conficit vna dies.
Conquerimur, Natura, breuis quod gratia florum eſt?
Oſtentata oculis illico dona rapis.
Quam longa vna dies, ætas tam longa roſarum,
Quas pubeſcentes iuncta ſenecta premit.
Quam modo naſcentem rutilus conſpexit Eous,
Hanc rediens ſero veſpere vidit anum.

HICQ. CVM SVR. OMNIBVS] Quæ lego HICQVE CVM SVRIS OMNIBVS. Manlio iſti, de quo in lapide, Suri cognomen fuit. Vbi obſeruo, quod hoc cognomen ex eorum numero fuerit, quæ, vt docent Panuinius & Sigonius, ad poſteros quam longiſſime propagabantur. Cuius rei cauſa erat præſtans illius, qui primus id cognomen inuenerat, virtus ac gloria. Vnde non ipſi Manlio tantum cognomen Suri erat, ſed in familiam etiam propagatum fuit.

De Nom. Antiq. *De Nom. Rom.*

EPVLETVR.] Mortuorum cauſa vel publice, vel priuatim epulas antiqui præbebant: priuatim, quando aliquis aut in funere parentum, aut anniuerſario, vel legato die epulas exhibebat ferales: publice, quando celebrabantur Feralia. *Feralia* vero *ab infereis, & ferendo, quod ferunt tunc epulas ad ſepulchrum, quibus ius ibi parentare,* Varrone auctore dicebantur. Erantque Dijs Manibus Feralia dicata, quæ menſe Februario celebrantur. vnde in hoc menſe Ouidius.

De Ling. Lat. lib. 5. *Feſt. Lit. F.*

Faſtor. lib. 2.

Eſt honor & tumulis animas placare paternas,
Paruaque in exſtructas munera ferre pyras.
Parua petunt Manes. pietas pro diuite grata eſt
Munere. non auidos Styx habet ima Deos.

Ling. Lat. lib. 5.

Itaque ex Varronis ſententia *ab Dijs inferies Februarius appellatus, quod tum heis parentetur.* Auſonius

De Menſib. in Edyl.

Poſt ſuperum cultus, vicino Februa menſe
Dat Numa cognatis Manibus inferias.

Recte *Numa*; quia eum Feralium auctorem Romani voluerunt.

Hoc tempore nec ad Deorum ſuperorum aras accedere, nec nuptias celebrare fas erat. Ouidius

Faſt. lib. 2.

Conde tuas Hymenæe faces: & ab ignibus atris
Aufer: habent alias mœſta ſepulchra faces.
Di quoque templorum foribus celentur opertis:
Thure vacent aræ: ſtentque ſine igne foci.
Nunc animæ tenues, & corpora functa ſepulchris
Errant: nunc poſito paſcitur vmbra cibo.

De cibo autem, qui Manibus exhibebatur, non licebat cuipiam guſtare; & ſi quis de illo furtim quidquam abſtuliſſet, certam ei perniciem ominabantur veteres. vnde alicui ſummam imprecaturi mendicitatem, feralem cœnam vorandam vouebant. Diram nempe habendi auiditatem, & extremam auaritiam alicui exprobrantes, illum ab epulis Dis Manibus ſacris abſtinere non poſſe dicebant.

Kirchman. De Funer. lib. 4. cap. 5.

Cibi vero, quibus in Deorum Manium ſacris, & feralibus cœnis vtebantur antiqui, erant, faba, apium, lentes, lactuca, offæ: & propterea *fabam nec tangere, nec nominare Diali Flamini licebat, quod ea putaretur ad mortuos pertinere. Nam & Lemuralibus iaciebatur laruis,*

Alex. ab Alex. Gen. l. 3. cap. 13 & Lib. 5. c. 6

uis, & parentalibus adhibebatur ſacrificijs, & in flore eius luctus literæ *Lit. F.*
apparere videbantur: auctor eſt Feſtus. *Ob hæc etiam Pythagorica ſen-*
tentia damnata: vt alij tradidere, quoniam mortuorum animæ ſint in ea. *Hiſt. Natur.*
Qua de cauſa parentando vtiq; aſſumitur. ita Plinius. Hoc & noſtras mulie- *lib. 18. c. 12.*
res obſeruare mihi perſpectum eſt; cum die ſecunda Nouembris, qua defunctis parentatur, fabam non dare pauperibus à religione alienum credant.

Apium quoque in feralibus cœnis locum habebat: ideo *ad cibos non admittendum, immo omnino nefas: nam id defunctorum epulis dica-* *Hiſt. Natur. lib. 20. c. 11.*
tum eſſe, teſtatur Plinius. Quod forſan imitantur mulierculæ noſtrę, cum in mortuorum inferijs fabam apio conſperſam pauperibus diſtribuant. Lens quoq; inter ferales epulas erat: quia, vt notat Caſaubonus in animaduerſionibus ad Athenęum, *Tragica res eſt lenticula, ait Cynul-* *Lib. 4. cap. 15.*
cus: reſpiciens eo ni fallor, quod tragici quidem poetæ eius leguminis ſæpiuſcule, & frigidiuſcule meminiſſent. Lactuca pariter cibus erat mortuorum. Nam ad lactucam Adonidem ab Apro occiſum, cum eo confugiſſet, obſeruat ad Athenæum Caſaubonus. [illegible] hac de cauſa *Lib. 2. cap. 27.*
feralis erat. Præter hæc obſeruo panem, oua, ſalem, liba, carnes, pulticulam in feralibus cœnis interueniſſe: de quibus Kirchmannus, ſolertiſſimus rituum funebrium indagator, conſulatur. *Lib. 4. cap. 7*

A publicis epulis feralibus priuatæ nihil erant diuerſæ, ſed duplicis ordinis. Nam aliæ dabantur, cum amici, & ſanguine iuncti ad ſepulchra parentum, vel propinquorum ſuorum conuenirent; aliæ vero, ex perpetuo alicuius legato, ſtatuto quotannis die adimplendo. Huius autem ritus apud agricolas noſtros adhuc perdurat memoria. Dum enim ſuos mortuos condunt, omnes affines, & neceſſarij adſtant: peracto funere ad mortui domum regrediuntur; ibique lagana apio ſparſa, & ſubcinericeam offam comedunt: qui ſunt cibi forſan parum diſſimiles pulticulæ, & offæ veterum. Quem morem Romani noſtris maioribus non tradiderunt, ſed Phryges reliquerunt poſteris. Epulabantur enim Troiani, ex Homeri ſententia poſt defunctorum ſepulturam. Ita poſt tumulatum Hectorem. *Iliad. lib. 24*

Aggeſto autem tumulo redierunt: deinde vero
Bene collecti epulati ſunt valde ſplendidum conuiuium
Ædibus in Priami à Ioue nutriti regis.
Sic illi curarunt funus Hectoris equum domitoris.

49. SALVIO] Saluia gens quamuis primo plebeia, vetus & honeſta tamen. *Maiores Othonis orti ſunt oppido Ferentino familia ve-* *In Othon.*
tere, & honorata, atque ex principibus Etruriæ, ita habet Suetonius. Qui *cap. 1.*
pariter oſtendit, hanc gentem ob L. Othonis, M. Saluij Othonis Imp. patris merita, à Claudio inter patricias adlectam fuiſſe. *Sueton. ibi.*

NIGELLO] Cognomen hoc à colore depromptum eſt, cum

Nigellus idem ſit ac parum niger. Diminutiua autem adhibentur blandiendi gratia, vt erga pueros ſolemus.

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 71. In Scardeonio hác inſcriptionem geminatam reperio, quę tamen apud Baſſanos vna tantum eſt. Sed fortaſſe eam geminat Scardeonius, quia in prima BRICENI pro BRICENIO legit, in ſecunda vero omnia *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 74.* ſic inuertuntur.

C. BRICENIO C. F.
CLEMENTIS ET
COELIAE VCHINI
VXORI
LOCVM DEDIT
L. SALVIONIO ELLO
ET
SVAVIA IVCVNDA.

Fol. 764. n. 3. Gruterus vero ſub titulo affectus coniugum, ſe hanc eandem è Scardeonio excerpſiſſe fatetur: illam tamen, non vt eſt apud Scardeonium, ſed provt legitur in ſaxo, deſcribit. Apud quem pariter obſeruo, ſaxum hoc aliquando fuiſſe in mœnibus ad portam de Auantio (verum Scardeonij æuo apud Baſſanos, vbi & nunc reperitur, extabat) Gruterum vero ipſum hoc habere ex Petri Appiani, & Bartholomęi Amantij collectione monumentorum Sacroſanctæ Vetuſtatis totius *Inſcript. Ital. fol. 335* orbis, qui ante Scardeonium huic ſtudio vacauerunt: apud quos ſcriptum video ſupra hanc inſcriptionem: *Paduæ in muro Ciuitatis apud portam Sanctæ Mariæ de Auantio.* Sed apud illos vox CLEMENTIS mutetur, vt in lapide eſt, in CLEMENTI, addanturque.

SALVIO NIGELLO
ET
SALVIAE IVCVNDAE

quæ ibi deficiunt.

50. FLAVIVS] Gentem Flauiam plebeiam fuiſſe humilis for- *Hiſt. lib. 9.* tunæ, teſtatur Liuius. *Eodem anno C. Flauius Cn. filius ſcriba, patre liberti-*

libertino humili fortuna ortus, ceterum callidus vir & facundus, ædilis curulis fuit. Attamen magnam habuit auctoritatem, vtpote qui *Ciuile ius repoſitum in penetralibus Pontificum euulgauit, faſtoſque circa forum in albo propoſuit, vt quando lege agi poſſet ſciretur.* Omnium tamen maximum eſt, quod cum prius nemo id tentaſſet, *ædem Concordiæ in area Vulcani ſumma inuidia nobilium dedicauit, coactuſque conſenſu populi Cornelius Barbatus Pontifex Maximus verba præire, cum more maiorum negaret, niſi Coſ. aut Imperatorem poſſe templum dedicare.* In hac gente Conſules nonnullos obſeruo: ante Imperatores vnum cognominatum Fimbriam; ſub Imperatoribus vero aliquot, Sabini, Apri, Tertulli, Clementis cognomine. Sed quod auguſtiſſimum, tribus quoque Imperatoribus emicuit *gens Flauia: obſcura illa quidem, ac ſine vllis maiorum imaginibus;* ſiquidem Veſpaſiani Imperatoris auus *Titus Flauius Petro municeps Reatinus, bello ciuili Pompeianarum partium centurio, incertum ſponte an euocatus, profugit ex Pharſalica acie, domumque ſe contulit. vbi deinde venia & miſsione impetrata, coactiones argentarias factitauit.* *Liu. ibid.* *Idem ibid.* *Faſtor. lib. 1.* *Faſtor. lib. 2.* *Sueton In Flau. Veſpaſ. cap. 1.* *Idem ibid.*

STABILIS] Hoc cognomen ex eorum eſt claſſe, quæ à virtutibus profecta ſunt; cum ſtabilis hominem firmum & conſtantem indicet.

ADLECTVS DECVR.] Id eſt ADLECTVS DECVRIO. Adlecti erant illi, qui nec è Patrum, nec e Patrum conſcriptorum erant ordine, ſed ipſorum deficiente numero in Senatum cooptati, ſeu adſciti. Nam Feſti auctoritate, *Adlecti dicebantur apud Romanos, qui propter inopiam, ex equeſtri ordine in ſenatorum ſunt numerum adſumpti. Nam patres dicuntur qui ſunt patricij generis: Conſcripti qui in ſenatu ſunt ſcriptis adnotati.* Vbi propter inopiam non intelligendum eſt de inopia ipſorum, qui adlegebantur, ſed de inopia ſenatorij ordinis: quod ſæpe factum eſſe ad hunc locum Antonius Auguſtinus notauit; ac monuit totum hunc locum Pauli fuiſſe, Feſti, abbreuiatoris. *De Verb. Signif.*

DECVRIO] Decuriones non intelligo hic, de quibus Feſtus: *Decuriones appellantur, qui denis equitibus præſunt*: ſed coloniarum, de quibus Suetonius in Auguſto. *Excogitato genere ſuffragiorum, quæ de magiſtratibus vrbicis Decuriones colonici, in ſua quiſque colonia ferrent.* Hi ſua in vrbe eandem, quam Senatores Romæ, obtinebant auctoritatem. Nam qui in Conſilijs Reipub. municipalis eſſe poterant, Decuriones dicebantur; ſic vocati, vt notat ex Pomponio Sigonius, *quod initio, cum coloniæ deducerentur, decima pars eorum, qui deducerentur, conſilij publici gratia conſcribi ſolita ſit.* Id ſi verum, pace eruditiſſimi Panuinij, in omni colonia, vt ipſe in Antiquitatibus Veronenſibus tradit, centum Decuriones non erant; ſed modo plures, modo pauciores pro magnitudine coloniæ; ſiue vt melius dicam, pro numero *Idem ibid.* *Cap. 46.* *De Antiq. Iur. Ital. lib. 2. cap. 4.* *Lib. 2. cap. 4.*

gentis in colonia deductæ. Decurionum conſilio, & auctoritate reliquus coloniæ populus regebatur, nec Duumviri aut Quatuorviri, qui Conſulum locum obtinebant, niſi ex Decurionibus eligebantur. Decurionum autem, vt & Senatorum Romanorum, cenſus obſeruabatur. Propterea nemo in Decurionum numerum erat adſcriptus, qui, vt ex Plinij ſecundi epiſtolis tradit Sigonius, centum millium non fuiſſet.

Pannin. Antiq. Veron. lib. 2. cap. 31

De Antiq. Iur. Ital. lib. 2. cap. 4.

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 70.

In hoc monumento, vbi Scardeonius habet DILECTO, reponas ADLECTO, vt in lapide.

52. CÆSIDI] Hanc gentem inter plebeias Romanas Panuinius recenſet.

HERMEROTIS] Mercurij & Amoris aſſeclas puto Hermerotes dictos. Herma enim Mercurius à Græcis vocatur; Eros Amor eſt.

CÆSIDIÆ LIBERTÆ, ET CONIVGI] Libertati reſtituta hæc mulier, gentilicium Patroni nomen ſortita eſt; vt ferme omnes quæ manumittebantur: quæ & in maritalem ſubinde thalamum recipiebantur.

53. IIIIII. VIR. AVG.] Videlicet SEVIR AVGVSTALIS. Seuiros, vel Sexuires, aut Sextumuiros Auguſtales declarat Panuinius. *Poſt Auguſti mortem atque conſecrationem, in omnibus orbis Romani Colonijs & Municipijs, quemadmodum Romæ, nouum in Auguſti honorem Sacerdotium inſtitutum eſt. Nempe Flamen vnus & VI viri Auguſtales, ob id vocati, quod ſacra Auguſto facerent in ea colonia.* Vnde Caſaubonus ad cap. 18. Tranquilli in Auguſto obſeruat, quod Nicopoli *erat apex honorum omnium, Auguſti Sacerdotium. Quare etiam anno nomen dabat Sacerdos Auguſtalis, & in ſcribendis publicis, aut priuatorum contractuum inſtrumentis, ad tempus notandum, nomen eius aſcribebant.* Sed non tantum Nicopoli, verum etiam Romæ Auguſtale ſacerdotium in ſumma veneratione erat; cum & Tib. Claudius, & Ser. Galba in album Suetonio teſte adſcripti fuerint. De Claudio hæc profert. *Senatus quoque, vt ad numerum Sodalium Auguſtalium ſorte ductorum extra ordinem adijceretur, cenſuit.* De Galba vero: *Ob res, & nunc in Africa, & olim in Germania geſtas, ornamenta triumphalia accepit, & Sacerdotium triplex, inter XV viros, ſodaleſque Titios, item Auguſtales cooptatus.*

Antiq. Veron. lib. 2. c. 32.

Cap. 6. in Claud.

In Galb. c. 8.

54. VOLVMNII] De hac gente nihil apud Vrſinum: Panuinius tamen eam & patriciam, & plebeiam facit. In patricia minorum gentium enumerat conſules Amintium & Gallum, in plebeia conſules, Flammam, Violentem, Eutrapelum, cognominatos.

56. M. AGRIPPA] De hoc monumento nihil reſtat, niſi hoc nomen in candidiſſimo marmore literis cubitalibus inciſum. Fragmentum forſan fuit alicuius monumenti, in publico loco erecti, clariſſimo

riſſimo illi M. Vipſanio Agrippæ, ab auo Auguſto adoptato, coronaq; roſtrata, & quidem aurea, ob deuictum Sextum Pompeium donato. *Vel. Pater. Hiſt. Rom. lib. 2.*

Ceterum *in pedes procedere naſcentem, contra naturam eſt, quo argumento eos appellauere Agrippas, vt ægre partos*: ita Plinius. Ideoque cognomen Agrippæ ob ortum impoſitum erat, quod ominoſum Plinius loco citato eſſe voluit: quoniam *ritu naturæ capite hominem gigni mos eſt, pedibus efferri.* *Dio. lib. 4. Hiſt. Nat. lib. 7. cap. 8.*

60. CVRATORIS ILLYRICI] Hoc fragmentum magni cuiuſdam monumenti fuiſſe, indicio ſunt vnciales literæ, nitidumq; marmor ex omni parte fractum. Sed quid ſibi voluerit, minime apparet, cum tantum remaneant hæc vocabula VRATORIS ILLYRICI. quibus à me ſubſtitutum fuit C. vt legeretur CVRATORIS ILLYRICI. Curatores operum publicorum, viarum, aquarum, aluei Tiberis, frumenti populo diuidundi, vidimus iam cum Suetonio, dum de curatoribus ab Auguſto inſtitutis egimus. Alexander autem Seuerus *fecit Romæ curatores vrbis quatuordecim, ſed ex conſularibus viris; quos audire negotia vrbana cum præfecto vrbis iuſsit, ita vt omnes aut magna pars, adeſſent quum acta fierent.* Hæc Lampridius. Ex horum numero Curatores Prouinciarum petitos credo, cum aliam ipſorum originem non reperiam. Nam vt Proconſules in aliquas Prouincias ab Imperatoribus ablegabantur, ſic Curatores in alias, ac præcipue in Illyricum, forſan ſimili auctoritate mittebantur. Ita ſuadet Epiſtola Valeriani, ad Ablauium Murænam P.P. data, in qua de Curatore Illyrici, vna cum Proconſule Africano ac Præfecto Ægypti loquitur: quam in Claudio Trebellius Pollio recenſet; vbi de ipſo Claudio inter cetera hæc Valerianus protulit. *Sane ſcias tantum ei à nobis decretum ſalarij, quantum habet Ægypti præfectura; tantùm veſtium, quantum proconſulatui Africano detulimus; tantum argenti, quantum accipit Curator Illyrici Metatius.* Quod autem Curatoris dignitas ſumma fuerit in prouincia vel ciuitate eius curæ demandata, ex Caſſiodoro colligo; cuius hæc ſunt verba: *Et ideo ab indictione illa illius ciuitatis curam ad te volumus pertinere. Vt laudabiles ordines curiæ ſapienter gubernes: moderata pretia ab ipſis, quorum intereſt facias cuſtodiri. Non ſit merces in poteſtate ſola vendentium, æquabilitas grata cuſtodiatur in omnibus. Opulentiſsima ſiquidem & hinc gratia ciuium colligitur, ſi pretia ſub moderatione ſeruentur. Vt vere curatoris impleas officium, cum tibi ſolicitudo fuerit de vtilitate cunctorum.* *In Aug. cap. 57.* *In Alex. Seuer.* *In D. Claud.* *Variar. lib. 7. n. 12.*

61 Epitaphium tandem in hiſce ædibus, quod quatuor Græcis verſibus expreſſum, paucis additis in latino hexaſtico, apud Auſonium in epitaphijs Heroum, eodem ferme ſenſu legitur, ex Græco monumento mutuatum ſuſpicor; cum monitu clariſſimorum virorum Octauij Ferrarij, & Ioannis Cottunij Equitis hoc idem habeatur Anthologiæ

Græ-

Græcæ lib. 3. cap. vltimo, in philoſophos. Auſonij Epitaphium hoc eſt.

Diogeni Cynico, in cuius ſepulchro pro titulo canis ſignum eſt.
XXXI.

Dic canis: hic cuius tumulus? Canis. At canis hic quis?
Diogenes. Obijt? Non obijt, ſed abit.
Diogenes cui pera penus; cui dolia ſedes,
Ad manes abijt? Cerberus ire vetat.
Quonam igitur? Clari flagrat qua Stella Leonis.
Additus eſt iuſtæ nunc canis Erigonæ.

Græcum in Anthologia hoc extat.

Εἰπὲ κύων, τίνος ἀνδρὸς ἐφεστὼς σῆμα φυλάσσεις;
Τοῦ κυνός. ἀλλὰ τίς ἦν. οὗτος ἀνὴρ ὁ κύων;
Διογένης. γένος εἰπέ. σινωπεύς. ὃς πίθον ᾤκει,
Καὶ μάλα. νῦν δὲ θανὼν ἀστέρας οἶκον ἔχει.

Quod ſic elegantiſſimus Cottunius Latine vertit.

Dic canis, cuius viri ſuperſtans tumulum cuſtodis?
Ipſius canis. At quis erat hic vir canis?
Diogenes. genus narra. Sinopenſis. ille qui dolium habitabat?
Certe. nunc autem vita functus aſtra domum habet.

Græcum vero epitaphium Anthologiæ, cum ab hoc, quod in antiquiſſimo iſto lapide exſculptum eſt, prorſus nihil diſcrepet, hinc in Anthologiam traductum opinor.

Iam vero in fine, priuſquam huic domui valedicamus, operæ pretium facturum me duxi, ſi afferrem obſeruationem conſideratione digniſſimam, circa monumentum vigeſimo ſeptimo loco à nobis propoſitum; baſin nimirum illam marmoream, inſculptis ex omnibus quatuor lateribus literis Græcis inſignem; quamque ſtudio Benedicti Siluatici, ad Ampliſſimum Virum Ioannem Piſaurum aſportatam, fol. 99. indicauimus. Arbitratur enim Andreas Muretus, arctiſſima mihi neceſſitate coniunctus, vir morum candore, tum mathematices & cultiorum literarum peritia ſingularis, Sereniſſimæ Reipubl. Venetæ *Littoralium munitionum* (vt vocant) *Superintendens*, iſtud monumentum Patauinum non eſſe, ſed Alexandri Baſſani ſolertia, ex aliquo eorum locorum, quæ peragrauit Æneas, huc fuiſſe aduectum. Cui opinioni & ego libenter ſuffragor; cum ſatis conſtet, Æneam, ante-

anteq́uam ſedem in Italia fixerit, compluribus annis erraſſe, aduerſaque iactatum nauigatione, & ad diuerſa littora delatum, quibuſbuſdam in locis aliquamdiu moratum fuiſſe.

Primum enim ad peninſulam Pallenen appulit; conditoq; Veneri templo, & oppido, quod à ſuo nomine Æneam appellauit, in inſulam Delum, & inde in Cytheram deuenit: vbi pariter Veneri templum erexit. Poſtea cum non longe à Peloponneſo in Chinætiæ promontorio erroris ſui ſocium ſepeliri curaſſet, Zacynthum delatus, aliud Veneri templum excitauit. Inde Leucadem petijt, ædificatoque & ibi Veneri fano, Actum promontorium attigit: vbi Veneris Aeneadis templum conſtruxit. Ambraciam etiam & Buthrotum vrbes adijt, Epiri item & Anchiſæ portum, vbi nouum Veneri templum dicauit. Tandem traiecto Ionio mari *non vno loco exſcenſum e nauibus in Italiam fecit*; vt ait Dionyſius, qui ampliſſime Aeneæ nauigationes & errores conſcripſit. Vnde veroſimile Mureto videtur, in aliquibus dictorum locorum, inferioribus ſeculis Aeneæ, in tranſitus memoriam, tale monumentum erectum fuiſſe. *Antiq. Rō. lib. 1.*

1	2	3	4
SIGNVM	TRANSEVNTIS	ÆNEÆ	TROIA INCENSA

Hæc autem in gratiam ſingularis amici dicta ſint, meliori aliorum iudicio ponderanda.

IN ÆDIBVS GVIDONVM.

PRope Baſſanos S. Ioannem verſus, honeſti hi ciues Patauini elegantes ſatis ædes poſſident, in quibus ſtudio Vinciguerræ Campiſampetri, viri modeſtia ac eruditione præſtantis, amicique mei ſingularis, duo hæc fragmenta luſtrare licet. Primum in fruſto prægrangrandi omnino fracto marmoreæ aræ; alterum in decurtato lapide. Hoc etiam loco inſpicitur ſepulchrale monumentum, cum viri ac mulieris figuris, in quo penitus literæ periere: id ſuo loco curabimus delineari.

1	2
In Horto	*In Area*
SEX · PETRONIVS	. . . .
. . . .	. . . .
. . . .	. . . .
. . . .	IN . F . P. X. RETR .P.XXIII.
. . . .	H . M . H . N . S.

IN ÆDIBVS FAMILIÆ FRIGIMELICÆ.

INter inſignes ædes, quæ ſunt in vico poſt ædem cathedralem, haud procul à Tadorum ponte, illæ Prænobilium ciuium Patauinorum de FRIGIMELICA obſeruantur. Hę antiquitus Genuariorum fuerunt, quorum gens olim Patauij claruit, nunc vero extincta eſt. Ad Frigimelicas tranſierunt cum Sophia, Thomæ Genuarij celeberrimi Iuriſconſulti, publicique in patrio gymnaſio legum interpretis filia, Iacobo Frigimelicæ deſponſata. Eas autem Franciſcus Frigimelica inter ſuæ ætatis medicos illuſtriſſimus ad poſterorum commodum in præſentem formam redegit. Illuſtribus omni æuo gens Frigimelica claruit viris; maximeque Franciſco, qui ob doctrinæ famam à Iulio III. Pontifice magnis pollicitis Romam accitus, intra paucos menſes, in Conclaui Marcelli II. & Pauli IV. vna cum Ioanne Maria fratre commoratus, poſtmodum ab ipſo Paulo IV. magnis donatus muneribus in patriam reuerſus eſt. Viuunt hodie Antonij ſingularis viri filij, Iacobus Diui Stephani Eques, Octauius Iuriſconſultus, & Hieronymus medicinæ doctor, qui veſtigijs Franciſci inhærens ætate florenti eo progreſſus eſt, vt non inferiorem nominis celebritatem ſibi comparauerit. Nam & primam medicinæ practicæ extraordinariæ cathedram ſumma cum dignitate ſuſtinet, & pulſuum, & vrinarum theoricam, & practicam doctrinam, in D. Franciſci Noſodochio omnium cum applauſu tradit. In harum itaque ædium veſtibulo rude ſaxum eſt, domus in ruderibus vt creditur repertum, hiſce inſignitum characteribus.

Scard. lib. 2. Claſs. 8.

Idem lib. 2. Claſs. 9.

APVD RIDIOS.

AEdibus illorum de Frigimelica Cathedralem verſus baſilicam proxime adhæret domus familiæ Ridiæ, quæ priſtinam etiamnum Patauij amplitudinem retinet. Celebrem eam reddiderunt omni æuo viri literarum & armorum gloria illuſtres: præcipue vero anno ſupra milleſimum quadringenteſimo, Daniel iuris ciuilis in patrio Gymnaſio accuratiſſimus interpres. Ab hac ipſa ſtirpe deſcendit Nicolaus, medicus magni nominis, nec inferioris poeta; vt qui prognoſtica medica ægrotorum, metricis numeris adſtricta, poſteritati tradidit. Innotuit præterea Matthæus Ridius Hetruſci ſermonis elegantia; illius maxime, quo ruſtici noſtri vtuntur: quemadmodum eius opera, ſumma Venere aſperſa, & referta feſtiuis leporibus, ſatis declarant. Ceterum nemo ferme omnium magnitudine nominis æquat Antonium Ridium, non ſolum inter familiæ ſuæ, ſed & patriæ noſtræ ſuprema decora merito annumerandum. Romam enim profectus, tantam in bellicis expeditionibus famam ſibi comparauit, vt ſub Martino v. & Eugenio IV. Summis Pontificibus Caſtello Sancti Angeli præfici meruerit. Quam prouinciam ea dignitate ſuſtinuit, vt Eugenius IV. in raræ virtutis ac fidei erga Romanam Rempub. teſtimonium, ipſi ſtatuam equeſtrem ex ære in valuis æneis D. Petri in Vaticano, aliam è marmore in veſtibulo Templi S. Mariæ Nouæ, quæ etiamnum conſpicitur, poni curauerit. Hoc vero ſeculo ad maiorum ſuorum gloriam æquo paſſu contendunt, Nicolaus & Marcus iuriſconſulti & aſſeſſores grauiſſimi: imo Nicolai in iuuenili ætate virtus tanti æſtimata fuit, vt per omnes terreſtres Reipublicæ Venetæ ciuitates aſſeſſoris munere decoratus ſit; vixque ſeſqui menſis interceſſerit, ex quo patriç redditus modica quiete frui poteſt. In horum itaque ædibus tale monumenti fragmentum reperitur.

Scard. Lib. 2. Claſſ. 8.

Idem Lib. 2. Claſſ. 9.

Idem Lib. 2. Claſs. 11.

Idem Lib. 3. Claſs. 13.

GENIO . DOMNOR . CERERI
T . POBLICIVS . CRESCENS . LARIBVS
PVBLICIS . DEDIT . IMAGINES . ARGENT . DVAS
. . . .

GENIO] De genio multa Cenſorinus de Die Natali, Iamblichus De Myſterijs, Apuleius de Deo Socratis, & Arnobius Aduerſus Gentes. Vnde nihil poſt tantos viros mihi ſuppetit, niſi vt obſeruem, Genios fuiſſe varios apud Ethnicos, diuerſaq; pro ipſorum arbitrio ſuperſtitione cultos. Vnde Ciuitatum Genij deprehenduntur apud Arnobium; & paſſim videmus, Genio Auguſti, Genio Populi Romani, Genio Loci, Genio Lauacrorum, Genio Theatri, Genio Cęſarum, Genio Conſeruatori Horreorum, Genio Exercitus; ne pene infinita hic referam epitheta, quæ Genio data in monumentis, & numiſmatibus videre licet. Cap.3. Aduerſ. Gent. Lib.3.

DOMNOR.] Loco DOMINORVM apud antiquos, vt ſatis liquet ex numiſmatis Iuliæ Piæ Auguſtæ, Septimij Seueri vxoris, quæ nuncupatur IVLIA DOMNA; & ex iuriſconſultorum libris, qui aliquando Domna pro Domina habent. Verum vox iſta Dominus diuerſimode ab antiquis vſurpata fuit: Deos enim Dominos dictos fuiſſe Lucretius Carus demonſtrat. L.38.§.Lucius de Legat.2. De Rer. Nat. lib.2.

Quæ bene cognita ſi teneas, natura videtur
Libera continuo dominis priuata ſuperbis.

Et cum eo Virgilius de Cybele.

Et iuncti currum dominæ ſubiere Leones. Aeneid. lib. 3.

Reges quoque, & Imperatores Dominos nuncupatos fuiſſe paſſim cognoſcitur: nam de moriente Camilla Virgilius.

Concurrunt trepidæ comites, dominamque ruentem
Suſcipiunt. Lib. 11.

Claudius quoq; apud Suetonium poſt Meſſalinam occiſam, *paulo poſt quã in triclinio decubuit,* cur domina non veniret *requiſiuit*. Sed Auguſtus *Domini appellationem, vt maledictum, & opprobrium ſemper exhorruit. Cum ſpectante eo ludos pronuntiatum eſſet in mimo,* O dominum æquum & bonum! *& vniuerſi quaſi de ipſo dictum exſultantes comprobaſſent: & ſtatim manu vultuque indecoras adulationes repreſsit, & in ſequenti die grauiſsimo corripuit edicto, dominumque ſe poſthac appellari, ne à liberis quidem aut nepotibus ſuis, vel ſerio vel ioco, paſſus eſt.* Serui itidem heros ſuos Dominos appellabant: vnde Martialis in Soſibianum ſic iocatur.

Suet. in Aug. c. 53.

Lib. 1. Epig. 82.

E ſerua ſcis te genitum, blandeque fateris,
Cum dicis dominum, Soſibiane, patrem.

Præterea viros ignotos & fortuito obuios antiqui Dominorum nomine ſalutabant: vnde idem Martialis ad Priſcum.

Lib. 1. Epig. 113.

Cum te non noſſem, dominum regemque vocabam,
Cum bene te noui, iam mihi Priſcus eris.

Maritos quoque Dominorum titulo honoratos, notat inter cetera Nonius Marcellus ad illud Virgilij:

Aeneid. lib. 4.

——— connubia noſtra
Reppulit, ac dominum Aeneam in regna recepit.

Cui ad hunc locum Seruius ſubſcribit.

De Die Nat. cap. 3.

LARIBVS PVBLICIS] *Eundem eſſe Genium, & Larem multi veteres memoriæ prodiderunt*, vt ait Cenſorinus: de quibus fuſe apud auctores prædictos, qui de Genio ſcribunt. Lares alij erant publici, alij priuati, qui & familiares dicebantur. Publicis Romæ Templum & Lucus fuerat conſecratus: Priuati diuerſi pro varietate voluntatum fuere. Lares alij Vrbani, de quibus Martialis:

Lib. 3. Epig. 31.

Vrbanique tenent prædia multa Lares:

alij Permarini, quorum meminit Liuius. Siquidem M. Æmilius Lepidus *dedicauit ædem Larium permarinorum in campo. vouerat eam annis quadraginta ante L. Aemilius Regillus*. Hoſtilios Lares Feſtus deſcribit, dicitque, quod veteres *Hoſtilijs Laribus immolabant, quod ab his hoſtes arceri putabant*. Grundulium Larium, & Larium vicorum & itinerum meminit Arnobius, qui non minus fuſe quam erudite in Lares ludit. Querquetulanos Lares, & Rurales obſeruare quiſque poteſt apud Religioſiſſimum Epiſcopum Tomaſinum in ſuo *De Donarijs*; vbi fuſe *Vota Genio & Laribus dicata* perpendit.

Hiſt. lib. 40.

Lit. H.

Aduerſ. Gent. lib. 1. & 3.

Cap. 8.

IMAGINES ARGENT. DVAS] Si mutilum, & ferme exeſum non eſſet monumentum, Donarium iſtud argenteum, Genio Dominorum, & Laribus Publicis conſecratum, cuius generis eſſet, atque in quem finem dicatum, appareret: verum temporis ſæuitia hoc nobis denegauit, nec aliud cognoſcendum reliquit, niſi quod cum lapide ipſo deuouerat IMAGINES ARGENTEAS DVAS. T. PVBLICIVS CRESCENS.

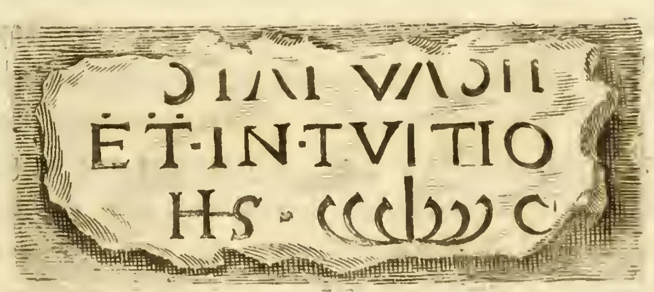
IN AEDIBVS SANDELLIORVM.

A Cathedralis Templi vico recta verſus forum vinarium pergenti, haud procul à Monte Pietatis, ædes occurrunt, quondam Sandelliorum, honeſtæ Patauij familiæ: quam noſtra ætate illuſtrauit Martinus, Presbyter ac iuris vtriuſque Doctor, vir ſane doctus, politiorumque literarum notitia clarus. Hic cum Eccleſiæ parochiali Sancti Martini præeſſet, anno ſexcenteſimo vigeſimo ſeptimo ſupra milleſimum eius reſtaurationi intentus, hoc inuenit fragmentum: quod cum ipſa domo nunc in cuiuſdam cauſidici poteſtatem venit. Circa id vix aliud addere licet, quam quod ſubtiliſſimus Pignorius in epiſtola ad Martinum Sandellium, fuſe, accurate, ac erudite obſeruauit. Eam hic ſubnectere, apprime neceſſarium iudicaui.

L. P. MARTINO SANDELLIO *Epiſt. Symbol. epiſt. 40.*

I. C. VIRO REVERENDO

Fruſtum veteris inſcriptionis e marmore Pario, notatum elegantiſsimis characteribus, à ſeculo vt videtur Auguſteo, in Templo D. Martini nuper effoſſum, cui tu merito praees, poſtulas tibi explicari; notis videlicet implicitum, & à corpore ſuo auulſum. Num ego tibi, Amice, gentem Aſclepiadarum videor attingere cognatione? An vero profiteri me cenſes diſciplinam Cornelij noſtratis? Verum age experiamur. Fruſtum eiuſmodi.

Continet autem, quantum ego conijcio, ſummam pecuniæ legatæ in tuitionem monumenti alicuius. Hæc enim erat ſolemnis formula legandi: cuius veſtigium extare in vetere Gallica inſcriptione apud Gruterum. CLI. *6. ſunt qui credunt. ego non item.*

QVOD.

QVOD . IN . AGRO
PROPRIO . CONSTITVTVM . TVEN
TIONI . OMNIVM . VOLVERVNT
ESSE COMMVNE . &c.

Ibi enim Tuentio eſt inſpectio, non tutela Monumenti, cuius penes accuratiſsimum Briſſonium lib. VII. *Formularum extat mentio accurata, quam confirmant veteres Inſcriptiones apud Gruterum* CCCXCIX. I. DCXL. II. *At ſumma pecuniæ valde ingens. fateor, & ſcio Ariſtotelem Lib.* IV. *Ethic. Cap.* II. *monere, non eodem ſumptu Fanum, & ſepulchrum ædificandum eſſe. Verum noſtri maiores inſanierunt circa hæc annorum ludibria; tanquam ſepulchra eorum eſſent, vt inquit Regius Pſaltes Pſal.* XLIIX. Domus illorum in æternum. *Et hiſce delirijs compeſcendis inſudarunt quandoque præceptis & monitis Leges & Legum Conſulti. at præualuiſſe hic etiam præpoſterum luxum, teſtes ſunt inſanæ ſubſtructiones aliquot, quas temporis edacitas minimum attigit, vt in Munatij Planci Oratoris, & Metellæ Q. Cretici filiæ Mauſolæis videre eſt. Hæc erit Hiſtoria, ſeu verius fabella Deiphobi tui vir amice. an vero ille, vt alter Priamides olim Aeneam, me ſit compellaturus,*

——— nihil o tibi amice relictum eſt
Omnia Deiphobo ſoluiſti, & funeris vmbris

ego quidem neſcio: tu ſcies, qui illum habes contubernalem, & cum illo vna omnis Antiquitatis penitiſsimæ notitiam. Vale.

De Ling. Lat. lib. 5. H—S] Quæ SESTERTII eſt nota. Quid autẽ eſſet Seſtertius nobis ſcriptum reliquit Varro. *Seſtertius, quod ſemiſtertius. Dupondius enim, & ſemis antiquus Seſtertius eſt: & veteris conſuetudinis, vt retro æra dicerentur, ita vt ſemis tertius, ſemis quartus pronuntiarent. Seſtertius igitur ab ſemis tertius dictus.* Quantum autem valuerit Seſtertius, ex Feſto habetur. *Seſtertius dicitur quarta pars denarij, quo tempore is* *Lit. S.* *decuſsis valebat, id eſt dupondius & ſemis.* At Seſtertij auctum fuiſſe *Hiſt. Nat. lib. 33. c. 3.* pretium demoſtrat Plinius. *Poſtea Annibale vrgente, Q. Fabio Maximo dictatore aſſes vnciales facti; placuitque denarium* XVI *aſsibus permutari, quinarium octonis, ſeſtertium quaternis.* Sed hoc extra militaria ſtipendia, nam ſtatim ſubdit: *In militari ſtipendio ſemper denarius pro decem aſsibus datus.* quod forſan & de Seſtertij pretio accipiendum eſt.

Verum Seſtertius maſculini generis erat quarta pars denarij, Budęi au- *Breuiar. de Aſſe.* ctoritate, valebatq; vt ait ipſe, *decem Turonicis denariolis, & ſemiſſe:* vel vt

infra

infra oſtendam, tribus ſolidis cum ſemiſſe Sereniſſimæ Reipub. Venetæ. Seſtertium autem generis neutrius mille ſeſtertios maſculini generis, paruos dictos, valebat. Ideo mille Seſtertij vnum Seſtertium erant: Seſtertium vero viginti quinque coronatos, ſeu Philippicos recipit; vt obſeruare licet ex computationibus Budæi, Iuſti Lipſij de Re Nummaria, cuius poſthumum opus habemus beneficio eruditiſſimi, ac ſuauiſſimi Ioannis Rhodij amici noſtri, quem meæ, ſi qua eſt virtutis ſtimulatorem, & cultorem reciproco amore & veneratione proſequor. Cum itaque coronati Budæi, & Philippici Lipſij conueniant cum Scutis Venetis, quæ ſeptem librarum pretio, nempe ſolidis CXL. Sereniſſimus Princeps expendit, viginti quinq; ſcuta Veneta pariter Seſtertium conficient. Et cum iſta XXV. ſcuta ex libris ſeptem conſtantia faciant CLXXV. libras, quarum quælibet XX. ſolidorum eſt, ſolidi ter mille & quingenti ſeſtertium magnum conſtituent: qui ſi deducantur in mille ſeſtertios paruos, paruo ſeſtertio tres ſolidi cum ſemiſſe æquantur. Quiſquis itaque ſit, qui ad huius monumenti tuitionem ter mille & centum H-S legauit, vt inſcriptio refert; ſi paruos intellexit, libras centum ſexaginta ſeptem Venetas legauit cum dimidia; ſi ſeſtertia, Scuta Veneta 77500, quæ certa ſumma eſt mirabilis. *Loco Cit. Cap. 4.*

CCCIↃↃↃ] Hæc numeri nota eſt, pro tribus millibus in monumentis accepta; vt ex Pierij Hieroglyphicis colligo. *Manifeſtum eſt millenarij numeri notam, quæ tam antiquis in marmoribus inſpicitur, hac fuiſſe figura,* ↀ : *duo millia vero ſicilicis ad rectam lineolam duplicatis*, CCIↃↃ: *tria millia triplicatis*, CCCIↃↃↃ. Hanc vero explanationem ſe fatetur Pierius accepiſſe ex antiquiſſimo codice Bibliothecæ Florentinæ, in epiſtola data ad Caninium Salluſtium lib. II. cuius hæc promit verba: *Quod ſcribis ad me de drachmis* CCCLIII *notatum eſt de drachmis* CCCIↃↃↃ, *quod computat tribus millibus. Ac ne in quatuor millibus ſimiliter ſignandis immorer, ſcilicet* CCCCIↃↃↃↃ *hæc vt ſemel dicam demum erit regula, &c.* *Lib. 37. cap. 42.*

Igitur in tuitionem monumenti, cuiuſcunque fuerint generis H-S 3100 legati ſunt.

SERTORII VRSATI MONVMENTA PATAVINA.

LIB. I. SECT. III.

REGIO SECVNDA PONTIS MOLETRINARVM.

IN ea Medoaci parte, quæ ſeptentrionalem ciuitatis plagam ſecat, triginta moletrinarum rotæ conſpiciuntur, eo ordine diſpoſitæ, vt nulla ſit impedimento alteri, ſed commodus omnium vſus. Flumini ita ſunt inſertæ, vt hinc à lembis moletrinarijs, inde à ligneis caſis, vbi molæ verſantur, ſuffultæ, à quauis ingenti alluuione nihil patiantur, ſed apte pinſendo tritico voluantur. Spectatoribus inter noſtri æui miracula iure merito habentur. Quam autem hęc hydromylarum congeries ſit vetuſta, etſi de eius origine nulla extet apud ſcriptores noſtros memoria, hoc tamen amplum eſt teſtimonium, quod ab ea, nec aliunde, ſecunda ciuitatis regio appellationem traxerit.

SECVNDA REGIO

IN MVSÆO FRANCISCI VRSATI.

PRope plateam Sforzateorum commodæ ſatis proſpiciuntur ędes, noſtrorum maiorum de Vrſatis, antiquæ, ſed aptæ ſtructuræ. Eas nunc incolit Franciſcus Vrſatus conſanguineus noſter, eximij vir ingenij, hiſtoriarum, matheſeos, antiquitatum cognitione non leuiter tinctus: qui ſingulari ſtudio hæc duo politiſſima, candidiſſimaq; marmorea monumenta inter ſua cimelia conſeruat.

I 2

I II

Io. Georg. sculps.

2. Horum alterum corrupti ſeculi puto, cum & literæ male ſculptæ habeantur, & characteres illi à Romana puritate declinent; præterea CONVI pro CONIVGI ſit ſculptum.

IN AEDIBVS, OLIM SCARDEONIORVM, NVNC GASPARIS CAMPOSAMPERII I.C. ET ASSESSORIS CELEBERRIMI.

Poſt eccleſiam S. Leonardi illico domus Scardeoniorum ciuium Patauinorum ſpectatur. In hac familia clarus fuit Bernardinus Scardeonius Canonicus Patauinus, antiquitatum patriæ diligentiſſimus conſeruator. Et certe quantum conditori Antenori Patauium debet, tantum Scardeonio tenetur, qui ad ſua vſque tempora laborioſiſſimum opus deduxit; quum nullus antea niſi ſparſe & confuſe de patria noſtra ſcripſerit. Ideoque vir iſte moribus, virtute, eruditione inſignis, ſummo labore, ſtudio, ac diligentia *De Antiquitate vrbis Paduæ, deque claris eiuſdem ciuibus* opus bona fide concinnauit, ac perfecit, tam patriæ carum, adeoque ab omnibus expetitum, vt difficilis nunc eius ſit copia. Porro aſſiduus hic antiquitatum venerator multa monumenta in ſuis ædibus collegit, careque cuſtodiuit: quæ partim hodie ſalua ſunt, partim heredum incuria perierunt. Hac gente Scardeoniorum mea ætate extincta, domus iſta hereditario iure in Gaſparis Campoſamperij Iuriſconſulti, aſſeſſoriſque celebris poſſeſſionem venit; in eaque hæc monumenta viſuntur.

I

2

Humi ad ſeneſtram, quæ flumen ſpectat.

TI . CARTORIO
TI . . LAM . . EROTI
CARTORIAE APTAE
CARTORIVS SIBI ET
SVIS

3

Ante gradum vicini horti.

C . POMPEIVS . C . L.
LEPIDVS SIBI ET
POMPEIAE C . L.
PRIMAE
TESTAMENTO
FIERI IVSSIT.

4

In parietibus areæ.

C . SEXTIO QVOD . C . BELLO CONF. RELIQVI AS NON DESERVERIT POMPEIANORVM VICTORIS IVSSVM K . D . MVLTATO ET IN EXIL . ACTO . C . SEXTIA VXOR PARVVLIS CVM LIBERIS OBSERVARI IVSSA SEQ. . IPSOSQ . REPENTI PRÆCIPITIO VINDICAVIT IN LIBERTATEM . VIXIT LIBERA ANN . XLVI . SERVA NEC DIEM.

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 86. 1. Lapis iſte penes Ioannem Baptiſtam Rotam erat Scardeonio au-ctore, quem forſan paulo poſt ab eo accepit.

Effigies quę velata ſacerdotali ritu in hoc monumento obſeruatur, vel ſacerdotis ſacrificantis eſſe potuit (ſolebat enim reijci *pars togæ ſuperior ad ceruicem, quæ nempe ſiniſtro humero inſidebat, & dextro deijciebatur: ea attrahebatur in caput cum ſacra fierent*: vt oſtendit de Re veſtiaria in-*Lib. 1. cap. 10.* gens Lycei noſtri gloria Octauius Ferrarius) vel Auguris, qui & ipſe ſacerdotibus accenſebatur. Siquidem Accij Nauij Auguris ſtatua extabat *ante curiam poſita, prope ſacram ficum, minor hominis mediocris ſta-*tura, *& capite velato*, teſte Dionyſio. *Antiq. Rom. lib. 3.*

MOENIO] Mœniam gentem plebeiam Panuinius conſularem oſtendit; quam eandem puto cum Mainia: I enim loco E antiquos vſos, non eſt qui ignoret. Propterea in hac gente claruit M. Mainius P. F. P. N. qui Conſul, inde Dictator, poſtea Cenſor, ac tandem iterum Dictator extitit.

2. Hoc ſecundum monumentum ſuperſtes habemus ab antiquiſſima Cartoria familia, quæ vſque ad tyrannidem Eccelini floruit Patauij.

De Famil. Rom. 3. POMPEIVS] Pompeiam gentem quamuis plebiam demonſtrent Vrſinus & Panuinius, claram tamen fecerunt conſules co-*De Antiq. Rom.* gnominati, Rufus, Bythynicus; clariſſimam vero Strabo, & Magnus pater & filius conſules, ijs cognominibus inſigniti.

LE-

LEPIDVS] Cognominis huius origo à lepiditate ſermonis haud dubie dimanat: ergo in numero eorum eſt, quæ ab oratione & venuſtate in loquendo petita fuerunt. Lepidus enim à lepore deſumptum videtur Agrœtij veteris grammatici ſententia. *Lepus eſt animal. Lepor iucunditas voluptatis, vnde gratum aliquid lepidum dicimus. Lepos eloquij.* At cum Seruio lepidum à faceto diſtinguo: nam eius teſtimonio *facetus eſt qui facit verbis quod vult, lepidus qui politus eſt.* Ideo Sigonius ex Plutarcho in Paulo colligit, quod *Lepidi Æmilij dicti ſunt à Lepore orationis, quia Mamercus Numæ. F. Princeps eius gentis ſummo lepore præditus fuit, quem Græci αἱμυλίαν dicunt.* De Nom. Rom.

4. SEXTIO] Seſtia, & Sextia gens Romæ fuit; ſed illa patricia, in qua Conſul cognomine Capitolinus; iſta plebeia, in qua Conſules cognominati Sextinus, Lateranus, & Sabinus. Imo L. Sextius Sex. F. N. N. Sextinus Lateranus primus fuit e plebe conſul. Hoc loco obſeruandum, in omnibus fere Liuij codicibus, vbi de P. Seſtio Capitolino mentio eſt, loco Seſtius Sextius impreſſum eſſe, quod gentem patriciam cum plebeia confundit. Ideoque *P. Seſtius* non *Sextius* legendum eſt. Nam *P. Seſtium patriciæ gentis virum fuiſſe* Liuius habet. Panuin. de Antiq. Vrbin. De Fam. l. Rom. Liu. Hiſt. lib. 8. Faſtor. lib. 1. Hiſt. lib. 3.

QVOD. C. BELLO CONF.] Quæ accipio QVOD CIVILI BELLO CONFECTO: nam Sextium iſtum Pompeianæ fuiſſe factionis, quæ ſequuntur monumenti verba teſtantur. Pompeium vero contra Cæſarem ciuili bello dimicaſſe quis ignorat?

RELIQVIAS NON DESERVERIT POMPEIANORVM] Verum ſinceræ affectionis teſtimonium: nam & in aduerſa fortuna non deſerere ducem & amicos, ſine fuco Patauinæ ſemper fuit virtutis. At quanta fide ac patientia Pompeiani milites eminuerint etiam ſummis in anguſtijs, ipſe Cæſar teſtatur. *Atque vno tempore accidit, vt difficilioribus vſi tempeſtatibus, ex pellibus quibus erant tectæ naues, nocturnum excipere rorem cogerentur: quas tamen difficultates patienter, & æquo animo ferebant.* Patauinos autem Pompeio addictos fuiſſe, nonnulli autumant ex illis verbis, quæ de T. Liuio apud Tacitum protulit Cremutius Cordus. *Titus Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Gn. Pompeium tantis laudibus tulit, vt Pompeianum eum Auguſtus appellaret. neque id amicitiæ eorum offecit.* Quod an ſit verum, nemo facile affirmabit; præcipue cum multi ſint ex noſtris, qui negent Patauium intra numerum fuiſſe Coloniarum Tranſpadanarum, quas Gn. Pompeius Strabo Magni pater deduxerat. De Bello Ciuil. lib. 3. Annal. lib. 4

K. D.] Quid duæ literæ ſibi velint ignoro: nam quod aliqui calumniam interpretantur, quiſnam hic locus calumniæ? quod autem addunt. D. ſignificare damno mulctato, neq; hoc ſatis Latinum eſt. Crediderim tamen, quoniam illæ duæ literæ K. D. ab omnibus nota-

rum

rum abbreuiatarum interpretibus pro KAPITE DIMINVTO accipiuntur, VICTORIS IVSSVM KAPITE DIMINVTIONIS MVLTATO legendum, errorem autem in vocabulo IVSSVM pro IVSSV ſtatuarij imperitiæ adſcribendum eſſe. Cumque in inſtitutionum libris triplex capitis diminutio reperiatur: *Maxima per quam, & Ciuitas, & libertas amittitur: Media per quam ſola ciuitate amiſſa libertas retinetur, quod fit in eo cui aqua & ignis interdicitur: Minima, per quam & ciuitate, & libertate ſalua, ſtatus duntaxat hominis mutatur:* media capitis diminutione SEXTIVM multatum opinor, quia in exilium eiectus ciuitatem amiſit.

Lib. 1. De Cap. Dimi- nit. & inſt. eodem.

C. SEXTIA] Quod eſt CAIA SEXTIA. Mulieribus namq; nubentibus antiquitus Gaiæ prænomen erat Feſti monitu, *Gaia Cæcilia appellata eſt vt Romam venit, quæ antea Tanaquil vocitata erat, vxor Tarquinij Priſci Regis Romanorum. Quæ tantæ probitatis fuit, vt id nomen ominis boni cauſa frequentent nubentes, quam ſummam aſſeuerant lanificam fuiſſe.* Ideo ſponſam introducentes iubebant ſponſo dicere: *Vbi tu Caius, ego Caia.* Quæ verba eo ſpectare volebant: vbi tu Dominus & Paterfamilias, ego Domina, & Materfamilias. Ad hoc prænomen notat Quintilianus, quod *Gaius C. litera notatur, quæ inuerſa Ɔ. mulierem declarat: quia tam Caias eſſe vocatas, quam Caios etiam ex nuptialibus ſacris apparet.* Hoc tamen non ſemper in lapidibus obſeruatum video: nam hæc mulier recto C. inſcribitur GAIA SEXTIA.

Lit. G.

Plutar. in Quæſt. Rom. n. 30.

Inſt. Orat. lib. 1. cap. 7.

Tandem cum hanc inſcriptionem à lapide diuerſam exhibeat Scardeonius, formam, qua ab ipſo deſcripta eſt, hic neceſſario ſubnectendam cogitaui.

C . SEXTIO . QVOD . C . BELLO CONF . RELIQVIAS
NON DESTITVERIT POMPEIANORVM
VICTORIS IVSSV K . D . MVCTATO ET IN EXI
LIVM ACTO C . SEXTIA VXOR PARVVLEIS
CVM LIBEREIS OBSERVARI IVSSA SEQ. IPSOSQ.
REPENTI PRÆCIPITIO VINDICAVIT IN LIBERTA
TEM VIXIT LIBERA ANN . XLVI . SERVA
NEC DIEM.

Diſſimulare tamen non poſſum, mihi totam hanc inſcriptionem nouitatis ſuſpectam eſſe, quod etiam viris doctis placere video.

IN

IN ÆDIBVS MVSSATORVM.

IN vico S. Iacobi, e regione Xenodochij, Muſſatæ gentis, olim Vicentiæ, & nunc Patauij nobilis, vaſtæ exurgunt ædes. Familia iſta multis illuſtribus viris emicuit, ſed præcipue eam claram reddidit Albertinus Muſſatus, ante trecentos annos Hiſtoricus ac Poeta illius ærumnoſi æui elegans ac inſignis. Cuius hiſtoriam de geſtis Henrici VII. Cæſaris, necnon Tragœdias, epiſtolas, atque eclogas Latino carmine, eximij Senatoris Veneti Dominici Molini litteratorum Mecœnatis beneficio typis commiſſas legimus. Albertinus de patria optime fuit meritus, multaque pro ea paſſus eſt, etiamſi varias ad Principes illius ſeculi in Patriæ beneficium legationes obiuiſſet, inter quas inſignis maxime fuit illa, qua cũ alijs ciuibus Patauinis ad coronationẽ Henrici ſeptimi Cæſaris Mediolani functus eſt. Publice Patauij ob eximiam doctrinam, in totius Academiæ Iuriſconſultorum & Artium, ac vniuerſæ ciuitatis conſpectu, à Pagano à Turre Epiſcopo Patauino, & Alberto Saxoniæ Duce tunc Gymnaſij Rectore, impoſita ex lauro corona, Poetæ nomine inſignitus fuit; eique is honor poſtea habitus, vt decreto vtriuſq; Academiæ ſingulis annis diebus feſtis Natalitijs Domini vtriuſq; collegij doctores atq; ſtudioſi ſolemni pompa, præcinentibus tubis, ad ipſius ædes eum honoris cauſa cereis muneribus poetam ſalutarent. Nec ipſi tantum Poetæ nomen, veluti apud veteres cognomen, ſed poſteris etiam diu remanſit, qui dicti fuerunt de Muſſatis ſiue de Poetis. Huius viri frater Gualpertinus, Albertini tunc pro Repub. Romæ oratoris precibus, à Bonifacio VIII. Pont. Max. cui pergratus erat, facile Sanctæ Iuſtinæ Abbas renunciatus fuit, quamuis Ciſtercienſis eſſet. Ceterum feruidi atque acris ingenij vir, potiuſque ad militiam quam religioſam vitam natus, ſæuiſſimis illis temporibus, veluti ciuis priuatus in arduis Ciuitatis negotijs ſe geſſit, tandemq; cum Marſilium Carrarienſem infeſtum ſibi haberet, ex vrbe clam aufugit; neque vlli hactenus compertum fuit, vbi vitam clauſerit. In hac eadem familia duo claruerunt Ioannis & Franciſci nomine, Iuriſconſultus alter, & in patrio Gymnaſio Pontificij Iuris doctiſſimus interpres, qui ædes haſce ſuas magnificas extruxit, ac viridarium amœniſſimum adiunxit: alter qui linguarum, Græcæ, Latinæ aliarumque literarum notitia omnes ſua ætate antecelluit, atque ſtudio Rhetoricæ, Poeticæ, Philoſophiæ, veterumque poetarum imitatione tantum valuit, vt *Recoueratorum*, & *Deliorum* Academiæ Patauij literis armiſque dicatæ communem patrem dixerint. Superſunt hodie Comes Ludouicus Medicus, & Iulius Philoſophus iuuenis adhuc florens, magnæque expectationis. Sed præcipue ſuam illuſtrat familiam Galeacius I. C. Iulij frater,

Paliarin. & Merzar. in Hiſtor. Vicent.

In Suis Oper. lib. 2. & paſſim.

Hiſtor. Corruſior. in Nouit. Pad. & Lõbard. lib. 1. cap. 12

Ioan. De Nõno de Famil. Patau. M. S.

Scard. lib. 2. Claſſ. 10.

Cauac. Hiſt. Cœnob. D. Iuſt. lib. 3.

Scard. lib. 2. Claſſ. 6.

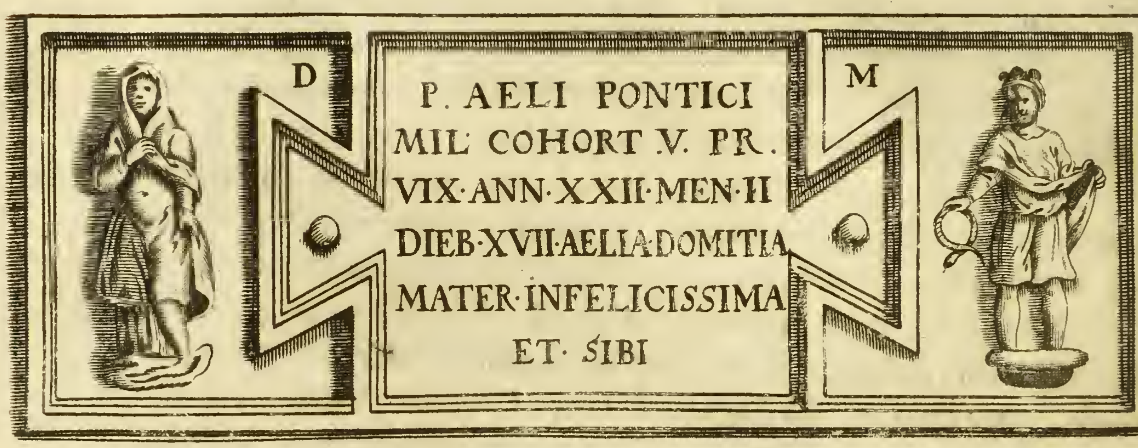
Cauac. & Scard. loco cit.

Cauac. lib. 4.

Scard. lib. 2. Claſſ. 8.

qui florida adhuc ætate Archipresbyteri dignitate Patauij inſignitus, ſummam hanc prouinciam non incongruam ſuæ virtuti eſſe, abunde demonſtrat, omnibus æque pergratus. Sed vt ad Ioannem Franciſcum ſecundum reuertar, is omnium antiquitatum notitia clarus, hæc quæ ſequuntur monumenta, ædium veſtibulo inſeruiſſe traditur.

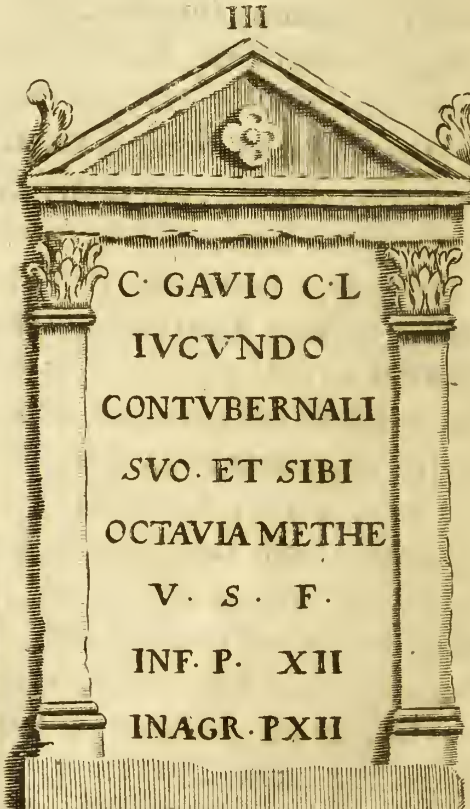
I

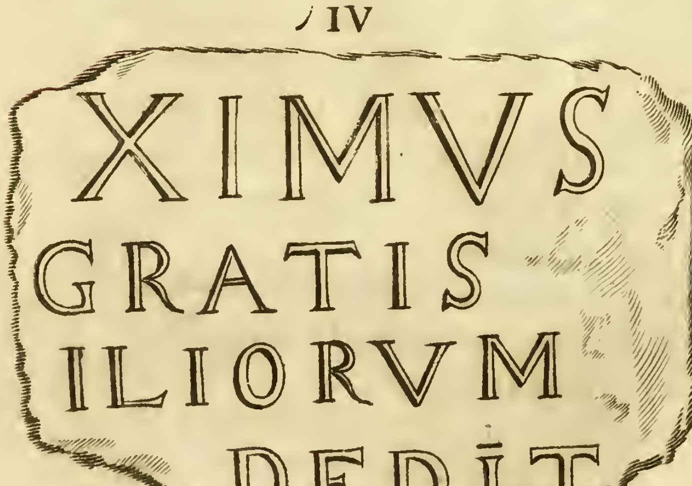

II

III

IV

PON

PONTICI] Cognomen ſi non à Ponto Prouincia, ſaltem à gemma, Pontica dicta, deductum ſuſpicor: de qua Plinius. *Ponticarum plura ſunt genera. eſt ſtellata, nunc ſanguineis nunc atris guttis, quæ inter ſacras habetur. Alia pro ſtellis eiuſdem coloris lineas habet.* Vnde Ponticus ab habitu corporis forſan dictus, quod faciem ſanguineis vel atris guttis aut lineis diſtinctam haberet. *Hiſt. Nat. lib. 37. cap. 10.*

MIL. COHORT. V. PR.] Id eſt MILITIS COHORTIS QVINTAE PRAETORIAE. Cohors iſta in Legione fortibus conſtabat viris Vegetij monitu. *Quinta cohors in legione ſtrenuos deſiderat milites, quia ſicuti prima in dextro, ita quinta in ſiniſtro ponitur cornu.* *De Re Milit. lib. 2. cap. 6.*

Apud Scardeonium & Gruterum ſupra hoc monumentum D.M. reponendum eſt: nec cum Scardeonio legendum P. R. interpunctione diſtinctum, ſed PR. literis coniunctis. *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 76. Fol. 517. n. 10.*

3. GAVIO] GAVIA gens Panuinij obſeruatione Veronæ & vetuſtiſſima & nobiliſſima fuit, vt plurima quæ ibidem reperiuntur, monumenta fidem faciunt; ſed pręcipue geminus arcus prope caſtrum vetus; de quo Panuinius loco citato. *Antiq. Veron. lib. 3. cap. 4.*

IVCVNDO] Cognomen viro huic ab animo ad hilaritatem ac lætitiam propenſo forſan impoſitum.

CONTVBERNALI] Feſti ſententia *Contubernales dicuntur à tabernis, quæ fiebant ex tabulis. Vnde & tabernacula dicta ſunt, licet ex tentorijs, & ex pellibus fiant.* Hoc tamen loco Feſtus fortaſſe milites ſolum reſpexit, quod minime huc quadrat. Vnde contubernalem hic vel accipio cum Cicerone pro domeſtico, & familiari: *Illud doleo in iſta loca venire me vt conſtitueram non potuiſſe. habuiſſes me non hoſpitem ſed contubernalem*: et in oratione pro Gn. Plancio: *Fuit in Creta, poſtea contubernalis Saturnini propinqui ſui*: vel contubernalem ſumptum credo pro conliberto, qui eodem contubernio vteretur. *Lit. C.* *Epiſt. Famil. lib. 9. ep. 20.*

4. Ceterum vbi GVAVIO Scardeonius habet, in ſaxo GAVIO videtur; ac quod apud ipſum & Gruterum eſt SIBI, in monumento SIBE legitur, tandemque ambobus addendum, *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 76. Fol. 977. n. 4*

IN . AGR . P . XII.

quod apud eos deficit.

APVD COMITEM IACOBVM ZABARELLAM.

IN vico caudæ longæ ad portam vrbis ingenioſiſſimus Comes Iacobus Zabarella domum poſſidet. Huius nobiliſſimam ſtirpem ſic illuſtrat Franciſcus Zabarella Cardinalis, Archiepiſcopus Florenrentinus Conſtantienſiſque Concilij Legatus, poſt obitum ab omnibus in Pontificem Maximum deſideratus, Sigiſmundoque Imperatori ita carus, vt publice eum defleuerit, & corpus ad tumulum comitatus ſit: Bartholomæus Cardinalis nepos, itidem Archiepiſcopus Florentinus; de quo ſit dixiſſe ſatis, nullum repertum poſt ipſum Eccleſia Florentina dignum, præter Antoninum, religioſiſſima vita mirandiſque operibus ſanctitatis elogium promeritum: Paulus Argolicenſis Epiſcopus, Theologus, & Eccleſiaſtes inſignis: quamplurimi Iuriſconſulti profundiſſimæ eruditionis: ſed præcipue C. Iacobus noſtri comitis auus, Philoſophus inclytus, quique in Patrio Gymnaſio, e ſublimi ſuggeſtu Philoſophiam maxima doctrinæ fama tradidit, vt eorum omnium nomina

Scard. lib. 2. Claſſ. 5.

Idem ibid.

Idem ibid.

— *Circum late volitans iam fama per per vrbes*

glorioſe in totum orbem detulerit, ac in ſinu æternitatis locarit. Iacobus vero ipſe, vt dignum celeberrimæ familiæ, quæ tantis ſyderibus emicat, ſe probet germen, maiorum ſuorum veſtigia premens ad gloriam felici properat pede. Antiquitatum enim peritiſſimus gentilicia ſtemmata, Regum, Principum, Venetæque Reipublicæ Heroum, quos omnes ad ſublimia extollit, laborioſe contexuit, iamque duo huius generis opera vulgauit in lucem: Hetruſcum vnum Thraſeæ Pæti vitam, ac Zenorum familiæ Venetæ ampliſſimæ propaginem continens; Latinum alterum, quo Auraicorum Principum originem, progeniem ac ſtemmata exponit: multa vero alia typis itidem deſtinata domi aſſeruat. Valet etiam accuratiſſimus iſte vir numiſmatum, & monumentorum cognitione; cuius generis apud ipſum complura reperiuntur.

TI.

1. Hoc monumentum quatuor abhinc annis, dum terra ſulco verteretur, Atheſte repertum fuit in Achate gemma ſculptum: in quo duas dexteras iunctas, quæ ſub inſcriptione obſeruantur, fidei ſymbolum eſſe, præter monumenti verba, teſtantur numiſmata pene infinita, in quibus circum implicatas ſibi dextras legitur FIDES MILITVM. FIDES EXERCITVVM.

Q. C. L.] Si nomina, & cognomina inſtar prænominum antiqui vna tantum litera deſignaſſent, dicerem prænomen, nomen, ac cognomen mariti huius Septimiæ, de qua in gemma, tribus illis literis ſignificari; puta QVINTI. CAECILI. LEPIDI, vel ſimilia huius generis. Sed cum exempla ſuppetant nulla, Alexandro cuipiam Gordianum hunc nodum remitto ſoluendum.

SEPTVMIÆ] Loco SEPTIMIAE ſcripſerunt antiqui: ſic Lucretius. *De Rer. Natur. lib. 6.*

Principio mare mirantur non reddere maius
Naturam, quo tantu' fuat decurſus aquarum

Nempe *fuat* pro *fiat*. Cur autem V. pro I. vſurpatum fuerit, hanc ra-

Inſtit. Orat. lib. 1. cap. 4. tionem reddit Fabius. *Et medius eſt quidam V et I literæ ſonus, non enim ſic optumum dicimus vt optimum*? Gnæus tamen Cornutus ex Caſſiodori collectione hunc vſum improbat, dicitque: *De Ortograph. Gn. Cornut. cap. 1.* *Melius tamen eſt ad enunciandum, & adſcribendum I. literam pro V. ponere, in quod iam conſuetudine inclinauit.*

2. Alterum monumentum operculum marmoreum eſt vrnæ. Cineraria enim locula alia aurea, vt illud Seueri; alia argentea, vt illud *Aeneid. 6.* Papiniani I. C.; alia ænea, vt illud, de quo Virgilius:

Oſſaque lecta cado texit Corinæus aheno:

alia marmorea, alia fictilia fuiſſe, omnibus compertum eſt: idque apertiſſime demoſtrant Kirchmannus de funeribus Romanorum & *Lib. 3. cap. 8.* Iacobus Guterus de iure Manium; ſed marmorea locula ditiorum *Lib. 3. Elg. 2* fuiſſe ibidem Kirchmannus notat ad illud Tibulli:

Atque in marmorea ponere ſicca domo.

Ad quod forſan reſpexerat & Propertius, cum cecinerat.

Lib. 2. eleg. 1 *Et breue in exiguo marmore nomen ero.*

3. Vrna fictilis ad vſum cinerum mortualium. Nomen in labro exaratum figuli eſſe credo, Gulielmum Philandrum ſecutus, qui in *Cap. 4.* commento in ſecundum Vitruuij hoc idem confirmat; vt videbimus, cum Tegulas expendemus.

Ceterum monumenta in domo iſta à nobis huc vſque dilucidata, Iacobus Comes Zabarella cum alijs antiquitatum reliquijs, totaq; ſua libraria ſupellectile, D. Antonij, in ſingularis cultus argumentum, bibliothecæ donauit.

SERTORII VRSATI MONVMENTA PATAVINA.

LIB. I. SECT. IV.

REGIO TERTIA PONTIS ALTINATIS.

FOro, quod paleę vendendæ dicatum paleare nuncupatur, orientem verſus ad antiqua Vrbis mœnia, porta & pons eſt vicinus, qui pons Altinas dicitur, tertiæque noſtræ ciuitatis regioni nomen indidit. Hunc duplici de cauſa apud Patauinos hiſtoricos ita nuncupatum obſeruo. Nimirum quia inde Altinum verſus antiquiſſimum Venetiarum oppidum olim pateret egreſſus: vel quia Altinates, quum Attilę metu Patauium ſe recepiſſent, ea in regione, ædes ſibi erexerint. Quod Bernardus Georgius Patricius Venetus anno poſt Chriſtum natum MDLVII. Pataui Prætor inſignis, regimini Muſas feliciter coniungens, hexaſtico Pontis Altinatis portæ impoſito, quod hodieque conſpicitur, eleganter ſignificauit.

Pignor. in Adnot. ad Origin. Patau. fol. 168.

HIC ALTINATES LARIBVS PATRIAQVE RELICTIS
DVM METVVNT PRAEDAS, DVM METVVNTQVE NECEM,
ATTILA NAMQVE IGNI VASTABAT, ET OMNIA FERRO,
EXTRVXERE SIBI, PIGNORIBVSQVE DOMOS.
INDITA SVNT EX HOC IGITVR SVA NOMINA PONTI
ALTINAS RIPAM HANC INCOLA QVOD COLERET.

Quicquid ſit de origine nominis, hoc certe ſtatuendum eſt, nullo alio inſignitam fuiſſe hanc tertiam Patauinæ vrbis regionem.

TERTIA REGIO

IN ÆDIBVS FRANCISCI BATTARII.

PRope Sancti Thomæ eccleſiam ædes, quæ Scardeonij ætate Cartulariorum non vltimo inter Patauinos ciues loco erant, nunc honeſto viro mercatori lanario Franciſco Battario modeſtia, & probitate conſpicuo ceſſere: vbi in parietibus ad ſcalas rude marmor hoc monumentum exhibet.

MER . S.
D . POPILIVS . PAETVS . GN . LABE.
PAETO . COS . DESIG . FRATRI
SVO . B . M . F.
HVNC . SOMNO . AETERNALI
PATRIA . RETINET.

MER. S.] Scilicet MERCVRIO SACRVM. Sepulcra enim ac monumenta, vt inuiolata durarent, ſuis Dijs conſecrare ſolebant: quod hic etiam indicat titulus. Quem morem ſecuti ſunt Chriſtiani, vt paſſim videre eſt.

Panu. de Nom. Antiq. D.] Decimi prænomen notat. Decimus ille fuit olim dictus, qui decimus ordine natus eſt.

Hiſt. Natur. lib. 12. cap. 37. PAETVS] Pæti ſunt, qui deprauatos habent oculos Plinij fide: *Vni animalium homini deprauantur, vnde cognomina Strabonum, & Pætorum*. Qualis vero in Pætis deprauatio oculorum eſſet, Sigonius declarat. *De Nom. Rom.* *Pætus auctore Porphyrione eſt, qui oculis eſt leuiter declinatis, vel cuius oculi huc, & illuc celeriter mouentur, vt ait Acro Horatius ſatyra tertia: Strabonem appellat Pætum pater*. Verum non vitium, ſeu deprauationem oculos pætos ſemper indicaſſe, ſed etiam quandam hilaritatem animi, & pulcrhitudinem apud Varronem animaduerto. *Satyr. Fragm.*

Ante aures modo ex ſubolibus, paruoli
Intorti demittuntur ſex cincinnoli:
Oculi ſub pætuli, nigellis pupulis,
Quandam hilaritatem ſignificantes animi,

Quos

Quos calliblepharo naturali palpebræ
Tinctæ, vallatos mobili ſepto

GN. LABE. PAETO] Id eſt, GNAEO LABEONI PAETO. Gnæi prænomine corporis inſigne denotari, Feſti teſtimonio cognoſcere licet. *Gnæus, & corporis inſigne, & prænomen à generando dicta eſſe, & ea ipſa ex Græco γίγνεσθαι apparet.* Lit. G.

Vlterius duo cognomina huic viro data obſeruo, & vtrumque ex corpore petitum; vnum Pæti, vt iam viſum ab oculis; alterum Labeonis, à labijs: ſiquidem Labeones dicebantur antiquis quaſi labiones, id eſt quibus magna erant labia. Legitur enim apud Soſipatrum antiquum gramaticum: *Labra modica: labia immodica, & inde Labiones.* Obſeruat tamen Aelius Donatus grammaticus, quod *Labra ſunt ſuperiora, Labia inferiora:* vnde Labeones illi, qui inferius labrum immodicum habent. Gnæum vero Labeonem Pætum ex gente Popilia fuiſſe, liquido indicat, quod ſequitur, FRATRI SVO. Si enim Decimus Popilius Pætus Gnæo Labeoni Pæto fratri ſuo monumentum erexit, quis dubitat hunc etiam ex gente Popilia prognatum.

COS. DESIG.] Nempe CONSVLI DESIGNATO. Deſignati vero Conſules dicebantur, qui iam electi, nondum magiſtratum inierant. Deſignabanturque, vt ex varijs Ciceronis locis obſeruat Roſinus, ad finem menſis Iulij & initium Auguſti, ſed magiſtratum non ſumebant ante Kalendas Ianuarias: vnde Ouidius de primo Ianuarij die. Antiq. Rom. lib. 6. cap. 12. Faſtor lib. 1.

Iamque noui præeunt faſces, noua purpura fulget,
Et noua conſpicuum pondera ſentit ebur.

HVNC SOMNO ÆTERNALI PATRIA RETINET.] Ex iſta appendice duos hoſce viros in monumento deſcriptos Patauinos fuiſſe, colligere audeo. Nam & lapis ipſe mole magnus, nempe tres pedes longus, duos latus, non ita facile aliunde ad nos fuit deportatus: præterea ante nonageſimum annum, quo tempore Scardeonius ſuum condidit opus, eo loco, vbi adhuc videtur, parieti inſertus fuit, apud gentem forſan non ita antiquitatibus amicam; vt ſitus monumenti commonſtrat.

Nec vero in lapide P. POPILIVS, vt ex Manutio Gruterus ſcripſit, ſed D. POPILIVS, vt ex ſaxo Scardeonius legit, cernitur. De ortograph. rat. Fol. 427. n. 10.

Sed enim Pæti cognomen, quod fuit Thraſeæ, qui patriæ noſtræ gloria ſuprema merito cenſetur, hic mihi locum præbet in tranſitu perquirendi, ex quanam gente ipſe progenitus fuerit, cum Patauini auctores inter ſe diſcrepent. Eruditiſſimus, nec ſatis vnquam celebratæ memoriæ Pignorius noſter in ſuis Originibus Patauinis de Thraſea Pæto hæc protulit. *La famiglia di Traſea Peto cioè il nome gentilicio (poiche il Lipſio ne dubita) io direi che foſſe Thraſea, come appreſſo li Romani Cecina, & Perperna.* Sed parcant mihi tanti viri optimi manes, cum diligen- Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 78. Cap. 16.

Thraſeæ Pæti Vit. Lib. 2. Ital. ſcript. Fol. 355. n. 1. tiſſimo Comite Iacobo Zabarella Thraſeas, vt cognomen obſeruo apud Gruterum duobus in lapidibus Neapolitanis. Vnus extat in ædibus Iouiani Pontani.

L. ANNIO . L . F. COL
MODESTO
HON . EQVO . PVBL.

K. IVN. IN. CVRIA. AVGVST. ANNIAN. SCRIBVND. ADFVER.
T. OPPIVS. SEVERVS. VIGNETIVS. LIBERALIS
IVLIVS. CALPETANVS. GRANIVS. LONGINVS

QVOD. C. AVFIDIVS. THRASEA. D. CLAVDIVS. QVARTINVS. II. VIRI. V. F

& quæ ſequuntur: alter in ædibus Hadriani Gulielmi.

C. DOMITIO DEXTRO II L. VALERIO
MESSALA THRASIA PRISCO. COS.
VI IDVS IANVAR. &c.

Panuin. Cõment. in 2. Faſtor. Qui cõnſulatum tenuerunt L. Septimij Seueri Imperatoris TR. P. IV. anno ab V. C. DCCCCXLVIII. Si itaque Thraſeas cognomen eſt, forſan à Græco Θρασὺς deriuari poterit, quod eſt audax, ſecurus, ardens, qualemque animo, & factis ſe præbuerit Thraſeas noſter, denotabit.

Vita Thraſ. Pæt. lib. 2. Perquirit aſſidue ſubtiliſſimus Zabarella, cuius gentis Thraſeas fuerit; eumque ex Valeria gente ortum putat, quod ex eadem fuerit Conſul L. Valerius Meſſala Thraſias Priſcus. Suæ vero coniecturę fundamentum depromit ex Lipſio, qui ſic habet de Thraſea Pæto: *cuius gentile nomen adhuc quæro. Nam Dio P. Thraſeam Pætum ſaltem appellat. Marmor vetus ſuadet Valerium fuiſſe*: C. DOMITIO DEXTRO. II. L. VALERIO MESSALA THRASIA PRISCO COS. *Quod etſi de alio: ex cognomine tamen ſuſpicemur de gente.* Nam & Valeria gens Pataüij floruit; vt de Valerio Flacco monuimus. Vnde ipſe Zabarella in *Ad. 16. Annal. Cornel. Tacit.* *Lib. 2. fol. 42. & 43.* præallegata Thraſeæ Pæti vita concludit. *Si che eſſendo ſtato Thraſea Peto Cittadino Padouano, & li Valerij ancora loro Padouani, & hauendo veduto, che Thraſea era cognome proprio anco delli Valerij, ſi potrà concludere, che il noſtro Thraſea Peto foſſe della gente Valeria, della famiglia delli Meſſala, & del Colonello delli Thraſea. & che detto foſſe per ſopranome Peto, ſi che ſi doueua chiamarſi Pub. Valerio Meſſala Thraſea Peto.* Ab hac tamen opinione paulo poſt diſcedit; eo quia obſeruauit fortaſſe cum Panuinio, cognomina maiorum in familia retineri, *De Antiq. Nom.* ob præſtantem virtutem, ac gloriam illius, qui primus cognomen inuenit;

uenit; nec in gente Valeria vllum fuiſſe, cui cognomen hoc eſſet, Conſule, quem diximus, excepto. Suſpicatus fortaſſe mecum eſt, ex Valeria gente Thraſeam non fuiſſe, quum alioquin iure merito ingrata gens illa, atq; immemor dicenda fuiſſet, ſi tanti viri cognomen primum poſt centum, & quinquaginta ferme annos denuo aſſumpſiſſet.

Nec vero putandum, hoc factum ad euitandam Imperatorum iram: hæc enim cum Domitiano deſæuijt: imo ſub Traiano magni iſtius viri nomen & memoria eminuit, & vxor filiaq; eius ope Plinij in patriam à longo exilio reſtitutæ ſunt. In quo negotio magnum glorioſumque ſe facinus perpetraſſe iure ipſe ſic gloriatur. *Occiſo Domitiano ſtatui mecum ac deliberaui eſſe magnam pulchramque materiam inſectandi nocentes, miſeros vindicandi, ſe proferendi. Porro inter multa ſcelera multorum, nullum atrocius videbatur, quam quod in Senatu Senator Senatori, prætorius conſulari, reo iudex manus intuliſſet. Fuerat alioqui mihi cum Heluidio amicitia, quanta potuerat eſſe cum eo, qui metu temporum nomen ingens pareſque virtutes ſeceſſu tegebat. Fuerat cum Arria, & Fannia: quarum altera Heluidij nouerca, altera mater nouercæ.* Epiſt. lib. 9. epiſt. 33. Vbi, etſi extra locum, non tamen ab re obſeruo, quod Arria iſta magnæ Arriæ Cæcinnæ Pæti vxoris filia fuit, ac Thraſeæ noſtri coniux: Fannia vero filia. Heluidius autem de quo Plinius, non eſt Thraſeæ gener ac Fanniæ maritus, ſed filius, de quo in Domitiano Suetonius. *Occidit & Heluidium filium, quod quaſi ſcenico exodio ſub perſona Paridis, & Oenones diuortium ſuum cum vxore taxaſſet.* Iſti enim Anteia coniux erat, de qua loco prædicto Plinius: Heluidium vero patrem Veſpaſianus occidi iuſſerat. Cap. 10.

Si itaque ſæuitia in innocentes, in pios, in optimos viros deferbuerat; ſi vxor, ac filia Thraſeæ ab exilio redierant, cur non etiam Valerij, ſi in hac gente Thraſea vixit, tanti viri cognomen rurſus aſſumpſerunt, ac longa ſerie geſſerunt, vt eius exemplo excitati virtutis amore, ac gloria poſteri exardeſcerent? Suet. in Veſp. Cap. 15.

Quamobrem hac difficultate motus ingenioſiſſimus Zabarella Thraſeam noſtrum ex Fannia gente natum credidit, quod antiqui filias ſuas familiæ nomine honeſtarent, vt ex monumentis liquido conſtat. Vita Thraſ. Pæt. lib. 2. Huic ſane opinioni ſubſcriberem, niſi Panuinius monuiſſet, vſum nominum ſeruatum *ante Reipub. caſum. Nam poſt, ſub Imperatoribus, nulla certa regula tradi poteſt, quam inepte, & pro arbitrio nomina ſumere conſueuerint.* De Antiq. Nom. Quid igitur hic affirmandum, cum Thraſeas Pætus ſub Imperatoribus vixerit, ac ſub Nerone ſanguinem IOVI LIBERATORI libarit?

Nolim equidem tanto viro obniti: ſi quid tamen in hac antiquitatum caligine diuinare licet, putauerim Thraſeam noſtrum non ex Valeria, nec ex Fannia, ſed ex Popilia gente prodijſ-

ſe, hac opinione adductus, quod ex hac gente alium Conſulem deſignatum habemus, quum conſularis fuerit: vnde ſine magno negotio plures habuiſſe Conſules, atque ob alium conſulem deſignatum Romam Patauio tranſmigraſſe, ibique vixiſſe, credere fas eſt. Conſulem quippe deſignatum, de quo in monumento, Thraſea priorem iudico: quandoquidem Conſulum deſignatio, quæ ante magiſtratus dignitatem Reipub. tempore in conſularibus comitijs habebatur, vt iam notaui, ſub Imperatoribus, omnia ſuo arbitrio ſtatuentibus, fuerat ſublata. Sed hæc antiquitatum peritiores expendant; qui de Thraſeæ gente ſi quid certius protulerint, me non minus quam patriam ſibi deuincient; mihi enim ſatis erit, quæ habet Lipſius ex Plutarcho, de huius viri moribus recenſuiſſe. *Salue ô ſalue vir magne, & inter Romanos ſapientes ſanctum mihi nomen. Tu magnum decus Gallicæ gentis: tu ornamentum Romanæ curiæ: tu aureum ſydus tenebroſi illius æui. Tua inter homines non hominis vita: noua probitas, conſtantia, grauitas, & vitæ mortiſque æquabilis tenor.*

Ad Annal. 16.

Thraſeæ, Patauinum fuiſſe, patrio more nocuit. Nam, *quia idem Thraſea Patauij, vnde ortus erat, ludis Cæſticis à Troiano Antenore inſtitutis, habitu tragico cecinerat*, morti adiudicatus eſt, arbitrio ob inſignem gratiam conceſſo. Eam quam forti lætoque animo adierit, teſtatur idem Tacitus. *Accepto de hinc Senatusconſulto, Heluidium, & Demetrium in cubiculum inducit: porrectis vtriuſque brachij venis, poſtquam cruorem effudit, humum ſuperſpargens, propius vocato Quæſtore,* Libemus *inquit* Ioui liberatori. Specta iuuenis, & omen quidem dij prohibeant; ceterum in ea tempora natus es, quibus firmare animum expedit conſtantibus exemplis.

Tacit. Annal. 16.

Ibidem.

Libeat mihi tandem extra ſemitam deflectere, & de *Cæſticis* amici eruditi opinionem afferre; non vt alias euertam, ſed potius doctorum hominum animos excitem: ſiquidem elegantiſſimus quoque Lipſius dubitauit, vbi ait: *Quid cæſtibus cum cantu? ceciniſſe enim hic dicitur Thraſeas, non pugnaſſe.* Huius igitur rationem expendens mihi ſummo amore ac beneuolentia iunctus eruditiſſimus Alexander Eſtius, ciuis Patauinus, non minus de patria quam de bonis literis ſumme meritus, qui non ita pridem heu nimis acerba morte ſublatus, relicto amicis triſti deſiderio, pro Cæſticis putabat Scenicis ſcripſiſſe Tacitum, & librariorum imperitia, temporumque iniuria permutatis literis, hanc vocem fuiſſe immutatam. Quæ ſane coniectura non videtur nulla: quandoquidem in ſcenis antiqui canebant, ea inducta veſte, quam ſcenæ diuerſitas poſtulauerat. Thraſea vero noſter habitu tragico cecinit; quod à ludis ſcenicis minime alienum fuit. Hæc autem inter antiquitatis latebras cum deliteſcant, qui ingenio pollent, vlterius cogitent, eaque expendant, imo corrigant, ac firmiora in medium adducant, quibus hilari animo lubens acquieſcam.

Ad Annal. 16.

IN ÆDIBVS DE BENAVIDIIS A MANTVA.

AD templum Eremitarum Sancti Auguſtini, qua orientem ſpectat, in vico communiter *Porcilia* dicto exurgit elegans vaſtaque domus clarorum ciuium Patauinorum familiæ Benauidiæ de Mantua. Gens ea omni æuo conſpicua Mantua Pataium acceſſit, vnde & Mantuæ ſortita cognomen, cum Benauidia ex Hiſpania oriunda, vbi & nunc floret, Mantuam primum ſe contuliſſet. Floruerunt in hac familia plures doctiſſimi viri; nimirum Ioannes Petrus Benauidius cognomento Mantua, qui artis medendi ea præcelluit peritia, vt nemini cederet, vnde ſumma artis medicæ gloria multas ſibi diuitias comparauit. Verum clariorem hunc exiſtimo virum ob inſignes filios, Ioannem Andream doctrinæ paternæ, vt & gloriæ imitatorem eximium, & Marcum Mantuam diſertiſſimum Iuriſconſultum, qui talis ac tantus extitit in docendo, interpretando, & conſulendo, vt omnibus Europæ Gymnaſijs exoptatus à cunctis principibus inter ſanctiora ſuarum aularum penetralia deſideraretur. Nemo quippe illo æuo leges enucleauit elegantius, nemo promptius de ijs diſceptauit, nemo difficultates enodauit efficacius, adeo vt à remotioribus orbis regionibus ad Marcum Mantuam audiendum traherentur mortales. Hunc Carolus V. Imperator ob præclaram virtutem, & famam tantis honoribus decorauit, quantis à Carolo IV. Bartolus Saxoferratenſis ornatus fuerat. Sereniſſima quoque Reſpub. Veneta tanti viri gloriam ſuſpiciens, eum ſupraordinarij titulo in Gymnaſio Patauino ampliauit. Plurima inclytus iſte vir vtiliſſima, ac eruditiſſima edidit ingenij monumenta, ſed & quamplurima alia, in ſpecioſiſſimo muſeo ab ipſo maximo impendio extructo recondita, magna cum veneratione ſeruantur. Ingentibus impenſis, & vix credendis ſupra priuatam fortunam ædem ſuam redegit in formam auguſtam, qua hodie ſpectatur. Occurrit in area miræ altitudinis coloſſus Herculeus, Bartholomęi Amanati Florentini ſculptoris celeberrimi opus; ſpectaturque domus Dominici Campagnolæ elegantiſſimi pictoris manu, vndique picturis referta. Viridarium adiacet, primum Andreæ Mantuæ, deinde Gaſparis Philoſophiæ doctoris ſoceri mei ſtudio & cura tam amplum, atque delicioſum, vt Patauij par ei nullum. Sed præcipue muſeum tot veterum imaginibus, ſignis, tabulis, toreumatibus, numiſmatibus, libris, alijſque antiquis operibus refertum, omni memoria ſummique viri genio dignum. vbi præcipua hæc monumenta.

Scard. lib. II. Claſſ. 9.

Scard. lib. II. Claſſ. 8.

In

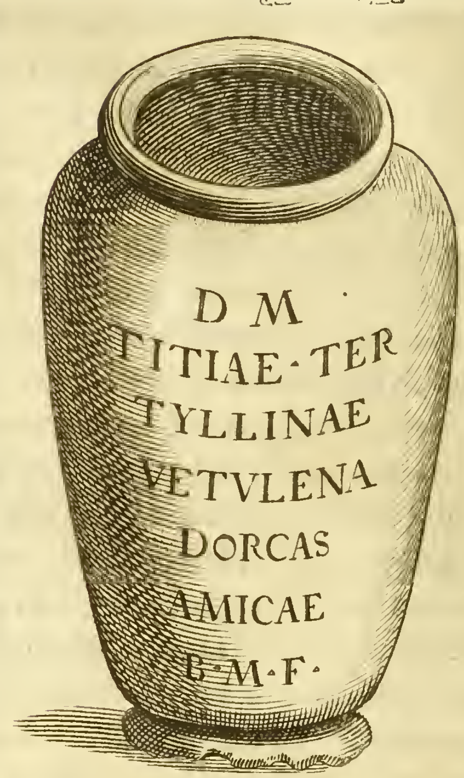
1

In Veſtibulo ædium

C . PAPIRIVS
C . L.
SODALIS . SIBI
ET . ELONIÆ
L . L . MVRRÆ
VXSORI
V . F.

2

In Muſæo

1. PAPIRIVS] Inter patricias minorum gentium, Panuinius auctoritate Ciceronis nixus, hanc gentem recenſet : cuius rei teſtimonium exhibet ſingulare M. Papirius, qui eo anno, quo Reges eiecti, Pontifex erat, quæ patriciorum ſola erat dignitas. Habuit gens iſta conſules cognomine Mugillanum, Craſſum, Curſorem, Prætextatum, Maſonem, & Pætum. Plebeia etiam fuit, & ea conſularis, quæ conſulem cognomine Carbonem habuit. Vtraque vero eminuit, ſummiſque in vrbe honoribus floruit.

Panuin. de Antiq. Nom.

SODALIS] Huius cognominis ratio forſan apud Feſtum eſt. *Sodales dicti, quod vna ſederent, & eſſent : vel quod ex ſuo dapibus veſci ſoliti eſſent : vel quod inter ſe inuicem ſuaderent, quod vtile eſſet.*

Lit. S.

MVRRÆ] Legendum vt in monumento, non MVRRIAE, vt apud Gruterum, qui ex Knibij ſchedis ſaxum hoc in ædibus Patriarchæ Grimanni Venetijs fuiſſe notat; cuius forſitan munere Marcus Mantua id habuit, vel ab heredibus accepit.

Fol. 987. n. 14.

VXSORI] Ad hoc verbum ipſe Mantua in Æquilibrio Scholaſtico hæc obſeruat. *Scitu dignum eſt, licet ſic ſcribatur communiter, & in Pandectis Florentinis pariter, Vxores ſcilicet, me tamen literæ X aliam. S. addidiſſe. quoniam ſic ſcribebant veteres, tibique exemplum,* quo

L. Vxorſſ. de his qui not. infam. in fine.

quo hoc ipſum elicias, antiqui lapidis ſic inſcripti ſubijcio, in veſtibulo ædium mearum poſiti.

2. Vrna ſecundo loco exhibita pedem alta, ex marmore Pario elaborata conſpicitur, ab ea tamen diuerſa, quam Gruterus delineatam habet, quæ rectius vrnæ figulinæ ſpeciem refert. Hæc amicitiæ teſtimonium præbet. Amica ſiquidem amicæ cineres haud dubie condidit. Quæ Gruteri quoque ætate penes Marcum Mantuam fuit; quum fortaſſe Venetijs viueret, niſi parum recte id e Kinibianis, & Pureanis ſchedis acceperit. *Fol. 891. num. 4.* *Grut. loc. cit.*

TERTVLLINÆ] Niſi hoc cognomen ſit diminutiuum à Terta, quod antiquitus Nonij fide pro Terſa ſcribebatur, quid ſibi velit mihi vtique ignotum eſt.

VETVLENA] Hanc gentem Romanam eſſe monumenta antiqua, quæ non vno in loco reperiuntur, ſuadent, ſed præcipue illud Romæ in S. Saluatore. *Grut. fol. 894. n. 9.*

D . M
P . VETVLENVS . NARDVS
ET . VETVLENA . ALEXANDRIA
ET . P . VETVLENVS . SATVRNINVS
SIBI . ET . SVIS
L . L . P . E

DORCAS] Cognomen ab habitu corporis tractum; vel fortaſſis, quod hæc mulier ſimilis eſſet Dorcadibus, quas ex Æliano Capras feras fuiſſe cognoſco: ſcribens enim de capris feris fœminis, quę Copitæ mulieres Iſidi ſacrabant, eas δορκάδας appellat; Latine Damæ dicuntur, quæ ſunt celerrimæ. Vnde Dorcas hæc mulier, quia forte velociſſima; vel quia ad ſimilitudinem caprarum ferarum corpore neruoſo, & ligneo fuiſſet, vt ex Lucretio colligitur. *Hiſtor. Animal. lib. 10. cap. 23.*

Cæſia, παλλάδιον: *neruoſa, & lignea*, δορκάς: *De Rer. Nat. lib. 4.*

APVD GEORGIVM A TVRRE PATAVINVM MEDICVM ET BOTANICVM INSIGNEM.

Scard. lib. 1. Claſſ. 1. *Porten. lib. 2. cap. 8. Itin. Ital. pars 1.* *Scard. ibi.* *Porten. lib. 9. c. 40.* *Porten. ibi.*

VNdecimo ab vrbe lapide orientem verſus, in pago Pulueraria, gallinarum magnitudine ac præſtantia claro, ſacræ virgines ordinis Sancti Benedicti, quæ nunc in vrbe Omnium Sanctorum ædem habitant, inſigne cœnobium ſanctæ Agneti dicatum habuerunt, vſque ad annum Chriſti MDLXXXIX. Iſtæ, Cardinalis Frederici Cornelij Præſulis Patauini vigilantiſſimi auſpicijs, monaſterio prope Omnium Sanctorum templum à fundamentis extructo, V. idus Aprilis anni prædicti ex agro huc traſmigrarunt. Vbi cum altius terra pro fundamentis effoderetur, credibile eſt nonnulla monumenta inuenta fuiſſe. Moniales enim fatentur, quoſdam lapides figuris & literis ſculptos, paucis abhinc annis in fundamentis cuiuſdam ædificij ſepultos fuiſſe: e quibus hunc mutilum valde, in parietibus cœnobij ſeruatum, dono dederunt Georgio à Turre Medico ſuo, viro ingenio, virtute, moribus ſingulari, ita vt publice ſimplicium medicamentorum facultates in Gymnaſio docendi munus, & amœniſſimi viridarij medici Præfecturam bono publico egregie ſuſtineat. Is quemadmodum corpus, ita animum optime excultum habet; quod ſatis ſuperque demonſtrat domus ab ipſo empta ad S. Franciſcum paruum, picturis vndique ſtatuiſque exornata; viridarium floribus diſtinctum rarioribus. Accedit ſanctioris eruditionis cognitio, Numiſmatum muſæum breui paratum; quorum notitia delectatus, deſiderium commonſtrat redimendi ab inuria temporis antiqua monumenta. Quam etiam ob cauſam hoc primum à monialibus impetrauit, alterum ex pago Patauino Stratæ aduectum ſuis in ædibus locari curauit.

Quæ

I. Quæ in huius monumenti apice conſpiciuntur, fateor, non ita mihi liquido conſtare, an ſint militaria inſtrumenta, ſeu funerales faces; ſiquidem ſæuitia temporis certam horum cognitionem interuertit. Poterant enim eſſe, vel clypeus, & pila duo, militum Romanorum arma: Clypeus, quia ſchema, quod hic conſpicitur, à Parma, Cetra, Pelta, & Scuto forma diuerſum apparet; vel cum Clypeo clauæ duæ incendiariæ, de quibus Ammianus Marcellinus: *Barbarique, vt reparabiles ſemper & celeres, ingentes clauas in noſtros conijcientes ambuſtas, mucroneſque acrius reſiſtentium pectoribus illidentes, ſiniſtrum cornu perruperunt* (ſi tamen harum clauarum apud Romanos vllus aliquando fuit vſus) vel faces illæ funebres, quibus ad ignem in pyris excitandum, mortuorum conſanguinei antiquitus vſi ſunt. *Hiſt. lib. 31.*

FIRMIO] FIRMIAE gentis antiquitatem, ac nobilitatem antiqua epigrammata ſatis ſuperque declarant; iſtamque claruiſſe multis in locis, ex inſculptis ſaxis patet. Hinc legitur Romæ in *Grut. fol. 269. n. 3.*

X COH.

COH . II . VIG

C . IVLIO . QVINTILIANO . PR . VIG . M . FIRMIO

AMYNTIANO . S . PR . C . IVLIO . ANTIGONO . TRIB

Pan. Antiq. Veron. lib. 8. fol. 232. 234. 235.
Grut. fol. 409. n. 9.
Grut. ibi num. 8.

Hinc Veronæ non vno in loco, tum mulierum, tum virorum gentis Firmiæ monumenta reperiuntur. Sed præcipue illius honores, nobilitatem, & conditionem duo hæc monumenta declarant: Soræ primum ad D. Reſtitutæ poſitum; Feltriæ alterum, ad læuam, qua Cathedrale templum aditur: ex quibus in noſtris regionibus hanc excelluiſſe gentem liquet.

L . FIRMIO . L . F
PRIM . PIL . TR . MIL
IIII . VIR . I . D
COLONIA . DEDVCTA
PRIM . PONTIFICI
LEGIO . IIII . SORANA
HONORIS ET VIRTVTIS
CAVSSA

C . FIRMIO . C . F
MENEN . RVFINO
EQ . PVB . LAVREN . LAV.
DEC . FLAMIN . PATRONO
COLLEGIORVM . FABR
CENT . DENDR . FELTRIÆ
ITEMQVE . BERVENS
COLLEG
FABR . ALTINATIVM
PATRONO.

2. Saxum hoc frondibus in apice refertum, iuuenis adhuc florenti ætate defuncti forſan ſignum, Scardeonij ſeculo in ædibus Danielis Victurij Patricij Veneti, quinto ab vrbe lapide, in pago Stratæ obſeruabatur. Ipſum tamen ex humili quadam domo, vbi pro ſcalæ gradu erat, ab obliuionis voracitate ereptum, Patauij ſuis in ædibus doctiſſimus iſte vir æternitati donauit.

EVTYCHO] Nomen ex Græco tractum, quod idem ac FORTVNATO. Verum cum plerunque pro cognomine hoc nomen vſurpatum viderim, monumenti fracti ſtatus dubium me reddit, an ſub D. M. inter quod, & illud EVTYCO, fractura videtur, aliud gentilicium nomen extiterit.

DEF. ANN. XXVIII] Scilicet DEFECIT vt aliquibus placet; vel, quod melius opinor, DEFVNCTO ANNO VIGESIMO OCTAVO.

CONVICTVS] Puto idem ac viuens, ſeu ſimul conuiuans aut vna conuerſans intelligendum eſſe.

P.] Poſuit.

In

In vltima columna lateritia porticus ad ædes

IVLII CÆSARIS DOTTORII.

DOttoria gens, antiqua, nobilis, clara, & numeroſa Patauij fuit à multo tempore, qualis & noſtro etiam exiſtit. Ingentes ædes habuit per omnes ciuitatis regiones, & præcipue in vico, Sancti Franciſci parui vulgariter appellato; quarum vnam, dum circa inſcriptiones iſtas laboro, mirum in modum reparauit, ac ſumme ornauit Iulius Cæſar Dottorius, exquiſiti vir ingenij, ſummoque mihi iunctus amore. Claruit hæc familia ob Antonium Franciſcum, & Danielem Equitem, eximios iuriſconſultos: quorum prior in Ferrarienſi Gymnaſio iuriſprudentiam diligenter profeſſus, à multis anguſtijs, & ærumnis magnopere vexatus, nunquam tamen depreſſus, tanta conſtantia & integritate polluit, vt potuerit eas additiones edere, quæ Panormitano Abbati, nec non Alexandris, Tartagno, & Imolenſi, annexæ videntur. Alter vero ob animi integritatem, & præſtantiam Anconæ & Florentiæ prætura honorificentiſſime fungi meruit. Prodijt ex eadem Alexander Philoſophiæ, ac Medicinæ profeſſor doctiſſimus, qui ad ſumma fuiſſet progreſſus, niſi immatura morte occubuiſſet. Sed nulli ſecundus, nulli æquiparandus, poſt Vincentium Philoſophiæ doctorem, poſt Ludouicum, ſuauiſſimum mihi amicum, & Alexandrum Sancti Michaelis Equitem, hanc familiam illuſtrat hodie Carolus conſanguineus meus, Hetruſcæ Muſæ cor, & delicium. Leguntur enim ipſius adhuc iuuenis ad Pindari exemplum odæ, tanto ſtudio, eo numero, eruditione, Latiniſque elegantijs refertæ, vt Pindarum, Anacreontem, Horatium, Statium, ceteroſque huius ordinis Poetas in ipſo reuixiſſe affirment doctiores. Itaque non immerito lauream æternitatis ipſi donauit Apollo, & Heliconides incolæ eum inter primos agnoſcunt facile, & colunt. Huius ædibus illæ à Iulio Cæſare inſtauratæ, iunctæ obſeruantur: vbi in columna lateritia porticus prope terram, rude marmor hoc refert monumentum.

Scard. lib. 2. Claſſ. 3.

Porten. lib. 6. Cap. 5.

Scard. lib. 2. Claſſ. 9.

ACONI . Q . F . FAB.
LABEONIS PO
LICIS VIXIT AN.
X V.

ACONI] Quamuis de Aconia gente nihil habeatur apud familiarum Romanarum ſcriptores : attamen eius nobilitatem , ac ſplendorem nonnulla antiqua monumenta abunde teſtantur . Apud Vulſinios monumentum habetur, ceteris omiſſis, de

Grut. fol. 385. n. 1.

L . ACONIO . CALLISTO . TRIB . MIL.
LEG . XIIII . GEM . SEV

Hanc poſt Conſtantinopolitanum imperium conſularem & clariſſimam obſeruo . Romæ ſiquidem in æde S. Apoſtolorum de Aconio Catullino V. C. & Conſule tale legitur monumentum.

Grut. fol. 309. n. 2.

FABIAE . ACONIAE . PAVLINAE . C . F
FILIAE . ACONII . CATVLINI . V . C
EX PRAEF . ET . CONSVLE . ORD. VXORI
VETTI . PRAETEXTATI . V . C . PRAEF.
ET . CONSVLIS . DESIGNATI . SACRATAE
APVD . ELEVSINAM . DEO . IACCHO . CE
RERI . ET . CORAE . SACRATAE . APVD . AE
GINAM . DEABVS . TAVROBOLITAE . ISI
ACAE . HIEROPHANTRIAE . DEAE . HECATE
GRAECO . SACRANEAE . DEAE . CERERIS

Verum in hoc monumentum cum incidiſſem, obſeruandum pu-
Epigr. in Antiq. Vrb. taui , Gruterum hoc ipſum ex Mazochio collegiſſe ; ſed idem multis in melius mutatis Beneuenti in Samnitibus ſitum ex Onuphrio Pan-
Grut. fol. 309. n. 3. uinio addidiſſe ; nullo alio diſcrimine, niſi quod aptius , & magis rationi conſonum legatur . Panuinius tamen locum eiuſdem
Com. Faſtor. lib. 3. non deſignat, ſed in Faſtis hæc profert. *Aco Fabius Catullinus Philonianus , & ipſe aliquando vrbis Romæ præfectus, de quo in antiqua inſcriptione mentio eſt ſic .*

FA-

FABIAE . ACONIAE . PAVLLINAE C . F
FILIAE . ACONIS . CATVLINI . V . C
EX . PRAEF . ET . CONSVLIS . ORDIN
VXORI . VETTI . PRAETEXTATI
V.C. PRAEF . ET . CONSVLIS . DESIGNATI
SACRATAE . APVD . ELEVSI
NAM . DEO . BACCHO . CERERI
ET . CORAE . SACRATAE . APVD
AEGYNAM . DEABVS . TAVROBOLI
TAE . ISIACAE . HIEROPHAN
TRIAE . DEAE . HECATAE
GRAECO . SACRATAE . DEAE
CERERIS.

In qua inſcriptione obſeruo quædam Gruterum addidiſſe, etiamſi profiteatur ex Onuphrio ſe eam collegiſſe, quæ tamen apud Panuinium non habentur; ſuntque:

SACRATAE . APVD . LAERNAM . DEO
LIBERO . ET . CERERI . ET . CORAE.

De Aconio Catullino, & de Fabia Aconia Paulina prætere a monumentum apud Gruterum ex Baronij Annalibus collectum legitur. Verum iſte Acon Catullinus ille eſt, quem ſic in Faſtis ſuis Caſſiodorus notat, *Grut. loc. cit. n. 4.*

LIMENIVS & CATVLLINVS.

quiq; in Faſtis Panuinianis anno Vrbis Conditæ MXI. Chriſti CCCXLIX. Fl. Valerij Conſtantis Imperatoris XIII ſic cum Limeniano deſignatur. *Faſtor. lib. 3.*

ACON FABIVS CATVLLINVS PHILONIANVS
VLPIVS LIMENIANVS.

Acon vero noſter duo cognomina habuit, nempe Labeonis, & Policis. De Labeone iam dictum fuit. Policem vero à fortitudine nuncupatum credo; ad inſtar digiti pollicis in manu fortiſſimi.

IN AREA OPTATORVM.

PRope baſilicam S. Sophiæ, quæ prima Patauij Cathedralis fuit, à Diuo Proſdocimo Diuinæ Sapientiæ dicata, ædes, quas honeſtiſſimi olim ciues Patauini à Vallibus nunc extincti poſſederunt, Optati, qui ex Neapolitano Regno ſub Deſiatorum cognomine Venetias traſmigrarunt, ac mutato cognomine, non autem ſignificatu, Optati vocati ſunt, ſuis vſibus emerunt, hodieque obtinent. Inter quos reticendi non ſunt, Franciſcus medicus ſua ætate non vulgaris, & Io. Dominicus eius filius, Philoſophiæ doctor, moribus, probitate doctrina, ſingularis. Iſti in parietibus ſuæ areæ, hoc conſeruant monumentum.

T . MVSTIO . C . F . FAB . HOSTILIO
FABRICIO . MEDVLLÆ . AVGVRINO .
ALLECTO . INTER . TRIBVNICIOS . AB .
IMP . NERVA . CÆSARE . AVGVST . PRAET
. . . . . . VR . AER . PONTIFICI
. . . . D.

MVSTIO] Muſtiam gentem Patauinam fuiſſe inde facile conijcere licet, quod de ea non vnicum monumentum Patauij occurrat: eamque non fuiſſe vulgarem ſaxum hoc ſatis ſuperque meo iudicio declarat: ex qua fortaſſis emanauit Muſtia gens, quæ nunc Venetijs inter Patricias ſumme claret.

HOSTILIO] Rariſſime quatuor cognominibus vſos fuiſſe antiquos obſeruat Panuinius; attamen T. Muſtius iſte forte quatuor cognominibus fuit nuncupatus. Primo namque Hoſtilius eſt dictus, & *Hoſtilios ab Hoſtijs* dictos Sigonius ſcribit, vt & Panuinius: Hoſtius vero, vt idem Panuinius ex Valerio notat, fuit *Prænomen eius, qui peregre apud hoſpitem natus eſſet*; vel vt idem cum Macrobio habet, *qui primus in hoſtico, id eſt in agro hoſtili procreatus eſſet*. Verum hoc vnum obſeruatione dignum perpendo, raro gentilicia nomina ad vſum cognominum deſtinata fuiſſe; dummodo Muſtius iſte ex gente Hoſtilia prognatus non fuerit, ac in Muſtiam adoptatus: quod certe adfirmare non audeo; cum forma hæc diſpoſitionis prænominis, nominis, & cognominum vnica ſit, & penitus diuerſa à quacumque

De Nom. Antiq. *De Nom. Rom.* *Loc. cit.*

earum,

earum, quas accurate tradit Panuinius ab antiquis vſitatas.

FARBICIO] Circa hanc vocem, quæ certe cognomen eſt, hæreo, niſi à fabrefacio deductum fortaſſe ſit, cum & Fabricenſis apud Hadrianum Iunium legam, quod ex codice Theodoſiano deſumptum fatetur. Vnde primo, cui hoc cognomen inditum, *vel armorum imperialis aulæ incumbebat cura fabricandorum*; vel forſan alicuius fabricæ præfectura.

MEDVLLÆ] Quod certe cognomen eſt forſitan ab vrbe Medullia Latinæ ditionis tractum. Nam aliquando cognomina deſumi, vel à loco, vbi quis natus erat, aut vnde commigrauerat, vel ab vrbe aut regione deuicta, Panuinius tradit. Medulliæ autem meminit Liuius *Poſtremo omni bello Latino Medulliam compulſo, aliquandiu ibi Marte incerto, varia victoria pugnatum eſt: nam & vrbs tuta monitionibus præſidioque firmata valido erat*. Et paulo poſt eodem libro: *Tarquinius triumphans Romam rediјt, inde priſcis Latini bellum fecit, vbi nuſquam ad vniuerſæ rei dimicationem ventum eſt. ad ſingula oppida circumferendo arma, nomen omne Latinum domuit. Corniculum, Ficulnea vetus, Carneria, Cruſtumerium, Ameriola, Medullia, Nomentum oppida capta*. Vnde ex Medullia etiam Medullini cognomen deriuatum, mihi perſuadent cognomina Macedonici, Balearici, Gabinij, & alia ſimilia à Romanis frequentiſſime vſurpata. *Hiſt. lib. 1.*

AVGVRINO] Augurini cognomen primo à Minutia gente originem habuiſſe, *ab inſigni aliqua re, vel in Flaminio, vel in Auguratu geſta*, Sigonius docet. Verum etſi Minutij Augurini vt plurimum nominabantur, attamen alios Agurinos etiam cognominatos eſſe, extra Minuciam gentem, minime inconueniens opinor. *De Nom. Rom.*

ALLECTO INTER TRIBVNICIOS] Allecti ab adlectis nihil diſcrepant. Adlecti vero, vt iam liquet, illi erant, qui propter inopiam virorum ex equeſtri ordine in Senatorum numerum adſumebantur. Vnde ab hoc ordine forte Muſtius iſte adlectus inter Tribunicios fuit ab Imperatore Nerua.

PONTIFICI] *Pontifices, vt Q. Scæuola Pontifex Maximus dicebat, à poſſe, & facere. pontifices ego à ponte arbitror: nam ab ijs ſublicius eſt factus primum, & reſtitutus ſæpe; cum ideo ſacra, & vls, & cis Tiberim non mediocri ritu fiant*. Ita docet Varro, cui ſubſcribit Halicarnaſſeus. Pontificem Numa inſtituit, *eique ſacra omnia exſcripta exſignataque attribuit: quibus hoſtijs, quibus diebus, ad quæ templa ſacra fierent*, & vt cuncta vno verbo comprehendam, *omnia publica priuataque ſacra Pontificis ſcitis ſubiecit*. vnde & Lucanus. *De Ling. Lat. lib. 4. Antiq. Rom. lib. 2. Liu. Hiſt. lib. 1. Pharſal. lib. 1.*

Mox iubet & totam pauidis à ciuibus Vrbem
Ambiri, & feſto purgantes mœnia Luſtro,

Lon-

Longa per externos pomæria cingere fines
Pontifices, ſacri quibus eſt permiſſa poteſtas.

Pontificis nomen omnibus quidem ſacerdotibus commune fuit; ſed Pontifex Maximus ille erat ſolus, qui prima & ſumma reuerentia colebatur. Vnde poſtquam Auguſtus Pontificatum Maximum adeptus eſt, omnes Imperatores ſummam hanc dignitatem ſibi vſurparunt; prout manifeſte antiquæ inſcriptiones oſtendunt. Pontifices ex Patribus primo omnes lecti fuerunt, omnique maiori conatu Patres plebi obſtiterunt, ne religionis recondita myſteria, quæ Pontificum curæ commiſſa erant, plebi aperirentur: propterea vſque ad illa tempora, quibus A. Attilius Calatinus primus Dictator extra Italiam exercitum duxit (quod anno ab V. C. DX circiter factum) e plebe primus Pontifex Maximus creatus fuit T. Corruncanius; inde modo ex plebe, modo ex Patribus viri Pontificatum Maximum aſſumpſerunt. At qui plura de Pontificibus veterum, ac de eorum iure deſiderat, conſulat eruditiſſimum, omnique gloria dignum Iacobum Gutherum, qui de hoc elegantiſſimum opus concinnauit: vbi ad ſatietatem omnia, quæ ad Pontifices pertinent, diligenter atque exquiſite inueniet.

Liu. Hiſt. lib. 1.

Pan. Cōment. in prim. Faſt.

In

IN ÆDIBVS NOBILIVM VENETORVM DE PRIOLIS.

INter Venetas familias illuſtriſſima emicat Priolorum, quorum duæ ædes ſatis commodæ e regione Optatorum conſpiciuntur: vna quidem ampla & pulcherrima; altera non item, quæ ſe offert verſus pontem Altinatem, in cuius area rude ſaxum cum hoc epitaphio in pariete repoſitum luſtratur.

LOC · SEP.
C · FVLVI
DIONYS
IN · FRO.
PED · XXX
IN · AGRV
PED · XXX

FVLVI] Fuluiam Plebeiam gentem varijs Conſulibus decoratam obſeruo, quorum cognomina in faſtis iſta habentur: Pætus, Pætinus, Nobilior, Flaccus, Curuus, Centumalus, Maximus, Gillo. Huius gentis nomen à cognomine deductum Panuinius docet: aliquis enim qui Fuluus fuit, Fuluij cognomen poſteris videtur reliquiſſe.

DIONYS.] Hoc eſt DIONYSII. Quod cognomen vel à colore deſumptum puto, eo quod ita nuncupatus colorem habuerit Dionyſiæ gemmæ, de qua ſic Plinius: *Dionyſias nigra & dura mixtis rubentibus maculis: ex aqua trita ſaporem vini facit, & ebrietati reſiſtere putatur*: vel Dionyſij cognomen erat illorum, quibus circa tempora tubercula naſcebantur, qui auctore Brunfelſio in ſuo Onomaſtico Medico Dionyſiaci vocabantur. *De Antiq. Nom.* *Hiſt. Natur. lib. 37. cap. 10.*

In ædibus, quas nunc Clariſsimus

OCTAVIVS FERRARIVS

habitat.

In vico Omnium Sanctorum ædes tenet politiſsimus iſte vir, vbi in primo gradu ſcalæ legitur

VENVSTA

quod forſan libertæ nomen.

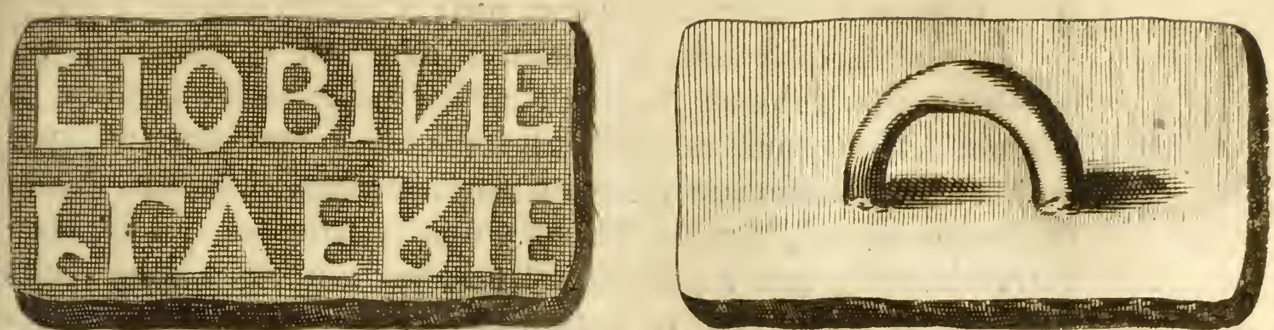

PENES IOANNEM DE LAZARA EQVITEM SANCTI STEPHANI, COMITEMQVE S. IOANNIS DE PALVDE.

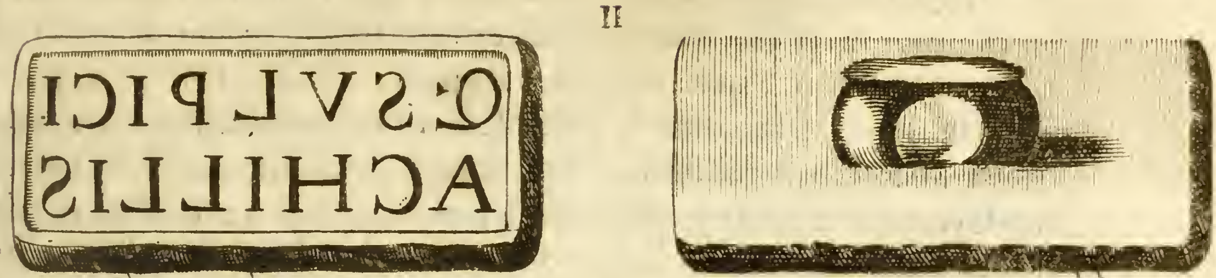
E Regione noſtrarum ædium, in vico Sancti Franciſci Magni vocato, Comitum de Lazara, gentis Patauij ſanguine ac viris claræ, amplæ exurgunt ædes, in hanc formam redactæ à Ioanne de Lazara, Diui Iacobi Equite, ob inſignem fortitudinem armorumque gloriam celebrato, principibuſque ſemper dilecto. Nobiliſſima hæc familia virorum literis, & armis illuſtrium ita ferax fuit, vt me deficeret tempus in eis recenſendis, quamuis nec vnquam ſatis cunctorum virtutes & facinora narrando expreſſurus eſſem. Certum meæ veritatis teſtimonium exhibeat amplum volumen, quod de proſapia Dominorum de Lazara Etruſca lingua anno ſuperiore typis mandauit Ioannes Raſſinus; in quo amicus lector quot, ac quales omni æuo in hac familia floruerint viri, abunde cognoſcet. Sat itaque ſit mihi hoc loco indicare, e nobiliſſimo patre Comite Nicolao morum ſuauitate ac elegantia ſingulari, Comitem Ioannem fulgere, iuuenem omni virtutum genere ornatiſſimum, ſed in antiquitatibus præſertim ita verſatum, vt iam muſæum egregie diſpoſitum habeat tum monumentis, tum numiſmatibus locupletiſſimum: inter quæ hæc ſigna obſeruantur.

LIO-

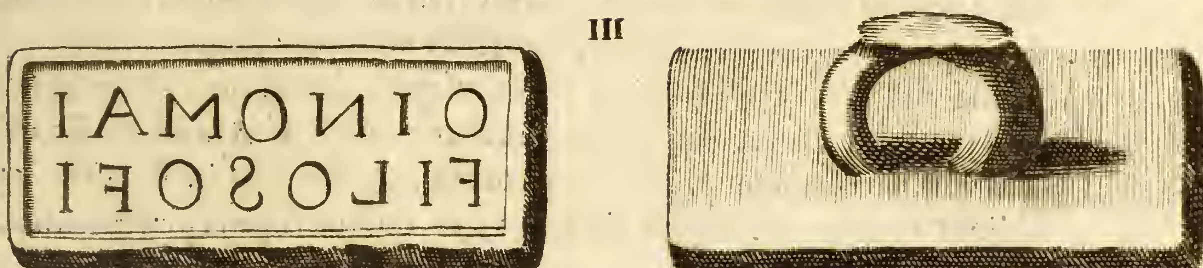
I

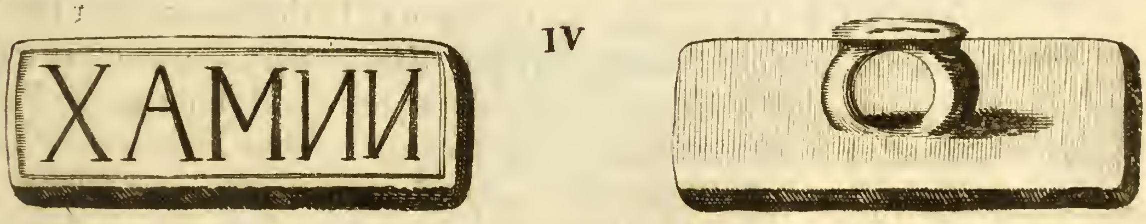
II

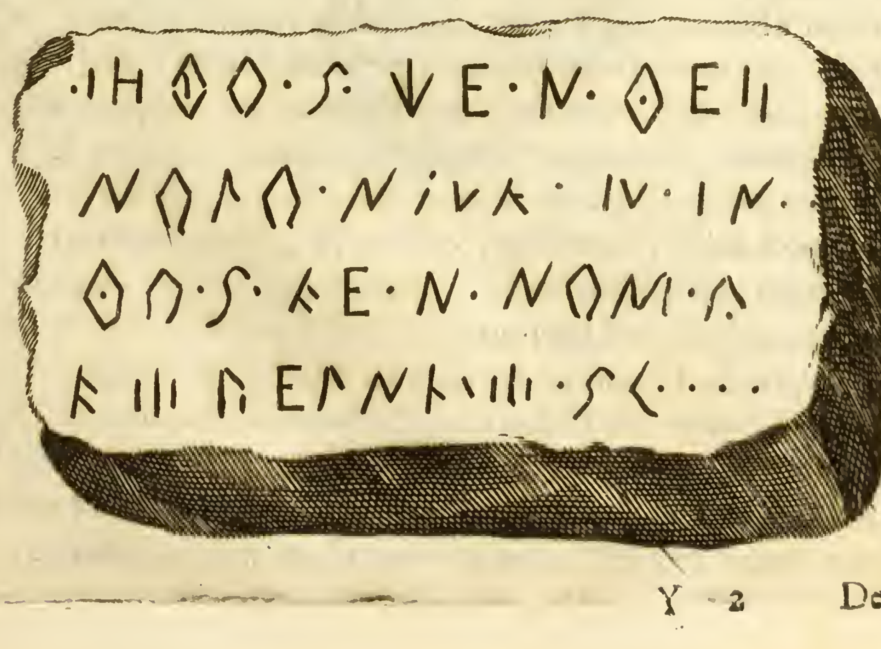

III

IV

V

Gio Georg. fecit

DE quatuor iſtis æneis ex vtraq; parte ad viuum delineatis ſignis viri docti ſententiam ferant, num ad teſſerarum, vel ſigillorum vſum adhibita fuerint: nam hoc mihi non ſatis conſtare affirmo. Teſſeras enim non fuiſſe, ſuadent tum propria nomina, quæ in ijs raro aut nunquam, exceptis Imperatorum, Deorum, Auguſtarumque teſſeris, deprehenduntur; tum materia, ex qua illæ formatæ videntur, quæ vt plurimum lignea fuit; itemque ſemicirculi, qui annulorum adinſtar in horum parte auerſa conſpiciuntur. Ne vero ſigilla eſſe ſuſpicer, facit tum forma, quæ ſigillorum normam excedit; tum materia, quandoquidem non æs, ſed gemmæ huic muneri inſeruiebant, quæ auro, aut argento incluſæ ad inſtar annulorum in digitis ferebantur: prout fuſe in ſuo eruditiſſimo *De Annulis Antiquorum* doctiſſimus Fortunius Licetus Genuenſis, in Patauino Gymnaſio Theoricus primæ ſedis, vir doctrina ac eruditione clariſſimus, ac à me ſemper ſupremo honore cultus docet. Niſi dicatur fortaſſis non ad ſigillo muniendas literas, ſed ad imprimenda alia ſigna in aliqua re ſolida, vt in ligno, hæc fuiſſe vſurpata: prout & noſtro æuo ſigilla illa, in quibus literæ, aut inſignia habentur, igne candefacta, vel ligno, vel equis imprimuntur: vulgo *il Marchio*. Et quid ni vſus eorum eſſe potuit ad nomina imprimenda in lateritijs lapidibus? vt antiquæ tegulæ aperiunt, in quibus ſæpe ſæpius nomina impreſſa obſeruantur.

De Antiq. Nom. 2. SVLPICI] Sulpiciam gentem ex Latinis ortam inter Patricias minorum gentium Panuinius refert: Vrſinus vero eandem Patriciam, Plebeiam, & Equeſtrem facit; ſubditque, quod huius gentis Patricij Galbæ, Equeſtres Rufi ſint cognominati: ſed de Plebeia nihil habet, niſi pro plebeia intellexerit illam, quæ Lauinij, vt ipſemet monet, ſeu Lanuuij, vt in quibuſdam lego, domicilium habuit: de qua, vt & idem obſeruat, ſic Tacitus. *Sub idem tempus vt mors Sulpicij Quirini publicis exequijs frequentaretur, petiuit à Senatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinus pertinuit, ortus apud municipium Lanuuium.* Circa quæ verba, cum Vrſinus Lauinium ſcribat, dicendo, *paſſim autem à librarijs in eo erratur, vt pro Lauinio ſcribant Laniuium, & pro Laniuio, Lauinium*, obſeruatu opportunum duxi, Lanuuium à Lauinio diſtinctum fuiſſe; vt fuſe Sigonius ad octauum Liuij. Propterea Sulpicium Quirinum ex municipio Lanuuio opinor, cum ex ijs, quæ de Lanuuij, & Lauinij diſcrimine colligit Sigonius, intelligatur Lauinium Coloniam, Lanuuium municipium fuiſſe. Quod optime cum Tacito conſentire videtur, qui Sulpicium Quirinum e municipio Lanuuio oriundum dixit. Vnde forſan melius apud Vrſinum pro Lauinio, Lanuuio legendum mihi perſuadeo. Ceterum

De Famil. Rom. in gẽt. Sulpic. fol. 255.

Annal. lib. 3.

In Gent. Sulpic.

Patri-

Patricia Sulpiciorum gens exceptis conſulibus, Seruium Sulpicium Galbam Imperatorem habuit ; & Equeſtris P. Sulpicium Rufum I. C. egregium , qui Romæ publicum monumenti locum meruit.

ACHILLIS] L. Sicinium Dentatum ob ingentem fortitudinem appellatum fuiſſe Achillem Romanum , auctor eſt Gellius. Vnde ex hoc vlterius cognomen Achillis propagatum oſtendit Sigonius: idque in numero eorum eſſe, quæ à virtute , & moribus deſumebantur, ibidem declarat. Cum quo & Panuinius conſentit ; & Seruius ad illud Virgilij *Noct. Attic. lib. 2. cap. 11.* *De Nom. Rom.* *Eclog. 3.*

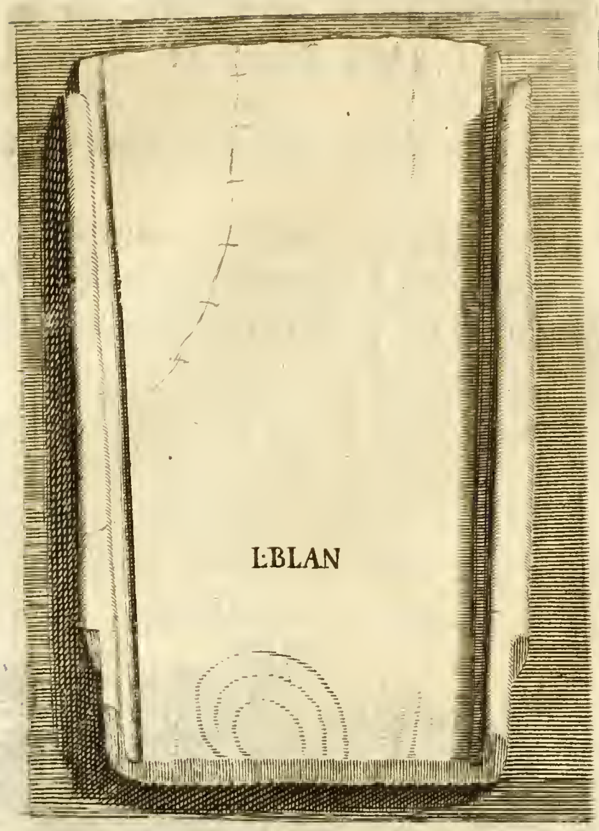
Et longum formoſe vale, vale, inquit, Iola

notat : *Hic paſtor habuit duo cognomina (nam ſupra eum Menalcam dixit) aut certe Iolam eum quaſi paſtorem optimum appellauit à quodam paſtore nobiliſsimo : ſicut virum fortem plerumque Achillem : adulterum, Parim vocamus.*

IN ÆDIBVS PAPAFAVIORVM.

IN hoc eodem vico, e regione Valetudinarij D. Franciſci nobiliſſima Papafauiorum gens ædes inſignes lataſque poſſidet. Hæc familia tum auito ſplendore, qui ſumme in hac ciuitate emicuit, tum etiam viris, qui continuatis temporibus eam condecorarunt, ita refulget, vt merito Patauij nulli ſecunda habeatur. Omitto egregios ſpectatæque virtutis ac nobilitatis huius inſignis familiæ viros, quorum me laudibus imparem agnoſco. Abunde ſiquidem mihi erit Roberti Sancti Michaelis Equitis nobiliſſimi prolem recenſere; nam ex hoc vngue Papafauiorum cognoſcetur Leo. Fuerunt itaque tanti viri multis honoribus decorati filij, Marſilius Diui Marci Eques, Vbertinus Epiſcopus Adriæ, Scipio Hyeroſolimitanæ religionis Eques Meſſanæque Prior illuſtriſſimus, XVII Januarij MDCLI acerba morte ſublatus, heu nimis cito! cum veloci pede ad ſupremum ſuæ religionis apicem properaſſet: Bonifacius Mantuæ Eques, vir omni memoria dignus, cum ob morum præſtantiam, tum ob ſelectiſſimam ſobolem, quæ non tantum familiæ ſed patriæ etiam eſt decus eximium. In hac cenſetur Robertus Abbas, Latinæ ac Græcæ linguæ peritiſſimus, admodum iuuenis triplici laurea, Philoſophica, Theologica, ac Legum redimitus, & Mathematum non vulgari cognitione inſtructus. Emicant eius ornatiſſimæ atq; amœnioribus literis addictiſſimæ filiæ, Æmilia, Angela, Beatrix, Iſabella: quarum tres priores nobiliſſimis viris, Traiano Borromęo, Alexandro Zacco, Marco Cittadellæ fuere deſponſatæ; altera Deo ſacrata. Sciunt nobiliſſimæ iſtæ mulieres non tantum Parnaſſi ſemitas concinne premere, ſed exquiſita etiam eruditione pollent, ac ſpeculatiuis diſciplinis apprime valent, vt in ſacra philoſophiæ adyta apte ac feliciter penetrarint omnium cum ſtupore. Et ne quid temporis ijs pereat, Æmilia, ac Beatrix ita pingendi artem poſſident, vt earum opera ab huius artis peritis ſupreme probentur ac laudentur. Sed qui plura de hac nobiliſſima gente, quæ illuſtrium virorum feraciſsima ſemper vixit, deſiderat, intueatur Iacobum Equitem Hyeroſolimitanum, Leonellum, Bonifacium, & Iacobum Leonelli filium, iuris peritiſsimos; Marſilium Philoſophiæ Doctorem, & Marſiliettum politiorum literarum ſuauiſsimum poſſeſſorem. Verum vt eo redeam, vnde tantæ familiæ me auocauit gloria, Robertus Abbas ornatiſsimus, vir antiquitatum venerationi deditiſsimus, hanc tegulam, quam delineatam exhibeo, diligenter cuſtodit.

Tegu-

Tegula hæc alta pedes duos, vnum cum dimidio lata, anno ſalutis MDCL. in Vico Agnæ, vbi antiquitus caſtrum erat, & via Adriam verſus patebat, eruta fuit in latifundijs, quæ ampla ibi Papafauia gens poſſidet; & vbi innumera quotidie reperiuntur antiquitatis veſtigia, argumenta loci priſca ætate non vilis.

Tegula inter ſepulti hominis ſigna recenſetur, teſte Manutio: *Signum hominis ſepulti non vnum fuit; nam lapis, & tegula, & ceſpes, & tumulus, & cippus ſepulturæ locum indicabant.* Propterea Ouidius eo tempore, quo mortuis inferiæ celebrabantur, locum ſepulchri deſignans cecinit: *De Legibus Rom.*

Tegula porrectis ſatis eſt velata coronis. *Faſtor. lib. 2.*

Tegulis autem figulus nomen ſuum inſcribere ſolebat; vt Gulielmus Philander ad illa Vitruuij verba, *fiunt autem laterum genera tria*, abunde, ac erudite declarat. *Animaduerti Romæ, & extra vrbem in veterum monumentis, tribus his laterum generibus non fuiſſe contentos, ſed pro commoditate, aut gratia maioribus minoribuſue eſſe vſos. Extra portam Latinam in vinea Ioannis Mileti Trecenſis vidi refoſſas tegulas latas quaquauerſus pedes duos ſeſuncem, altas duos, & trientem cum hac inſcriptione.* *lib. 2. cap. 4.*

TEG . C . COSCONI
FIG . ASINI . POLL.

Hic

Hic nomen figuli conſpicitur, quod non æque in omnibus tegulis deprehendi credo, vt ſuo loco videbimus. Siquidem apud me cuſtoditur tegula, in qua SERVILIA legitur, vox quæ cum figulo nullam habet affinitatem, cum potius nomen familiæ, ſeu fœminæ cuiuſdam indicet.

Obſeruo autem in figulinis lapidibus, antequam igni concederentur, nomina vt plurimum imprimi ſolita fuiſſe. Verum in iſta nomen non impreſſum, ſed recenti teſtæ inſcriptum aduertitur.

IN VESTIBVLO ÆDIVM DE ZABARELLIS

Vulgo Dalla Pietra.

POſt Papafauiorum ædes, omnes quæ ſequuntur, nobiliſſimæ ſunt gentis de Zabarellis, de qua iam diximus. In hoc enim vico maiores ipſorum habitarunt; cuius rei teſtimonium exhibet domus illa, ante cuius portam quadratæ menſæ inſtar exurgit petra, quæ hucuſque, vt & ceteræ antiquiores noſtræ ciuitatis ædes, vetuſtiſſimam turrim habet; in cuius parietibus, qui in veſtibulo ex marmoreis & quidem vaſtis lapidibus conſtructi ſunt, hoc monumenti fragmentum prope terram inuerſe poſitum habetur.

. . . . ALE

. . . . TITI

. . . . . PRA . . . IIII VIR . I . D.

PVBLICVS LOCVS PONITVR

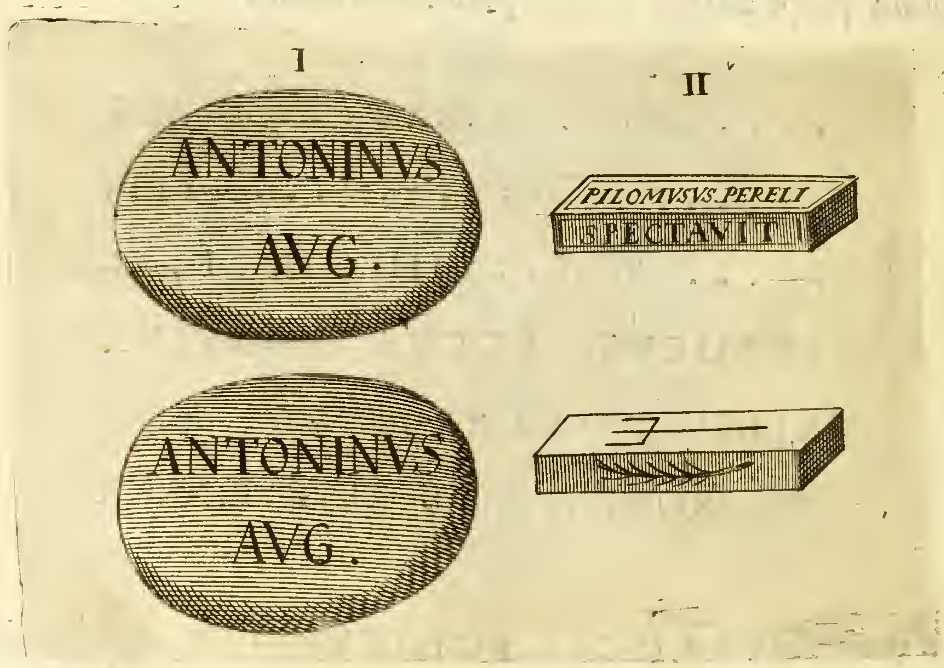
SIBI POSTERISQVE EIVS

IN . FRONT . P. XXXX. RETR . P. XXXX

PVBLICVS LOCVS PONITVR] Quod honoris gratia à Decurionibus concedebatur in municipijs & colonijs, non ſecus ac Romæ à Conſulibus

APVD VIRVM CL. IOANNEM RHODIVM DANVM.

IN vico, cui communiter nomen eſt à puteo picto, ſingularis hic noſter amicus, exacta in celeberrimis Germaniæ, Belgij, Scotiæ, Angliæ, Galliæ, atque Italiæ Academijs ætate iuuenili, relictis patriæ commodis atque honoribus, Patauij ſummorum virorum neceſſitudine delectatus, aliquot iam annis ſedem fixit. Hic ille non tam ſuis, quam aliorum etiam commodis aduigilans, rem literariam promouere laborat, medicis præcipue veteribus priſtino nitori reſtituendis deditus. Quam in rem rariores libros calamo ſcriptos publico aliquando communicandos, nummos antiquos, aliaque vetuſtati lucem allatura, non mediocri ſtudio parauit. Inter iſta binas haſce teſſeras ſibi caras habet.

1. Vtramque amicus lector in elaboratiſſimo opere de Teſſeris Cl. Epiſcopi Tomaſini obſeruare ac expendere poterit. Primam ex ipſo colligo in numero teſſerarum ciuicarum ponendam, dari ſolitam non tantum dignitatum titulis, verum etiam ſingulorum meritis. Hanc ex gypſo compactam deprehendere licet, vtrinque ANTONINI AVG. nomine inſcripto, ea magnitudine, quæ & delineata exhibetur. *De Donar. cap. 16.*

2. De ſecunda autem teſſera Tomaſinus hæc ſcribit: *Huc faciunt teſſeræ ſpectaculis deſtinatæ, cuiuſmodi elegantiſsimam vidimus ex oſſe teſſeram apud Ioannem Rhodium, quam ad ludum gladiatorium excogitatam ſignificat fuſcina cum palma, cui* *Loco cit.*

ſeruile

ſeruile nomen gladiatoris iam rude donati , verius ad ſpectaculum , quam ad pugnandum conducti , eſſe inſcriptum , loquitur res ipſa .

PHILOMVSVS PERELI

aduerſa parte

SPECTAVIT.

Sed quid ni dicendum etiam teſſeram iſtam forte propriam illorum gladiatorum fuiſſe, qui Retiarij vocati erant ? arma enim illorum extiterunt rete & fuſcina ſeu tridens , qualis in hac teſſera delineatus apparet ; vtque vere mirabiliſſimus Lipſius fuſe notat ad hos Iuuenalis verſus . *Saturnal. Serm. lib. 2. Cap. 8. Satyra.*

——————— & illic
Dedecus vrbis habes, nec Mirmillonis in armis,
Nec clypeo Gracchum pugnantem , aut falce ſupina
(Damnat enim tales habitus , & damnat, & odit)
Nec galea frontem abſcondit, mouet ecce tridentem,
Poſtquam vibrata pendentia retia dextra
Nequicquam effudit, nudum ad ſpectacula vultum
Erigit, & tota fugit agnoſcendus arena .

PROPE GYMNASIVM.

NObilis & antiqua Patauij familia de Dondis ab Horologio nomen accepit, ob Iacobum Medicum & Mathematicum inſignem, auctorem horologij, quod in turri palatij præfectitij eminet. Is enim inuenit opus illud admirandum, in quo cum diei ac noctis horæ, tum annui ſolis curſus per duodecim ſigna Zodiaci, & lunæ menſtrui aſpectus obſeruantur. Filios habuit duos, doctiſſimos medicos: quorum vnus Ioannes S. Mathematicus etiam inſignis Franciſco Petrarchæ ſumma neceſſitudine erat iunctus; alter vero Gabriel dictus Venetijs medicinam ita præclare exercuit, vt eximijs reportatis præmijs ab omnibus alter Hippocrates nuncuparetur. Gens hæc Patauij adhuc, viris, honoribus, opibuſque conſpicua, ac ferme vnica floret. Inter plures, qui hac ætate in ea illuſtres apparent, minime omittendum cenſeo Gaſparem, moribus, benignitate, prudentia, ac in publicis gerendis negotijs dexteritate inclytum. Inter diuerſas vero, quas hæc gens ædes poſſidet, exiſtant illæ, quæ nunc piſtori dulciario locatæ ſunt: vbi ex duabus aris prope portam columna conſpicitur, hiſce titulis nobilitata.

Scard. lib. 2. Claſ. 9.

Ibidem.

ATIA] Atia gens pro diuerſa ſcribendi ratione varia eſt: modo enim ATIA, modo ATTIA, modo ACTIA ſcribitur. ATIAM gentem ab Ati Troiano traxiſſe originem Panuinius docet; eam tamen plebeiam facit, nec vltra præturam alios honores Romæ obtinuiſſe fatetur. Ex hac ipſa Atiam Auguſti matrem natam eſſe, notat Seruius ad illud Virgilij: *De Antiq. Rom.* *Aeneid. lib. 5.*

Alter Atis, genus vnde Atij dixere Latini.

Quod Panuinius de hac gente in gratiam Auguſti à Virgilio prolatum opinatur. ATTIA vero gemino. T. ſcripta inter patricias maiorum gentium recenſetur ab eodem Panuinio; vti ACTIA inter plebeias. *Loco prædict.* *Ibid.*

SICINIO] Siciniam gentem Romæ plebeiam fuiſſe, ex Liuio conſtat, qui demonſtrat, plebem *Sicinio quodam auctore iniuſſu Conſulum in ſacrum montem ſeceſsiſſe trans Anienem amnem*. Conſules hæc gens habuit Dentatorum & Bellutorum cognomine: & hoc quidem poſterius ei peculiare ac faſtoſum exiſtimo, cum Sicinius ille ſeceſſus auctor Belluti cognomen primus meruerit.

Hiſt.lib.2. *Dionyſ. Antiq. Rom. lib. 6.*

H. L. ET. M. H. N. S.] Quæ notæ ſonant: HVNC LOCVM ET MONVMENTVM HEREDES NON SEQVVNTVR.

DIS PENATIBVS] Aduerſa huius inſcriptionis pars informiter ſculpta demonſtrat hanc aram DIS PENATIBVS pro ſui & mariti tuitione dicaſſe C. ATIAM. Nimirum monumenta ferme omnia diuerſorum numinum tutelæ commendata obſeruantur.

Verum de Penatibus eorumque ratione, varia eruditorum, tum priſcorum, cum recentiorum mens eſt. Halicarnaſſeus ſe vidiſſe fatetur, *Romæ templum non procul à foro ſitum (in eo viæ compendio quod fert ad Carinas) non magnum, & propter ædificia circumcirca extructa valde obſcurum: & propria regionis illius lingua locus is ſuboliuis vocatur. In hoc autem loco poſitæ ſunt Troianorum Deorum imagines, quas quis cernere poteſt cum inſcriptione*, DENATES, *quæ penates ſignificat. Priſci enim homines quum. P. nondum eſſet inuentum, huius literæ vim per literam. D. mihi videntur expreſſiſſe. Sunt autem duo iuuenes ſedentes cum haſtis, quas ſeorſum alter ab altero tenet, artificij antiqui opus. Multas etiam alias horum Deorum imagines in antiquis templis conſpeximus: & in omnibus apparent duo iuuenes habitu cultuque militari.*

Antiq. Rom. lib. 1.

Macrobius ex Nigidio & Cornelio Labeone Penates dicit eſſe Neptunum & Apollinem, qui cum Troiæ muros feciſſe dicantur, ab Ænea in Italiam aducti fuere. Quod videtur concordare cum illo Maronis:

Saturnal. lib.3.Cap.4.

Aeneid. lib.5.

> *Sic fatus, meritos aris mactabat honores;*
> *Taurum Neptuno; taurum tibi pulcher Apollo.*

Seruius ad illud Mantuani vatis,

Aeneid. lib.1.

> *Sum pius Æneas, raptos qui ex hoſte penates*
> *Claſſe veho mecum* ——————

ex Varrone notat, fuiſſe *Deos Penates quædam ſigilla lignea, vel marmorea, ab Ænea in Italiam aducta*. Et ad hæc

Aeneid. lib.3.

> *Littora tum patriæ lachrimans, portuſque relinquo,*
> *Et campos vbi Troia fuit, feror exul in altum*
> *Cum ſocijs, natoque, penatibus, & magnis Dijs*

Alij

Alij (ait) *deos magnos cælum & terram putant, ac per hæc Iouem & Iunonem. Dij Penates à Samothracia ſublati, ab Ænea in Italiam aduecti ſunt.* Et mox : *qui ideo Penates appellantur, quod in penetralibus ædium cæli ſedeant, nam & ipſum penetral penus dicitur, vt hodie quoque penus Veſtæ claudi, vel aperiri dicitur.* *Seruius ex Biblioth. Petr. Danielt. I.C.*

In tam vario igitur Deorum Penatium diſcrimine, proprie Penates cum Macrobio eſſe opinor, *per quos penitus ſpiramus, per quos habemus corpus, per quos rationem animi poſsidemus.* *Saturnal. lib. 3. Cap. 4.*

Monumentum hoc illud ipſum credo, quod à Scardeonio, Grutero, & Petro Seruio in vico Aponi fuiſſe memoratur hac forma. *Lib. 1 Claſſ. 4. fol. 61. Fol. 759. num. 4. & fol. 768. n. 6. Iuuenil. Fer.*

C . ATIA C . F.

PRIMA SIBI

ET . Q . SICINIO M'

F . VIRO SVO

V . F.

IN . FRONTE

P . XX

H . L . ET . M.

H . N . S.

DIS PENTIBVS

Quod Pignorius quoque aduertit, quando à Grutero id geminatum monuit. *In Origin. Patau. cap. 10.*

MO-

SERTORII VRSATI MONVMENTA PATAVINA.

LIBER I. SECTIO V.

REGIO QVARTA PONTIS TVRRICELLARVM.

EI ciuitatis parti, quæ auſtrum verſus protenditur, ac quartam ciuitatis noſtræ regionem conſtituit, Pontis Turricellarum eſt nomen. Huic imminentem turrim anno ſalutis MCCX. Patauina ciuitas erexit, Prætore Iacobo Arderio Placentino; quemadmodum teſtantur Ioannis Valdetari poetæ illa ætate non vulgaris carmina, ſupra Turricellarum portam in marmorea tabula ſculpta, quæ ſic hodie etiam viſuntur.

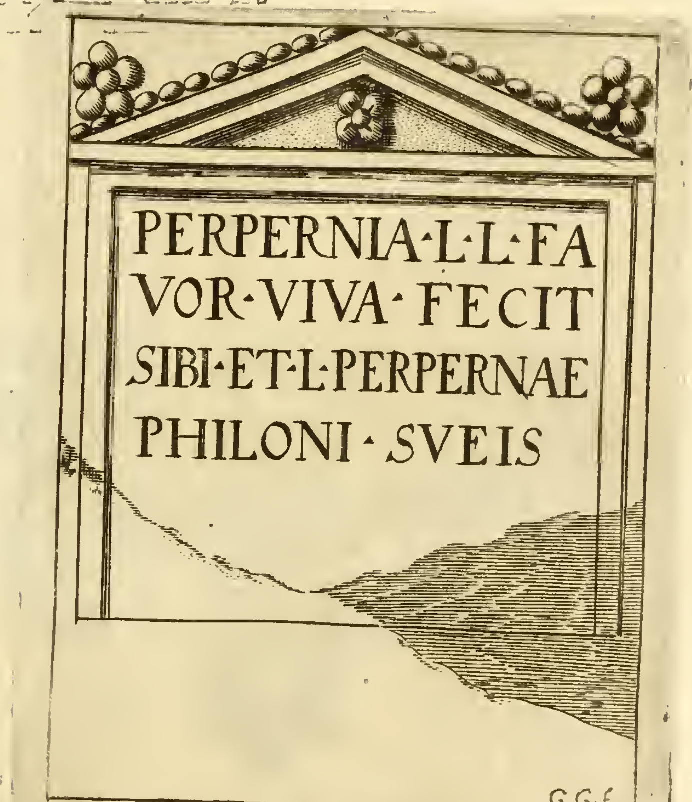
VRBE PLACENTINA IACOBVS VIR NOBILIS ORTVS
ARDERII GENERIS, MERITO PATAVINA POTESTAS
MILLE DVCENTA DECEM CHRISTO POST SAECVLA NATO
MVRIS ET PORTA PADVAM DECORAVIT AB AVSTRO.
VOS ANTENORIDE SI TVTI VVLTIS AB HOSTE
ESSE FORIS MVRO! PAX VOS LIGET INTVS AMORIS.
ARBOREIS FRVSTRA PETITVR SVB FRONDIBVS VMBRA,
INTERIVS MORBVS SI VISCERA TORRET ACVTVS.
NE PEREANT IGITVR LABOR ATQVE IMPENDIA MVRI,
CONSILIVM VATIS VESTRI SERVATE IOANNIS.

QVAR-

QVARTA REGIO

APVD PASINOS

PAſina gens inter Patauinos ciues honeſtum habens locum ædes poſſidet in vico Sanctæ Iulianæ. Ex ea Ludouicus medicus eximius excelluit, quique medicinam non tantum in patria, quam alibi tanta doctrinæ laude docuit, vt inter primos ſuæ ætatis medicos meruerit enumerari. Antiquitatum præterea diligentiſſimus cultor muſæum non vulgare extruxit, atque hoc monumentum in parietibus areæ reponi curauit.

PERPERNIA] Perperniæ gentis quamuis apud familiarum veterum ſcriptores nulla ſit memoria, eius tamen antiquitatem varia monumenta teſtantur, ac inter cetera e Sirmondianis in Gruteri opere iſtud legitur. Fol. 1117. num. 10.

D · M
M · PERPERNIVS
ZMARAGDVS
MARTIALI . MA
GISTRO SVO
STRVCTORI . B . M

FAVOR] Cognomen hoc relatum ad ingenium, gratiam, elegantiam, ac plauſum, Ioannis Gronouij fide obſeruo; vt ipſe de Archimimo, qui Fauor erat appellatus, in funere Veſpaſiani perſo-
Not. in Sueton. ad Caput. 19. in Veſpaſ. nam repræſentante tradit; additque in alia inſcriptione idem eſſe fœminæ nomen.

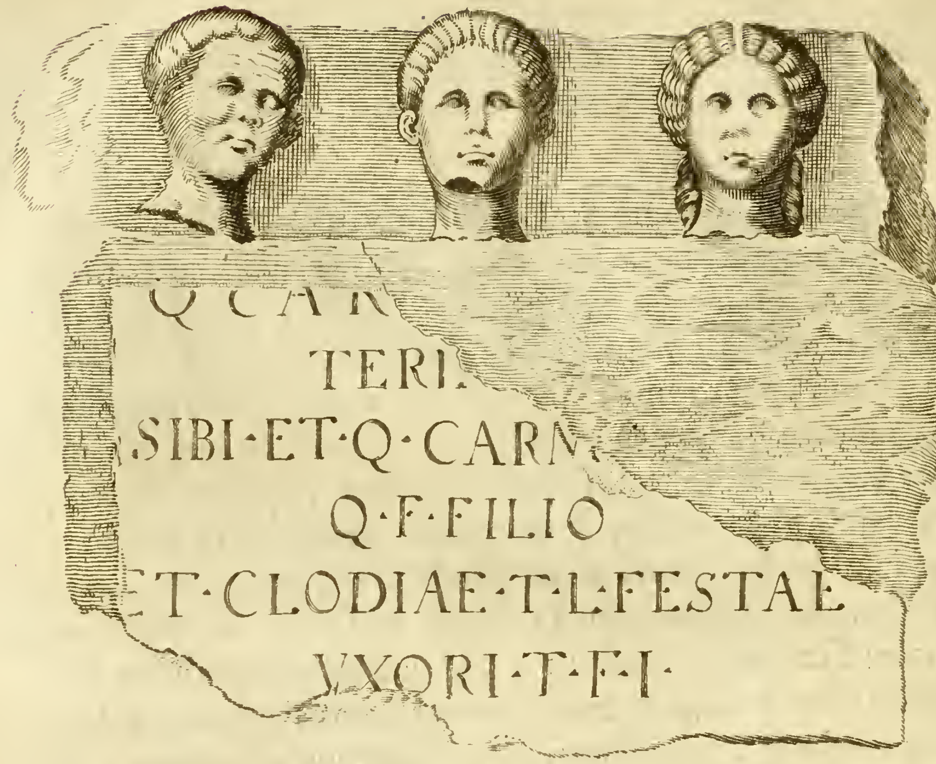
PHILONI] Cognomen hoc à Græco φιλῶν, quod amantem ſignificat, & eſt participium præſentis temporis à verbo φιλέω, tractum eſſe non ambigo: complura enim eiuſmodi à Græcis mutuata nomina paſſim in monumentis offenduntur. Quod autem Philoni pro Philonti exaratum ſit, ſculptoris forte imperitiæ admetiendum eſſe cenſeo.

Lib. 1. Claſſ. 4. fol 75. Non PERPENIA, vt in Scardeonio; nec PERPENNA, vt in
Fol. 983. num. 1. Grutero, ſed PERPERNIA, vt in monumento legendum eſt: nec PERPENNAE, vt in ſupra dictis; ſed PERPERNAE, vt habet ſaxum.

IN ÆDIBVS CORRADENIS.

SVperato Turricellarum ponte S. Danielem verſus Corradenæ familiæ Patauinæ occurrunt ædes. Hanc ſumme illuſtrauit Aloyſius Iuriſconſultus & orator ſui æui primus, qui antiquitatum inter cetera peritiſſimus nulli in eis colligendis pepercit impenſæ: vnde numiſmatum, monumentorum, aliarumque antiquitatem redolentium rerum exquiſitam collegit ſupellectilem, & monumenta hic inferius annotata elegantiſſimo ordine ſuis in ædibus diſpoſuit. Egregij patris veſtigia valido pede preſſere Bonacurſius medicus non vulgaris, iuuenis admodum peſtis ſæuitia anno ſalutis MDCXXXI. ſublatus; Hercules Mathematicis deditus, qui in caſtris Hiſpanis ad Vercellas nimis præmatura ſuis morte occubuit: ſed præcipue ſuauiſſimus nec vnquam obliterandus amicus & condiſcipulus meus Andreas, itidem Philoſophus & medicus eruditiſſimus, qui adoleſcens admodum, & ſecundam philoſophiæ cathedram extraordinariam in patrio Gymnaſio magno cum plauſu regens, & ægrotorum curam felicibus auſpicijs exercens (pro dolor) acerbe nimis anno ſuæ ætatis trigeſimo, Chriſti ſexcenteſimo quadrageſimo octauo ſupra milleſimum, vitam ſed nominis gloriam non amiſit. Solus ſupereſt e fratribus Nicolaus vir morum comitate ac rerum notitia ſingularis, qui & numiſmata, & ſequentia hæc monumenta ſedulo cuſtodit.

I

II

IMPVNE. HINC CEREREM
SVMAS. IMPVNE.
LYEVM.
INTACTAS. HABEAT.
DVM. MEA. LAVRVS
OPES

III

SEX. POMPEIVS. SEX. F.
PRAEF. I. D. PRAEF. FABR. BIS
AVGVR SIBI ET
TVLLIAE. SEX. F. SEVERAE VXORI
ET SEVERAE. FILIAE. ANNOR. XX

Io. Georgi fecit.

ΕΥΤΥΧΟϹ
ΜΙΟΤΑΜΙ· ΜΑΛΕΥΚΙΟΥ· ΕΧΑΖΗΝΙ.

2. De ſecundæ inſcriptionis conditione alibi dicam: nam ſuppoſititiam cognoſco, hicque non mea voluntate, ſed amici cuiuſdam, qui me inſcio inciſori deſignandam dedit, repoſita fuit.

3. SEX. POMPEIVS] Is forſan cum L. Cornificio L. filio Conſulatum tenuit, anno V.C. DCCXIX. Hunc alienum à familia Magni Pompei credendum reor; tum quia non eſt cognominibus Strabonis & Magni vſus, illius familiæ proprijs, ſed nullo omnino; tum quia filium Sexti Pompei Gn. F. Magni eſſe non credo, cum Sextus Pompeius iſto, de quo in monumento, prius conſul fuerit. Sextus enim Pompeius Magni filius, cum anno ab V. C. DCCXXI, Conſul deſignatus fuiſſet, ante conſulatum initum hoſtis reipub. iudicatus, occiſus fuit: eoque tempore teſte Velleio Paterculo, *hic adoleſcens erat, ſtudijs rudis, ſermone barbarus, impetu ſtrenuus, manu promptus, cogitatione celer, fide patri diſsimillimus*. Addo Sextum iſtum, cui hoc erectum eſt monumentum, minime infenſum Auguſto fuiſſe; quod mihi perſuadet filius eius, qui Conſul fuit eo anno, quo Auguſtus obijt, Tranquilli monitu. *Obijt in cubiculo eodem quo pater Octauius: duobus Sextis, Pompeio & Apuleio, Conſulibus*. Qui quidem Sextus in Faſtis ſic deſignatur.

Faſtor. lib. 2. — *Ibid.* — *Hiſt. lib. 2.* — *In Auguſt. Cap. 100* — *Faſtor. lib. 2.*

SEX. POMPEIVS. SEX. F. SEX. NEPOS.

BIS] Huius monumenti antiquitatem vox iſta mihi ſuſpectam reddit: nam antiqui non BIS ſed iterum ſcribere ſolitos obſeruo. Non enim BIS Conſul, ſed ITERVM Conſul paſſim in Faſtis & monumentis, & apud Liuium infinitis in locis lego. Sic L. Æimilius iterum, T. M. Mamercus Æimilius Dictator iterum, L. Æimilius Paulus Conſul iterum; & ſic deinceps, cum eandem quis dignitatem ſecundo adeptus eſſet.

TVLLIÆ] Tullia gens duplex: Patricia vna, plebeia altera. Patricia viguit ante exactos Reges: ex ea enim Seruius Tullius Rex. Exactis vero Regibus Conſules habuit Longi & Tollerini cognomine donatos. Plebeia autem ob Ciceronem longe clariſsima conſules habuit Deculam & Cicerones cognominatos.

SEVERÆ FILIÆ] Si hæc Sex. Pompei filia fuit, & ſi familiæ nomine mulieres gauiſæ ſunt, vt omnes critici agnoſcunt, vnde Corneliæ, Tulliæ, Claudiæ, & ſimiles reperiuntur, non immerito hoc monumentum ſpurium eſſe ſuſpicor, cum hæc mulier Pompeia dicta non fuerit.

Panuin. De Antiq. Nom.

Quid autem ſtatuendum ſit doctiores iudicent. Ceterum monumentum hoc ſepulchri Galeanæ Marſilij Carrarienſis vxoris fuiſſe operculum, anno MDLII. detectum, Scardeonius monet.

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 82.

IN

IN VESTIBVLO ÆDIVM GENTIS GABRIELIÆ PROPE OSTIVM

GEns Gabrielia inter Patauinas non infimi nominis, noſtra memoria in M. Antonio Diui Marci Equite extincta, duas habuit ædes ſatis amplas, non procul à Sancto Daniele ſitas. Familiam hanc illuſtrauit Gaſpar Philoſophiæ, Medicinæ, ac politiorum literarum diſertiſſimus cultor, in Ferrarienſi Gymnaſio philoſophicam & medicam ſcientiam per multos annos ſummo cum fructu ac patriæ ſplendore profeſſus. Inter bona huius familiæ merito recenſenda venit domus illa, quam poſſidet in Vico Arquati, olim Franciſci Petrarchæ ſeculo turbulentiſſimo illuſtriſſimi viri, in qua etiam abacus, ſedile, & felis, qua ipſe delectabatur, ſceleton accurate conſeruatur. Vbi diligentia & ſtudium Floriſpinæ Doctæ M. Antonij proxime defuncti viduæ, morum probitate alijſque animi dotibus eximiæ, erga hoc animalculum non ſunt ſilenda. Ne enim à curioſis ſpectatoribus deſtruatur, id intra capſulam e laminis cryſtallinis concinnatam condidit, vt commode illud intueri, minime autem contrectare liceat. Sed vt regrediar, vnde digreſſus eram, e regione domus, vbi habitarunt illi de Gabrielibus, altera eiuſdem gentis domus in conſpectum ſe offert: in cuius veſtibulo monumentum, quod Scardeonij ætate in ædibus Horatij Sorelij Sacerdotis apud Sanctam Iulianam erat, nunc reperitur.

Scard. lib. 2. Claſſ. 9.

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 82.

ÆTERNO IMPERATORI

NOSTRO MAXIMO OPTI

MOQVE PRINCIPI

AVRELIO VALERIO

DIOCLETIANO PIO

FELICI INVICTO

AVGVSTO

PÆTVS HONORATVS ... VIR

CORRECTOR ITALIÆ

NVMINI EIVS DICATISSIMVS

ÆTER-

Entrop. Hiſt. Rom. lib. 9. ÆTERNO] Diocletiano, qui adorari ſe iuſſit, cum antea alij Imperatores ſalutarentur, adulatorum turba Æterni nomen attribuit, nec non Feliciſſimi & Beatiſſimi, vt numiſmata teſtantur.

Poſt Diocletianum vero in monumentis (Maximiano, Iuliano, & Honorio exceptis) hucuſque Aeterni nomine nullum Imperatorem inſignitum reperio. Maximiani ſimul ac Diocletiani monumentum hanc veritatem teſtatur, quod in via Flaminia, XXX à Foro Sempronij lapide, Vrbinum verſus, in pariete templi S. Mariæ *del Ponte* appellati Metellus exſcripſit. *Grut. fol. 161. num. 3.*

AETERNI : IMPE
RATORES : DIOCLE
TIANVS. ET, MAXI
MIANVS : AVGVS
TI: ET. PERPETVI
CAESARES
CONSTANTIVS
ET. MAXIMIA
NVS. PONTEM
MATAVRO

Fol. 284. num. 9. De Iuliano ex Panuinio Gruterus hoc habet.

AETERNO. PRINCIPI
D. N. FLAVIO. CLAVDIO
IVLIANO. VBIQVE. VENE
RANDO. SEMPER. AVG
BONO. REIP. NATO
ORDO. POSSESSORESQVE

De

De Honorio vero idem ex quodam fragmento epiſtylij à Smetio delineati hanc tradit inſcriptionem. Fol. 192. num. 2.

.. D . D. N. N. AETERNIS . PRINCIPIBVS . HONORI..

ANICIVS . ACILIVS . GLABRIO . FAVSTVS . V. C. PRAEF. VR..

FATALI . CASV . SVBVERSAM . IN . FORMAM . PRISCI . VSVS.

vbi forſan deſideratur Arcadij nomen.

MAXIMO] Maximum Principem Papinianus vocauit Seuerum Imperatorem, nec non Optimos & Maximos Principes Seuerum & Antoninum; ideo fortaſſis ab illis temporibus Maximi etiam Imperatores ceteri vocati ſunt. Ego vero primum Maximum appellatum obſeruo in numiſmatibus M. Aurelium Antoninum Philoſophum. *L. qui ſolid. § 1. de leg. 2. L. 6. ff. de Vacat. Munerum.*

OPTIMO Q.] Omnium Imperatorum primum Traianum à Senatu Optimi titulum meruiſſe ſatis conſtat. In cuius ferme omnibus numiſmatibus legitur.

S . P . Q . R. OPTIMO PRINCIPI.

Optimum & maximum à iuſprudentibus diuerſimode expendi colligo: Paulus ad perſonas hoſce titulos refert: *illa verba optimus maximuſque vel in eum cadere poſſunt qui ſolus eſt: ſic & circa edictum prætoris ſupremæ tabulæ habentur ſolæ.* Vlpianus non ſolum optimum maximumque putat, liberum eſſe, hoc eſt nulli ſeruire, ſed etiam hæc verba rebus aptata conſiderans monet, *quod non tantum in traditionibus, ſed & in emptionibus, & ſtipulationibus, & teſtamentis adiectio hæc,* VTI OPTIMVS MAXIMVSQVE EST, *hoc ſignificat vt liberum præſtetur prædium, non vt etiam ſeruitutes ei debeantur.* Quod etiam lib. 27. ad S. C. confirmat. *Lib. 2. ad S.C.* *Lib. 5. ad S.C.*

Verum cur in aliena caſtra transfugio? ſi in legum notitia ita cæcutio acſi inter fœdi carceris denſiſſimas tenebras vinctus eſſem; cum in quacumque re ille ſim, qui

Lucentem totis ignorat noctibus Arcton.

Virgilij etiam æuo Maximi & Optimi epitheta non latuiſſe obſeruo, vbi Turnus ſic Actorem alloquitur: *Æneid. lib. 12.*

——— te maximus Actor,
Te Turni nunc dextra gerit ———

Didonem quoque Optimam Aeneas vocat. *Lib. 4.*

——— & quæ ſit rebus cauſa nouandis
Diſſimulent: ſeſe interea quando Optima Dido
Neſciat, & tantos rumpi non ſperet amores.

Euandrum etiam.

Lib. 8.
Optime Graiugenum, cui me fortuna precari,
Et vitta comptos voluit prætendere ramos.

Lib. 5. Ipſum Æneam pariter ſic à Virgilio nuncupatum video.
Et ſimul his dictis faciem oſtentabat, & vdo
Turpia membra fimo: riſit pater optimus olli:
Et clypeum afferri iuſsit ———

Item.

Lib. 9.
——— ingenti clamore per omnes
Condunt.ſe Teucri portas, & mœnia complent.
Namque ita diſcedens præceperat optimus armis
Æneas ———

PRINCIPI] *Princeps dictus à capiendi ſignificatione, quod primum capiat:* ſic Iſidorus. Principem Senatus vero eum eſſe apud Liuium lego, *qui primus Cenſor ex ijs, qui viuerent, fuiſſet*; vel, *quem primum in recitandis Senatorum nominibus legebant*, doctiſſimi Turnebi ſententia. Cui accedo; quoniam in prælegendis à Cenſoribus Senatorum nominibus, Cenſorum qui tunc viuebant primus etiam ab ætatem ac venerationem primo, vt puto, legebatur. Hic primus in Senatu ſententiam rogabat, ideoque Senatorem primæ ſententiæ nuncupatum obſeruo apud Vopiſcum in Aureliano: *Quibus recitatis Aureliani Tacitus primæ ſententiæ Senator ita loquutus eſt*. Et in Taciti ipſius vita: *Poſt hæc quum Tacitus, qui erat primæ ſententiæ conſularis, ſententiam incertum quam vellet dicere, omnis Senatus acclamauit: Tacite Auguſte dij te ſeruent, te deligimus, te principem facimus: tibi curam reipublicæ orbiſque mandamus. Suſcipe imperium ex Senatus auctoritate: tui loci, tuæ vitæ, tuæ mentis eſt quod mereris. Princeps Senatus recte Auguſtus creatur: primæ ſententiæ vir, recte Imperator creatur.* Nec alius Princeps declarabatur, niſi mortuo illo qui ſemel principatum Senatus obtinuerat; eratque is ſemper dignitatis & amplitudinis maximæ.

Etymolog. lib. 9. cap 3. Hiſt. lib. 27. Aduerſ. lib. 27. cap. 32. A. Gel. Noct. Attic. lib. 4. cap. 10. Roſin. Antiq. Rom. lib. 7. cap. 5.

Apud Liuium etiam Principes ciuitatis obſeruo, quos ſeniores & digniores exiſtimo. *Iam aderat iudicio dies* (loquitur de die Quintio Cæſoni dicta) *apparebatque vulgo homines in damnatione Cæſonis libertatem agi credere. tum demum coactus cum multa indignitate prenſabat ſingulos: ſequebantur neceſſarij, Principes ciuitatis.*

Hiſt. lib. 3.

Princeps etiam iuuentutis erat, qui ab Imperatoribus, vel ex filijs, vel ex nepotibus, vel ex alijs ſibi ſanguine iunctis deſignabatur pro Imperij ſucceſſione. Tacitus de Auguſto: *Tiberius Neronem & Claudium Druſum priuignos Imperatorijs nominibus auxit, integra etiam dum domo ſua. nam genitos Agrippa Caium & Lucium in familiam Cæſarum induxerat, nec dum poſita puerili prætexta Principes iuuentutis appella-*

Annal. lib. 1.

pellari, deſtinari conſules, ſpecie recuſantis flagrantiſsime cupiuerat. Ex quo tempore hæc appellatio deinceps ad omnes, qui ab Imperatoribus in ſucceſſores adoptabantur, deflexit. Caius enim Caligula *fratrem Tiberium die virilis togæ adoptauit, appellauitque Principem iuuentutis*. Suet. in Calig. cap. 15. Nec non ceteri Imperatores ferme omnes Principes iuuentutis, antequam ad Imperium eueherentur, dictos ex eorum numiſmatibus ſicuti colligere eſt, ſic eos omnes hic recenſere putidæ diligentiæ eſſet.

Vocabantur iſti ſimul etiam Cæſares pace Ioannis Roſini, qui habet: *Aliquanto poſt tranſlato Imperio à Cæſarum familia ad alios, ij qui ab Imperatoribus adoptati, & ſucceſſores deſtinati erant, non amplius Principes iuuentutis, ſed Cæſares tantum appellabantur.* Antiq. Rom. lib. 7. cap. 13. Qui enim monumentorum & numiſmatum cognitionē pollet, ſatis exploratum habebit, & Cæſares, & Principes iuuentutis vocatos ſucceſſores Imperatorum; vt ex numiſmatibus iſtis, quæ inter innumera elegi, licebit obſeruare.

Sed iſtos Cæſares, Nobiles Cæſares etiam dictos noto; primumque inter hos M. Iulium Philippum filium: inde cæteros fere omnes hoc titulo donatos, imo aliquos etiam Nobiliſſimos Cæſares nuncupatos re-

perio . Quod diuerſa monumenta deſignant , ſed præcipue Narbonenſe vnum , in quo Philippus ille, & Princeps iuuentutis , & Nobiliſſimus Cæſar nominatur ; Tarraconenſe alterum, quod in ſummo templo extat.

Grut. fol. 272. n. 10. Fol. 278. num. 1.

M . IVLIO . PHILIPPO
NOBILISSIMO . CÆSA . PRINCIPI
IVVENTVTIS . SEP . BAETERR
V I T
APIRIA . CAESIVS . FRATER
STIPENDIORVM . XXIIII
I

VICTORIOSISSIMO	FORTISSIMO . ATQVE	VICTORIOSISSIMO
PRINCIPI . IVVENT	CLEMENTISSIMO	PRINCIPI . IVVENTVT
M. AVRELIO. CARINO	IMP. CAES. M. AVRELIO	M. AVR . NVMERIANO
NOBILISS . CAESARI	CARO . INVICTO . AVG	NOBILISS . CAESARI
COS . PRO . COS	P. M. TR. POT. II. COS. II	PRO . COS
	P. P. PRO . COS	

M. AVRELIVS. VALENTINIANVS. V. C. LEG. AVGG. PRO. PR. PROVINCIAE
HISPANIAE. CITERIORIS. D. N. M. Q. EORVM

Tandem Romanos Imperatores Principes Principum aliquando nominatos declarat epiſtola , quam ad Saporem Perſarum Regem Galerus Rex Caduſiorum exarauit. *Remiſſa mihi auxilia integra & incolumia gratanter accepi, ſed captum Valerianum Principem Principum, non ſatis gratulor; magis gratularer ſi redderetur. Romani enim grauiores tunc ſunt quando vincuntur*, &c.

Trebell. Pol. in Valeriano Patre, & Fil. Idem in duobus Gallienis.

Habitus autem Principum ad Gallienum vſque toga fuit; ſed iſte *radiatus ſemper preceſsit, cum chlamyde purpurea, gemmatiſque fibulis & aureis Romæ vſu: eſt ; vbi ſemper togati principes videbantur*. Quod ſucceſ-

ſu

ſu temporis ab alijs etiam Imperatoribus receptum videtur: nam & Diocletianus Eutropij fide ornatiſſimus ſplendidiſſimuſque incedebat. *Hiſt. Rom. lib. 9.* Principes præterea Iudicum inſtar vſque ad Conſtantini magni æuum ſalutabantur. Tunc enim Ammiani Marcellini obſeruatione, *ante principis pedes ſupplicem ſtatuerunt, externorum regum ritu: quum ſemper antea ad ſimilitudinem iudicum ſalutatos Principes legerimus.* *Hiſtor. lib. 15.*

AVRELIO VALERIO DIOCLETIANO] Diocletianus Dalmata Aulini Senatoris libertus, vel vt alijs placet obſcuriſſimæ originis, ſcribæque filius, matre ſimul atque oppido Dioclea natus, qui & Diocles donec ad imperium emerſit, appellatus eſt, poſt Numeriani cædem Imperator dictus, Maximianum ſibi Imperij conſortem elegit, ſeque Iouium, Maximianum vero Herculeum paſſus eſt appellari, adorarique voluit, & edicto ſanxit, vti omnes ſine generis diſcrimine proſtrati pedes ſuos exoſcularentur. Hic quamuis optimus prudentiſſimuſque princeps quoad Imperij adminiſtrationem viſus ſit, immaniſſimus tamen vna cum Maximiano, fera impietate nequiſſime in Chriſtianos ſæuijt: quod Cluniacenſia hæc duo monumenta abunde confirmant. *Sex. Aur. Vict. Hiſt. Aug. Epit.* *Eutrop. Hiſt. Rom. lib. 9.* *Sex. Aur. Vict. ibid.* *Pompon. Læt. Rom. Hiſt. Compend.* *Grut. fol. 280. n. 3. & 4.*

DIOCLETIANVS. IOVIVS. ET
MAXIMIAN . HERCVLEVS
CAES. AVGG
AMPLIFICATO. PER . ORIEN
TEM . ET . OCCIDENTEM
IMP . ROM
ET
NOMINE . CHRISTIANORVM
DELETO . QVI . REMP. EVER
TEBANT

DIOCLETIAN. CAES
AVG. GALERIO. IN. ORI
ENTE. ADOPT. SVPERS
TITIONE . CHRIST
VBIQ. DELETA. ET. CVL
TV. DEOR. PROPAGATO

Adoptatis deinde, ſibique in ſucceſſores deſtinatis Conſtantio Cloro & Galerio Maximiano, Cæſaribuſque ambobus factis, Diocletianus ſenio grauis ſe Imperio abdicauit, manſitque Salonæ hortorum amœnitati vacans per annos decem: quo tempore iterum ad Imperium ſollicitatus à priuata vita abduci non potuit, *teſtatus nullos ſibi vnquam ſoles lætiores affulſiſſe.* Tandem, vel decrepita ætate, vel alienatione mentis, vel veneno duodeoctoginta annos natus conceſſit fatis, contigitque ei, quod nulli poſt natos homines euenerat, vt cum priuatus obijſſet, inter Diuos tamen referretur. *Io. Bapt. Egnat. Rom. Princ. lib. 2.* *Eutrop. Hiſt. Rom. lib. 9.*

Diocletianum duplici prænomine vſum obſeruo. In monumentis enim modo Marcum, modo Caium prænominatum video. De Caio ſaxum Patauinum ſuo loco expendendum, de Marco monumentum Romanum fidem præbet.

Grut. fol. 278. n. 6.

MAGNO ET
INVICTO IMP
CÆS. M. AVR. VAL
DIOCLETIANO
PIO. FELICI AVG
BASILIVS
DONATIANVS. V. E.
RATIONALIS. D. N. M.
Q. EIVS

PIO FELICI] Primus omnium Imperatorum T. Ælius Antoninus, Pius à Senatu dictus eſt, & M. Aurelius Commodus Antoninus Felicis titulum ſibi arrogauit. Hinc omnes Imperatores, qui & Auguſti dicti fuerunt, Pij & Felices etiam vocati ſunt: vt in numiſmatibus & monumentis vbique planum eſt. Imo Diocletianum Feliciſſimum dictum vidimus; cum tamen in monumentis Feliciſſimus primus nuncupatus appareat L. Septimius Seuerus, vt ex Gruteri diligentia cognoſcitur, vbi de operibus publicis, & de Cæſaribus ac Imperatoribus.

HONORATVS] Hoc cognomen ex virtute & dignitatibus acquiſitum, non autem à primordio vitæ datum puto; ſiquidem Honorati Iuriſprudentibus videntur ij, qui ſine adminiſtratione honorarijs decorabantur codicillis.

CORRECTOR ITALIÆ] Correctores erant illi, quibus aliqua prouincia demandata erat; dicebanturque etiam Legati, forſan non diuerſi ab illis, qui primis Reip. Romanæ temporibus Proconſules, & Proprætores in prouincias deſtinabantur. De huius dignitatis origine nulla apud veteres eſt mentio, niſi quod Aurelianus *Tetricum Correctorem totius Italiæ fecit.* Diocletiani temporibus dignitas hæc glorioſiſſima extitit, quippe quæ in Italia vnica; verum Conſtanti-

L. 1. cap. de off. Ciuil. Iud.
L. 18. C. de Epiſ. & Cler.
L. vlt. Cap. vbi Senat. Iuſt. nou. 70.
L. vnic. cap Vt omnes. Iud.
Papin. L. 20. ff. de off. præf.
Trebell. Pol. in Trig nt. Tyrann.

ſtantino Magno imperante duo in Italia Correctores creati ſunt. At qui plura de Correctoribus exoptat, Notitiam Dignitatum vtriuſque Imperij ab eruditiſsimo Iuriſque conſultiſsimo Guido Pancirolo exquiſite expenſam conſulat.

NVMINI EIVS DICATISSIMVS] Numina vel quoad ornatum, vt vult Nonius Marcellus, vel quod omnia nutu Dei & *Feſt. Lit.* poteſtate facerent, à ſuis miniſtris antiqui Imperatores fœdiſsima adulatione appellati ſunt: *N.* primumque hoc epitheto inſignitum in monumentis T. Ælium Antoninum obſeruo. Neque tantum in Imperatores, verum etiam eorundem vxores hæ adulationes congeſtæ fuerunt: in quodam enim lapide de Antonino prædicto ac de eius vxore Fauſtina legitur *Grut. fol. 259. n. 8*

NVMINIBVS MAIESTATIQ. EORVM

Quod etiam de Iulia Mammea, de Tranquillina, & de Salonina videre eſt. *Fol. 271. num. 6.* Imperatores autem omnes poſt Antoninum Pium hunc titulum fuiſſe adeptos, ex capitibus Operum publicorum, & Cæſarum *Fol. 272. num. 5. 6. 7.* ac Imperatorum in Gruteriano volumine obſeruare contingit: vel ex- *Fol. 275. num. 2. 3. 4.* preſsis verbis; vel hiſce literis.

D. N. M. Q. EIVS

quæ valent: DEVOTVS NVMINI MAIESTATIQVE EIVS.

IN VESTIBVLO ÆDIVM CAPILISTEORVM

Vulgo Dal Cauallo

ORiginem ac nobilitatem huius clariſſimæ gentis hic breuiter repetens, ſat erit ſi dixero, quod Tranſalgarda gens in familias ex cognominibus illuſtrium virorum Romano more diuiſa, & Forzatea dicta à Ioanne, qui Simeonem de Tà Patauinum ciuem egregium ſingulari pugna vicit, vnde rudi linga *Forzatà* fuit vocatus, & Capiliſtea à Carloto, Tribuno equitum declarato à Carolo Magno, qui Zonam in veſtibus auream vulgo *Liſta* ferebat. Hanc gentem etiam Imperatore Carolo Magno Auguſto viris militaribus claruiſſe conſpicuum eſt. Referuntur ſiquidem in ea Tranſalgardus, & Ioannes ſub prædicto Imperatore aduerſus Deſiderium Regem glorioſe pugnantes, qui inſignibus donati captiui ducis, hoc eſt ceruo ore roſam geſtante, eis hunc in diem vtuntur. Vnde

Non mihi centenis reſonent ſi vocibus ora,
Multifiduſque ruat centum per pectora Phœbus,

nobiliſſimæ huius gentis illuſtres poſſem recenſere viros, tiaris Cardinalitijs, Patriarchalibus Epiſcopalibuſque infulis, nec non militaribus imperijs condecoratos. Viuit cum orbe gloria Gaualini Tranſalgardi Patauini Epiſcopi ob pietatem & religionem erga templum & cœnobium Diuæ Iuſtinæ, ab ipſo & exquiſite reparatum, & ſumme locupletatum. Fulget Beati Iordanis Abbatis Oliuetani Sanctitas, qui poſt innumera quæ ad patriæ ſalutem luctuoſiſſimo ſuo æuo præſtitit, Ezelini immaniſſimi Tyranni iuſſu pœnas arctiſſimi carceris diu ſumma patientia maximaque conſtantia pertulit. Colitur ſanctiſſimum eius corpus in Eccleſia S. Benedicti Monialium, vbi adhuc integrum viſitur. Fulget memoria Ioannis Baptiſtæ Tranſalgardi Epiſcopi Patauini, qui ab Vrbano I V. Pontifice Maximo Gymnaſio Patauino priuilegia, dignitates & honores quamplurimos impetrauit. Adhæc quem ciuium noſtrorum fugit, quod Albertinus, Rubertinus, Rotolandus, Corradus, Azinus, Tranſalgardinus de Tranſalgardis, Teduccius, Ioannes de Forzatè varijs temporibus Patauij Conſulatum geſſerint? Quid plura? non præterito tantum æuo illuſtrium virorum hæc gens fuit feraciſsima, ſed mea ætate viſus eſt Tranſalgardus, Philoſophico, Theologico, Legalique redimitus ſerto; & viuunt hodie Bartholomæus Philoſophiæ Doctor, ſublimis vir ingenij, mihique ſummo amore iunctus; Annibal militum cataphractorum pro Sereniſsima Repub. Veneta ductor; & Antonius inter Allobroges primum ſelectioris

Iacob. Cagna de Famil. Patau. fol. 14.

Scard. lib. 3. Claſſ 13. Cagna. fol. 13. Porten. lib. 5. cap. 8.

Scard lib. 2. Claſſ. 6. Cauacius Hiſt. Cœnob. D. Iuſt lib. 2. Cagna fol 15. Portenar. lib. 9. cap. 6.

Scard loc. cit. Cagna, Cauacius ib. Porten. lib. 9. cap. 37.

Scardeon. Cagna. ib. Porten. lib. 4. cap. 7.

notæ

notæ miles, inde pro patria noſtra Tribunus militum, iuuenis morum elegantia ac animi ſplendore conſpicuus. Sed qualia quamque præclara fuerint virorum huius gentis ſtudia, ſatis ſuperque declarat Annibalis ſenioris equus ille vaſtæ magnitudinis, qui in veſtibulo ædium Capiliſteorum ad Sanctum Danielem exiſtens, ſtuporem ſimul ac venerationem ſpectatoribus incutit. Hunc pro haſtiludiorum ſpectaculis inſtruendis ædificatum, Ludouicus Lazarellus Patauinus ſatis eleganter ſic deſcripſit. *De Haſtiludio Patauino.*

Apparet tunc vaſta Iouis, metuendaque multum
Forma, poli ſummo contingens vertice culmen,
Atque orbis ſpeciem ſtringebat dextra rotundam.
Iamque Iouem ſonipes compactus corpora ligno
Subuehit, atque altos æquabat imagine montes.
Maior equo penitus, referunt quem carmine vates
Troiani cauſam exidij, veteriſque ruinæ.
Credo operis tantique opifex, non abſque Mineruæ
Auxilio, ingenij miras exercuit artes.
Non ſecus ac artem tribuiſſet Dædalus illi,
Aut Phidias, metaſque artis docuiſſet Apelles.

Ab iſto itaque vaſtiſsimo equo domus hæc vulgo Capliſtea ab equo nuncupatur: vbi in fornice veſtibuli, qui aream proſpicit, dextram verſus monumentum hoc ſemirutum legitur.

T. LIVIVS. C. F. SIBI. ET
SVIS
T. LIVIO. T. F. PRISCO. ET
T. LIVIO. T. F. LONGO. ET
CASSIÆ SEX. F. PRIMÆ
VXORI

Monumentum hoc ſecundum eſt, quod de T. Liuio noſtro habemus; tametſi clariſſimi Pignorij ſententia vix germanum credendum ſit, quod in eo SIBE pro SIBI non legatur: de quo alio in loco fuſius egi. *In Origin. Patau. cap. 16.*

LONGO] Cognomen fortaſſis à corporis ſtatura tractum. Longum enim Nonius Marcellus altum erectumque interpretatur.

CASSIÆ] Caſſia gens plebeia fuit multis decorata conſulibus, Longino, Varo, Rauilia, Kaleno, cognominatis.

PRIMÆ] Ad hanc vocem diſertiſſimus Tomaſinus cum Scardeonio ex duabus vxoribus Liuium noſtrum duos ſuſcepiſse filios notat. At vellem cogitaſſet cultiſſimus vir, Caſsiam non primam fuiſſe Liuij vxorem, ſed primam Sexti Caſsij cuiuſdam filiam. Panuinius enim, quod alias obſeruaui, in mulierum nominibus diſtinguendis hanc doctrinam tradidit. *Porro autem ſi duæ eſſent, nomen familiæ, quo vocabantur, maioris & minoris cognomine diſtinguebatur. Hinc vetuſtiſsimis temporibus Tullia maior & minor: Fabia maior & minor apud Liuium. Item apud Tranquillum Octauia maior & minor ſorores Auguſti: Antonia maior & minor* III. *Viri filiæ. Si tres filiæ eſſent, alia erat diſtinguendi ratio, id eſt Primæ, Secundæ, & Tertiæ. Huius rei exemplorum pleni ſunt omnes epigrammatum libri.* Mox ſubdit *de quarta. Liuius lib.* 40. *Calpurnius Piſo (inquit) necatus à Quarta Hoſtilia vxore dicebatur. Et in vetuſto epigrammate Quarta Liuia refertur. Quæ vero quinto loco nata eſſet, Quinta vocabatur, &c.* Quibus omnibus ſubſcribit Sigonius. Itaque Liuius non Caſsiæ Primæ VXORI, ſed Caſsiæ Sexti. F. Primæ, vxori ſuæ, cum ceteris expreſsis monumentum erexit. *In T. Liu. Vita cap. 8. Lib. 1. Cl. ſ. 4. fol. 41.* *De Antiq. Nom.* *De Nom. Rom.*

T.] TITI prænomen, vt notat Pignorius, in hac gente venerabile fortaſsis erat, ob Titi Liuij noſtri memoriam. *In Adnot. ad Pat. Origin. fol. 171.*

Inſcriptio hæc mentem meam diu multumque torſit. Legebant enim in ea primo intuitu fere omnes

T. LIVIO. T. F. PRISCO. F.

T. LIVIO. T. F. LONGO. F

Quæ meo iudicio non conſonant; ſiquidem non accipiebam

T. LIVIO T. F. PRISCO FILIO vel FECIT

vt alij etiam explicabant : quid enim filij vox vni perſonæ bis adſignata ? & quid iterato FECIT , quod ſemel monumentum claudit? Verumenimuero cum ſæpe ſæpius ſaxum perluſtraſſem paulo diligentius , omneſque fiſſuras ac rimas aſſidue inueſtigaſſem, nonnulla ſubſequentis T. & corrupti. E. veſtigia deprehendi; adeoque cum Grutero hoc epigramma ſic legendum obſeruaui. *Fol. 693. num. 15.*

T · LIVIO . T . F . PRISCO . ET
T . LIVIO . T . F . LONGO . ET
CASSIÆ . SEX . F . PRIMÆ
VXORI

Tametſi id ex Robertelli emendationibus duplex ipſe præbeat; vnum in Liuianis, vbi tamen nunquam fuit, hoc autem in Capiliſteorum ædibus. *Emend. 2. cap 12.* *Fol. 801. num. 2.*

Correctionis vero nota deſideratur cum apud collectores Inſcriptionum Sacroſanctæ vetuſtatis; tum apud Scardeonium, ac Tomaſinum in vita T. Liuij : apud quorum duos poſtremos etiam deeſt. F quod in ſaxo conſpicitur. *Fol. 336.* *Lib. 1. Claſſ. 3. fol. 41.* *Cap. 8. fol. 45.*

Sed oſſa Liuij ad tuendam eius perennitatem, ac ſuauiſſimam per tot ſecula quietem, doctiorum ingenia repoſcunt. Vir .n. eruditiſſimus omniumque virtutum genere clarus, e publico ſuggeſtu illa Liuij non eſſe quatuor rationibus contendit. Nullum nempe eo loci, vbi oſſa illa eruta, de Liuio inuentum fuiſſe teſtimonium. At de eo quod in Prætorio viſitur monumento, Sicco Polentonus egregius ea ætate ciuis, ac teſtis oculatus, in epiſtola, quam Pignorius in ſuis Originibus edidit, hæc ſcripſit. *Atuero quod fuerit ſepultus eodem ipſo loco, quo hæc iſta oſſa reperta ſunt, fama auget fidem, quod lapis quo inſculptum hoc epigramma videtur (necdum exceſsit octuageſimus annus) inde leuatus fuerit : nam & modo calcis fragmenta erant, & apparebant veſtigia, vnde euulſus foret. Hunc autem ipſum lapidem, qui repertores eius fuerunt, ad ornamentum ciuitatis, ad dignitatem viri, ad memoriam rei, ad ſolatium ſtudentium, in eo ipſo, quo nunc viſitur, veſtibulo Eccleſiæ Sanctæ Iuſtinæ fixerunt. neque aliam rem puto magis obfuiſſe, quod illi homines, qui harum rerum maxime ſtudioſi illa ætate vigebant, non amplius effoderint, monumentum non ruperint, oſſa non inuenerint, niſi quod ea muralis ſtrues ſimilior funda-* *Cap. 17.*

 mento,

mento , quam monumento eſſet , neque illis effodiendi profundius neceſsitas incubuiſſet. Quibus addo , quod diligentiſsimus iſte vir aſſeruerat ante, veriſimile creditum, illum non fuiſſe proprium monumenti locum , hac ratione: *Monumentum vero dixerim aut pro humilitate ſummiſſum , aut ſi quod illuſtre fuerit , vel obrutum ruina rerum , vel abſconſum dirutumque ab his, qui primum Chriſti fidem acceperunt , ne fortaſſe illo primordio naſcentis Eccleſiæ veſtigium gentilitatis obeſſet.* Carmina autem illa quæ reperta ſunt, ac barbariem ſapiunt; adeoque doctiſſimo viro ſunt ſuſpecta, inferiori æuo eo loco poſita putat Polentonus, non autem quum Liuius condebatur. Ea hæc ſunt.

Polent. Epiſt. ſup. cit.

Loco cit.

Inuenies ſub vrna poſita quæ tegitur vmbra.
Non multum per latum te fodiendo dilates.
Exemplo luſtri paſsibus te metas ſeruare decet.

Nec difficile fuerit horum ætatem cognoſcere ex ijs, quæ Polentonus ſubnectit, ſcilicet: *Scripſit hæc dudum ſacer Abbas , quæ marmore ſculpſiſſet, niſi mors bonarum ſæpe mentium occupatrix ſententiam irritaſſet. Sic Monachi ex Patribus acceperunt, acceperuntque Liuium ibi ſepultum eſſe.*

Ibid.

Addit ille, quod de ſexu non ita conſtare poterat : & nihilominus Polentonus ipſe profeſſus fuerat, quod *non defuerunt, qui inficiari magnopere niterentur, quique & non maris illa oſſa fore , ſed fœminæ ſeminarent. calumniatoribus nuſquam res vllæ quamuis apertiſsimæ caruerunt . Porro maris eſſe non fœminæ , aduerſantibus Phyſici demonſtrarunt ex ſciſſuris integerrimi cranij , quibus ſexum liquida ratione diſcriminabant .* Quam etiam cognitionem tradit Ariſtoteles tertio hiſtoriæ animalium.

Ibid.

Cap. 7.

Pergit ea in dubium vocare, quia cadauera intra ciuitatem non ſepeliebantur ; ſed locus ille , vbi inuenta fuere oſſa Liuij , non fuit intra ciuitatem eo tempore, vt nunc eſt. Omnes enim qui noſtræ ciuitatis cognitione pollent, optime ſciunt, quod Diuæ Iuſtinæ Cœnobium , qui locus inuentionis fuit, à porta Turricellarum vix quingentis paſsibus diſtat. At non & Romæ quoque in Capitolio, in Campo Martio, ſepulchra publice conceſſa, abunde confirmant pluribus monumentis adſcripta hæc verba ?

LOCVS DATVS PVBLICE,

vel in municipijs & colonijs

LOCVS DATVS DECRETO

DECVRIONVM.

Tan-

Tandem ſubiungit, corpora ætate illa fuiſſe cremata, non autem integra depoſita. Hoc vero non fuiſſe omnino neceſſarium, vel Plinio teſte conſtat; qui monet apud Romanos non fuiſſe veteris inſtituti corpora cremare, & *multas familias priſcos ſeruauiße ritus*. Nec ſane Patauij ſic Romanorum omnia ſeruabantur, vt in eorum ritus quaſi iuraſſent Patauini. Addo etiam eo tempore ſine rogo corpora Romæ condita; ſiquidem in Tiberio Suetonius, qua ætate Liuius obijt, de Druſi corpore hæc protulit: *Druſum fratrem in Germania amiſit, cuius corpus pedibus toto itinere prægrediens Romam vſque peruexit*. Corpus autem integrum, cadauer non incineratum ſignificare, perſuadet mihi Petrinus, qui Romanos errores ſub ſchemate Græco detegens, illius bonæ mulieris facinus recenſet, quæ *iuſsit corpus mariti ſui tolli ex arca, atque illi quæ vacabat cruci adfigi*. Ad quem locum diligentiſſimus Kirchmannus hæc notat: *Speciatim vero vbi corpus integrum condebatur, Arca dicta fuit*. Adhæc corpora fuiſſe ſepulta prius non combuſta, patere opinor apud Suetonium de Druſo: *Corpus eius per municipiorum coloniarnmque primores, ſuſcipientibus obuijs ſcribarum decurijs, ad vrbem deuectum, ſepultum eſt in Campo Martio*. Nec ſiluiſſet Suetonius, ſi prius crematus fuiſſet, qui de Iulio Cæſare, de Auguſto, de Tiberio, de Caio Caligula, de Claudio diligenter & accurate id perſcripſerat. Sed paucis emenſis annis Tacito teſte Poppeæ *corpus non igni abolitum, vt Romanus mos: ſed Regum externorum conſuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloque Iuliorum infertur*. Sepeliendi vero vocabulum non vſtorum, ſed humatorum eſſe corporum, nos docet Cicero: *Hominem mortuum, inquit lex in duodecim tabulis, in vrbe ne ſepelito, neue vrito. Credo vel propter ignis periculum. Quod autem addit, neue vrito, indicat non qui vratur ſepeliri, ſed qui humetur*.

Hiſt. Nat. lib. 7. cap. 54.
In Tiber. cap. 7.
In Satyrico.
De Funerib. Rom. lib. 3. cap. 15.
In Claud. cap. 1.
Cap. 84.
Cap. 100.
Cap. 75.
Cap. 59.
Cap. 45.
Annal. lib. 16.
2. de Legibus.

IN PARIETIBVS ÆDIVM ILLORVM DE ZACCHIS AD PRATVM VALLIS.

GEns iſta nobilis, antiqua, ac potens Patauij noſtro etiam æuo latiſſime effulget. Olim quidem edidit Matthæum, Bartholomæum, & Hieronymum; hoc vero ſeculo Iacobum & Marcum in bello fortes & ſtrenuos viros. Neminem quippe noſtrum fugit, quantum poſterior iſte ingenio, robore, animique fortitudine, & apud Allobroges, & bello Cretico valuerit. Auitæ enim gloriæ veſtigijs feruenter inhærens, eximiæ virtutis luculentiſſima vbique teſtimonia præbuit. Sed non tantum claram iſtam gentem armata Pallas, verum etiam togata Minerua in tutelam recepit; proptereaque & hodie ad magnam nominis celebritatem euaſerunt non ſolum Zacchus Philoſophiæ ac Medicinæ, & Annibal Iuris redimitus lauro, verum etiam Alexander politiorum literarum delicium, Zacchus, Hieronymus & Franciſcus, omnes fratres: quorum pariter tres primi in Iuriſprudentia, vltimus iſte in Philoſophia & Medicina Doctoralem titulum eruditionis fama adæquat. Imo Zacchus & Hieronymus adhuc iuueniles annos in publico patriæ Gymnaſio iuris interpretationi glorioſe conſecrarunt. Porro inter diuerſas, quas familia iſta poſſidet domos, quædam eminet in via, quæ ad D. Mariæ Gratiarum templum ducit: vbi in parietibus prope terram hoc fragmentum inuerſo ſitu poſitum curioſis oculis ſeſe obijcit.

Scard. lib. 3. Claſſ. 13.

. . . . OMITIVS . . . .

. . . . B . SCÆVA . . .

. . . . . ONIA . Ɔ . L . P.

Monumentum iſtud ferme exeſum & mutilum, vt exhibeo, alicui liberto gentis Domitiæ erectum puto; præmiſſo forte Cnæi aut Lucij prænomine: alterutro enim tantum, vt ex Suetonio iam vidimus, gens Domitia vtebatur. Titulus talis eſſe poterat.

In Neron. cap. 1.

L.

L. DOMITIVS
L. LIB. SCÆVA
. . ONIA . Ↄ . L . P.

Vbi nomen mulieris CONLIBERTAE, quæ monumentum iſti POSVIT, occaſionem mihi ſuſpicandi præbet, vel PETRONIAM, vel ANTONIAM, vel SEMPRONIAM, vel SCRIBONIAM, vel POMPONIAM, vel ſimilium gentium, quarum nomina in ONIA deſinunt, more appellatam fuiſſe: quod dictum ſit in coniecturæ gratiam.

SCÆVA] Cognomen ab vſu ſiniſtræ manus prognatum; ſiquidem Scæua, vel Scæuola apud Romanos cognominabatur, qui læua manu pro dextra vtebatur. Quorum primus videtur fuiſſe Mutius ille Scæuola, qui coram Porſena Rege pro aſſerenda Romanæ conſtantiæ gloria dexteram comburendam igni immiſit. Scæua autem vox Græcam habet originem; nam ſiniſtra manus Græcis σκαιά vocatur. Cognomen porro illud illuſtre obſeruo in Caſſio illo Scæua, qui Dyrrachino bello, Suetonio teſte virtutem ſuam prodidit dum *excuſſo oculo, transfixus femore & humero, centum & viginti ictibus perforato ſcuto, cuſtodiam portæ commiſsi caſtelli retinuit.* Imo Cæſar ipſe teſtatur, quod *ſcuto ad eum relato Scæuæ Centurionis, inuenta ſunt in eo foramina* CCXXX. Quod mirum plane eſt, vt fidem fere excedat. Vnde Lucanus pariter cum heroicam tanti viri fortitudinem grauiſſimo ac ampliſſimo extuliſſet elogio, in fine addit. *In Iul. Cæſ. cap 68.* *De bell. Ciu. lib. 3.* *Pharſ. lib. 6.*

Ac velut incluſum perfuſſo pectore Numen,
Et viuam magnæ ſpeciem virtutis adorant:
Telaque confixis certant euellere membris,
Exornantque Deos, ac nudum pectore Martem
Armis Scæua tuis. Felix hoc nomine famæ,
Si tibi durus Iber, aut ſi tibi terga dediſſet
Cantaber exiguis, aut longis Teutonus armis.

Sed variam habuit hæc Scæuæ vox apud antiquos ſignificationem; ſiquidem ſi Feſto credimus, *Scæuam volgus quidem & in bona & in mala re vocat: cum aiunt bonam, & malam Scæuam* (Verum hæc ſunt e fragmento, quod ſuppleuit Vrſinus) *at ſcriptores in mala ponere conſueuerunt, vt apud Græcos inuenitur poſitum pro ſiniſtro.* *Lit. S.*

Scæuum

Scęuum vſurpauit Hoſtius in belli Hiſtrici libro . . . . ſentit Scæuum . . . .

Hæc & Pauli mens eſt in ſupplemento ad eundem Feſti locum: *Scæua res dicitur mala, quaſi ſiniſtra: σκαιὸν enim Græce ſiniſtrum dicitur.* Nihilominus Scæua auſpicia ſemper bona fuiſſe nos docet Varro: *Puereis turpicula res in collo quædam ſuſpenditur, ne quid obſit bonæ Scæuæ cauſa: inde Scæuola appellatus. Ea dicta ab Scæua id eſt ſiniſtra: quod quæ ſiniſtra ſunt, bona auſpicia exiſtimantur.* Ratio vero inde deprompta eſt, quod quæ nobis ſiniſtra in cælo apparent, ibi dextra ſunt. Hinc apud Virgilium poſt Anchiſis preces ad placanda numina effuſas.

De Lingua Lat. lib. 6.

Aeneid. lib. 2.

Intonuit læuum: & de cælo lapſa per vmbras
Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.

IN ÆDIVM NOSTRARVM VIRIDARIO

APud Sanctum Franciſcum magnum maiores noſtri, gens inter Patauinas non vltima, ædes illas habuerunt, quas & hodie poſſidemus. Eas vero reparare, exornare, & in hanc formam redigere Vrſati equ. patris mei cura fuit, non tam de familia noſtra, quam de filijs ob ſummum amorem, & de Patria vniuerſa optime meriti. Sed de mea gente ac de me quærant alij. Ego antiquitatum veneratione excitatus in hortorum parietibus hæc monumenta ſumma diligentia, nullis parcens impenſis ita diſpoſui.

I

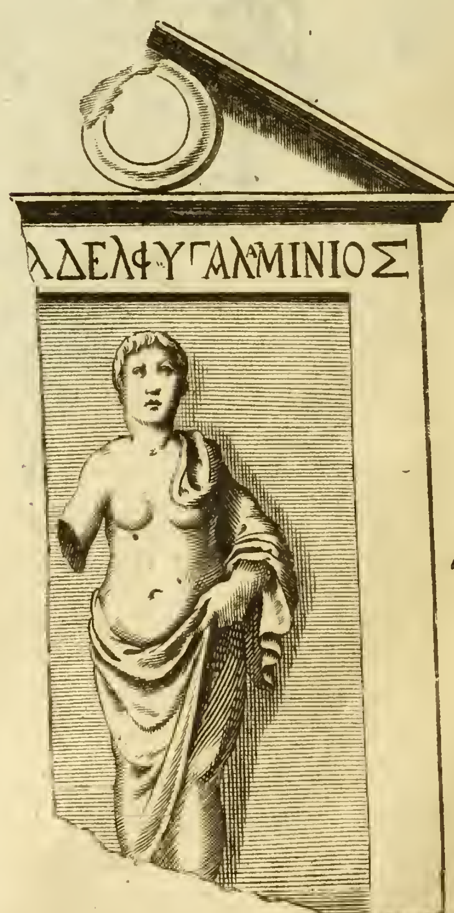

II

III

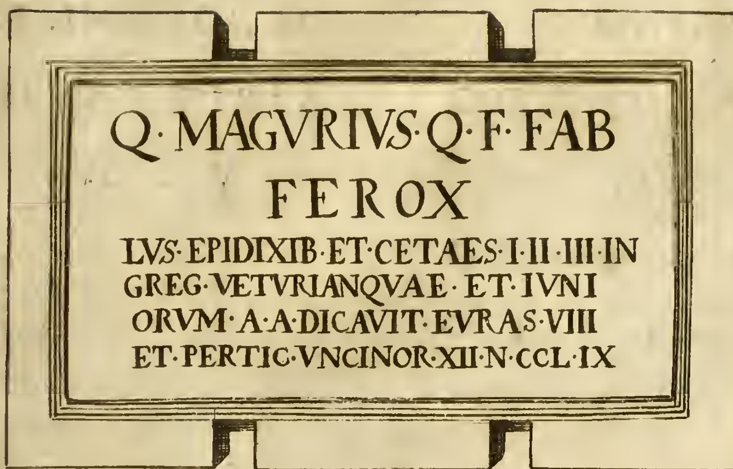

IV

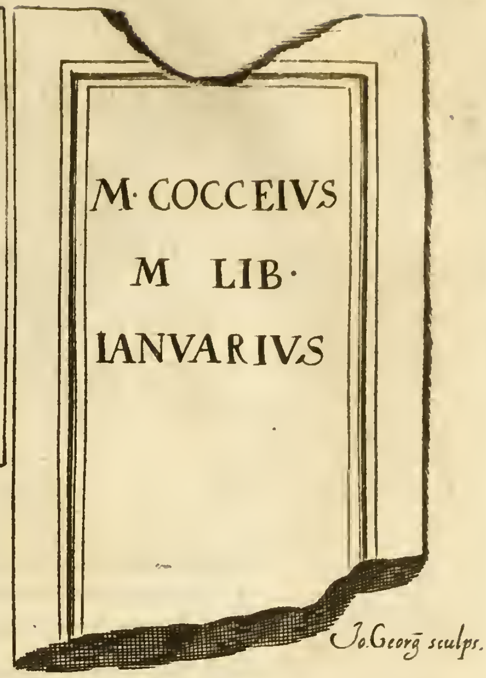

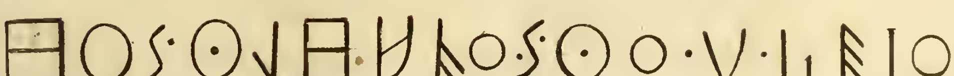

Jo Georg. sculps

V

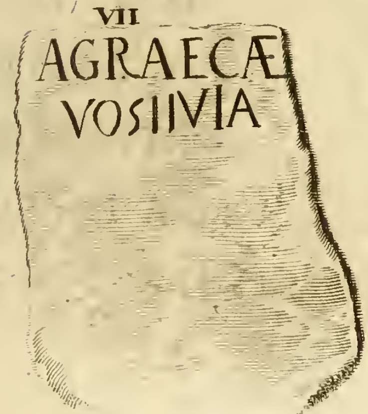

VI

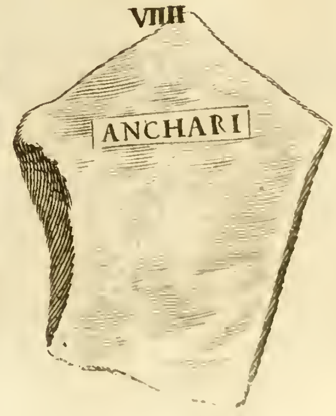
VII

VIII

VIIII

10.

T. SEMPRONIO AVCTO
PATRONO
T. SEMPRONIO
HERMETI
LIB .... BONO
.... AMICO

11.

PARCILIA
M. OXONI. F.
SIBI ET SVIS
V. F.

12.

SEX. POMPEIVS SEX. F
D·EDIT

13.

..... INIVS
.... VS
..... HIEROTIS ET
..... MPHIONIS
..... LIBERTVS
..... VS EST
..... P . GER
....
....

14.

C....... S . F.
Q. ASCONIVS
GABINIVS . MODESTVS
PRÆTOR . PRO COS
PRÆF . ÆRARI
SATVRNO DEDIT

15.

D . M.
.... ACLO
FORTVNATO
VALGIA THALLV.
CONIVGI BENE.
FECIT.

16.

SEVI EVHOSI

T. MA-

1. MANILIVS] Maniliam gentem à Manio prænomine denominatam Panuinius docet, eamque inter plebeias recenſet. Hæc conſularis fuit, & varios habuit conſules; ſed vt obſeruo nullo notos cognomine.

De Antiq. Nom. Faſtor. lib. 1. & 2.

COLLINVS] Si hoc cognomen non deſumptum eſt vel à Collina tribu vrbanarum tertia, vel à Collina dea, quæ Collibus præerat, cuius miniſtri Collini dicebantur, eius originem ignoro; quoniam cum agro collino, de quo Varro, nihil ipſi conuenire puto.

De Re Ruſt. lib. 1. cap. 6.

Locus huius monumenti olim erat Mons Cintius, inter Euganeos colles amœniſſimus; habebaturque in parietibus dirutæ domus, cuius poſſeſſor Antonius Zabarella vir honeſtiſſimus, mihi facultatem ipſum ab iniuria obliuionis vindicandi, ac Pataui meis in ædibus reponendi conceſſit. In quo non

MANILIVS A. F.

C. COELINVS

vt apud Scardeonium & Gruterum legendum eſt, ſed vt habet ſaxum

Lib. 1. Claſ. 4. fol. 6.
Fol. 873. num. 10.

MANILIVS A. F.

COLLINVS

2. LOLLIVS] Lollia gens inter plebeias Romanas à Panuinio relata, conſules habuit M. Lollium cum Q. Æmilio Lepido, & M. Lollium Paullinum Valerium Aſiaticum Saturninum cum C. Antio C. F. Quadrato; primum ſub Auguſto, ſecundum ſub Domitiano Imperatore. Verum M. Lollius ſub Auguſto floruit, ſub quo & Lolliana clades: de quo ſic Paterculus: *Sed dum in hac parte Imperij omnia geruntur proſperrime, accepta in Germania clades ſub Legato M. Lollio homine in omnia pecuniæ, quam recte faciendi cupidiore, & inter ſummam vitiorum diſsimulationem vitioſiſsimo.* M. Lollij filia fuit, non prædicti, cum ipſius neptem eam faciat Plinius, ſed viri conſularis, vt habet Tacitus, cuius tempus ſe deſiderare fatetur Lipſius, Lollia Paullina diſſolutiſsima fœmina, Caij Principis vxor, & quæ poſt ipſum nuptias Claudij Auguſti exoptauerat. Cuius profuſiſſimum in mundo muliebri luxum perſtringit Plinius, vbi ait: *Vidi ſmaragdis margaritiſque opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, ſpiris,*

Faſtor. lib. 2.
Hiſt. lib. 2.
Hiſt. Nat. lib. 9. cap. 35.
Annal. lib. 12.
Ad Annal. Tac. lib. 12.
Suet. in Caio c. 25.
Tacit. Annal. lib. 12.
Hiſt. Nat. lib. 9. cap. 35.

ſpiris, auribus, collo, manibus digitiſque habebat, quæ ſumma quadringenties H—S colligebat : ipſam confeſtim paratam nuncupationem tabellis probare.

Huius gentis numiſma æneum in vico Caſalis *Serugi* dicto in prædiolo noſtro paucis ab hinc annis erutum, ſic delineari volui: nullum enim æneum ab Vrſino exhibetur.

Hoc monumentum eſt illud, quod in vico Sanctæ Crucis in ædibus Boatorum Scardeonij ætate extabat, mihi conceſſum à Bartholomæo Boato vxoris meæ conſanguineo, viro humanitate ac probitate ſingulari.

3. SERVILIA] Tegula, quam delineatam exhibeo, anno MDCXLIX. X KL. Decemb. in vico vulgariter *Bruſegana* dicto, dum arbor quædam erueretur, detecta, atq; à Bartholomæo Fichetto viro modeſtia animique cultu conſpicuo, mihi donata fuit; cui SERVILIA vox impreſſa cernitur. Tegulis vero defunctorum ſepulchra indicata, ijſque aliquando figuli nomen inſcriptum fuiſſe iam ante oſtendimus. Quid autem Seruiliæ cum figulo? Tegulam itaque iſtam nomen vel Seruiliæ gentis, cuius fortaſse ibi ſepulchrum, vel ſaltem mulieris cuiuſdam ibi conditæ locum deſignaſſe puto.

4. Dum circa annum ſalutis MDCVII. ædes familiæ Pignæ, inter ciues Patauinos primæ notæ, repararentur, terra altius effoſsa, monumentum hoc Græce inſcriptum erutum fuit; quod benignitate Franciſci Pignæ Iuris vtriuſque Doctoris mihi affinitate coniuncti, viri ob animi comitatem morumque ſuauitatem omnibus æque cari, poſſideo.

5. Q. MAGVRIVS] Obſcuriſſimus iſte lapis XII. vncias altus, XXII. longus, Aponi ad thermas in hortis meis vna cum ſequenti erutus fuit, anno ſalutis MDCXLI. De quo eruditiorũ ſententiam, tum præſertim clariſſimi Fortunij Liceti Secundo de Quæſitis per epiſtolas expiſcatus, fuſiſſimam eius obtinui enodationem; nec alius, quod ſciam, ipſum interpretatus eſt. Suæ autem diſceptationi, quam longiſſime deducit, doctiſſimus Licetus loco citato hanc imponit coronidem: *Quare iam epitaphij ſenſus apertus videtur huiuſmodi.* *Tom. 2. cap. 4.*

Quintus

Quintus MAGVRIVS *Quinti filius.*

FABER *primarius, plurimos habens ſub ſe miniſtros, fabricantes inſtrumenta ferrea, neceſſaria numeroſæ multitudini piſcantium vncinis è mari Gaditano Thynnos innumeros initio æſtatis cuiuslibet anni.*

FEROX *cognominatus vel à truculentia vultus, vel ab aſperitate ferociaque morum, vel à conditione ſeruili; qua Lucernarum antiquarum plaſtes agnomen ſibi* FORTIS *impoſuit: quale plurimis in lucernis antiquis legitur.*

LVSITANIS EPIDIXIBVS, *qui ſupremi Iudices fuerunt ad Gades Thynnorum piſcatui Præfecti.*

ET CETAESTRICIS *qui præſides extitere Cætariorum, vbi Thynni capti membratim diffindebantur, ſaliebantur, & in cadis ad venum aſſeruabantur.*

I. II. III. *Primis qui ſeniores Epidixes erant. Secundis, qui Cetæſtritæ ſimiliter ætate prouecti, ſedentes pro ſuo quiſque Tribunali iura dabant, atque dicebant Piſcatoribus & ſalſamentarijs. Tertijs, qui robuſti iuuenes Epidixies, Cetæſtritæque circumobequitantes, operariorum turbam immenſam cogebant, & baiulis imperij ſui vrgebant ad opus, Nominatim verò, & peculiariter in honorem ſibi dilectiorum, ſub quorum Præfecturis artem fabrilem cum emolumento ſuo maximo fabricans Vncinos piſcatorios exercuerat: nimirum.*

IN GREGORAM *Epidixen, Piſcatui-Præfectum ſupremum.*

VETRVRIAMQVE *Cetæſtritam, Cetariorum Præſidem: ſeniores iudices duos ſibi chariores.*

ET IVNIORVM *Aliorum Animas ad ſepulcrum honorarium vocatas: qui Iuniores Epidixes, Cetæſtritæue, tertio continebantur ordine Præfectorum infra Gregoram & Veturiam, qui duobus in prioribus ordinibus ſedebant.*

DICAVIT *in honorario tumulo ab ſe apud Aponenſes Thermas conſtructo.*

EVRAS *gemmas* OCTO, *donarium mortuale congruentiſsimum Fabro ferrario dedicanti, Iudicibus Præfectis vita defunctis, Tumulo ſepulcrali, & Thynnorum Piſcatui.*

ET PERTICAS *Item ſepulcrales* VNCINORVM DVODECIM, Numero ducentas quinquaginta nouem. *Continentes propterea ferreorum vncinorum tria millia centum, & octo; Symbolum magiſterij fabrilis, quo ferramenta præcipua, tam celebri Piſcatui Thynnorum neceſſaria, fabricauit ſub illorum Præfecturis Magurius Fabrorum princeps ad Herculeas columnas in Luſitaniæ littore Gaditano.*

Hæc erudite & accurate diſertiſſimus Licetus. Sed cum in coniecturis quibuſcumque diuinare liceat, videant quæſo, qui antiquitatum notitia pollent, quale nam ſit ænigma hoc abſtruſiſſimum, & an

illa

illa nota FAB. non potius pro FABIA tribu, quam pro fabro ſit accipienda, cum ibi locata ſit, vbi in omnibus monumentis tribui locus attribuitur? an vox illa

EVRAS non cum re ruſtica aliquid habeat commune, & eſſe poſſint *Euræ, ferra axi innitentia, quæ à rota teruntur*, vt in ſua Amalthęa e Iulio Polluce colligit Ioſephus Laurentius? Et an PERTICAE, & VNCINI ibi deſcripti non cum agrimenſura conueniant, & inſtrumenta ad agros metiendos denotent?

FEROX] Hoc cognomen in numerum eorum, quæ à moribus deſumpta fuere, conijciendum puto; cum Ferox, vt Nonio placet, pro ſæuo, indomabili, cordato, vel faceto accipiatur.

6. COCCEIVS] Cocceia plebeia gens conſules habuit Neruæ cognomine; Imperatorem itidem virum humaniſſimum principemque iuſtum ac beneficum; vtpote qui etiam Chriſtianos ſolo exilio puniuit, ſæuirique in ipſos prohibuit.

Nyceph Calliſt. Hiſt. Eccl. lib. 3. lib. 9.

IANVARIO] Cognomen huic liberto opinor inditum tale à menſe Ianuario, quo fortaſſe natus vel manumiſſus eſt: de quo Varro: *Prior à Principe Jano Ianuarius appellatus eſt*. Vnde poeta.

De Ling. Lat. lib 4.

Inſtabatque dies, qui dat noua nomina faſtis,
Quique colit primus ducentem tempora Ianum.

Lucan. Pharſ. lib. 5.

7. Informes literæ in rudi illo ſaxo ſculptæ ſeculi non optimi, imo valde corrupti tempora denotant.

8. Rotundi huius impolitique ſaxi, informibus characteribus ſculpti arcana mihi penitus ignota fuiſſent, niſi eruditiſſimus Rhodius, ad bonarum literarum incrementum natus, ipſius icnographiam ad Athanaſium Kircherum, Societatis Ieſu noſtrique ſeculi ornamentum ſingulare, Romam miſiſſet, ſimulque ipſius hac in re exquiſiuiſſet ſententiam. Qui reſpondit, *hoſce characteres nec Gothicos eſſe, neque Etruſcos, ſed Latinos veterum corruptos, quorum ingens copia in ſepulchrorum monumentis, tum alibi, tum Romæ paſsim occurrit*: ſicque eos interpretatus eſt.

HOSTILIO VVLTHEIO SVO FILIO

Addiditque temporum iniuria, ſiue ſculptoris negligentia literam deeſſe.

9. ANCHARI] Hoc tegulæ fragmentum in agro meo in vico *Agnæ* effoſum, aut totius gentis Anchariæ aut vnius viri nomen impreſſum refert. Anchariæ ſiquidem gentis vetuſtatem antiqua ſaxa demonſtrant, & præcipue Romanum, quod e Fuluij Schedis Gutenſtenius Grutero dedit.

Fol. 352. num. 1.

T. AN

T. ANCHARIO. T. F. PAL. PRISCO
AED. QVAEST. II VIR. QVAEST. ALIMENT. HVIC. PRIMO
II VIR. BIGA. POSITA. OB. EXIMIAS. LIBERALITATES. ET. ABVN
DANTISSIMAS. SINE. EXEMPLO. LARGITIONES. ET. QVOD. EX
INDVLGENTIA. AVG. OCTIES. SPECTACVLVM. . . . GLADIATOR
EDIDERIT. AMPLIVS. LVDOS. FLORALES. OB. HAEC. MERITA
PLEPS. VRBANA . . . . CVIVS. DEDICATIONE
T. ANCHARIVS. PRISC. FIL. ÆDILIS. QVÆSTOR
ADSEDENTE. PATRE. GLADIATORVM. PARIA. TRIGINTA
ADIECTA. VENATIONE . . . . LEGITIMA EDIDIT
L. D. D. D.

Ancharium Priſcum patrem, aut filium fortaſſe puto, cuius Tacitus meminit: *Et Ancharius Priſcus Cæſium Cordum proconſulem Cretæ poſtulauerat repetundis, addito maieſtatis crimine: quod tum omnium accuſationum complementum erat.* Cuius poſtulationis exitum paulo poſt in hæc verba tradit: *Poſt auditi Cyrenenſes, & accuſante Anchario Priſco, Cæſius Cordus repetundarum damnatur.* Ex gente Ancharia vxorem habuit Octauius Auguſti pater, ex qua Octauiam maiorem ſuſcepit. *Annal. lib. 3.* *Sueton. in Aug. cap. 4.*

10. AVCTVS] Cognomine hoc donatus eſt forte Sempronius quod feliciter quaſi creuiſſet, vel opibus, quas maximas congeſſerat; vel honoribus & dignitatibus, quæ ampliſſimæ ipſi obtigerant; vel magnorum virorum beneficijs, quibus fuerat accumulatus.

HERMETI] Hermeæ quadrati erant lapides, quibus ſapientiam imponebant veteres. Hinc Athenienſes Mercurio Hermeti, hoc eſt ſtabili, erigebant ſimulacrum; quia apud ipſos ſymbolum erat ſapientiæ, vt teſtatur Pierius in Hyeroglyphicis. Vnde credibile eſt, hunc virum, vt ſtabilem, Hermetem cognominatum. Feſtus enim habet: *Herma à Græcis ponitur pro firmamento, vnde etiam Mercurij nomen inuentoris, vt putabant, firmæ orationis dictum.* *Lib. 39.* *Lit. H.*

11. In monumento hoc antiquo certe obſeruare licet, quod nomen gentilicium patris filiæ non tribuitur, licet religioſum alioquin antiquorum inſtitutum fuerit.

12. Quam hoc loco inſcriptionem trado, domi meæ aſſeruo munificentia Reuerendiſſimæ Benedictæ de Zacchis Abbatiſſę Monialium S. Blaſij non minori virtutis ac pietatis, quam generis ſplendore emicantis. Eſt autem baſis quadrata, quæ forſitan eo tempore ad aræ vſum adhibita fuit; ſiquidem verbum illud, DEDIT. votum ſignificare, ſatis cognoſcunt antiquitatum cultores, vt erudite in ſuo de Donarijs libro elegantiſſimus Tomaſinus demonſtrauit.

13. Fragmentum hoc in parietibus templi in villa *Caſalis Serugi* antehac latuit, qui ferme toti ex ingentibus ſaxis antiquitatem redolentibus extructi ſunt; vt fuſius videbimus, cum de monumentis huius pagi agemus.

Decimum quartum & decimum quintum monumentum è Scardeoniorum ædibus, vbi plura obliuioni deſtinata videbantur, dono Obicij Campoſamperij adoleſcentis ſuauiſſimi, & ſumma morum elegantia conſpicui, meos in hortos tranſijt.

14. Q. ASCONIVS] An monumentum iſtud Aſconij Pædiani fuerit, qui in orationes Ciceronis elegantiſſimo ſtylo commentarios conſcripſit, necne, cum nihil certi reperiatur, hic expendere non vacat. Nihil enim hoc denotare poteſt præter Quinti prænomen, quod

Lib. 1. Claſſ. 3. Aſconius iſte præfert. Bona tamen venia eruditiſſimi Scardeonij prænomina non valent ad conſtituendam perſonam: nam cognomina inuenta ſunt, vt perſonas diſtinguerent prænomine & nomine ſimiles. *Pannin. de Nom. Antiq.* *Sigonius de Nom. Rom.* Scardeonij etiam errorem, non ipſius, ſed Pliniani codicis corrupti cauſa natum, cum accuratiſſimo Pignorio heic tollendum cenſeo; non ad detrahendam patriæ gloriam, ſed in veritatis confirmationem, *In Origin. Patau. cap. 16.* ne quis Patauinos criminetur, quod illis glorientur viris, qui ſuæ non ſunt originis; quaſi ſapientiſſimi maiores noſtri, quorum fama cum orbe perennabit, ad patriæ æternitatem non ſufficerent. Itaque vbi Scardeonius poſt Q. Aſconium Pædianum, L. Pædianum conſulem hiſce verbis recenſet (*Scard. loco cit.*) (*Legimus L. Pædianum virum conſularem aliquando Romæ & armis & literis & honoribus admodum claruiſſe. Plinius enim lib.* x. *cap.* XII. *Scribit, vrbem fuiße luſtratam Sexto Popilio & L. Pædiano Conſulibus*) legendum eſt ex correctiſſimis Plinij codicibus à Geleno & Dalemchampio caſtigatis: *Hiſt. Nat. lib. 10. cap. 12.* *Capitolij cellam* (de aue incendiaria ſermo eſt) *ipſam intrauit Sex. Papellio Iſtro, L. Pedanio Coſs. propter quod nonis martijs vrbs luſtrata eſt eo anno.* *Faſtor. lib. 2.* Hos tamen Panuinius ſuſpectos habet, ſcribitque, dum anno V. C. DCC XXCIX. Conſules deſignat. Q. Plautium. Sex. Papinium, *videndum, num hi ſint Cos; quos lib.* x. *cap.* XII. *Sex. Pa-*

pellium

pellium Iſtrum, & L. Pædianum forte mendoſe vocat Plinius. Vbi obſeruetur Panuinium ex mendoſo Plinij textu Pædianum Pedanij loco ſcripſiſſe.

GABINIVS MODESTVS] Cognomen ab antiquis non tantum vnum, ſed duo, tria, & quatuor aliquando fuiſſe vſurpata ſaxa ipſa denotant; ideo Aſconio iſti cognomen duplex; Gabinij, vel quia Gabijs eſt natus, vel quia res præclaras Gabijs geſſit: quemadmodum & alij Priuernatis, Africani, Aſiatici, Macedonici, Iſaurici ab illis vrbibus & prouincijs, quas factis inſignibus illuſtrauerunt, cognomen ſortiti ſunt. Et ideo huc facit, quod demonſtret Varro *Gabinium ab oppido Gabijs deriuatum*. Modeſti vero nomen à moderatione trahitur. Nam Nonij ſententia *Modeſtum à modico hoc eſt moderato poſitum*. *De Lingua Lat. lib. 4.*

PRÆTOR] *Dictus, qui praeiret iure, & exercitu. A quo Lucilius: Ergo prætorum eſt ante præire:* ita Varro. Poſtquam conſulatus plebi communicatus fuit, vnuſque de plebe conſul magiſtratum inijt anno V. C. CCCXCVIII. tunc *nobilitati de Prætore vno, qui ius in Vrbe diceret, ex patribus creando* conceſſum fuit. Is in ciuitate ius reddebat, Prætorque dicebatur Vrbanus. Verum anno ab V. C. DV. quo Attilius Calatinus Dictator extra Italiam primus duxit exercitum, vno non ſufficiente Prætore, alius fuit adiectus, qui Peregrinus vocabatur, eo quod inter peregrinos & ciues ius diceret. Prætores ijſdem auſpicijs, ac Conſules creabantur. Quod Liuius demonſtrat, vbi Papirius Curſor Dictator interrogat Q. Fabium Magiſtrum equitum, qui inuito Dictatore contra Samnites proſpere pugnauerat: *Quæro de te Q. Fabi, cum ſummum imperium Dictatoris ſit, pareantque ei Coſſ: regia poteſtas Prætores, ijſdem auſpicijs, quibus Conſules, creati, æquum cenſeas necne magiſtrum equitum dicto audientem eſſe?* Prætor tamen ſedens Conſuli tranſeunti aſſurgere tenebatur. Propterea M. Æmilius Scaurus Conſul: *P. Decium Prætorem tranſeunte ipſo ſedentem, iuſſit aſſurgere, eique veſtem ſcidit, ſellam concidit; ne quis ad eum in ius iret, edixit.* Inſignia Prætorum erant, ſella curulis, trabea, lictores ſex & cetera dignitati conſulari conceſſa. Prætorum numerus varius, idemque auctus pro Reipublicæ commodo; cum & Prouinciæ Romani Imperij aliæ Conſulares, aliæ Proprætoriæ eſſent arbitrio Senatus. Prætores diuerſis muneribus fungebantur nec tantum ius in vrbe dicebant, exercituique præerant, verum Veſpaſiani æuo ærarium quoque adminiſtrabant. Hinc Tacitus: *Prætores ærarij (nam tum à prætoritoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem queſti, modum impenſis poſtulauerant.* Ac tandem vltra hæc Antoninus Philoſophus *Prætorem tutelarem primus fecit, quum antea tutores à Conſulibus poſcerentur: vt diligentius de tutoribus tractaretur,*

Idem ibid. *Liu. Hiſt. lib. 6.* *Auct. Epit. Liu. lib. 19.* *Pomp. Lat. de Magiſtr. Rom. Cap. 24.* *Hiſt. lib. 8.* *Auct. de Vir. Illuſtr.* *Hiſt. lib. 4.* *Iul. Cap. in M. Anton.*

PRÆF. ÆRARI] Poſtquam Auguſtus, ad certam ſtipendio-

rum, præmiorumque formulam milites adſtrinxit, ne ætate aut inopia ipſis ſuppetiæ deficerent, *ærarium militare cum vectigalibus nouis inſtituit*, Suetonij fide: eiuſque curam ad triennium commiſit viris tribus prætorijs ſorte electis, quibus lictores bini alijque, prout neceſſum erat, miniſtri inſeruiebant. Hoc tamen nomen haud multum duraſſe, auctor mihi eſt Tacitus, vt iam de Prætore obſeruaui.

In Aug. cap. 49.
Dio lib. 55.

SATVRNO DEDIT] Prout ærarium in Saturni templo deponi, eiuſq; cuſtodiæ concredi ſolebat, ita Aſconius iſte præfectura ærarij functus ſuum monumentũ Saturno dedit, ac in tutelam commiſit. Quod autem in Saturni templo ærarium reconditum fuerit, Varro, vbi de ſtipendio per trutinam ſolui ſolito loquitur, ad hunc modum declarat. *Veſtigium etiam nunc manet in æde Saturni, quod ea etiam nunc propter penſuram, Trutinam habet poſitam, ab ære ærarium appellatum.* Cur vero in æde Saturni ærarium ſeruatum fuerit, tales rationes Macrobius reddit: *Ædem vero Saturni ærarium Romani eſſe voluerunt: quod tempore quo incoluit Italiam, fertur in eius finibus nullum eſſe furtum commiſſum: aut quia ſub illo nihil erat cuiuſquam priuatum.*

De Lingua Lat. lib. 4.
Saturnal. lib. 1. cap. 8.

15. Monumentum, quod nobis mutilum videtur, ex Scardeonio, cui recens inuentum fuit oblatum, ſic in integrum reſtitui poteſt.

Lib. 1 Claſſ. 4 fol. 77.

D. M.
L. MACLONIO
FORTVNATO
VALGIA THALLVSA
CONIVGI BENEM.
FECIT.

VALGIA] Gentem iſtam Romanam denotat tum monumentum Gruterianum tale

fol. 1158. num. 2.

C. VALGIVS. C. L. LIPARVS
V. AN. XXII.
C. VALGIVS. C. L. LAMVS

tum Horatius ipſe, qui ſibi amicitiam cum Valgio quodam interceſſiſſe innuit.

Carm. lib. 2. ode 9.

Non ſemper imbreis nubibus hiſpidos
Manant in agros, aut mare Caſpium
Vexant inæquales procellæ
Vſque: nec Armenijs in oris,
Amice VALGI, *ſtat glacies iners*
Menſeis per omneis.

SER-

SERTORII VRSATI MONVMENTA PATAVINA

LIBER I. SECTIO VI.

ADSCITITIA.

IAm monumenta omnia, quæ & in publicis locis, & in priuatorum ædibus per quatuor regionis noſtræ Vrbis diſperſa hodie conſpiciuntur, qua licuit diligentia perquiſiui, ac expendi. Reliquum eſt vt ea aggrediar, quæ ſine dubio aliunde ad nos peruenerunt. Neque enim is ego ſum, qui omnia hactenus obuia plane Patauina contendam. Verum quæ certo aliunde huc aduecta cognoſco, in hac ſectione paucis, moreque iam inſtituto ſeruando expendere libet.

IN PARIETE FORNICIS PROPE FONTEM DIVI BENEDICTI

L. Helio Cæſare. Imp. P. Cœlio & ALBINO VIBVLLIO PIO COS.

VII. Idus OCTOBRES

Cn. Domitius Valens II. vir ID. PraEEVNTE C. IVLIO SEVERO PONTIF.

Legem dixit in ea verba quæ infra SCRIPTA SVNT.

Iuppiter optime maxime quandoque tibi hODIE HANC ARAM DABO DEDICABOQVE OLIS LEGIB.

Olliſque regionibus dabo dedicaboque quæ hic hODIE PALAM DIXERO VTI INFIMVM SOLVM HVIVS ARAE ES

Si quis hic hoſtia ſacrum faxit quod magmentum neC PROTOLLAT ITCIRCO TAMEN BROBE FACTVM ESTO CETER

Leges huic aræ eædem ſunto quæ aræ Dianæ ſunt IN AVENTINO MONTE DICATAE HISCE LEGIBVS HISCE REGIONIB

Sicuti dixi hanc tibi aram Iuppiter optime maxime DICO DEDICOQVE VTI SIS VOLENS PROPITIVS MIHI COLLEGISQV

Meis decurionibus colonis incolis coloniæ martiæ IVLLIAE SALONAE CONIVGIBVS LIBERISQVE NOSTRIS

Tabula, quam heic damus, mutila pridem inuenta fuit Salonæ in Delmatia à Io: Baptiſta Rhamnuſio, & ab eo Patauium delata, ac poſita, vbi & nunc viſitur, inter ænea capita Andreæ Nauagerij Patricij Veneti & Senatoris integerrimi, nec non Hieronymi Fracaſtorij Veronenſis ſuo æuo medicorum omnium celeberrimi. De iſta multa & pene infinita, tum quoad perſonas, tum quoad ritus, tum etiam quoad errorum in ipſa emendationem nonnulli illuſtres viri iam ſatis ſuperq; prodiderunt. Verum cum ornatiſſimus Pignorius circa ipſam, in epiſtola ad nobiliſſimum Abbatem Albertinum Bariſonium data, nonnulla ſcitu digna ſuggeſſerit haud omnibus obuia, hic ea repetere neceſſarium duxi. *Scard. lib. 1. Claß. 4. fol. 85.* *Epiſt. Symbol. 30.*

Exemplo mihi ſit vetus inſcriptio Rhamnuſiana, quæ proſtat in pariete fornicis prope Pontem, quem appellant Diui Benedicti. illius antiquum ſegmentum, quod eſt aſpectantibus ad dextram, ſuppletum eſt noua recentioris lapidis adiectione, ſi Aldo Manutio credimus, ex fide vetuſti codicis. At illam religioſe, vt æquum fuerat, neque illi exſcripſerunt, qui res noſtras attigerunt, neque exteri quantumuis docti & eruditi. Manutius ipſe bis peccauit, tum quia non pauca immutauit, tum quia rationes orthographiæ ſuæ comprobare annifus eſt auctoritate ſegmenti recentioris. Smetius & Gruterus, decepti ab aliquo, qui exceperat oſcitanter, deceperunt & ipſi alios, quibus hæc luſtrare vel non contigit, vel non placuit. Andreas etiam Schottus V. Cl. qui omnem Antiquitatem callet, eamque lotis manibus contrectare amat, obſeruationes ſuas, quas Humanas vocauit, hoc vetere monumento exornatas voluit, lib. 5. cap. 11. parum tamen & ipſe felix in exſcribendo. Deſcribam igitur ego nobiliſsimum hoc cimelium bona vtique fide, oſtendamque primum, quid peccatum ſit in ſupplemento, deinde notabo quid peccauerint deſcriptores; tum autem connitar explicare, quidquid erit operæ precium.

HELIO] *In ſegmento recentiore, qui* AELIVS *ſemper fuit, perperam* HELIVS *factus eſt, & titulo* IMPERATORIS *nunquam vſus, Imperator euaſit.*

P. COELIO ET ALBINO] *Addamus P. Cælium & Balbinum inepte disiungi. & quid ſi ſcribendum fuerat* OPTVME, MAXSVME, *&* FAXSIT? *& hæc quoad ſupplementum.*

Marmoris quod vetus erat deſcripſerunt Smetius, Aldus, Gruterus, Schottus: mendoſe omnes.

VIBVLLIO] *Aldus pro* VIBVLLIO *ſubſtituit nobis* VIRBVLIVM. *pro* HANC ARAM; VTI; CETER; LEGIBVS; *ſuppoſuit* ARAM; VT; CE... RA: LEGIB. *Smetius & Gruterus haud multo melius in eodem argumento verſati ſunt.*

PIO. COS.] *Schottus ipſe, alienam fidem ſecutus, vt videtur, quod erat in marmore* PIO COS. *fecit* PROCOSS.

PRÆ-

PRÆEVNTE] *Quod erat* FEVNTE , *ſuppleuit* PRAETEREVNTE , *& alia ad eundem modum . Nos primi bona fide repræſentamus . Præire autem eſt dictare verba ſolemnia , quod Pontificum erat, vt patet ex Liuio noſtro Lib. 8. & 10. & Plin. lib. 28. cap. 2.*

MAGMENTVM] *Magmentum ; cuius meminere Arnobius lib. 7. Adu. Gent. Varro lib. 4. de L.L. & Feſtus (non* MAGNENTVM *vt*
„ *viſum eſt doctiſsimo Turnebo lib. 22. adu. cap. 6.) eſt quoddam pinguiſ-*
„ *ſimum extum , inquit Ioannes Genuenſis , vel ſecundum proſectum .*
„ *Cornutus , quidquid mactatur , vel quidquid diſtrahitur dicitur Mag-*
„ *mentum . ita narrat Hug. Papias etiam dicit , Magmentum alij pin-*
„ *guiſsimum inteſtinum , alij ſecunda proſecta , Cornutus vero quidquid*
„ *mactatur , vel diſtrahitur . Proſiciarum autem extat mentio apud*
„ *Arnobium . Feſtus , Proſicium quod proſecatum proijcitur . Eodem fere*
„ *ſenſu eruditiſsimus Sigonius , lib. 2. de antiquo Iure Prouinciarum,*
„ *quæ vero exta valde aucta erant , ea Magmenta dicta eſſe arbitror .*
„ *cuius vt ſacrificalis vocis mentio eſt apud Varronem , Feſtum , &*
„ *Arnobium libro aduerſus gentes VII. & veteri Aræ inſcriptione , quæ*
„ *Narbone & Pataui legitur , in qua eſt ,* SI QVIS HIC HOSTIA
„ SACRVM FAXIT QVOD MAGMENTVM NEC PROTOLLAT
„ ID CIRCO TAMEN PROBE FACTVM ESTO . *Vouet enim*
„ *aram ille cum ea conditione , vt etiam ſi ſacrificium Magmentum , id eſt*
„ *exta aucta non oſtendat, nihil tamen triſte portendat . Vnde Magmen-*
„ *taria vaſa eſſe quidam putarunt , in quibus ipſa magmenta reponerentur .*
Impegit tamen & Sigonius ad hunc lapidem , cum veterem inſcriptionem appellarit , quæ pro dimidia tantum vetus erat

HISCE LEGIBVS . HISCE REGIONIBVS] *Leges quæ dicuntur , & Regiones ſunt Haruſpicum ſolemnia effata . quo ſpectat inſignis locus M. Varronis lib. 6. de L.L. in principio fere libri . & hiſce Regionibus aptabant præſides Deos , vti prolixe ridet Arnobius lib. 6.*

VTI SIS VOLENS PROPITIVS] *Cato de R.R. Tit. 134.*
„ *Iane Pater te hac ſtrue commouenda bonas preces precor , vti ſies vo-*
„ *lens propitius mihi liberiſque meis domo, familiæque meæ . neque ſane ali-*
„ *ter Liuius lib. 29. Eæ per manus ſuccedentes aliæ alijs , omni effuſa ciuita-*
„ *te obuiam , thuribulis ante ianuas poſitis , qua præferebatur , atque accen-*
„ *ſo thure , precantibus vt volens propitiaque vrbem Romam iniret .*

Cœlium Balbinum quem diximus monſtrauit nobis antiquus lapis apud Onuph. Panuinium Ciu. Rom.

P. COELIO . P . F.
SER . BALBINO
VIBVLLIO PIO
X. VIRO STLITIB. IVDIC.

&c.

&c. & alter apud Gruterum, MIX. *6. in quo legitur*

L. ÆLIO. CÆSARE. II.

P.COELIO BALBINO COS.

Ex quo Fulvius Vrſinus in gente Poſtumia reſtituebat in noſtra inſcriptione

L. ÆLIO CÆSARE. II.

Illud enim IMP. *vt diximus abſonum omnino eſt.*

Hæc non minus fuſe quam accurate Pignorius. Sed liceat & mihi aliqua poſt ipſum expendere.

L. HELIO] Ex ijs quæ vidimus, L. AELIO ſcribendum eſt. Is Annij Veri F. ab Hadriano Imp. adoptatus, & ad Imperium deſtinatus, *fuit vitæ lætiſsimæ, comptus, decorus, pulchritudinis regiæ, oris venerandi, elegantiæ celſioris, verſu facilis, in Rep. etiam non inutilis,* bonisque literis præditus, ſed valetudinis ita miſeræ, vt Adrianum ſtatim adoptionis pœniteret. Mortuus eſt pharmaco, aut magno ſanguinis profluuio, ſepultuſque Imperatorio funere. *Spart. in eius vit.*

P. COELIO ET ALBINO VIBVLLIO PIO COS.] Non eſſe Cœlium ab Albino diſiungendum, vidimus recte cum Pignorio. Non enim duo, ſed vnus ille fuit cum Ælio Cæſare Conſul: ſic enim Faſti, Tribunicia poteſtate ſecunda L. Ælij Adriani Auguſti F. Veri Cæſaris, oſtendunt. *Faſtor. lib. 2.*

L. ÆLIVS HADRIANVS AVG. F. VERVS. CÆSAR. II

P. COELIVS P. F. BALBINVS VIBVLLIVS PIVS.

Qui Conſulatus incidit in annum V. C. DCCCXC. Ideoque legendum L. AELIO CAESARE II (quod fortaſſis loco IMP. ſculptum voluerunt lapidis reſtitutores) P. COELIO BALBINO VIBVLIO PIO CONSVLIBVS.

Cœlium iſtum tribus cognominibus appellatum noto; Balbinum quod à Balbo deriuatum; Vibullium, quod nomen Vibulliæ gentis Romanæ ex Romano monumento colligo. *Grut. fol. 801. n. 9.*

LVCILLAE · LVCILLIANAE T. F. QVAE
VIX. AN. XXXVI. MENS. IIII. D. XXVII
FEMINAE. INCOMPARABILI. M. VIBVL
LIVS. AVGVRINVS. CONIVGI. CARISSI
MAE. ET. VICTORINA. ET. ALBINIANVS
ET. ANVLLINVS. ET. LVCILIA. FILI. MA
TRI. PIENTISSIMAE. B. M. FECERVNT

Lib. 1. Et ex commentarijs de Bello Ciuili C. Iulij Cæſaris, in quibus recenſetur inter viros Senatorij ordinis Vibullius quidam cognomine Rufus.

Cauſam huius cognominis in iſto Cœlio Balbino adoptionem fuiſſe, ipſum vero ex Vibullia gente deſcendiſſe puto, in Cœlium poſtmodum adoptatum, Cœlij adoptantis nomine accepto, nomine eius gentilicio pro cognomine vſum fuiſſe. Hoc mihi ſuadet Panuinius, qui poſt enarratos diuerſos ordines in cognominibus illorum qui adoptabantur obſeruatos, variaque eorundem appellandorum genera, tandem ſubdit: *Vltimus, poſtremo in adoptionibus mutandi nominis* De Antiq. Nom. *vſus, poſt Auguſti tantum tempora Romæ frequentari cœpit. Is erat, vt is qui adoptatus integrum nomen adoptantis ferret, ſuum vero vetus gentilicium nomini recens adepto gentilicio multa ratione variatum adiungeret.* Additque, quod ſolebant etiam ijs temporibus non ſolum nomen adoptantis, verum etiam cognomen ſibi annectere: vt videre eſt in Antonino Pio ab Hadriano adoptato, qui cum T. Aurelius Antoninus vocaretur, poſt adoptionem T. Aelius Aurelius Adrianus Antoninus fuit dictus. Vnde iſte Vibullius Pius à P. Cœlio Balbino adoptatus nomen adoptantis ſuſcepit, mea ſententia dictus P. Cœlius Balbinus Vibullius Pius.

Pij vero, tertium huius viri cognomen à morum pietate tractum ecquis dubitat?

II VIR] Colonijs pro magnitudine aut paruitate earundem notauimus DVVM VIROS & Quatuor viros iuri dicundo præfuiſſe, qui Apolog. prim. Principum loco habebantur. Vnde Apuleius pro ſe ipſo: *Splen-*

didiſsi-

didiſsima Colonia ſumus, in qua Colonia patrem habui loco principis Duum viralem cunctis honoribus perfunctum.

LEGES HVIVS ARÆ EÆDEM SVNTO QVÆ ARÆ DIANÆ SVNT IN AVENTINO MONTE DICATÆ] *Cum conſenſum Deoſque conſociatos laudaret mire Seruius inter proceres Latinorum, cum quibus publice priuatimque hoſpitia amicitiaſque de induſtria iunxerat, ſæpe iterando eadem, perpulit tandem, vt Romæ fanum Dianæ populi Latini cum populo Romano facerent.* Liuius ſcripſit. Qui tametſi fani huius locum non decernat, attamen eum in Auentino fuiſſe affirmant, Auctor de viris illuſtribus, & Halicarnaſſeus, qui etiam leges ac ritus huius templi in hæc verba notauit: *Illis perſuaſit* (de Latinis loquitur) *vt templum cum inuiolabili refugio impenſis communibus Romæ extruerent, in quo ſinguli ciuitatum populi congregati quotannis priuata & publica ſacrificia facerent, & mercatum exercerent ſtatis temporibus, & ſi qua offenſa, & controuerſia inter eos fuiſſet orta, ex his ſacris eam dirimerent, reliquarum ciuitatum arbitrio controuerſiarum diuiſionem permittentes.* Moxque paucis omiſſis ſubdit idem: *Itaque poſtea ex pecunijs, quas omnes ciuitates contulerunt, extruxit templum Dianæ, quod fundatum eſt in Auentino omnium Romanorum collium maximo. Et leges fœderis inter hos populos facti conſcripſit, alioſque feſti atque mercatus celebrandi ritus conſtituit. Quæ ne vetuſtate delerentur, æneam columnam fecit, in qua incidit concilij decreta, & nomina populorum, qui illi conuentui interfuerant.* Quam columnam Græcis characteribus inſcriptam ſua ſe ætate vidiſſe ipſe Dionyſius affirmat. Et iſta fortaſſis publica priuataque ſacrificia pridie Kalendas Aprilis celebrabantur, cum Ouidius canat.

Hiſt. lib. 1.

In Seru. Tullio.

Antiq. Rom. lib. 4.

Faſtor. lib. 3.

Luna regit menſes. huius quoque tempora menſis
Finit Auentino Luna colenda iugo.

Confluentibus itaque Salonam diuerſarum forſan vrbium incolis, eadem ibi peragebantur, quæ Romæ in templo Dianæ iam commemorato.

COLONIS INCOLIS] Colonos fuiſſe, vel Romanos, vel eos qui in Coloniam transferebantur; incolas vero primos illius ciuitatis habitatores, notius eſt quam vt multis probem.

COLONIÆ MARTIÆ IVLIÆ SALONÆ] Illyrij oppidum Salona fuit Diocletiani Imperatoris patria & delicium, Colonia Romanorum Plinio teſte: *Salona Colonia ab Iadra* CC XXII. M. *Paſſ.* Eam à Cæſare deductam Sigonius credit, cum Salonia Iulia nominetur. Quod à ratione non videtur alienum, cum Cæſar ipſe in ſuis commentarijs de M. Octauio Achaicæ Claſſis præfecto

Hiſt. Nat. lib. 4. cap. 22.

De Antiq. Iur. Prouinc. lib. 1. cap. 7.

cto verba faciens, fateatur illos, qui Salonæ erant, à militibus Pompeij obſeſſos, à fide ſua non defeciſſe. *Conuentum Salonis cum neque pollicitationibus, nec denunciatione periculi permouere poſſet, oppidum oppugnare inſtituit. Eſt autem oppidum & loci natura, & colle munitum, ſed celeriter ciues Romani, cum eſſent infirmi ad reſiſtendum, propter paucitatem hominum, crebris confecti vulneribus, ad extremum auxilium deſcenderunt: ſeruoſque omnes puberes liberauerunt.*

De bello Ciuil. lib. 3.

PRO-

PROPE IAM DICTOS CORRADENOS
IN TABVLA ÆNEA

HONORI
M. GAVI. M. F.
POB. SQVILLANI
EQ. PVB. IIII. VIR. I. D.
CVRATORI VICETINOR.
APPARITORES. ET
LIMOCINCTI
TRIBVNALIS. EIVS.

Hanc æneam antiquam tabulam inter adſcititias reponere voluimus, propter ea, quæ Pignorius habet in ſuo de Seruis, vbi ſcripſit ſe eam vidiſſe *apud* CAESAREM NICHESOLAM *patricium & Canonicum Veronenſem*; poſt cuius deceſſum ad Corradenos forte perueniſſe creditur. *Fol. 35.*

HONORI] Templi Virtuti & Honori à Marcello bello Gallico ad Claſtidium deuoti dedicationem pontifices impediuerunt : *quod negabant vnam cellam amplius quam vni Deo rite dedicari : quia ſi de cælo tacta, aut prodigij aliquid in ea factum eſſet, difficilis procuratio foret : quod vtri Deo diuina res fieret ſciri non poſſet, neque enim duobus, niſi certis Deis rite vna hoſtia fieri*. Vnde virtutis *Liu. Hiſt. lib. 27.*

ædes perfecta ab ipſo, ſed non dedicata. Verum M. Marcellus filius decimo ſeptimo anno poſt patris votum eam ad Portam Capenam dedicauit. Vnde ædes iſta à Marcello renouata, non de nouo erecta videtur; ſcribit enim Cicero: *Vides virtutis templum, vides Honoris à M. Marcello renouatum: quod multis antea annis erat à Q. Maximo dicatum*. Ædeſque iſta forſan eſt illa, de qua Plinius; *Poſt eum fuere in auctoritate Cornelius Pinus & Actius Priſcus, qui Honoris & Virtutis ædes Imperatori Veſpaſiano Auguſto reſtituenti pinxerunt*. Sed aliam Virtutis & Honoris ædem conſtat Romæ fuiſſe Panuinij fide; at quonam in loco, *vel qua vrbis regione reponeretur, non liquebat*: vocabatur tamen *Ædes Honoris & Virtutis Mariana*: de qua ſic Feſtus: *Summiſsiorem alijs ædem Honoris & Virtutis C. Marius fecit, ne ſi forte officeret auſpicijs publicis, augures eam demoliri cogerent.* Verum hoc monumentum Honori dicatum cognoſcitur ob virtutem in rebus bene geſtis M. Gauij Squillani.

(Liu. Hiſt. lib. 29. — De Nat. Deor. lib. 2. — Hiſt. Nat. lib. 35. cap. 10. — De Vrb. Rom. — Lit. H.)

POB.] Tribus eſt nota, quæ, ſi Roſinus recte monet, Poblilia, Poplilia, Popilia & Publilia fuit dicta: ſed fortaſſis Poblicia ac Publicia etiam; nam huius tribus meminit Liuius: *Eodem anno duæ tribus Pomptina, & Publicia additæ*. Hanc in ordine tribuum vigeſimam ſeptimam, Ruſticarum vero vigeſimam tertiam Roſinus conſtituit: eamque à progenetrice traxiſſe vocabulum auctor eſt Paulus in Feſtum.

(Antiquit. Rom. lib. 6. cap. 19. — Hiſt. lib. 7. — Loco citato)

SQVILLANI] De huius cognominis origine admodum debilis mihi coniectura eſt; Squillanus enim hic dictus forſan à corporis forma, quod adinſtar ſquillæ piſcis gibber eſſet; vel adinſtar ſquillæ cepæ caput protuberans haberet, aut vox eius ſonitu ſimilis eſſet exili tintinnabulo quod ſquilla communiter dicitur.

EQ. PVB.] Scilicet EQVO PVBLICO. Hi vere equites. Nam Feſtus ait: *equitare antiqui dicebant equo publico mereri*. Romanis equitibus primum equus publicus datus, anno ab V. C. CCCLI. qui teſte Liuio clarus fuit ob deuictos Veios: *Et equis certus numerus æris eſt aſsignatus. Tum primum equis merere equites cœperunt*. Equus publicus à Cenſoribus aſſignabatur, vt ex Liuio cognoſcitur: *Vt ad plebem primo quoque tempore ferrent, vt P. Ebutio emerita ſtipendia eſſent, ne inuitus militaret, neue Cenſor ei equum publicum aſsignaret*. Verum ſicut Cenſoribus equum publicum aſsignare licebat, ita etiam ob aliquod flagitium, quod maximæ ignominiæ equitibus erat, equum adimere conceſſum erat. Idem Liuius de Cenſoribus qui citarunt equites poſt Cannenſem Cladem ſeruatos: *His ſuperioribuſque illis equi adempti, qui publicum equum habebant: tribuque moti ærarij omnes facti*. Et Gellius ſcribit: *Nimis pingui homini & corpulento Cenſores equum adimere ſolitos, ſcilicet minus idoneos ratos eſſe cum tanti corporis pondere ad faciendum equitis munus*. His equitibus magna ſuorum equorum cura incumbebat.

(Lit. E. — Hiſt. lib. 5. — Hiſt. lib. 39. — Hiſt. lib. 24. — Noct. Attic. lib. 7. cap. 22.)

bebat. Nam *ſi quis eques Romanus equum habere gracilentum, aut parum nitidum viſus erat, impolitiæ notabatur*, eiuſdem Gellij fide. *Noct. Attic. lib. 4. cap. 12.* Et hac de cauſa fortaſſis inſtituta Idibus Quintilibus à Q. Fabio tranſuectio fuit, quam Valerius probationem nominat, in qua teſte Plutarcho, ſedentibus in foro Cenſoribus, vnuſquiſque equitum equum ſuum adducebat. *Liu. Hiſt. lib. 9.* *In Pompeio.* Tandem ad certum tempus eiuſdem teſtimonio, munijs omnibus recte peractis & ſtipendijs confectis, equus Cenſoribus reſtituebatur. *Idem ibid.* Vnde in Seſquiuliſſe Varro.

In caſtris permanſi, inde caballum reduxi ad Cenſorem. *Satyr. fragm.*

CVRATORI] De Curatoribus iam dictum eſt. Verum quoad eorum inſtitutionem hic opportune addendum duxi, quod M. Aurelius Antoninus *Curatores multis ciuitatibus, quo latius Senatorias tenderet dignitates, à Senatu dedit*, primuſque fortaſſe hos inſtituit. *Iul. Capitol. in Antonin. Philoſoph.*

VICETINORVM] Vicetia, ſeu Vicentia, nam duobus hiſce nominibus dicta fuit nobiliſſima hæc ciuitas, incolis clariſsimis referta, quæ in Venetis reponitur à Plinio (*Venetorum autem Atheſte, & Oppida Acelum, Patauium, Opitergium, Bellunum, Viceria*) *Hiſt. Natur. lib. 3.* Gallos teſte Trogo Pompeio, conditores habuit. *Cum in Italiam veniſſent* (de Gallis loquitur) *ſedibus Thuſcos expulerunt, & Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Vergamum, Tridentum, Vicentiam condiderunt*. *Epitom. Hiſt. lib. 20.* Ceterum hæc ciuitas, quæ prius Vicane à Vicis centum ex quibus conſtabat auctore Iacobo Merciario, patriæ hiſtoriæ accuratiſſimo ſcriptore dicebatur, inde ob incolarum reportatam victoriam, Vicentia denominata fuit. *Hiſt. Vicent. lib. 1.* Quod etiam in ſuis chronicis manuſcriptis ſcribit diſertiſſime ante Merciarium Baptiſta Paliarinus. *Hæc enim loca in quibus Galli Senones prima huius Vrbis fundamenta iecerunt Vicatia dicebantur à centum Vicis qui in eis erant. Vnde Poeta, de noſtræ Vrbis denominatione ſic ait.* *Paliarinus M.S. lib. 1.*

Nec Senones credas dixiſſe hæc nomina noſtris:
Antea Vicanos fama vetuſta canit.

Cum paulo ante idem ſcripſiſſet: *Vincentiam itaque patriam noſtram, in Cimbriam ni fallor à victis hoſtibus vocitatam fuiſſe legimus, iuxta illud Gallaſij poetæ carmen.* *Idem ibid.*

Poſt victos hoſtes, libertatemque receptam
Hæc Vicentinis nomina dicta viris.

Romanorum municipium videtur fuiſſe Tacito. *Poſſeſſa ipſo tranſitu Vicetia, quod per ſe parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit.* *Hiſt. lib. 3.* Verum an hoc certum ſit necne meum non eſt affirmare. Hoc vnum ſit ſatis, quod municipium, vel colonia, vel fœderata Romanorum ciuitas fuerit; & deſcriptam eam in Menenia tribu antiqua monumenta declarent.

Grut. fol. 326. num. 8.
Sigon. De Antiq. Iur. Ital. lib. 3. cap 3.
Manut. de ortograph. Rat.

M'. ENNIVS. M'. F
MEN . VICETINVS
SCR. ÆD . CVRVLIVM
ARMENTARIVS . DECVRIAQ.
DECVRIO VICETIAE

APPARITORES] Apparitoris nomen quondam vniuerſale erat: ſub quo comprehendebantur omnes illi, qui circa magiſtratum apparebant. *Ideoque Apparitor nominatus, quod appareat, & videatur & præſto ſit ad obſequium*, vt Iſidoro placet. Propterea apud Iuriſconſultos reperitur apparitor magiſteriæ poteſtatis, apparitor cohortalis, apparitor vrbanæ ſedis, & ſimiles nonnulli. Sub hoc nomine etiam Roſini ſententia continebantur *Scribæ, Accenſi, Interpretes, Præcones, Viatores, Lictores, Serui publici, Carnifices*: & de horum aliquibus antiquorum teſtimonia extant.

Etymol. lib. 10.
L. 33. C de Appel.
L. 12. C. de cohor.
L. 2. C. De Appar. Præf. Vrb.
Ant. Rom. lib. 7. cap. 48.
Hiſt. lib. 1.

Apparitores eoſdem fuiſſe ac Lictores, Liuius affirmat, vbi de Romulo Rege ſic loquitur: *Cum cetero habitu ſe auguſtiorem, tum maxime lictoribus duodecim ſumptis fecit. alij ab numero auium, quæ augurio regnum protenderant, eum ſecutum numerum putant: me haud pœniret eorum ſententiæ eſſe, quibus, & apparitores, & hoc genus ab Etruſcis ſcis finitimis (vnde ſella curulis, vnde toga prætexta ſumpta eſt) numerum quoque ipſum ductum placet, & ita habuiſſe Etruſcos, quod ex duodecim populis communiter creato rege, ſingulos ſinguli populi lictores dederint*. Et de Conſulum etiam lictoribus habet idem: *Quatuor & viginti lictores apparere Conſulibus*.

Hiſt. lib. 2.

Hiſt. lib. 3.

Præcones etiam apparitores fuiſſe vocatos, ex eodem Liuio facilis cognitio depromitur, cum de apparitoribus ad pignora capienda miſſis (quod eſt præconum proprium munus) hæc habeat: *Poſtquam citati non conueniebant, dimiſſi circa domos apparitores, ſimul ad pignora capienda ſciſcitandumque, num conſulto detrectarent*.

Orat pro Cluent.

Lib 4. epiſt. 69.

Scribas in apparitorum numero comprehenſos oſtendit Cicero: *Quid ſibi autem illi ſcribæ, quid lictores, quid ceteri, quos apparere video?* Viatores apparitores fuiſſe dictos ex Symmacho facile eſt colligere, cum ſcribat: *Benigne vt mos eſt tibi recurſum noſtrum miſſo apparitore iuuiſti*.

De Ling. Lat. lib. 5

Gen. Dier. lib. 1. cap. 27.

Accenſos quoque in apparitorum numerum relatos intelligere ex Varrone licet: *Hoc idem Coſconius in actionibus ſcribit, prætorem accenſum ſolitum tum eſſe iubere, vbi ei videbatur horam eſſe tertiam, inclamare horam eſſe tertiam, itemque meridiem, & horam nonam*. Accenſoſque dictos vult, quia acciebant. Diſtinguebantur tamen à præcone, quia vt exquiſite Alex. ab Alex notat, accenſus ad concionem, præco ad comitia Quirires vocabat. Obſeruo tamen, quod Accenſus

ſi etiam quædam militum ſpecies erant, vt notat idem Alexander, quæ *minimi roboris vel in fronte locata primos congreſſus excipiebat; vel in poſtremam aciem reijciebatur.* Verum accenſi, qui in numero apparitorum habebantur, non niſi liberti erant Ciceronis fide ad Quintum fratrem: *Accenſus ſit eo etiam numero, quo eum maiores eſſe voluerunt, qui hoc non in beneficij loco, ſed in laboris ac muneris, non temere niſi libertis ſuis deferebant, quibus illi quidem non multo ſecus ac ſeruis imperabant.* *Gen. Dier. lib. cap. 5.* *Lib. 1 epiſt. 1.*

Speculatores etiam apparitoribus annumeratos apud Symmachum intueor: *Ad huius inueſtigationem miſſus apparitor, ſi Prætorianum adminiculum ſortiatur, procliuior facultas retrahendi accuſatoris eueniet.* Et alio in loco: *Atque ideo apparitorem placuit poſtulari, qui peragratis vbique littoribus, explorata in aures noſtras reportet.* *Lib. 2. epiſt. 75.* *Lib. 6. epiſt. 33.*

Noſtro quoq; æuo Augerij Gislenij Busbequij fide inter Turcas, illi qui Chiauſi vocantur, *vicem accenſorum apparitorumque implent.* Sed tandem in apparitorum gratiam libeat hic duas antiquas imagines exhibere, in veſtibulo Cœmeterij Baſilicæ Cathedralis ex vtroque latere ſitas; quæ cum penulatæ appareant, forſan apparitorum antiquorum formam præſeferunt. *Legat. Turc. epiſt. 1.*

LIMOCINCTI] Fuit *Limum cingulum, quo ſerui publici cingebantur, obliqua purpura*, vt Iſidorus auctor eſt, deſumpto vocabulo, vt idem oſtendit à limitibus: *nam tranſuerſa omnia antiqui lima dicebant*. Ideo Seruius ad illud Virgilij

Etymolog. lib. 15. cap. 14.

Aeneid. lib. 12.

Velati lino, & verbena tempora vincti

notat: *Caper tamen, & Higinus hoc loco dicunt lectionem eſſe corruptam, & Virgilium ita reliquiſſe confirmant* velati limo. *Limus autem eſt veſtis, qua ab vmbelico vſque ad pedes popæ tegebantur: hæc autem veſtis habet in extremo ſui purpuram limam, id eſt flexuoſam, vnde & nomen accepit; nam limum obliquum dicimus*. Quæ omnia confirmat accuratiſſimus Turnebus in ſuis aduerſarijs: *Higenus de limit: agror: Limum cinctum ideo dixit vocatum, quod purpuram tranſuerſam habeat: habebat enim in extremo purpuram limam*. Ex quibus facile erit conijcere Limocinctos fuiſſe ſeruos publicos, veſte ab vmbilico ad pedes purpuram in extrema ſui parte obliquam habente indutos; ſiue hi Popæ, ſiue Lictores fuerint, quorum indumentum ſimile erat ex Gellij obſeruatione: *Tiro Tullius M. Ciceronis libertus Lictorem vel a limo, vel a licio dictum ſcripſit. Licio enim tranſuerſo, quod limum appellatur, qui magiſtratibus præminiſtrabant, cincti erant*. Verum de Limocinctis fuſe & erudite Pignorius ad hanc tabulam in ſuo de Seruis tractatu.

Lib. 11. cap. 1.

Noct. Attic. lib. 12. cap. 3.

TRIBVNALIS EIVS.] Tribunal inter magiſtratuum antiquorum inſignia ex Prudentio obſeruo.

In Periſteph.

Hæc ipſa veſtra dignitatum culmina
Quid eſſe cenſes? nonne curſim tranſeunt
Faſces, ſecures, ſellæ, prætextæ, togæ
Lictor, tribunal, & trecenta inſignia
Quibus tumetis, moxque detumeſcitis?

Tribunal Iſidorus a tribubus denominatum ſcribit, quia ad illud tribus conuocarentur; eratque locus ſublimis & editus, in quo conſidentes magiſtratus ius dicebant, ad reuerentiam & terrorem ſimul inducendum inuentus, vt de tribunali Pauli Æmilij in Macedonia demonſtrat Liuius. *Aſſuetis regio Imperio, tamen nouum forma terribilem præbuit tribunal, ſummotor aditus, præco, accenſus, inſueta omnia oculis auribuſque, quæ vel ſocios, nedum hoſtes victos terrere poſſent*. Non omnes tamen magiſtratus tribunali vtebantur. Aliorum enim tribunal, aliorum ſubſellia erant, vt ex Aſconij noſtri obſeruatione fas eſt animaduertere. *Sunt enim ſubſellia Tribunorum, Triumuirorum, Quæſtorum, & huiuſcemodi minora iudicia exercentium, qui non in ſellis curulibus, nec tribunalibus, ſed in ſubſellijs conſidebant*. Ex quibus Curatoris magiſtratum ſublimioris dignitatis fuiſſe iudico; cum tribunali, non autem ſubſellijs vſus fuerit. Sed erudite de Tribunali Briſſonius.

Etymolog. lib. 15. c. 4.

L. pen. ff de Iuſt. & Iur.

Hiſt. lib. 45.

In Diuin. Cicer.

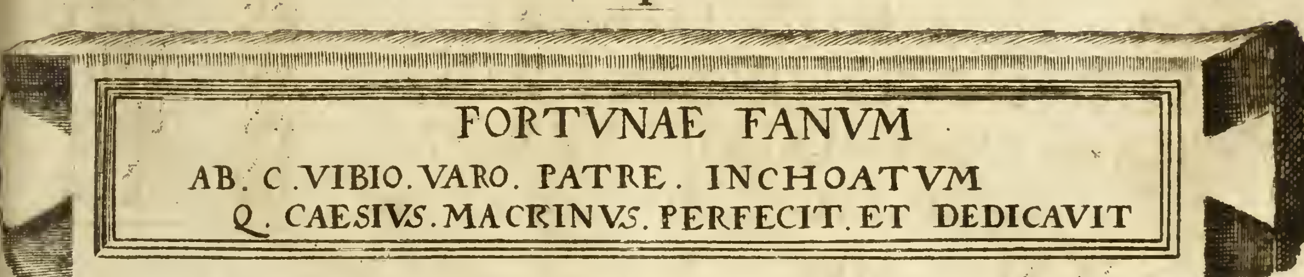
De Verb. ſignif. lib. 18.

IN-

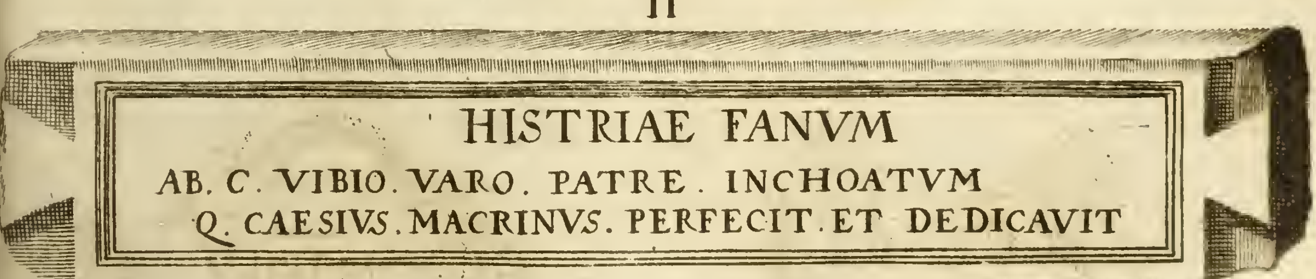
IN ÆDIBVS IACOBI PHILIPPI TOMASINI ÆMONIÆ EPISCOPI.

TOmaſinam gentem Patauij honeſtiſſimo loco habitam quam illuſtrauerint omni æuo viri doctrina & religione clari, cunctis adeo eſt apertum, vt ſuperuacuum foret, ea quæ de ipſis in clarorum virorum elogijs Iacobus Philippus Tomaſinus, Vigilantiſſimus Æmoniæ præſul, vere ac ſine iactantia vulgauit, hoc loco repetere. Mihi ſatis itaque erit indicare ſummum hunc virum animi cultu clarum, optimis moribus imbutum, exquiſita eruditione exornatum, Patriæ noſtræ gloriam, ac Reipublicæ literariæ ornamentum, inter cetera id ſibi curæ habere, vt veterum monumenta ab obliuionis iniuria vindicet, atque ideo ex Iſtria iſthæc fere deperdita & proiecta ſuis in ædibus poſteritati ſacraſſe.

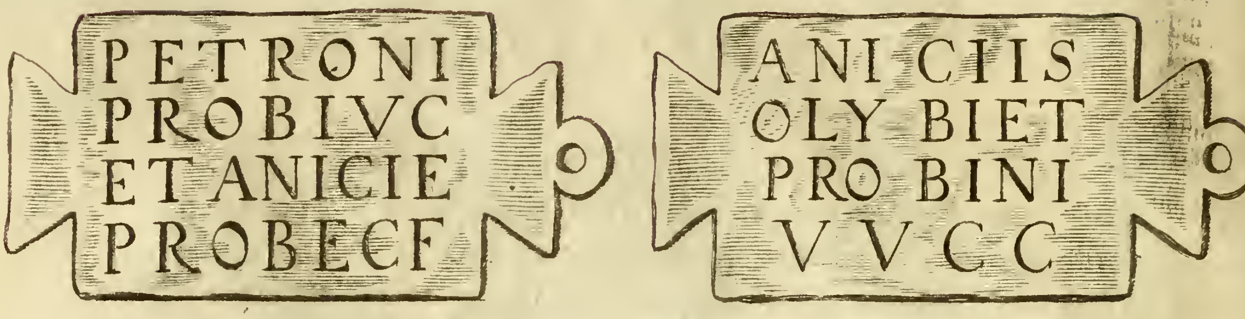
I

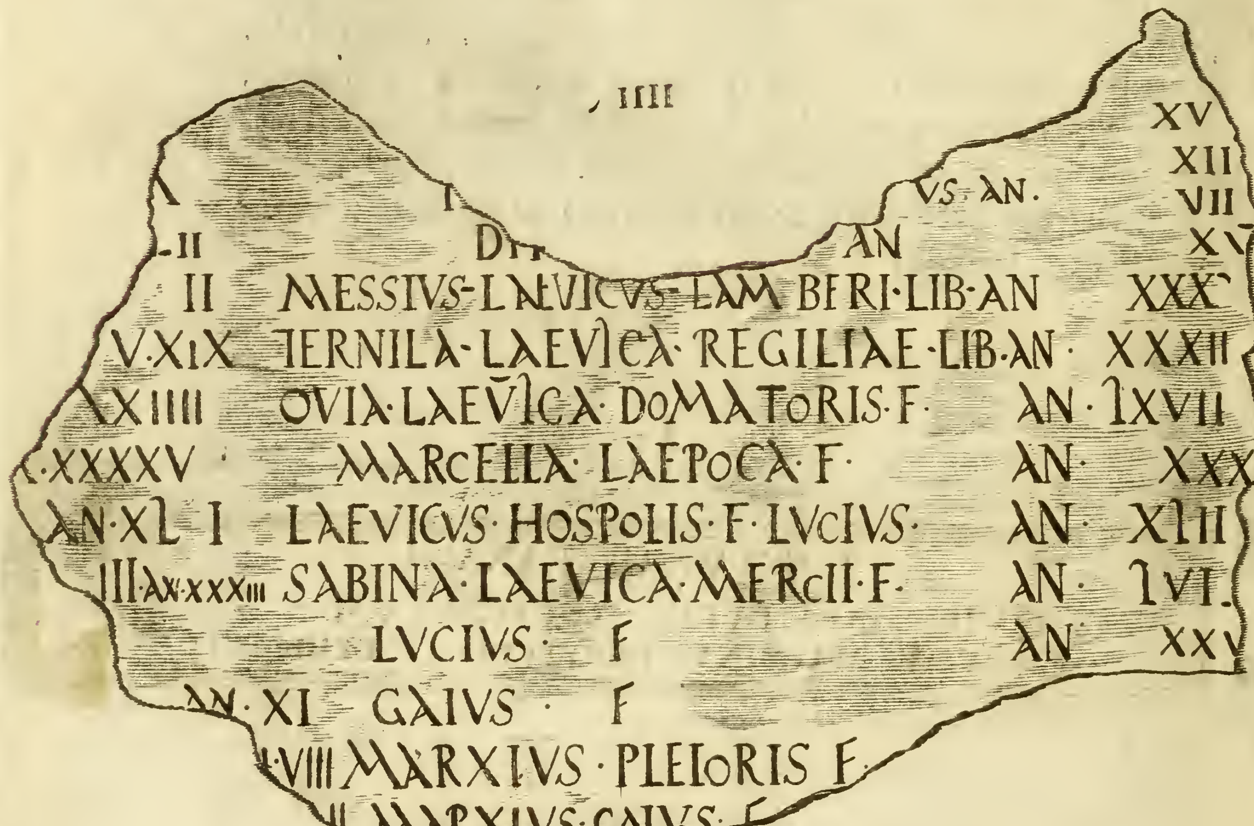

II

III

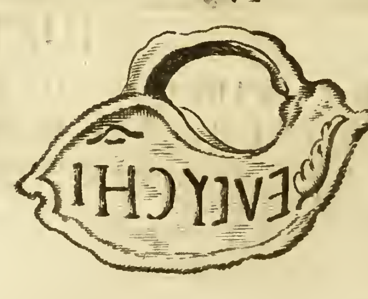

IIII

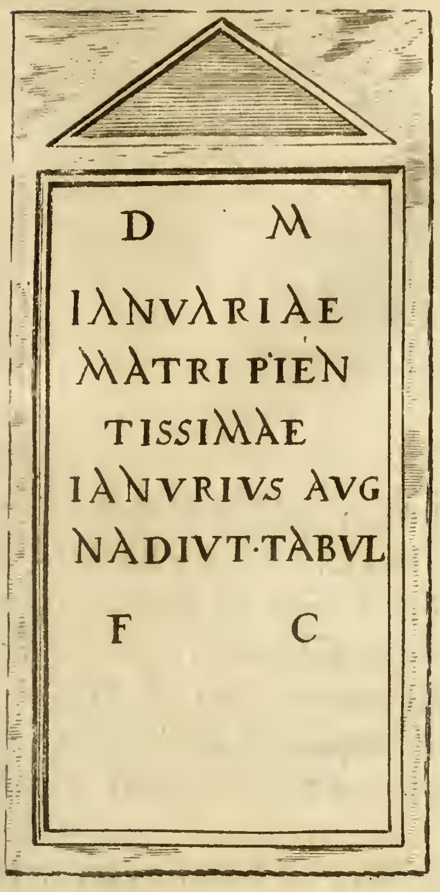

IIIII

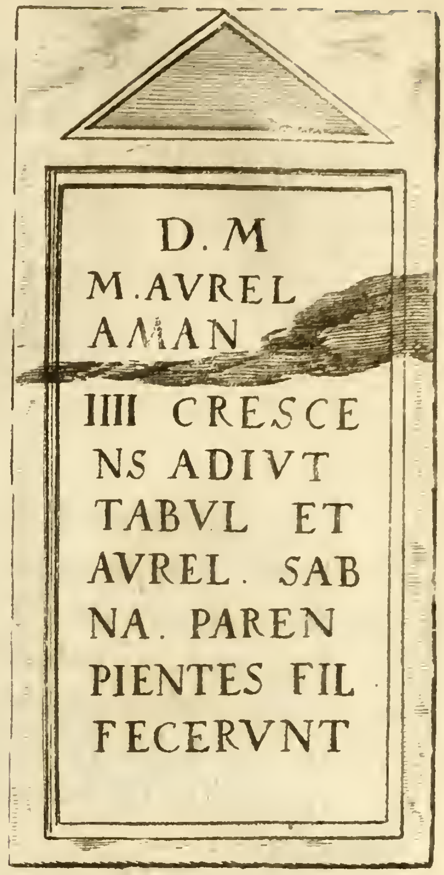
VI

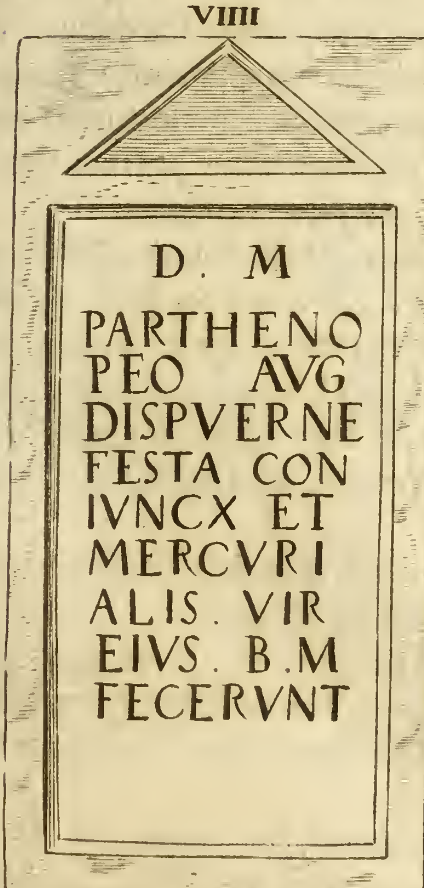
VII

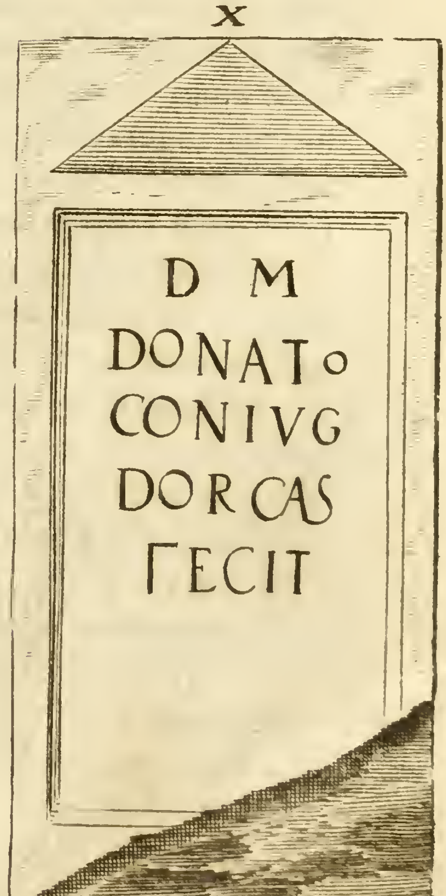

VIII

VIIII

X

II.

FELIX EST
HIC SITVS
MAERCIA C.F.
TERTIA
POSIT

1. FORTVNAE FANVM] Non quidem Fortunæ Fanum, quod eſt oppidum ad Adriatici maris littus, in Piceno hodie Marchia Anconitana, ſeu in Vmbria, vt mauult Plinius ad Metauri ripas, ſic nuncupatum à pulcherrimo fano Fortunæ ibi erecto; ſed fanum aliquod in Iſtriæ oppido florentiſſimo, cui nunc nomen eſt *Rouigno*, forſan à C. Vibio Varo Fortunæ erectum. Siquidem duo hæc ſaxa, ex foro piſcario vbi erant, non vulgari pretio ad ſe deportari Tomaſinus curauit.

Coſmogr. Mer. p. 2. lib. 4. cap. 23. Hiſtor. Nat. lib. 3. cap. 14.

FANVM porro diuerſum à ſacello, delubro, ac templo Nonius demonſtrat. Sacellum enim paruulum ædificium Dijs conſecratum eſſe dicit; Delubrum, in quo homines piacula ſua diluunt (ponunt enim vel pileum, vel ſcutum, vel alia ſuſcepta votis) Templum in loco augurato ſitum; Fanum Fauno conſecratum locum oſtendit. Sed Aſconius noſter in commentario in Verrem de prætura Vrbis dicit *Fanum religioſiſsimum templum, vnde fata peterentur.*

VIBIO] Vibia gens plebeia varios conſules habuit, Vibiumque iſtum Varum de quo in monumento. Etſi vero non ſit manifeſtum, ex literarum tamen forma, quarum elegantia Auguſti æuum denotat, ſuſpicari licet, eſſe eum, qui M. Lepidi Legatus extitit, & qui in ipſius honorem nummos cudit aureos & argenteos, vt apud Fuluium Vrſinum in familijs Romanorum, & Adolphum Occonem in numiſmatibus aperte videre licet.

VARO] Vari cognomen vitium in cruribus ipſi peperit; qui enim obtortis erant plantis Vari cognominabantur.

CÆSIVS] Cæſiam gentem, quæ nunc etiam Romæ glorioſiſſima durat, à cæſio colore nomen deſumptum habuiſſe Panuinius notat. Hæc quantis Conſulibus emicuerit, abunde liber de Gente Cæſia inſcriptus patefacit.

MACRINVS] Cognomen à Macro deriuatum, vt antiquorum mos fuit, atque ex corporis habitu deſumptum omnes cognoſcunt.

2. HI-

2. HISTRIAE FANVM] Non tantum Dijs Deabuſque ſuis antiqui fana erexerunt, Sacerdoteſque decreuerunt, verum etiam ciuitatibus, colonijs, municipijs, prouincijſque ipſis templa dedicauerunt; vt paſſim antiqui lapides teſtantur. Coloniæ enim Agrippinæ legitur. *Grut. fol. 599. n. 10.*

CASSIVS
VELARIVS
FANIS . GER . P.
COA. CTI. XXVIIII
EX . TA . COIVX

Quas notas GER. P. in indicibus ad Gruterum Scaliger legit GERMANIAE PROVINCIAE. Flaminem pariter Prouinciæ Luſitaniæ demonſtrat Emeritæ Auguſtæ ſaxum. *Grut. fol. 227. n. 6.*

DIVO . AVGVSTO
ALBINVS. ALB. F. FLAMEN
DIVAE. AVG. PROVINCIAE
LVSITA

Ita Flaminicæ municipij Eborenſis, & Prouinciæ Luſitaniæ monumentum Eboræ viſitur. *Grut. fol. 323. n. 7.*

LABERIAE L · F
GALLAE · FLA
MINICAE · MVNIC
EBORENSIS · FLA
MINICAE · PROVIN
CIAE · LVSITANIAE
L · LABERIVS · ARTEMAS
L · LABERIVS · CALLAECVS
L · LABERIVS · ABASCANTVS
L · LABERIVS · PARIS
L · LABERIVS · LAVSVS · LIBERT

3. Hanc tabellam æneam tertio loco poſitã, foraminis indicio honoris forte ſeu voti gratia ſuſpenſam, dono accepit cum monumentis ſequentibus, quinto & ſexto, doctiſſimus Tomaſinus à nobiliſſimo & eruditiſſimo Equite Caſſiano à Puteo, viro ſanguine, animo, doctrina eximio, ac vere literatorum Mecœnate anno M DCXLII. quum ad infulas Epiſcopatus Aemonienſis recipiendas ſe Romam contuliſſet.

PETRONI] Petroniam gentem quamuis e Sabinis oriundam inter plebeias tamen refert Panuinius, eamque à Petronis prænomine Petroniam dictam vult. In ea recenſentur conſules, Paſſeres, Sabini, Turpiliani cognominati. Iſtum vero Petronium Probum fortaſſis ex Aniciæ clariſſimæ fœminæ matrimonio in Aniciam gentem adoptatum ſuſpicor, quum apud Auſonium legam. *Panu. de Antiq. Nom.* *Epiſt. 3.*

Vt hic aui patris decus
Miſto refulgens ſanguine
Probianoque ac Anicio.

Nam-

Namque eum ipſum credo, quem faſti anno V.C. M.CXX. conſulem deſignant.

IMP. CAES. FL. GRATIANVS PIVS FELIX AVGVST. II SEX ANICIVS. SEX. F. PETRONIVS PROBVS. V. C. *Faſtor. lib. 3.*

Hunc Panuinius in commentario tertij Faſtorum virum inter priuatos maximum, & poſt Auguſtos primum nominat. Et Auſonius *Loco cit.*

Qui ſolus exceptis tribus
Heris, heroum primus eſt
Prætorioque maximus.
Dico hunc ſenatus præſulem
Præfectum eundem, & conſulem;
Nam conſul æternum cluet.
Collegam Auguſti conſulis,
Columen curulis Romuleæ
Primum in ſecundis faſcibus.

Nec multo poſt ſubdit.

Stirpis nouator Aniciæ
Paribuſque comit infulis,
Aniciorum ſtemmata.
Probum loquor, ſcis optime.
Quem nemo fando dixerit,
Qui non prius laudauerit.

Et Claudianus.

Viuit adhuc, completque vagis ſermonibus aures
Gloria fuſa Probi, quam non ventura ſilebunt
Luſtra, nec ignota rapiet ſub nube vetuſtas.
Illum fama vehit trans æquora, tranſque remotas
Tethyos ambages, Atlanteoſque receſſus.
Audijt &, gelido ſi quem Mæotica paſcit
Sub Ioue, vel calido ſi quis coniunctus in axe
Naſcentem te, Nile, bibit.

Huius tanti viri Romæ in domo Cæſia duo monumenta extare, Panuinius & Gruterus tradunt. *Comment. in 3. Faſt. Fol. 451. n. 2. 3.*

V.C.] Hoc eſt VIRI CONSVLARIS; vel vt alijs placet VIRI CLARISSIMI, quod forte melius: ſiquidem non tantum ſenatores, ſed prouinciarum præſides clariſſimi etiam dicti fuerunt. Iſque dicendi modus Panciroli ſententia à Conſtantino introductus fuit. Cum vero ſub Heliogabalo, vt mox videbimus, etiam fœminas clariſsimas dictas appareat, hunc titulum longe ante Conſtantini tempora vſurpatum credo. *Comment. in Notit. Dignit. Vtriuſq; Imper.*

ANICIE] Mulieris nomen ex gente Anicia, plebeia quidem, ſed olim conſulari: in qua Conſul cognomine Gallus: & Imperatores duo, FL. Anicius Maximus, & FL. Anicius Olybrius; ſi tamen ex hac gente *Faſtor. lib. 3.*

longe clariſsima fuerunt.

C. F.] Nempe CLARISSIMAE FOEMINAE) Fœminæ quippe, vt dixi, clariſſimæ vocari cœperunt ſub Antonino Heliogabalo. Ita Lampridius: *Deinde vbi primum diem ſenatus habuit, matrem ſuam in Senatum rogari iuſsit. Quæ quum veniſſet, vocata ad conſulum ſubſellia, ſcribendo affuit, id eſt Senatusconſulti conficiendi teſtis: ſoluſque omnium Imperatorum fuit, ſub quo mulier quaſi clariſsima loco viri Senatum ingreſſa eſt*. Senatorum vero filiæ clariſſimæ non dicebantur, niſi viris clariſſimis nuptæ; atq; hunc titulum obtinebant, cum Senatori, vel Clariſſimo iungerentur, vel ab ijs ſeparatæ in thorum inferiorem non tranſirent.

In Antonin. Heliog.

Vlpian. L. 8. ff. de Senator.

ANICIIS OLYBI ET PROBINI] Iam nominati Sex. Anicij Petronij Probi V. C. filij, raro exemplo ſimul Conſules in faſtis deſcribuntur: nimirum in Panuinianis ad annum Christi CCCXV. tali pacto.

Faſtor. lib. 3. & com. in eod.

SEX ANICIVS SEX. F. HERMOGENES OLYBRIVS. V. C.
SEX ANICIVS SEX. F. PROBINVS V. C.

Hei fratres germani fuerunt.

De iſtis Claudianus in elegantiſſimo Panegyrico, in eorum conſulatum concinnato

O bene ſignatum fraterno nomine tempus!
O conſanguineis felix autoribus annus!

VVCC] Id eſt VIRORVM CLARISSIMORVM Obſeruo in hac tabella ruditatem & imperitiam ſeculi, cum nulla adſit interpunctio, qua nomina, & ſingulares litteræ diſtinguantur; atque ANNICIE PROBE, pro ANICIAE PROBAE extet: mendum præterea fabrile: nam OLYBRI, non autem OLYBI ſcribendum erat mea opinione.

4. Fragmentum æneæ tabulæ, quod quarto loco ſpectatur, inuentum fuit in Iſtria prope caſtrum vulgo *Rozzo*, in hortis Simeonis Grebbij Sacerdotis, anno ſalutis MDCXLVII, à quo hoc ipſum Præſul Tomaſinus accepit, Patauiumque tranſtulit in ſuum muſæum. Quæ vero deſint, non ita facile conijcere licet. Poſſet tamen aliquis cogitare, corporatorum ordinem, ſeu collegiorum exhibitam fuiſſe ſpeciem, vt antiquitus obſeruabatur. Corruptam autem ſeculorum diuturnitatē hanc tabellam, informes literæ ſatis ſuperque declarant.

Familiarum nomina, quæ in ea leguntur, in Italia claruiſſe credibile eſt; ſiquidem teſtimonio diligentiſsimi Tomaſini in Æmonienſi hiſtoria, quæ lucem expectat, LAEPOCAE gentis in hac tabula nominatæ, non vnicum reperitur monumentum; maximeque in parietibus Eccleſiæ Beatæ Mariæ Virginis, vnico in lapide ſub duobus capitibus hæ duæ inſcriptiones obſeruantur.

LAE-

LAEPOCA DOM
MI F. REG. . .

LAEPOCA . MET
LLI. F. TVIA
METELLVS. LAEPO
CVS SVRI. F

Duo æꝛnei annuli qui ſuccedunt, in ſigilli fortaſſis vſum olim adhibiti, nomen, vt videtur, heri continentes, ſunt ij, quos Patauinum Tomaſinus retulit, munificentia, vt iam diximus, Illuſtriſſimi Equitis Caſſiani à Puteo.

5. LEOPARDVS] Habet illorum annulorum primus. Nomen ſimile reperio apud Chriſtianos primi æui ex Roma ſubterranea Italice conſcripta, ac anno Iubilæi M D C L. typis commiſſa. Ibi enim in Baſilica Diui Pauli tale monumentum deſignatur. *Lib. 3. cap. 4.*

LOCVS PVPE XORTACI
LOCVS FELICITATES
L E V P A R D V S
SE BIBV FECIT
SABBATIVS DEP. NONIS DECB.
D O R . I N . P A C E

Sed nec ignotum Patauij aliquando LEOPARDI nomen fuiſſe, obſeruo in diplomate illo membranaceo antiquo, in quo bonorum donatio legitur ab Opilione v. c. Diuæ Iuſtinæ facta, ac teſtis quidam Leopardi nomine nuncupatus, ſic ſubſcriptus deprehenditur *Ex Archiu. Cœnob. D. Iuſtinæ.*

EGO LEOPARDVS ROGATVS.

Quinque reliqua monumenta ex Iſtria Patauium transferri curauit Tomaſinus, ne iniuria temporis interirent. Sed quatuor prima inferioris fuiſſe æui, literarum informitas declarat aperte; omnia autem iſta Abrigæ in ditione Parentij haud ab iſto procul inuenta fuerunt.

7. IANVRIVS] IANVARIVS ni fallor legendum. Quod ſuadet mater IANVARIA cognominata; ſed fabrili imperitiæ, ſeu ruditati æui, iſte forſan error eſt imputandus.

ADIVT. TABV.] Nempe ADIVTOR TABVLARII, ſeu TABVLARIORVM. Adiutoris nomine recipiebatur, qui alicuius vices gerebat. Caſſiodorus: *Adiutor etiam magiſtri noſtris præſentatur obtutibus, vt* *Variar. lib. 6. n. 7.*

Hh 2 *vica-*

vicaria forte beneficij eligamus eius præſidium, qui nobis præſtat fidele ſolatium. At non tantum in officijs, ſed quacunque in re, qui alicui præſto erat opemque ferebat, ſub nomine adiutoris fuiſſe comprehenſum colligo. Sic Terentius emptionis adiutorem prodit.

Adelph. Act. 5. ſcen. 9. *Poſtremo hodie in pſaltria emunda hic adiutor fuit*
Hic curauit.

Apud Plautum etiam, qui amori alicuius opitulabatur, adiutorem dictum noto.

Aſin. Act. 1. ſcen. 1. *Tune es adiutor nunc amanti filio?*

Verumenimuero adiutores officij leuandi cauſa dabantur, qui vel ægritudine præpeditis, vel multitudine negotiorum obrutis opem ferrent. Hinc apud iuriſperitos reperiuntur Adiutores ſacræ memoriæ, Adiutores magiſtri officiorum, Adiutores Ducum: Adiutores vero vrbanæ ſedis, & vrbani officij apud Symmachum inuenio. Adiutorem inſuper officijs Præfecti Prætorio accenſet Pancirolus in comment. ad Notit. vtriuſque Imperij, vbi fuſius de adiutore, cuius titulus vltimo æuo Primicerij erat.

L. 10. C. de Numer. arijs l. b. 12. L. 3. C. de Diuerſ. offic. lib. 12. L. 5 C. de Princip. agent. in reb. lib. 12. L. 18. C. de Re Milit. lib. 12. Lib. 10. Ipſt. 43. Capit 12. Hiſt. lib. 26.

Adiutoris equidem origo incerta mihi, ſed antiqua eſt ſatis, cum apud Liuium legam Adiutorem. P. Scipioni datum Africam petenti: *Ad eas copias quas ex vetere exercitu Hiſpania habebat, quæque à Puteolis cum Claudio Nerone traiectæ erant, decem millia peditum, & mille equites adduntur, & M. Iunius Syllanus Proprætor adiutor ad res gerendas datus eſt.* Adiutor porro ſub ſe ſubadiuuas habebat: ſic enim appellabantur, qui adiutoribus ex eorum arbitrio opem ferebant. Nam cum inter cetera adiutoris munera vnum eſſet criminis reos cuſtodire, hoc in negotio pluribus ſubadiuuis egebat.

Comment. in Notit. vtramque cap. 12. & 16.

TABVLARII nomine intelliguntur apud iuriſprudentes, qui teſtamenta publica teſtationeſque conſcribunt. Tabularios Cuiacius iuris conſultiſſimus vir, extraque leguleiorum conditionem ſublime emicans, hoc modo definit: *Tabularij dicuntur, qui ciuitatum aut prouinciarum chartas & rationes tractant ac ſupputant; qui præſunt tabulario ciuitatum, in quo pleraque publica & priuatorum reconduntur, veluti debitorum obſignatæ pecuniæ.* Quæ omnia diuerſis legibus ſunt confirmata: vnde mox ſubdit: *In rebus tamen priuatorum plerunque adhibebantur, vel vt pro imperitis literarum ſcriberent, aut ſubſcriberent, vel vt pro ſtipulari nequeuntibus ſtipularentur, quaſi perſonæ publicæ.*

L. 3. §. ſi tabul ff. de tabul. exhib. L. 11. Cod. qui pot. pign. Ad L. 15. C. de Decur. lib. 10.

Porro tabularios inter ſeruos publicos vrbanæ familiæ refert Pignorius; nam tabularios ſeruos fuiſſe publicos demonſtrat Capitolinus: *ita vt non ſcribæ, non ſerui publici, non cenſuales, illis actibus intereſſent.* Et multo prius Liuius noſter: *Cenſores extemplo in atrium libertatis aſcenderunt. & ibi ſignatis tabellis publicis, clauſoq; tabulario, & dimiſsis ſeruis publicis, negarunt ſe prius quidquã publici negotij geſturos, quam iudiciũ populi de ſe factum eſſet.*

De Seruis fol. 152. In Cord. Trim. Hiſt. lib. 43.

eſſet. At ſerui publici tabularij extiterunt vſque ad Arcadij & Honorij
Imperium. Eo enim tempore conſtitutione ſancitum eſt, vt nulli dein-
ceps ad id officium pateret aditus, qui obnoxius eſſet ſeruituti. In prouin- *L. 3 5. 7 8.*
cijs vſq; ad Antonini Philoſophi tempora Tabulariorũ nomen ignotum *C. Theod.*
fuiſſe, ex Capitolino colligere licet: *Per prouincias tabulariorum publico-* *de Numer.*
rum vſum inſtituit, apud quos idem de originibus fieret, quod Romæ apud *act.* *In Anton.*
Præfectos ærarij, vt ſi forte aliquis in prouincia natus cauſam liberalem *Philoſ.*
diceret, teſtationes inde ferret. Etenim apud Præfectos ærarij oporte-
bat, vt paucis idem ante ſcripſerat, *vnumquemque ciuium natos liberos*
profiteri, intra triceſimum diem nomine impoſito.

Tandem tabularij pro diſcrimine officiorum varijs nuncupati no-
minibus erant. Nam Caſſiodorus tabularium à cubiculo, qui noſtris eſt
forſan *il Segretario*, ſic deſcribit: *Hanc quoque partem non æſtimes ne-* *Var. lib. 5.*
gligendam, vt ſi hoc, quod tabularius à cubiculo noſtro ſuſcepit, rationa- *num. 14.*
biliter non docetur expenſum, ab iniuſto detentore reddatur. Et in Notitia
Imperij Orientis & Occidentis ſub diſpoſitione viri ſpectabilis Ca- *Cap. 91.*
ſtrenſis obſeruo *Tabularium Dominicum*, *Tabularium Dominæ Au-* *Cap. 4.*
guſtæ. Primus rationes ſumptuum quotidianarum in epulas Principis *Pancirol.*
& aliorum factas conſcribebat; ſecundus omnia, quæ ad Auguſtam *Cõment. in*
pertinebant, in ſimili negotio diligenter curabat. *Notit. cit. locis.*

8. SABNA] Fabrile mendum ſuſpicor pro SABINA: quo no-
mine dicebatur illa mulier, quæ Deos colebat. Feſti enim teſtimonio
Sabini à cultura Deorum dicti, id eſt, ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι.

9. PARTHENOPEO AVG.] Lego PARTHENOPEO
AVGVSTALI vel AVGVSTANO. Auguſtales enim ſacerdotes Au-
guſto dicatos fuiſſe, atque à Tiberio inſtitutos vidimus. Sed Auguſta-
ni milites quidam fuerunt à Nerone primum conſcripti. Tacitus: *Tunc-* *Annal. lib.*
que primum conſcripti ſunt equites Romani, cognomento Auguſtanorum, *14.*
ætate ac robore conſpicui, & pars ingenio procaces, alij in ſpe potentiæ.
Hi cuius conditionis ordiniſque fuerint, accuratius deſcribit Tranquil-
lus. *Neque eo ſegnius adoleſcentulos equeſtris ordinis, & quinque ampli-* *In Neron. cap. 20.*
us millia e plebe robuſtiſsimæ iuuentutis, vndique elegit, qui diuiſi in
factiones plauſuum genera condiſcerent (bombos, & imbrices, & teſtas
vocabant) operamque nauarent cantanti ſibi, inſignes pinguiſsima coma
& excellentiſsimo cultu pueri, ac ſine anulo læues: quorum duces qua-
dragena millia H-S merebant. Quos Auguſtanos fuiſſe dictos paulo in-
ferius commonſtrat, Nerone ipſo e Græcia, vbi in Olympicis cecine-
rat, redeunte. *Sequentibus currum ouantium ritu plauſoribus Auguſta-* *In Neron.*
nis, militeſque ſe triumphi eius clamantibus. Parthenopeus itaque iſte *cap. 25.*
vel Auguſti fuit Sacerdos in Iſtria, qui Auguſtalis nominabatur, vel
Auguſtanus miles, ex inſtituto Neronis,

D. SPVERNE FESTA] Quod forſan eſſe voluit DISPVER-

 NA,

NA, ſeu melius DISPVERNEA FESTA: hocque fabrili imperitia mendum illapſum credo; nam quid DISPVERNE cum FESTA?

CONIVNCX] Inepte meo iudicio ac mendoſe, cum CONIVX rectius ſcribatur.

II. Poſtremum hoc monumentum, quod gradus loco ſeruiebat Æmonienſis ciuitatis ciſternæ, Tomaſinus cum ceteris Patauium deportari curauit.

MÆRCIA] Hanc gentem in illa prouincia non vulgarem fuiſſe, mihi perſuadet tabula ænea, quam ſuperius expendimus, ex Iſtria allata; cui inſcriptum

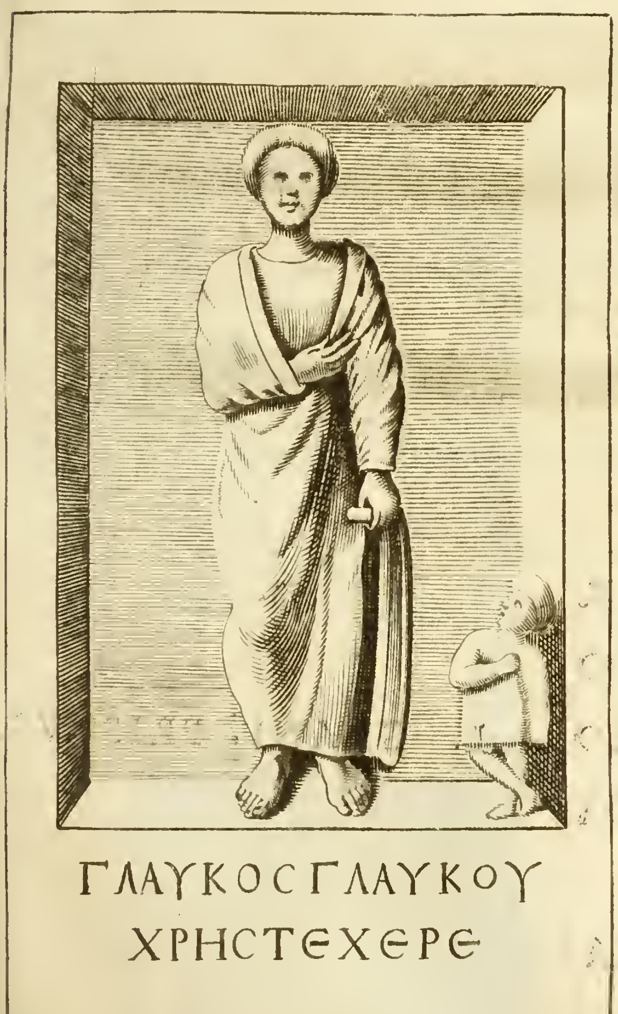
SABINA LÆVICA MERCII. F.

POSIT] Loco POSVIT, ſi non mendoſe ſculptum.

IN ÆDIBVS SVPERANZIORVM NOBILIVM VENETORVM.

POſt S. Maximi, ædes hæ occurrunt, in quibus multa antiquitatum rudera, e Græcia huc translata viſebantur; vt numina fluminum iacentium cum vrnis; columnarum magna fragmenta, tabula è nobiliſſimo marmore, in qua videbatur ſculptus vir togatus, capite & pedibus nudis deambulantis ſpecie (conſulis forſan): aræ in quibus mulierum choreæ & alia huiuſmodi luſtrabantur. Iſtis omnibus Venetias denuo translatis, nihil reliquum eſt præter duas in periſtylio horti tabulas, ex aduerſo locatas.

I

II

Io. Georg. f.

1. Si hoc monumentum Latine ſonat

GLAVCE GLAVCI FILI

BONE SALVE

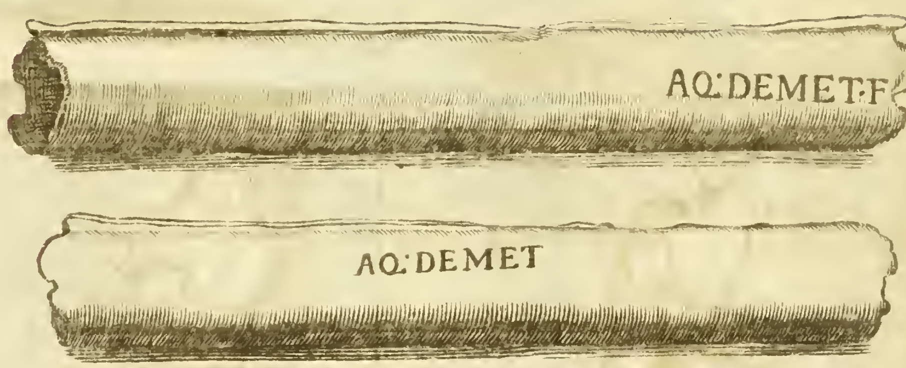
vtique fabrili imperitia KEPE peruerſe ſculptum eſt; ſiquidem AI non autem E vbique a Græcis ſcribitur, vt in monumentis obſeruatur.

IN AEDIBVS AVCTORIS

Monumenta, quæ hic ſecundo, quarto, & quinto loco ſuccedunt, ex Aquileiæ ruderibus mea cura Patauium translata, in viridarij mei parietibus videntur; cetera meum muſæolum exornant.

1.

2.

Q. GAVIVS. Q. F.
AQVILA DECVRIO
TR. MIL. . .A POPVLO
HORTIA C. F. SECVNDA
VXOR
GAVIA . . . . . . FILIA

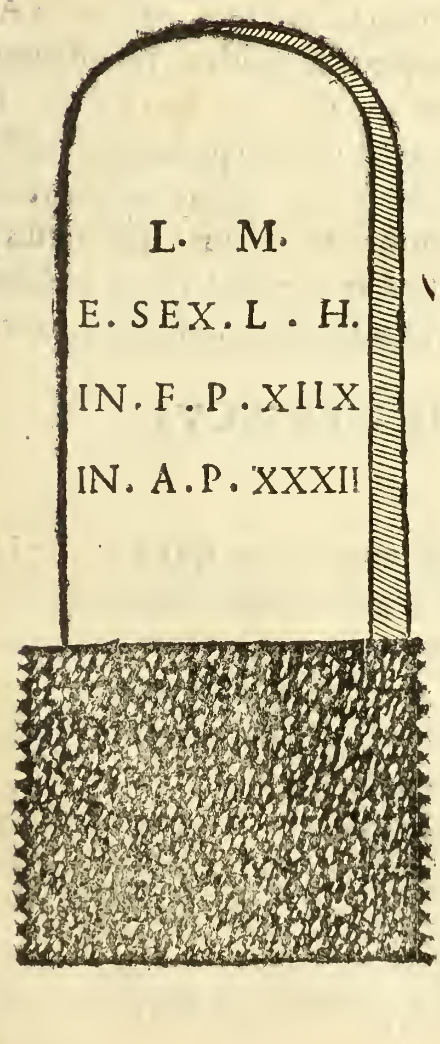
3.

L. GRANI. PRISCVS.

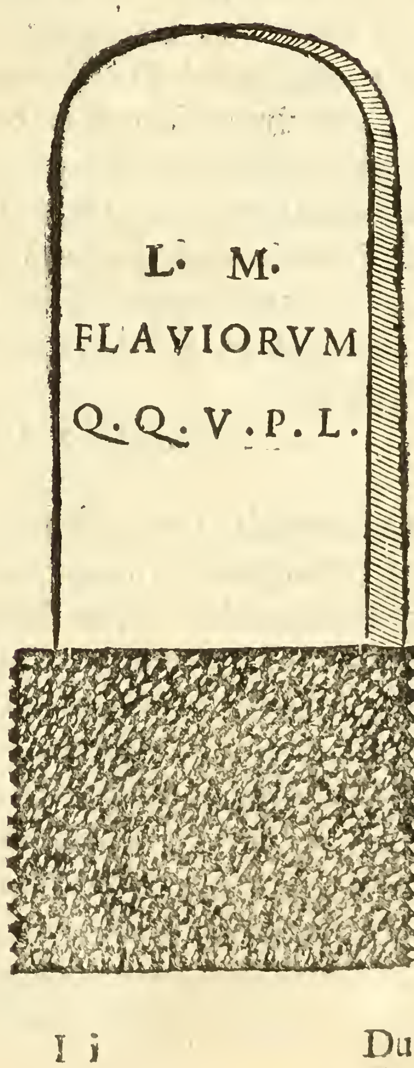
4.

L I B E R O
ET LIBERÆ
S A C R V M
P. G A V I V S
ASPECTVS
VI V I R
I M P E R I O
P O S V I T

5.

6.

1. Duo primi delineati ænei tubuli, in latifundijs reperti, quæ ampliſſima poſſidet Aquileiæ, eo loco vbi olim ciuitas fuerat, Comes Ioannes Ioſephus de Straſſoldo conſanguineus meus, vir totius Fori Iulij nobiliſſimus ſimul ac ſplendidiſſimus, flagranti omnium gratia valens, anno MDC XLIV. eruti fuerunt, eiuſque munificentia ad me peruenerunt: teſtiſque oculatus eſt illuſtriſſimus ille vir, totum eum locum, vbi iſti effoſſi fuerunt, ſimilibus innumeris vndique obſitum eſſe.

AQ. DEMET. F.] Hæc à me ſic leguntur: AQVAEDVCTVM DEMETRIVS FECIT, ſeu FVDIT, aut DEMETRII FORMIS: non enim abs re mihi videtur, ſi figuli tegulis nomen imprimebant ſuum, fuſores etiam in ſuis operibus nomen deſignaſſe.

2. Monumentum hoc in via quadam effoſſum, beneficentia Illuſtriſſimæ Doralicis de Maniaco anno ſalutis MDC XLIV. Abbatiſſæ Religioſiſſimarum Monialium Aquileiæ mihi conceſſum fuit.

TR. MI. A. POPVLO] Hoc eſt, TRIBVNVS MILITVM A POPVLO. Nam Romæ lege ſancitum fuerat, vt populi ſuffragio Tribuni militares crearentur, teſte Alex. ab Alex. Vnde & Aquileiæ, quæ, vt monui, Colonia Romanorum fuit, forſan Romano more à populo Gauius iſte Tribunus militum creatus fuit. *Gen. Dier. lib. 6. c. 18.*

3. Tertio hoc loco tegulæ fragmentum eſt poſitum, pariter ab Aquileiæ monialibus dono mihi datum: in quo non quidem inſculptum, ſed crudæ inſcriptum teſtæ conſpicitur L. GRAN. PRISCVS. Iſtud figuli nomen non credo; cum Grania gens tametſi plebeia, conſularis à Panuinio ſignificetur; in qua Conſul Flauij cognomine ab ipſo recenſetur. Nomen quoque iſtud ingenui, non ſerui videtur; nam ſeruis prænomen & cognomen, dum in ſeruitute manebant, non indebatur. Huius itaque viri ſepulturam verius, quam figuli nomen indicare credo verba illa

LVCIVS GRANIVS PRISCVS

quæ in tegula truncata ſunt.

4. Hoc pulcherrimum votiuum monumentum quadrato lapidi inſculptum, ex ædibus, quas Aquileiæ Comes Ioãnes Ioſephus de Straſſoldo ſupra nominatus poſſidet, Patauium in noſtras, vbi nunc aſſeruatur, vna cum ſequentibus tranſportari curaui, anno præſenti MDCLII. ne ſingularis tum aliorum, tum elegantiſſimi huius tituli memoria miſerrimam ampliſſimæ illius ciuitatis fortunam ſubiret.

LIBERO] Numen ex Cerere natum, Proſerpinæ frater, de quo Cicero, cum de Libero Semeles ac Iouis filio agit: *Hunc dico Liberum Semele natum, non eum quem noſtri maiores auguſte ſanctéque Liberum cum Cerere & Libera conſecrarunt: quod quale ſit, ex myſterijs intelligi poteſt. Sed quod ex nobis natos, liberos appellamus, idcirco Cerere nati, nominati* *De Nat. Deor. lib. 2.*

minati ſunt Liber & Libera: quod in Libero ſeruant, in Libera non item. Iſti cum matre & ſorore vnicam fuiſſe ædem Romæ, ex Liuio innoteſcit; ſiquidem Romani legem fecerunt: *Sanciendo, vt qui Tribunis Plebis, Ædilibus, Iudicibus, Decemuiris nocuiſſet, eius caput Ioui ſacrum eſſet: familia ad ædem Cereris, Liberi Liberæque venum iret.* Vnde & communia iſtis erant dona. Nam Liuij fide, cum Acilius Glabrio, & C. Lælius ludos Romanos, & plebeios Romæ magnificentius & lætius inſtaurarent celebrarentque, *ex argento mulctatitio tria ſigna ænea Cereri Liberoque & Liberæ poſuerunt.* Quapropter etiam ſupplicationes communes habebant: nam *Supplicatio ad Cereris, Liberi, Liberæque fuit, quod ex Sabinis terræmotus ingens cum multis ædificiorum ruinis nuntiatus erat;* prout idem Liuius refert. Hiſt. lib. 3. Hiſt. lib. 33. Hiſt. lib. 41.

LIBERÆ] Hoc eſt PROSERPINAE. Proſerpinam namque Liberam fuiſſe dictam, eamque eſſe, quam Cereris filiam, & Liberi ſororem diximus, ex Cicerone ſatis aperte cognoſcitur: *Vetus eſt hæc opinio Iudices, quæ conſtat ex antiquiſsimis Græcorum literis, atque monimentis, inſulam Siciliam totam eſſe Cereri & Liberæ conſecratam. hoc cum ceteræ gentes arbitrantur, tum ipſis Siculis tam perſuaſum eſt, vt animis eorum inſitum, atque innatum eſſe videatur. Nam & natas eſſe has in his locis Deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur: & raptam eſſe Liberam, quam eandem Proſerpinam vocant, ex Ennenſium nemore. &c.* In. Verrem 6.

Non vnicam tamen apud antiquos Liberam Deam obſeruo. Ouidius enim Ariadnam quoque Liberi vxorem, Liberam dictam vult in Faſtis, vbi Bacchum ita loquentem introducit. Lib. 3.

Tu mihi iuncta thoro, mihi iuncta vocabula ſumes:
Nam tibi mutatæ Libera nomen erit.

Quod ſi verum eſt, affirmare non audeo, Libero ne & Liberæ Cereris filijs, an Baccho & Ariadnæ hoc fuerit monumentum dicatum.

IMPERIO] Antiqui non tantum *iuſſu: ex viſu: monitu: viſu moniti: ex præcepto: ex oraculo,* verum etiam *Imperio Deorum* ad erigenda votiua monumenta compellebantur, vti ſparſim & fuſe in abſolutiſſimo Gruteriano opere videre licet.

5. Duo hi ſequentes tituli in pulcherrimis cippis ex candidiſſimo marmore elaboratis leguntur; in quibus literæ optimi ſeculi viſuntur: ambo pariter ex Aquileiæ ruderibus ad me deuecti ſunt. Quintum hoc monumentum poſſideo beneficentia Dominici Pini Aquileienſis Cathedralis Manſionatij, humaniſſimi ſimul ac religioſiſſimi viri: erutum autē fuit duobus abhinc annis è paluſtri ſolo, de quo à felicioris eruditionis viris ſententiam anxie exſpecto: imbecillitas enim mei ingenij tantum ſibi non confidit, vt ſuum iudicium detegere audeat.

6. Sextum hoc ſaxum donauit mihi Ioannes Maria Stabilis Aquile-

ienſis Baſilicæ Sacriſta, vir ingenio miti ac manſueto, tum ſumm apietate clarus. Effoſſum fuit anno MDCLI, prope templum Diuo Stephano dicatum.

L. M. FLAVIORVM] Nempe LOCVS MONVMENTI FLAVIORVM. Vidimus ſectione huius libri ſecunda, ſepulcra alia publica fuiſſe, alia priuata; priuataque alia familiaria, alia hereditaria; hoc autem ſaxum gentilicium ſepulcrum nobis deſignat, id eſt ſepulcrum deſtinatum toti genti FLAVIAE, quod abunde oſtendere valent notæ illæ vltimæ

Q. Q. V. P. L.

quæ ab omnibus notarum antiquarum explanatoribus leguntur

QVOQVOVERSVS PEDES QVINQVAGINTA

quæ certe cum magnum denotent ambitum, vni familiæ & heredibus aliquibus ſuperfluum, meæ coniecturæ veritatem validiſſime firmant.

SER-

SERTORII VRSATI MONVMENTA PATAVINA.

LIBER I. SECTIO VII.

ASPORTATA.

MVlta antiqua ſaxa, quæ aliquorum diligentia, vel in ciuitate eruta, vel aliunde huc allata cuſtodiebantur, neſcio quo fato extra ciuitatem, aut etiam extra ditionem regionemque deportata fuerint: quorum tamen memoria ne penitus interiret, & ne quid patriæ gloriæ detraheretur, ea in vnam redigenda ſeriem, atque ita ſeptimæ huic ſectioni locum dandum eſſe cenſui.

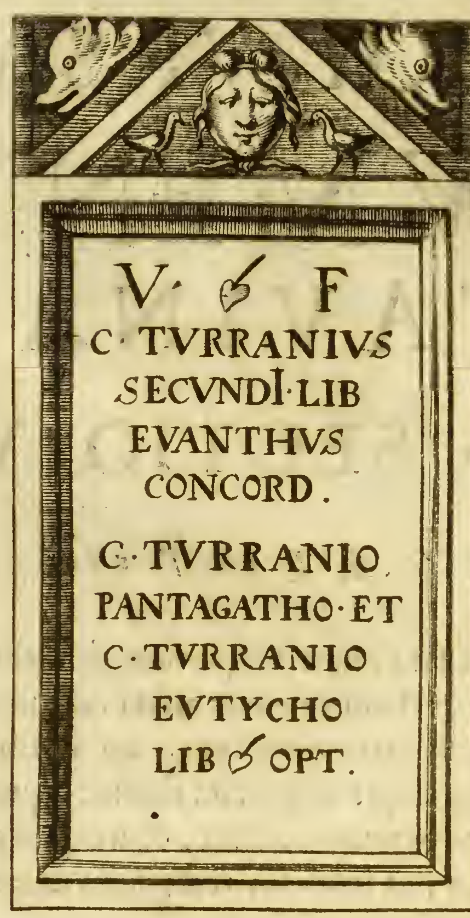

A T E S T E

IN ÆDIBVS GEORGII CONTARENI PAT. VENET. ET SENATORIS EXIMII.

PAtauij itaque in ædibus Franciſci Quirini Patricij Veneti ad portam omnium Sanctorum Scardeonio auctore monumenta infraſcripta conſeruabantur. Quæ tractu temporis primum Ioannes Baptiſta Rhamnuſius, monumentorum eo æuo ſtudioſiſsimus, in ſuas ædes retro ad aulam Præfectitiam, in vicum Patriarchatus nomine inſignitum tranſtulit: inde nonnulla vlterius Ateſte commigrarunt, cura Georgij Contareni Patricij ac Senatoris Veneti antiquitatum cultoris eximij: qui ædes, quas pulcherrimas, nullis ſumptibus aut laboribus parcendo, ibidem extruxit, illis exornari curauit.

I

II

III

Jo. Georg. sculps.

DOMI-

4.

DOMITIA . D . L.
PROBA
SIBI ET
DOMITIÆ
THALLVSÆ
SORORI ET
ÆTHONI
SORORIS . F
V . F
H. L. S. H. N. S.

5.

V. F. S. ET. S.
L. TERENTIVS
ACVTVS
CONC. AVGVST.
L. TERENTIO
OPTATO FILIO
CONC.
TERENTIÆ
SATVRNINÆ
L. VXORI
CÆSIÆ L.
LVCANO LIB.
PVDENTI LIBERTÆ

6.

VIVIS . F.
SEX . VETTIVS
FIDELIS
SIBI ET AXIÆ Ɔ. L.
AMABILI
CONTVBERNALI.

7.

SEX. NAVINIVS
SEX. L. APOLLONIVS
CONCORD.
SIBI ET SVIS
IN. FRON. P. XXXV
RETRO . P . XX

1. TVRRANIVS] Turraniam gentem Romanam inter patricias ex Sabinis oriundas, & eas quidem, quæ Romam cum T. Tatio ſe contulerunt, Panuinius deſcribit. In hac C. Turranium annonæ præfectum apud Tacitum reperio: *Sex. Pompeius, & Sex. Apuleius Coſſ. primi in verba Tiberij Cæſaris iurauere, apudque eos Seius Strabo, & C. Turranius, ille prætoriarum cohortium præfectus, hic annonæ.* Ad quæ verba ſolertiſſimus antiquitatum indagator Lipſius iſta ſubiungit: *C. Turranius præfectus annonæ, & quidem primus in eo munere ab Auguſto: Nam Auguſtus acceptam à populo præfecturam, niſi fallor, tenuit dum vixit: aut certe paulo ante mortem ſubſtituit ſibi Turranium iſtum.* Primum itidem annonæ præfectum fuiſſe Turranium, Lipſius colligit ex alio eiuſdem Taciti loco, vbi inquit: *Tum potiſsimum amicorum vocat primumque rei frumentariæ præfectum Turranium.*

De Antiq. Rom. *Annal. lib. 1.* *Ad Annal. Tacit. lib. 1.* *Annal. lib. 11.*

EVANTHVS] Cognomen eſt, quod fortaſſe ſonat furore diuino afflatum, ob vociferationem & acclamationem, quæ fiebat Baccho, iuxta illud Virgilij

Aeneid. lib. 6.

Illa chorum ſimulans Euanteis orgia circum
Ducebat Phrygias ———

Ad quod Seruius ſubnectit: *Euanteis autem Bacchantes: à Libero, qui Euan dicitur.*

CONCORD.] Hoc eſt CONCORDIALIS de quo alibi ſatis.

PANTAGATHO] Παντάγαθος Græce dicitur quaſi omnino bonus, optimus, hoc eſt omnibus corporis animique bonis beatus; cui nihil plane deficit, quod vel natura & fortuna homini conferre, vel quis ſuo ingenio & induſtria ſibi poteſt comparare. Atque hinc vir iſte, ob probitatem ceteraſque præclaras virtutes ad omnia ſumma natus, tam glorioſum cognomen fortaſſis inuenit.

EVTYCHO] Cognomen à Græco verbo depromptum; ſiquidem Εὐτυχὴς fortunatum, felicem ſignificat.

LIB. OPT.] Videlicet LIBERTIS OPTIMIS.

Monumenti huius duplicem delineationem apud Quirinos Scardeonius habet; primo mutilam & informem ad hunc modum:

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 67. 68.

V . F.
C . TVRANIVS
SECVNDI LIB
EVANTHVS
CONCORD
C . TVRANIO
EVTYCNO
LIB . OPT

Alio

Alio vero loco diuidit cognomen illud EVTYCHO, & EV. TYCHO reponit, male tamen meo iudicio

2. FORTVNÆ] Non tantum Auguſta, Fortuna à veteribus dicta fuit, vt paſſim obſeruare licet, ſed etiam Adiutrix, Auguſta omnipotens, Bona domeſtica, Bona ſalutaris, Conſeruatrix, Obſequens, Opifera, Primigenia. Regina, Sancta. Fortunæ hoc monumentum ob aliquod acceptum beneficium nonnemo voti damnatus erexit; quod ſatis aperte indicant illæ literæ. Sed temonem cornucopiæ, & ramum, qui in hac ara ſculptus apparet, in numiſmatis fere omnibus, vbi FORTVNAE AVGVSTAE, ſeu AVGVSTI figura videtur, obſeruare licet.

V. S. L. M.] Scilicet VOTVM SOLVIT LVBENS MERITO: ſic enim ab omnibus legitur.

PHILETVS] Ab ingenij facilitate ita dictum fuiſſe credo, eo quod amabilem forſan ſe omnibus præbuerit: hoc enim φιλητός Græce ſignificat.

Lapis iſte, & ille, quem tertio loco appono, aræ ad ſacrificandum deſtinatæ olim erant, & Scardeonij æuo non reperiebantur apud Quirinos: illinc tamen eos Rhamnuſius (quemadmodum ipſemet in Scardeonij, qui nunc in bibliotheca ſuauiſſimi Epiſcopi Tomaſini aſſeruatur, marginibus annotauit) in ſuas ædes tranſtulit. Tandem vero omnia Ateſte delata ſunt.

3. ENNIVS] Inter Romanas plebeias gens iſta à Panuinio recenſetur; verum noſtris in regionibus eam claruiſſe, antiqua ſaxa, tum Patauina, tum Vicentina declarant. Patauinum tale Monteſilice, quod eſt Patauinæ ditionis oppidum, reperitur. *Grut. fol. 404. n. 5.*

T. ENNIVS. P. F

FAB. SECVNDVS

TRIB. MIL. PRÆFEC

I. D. CVR. AER

T. F. I

Vicentina duo ſunt; vnum Vicentiæ etiamnum extat, quod alibi attulimus; alterum prope Fregellas ex Pighij autogragho Gruterus in hunc modum exhibet. *Fol. 1093. num. 8.*

M. ENNIVS . M'. F. MEN. VICETINVS . SCR. AED
CVRVLIVM. ARMAMENTARIVS. DECVRIA. Q. DECVRIO
VICETIAE . DEC . COLONIA . SATVRNIA . AEDILIS
COLONIA . IVLIA . FELICI . CLASSICA . SVESSA
CASTILIVS. C. L. PHILEROS . APPARITOR. TR. PL
SATILA VXOR

4. PROBA] Vnde cognomen hoc natum ſit, omnibus perſpicuum eſſe opinor.

THALLVSÆ] Hoc nomine cohoneſtatam fuiſſe credo ob floridam ætatem, aut eximiam formam, vel etiam ob præclaram indolem, à verbo Θάλλω, quod ſignificat vireo: niſi quis ita dictam malit, quod fuerit filia primogenita patris, quemadmodum Θαλύσια Græce dicuntur primitiæ frugum, & θαλλία ramus virens, primus germinatus arboris.

H. L. S. H. N. S.] Literas iſtas Scaliger in indicibus ad Gruterum ſic explicat: HVNC. LOCVM . SCRIPTI . HEREDES . NON. SEQVVNTVR.

5. V. F. S. ET . S.] Nempe VIVENS FECIT SIBI ET SVIS.

ACVTVS] Ad varias animi ac corporis functiones referri hoc cognomen poteſt. Aut enim acutus quis dicitur ob præſtantem oculorum aciem, quemadmodum Lucretius, dum humanarum cogitationum vim exprimere conatur, ait:

De Rer. Nat. lib. 4.

Nonne vides oculos etiam, quom tenûia quæ ſint
Cernere cœperunt, contendere ſe atque parare:
Nec ſine eo fieri poſſe, vt cernamus acute.

Vel etiam acutus quis dicitur à ſubtiliore vocis emiſsione: hinc Virgilius:

Georg. lib. 3.

Talis & ipſe iubam ceruice effudit equina
Coniugis aduentu pernix Saturnus, & altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto

Aut ob corporis robur, quemadmodum fortes vallos deſcribit idem poeta:

Georg. lib. 2.

Quadrifidaſque ſudes, & acuto robore vallos

Vel, quod magis mihi arridet, ob ingenij perſpicaciam, vt notat Seruius ad illud

Georg. lib. 1.

Mouit agros curis acuens mortalia corda.

OPTATO] Hic fortaſſe pro deſiderato accipiendum opinor, vt alibi pro electo vſurpatum fuiſſe obſeruauimus.

In hoc monumento legendum AVGVST. non AVGVT. vt habet Scardeonius; & CAESIAE, non CASSIAE; LVCANO, non LVCIANO; & LIBERTAE, non LIBERTATAE, quæ omnia vitioſa apud eundem reperiuntur. *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 68.*

6. VETTIVS] Vettiam gentem patriciam minorum gentium e Sabinis ortam Panuinius & Vrſinus ſtatuunt. Fuit ea nobiliſſima ſimul & antiquiſſima; quia in Numæ Pompilij Regis comitijs *Spurius Vettius, qui per eas horas erat interrex, miſit Quirites in ſuffragia*. Conſulem in ea faſti deſignant Vettium Proculum, quem ſuffectum commento in ſecundum faſtorum Panuinius dicit, & qui Vectius Proculus ſcribitur Plinio ſecundo, typographorum tamen credo errore; ſiquidem ſaxa omnia Vettius, non autem Vectius habent. Sic enim in eis vidimus Vettium Agorium Prætextatum V.C. vltimis temporibus, & Vettium Bolanum, de quo Viennæ Allobrogum in ponte Geræ legitur monumentum tale. *Plutar. in Numa.* *Lib. 9. Epiſt. 13.* *Grut. fol. 310. n. 1.* *Idem fol. 163. n. 7.*

ANNO
C. CALPVRN. PISONI
M. VETTII. BOLANI
COS.
PONTIFEX. STIPE

Et aliud in monte Cœlio ad D. Stephani, prope Nauiculam, ex Manutij obſeruatione; cuius initium eſt *Ald. P. F. de Orthograph. Rat. fol. 136.*

C. CALPVRNIO. PISONE. M. VETTIO. BOLANO. COS.

Atque hic eſt forſan ille, quem Tacitus in Corbulonis exercitu deſcribit: *Legiones duas cum Verulano Seuero, & Vectio Bolano ſubſidium Tigrani miſit*: vbi ex monumentis Vettius pro Vectius mea opinione legendum eſt. Hunc ob virtutem militarem præclaro decorauit elogio Statius. *Annal. lib. 15.* *Siluar. lib. 5. ad Criſpin.*

— rigidi ſummam Mauortis agebat
Corbulo, ſed comitem belli ſociumque laboris
Ille quoque egregijs multum miratus in armis
Bolanum ———

Orat. 5. in Verr. Vettiam quoque gentem apud Ciceronem deprehendo; nam de *Vectio Chilone homine equeſtris ordinis honeſtiſsimo atque ornatiſsimo* mentionem facit. In Bruto quoque Vettius quidam hac laude effertur. *Q. Vectius Vectianus, quem ipſe cognoui, prudens vir & in dicendo breuis*. In omnibus tamen his locis ob monumentorum auctoritatem Vettius pro Vectius reponendum exiſtimo.

AXIÆ] Axia hæc familia, ſi vt opinor, ab Axſia non eſt diſtincta, plebeia fuit, conſulemque habuit cognominatum Naſonem.

7. NAVINIVS] Romanam fuiſſe hanc gentem, mihi ſuadent antiqua ſaxa, quorum vnum in via Flaminia, alterum Baijs deprehenditur. *Grut. fol. 697. n 4. Fol. 1040. n. 12.*

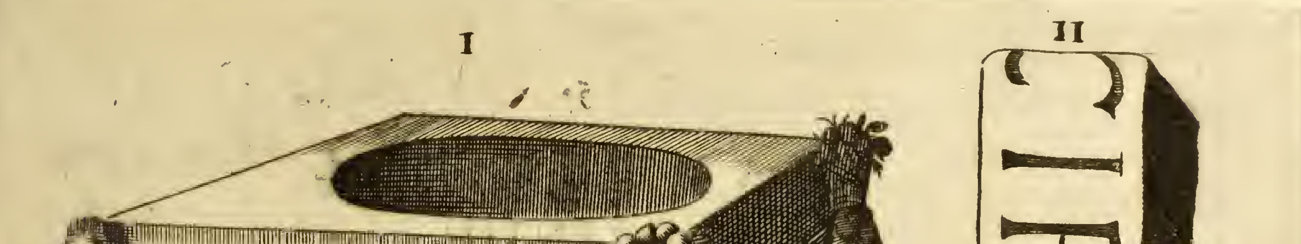
APOLLONIVS] Ab vrbe patria fortaſſis ita fuit cognominatus, quacumque tandem illa: tres enim ciuitates hoc nomine inſignitæ olim reperiebantur: vna in regione Cyrenacia, altera in Macedonia, tertia in oris Ponti Euxini. Coniecturæ anſam præbet Cronus ille Philoſophus, qui Apollonia, quæ in Cyreniaca ſita eſt, ortus, Cronon Apollonius à Srabone nuncupatur. Quare exiſtimo, quod hic libertus ob dulcis patriæ memoriam, eius nomine pro cognomine fuerit vſus. Niſi dicere cuipiam lubeat, eum, cum ſeruitutem ſeruiret, Apollonium fuiſſe appellatum, poſtea vero, vbi à Nauinio quodam in libertatem reſtitutus eſt, patroni nomen, vti mos ferebat, aſſumpſiſſe, nomenque priſtinum in cognomen mutaſſe, vt vidimus de Tirone Ciceronis liberto. *Strab. de Sit. Orb. lib. 17. Idem lib. 16. Idem lib. 12. Idem lib. 17.*

Huius Sex. Nauinij Sex. L. Apollonij Concordialis monumentum apud Panuinium quoque habetur: idque Gardæ inueniri dicitur; nihil tamen à noſtro eſt diuerſum, niſi quod in principio ſequentes præfert literas *Antiq. Veron. lib. 8. fol. 230.*

D . M

IN ANTE DICTIS ÆDIBVS CONTARENIS.

QVanti antiqua monumenta Ioannes Baptiſta & Paulus Rhamnuſij, ciues Veneti non vulgares æſtimarint, aſſidua ipſorum diligentia, & laborioſum in eis colligendis impendium ſatis ſuperque manifeſtant. Suam enim domum pulchriore aut nobiliore ſupellectile non inſtruere, ſed his ſolis, quamdiu vita ipſis frui licuit, ornare ac replere deſiderarunt. Heredes tamen exigua eiuſmodi rerum cognitione imbuti, cum monumenta rudes eſſe lapides reputarent, omnia, quæ maiores indefeſſo ſtudio grauiſſimiſque expenſis conquiſiuerant, paucis abhinc annis, vt diximus, Georgio Contareno Senatori ampliſſimo conceſſerunt: eaque Ateſte etiamnum ſunt repoſita.

3.

AVRIBVS
B. D. D.
PETRVSIA
PROBA
MAGISTRA
GALGESTI
HERMEROT.

4.

ISIDI
SACRVM
EX. MONIT.
EIVS D. D.
L. VALERIVS
MEMOR
VI. VIR. AVG.
L. D. P.

5.

T. AVREL. PAL
FLORENTIN
DEC. ET. QVÆSTOR
COLL. FABR

6.

C. ARATR.....
PRÆF. FABR. D....
ET BASILICÆ. FAC....

7.

C. FABIO. C. L
CHRESTO
FABIA C. L. QVAR
TA PATRONO ET
VIRO VIVA FECIT

8.

IANO PATRI
AVG. SACRVM.
C. IVLIVS. C. F. SER
ÆTOR. ÆD.
DONATVS. AB. TI. CÆS.
AVG. F. AVGVSTO TORQ
MAIORE BELLO DELMA
TICO OB. HONOREM
II VIRATVS CVM LIBERIS
SVIS POSVIT

9.

OCTAVIA Q. F.
SECVNDA VI. SIBI. ET.
OCTAVIÆ T. F. GRACIL
AE ET OCTAVIÆ SEX
F. CÆSINÆ NEPTI. Q. OCTA
VIO PATRI ÆD. II VIRO III
QVINTIAE VOLTISAE MATRI
T. OCTAVIO SEX. F. GRACILI
VIRO. ÆD. X VIRO PONT. C. OC
TAVIO RVFO FRATRI AED
II VIRO. PONT. SEX. OCTAVIO
SEX. F. CELSO GENERO.

10.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΥ
ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ ΜΕΛΑΝΗ
ΦΟΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΝΙΑΣΙΝ
ΤΟΥ ΠΑΣΤΟΦΟΡΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ
ΤΕΤΟΙΧΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΟΡΟΦΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ Ε
ΚΑΥΣΙΝ ΤΩΝ ΘΙΡΩΝ
ΚΑΥ ΤΟΥΣ ΠΡΟΜΟΧΘΟΥΣ
ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΤΟΙΧΟΙΣ
ΚΑΙ ΤΑΣ ΕΠΑΥΤΟΙΣ ΣΑΝΙΔΑΣ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΣΑΡΑΠΙΔΙ ΙΣΙΔΙ
ΑΝΟΥΒΙΔΥ ΑΡΠΟΧΡΑΤΕ
ΕΠΙ ΙΕΡΕΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΥ
ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ
ΡΑΜΝΟΣΙΟΥ

THEOPHILVS THEOPHILI
ANTIOCHENVS MELANEFORVS
FANI HVIVS TECTORIVM
PARIETVMQ. AC TECTI PICTV
RAM ET HOSTIORVM VALVAS
NEC NON MVTVLOS QVI IN
PARIETIBVS SVNT ET IIS IM
POSITAS TABVLAS SACRAVIT
SARAPIDI ISIDI ANVBIDI
HARPOCRATI SACIRDOTE
SELEVCO ANDRONICI
RHAMNVSIO

1. QVARTIO] Gentem iſtam olim minime vulgarem fuiſſe, antiqua epigrammata Dijs dicata, Angeleriæ ad ædem Beatæ Virginis ſita oſtendunt.

Grut. fol. 14. n. 10. Idem fol. 52. n. 13.

I. O. M
P. QVARTIVS. P. F
VICTOR
P. QARTIVS P. F
PRIMVS
VI VIR. IVN

MERCVRIO
P. QVARTIVS
VICTOR
S. L. M

ACCENS. COS.] Scilicet ACCENSO CONSVLIS. Accenſos apparitoribus fuiſſe annumeratos, vidimus, cum de apparitoribus nonnulla adnotaremus. Fuit & militum quoddã genus, vt liquet ex illis Liuij
Hiſt. lib. 8. verbis, alias etiam citatis: *Primum vexillum Triarios ducebat, veteranum militem ſpectatæ virtutis: ſecundum Rorarios, minus roboris ætate factiſque: Tertium Accenſos minimæ fiduciæ manum, eo & in poſtremam aciem reijciebantur*. Verum Accenſus conſulis quis fuerit, ex eodem Liuio cogno-
Hiſt. lib. 3. ſcitur, dum de Decemuiris conſularibus loquitur: *Decimo die ius populo ſinguli reddebant. eo die penes præfectum iuris faſces duodecim erant, collegis nouem ſinguli accenſi apparebant*. Itaque Accenſus conſulis ille erat, qui apparebat conſuli, dum penes collegam faſces erant. Ceterum & conſulibus accenſos apparuiſſe, ex C. Iulij Cæſaris inſtituto
Suet. in Iul. Cæſ. cap. 20. colligitur, qui *Antiquorum etiam retulit morem, vt quo menſe faſces non haberet, accenſus ante eum iret, lictores pone ſequerenur*. Penes ſingulos conſules autem alternis menſibus faſces fuiſſe, non eſt qui ignoret. Miror nihilominus mehercule, quomodo hoc munus, quod libertorum
Orat. 5. erat teſte Cicerone multis in locis, ſed præcipue in Verrem (*Venio nunc ad epiſtolam Timarchidis liberti iſtius & accenſi*) cum Seuirali dignitate permixtum fuerit, quæ, vt iam obſeruauimus, in præfecturis ſuprema erat. Niſi is, cuius hoc eſt monumentum, æqualis fuerit illi ſcribæ, qui Fundis præturam geſſerat; de quo Horatius.

Sermon. lib. 1. Sat. 5.

Fundos Aufidium Luſco prætore libenter
Linquimus, inſani ridentes præmia ſcribæ,
Prætextam & latum clauum, prunæque batillum.

Scribas enim publicos extitiſſe ſeruos, & in apparitorum numerum fuiſſe relatos, alibi vidimus.

SALVIA] A ſaluo cognomen ortum. *Vnde boni ominis cauſa primus*

mus Saluius in cenſu & delectu nominabatur; prout e Feſto Sigonius tradit. *De Nom. Rom.*

2. CIP. PATA.] Ad hoc fragmentum Scardeonius iſta conſiderat. *Miræ pulchritudinis literæ*, MVNICIPIVM PATAVINVM *fortaſſe ſignificantes: ex quibus liquido patet Patauium fuiſſe olim Coloniam Romanorum. C. Plinius iunior epiſtolarum libro primo, epiſtola ad Iunium Mauricum ita ſcribit. Habet auiam maternam Serranam Proculam e Municipio Patauino: noſti loci mores. Serrana tamen Patauinis quoque ſeueritatis exemplum eſt.* Verum licet & ego huius ſim opinionis, vt tamen veritati ſit locus, non eſt aſſeuerandum ex literis, quæ forte exponi poſſunt MVNICIPIVM PATAVINVM, liquido patere Patauium olim fuiſſe coloniam Romanorum: ſiquidem, qui antiquitatum cognitione pollent, apprime cognoſcunt diſtinctionem inter municipium & coloniam; noruntque præterea, aliquando municipia in colonias, aliquando vero colonias in municipia, imo & in præfecturas permutatas fuiſſe. Colonias autem Romanorum eodem tempore patriam meam, & alias Tranſpadanæ Italiæ ciuitates à Gn: Pompeio Strabone deductas credo; non vt nouis colonis ſedes hic aſſignaretur, ſed vt indigenis communicaretur ius Latij, hoc eſt ſuffragiorum, & magiſtratuum poteſtas. Hacq; de cauſa cum Patauium noui coloni deducti non ſint, id in numero coloniarum deſcriptum non reperiri arbitror. *Lib. 1. Claſſ. 4.*

3. AVRIBVS] Diſertiſſimus Pignorius in epiſtola ad Albertinum Abbatem Bariſonium virum nobiliſſimū & eruditiſſimum exarata, circa hoc monumentum lactea eloquentia, ac mellifluo ſtylo hæc nequaquā negligenda profert; quibus vlterius addi nihil profecto poteſt. *Epiſt. ſymb. n. 38.*

Auribus dedicatam fuiſſe vel arulam, vel tabellam, nemo mirabitur, vti ego arbitror, niſi qui earum vſum non agnoſcet in rebus percipiendis, quæ magiſterio indigent. Et forte huc pertinet Libatio Aurita, quæ legitur apud Philoſtratum lib. VI. *de vita Apollonij Tyanæi, niſi quis referre malit ad ſeruum quempiam ab Auribus, qui æmulatus fuerit in priuata familia ſeruos regios Perſarum, quibus inditum erat nomen Otacuſtarum. Verum hæc forte videbuntur (vti ſane ſunt) nimis recondita. ad magiſterium reuertor, cuius mentionem facit & ipſum marmor. in quo munere præſtare oculis aures Lactantius Firmianus lib.* III. *de Falſa Sapientia Cap.* IX. *affirmauit. ſubſannans enim Anaxagoræ Philoſophi reſponſum, profitentis ſe natum Cœli, ac Solis videndi gratia, ita ſcribit. Quid ceteræ corporis partes? anne carebunt ſuis quæque muneribus? quid, quod plus eſt in auribus, quam in oculis ſitum, quoniam & doctrina & ſapientia percipi auribus ſolis poteſt, oculis ſolis non poteſt? Et hinc videtur natum, vt auris Mineruæ ſacra eſſet. quod arguamus licet e verbis antiqui tituli apud Gruterum.* MLXVII. I.

MINERVÆ . AVG.
L . CALLIDIVS . PRIMVS
BRIXELLANVS . EX . AGR
LIB . II . ITEM . L . CALLIDIVS
PRIMVS . AVRES . ARGENTEAS
V. S. L. M.

niſi hæc fuerit Minerua Medica, cuius & in antiquo lapide extat mentio. Alioqui aures Memoriæ ſacratæ erant. inquit Plinius lib. XI. *cap.* 45.
„ *eſt in aure ima Memoriæ locus, quem tangentes atteſtamur. eſt poſt au-*
„ *rem æque dextram Nemeſios, quæ Dea latinum nomen nec in Capitolio*
„ *quidem inuenit. Et aurem vellere alte ſpirantibus Adraſtiam pronunciauit Ammianus Marcellinus lib.* XXIV. *at Seruius doctiſsimus Gramma-*
„ *ticorum ad* VI. *eclog. hæc tradidit. Aurem autem ideo, quia Memoriæ con-*
„ *ſecrata eſt, vt frons Genio, digiti Mineruæ, genua Miſericordiæ. quibus addo ego ex Macrobio Carnæ Deæ vitalia lib.* 1. *Saturnal. cap.* 12. *& Fidei dextram ex Plinio, & ex iјs quæ ego diſſerui olim per epiſtolam cum Viro Illuſtriſs. Scipione Cobellutio, qui Romanam purpuram (dum fata Deuſque ſinebant) probitate & eruditione illuſtrabat. Auris autem quo geſtu velleretur, explicuit ex veteribus monumentis doctiſsimus Pierius Valerianus lib.* 33. *Memoria vero & ipſa (vt etiam hoc auribus noſtris demus) in Dearum cenſum relata fuit, vxor Iouis, Muſarum mater, ex Arnobio lib.* III. *& culta Carthagine, vt tradit Idatius Epiſcopus in Chronico ſcribens de cæde Heracliani.*

B. D. D.] BONIS DEABVS in indicibus Gruterianis vertit Scaliger. Quænam autem fuerint iſtæ Bonæ Deæ, quibus aures erant dicatæ, nihil eſt, quod addam eis, quę ex Plinio Pignorius mutuauit. Cum enim dixiſſet in aure ima Memorię eſſe locum, nec nõ poſt aurem dextram Nemeſios, vtique ſuſpicari licet, Bonarum Dearum nomine Memoriæ & Nemeſi monumentum hoc dicatum fuiſſe.

fol. 89. n. 6. Gruterus in hoc titulo emendat AVRIVM, neſcio qua ratione commotus, cum tamen AVRIBVS aperte ſaxum dicat, vt intuentibus patet.

4. ISIDI SACRVM] Ægrotos olim Iſidis numen implorare ſolitos, refert diligentiſſimus Tomaſinus ad obſeruationem huius tabulæ, in ſuo *de Donarijs ſeu tabellis votiuis.* Neque eſt, quod de Iſide plura adducam, trita enim, & apud omnes Mythologos ſunt obuia. Præterea, cum à nominum diuerſitate Iſidem Myrionymon eſſe nuncupatam Plutarchus teſtetur, inſtituti mei ratio non patitur, vt omnia in hunc locum comportem. Ceterum quod huic Deæ ob recuperatam ſanitatem vota antiqui perſoluerint, liquido prodit non iſtud ſolum monumentum, ſed & aliud, quod apud prædictum grauiſſimum Senatorem Contarenum paucis abhinc annis fuit iniuſte reconditum, eratque tale.

Cap. 35.

De Iſide

ISI . SACR.
L. MAGIVS
PHILEAS . VI . VIR
AQVIL . OB.
SALVT . GRATTIANI
FILI ET GRATTIÆ

EX MONIT. EIVS] Nam in templis ægrotos ſuos antiqui deponebant, vti facile conſtat ex Ariſtophane in Pluto: *Act. 2. ſcen 4.*

——— *noſtrum erit*
Nunc Blepſideme, vt Plutum quam citiſsime
In templum deducamus Æſculapij:
Et vt illic decumbat, curemus ſedulo.

Ibi per ſomnum de ſalute ſua certiores fiebant, Galeni fide: *Monitus per quædam inſomnia, quorum duo perſpicuo mihi viſa ſunt: acceſsi ad dextræ manus arteriam.* Sed de hoc varia, & quidem ſingularia qui deſiderat, prædictum Tomaſinum adeat. *De Cur. per Sang. Miſs. cap. 23.*

D. D.] Hoc eſt DONO DEDIT; & aliquando etiam DEDERVNT.

L. D. P.] Quæ legenda ſunt LOCVS DATVS PVBLICE.

5. PAL.] Scilicet PALATINA; quo nomine fuit appellata tribus Vrbana quarta, à monte Palatino teſte Varrone: *Ab hoc quoque quatuor parteis vrbis tribus dictæ: ab loceis Suburana, Eſquilina, Collina, Palatina.* *De Ling. Lat. lib. 4.*

FLORENTIN] Nempe FLORENTINVS: quod T. Aurelij cognomen, non patriam, vt opinor, indicat; hocq; tribus de cauſis. Primo, quia poſt tribum cognomini, non patriæ locus erat, vt omnes apprime cognoſcunt, & hoc monumentum ſatis clare indicat. *Grut. fol. 1018. n. 3.*

Q. TERSINA . Q. F
SCAP. LVPVS
FLORENT . MILES
COH. XII. VRB. 7. DEX
TRI . GENIVM
CENTVRIÆ . CVM
BASE. MARMOREA
TESTAMENTO
PONI . IVSSIT

Deinde quia Florentinus diminutiuum à Florentis cognomine ortum ſuſpicor. Quod enim cognominum diminutiuorum frequens vſus fuerit, teſtes ſunt mihi doctiſſimi antiquitatum coryphæi Sigonius & Panuinius; qui cognomina diminutiua à cognominibus primitiuis deriuata recenſentes, à Criſpo Criſpinum, à Coruo Coruinum, à Pęto Pætinum, à

Meſſala Meſſalinum deſcendiſſe oſtendunt; ne infinita, quæ apud ipſos *de Nominibus Romanorum*, & *de Antiquis Nominibus* videre quiſque poterit, huc referam. Demum quia à Triumuiris, ſcilicet *C. Cæſaris auſpicijs, & M. Antonij, & M. Lepidi Pont. Max. Colonia* FLORENTIA *deducta*, non in Palatina tribu, in qua iſte Aurelius enumeratur, ſed in tribu Scaptia deſcripta conſpicitur; vt aperte teſtatur monumentum Florentinum, ne innumera alia, quæ ad rei iſtius confirmationem inſeruire poſſent, huc adducam.

C. Frontin. de Colon.

Grut. fol. 489. n. 7.

C. VMBRICIVS C. F. SCA. CANSO COLON. ADLECT D. D. FLORENT. SIBI. ET	VOLTVRNIÆ C. FILIÆ TERTVLLÆ VXORI

Sed vt liquido cognoſcatur, in tribum Scaptiam Florentiam fuiſſe adlectam, Romanum ſaxum, ceteris omiſſis, quod nomen tribus integrum exhibet, heic volui apponere.

Idem f. l. 557. n. 1.

L. PINARIO. L. F. SCAPTIA
MATERNO. FLORENTIA
MIL. COH. XII. VRB
VIXIT. ANN. XXX. MIL. AN. VII.

COLL. FABR.] Scilicet COLLEGII. FABRORVM. Numa Rex vt factiones & diſſidia, quæ oriri poterant in ciuitate ex duabus conflata gentibus, tolleret, *diuiſit*, vt Plutarchus tradit, *ciuitatem per artes tibicinum, aurificum, fabrum, tinctorum, ſutorum, coriariorum, ærariorum, figulorum, reliquaſque artes in vnum coegit, fecitque ex omnibus corpus vnum: collegiaque & concilia, atque ſacra cuique ſectæ decentia tribuit.* Itaque collegia fabrorum erant illa, quæ nos vulgo *Fratalcas* ſeu ſodalitia vocamus: quæ omnia in noſtra ciuitate certis ac proprijs vexillis diſtincta, XXXV. enumerantur, ac in publicis locis comparent.

In Num. Pompil.

7. FABIO] Fabiæ familiæ patriciæ maiorum gentium, tam multis viris inſignibus celebratæ, originem Silius Italicus elegantiſſimis hiſce verſibus deſcribit, cum de Q. Fabio Maximo, cui Cunctatoris glorioſum cognomen fuit, canit.

De Secund. Bell. Punic. lib. 6.

Stirpe genus clarum, cæloque affinis origo.
Nam remeans longis olim Tirynthius oris,
Et triplicis monſtri famam, & ſpectacula captas
Mira boues, hac qua fulgent nunc mœnia Romæ,
Egit ouans: tunc Arcadius (ſic fama) locabat
Inter deſertos fundata palatia dumos

Taupe.

Paupere ſub populo ductor, cum regia virgo
Hoſpite victa ſacro, Fabium de crimine læta
Procreat, & magni commiſcet ſeminis ortus
Arcas in Herculeos mater ventura nepotes.

Et ideo vt Feſtus notat, *Fouij qui nunc Fabij dicuntur, dicti, quod princeps gentis eius ex ea natus ſit, cum qua Hercules in fouea concubuit. Alij putant eum primum oſtendiſſe, quemamodum vrſi & lupi foueis caperentur.* Lit. F. Hæc gens ob Pontifices, Augures, X. Viros legum ſcribendarum, Conſules, Dictatores, Magiſtros equitum, Tribunos militum conſulari poteſtate, Principes Senatus, viros quibus ouandi, & alios quibus triumphandi gloria contigit, præ ceteris longe clariſſima, in quot familias diuiſa fuerit, longum eſſet hic recenſere: Panuinium itaque conſulat amicus lector, qui de ea fuſe.

CHRESTO] Hoc cognomen forte ſalutarem vtilemque hominem ſignificat, ſimilitudine deprompta à cichoreo, de quo Plinius: Hiſt. lib. 2. cap. 18. *Quod quidem propter ſingularem ſalubritatem aliqui chreſten appellant, pancration.*

8. Ab vlteriore labore ac ſolicitudine, in explanando hoc monumento vetiuo, me liberat eruditiſſima epiſtola, quam Pignorius noſter olim dedit ad Gulielmum Sohierum, virum nobilitate, eruditione, ac pietate præcellentem, tum præditum animo forti & tranquillo, ad omnem fortunæ ſæuitiam perferendam parato; quem ego ſemper & amore, & reuerentia proſecutus ſum. Quæ igitur Pignorius notat, hæc ſunt. Symbol. Epiſt. n. 37.

IANO PATRI] *Iam primum Ianus Pater appellatur, vt apud „ Catonem, & Martialem, & Arnobium; quod eſſet annorum nitidi- „ que Mundi ſator vt canit idem ipſe Hiſpanus Poeta lib. 10. 28. Anno- „ rum ſæclique caput inquit incertus itidem vates in pictura menſium.*

SER.] *Ad tribum* SERGIAM *pertinere arbitror, illorum* AETOR. AED. *prorſus neſcius; quod enim concinnator indicis Gruteriani* SER. AGTOR *legit, manifeſta hallucinatio eſt.*

TORQ. MAIORE] *Torques Maior deſignat, vt ego cenſeo, milites, quos Vegetius & eius epitomator Modeſtinus appellant Torquatos „ duplares, quibus inquit Vegetius lib. 2. cap. 7. Torques aureus ſolidus „ virtutis præmium fuit, quem qui meruiſſet, præter laudem interdum „ duplas conſequebatur annonas: duplares duas, ſimplares vnam. Torquis autem figura cernitur in veteribus nummis. in denario primum* L. TORQVATI *vt animaduertit F. Vrſinus in gente Manlia: & quidem in ora ipſius denarij. tum in nummulo æneo, quem ego alias vidi, & exhibetur ab Antonio Auguſtino Dial. 1. Antiquitatum, editionis Romanæ, ſpecie dracunculorum ſemet reſpicientium caudis connexis. Et hanc eandem ſpeciem exprimit antiquum marmor, cuius mihi copiam fecit vir nobiliſſimus,*

mus, idemque in litteratos omnes propenſiſsimus Nicolaus Fabricius Peireſchius, Regius in Aquiſextienſi curia Senator.

TORQVEM AVREVM EX DRACVMCVLIS DVOBVS.

noſtrum vero marmor habet, C. Iulium donatum fuiſſe torque maiore ob annonas forte duplares.

BELLO DELMATICO] *Notandum autem eſt bellum Delmaticum dici, non vitio Quadratarij, ſed recta ſcribendi ratione, licet vſus nunc Dalmatiam ferat, & Dalmaticum. Velius ſane Longus in „ libello de ortographia ſic habet; placet etiam, vt Delmatiam, non Dal- „ matiam pronunciemus; quoniam à Delminio maxima ciuitate tractum „ nomen exiſtimetur. Et Aurelius Victor ex editione Andreæ Schotti „* V. Cl. *de P. Scipione Naſica ſcribit: Conſul Delminium vrbem Delmatarum expugnauit. Ita etiam præfert ænea tabula, quam edidit F. Vrſinus in gente Pomponia, in qua recenſentur pedites & equites, qui militant in cohorte* III. *Alpinorum, & in* 8. *voluntariorum ciuium Romanorum, qui peregrinæ conditionis probati erant,* ET SVNT IN DELMATIA. *Nummus quoque æneus extat apud me, inſcriptus* FL. DELMATICVS NOB CAES; *illius nimirum Delmatij, quem Dalmatium ſcriptores omnes perperam appellant, quique filius fuit Anniballiani fratris Conſtantini Magni, cuius nomen Adolphus Occo ex Velio Longo nititur eruere, neſcio qua bona fide. Codex enim Romanus, & editio Iuniana lectionem Occonis reſpuunt omnino. De bello autem, quod Tiberius cum Delmatis geſsit, conſu- „ lendus eſt Suetonius in Tiberio Cap. 9. Exhinc Rhæticum, Vindelicum- „ que bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum geſsit. Rhætico at- „ que Vindelico gentes Alpinas; Pannonico Breucos, & Delmatas ſubegit. Ex quibus Suetonij verbis elicimus œconomiam militarem, quæ apud Romanos fuit, cuiuſque veſtigia retulimus ex ænea tabula proxime citata, in qua Cohors III. Alpinorum in Delmatia militabat.*

Sed hoc loco veritati indulgeant Pignorij manes; nam Adolphus Occo & ipſe, tum prima, tum ſecunda editione, Delmatium, non autem Dalmatium legendum fatetur; hocque cum Velio Longo, cuius hæc ſunt ipſiſſima verba. *Velius Longus in libro de orthographia ex au-* *In Fl. Delmat.* *„ ctoritate Varronis, Placet, inquit, vt Delmatium, non Dalmatium pro- „ nunciemus, quoniam e Delminio maxima ciuitate tractum nomen exiſtimetur.*

OB HONOREM II VIRATVS] Ea, quæ Pignorius de Duumuiris habet, omitto; non ſunt enim diuerſa ab illis, quæ abunde iam obſeruauimus.

CVM LIBERIS SVIS] *Ad filios etenim tranſibat honor Duumuiratus patris ipſius, & magna fuit ſemper vis in exemplo paterno ad capeſcendas religiones, vt innuit cum irriſione Iuuenalis Sat.* 14.

Qui-

Quidam ſortiti metuentem ſabbata patrem
Nil præter nubes & Cœli numen adorant.
Nec diſtare putant humana carne ſuillam,
Qua pater abſtinuit.

Verum an ad filios honos Duumuiratus peruenerit, dubitare me fateor, cum & ipſe non diſſimilis conſulatui & Præturæ eſſet, quas dignitates ad poſteros nuſquam tranſijſſe, omnibus liquido conſtat.

9. GRACILÆ] Cognomen in eorum numero, quæ ab habitu corporis deſumuntur, reponendum; diſtinguendum tamen à macro, vt ex Cornelij Galli elegijs cognoſcere licet. *Eleg. 1.*

Quærebam gracilem, ſed non quæ macra fuiſſet.

CÆSINÆ] Cæſij cognomen, quod in gentilicium nomen tranſmigrauit, eorum numero aggregandum eſt & ipſum, quæ à corporis diſpoſitione profecta fuerunt: Cæſij enim dicuntur illi, quorum oculi aſſimilantur oculis catorum, glaucique coloris ſunt: vnde Lambinus ad illud Lucretij *De Rer. Nat. lib. 4.*

Cæſia παλλάδιον : *neruoſa & lignea* δορκάς

notat: παλλάδιο· *id eſt parua Pallas, quæ ab Homero deſcribitur, & appellatur* γλαυκῶπις, *id eſt cæſijs & glaucis oculis.* A Cæſio itaque cognomine Cæſina diminutiuum puto: quoniam blandiendi gratia frequenter diminutiuis vtimur, præcipue in fœminis, de quibus reperitur Criſpina, Nigella, & ſimilia.

AED.] Scilicet AEDILI. Ædilis dictus fuit, inquit Varro, *qui ædes ſacras, & priuatas procuraret*: Feſtus vero: *quod facilis ad eum plebi aditus eſſet.* Romæ ædilium tres fuere ordines; alij enim Plebei, alij Curules, alij Cereales nuncupabantur. Plebeiorum ædilium origo fuit, cum plebs Tribunorum plebis magiſtratum impetrauit; tunc enim ſimul flagitauit, vt duo de plebe quotannis crearentur, qui ſacrarum ædium, publicorum locorum, & annonæ curam gererent, qui *patrio Romanorum ſermone* ab vno officio, quo fungebantur, vocabantur Ædiles, vt inquit Dionyſius. *De Ling. Lat. lib. 4. Lit. Ae* *Antiq. Rom. lib. 6.*

Curules vero introducti fuerunt eo anno, quo primum Conſul vnus ex plebe creatus eſt, quorum munus, vt fuſe deſcribit Roſinus, fuit, templa, theatra, ſtadia, fora, porticus, curiam, Baſilicas atque mœnia reficere, ornare, cuſtodire. Horum quamuis primi e patricijs creati ſint, cum plebe tamen communicatum magiſtratum hunc colligere licet ex Liuio, vbi ait: *ædiles curules fuere L. Cornelius Caudinus, & Seruius Sulpitius Galba plebeij*: tum etiam ex ijs, quæ de Ædilibus Cerealibus habet Dio. *Liu. Hiſt. lib. 7.* *Antiq. Rom. lib. 7. cap. 15.* *Hiſt. lib. 7.* *Lib. 43.*

Ceterum ſcribas & viatores ædilibus inſeruijſſe, ex Liuio licet perſpicere, qui ſcripſit. *Pecuniam ex ærario ſcribæ viatoreſque ædilitij clam egeſſiſſe per indicem comperti, damnati ſunt non ſine infamia Luculli ædilis.* *Hiſt. lib. 30.*

Ædi-

Ædilem dignitatem inter magiſtratus coloniarum recenſet Sigonius. Patauij quoque ædiles, & quidem omnes fuiſſe, inde mihi perſuadeo, quia & hodie quoddam illius honoris veſtigium apparet. Plebeiorum enim ædilium fungi videntur officio duo illi ex noſtro ordine ciues, qui vulgo *Caualieri del Commune* nominantur; cum ad iſtos pertineat annonæ vniuerſæ curam gerere, iniqua pondera, & iniuſtas menſuras corrigere ac confringere, ganeata obſonia inhibere, ac ſtudioſe demum inuigilare, ne impuniti maneant illi, qui annonæ vbertati quoquomodo officiunt.

De Antiq. Iur. Ital. lib. 2. cap. 4.

Curulium ædilium apud nos ſunt loco viri illi primi ordinis, qui *Deputati ad Eccleſias* dicuntur; & illi qui Prætorio noſtro, & vijs præſident. Iſtis enim conuenit curare, vt templa, fora, viæ, ædificia publica, ſalua conſeruentur, reſtaurentur, perficiantur. Tandem Cerealium ædilium vicem gerunt ciues illi nobiliſſimi, deſtinati cum Illuſtriſſimo & Excellentiſſimo Prætore ad copiam frumenti incolarum commodo aſſidue procurandam, communiter à nobis dicti *Deputadi alle biade*.

II VIRO III] Quæ legenda credo DVVMVIRO TERTIVM; nempe ob honorem Duumuiratus tertio geſtum. Duumuiratus enim in colonijs, vt vidimus, prope conſulatui aut præturæ compar fuit.

Idem ibid.

QVINTIÆ] Idem forte ac QVINTIAE, quod nomen gentis patriciæ minorum gentium fuit. Tullus enim Hoſtilius Rex cum Albanis in ciuitatem adſciuit familiam iſtam, nec in patricium ordinem tantum, ſed & in Senatum adlegit. Ea multis Dictatoribus, Conſulibus, tribunis conſulari poteſtate claruit. Hanc gentem etiam plebeijs accenſet Vrſinus ex Liuio lib. 24. & Cicerone pro A. Cluentio. Quinctia præterea à Quincto denominata, alij genti, nempe Quinctiliæ, teſte Panuinio nomen dedit.

In gent. Quinct.
De Antiq. Nomin.

X. VIRO] Romæ Decemuiri fuerunt dicti, non tantum qui Sibyllinos libros cuſtodiebant, verum etiam qui STLITIBVS IVDICANDIS præpoſiti erant.

RVFO] A colore cognomen deſumptum quis non cognoſcit?

CELSO] *Celſus ex Græco κέλης eques dictus*, vt notat Feſtus: Iſidorus vero: *Celſus à cælo dictus, quod ſit ſublimis & altus quaſi cæleſtis.* Quidquid de hac voce ſit, loca omnia ſublimia celſa dicta apud Virgilium obſeruo:

Lit. C.
Etymolog. lib. 10.
Aeneid. lib. 6.

Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis
Liber, agens celſo Myſæ de vertice tigres.

Et

Lib. 8.

Haud procul hinc Tarcho & Tyrrheni tuta tenebant
Caſtra locis: celſoque omnis de colle videri
Iam poterat legio.

Io. Græ-

10. Græcam hanc inſcriptionem, & apud Petrum Bembum in ſuis epiſtolis Italicis, & apud Gruterum deſcriptam inuenio, verum ab ea, quam habet ſaxum, nonnullis in locis diuerſam: Gruterus ſiquidem ΑΝΤΙΧΕΤΥΣ, Bembus ΑΝΤΟΙΧΤΣ habet, cum tamen in monumento videatur ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ. Vbi vero in lapide legitur ΚΑΥΣΙΝ, Bembus & Gruterus ΛΑΥΣΙΝ ſubſtituunt, ac tandem quod ΤΟΙΧΟΙΣ eſt, Gruterus ΤΙΧΟΙΣ ſcribit. Lib. 3. Fol. 84. n. 3.

Latinam eius verſionem quam damus, Rhamnuſianam eſſe, ex eodem Bembo deprehendere licet, qui eam vti optimam collaudat.

IN MEMORATIS ÆDIBVS CONTARENIS.

ETſi ſepulchralis huius legis, quod hic ſequitur, fruſtum me monere quodammodo videatur, vt de Buzzaccarenorum, in quorum ædibus condignum olim locum obtinuit, antiquiſſimæ ſimul ac nobiliſſimæ familiæ laudibus aliquid attexam, ingenij tamen mei viribus tantum non confido, vt digna me allaturum eſſe credam; nec vnquam futurum ſpero, vt tam amplam gloriam tam exiguæ chartæ anguſtiæ capiant. Tantis enim tamque eximijs viris omni æuo reſplenduit, quorum aliqui virtute ac probitate, alij ſcientia & eruditione, alij militari laude immortalem famam ſibi peperere: præterea tot religioſiſſimos progenuit Epiſcopos, tot fortiſſimos terra marique belli duces; tot alias clariſſimas familias affinitate ſibi deuinxit, vt neſciam, an ad ampliores honores aſpirare potuerit. Timendum igitur eſt, ne tam illuſtri nomini mea penna maculam potius aſpergam, quam quid adijciam ornamenti; maxime cum dignius prædicari non poſſint, quæ orbis vniuerſus ſtupet, & celebrat. In huius igiturglorioſiſſimæ familiæ ædibus præſens fragmentum aſſeruatum primo fuit: inde temporis progreſſu ad Quirinos, ab his cum ceteris monumentis ad Rhamnuſios, denique autem Ateſte ad Contarenos deuenit.

INFERENDI IN AREA HVMANDI
SEPELIVNDI IVS POTESTASQ. ESTO
ET HVIC AREÆ QVAM EGO DIFINII
ET A FRONTE MACERIAS DVXI ET TITVL
POSVI VLTRA EAM AREAM ET
MACERIAM IN FRONTE IN AGRO
VERSVS LATE. PED. X. RETRO VSQ AD
CANABETVM HVIC AREAE CEDET
QVA PEDATVRA NEQVE HVMARI NEQ.
TVMVLVM FIERI VOLO VT HABEAT
EA AREA ET A TERGO ET A LATERE ACCESSVM
SVVM

Lex

Lex iſta ſepulchralis, quouſque ſepulchri area, & ad quos ſepulturæ ius porrigatur, aperte definit.

AREA] Feſti teſtimonio *Area proprie dicitur locus vacuus quaſi exaruerit, & non poſsit quidquam generare*; vti ſunt loca ſepulturis deſtinata, quæ cum olim ſacra eſſent, nihil in ijs ſerebatur: idque forte legibus vetitum erat. Et propterea Area dicebatur tota ſepulchri planities: niſi locus tantum, qui tumuli ambitu concludebatur, area dictus ſit, ſimilitudine deſumpta à morbo capitis cum defluuio capillorum, area dicto, Græce ἀλωπεκία: vnde apud Petronium Eumolpus. *Lit. A.* *In Satyric.*

> *Quod ſummum formæ decus eſt, cecidere capilli:*
> *Vernanteſque comas triſtis abegit hiems*
> *Nunc vmbra nudata ſua iam tempora mœrent:*
> *Areaque attritis ridet aduſta pilis.*

MACERIA] Maceriam *Varro de Re Ruſtica*, vbi de ſeptis loquitur, explicata tertia eorum varietate, ſic deſcribit. *Quartum fabrile ſepimentum eſt, nouiſsimum maceria. Huius fere ſpecies quatuor: quod fiunt e lapide, vt in agro Tuſculano: quod e lateribus coctilibus, vt in agro Gallico: quod e lateribus crudis, vt in agro Sabino: quod ex terra & lapillis compoſitis in formis, vt in Hiſpania & agro Tarentino.* Ideo Maceria eſt ſeps, quæ locum aliquem cingit ac munit, ne omni incurſui pateat; & propterea male apud Scardeonium pro maceria, maceries reponitur; nam maceries Nonio auctore idem eſt ac maceratio. *Lib. 1. cap. 14.* *Lib. 1. Claſſ. 4.*

CANABETVM] De hac voce, quid proprie ſignificet, nihil certi afferre poſſum, niſi conueniat forte cum vocabulo canabulum, quod locum lapide congerie coopertum ſignificare nomenclatores oſtendunt; vel niſi vt à lauro lauretum, ita à canabo canabetum proficiſcitur.

PEDATVRA] Sepimentum forte ex palis confectum, deſumpta à pedamentis origine, quæ fulcimenta vinearum eſſe Varro nos docet: *quibus ſtat rectis vinea, dicuntur pedamenta; quæ tranſuerſa iunguntur, iuga: ab eo quoque vineæ iugatæ.* Vnde pedamentum forte idem ac pedatura; niſi cum Briſonio *de Formulis* omne quod pedibus ambitur, pedatura dicatur. *De Re Ruſt. lib. 1. cap. 8.*

In hoc ſepulchrali fragmento non eſt legendum cum Scardeonio MACERIEM, neque PEDATARA, cum MACERIAM & PEDATVRA ſaxum exhibeat. Ceterum ad Appiani imitationem minutis literis additis monumentum reſtituendum cenſui, cum tantummodo maiores characteres hodie oculis, & quidem difficulter, ſubijciantur.

VICENTIÆ APVD HIERONYMVM GVALDVM.

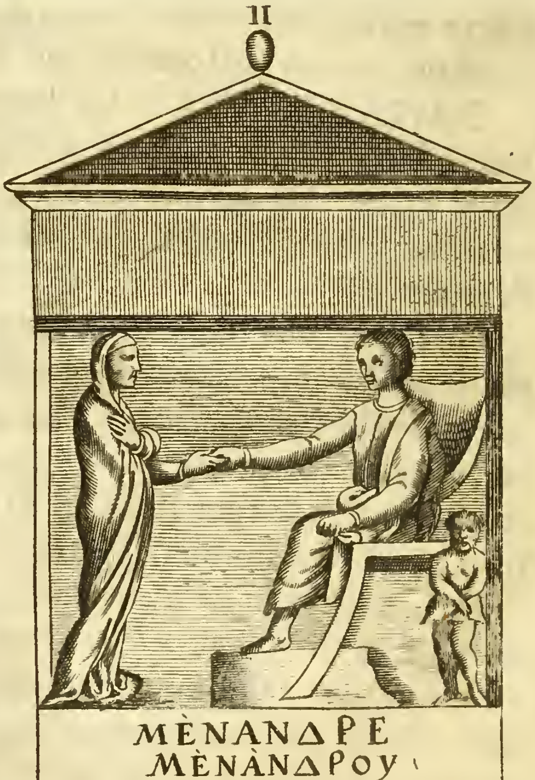
GEns de Gualdo claro Vicentiæ loco conſpicua, virorumque literarum & armorum gloria emicantium feraciſſima, procreauit tum Paulum & Ioſephum inſignes Patauinæ Cathedralis Archipresbyteros, tum Hieronymum prioris illius nepotem, ſecundi huius fratrem, virum ſcientiarum bono, tum antiquitatum præſertim conſeruationi diuinitus datum. Hic dum Patauij cum Ioſepho fratre vixit, muſæum nobiliſſimum & ornatiſſimum ſibi conduxerat, in quo monumenta e varijs ciuitatis ædibus ſingulari ſtudio & induſtria comportata, atque à nobis hoc loco ſubijcienda, religioſiſſime cuſtodiuit. Ceterum Ioſepho acerbo funere e viuis nimis mature ſublato, in patriam redjit, ſecumque omnes, quas plurimas coaceruauerat, inſcriptiones aſportauit. Ibi tamen in muſæo æternitati dicato, veneratione etiamnum gaudent.

I

Io. Georg. sculps.

II

D.M.

3.

D. M.
T. CAPELI T. F.
VINDICIS
IN. F. P. XXXVI.
INT. CO. XS. P. XXXII
IN. F. CO. N. F. P. XXXVI

4.

L. MANLIVS L. F.
ACIDINVS TRIV. VIR
AQVILEIAE COLONIAE
DEDVCONDAE

5.

D. M.
PHILVMENVS
AEMILII CAELERIS
MARCIANENI COIVG.
AMANT.

6.

C. CASSIVS
SEVERVS
MISSVS EX. PR.
SPECVLATOR
A.A.V.S.L.M.

7.

ELIVS Q. L. GALLIO SIBI MA. .

8.

. . . . . . SC. PLOS. . . .
. . . PLOS VRI. . . . . .
. . VIR. I. D. FIERI VXOR.

1. Duo illa ſaxa Græca inſcriptione ſignata ſic latine explico

ÆDEMON

IMMATVRA MORTE PRÆREPTVS

PAVPER

Et tunc pro νῶσας, νῶσις erit legendum. Quod ſi autem ΝΟΣΑΣ nomen proprium forte fuerit, tunc latine id ſic interpretor

NOSAS VERECVNDVS

IMMATVRA MORTE

PRÆREPTVS

Monumentum hoc vna cum ſequenti habet Gruterus, verum mu-
Fol. 808. n. 6. tilum, & valde diuerſum; apud ipſum enim legitur.

. . . . N A . . .

Ρ Ο Υ . Σ Υ . . . . .

ΧΡΗΣΤΕ. ΧΑΙΡΕ

ibid. 2. In ſecundo tamen Gruterus, vbi ΤΗΝΙΕ Gualdij accuratiſſimi fide proſtat, ponit ΤΗΣ . . . Ε. Idem autem latine ſic vertendum credo.

MENANDRE

MENANDRI. F

EX INSVLA TINO

BONE SALVE.

3. Inſcriptionem iſtam apud Scardeonium fuiſſe ſatis manifeſte patet: eam enim inter ſuas ipſemet deſcribit.

CAPELI] Ab hac gente Capellorum forte familia apud Venetos ſummæ nobilitatis originem traxit. Ceterum quod Capella cognomen etiam fuerit, Martianus indicat, cuius libros habemus de nuptijs Philologiæ.

VIN-

VINDICIS] Cognominis huius rationem Feſtus his verbis declarat: *Vindex ab eo quod vindicat, quo minus is qui prenſus eſt ab aliquo teneatur.* Eiuſdem vero auctorem primum puto ſeruum illum, qui Nobilium iuuenum Romanorum coniurationem de reſtituendis Regibus detexit. Nam quoniam, vt ait Liuius, *primus dicitur vindicta liberatus, quidam vindictæ quoque nomen tractum ab illo putant: Vindicio ipſi nomen fuiſſe. poſt illum obſeruatum, vt qui ita liberati eſſent, in ciuitatem accepti viderentur.* Lit. V. Hiſt. lib. 2.

4. L. MANLIVS.] E Rhamnuſiorum ædibus ſaxum hoc ad Tomaſinum peruenit; inde anno MDCXL. ad Gualdum, qui ab ipſo Tomaſino id ſibi fuiſſe donatum fatetur.

TRIV. VIR. AQVILEIÆ COLONIÆ DEDVCONDÆ] TRIV. VIR. pro TRIVMVIR ſculptum quadratarij forſan errore. *Volſcis deuictis Veliternus ager ademptus; Velitras coloni ab vrbe miſsi, & colonia deducta:* ita Liuius. Quomodo autem deducta fuerit, ex Halicarnaſſeo conijcitur, cum de Velitrenſibus ſcribit: *Ob has igitur cauſas ocius colonia decreta eſt triumuiris ad eam deducendam à ſenatu creatis.* Videnturque ex obſeruatione accuratiſſimi Sigonij hi primi fuiſſe creati, ex eo vero tempore mos iſte inualuiſſe, vt quotieſcunque colonia deducenda eſſet, triumuiri eligerentur. Ceterum qui plura deſiderat, Roſinum conſulat, qui fuſe de eorum electione, dignitate, & munere. Hiſt. lib. 2. Antiquit. Rom. lib. 7. De Antiq. Iur. Ital. lib. 2. c. 5. Antiquit. Rom. lib. 7. cap. 47.

AQVILEIÆ COLONIÆ DEDVCONDÆ] Anno V. C. DLXX. Romæ agitabatur, *vti colonia Aquileia deduceretur, nec ſatis conſtabat, vtrum Latinam, an ciuium Romanorum deduci placeret. Poſtremo Latinam potius coloniam deducendam patres cenſuerunt. triumuiri creati ſunt P. Scipio Naſica, C. Flaminius. L. Manlius Acidinus:* ita Liuius, qui & modum deductionis eiuſdem hiſce verbis declarat. *Aquileia colonia Latina eodem anno in agro Gallorum eſt deducta. tria millia peditum quinquagena iugera, centuriones centena, quadragena equites acceperunt. triumuiri deduxerunt P. Cornelius Scipio Naſica. C. Flaminius Acidinus.* Verum ampliſſimæ huius ciuitatis, quam extra Venetiæ fines Strabo locat, vix veſtigium apparet; nam præter vaſta rudera, quæ ob tantæ maieſtatis interitum lacrimas excitant, nihil aliud, eheu! ſupereſt. Hiſt. lib. 39. Hiſt. lib. 40. De Sit. Orb. lib. 3.

L. MANLIVS. L. F. ACIDINVS.] Hic anno ab V. C. DLXXV. conſul fuit Liuio teſte: *Q. Fuluius Flaccus ex Hiſpania redijt Romam cum magna fama geſtarum rerum, qui cum extra vrbem triumphi cauſa eſſet, Coſ. eſt creatus cum L. Manlio Acidino.* Hi conſules fratres germani fuerunt teſte Verrio Flacco, cuius conſulares tabulas ab obliuione vindicatas nobis eximius antiquitatum cultor Panuinius ſubminiſtrat: ibi enim ſic deſignantur. Hiſt. lib. 40. Faſtor. lib. 1.

L. MAN-

L. MANLIVS . L. F. L. N. ACIDINVS FVLVANIVS

Q. FVLVIVS Q. F. Q. N. FLACCVS

Hei fratres germani fuerunt.

Hoſque primos fratres obſeruo ſimul hoc honore functos.

Vlterius L. Manlium Acidinum iſtum ex gente Fuluia progenitum, in Manliam à L. Manlio L. F. L. N. Acidino fuiſſe adoptatum, facile eſt colligere ex nomine eius gentilicio, poſt Acidini cognomen poſito, atque in anus deſinente; hæc enim vſitatior ratio mutandi nominis in adoptionibus fuit, vt fuſe *ex Dione lib.* 40. *&* 46. obſeruat *de Nominibus Antiquis* Panuinius. At Manlij iſtius meminit Cicero: *Dic de L. Manlio; Virum bonum inquit, egregiumque ciuem eſſe arbitror.*

De Orat. lib. 2.

Monumentum hoc quamuis mutilum apud Gualdum conſpiciatur, de eo ſiquidem nihil aliud legitur niſi

. . . .

. . . . RIV . VI . . .

AQVILEIÆ COLONIÆ

DEDVCONDÆ

attamen integrum exhibere volui, tum ex ijs, quæ vidi in notis Rhamnuſianis ad Scardeonium, tum ex Liuio, & Faſtis ipſis.

5. CELERIS] A corporis habitudine cognomen hoc emanaſſe, ſatis conſtat; nam *promptos, & ad opus veloces Romani celeres vocabant;* vt Dionyſius tradit de equitibus, qui celeres vocabantur, à Romulo inſtitutis.

Antiquit. Rom. lib. 2.

6. EX PR. SPECVLATOR.] Quæ accipio EX PRAECEPTO SPECVLATORVM; nam illas notas EX. PR. vel EX PRAECEPTO, vel EX PRAEDIO ſignificare, fere omnes notarum abbreuiatarum explanatores affirmant. Sed cum ex prædio nihil cum ſpeculatoribus meo iudicio habeat, potius ex præcepto, quam ex prædio legere volui.

Speculatores nos Itali *le ſentinelle* vocamus. Genus erat militum, & quidem in re militari verſatiſſimorum, vt ex Æneæ antiquiſſimi ſcriptoris Poliorcetico, Iſacio Cauſabono interprete, colligitur. *In ſingulis autem ſpecularum locis, tres minimum hemeroſcopos ſtationem agere neceſſe:*

De Tolerand. Obſid. cap. 6.

atque

atque eos non quos caſus fortuitus obiecerit, ſed belli peritos: ne ſpeculator præ imperitia aliquid opinatus, det eius rei ſignum, aut nuntium in vrbem deferat, & ſine cauſa negotium oppidanis faceſſat. Hoc idem videtur innuere Frontinus, dum ad inimicos explorandos lectiſſimos ac ſagaciſſimos viros miſſos oſtendit. *Stratag. lib. 1. cap. 2.* Speculatores ab exploratoribus in eo tamen differunt Feſti auctoritate, quia *ſpeculator hoſtilia ſilentio percipit, explorator pacata clamore cognoſcit*. *Lit. S.* Speculatores tam in pedeſtri agmine, quam in equitatu adhibitos fuiſſe, nobis declarat Lucanus. *Pharſ. lib. 8*

Iam rapido ſpeculator eques per littora curſu
Hoſpitis aduentu placidam compleuerat aulam.

Nec in terreſtri tantum acie, ſed & in maritima ſpeculatoribus locus erat, qui etiam naui, qua vehebantur, nomen dedere. Hinc ſpeculatorium nauigium, quo Cæſar in littore Britannico vſus eſt: *Scaphas longarum nauium, item ſpeculatoria nauigia militibus compleri iuſsit.* *De bello Gall. lib. 4.* Sed ſpeculatores non ſemper dictos, qui de rebus hoſtium ad ſuos referrent, verũ etiam milites illos, qui principes vbique ſtipabant, nec non & carnifices ita vocatos reperio. De militibus teſtis eſt Suetonius in Claudio: *Sed nihil æque ac timidus, ac diffidens fuit. Primis Imperij diebus, quamquam, vt diximus, iactator ciuilitatis, neque conuiuia inire auſus eſt, niſi vt ſpeculatores cum lanceis circumſtarent, militeſque vice miniſtrorum fungerentur.* *Cap. 35.* De carnificibus Iulius Firmicus: *Speculator facit, qui nudato gladio hominum amputat ceruices.* *Lib. 8. cap. 26.*

A. A. V. S. L. M.] Duas primas illas literas notarum explicatores interpretantur, vel AVRVM. ARGENTVM, vel APVD. AGRVM. Vnde ego omnes coniunctim ſic forte poſſe legi opinor

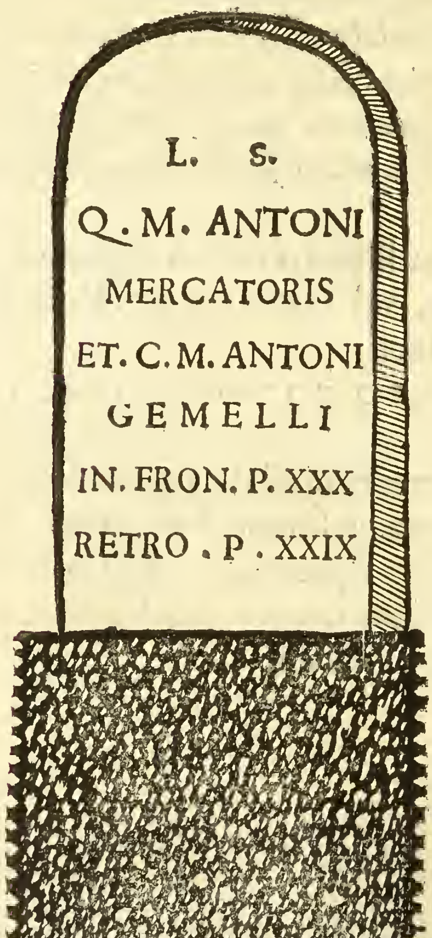
APVD AGRVM vel AVRO ARGENTO VOTVM SOLVIT LVBENS MERITO.

8. GALLIO] Cognomen, ſi ita nos coniectare non dedecet, à gallarum in glandiferis arboribus naſcentium ſimilitudine ortum, quæ cum leues ſint, leuem forte virum ſignificare poterant. Niſi Gallius ſit dictus eo modo, quo Hadrianus Iunius Galeon accipit; videlicet id quod maculis albis, lenti non diſparibus, eſt conſperſum.

IN MVSEO IOANNIS RHODII.

HÆc monumenta, quorum prius rudi cippo, è Terra Nigra Patauio vicina eruto inciſum, Patauij in auguſto Laurentij Pignorij muſeo conſeruabatur, alterum Venetijs à Daniele Nijs, negotiatore Belga, omnis elegantiæ ſtudioſo donatum, Ioannes Rhodius antiquitatum indagator ſolertiſſimus magna cura & ſtudio cum rarioribus libris Hafniam regia & Athenæo claram tranſmiſit.

1.

2.

DIS. M.
FVRTA. FORTVNATA
D. FVRIO. FELLOI. PA
TRONO. SVO. KARISSIMO
DE. SE. BENEMERENTI
F. V. AN. XXXX

1. L. S.] Hoc eſt LOCVS SEPVLTVRAE, vel vt aliquibus placet LOCVS SACER. Sepulchrorum enim loca ſacra fuiſſe, abunde iam obſeruauimus.

Q.M.

Q. M. ANTONI] *Quemadmodum duobus nominibus, & pluribus cognominibus veteres ſæpe vſi ſunt, ſic neminem vnquam inueni, qui duo prænomina eadem appellatione frequentauerit,* ait Panuinius. Sed Antonium iſtum Quintum & Marcum prænominatum fuiſſe, nec non eius fratrem Caium & Marcum, inſcriptio demonſtrat. Quod factum puto tempore, quo ritus & mores antiqui ſtrictius obſeruabantur; videlicet ante Auguſtum (quia ſub Imperatoribus omnia iſta confuſa, & pro illorum arbitrio diſpoſita fuiſſe, monet idem Panuinius): nam ſi poſt M. Antonium III. virum Reip. conſtituendæ, hoc eſt Imperatorum æuo, iſti duo Antonij vixiſſent, Marci prænomen aſſumere nō potuiſſent, id enim ex Senatusconſulto vetitum erat. Ideo concludendum, vel iſtos ante id tempus vixiſſe, & propterea aliquando duo prænomina, antiquioribus temporibus vſitata, vel cum gente Antonia coniunctionem non habuiſſe: quod tamen difficulter credo, cum proprium nomen antiquorum gentilicium fuerit: vnde ſi Antonij dicti ſunt, neceſſario ex Antonia gente orti fuere.

De Antiq. Nomin. — *loco cit.* — *Plutar. in M. Ant.*

2. FVRIO] Gentem iſtam ob Conſules, Tribunos militum conſulari poteſtate, Cenſores, Dictatores longe clariſſimam, Panuinius patriciam tantum minorum gentium dicit: Vrſinus vero in patriciam & plebeiam diſtinguit, T. Liuij fultus auctoritate, qui libro nono L. Furij Tribuni plebis, & trigeſimo nono Marci Furij Luſci Ædilis, à quo Ludi Plebeij aliquando inſtaurati ſunt, meminit. Obſeruo tamen, Dictatores, Conſules, Trib. militum conſulari poteſtate, ac Cenſores, omnes patricios, fuiſſe cognominatos Medullinos Fuſos, Fuſos Pacillos, Medullinos, Pacillos, Fuſos, Camillos, Philones, Purpureones. Vbi inter huius nobiliſſimæ gentis illuſtres viros non ſunt reticendi, L. Furius L. F. Sp. N. Medullinus Tribunatu militari conſulari poteſtate ſepties ornatus, & M. Furius Camillus ſexies conſul, ſed quod glorioſiſſimum, quinquies Dictator creatus.

De Antiq. Nomin. — *De Famil. Rom. in Gen. Fur. fol. 104.*

PROPE AVGVSTAM VINDELICORVM AD VINDONEM FLVVIVM.

fol 433. Lib. 1. Claſſ. 4 fol. 89. Antiq. Auguſt. Vindel. fol. 256.

HÆc quatuor ſequentia ſaxa, Appiani, Scardeonij, ac Velſeri teſtimonio, cum Patauin. ager à Germanico milite vaſtaretur, ſublata, ac in ripa fluminis Vindonis prope Auguſtam Vindelicorum, ad rei memoriam collocata fuerunt. Imo nobiliſſimus ſimul ac eruditiſſimus Marcus Velſerus, non tam de patria, quam de bonis literis probe meritus, in ſuo *Rerum Auguſtanarum Vindelicarum*, eorum hiſtoriam breuiter ſic deſcribit. *Matthæus Langus Auguſtæ patricio genere natus, à Iulio* II. *Pontifice in Cardinalium collegium cooptatus, Epiſcopus primum Gurcenſis, dein Salisburgenſis Archiepiſcopus lectus, Inſcriptiones, quæ ſequuntur quatuor ſupernumerariæ, ex agro Patauino, dum Patauium Maximiliani Imp. auſpicijs obſideretur, Velemburgum ad Vindonem fluuium prope Auguſtam tranſtulit.*

Loco cit.

I

II

Jo Georg. sculps.

D.M.

3.

D . M.
ÆMILIÆ
CHRISIDI. LIB.
ET CONIVGI
V.A.XXXII
C . ÆMILIVS
CALPVRNIAN
VET. N.SVR.
ET SIBI . V . P.

4.

PORTITORI.PLVTO
NI . ET . PROSERPIN
HAVE . IVLIA . C . FIL.
MAXIMA . FELIX. DOM
TROMENT . SALON
ANIMVLA . DVLCIS
ANIMVLA . SVAVIS
ANIMVLA. IN.DEORVM
NVMERVM . RECEPTA
VNDE. TALE . QVANDO
TALE. ET.CVI . TALEM
V.A.LIX. MEN. VI.D.XII
HOR. NOC. IX. T. SCRI
BONIVS . BARBVLA
CONIVGI . INCON
PARABILI . B . M. P . C
ET . INFRASCRIPTIS
VV. C.ARRIO MARIN

Ne ab inſtituto meo diuerterem, aſſidue laboraui, amicorum etiam vſus opera & auxilio, vt quatuor harum inſcriptionum, quæ Velemburgum, vt modo vidimus, fuere delatæ, veram ac genuinam delineationem obtinerem, eaſque ſaltem quoad memoriam patriæ ſuæ ſine mendis reſtituere poſſem; cum apud Petrum Appianum, Scardeonium, Velſerum, & Gruterum diuerſe plane deſignentur. Scripſit itaque in meam gratiam amandiſſimus Rhodius Auguſtam nobiliſſimo Georgio Hieronymo Velſchio, viro ob ſumma animi ac ingenij decora vere ſingulari, cuique ratione aſſiduæ, quam in illis inueſtigandis meo nomine profeſſus eſt, diligentiæ, ſupremam debeo obſeruantiam & amorem. Is itaque de inſcriptionibus iſtis hæc inter cetera Rhodio noſtro reſcripſit: *De monumentis Patauinis, quæ M. Velſerus Velemburgum translata memorat, Nobiliſsimum Vrſatum certiorem facies, nihil plane ſupereſſe. Arcem illam amœniſsimam inter primos belli motus militaris inſolentia fere funditus deleuit. Vnde nihil veteris ſplendoris retinuit præter vnum parietem, in quo Illuſtriſsimorum Comitum Fuggerorum inſignia ſaxo inſculpta cernuntur. Hi enim illius loci Domini ſunt. Qui nunc eam tenet, Leopoldus vocatur; cui Viennæ cum fratre iam plures annos lis eſt de poſſeſsione etiam aliorum bonorum. ex ipſius D. Leonardi Foſchij ore hæc ſcribo, qui Leopoldi abſentis negotia hic curat, & res omnes adminiſtrat.* hæc diligentiſſimus Velſchius. Quæ cum ſic ſe habeant, duas primas

inſcriptiones eo modo delineari curaui, quo apud Petrum Appianum reperiuntur, ne aliquid ipſis bellorum ac temporum iniuria detractum videretur.

1. SPEDIÆ] Romæ aliquando gentem iſtam ignotam non fuiſſe, colligere poſſumus, tum ex ſiniſtra parte baſis marmoreæ prægrandis, quæ Romæ ſub porticu domus Conſeruatorum in Capitolio extat, in qua inter eos, qui deſcribuntur.

IN VICO SALVTARI

Grut. fol. 250. memoratur

L. SPEDIVS L. L. AMANDVS

Idem fol. 32. n. 4. tum etiam ex ara quadam, in qua ſculptum videtur

SOLIS
ARA
L. SPEDIVS
QVADRATVS
D. D.

fol. 257. PANNYCb] De hoc cognomine ita Velſerus: *Ignotus character tertij verſus libertam credo ſignificat.* Verum cum Græce Παννύχιος adiectiuum ſignificet pernox, item qui totam noctem peruigilat, qui totam noctem laboribus tranſigit, ego Pannychiæ legendum, atque mulierem iſtam à nocturnis viglijs & operationibus Pannychiam cognominatam fuiſſe ſuſpicor. Vlterius in Petroniana Satyra puellam Pannychidem nominatam videre eſt.

2. IVL.] Iulia gens eſt dicta à cognomine Aſcanij Æneæ filij, Aeneid. lib. 1. quod fuit Iulus teſte Virgilio.

At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iulo
Additur (Ilus erat, dum res ſtetit Ilia regno)

Vnde & eiuſdem gentis ipſum auctorem poeta idem declarat.

Naſcetur pulcra Troianus origine Cæſar,
Ibidem. *Imperium Oceano, famam qui terminet aſtris,*
Iulius à magno demiſſum nomen Iulo.

Aeneid. lib. 6. Et alibi.

Huc geminas nunc flecte acies, hanc aſpicem gentem
Romanoſque tuos. hic Cæſar, & omnis Iuli
Progenies, magnum cæli ventura ſub axem.

Hanc Albanam origine fuiſſe, ex Proculo Iulio Panuinius demonſtrat, eamque inter patricias maiorum gentium recenſet. Stante repu-

blica

blica honoribus quidem maximis fuit condecorata, deinceps vero ob Cæſarem & Auguſtum Romani Imperij conditores, ad ſupremæ gloriæ faſtigium emerſit. Eadem in varias familias diuiſa fuit, vti cognoſcitur ex cognominibus Mentoris, Libonis, Cæſaris, Strabonis, Burſionis, Apuli, Auguſti, & Germanici. *Panu. de Nom. Antiq.*

GERMANVS] Cum hoc cognomen à Germania prouincia deriuatum non ſit (ſiquidem Germanici, non autem Germani vocati fuerunt, qui eius prouinciæ cognomen ſibi conciliarunt) Germanum, ad diſtinctionem forſan alterius cuiuſdam Iulij fratris ſui, dictum ſuſpicor: nam Cornelij Frontonis auctoritate *Germanus ex ijſdem parentibus ſit neceſſe eſt.* Vnde & Iuno Iuturnam ſororem Turni alloquens dixit *Aeneid lib. 12.*

Tu pro germano ſi quid præſentius audes,
Perge: decet. forſan miſeros meliora ſequentur.

Quod vocabulum ad fratrem aut ſororem indicandam Virgilio familiariſſimum fuiſſe, ſæpe ſæpius videre eſt.

ARMORVM CVSTOS] Multis in prouincijs arma pro Imperij vſu facta, ac certis in locis repoſita fuiſſe, Pancirolus *de Notitia Dignitatum Vtriuſque Imperij* non vno in loco apertiſſime docet. Vnde facile eſt credere, quod vir iſte ob curam armorum ſibi impoſitam, ſe cuſtodem armorum nuncupauerit.

Ad hanc inſcriptionem ſubiungit eruditiſſimus Velſerus: *Hier. Rubeus hiſt. lib. 1. prope geminam inſcriptionem Rauennæ ad Sacrarium D. Apollinaris, Mazochius Romæ ad S. Stephanum in Ægypto extare ſcripſerunt.* *Fol. 237.*

Habet inſcriptionem iſtam Appianus, omnino ſimilem illi Velſeri; item Scardeonius, qui loco MARCIANAE ſubſtituit MARCINA; & Gruterus, à quo MARCIANA reponitur: cui mehercle accederem & ego, niſi Velſerus antiquitatum cognitione nemini ſecundus, oculorumque, vti credo, fide commotus MARTIANAE ſcripſiſſet: alioquin, cum fabrile mendum non ſit, quomodo VALERIA MARCIANAE conueniat, prorſus ignoro. *Inſcrip Sacroſanct. Vetuſt. fol. 432.* *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 83.* *Fol. 346. n. 9.*

3. CHRISIDI] Eiuſmodi cognomen mulieri huic datum fuiſſe mihi perſuadeo, vel quod ſordida & vnctuoſa eſſet, vel quod ſe fuco illineret; cum χρίσις apud Græcos Suidæ teſtimonio ſit vnctio, illitio.

C. ÆMILIVS CALPVRNIAN. VET. N. SVR] Circa has notas Velſerus ſcribit: *Niſi ſe Æmilium Veteranum natione Surum, id eſt Syrum proderet, videri poterat familia Calpurnia ortus, in Æmiliam adoptione tranſiſſe.* Verum vt Calpurnium iſtum in Æmiliam ſtirpem adoptatum credam, me mouet tum nomen familiæ pro cognomine vſurpatum (quod eſt rariſſimum) tum terminatio in anus *Fol. 256.*

nominis

nominis Calpurnij, qui primus adoptionis modus fuit, vt cum Panuinio iam vidimus. Vnde hunc Calpurnium Surum cognominatum, & in Veturia tribu fuiſſe deſcriptum exiſtimo. Quid autem Suri cognomen ſignificet, ſuperius iam adnotauimus. Notæ enim illæ VET. N. fortaſſis temporis iniuria oculis ſubtractæ, ſignificabant VETVR; & ſic monumentum habere potuerat

C. AEMILIVS CALPVRNIANVS VETVRIA SVRVS.

Fol. 432 In hoc monumento Appianus, Gruterus, & Velſerus conueniunt; Fol. 518. num.9. ſolus Scardeonius pro CALPVRNIAN. CALPVRNIAM habet, quod Fol. 256 prorſus ineptum iudico.

Lib.1.Claſſ. 4.fol.83. 4. Ad ſaxum iſtud Velſerus ſcribit: *Inſcriptio tota nectarea, ſed molliſsimæ deliciæ ridicule in animulam ſexagenariam impenſæ*. Vnde tale, Fol. 258. quando tale *quidquam ortum*, & cui talem *coniugem habere contigit? Horatium* Lib. 2. Epiſt. 5. *de Auguſto in memoriam reuocat*.

Nil oriturum alias, nil ortum tale —

Scribonia gens Romæ plebeia, imaginibus illuſtris, ex qua Auguſto aliquando vxor.

INFRASCRIPTIS] *Quoque tunc temporis viuis, de ſepulturæ iure cautum. eorum plura fuiſſe aſcripta nomina credibile, in alio fortaſſe lapide, nam in iſto nihil ſpatij reliquum.*

PORTITORI. PLVTONI. ET. PROSERPINÆ] Monumentum iſtud ſepulchrale tribus inferis numinibus fuit dicatum; ſcilicet Charonti, Plutoni, & Proſerpinæ: Charontem enim antiqui communiter Portitoris nomine deſignabant. Ariſtophanes ex Nicodemi Friſchlini verſione habet:

Ranæ Act. 1. Scen.2.

——— *Portitor*
Quidam ſenex te in nauicula tantillula
Traijciet, acceptis à te nauli vice
Duobus tantum obulis —

Iuuenalis etiam Græco vocabulo πόρθμεα, quod ſignificat latine porrem, ipſum vocat.

Satyr.3.

Iam ſedet in ripa, tetrumque nouitius horret
Porthmea.

Et Virgilius:

Georg.lib. 4.

Dicere præterea vidit: nec portitor Orci
Amplius obiectam paſſus tranſire paludem.

apud quem pulcherrimam eiuſdem Portitoris deſcriptionem *ſexto Æneid.* videre eſt. Ac tandem Claudianus, ne poetas omnes, qui Carontem Portitorem dixerunt, hic reponam.

De Rapt. Proſerp. lib.2.

Impexoſque ſenex velauit arundine crines
Portitor, & vacuos egit cum carmine remos.

FE-

FELIX. DOM. TROMENT. SALON. ANIMVLA DVLCIS &c.] Hunc locum mendo infectum eſſe credo ob imperitiam fabri: nam quid duæ illæ notæ TROMENT. SALON ſignificent, prorſus me fugit : vnde libenter legerem cum Scardeonio FELIX *Lib. 1.*
DOMINI TORMENTVM SALVE ANIMVLA DVLCIS &c. Si *Claſſ.4. fol.*
enim vbi TROMENT. conſpicitur, tribui locus eſſet, vtique pro *83.*
TROMENTINA tribu illam notam acciperem; at cum ibi tribus nomini locus non detur, vt patet in monumentis apertiſſime, propterea mendum latere ſuſpicor. Niſi dicere velimus, quod corrupte antiqui TROMENTVM pro TORMENTO dixerint; prout noſtri ruſtici etiam hodie ſua lingua *tromento* pro tormento pronunciant & ſcribunt.

BARBVLA] Cognomen eſſe à barba deriuatum liquido patet.

Cum Appiano Gruterus & Velſerus in huius monumenti deſcri- *Fol. 433.*
ptione conueniunt; Scardeonius vero ab iſtis omnino alienus legit, vt *Fol. 394.*
modo dixi, FELIX. DOMINI. TORMENTVM. SALVE. ANIMVLA *n. 1. Fol. 258.*
DVLCIS, & eo loco, vbi priores illi QVANDO TALEM ponunt, ipſe QVANDO TALE ſcribit; deficiuntque apud ipſum ſequentia vocabula.

ET INFRASCRIPTIS

VV. C. ARRIO. MARIN

SERTORII VRSATI MONVMENTA PATAVINA

LIBER I. SECTIO VIII.

SVBVRBANA.

AGer totus, qui bis mille paſſuum extenſione, ducto à magno iuris prætorio dimenſionis initio, continetur, quamuis extra mœnia ſitus, ciuitatis tamen iure quodammodo fruitur, nihilque cum ceteris ruribus commune habet. Vocatur autem à nobis ager concluſus intra terminos: anno enim MCCLXXXVII. menſe Iulio, Prætore tunc Patauino *Barono de Manzatoribus de Sancto Miniato de Tuſcia* certi conſtituti ſunt limites, qui etiamnum in vijs regijs comparent, agrumque hunc à reliquo ditionis Patauinæ diſtrictu ſeparant. Intra hos limites monumenta nonnulla deprehenduntur, quæ cum ad nullum locum referri commodius poſſint, ciuitati annectenda eſſe duxi.

Ex Chron. Regim. Ciuit. Pad. M. S.

IN VICO BRVSEGANA DICTO

In parietibus ædium

BARTHOLOMAEI FICHETTI

L : S : Q : VITO
RI Q . F . IN
F R O N T E P.
V . R E T R O
P . IV.
V . S . ET . S . PO

Cum

Cum Patauij in Prato Vallis puteum domi ſuæ refecturus eſſet Io. Baptiſta Fichettus, vir ſingulari modeſtia ac comitate præditus, nec non ob antiquitatum conſeruationem magno elogio dignus, foſſores inciderunt in hoc ſaxum, & alia quamplurima vaſa, exigua tamen, vno ſolo excepto, cui incluſa erat vrna quam elegans, ſuo operculo tecta, parua oſſicula ſine cineribus continens, quæ apud Bartholomæum filium adhuc cuſtodiuntur. Monumentum vero ipſum pater in pago *Bruſegana* ædium ſuarum parietibus inſeri curauit, vbi & nunc conſpicitur, literis vetuſtate ferme exeſis.

L. S.] Quod eſt LOCVS SEPVLTVRAE ſeu LOCVS SACER. Vidimus enim vtrumque, & apud notarum explicatores, & in lapidibus expreſſum.

V. S. ET S. PO.] Scilicet VIVENS SIBI ET SVIS POSVIT.

IN ECCLESIA PAGI ALTICLERII

Extra portam Caudæ Longæ ſeſqui ab vrbe lapide pagus iacet Alticlerius nominatus, vbi orientem verſus, Eccleſiæ parietibus, exiguo à terra interuallo, hoc monumentum incluſum viſitur.

Habent hanc inſcriptionem Scardeonius & Gruterus, diuerſam tamen, mutilam, atque mendoſam; ſiquidem Scardeonius legit:

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 80.

AMENIVS PERVFVS
HONORIS CAVSA
GALENIO OLPISIDÆ
NYSÆ

Gruterus vero, quamuis eam e Scardeonio colligat, aliqua tamen in parte conatur emendare, attamen pauca à Scardeonio diuerſa affert ad hunc modum.

Fol. 856. num. 5.

AMENIVS. P. F. RVFVS
HONORIS CAVSA
GALENIO OLPISIDÆ
NYSÆ

Verum genuinam monumenti lectionem noſtra collectio repræſentat.

Viri ac mulieris figuræ iungentes dextras, maritalis amoris fidem ac teſtimonium denotant; in dextra enim quædam religio ineſt, eaque in fidei argumentum porrigitur, tum Plinij, tum etiam Virgilij ſententia. Dido ſiquidem ipſa, cum in Æneam inuehitur, hæc profert.

Hiſt. Nat. lib. 11. cap. 45.

Aeneid. lib. 4.

——— *en dextra, fideſque,*
Quem ſecum patrios aiunt portare penates.

Non me fugiunt tamen ea, quæ habet Seruius ad illud eiuſdem poetæ:

Aeneid. lib. 1.

——— *cur dextræ iungere dextram*
Non datur? ———

vbi tradit, quod vltra fidei ſymbolum, dextram iungere dextræ, in ſalutandis maioribus familiare veteribus erat: aſſeritque ex Varrone, qui Callimachum ſecutus fuerat, *omnem eorum honorem dexterarum conſtitiſſe virtute: ob quam rem hac ſe venerabantur corporis parte.*

IN

IN COENOBIO CARTVSIENSIVM.

ANtequam Patauium ijs, quibus hodie ſuperbit, mœnibus cinctum, totuſque ager circumcirca ob vrbis muniendæ opportunitatem in hanc planitiem reductus eſſet, extra portas multa ingentia cœnobia viſebantur. Quorum vltimum non erat illud monachorum Cartuſienſium, portæ Caudæ Longæ vicinum; prout indicat præter diuerſas ipſorum monachorum tabulas prima illa columna, egredientibus ad dexteram ſtatim obuia, in eorum fundo ſita, ac ex toto ſimilis illis, quæ in prædictorum Cœnobitarum cœmeterijs reperiuntur. In hoc monaſterio Ioannis Marcanouæ æuo, prout Scardeonius atteſtatur, monumentum vnicum quondam extabat, verum cœnobio ob agrum æquandum à fundamentis euerſo interijt; erat autem tale.

Q. CARTILIO
Q. L. OPTATO
TVLLIA. C. L.
F. V. SIBI ET
SVIS

Vbi, etſi e Scardeonio ſaxi delineationem Gruterus excerpſerit, aptius tamen meo iudicio cum iſto TVLLIA, quam TVL. VIA cum illo legendum cenſeo. Lib. 1. Claſſ. 4 fol 61. fol. 967. n. 2.

CARTILIO] Romæ gentem iſtam aliquando nomen obtinuiſſe, tum varia monumenta deſignant, tum etiam Panuinius, qui eam inter Romanas plebeias reponit. Eam quoque noſtris floruiſſe regionibus, mihi ſuadet tum hoc ſaxum; tum illud, quod ſub ditione Ateſtina, Deo auſpice, dabimus: in quo memoratur

Q. CARTILIVS.

Atque ſi mea nimis audax coniectura non videtur, cum Cartilius iſte, cuius hic eſt titulus, QVINTI LIBERTVS dicatur, adducor vt credam, illius CARTILII, cuius ſuo loco mentionem faciemus, iſtum Cartilium libertum fuiſſe.

SERTORII VRSATI MONVMENTA PATAVINA.

LIBER I. SECTIO IX.

DEPERDITA.

TAndem antiqua monumenta, quæ ſparſim apud auctores vt Patauina agnoſcuntur, verum in Patria noſtra temporum iniuria, hominumue ſæuitia amplius non extant, hunc ſibi iure vindicant locum. Quorum memoriæ quo melius proſpiceretur, ea diuerſimode vt apud varios ſcriptores occurrunt, heic delineanda duxi.

IN TEMPLO, COEMETERIO ET COENOBIO DIVÆ IVSTINÆ.

1.

OSSA SALVINI
EMPRONI CER
ONI . LEG . XI . AN
TICO . LICINIA
I . L . F.

2.

VETVRIA
M . F . GEMELLA
C . DORCATIVS
VERVS
F . M . D . D . D.

3.

C. SATRIO C. F. VERO
C. SATRIO C. F. OPT
GRANIÆ . MOR . P.
C . SATRIO HILARO
SARRONIÆ . T . F.
TERTI . DEMINCONIÆ
AM . VXORI . ATRIÆ
HEI. PIETAS. D. EORVM
IN . F. P . . . . RETR.
P.

4.

ÆRODANO
FILIO . DVLCIS
SIMO ET IN
NOCENTISSIMO
QVI VIXIT
ANN. IIII . M . X.
D . XXIIII.
GLICERIVS ET
VERA VIRENTES
VIVITE

5.

Appianus & Gruterus

HEBDANO FILIO
DVLCISSIMO ET
INNOCENTISSIMO
QVI . VIX . ANN . IIII.
M. X. D. XXIII.
OLYGERIVS. ET. VERA
PARENTES
FECERVNT

Scardeonius.

HEBEDANO . FILIO . DVLCIS
SIMO . QVI . VIXIT . AN.
IIII. M . X . D . XXIIII . OLI
CERIVS . ET . VERA . PA
RENTES . FECERVNT.

Scar-

6.

Scardeonius

SEX. PAPINIO. Q. F. ALLE
NIŌTR. PL. PROLOG. COS.
XV. VIR. SACR. FAC.
D. D.

Appianus & Gruterus

SEX. PAPINIO. Q. F
ALLENIO
TR. MIL. Q. LEG
TI. CÆSARIS AVG
TR. PL. PR. LEG
TI. CÆSARIS. AVG
PRO. PR. COS. XV. VIR
SACR. FAC
D. D

7.

DIS MANIBVS
P. SEPVLLI
P. F. FAB.
TACITI

8.

T. MVTIO. T. F.
GRACILI
PRÆF. FABR.
IIII. VIR. I. D.
D. D. PVBLICE

9.

V. FAB. PA
TITIADE. P. F. M.
MINVTIO. L. FRATRI
C. MINVTIO. L. F
TESTAMENTO FIERI
IVSSIT

10.

HELVIA. C. F. PRIMA
SIBI ET
C. HELVIO. Ɔ. L. COMMVNI
HELVIAE. Ɔ. L. C. L. ID. IIS
LIBERTIS. LIBERTABVS
T. F. I
IN. F. P. XX. RET. XX

11.

CIRCI. D. M. H. N. S.

Ante.

Antequam ea, quæ tenui ingenio noſtro videntur, circa hoſce titulos adducamus, lectorem monitum volumus, quod nonnullas, quas heic collegimus, inſcriptiones Scardeonius acceperit à Ioanne Marcanoua, ante ducentos annos Philoſopho, Medico, ac poeta illuſtri, qui eiuſmodi antiquitatum ſtudioſiſſimus, opus de monumentis noſtris propitia Minerua concinnatum, vna cum ſuorum librorum eleganti ſupellectile Canonicis Regularibus Lateranenſibus Patauij S. Ioannis in Viridario legauit: quod paucis abhinc annis ibidem videbatur, ſed clanculum poſtea ſublatum euanuit. Suſpicor itaque multa etiam Scardeonij ætate monumenta fuiſſe deperdita, quæ inde deſcripſerat, atque nonnulla etiam ſimile fatum ſubijſſe, quæ ex Appiano excerpſerat. *Scard. lib. 2. Claſſ. 10.*

1. Vbi ex Ioanne Marcanoua in hoc monumento EMPRONI Scardeonius habet, Gruterus SEMPRONI reponit, quemadmodum & Appianus, quod rectius puto: ſcribuntque iſti L. L. F. loco I. L. F. *Lib. 1. Claſſ. 4. Fol. 559. n. 8.*

CERONI] Idem ac CERRONI forte. Nam Feſti obſeruatione cognominabantur *Cerrones, leues & inepti, à cratibus dicti: quod Siculi aduerſus Athenienſes cratibus pro ſcutis ſunt vſi, quas Græci* γέῤῥας *appellant.* *Fol. 337.*

LEG. XI.] Videlicet LEGIONIS VNDECIMAE. Legionem vndecimam in Mœſia excubaſſe, & à Claudio ex ſuo nomine Claudiam fuiſſe dictam, obſeruat Pancirolus in cōmentario ad Notitiam Imperij Orientis: verum Italicam primum fuiſſe vocatam, idem ex Ptolomeo refert. Legionem quintam pariter Claudiam nominatam obſeruo, quæ in Dalmatia Furium Camillum Scribonianum oppreſſit. *Cap. 152.* *Pancirol. ibid.*

2. F. M. D. D. D.] Quæ lego FIERI MANDAVIT, vel FECIT MONVMENTVM DECRETO DECVRIONVM

3. SATRIO] Gens iſta inter Romanas plebeias à Panuinio enumeratur. In hoc monumento vbi apud Scardeonium legitur ATRIAE, apud Gruterum SATRIAE obſeruatur; vbi vero Scardeonius D. EORVM interpunctione diſtinctum ponit, Gruterus DEORVM corrigit; quæ omnia mihi meliora videntur. *De Antiq. Nomin.* *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 58.* *Fol. 887. n. 11.*

AM. VXORI] Quæ legenda opinor AMATISSIMAE VXORI.

4. GLYCERIVS] Glyceriam gentem fuiſſe aliquando Romæ, in monumentis obſeruo. Romæ nomen habetur *Grut. fol. 245 n. 5.*

G L Y C E R Æ . I.

Et Ameriæ in frontiſpicio turris. *Idem. fol. 1117. n. 4.*

SEX . ROSCIVS . Ͻ . L
EROS . ÆRARIVS . LIBERT
GLVCERIÆ . CONLIBERT
SVÆ . FECIT

Gruterus diuerſum à Scardeonio finem noſtri tituli habet, ſiquidem non ſcribit VIRENTES VIVITE, quod nihil ſignificat, ſed melius *Fol. 666. n. 5.* meo iudicio

PARENTES VIVI T. F

hoc eſt TITVLVM FECERE.

5. Quinti monumenti ob diuerſitatẽ duplicem delineationem exhi- *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 58. 63. Fol. 666. n. 5. Fol. 686. n. 6.* beo, Scardeonij nempe vnam, Appiani, & Gruteri alteram. Hoc ipſum è proximo ſuſpicor geminatũ, mutato tamen apud Scardeonium & Gruterum nomine; vbi loco HERODANI, HEBEDANI legitur, reliqua ipſiſſima apparent; niſi quod GLICERII loco OLICERII exaratum videtur, quod factum puto in tranſcriptione monumenti.

7. PAPINIO] Hæc gens conſularis, Papinium iſtum, de quo ſaxum, *Faſtor. lib. 2. Tacit. Annal. lib. 6.* conſulem habuit, anno ab V. C. DCCLXXXIX. cum Q. Plautio. Hunc Papinium, illum Tiberio ſumme carum ſuſpicor, tum ex honoribus, quibus condecoratus ab ipſo fuerat, vt monumentum abunde declarat, tum quia paulo ante Tiberij mortem ſe præcipitauit. Tacitus. *Iiſdem* *Loc. cit.* *diebus Sex. Papinius conſulari familia, repentinum & informem exitum dilegit, iacto in præceps corpore.*

Fol. 336. Fol. 447. n. 9. ALLENIO] Ita ſcribunt Appianus & Gruterus; ſed GALLIENO legendum credit Panuinius, qui commento in ſecundum faſtorum habet: *De Sex. Papinio Gallieno altero Cos. eiuſmodi extat inſcriptio Patauij.*

SEX . PAPINIO . Q . F . GALLIENO
TR . MIL . LEG . TI . CÆSARIS
AVGVRI . TR . PL . PR . LEG.
TI . CÆSARIS . AVG . PRO . PR.
COS . XV . VIRO . S . F . D . D.

Quam

Quam inſcriptionem etſi ab illis, quæ apud Petrum Appianum, Gruterum, & Scardeonium ſunt, diuerſam penitus agnoſcam, tamen ceteris perfectiorem mihi credere fas eſt: in Scardeoniana ſiquidem nihil habetur rationi conſonum.

Q. L E G.] Si legionum numerus literis exprimeretur, legerem QVINTAE LEGIONIS, quæ & Macedonica fuit, inferiori Germaniæ deſtinata. Verum cum hucuſque per numerales notas legiones deſcriptas obſeruem, nihil affirmare auſim. [illegible] 25.

7. S E P V L L I] Sepulliam gentem tantum Patauinam fuiſſe, credere licet tum ex hoc ſaxo, in quo Sepullium iſtum tribui Fabiæ accenſum lego, tum ex duobus alijs monumentis Patauinis, quorum primum ſuperius in Baſſanorũ ædibus deſcripſimus, alterum, quod in Contarenorum ædibus quondam legebatur, nunc eſt deperditum. Præterea de gente Sepullia apud Gruterum nulla eſt memoria, noſtris monumentis exceptis; ſed tantum illius meminit Vrſinus, qui numiſma P. Sepulli Macri ſub Triumuiratu cuſum exhibet.

8. M V T I O] Gentem Mutiam litera C. non autem T. ſcribendam putat Manutius in ſuo *de Orthographiæ Ratione*; ſed Mutiam gentem à Mucia diuerſam demonſtrant varia monumenta. Sicuti enim Mucia, quamuis plebeia, Conſularis extitit, in qua Scæuolæ & Cordi eminuere, ita ſecundæ non vno in loco fit mentio. Romæ nempe in tabula marmorea, in qua ſub T. Ælio Hadriano Antonino deſcribuntur, qui pecuniam ad ampliandum templum contulerant, deprehenditur *Grut. fol. 127.*

P. MVTIVS FRVCTVOSVS

In baſi quoque prægrandi in Capitolio ſub Conſeruatorum porticu ſita, in qua Magiſtri Vicorum Vrbis regionum XIIII. ſub Hadriano Trib. Pot: XX. Imp. II. COS. III. leguntur; in Vico Fortunæ Obſequentis occurrit *Fol. 250.*

M. MVTIVS. M L. FAVSTVS.

Itemque in vico, qui dicitur *il Borghetto*, prope Ocriculum, in tabella marmorea ceteris omiſſis obſeruabatur *Grut. fol. 1028. n. 3.*

SP. MVTIO ENDIMIO . . . . .

II VIRO SVO KARISS . . . . .

Vt mittam omnia, quæ de gente MVTIA. T. deſcripta traduntur.

9. Vbi in hoc monumento Scardeonius habet MINVTIO L. FRATRI *Lib. 1. Claſſ. 4 fol. 59.* Gruterus opportune F. reponit, ac legit *Fol. 729. n. 2.*

MINVTIO . L . F . FRATRI

10. HELVIA gens plebeia fuit, in qua conſul cognomine Blaſio. Imperatorem tamen habuit nobiliſſimum Heluium Pertinacem. Gru-
Fol. 873. n. 3. terus CLIDI IS legit, & melius quam Scardeonius, qui ſine vllo ſenſu C. L. ID. IIS. ſcripſit.

11. Ad illud fragmentum hæc habet Cauacius in *Hiſtoria Cœnobij*
Lib. 2. *Diuæ Iuſtinæ*, vbi de Prato Vallis diſſerit *Demum hac noſtra tempeſtate, qua D. Dominicus Colonienſis Abbas aliud pene ab antiquo Cœnobium facit, atque maioribus auget ædificijs, in diruendo vetuſto pariete antiquum lapidem reperimus pulcherrimis notis*. CIRCI. D. M. H. N. S. *Gladiatorum in Theatro pereuntium ſepulcris inſeruijſſe quidam arbitrantur, vnde propinquum etiam ipſum Theatrum ſibi perſuadent.*

IN TEMPLO OLIM DIVI MATTHÆI.

C. ARMINIVS
FELICISSIMVS
V. F.
BONONIÆ CON.
IVGI CASTIS.

Fol. 335. At Appianus loco BONONIAE habet BOMONIANAE, & Gruterus
Fol. 757. n. 7. BONONIANAE.

IN

IN BASILICA OMNIVM SANCTORVM.

1.

Appianus

V . S . D . M.
CENTERA. VXORE. T. TERENTIVS
T. F. LA. PINDARVS. ET. TEREN
TIA. L. F. PRIMA. VXOR. ET. T.
TERENTIVS. T. F. SEVERVS
FIE . IVSS.

Scardeonius

CENTRA . VXOR
TERENTIVS
T . F
LAPIDARIVS ET
TERENTIA . L . F.
PRIMA VXOR
ET . T. TERENTIVS
T . F . SEVERVS
FIE . IVSS

Gruterus ſub hoc titulo

Paduæ in Foro Iulij in templo Omnium Sanctorum

V . S . D . M
CENTRIA. VXSOR. ET
TERENTIVS. T. F
LAPIDARIVS
ET. TERENTIA . L . F
PRIMA . VXSOR
ET. T. TERENTIVS. T. F
SEVERVS . FIE . IVSS.

Idem Gruterus

V . S . D . M
CENTERA . VXOR . ET
T . TERENTIVS . T . FIL.
PINDARVS . ET
TERENTIA . L . F
PRIMA
VXOR . ET
T. TERENTIVS . T. F
SEVERVS
FIE . IVSS.

2.

OSSA . L . Ɔ . SVO
A . T . GRATÆ
OLYM . X D . CI.

I. Haſce quatuor inſcriptiones, etſi penitus diuerſas, in vnam tamen incidere ſuſpicor. Nam quod ad Scardeonium ſpectat, is ex Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 58. Ioanne Marcanoua eam collegit, & cum illo æuo forte non appareret, eiuſdem autographo conformem exhibuit. Appianus vero num Fol. 344. ex oculorum fide ipſam deſcribat ignoro; textum enim eius mendoſum credo. Nimirum pro CENTERA VXORE, legendum arbitror CENTERA, CENTRIA, ſeu CENTRA VXOR, alioquim cum ſubſequentibus hæc prima minime conueniunt: & vbi apud eum eſt T. F. LA. PINDARVS, potius legerem T. F. LAPIDARIVS cum Scardeonio, vel T. FIL. PINDARVS cum Grutero; qui, vt videre eſt, meo iudicio inſcriptionem iſtam geminat, non alia de cauſa, quam ex diſcrimine Scardeonij & Appiani: ex quibus tametſi pleraque colligat, ab ipſis tamen diuertit, & iſtorum monumentorum vnum *Paduæ in Foro Julij* deſcribit, quod, vt vidimus, omnino diſ- Fol. 640. n. 5. ſonum; alterum Paduæ tantum. Gruterianam tamen deſcriptionem Fol. 769. n. 1. omnium integerrimam puto.

V. S. D. M.] Quæ ſic accipio VOTVM SACRVM: vel SOLVTVM DIS MANIBVS: niſi quis malit VOTVM SOLVTVM DEO MAXIMO, quemadmodum in alijs inſcriptionibus apparet

IOVI OPTIMO MAXIMO.

FIE. IVSS.] FIERI IVSSIT denotatur, vt omnibus patet.

IN LAVACRO MONIALIVM SANCTI BENEDICTI ad gradus.

VETTIA . L. F. C . L.
CLARA
TESTAMENTO
FIERI IVSSIT
SIBI SVISQVE

Obſeruo hanc libertam monumento iſti nomen addidiſſe patris, ſeque VETTIAM LVCII FILIAM CAII LIBERTAM CLARAM nuncupaſſe, quod in monumentis eſt rariſſimum. Dummodo non ſit mendum in Scardeonij & Gruteri operibus. *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 76.* *Fol. 1000. n. 5.*

JN MONASTERIO EREMITARVM

DIS. V. MANIBVS SACRVM
TAVRIA . M . L . TYCHÆ
VXOR
T. ANNIO CHERINTO
CONIVGI
ANNIÆ T. PIERIDI
SIBI ET SVIS
LIBERTÆ

Hoc ſaxum e Scardeonio Gruterus ſed emendatius exſcripſit: vbi enim ANNIAE. T. PIERIDI videtur, addit ANNIAE T. F. PIERIDI, & vbi SIBI ET SVIS LIBERTAE, ipſe SIBI ET SVIS LIBERT. habet: quod LIBERTIS legendum credo; nam SVIS LIBERTAE non eſt congruum. *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 76.* *Fol. 996. n. 7.*

DIS.

DIS. V. MANIBVS] Cum mortuorum animas Manes dixerint antiqui, haſce notas explanari poſſe credo: DIS VNIVERSIS MANIBVS.

TYCHÆ] Quod idem ac Fortunæ, quæ Τύχη Græcis dicitur: vnde & hoc cognomen in eorum claſſe, quæ à fortuna deſumpta ſunt, ponendum opinor.

ANNIO] Inter gentes plebeias Annia recenſetur à Panuinio, quæ tamen non vulgaris, nec obſcura, ſed glorioſa extitit, cum & conſules varios habuerit, Luſcum, Ruffum, Baſſum, Capram, cognominatos, & L. Ælium Cæſarem, & Fauſtinam Auguſtam Antonij Pij coniugem, Annij Veri illuſtriſſimi viri filios; nec non M. Aurelium Verum Auguſtum, prius Annium Verum dictum, & L. Annium Verum huius propinquum, ac ab eo ipſo ad Imperij partem adſcitum; atque P. Annium Tacitum, & M. Annium Florianum ambos fratres Auguſtos.

PIERIDI] Cognomen à cantus fortaſſis amœnitate huic fœminæ inditum, deſumpta à Muſis ſimilitudine, quæ Pierium incolentes montem, Pierides dictæ fuere.

IN ÆDE MISERICORDIÆ

Appianus	*Scardeonius*
D . M.	OFILIA LEDOTALIS SIBI
O. FILIA . LEDOTALIS. SIBI. ET. Q.	ET. Q. CRANIO OPTIMO
TRANIO OPTIMO VIRO SVO	VIRO SVO

Gruterus

D . M
OFILIA . L . F
DOTALIS
S I B I . E T
Q. TRANIO. OPTIMO
VIRO . SVO.

Inter tres diuerſas vnicæ inſcriptionis formas Gruterianam tantum genuinam credo, ſiquidem O. quod loco prænominis in Appiano eſt, nullum prænomen denotare poteſt. Nam Opiter prænomen, quod vnicum ab O litera incipiens hucuſque fuit obſeruatum, non ſimplici nota, ſed vel OP. vt Valerio Probo placet, vel OPITER, vt eſt in Faſtis, ſcribitur. Neque FILIA gentilicium nomen familiæ alicuius erat; ſed de OFFILIA gente monumenta, & auctorum teſtimonia deprehenduntur. Legitur enim apud Liuium, poſt Caudinam cladem in Samnitum ſociorumque concilio locutum fuiſſe Offilium Caluium Ouij filium, clarum genere factiſque, tum etiam ætate verendum. Campanam vero hanc gentem fuiſſe, innoteſcit ex monumento iuxta Neapolim *alla Rocha*.

Fol. 812. n. 9.
Fol. 344.
Hiſt. lib. 9.
Grut. fol. 445. n. 5.

C . OFILIO. SEX. F
GAL. DVO. VIR. ITERVM
QVINQVENNALI

Sic etiam CRANII, nomen apud Scardeonium deſcriptum gentilicium minime puto, quandoquidem caluam potius capitis, quam gentis nomen denotat.

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 64.

In Vico Omnium Sanctorum antiquæ Baſi inſcriptum

M . SACTIO
T . F.

In Cæmeterio Sancti Michaelis

. . . .
. . . . . Q . PLO . . .
. . . . SIBI . . . . . .
. . . . BIT . . . .

Cum Diui Bartholomæi templum à fundamentis reficeretur, anno MDC XXXVII. eruta ſimul ac ſepulta ſunt hæc duo monumenta.

1.

P . MVLVIVS CILO
DEDIT

2.

SEX POMPEIVS
SEX . F.
DEDIT

Cap. 1. De harum duarum inſcriptionum bono fato diligentiſſimus in ſuo de *Donarijs* libro Tomaſinus hæc memorat: *Patauij* M DC XXXVII. *die* XIII. *Maij, cum reficeretur collapſum apud Moniales S. Bartholomæi templum, vbi columnæ lateritiæ occidentem verſus ad ianuam, qua in cœnobium itur, ſubiecta fundamenti loco ſtylobata e viuo lapide quadrata, quinque ſpithamas longa, & duas cum ſemiſſe alta, aliunde, vt ex inuerſo ſitu apparebat, eo olim aduecta: in cuius plintho propeſtrias hæc legebantur:*

P . MVLVIVS CILO
DEDIT

Et paucis interiectis: *Lapidem vero ſtatuam ſuſtinuiſſe, oſtendit eius proportio, & fuiſſe donarium ex ipſa inſcriptione clarum eſt. Cuius rei indicium debeo Carolo Auantio Phil & Medico, curioſi ingenij Viro, mihi amiciſsimo, cui eo libentius teſtes mihi addo Ioan. Baptiſtam Verum, qui nuper vniuerſam*

uerſam Venetorum Hiſtoriam Latine in Breuiarium contraxit, & Gulielmum Sobierum Virum Cl. quod monumentum hoc paucis admodum viſum, confeſtim exigente operis neceſsitate terra fuerit obtectum. Progredientibus heic operis poſtridie ſub alia columna directo apparuit ſaxum aliud eiuſdem magnitudinis cum hac inſcriptione

SEX . POMPEIVS
SEX . F
DEDIT.

quod pariter occultatum &c. Hæc ille.

1. MVLVIVS] Gens hæc in varijs monumentis occurrit, & præcipue in tabulis marmoreis, quæ apud Georgium Contarenum Senatorem ampliſſimum Ateſte obſeruantur.

M. MVLVIVS COMMODVS
&
MVLVIVS D. L. SENECIO.

Nomen autem Romanum fuiſſe, monumentum Romæ repertum indicat, in quo

Q. MVLVIVS PLACIDIANVS *Grut. fol. 301.*

CILO] Cognomen à vitio corporis. Nam vt Feſto placet, *Cilo ſine aſpiratione, cui frons eſt eminentior, ac dextra ſiniſtraque velut reciſa videtur.* Sic etiam Velius Longus, qui inter Cilonem, & Chilonem hanc notat diſtinctionem: *Aliud eſt Cilonem, aliud Chilonem. Cilones vocantur homines anguſti capitis & longi, & h. aſpirationem non habent: Chilones vero, cum h. aſpiratione ſcripti, à breuioribus labijs homines vocitantur, quod eſt à Græco vocabulo deriuatum* Παρὰ τὰ χεῖλη, *vnde Achillem quoque ferunt eſſe nominatum.* *Lit. C. Caſſiod. de Ortograph. cap. 2.*

DEDIT] Pro vouit, vt diſerte Tomaſinus obſeruat.

2. SEX. POMPEIVS] Ex hoc Sexti Pompeij tertio monumento conijcere licet, in hiſce regionibus clariſſimum hunc virum inſigni aliquo munere functum fuiſſe.

IN EPISCOPI PALATIO HÆC DESIDERANTVR.

I.

Appianus

L. VALERIO PRISCO VI. EMENSI PRÆF.
II. CON. DVA. TERTIÆ. ET. SECVMDÆ
EQVITATVM TRIB. LEG. X. FRETENSIO
PRAEF. ALE FLAVIANAE PRÆF. FABR.
LOR SEPVLTVR. D. D. PVBLICE DATVS

Scardeonius

L. VALERIO PRISCO
VIENNIEN. PRÆF.
II. CHO DVAR. TER
TIÆ THRA AC. AQVITEN
ET SECVNDÆ AQVITANOR
TRIB
LEG. X
FRETENS. IO PRAEF.
ALAE FLAVIANAE
PRAEF. FABR
LOC SEPVLTVR
D. D. PVBLICE
DATVS

Gruterus

L. VALERIO. PRISCO
VIENNENSI. PRAEF.
II. CHO. DVAR. TERTIÆ
THRAAC. AQVITEN *ſic*
ET. SECVNDÆ. AQVITAN
TRIB. LEG. X. FRETENSIS
PRÆF. ALÆ. FLAVIANÆ
PRAEF. FABR
LOC. SEPVLTVR
D. D
PVBLICE. DATVS

2.

D. M.
L. AXIO CHARIS
TO AMICO FRATRI
SODALI QVI VIE SIT
ANNIS XXI DIEBVS
LIII
ITEM PARENTIB
EIVS. L. AXIO CRE
SCEN. AXIÆ TYCHÆ
POSTERISQVE EORVM
M. CALVISIVS. CLAVDIVS
VICTOR AMICIS BENE
MERITIS

3.

ABLAGVS . . . .
. . . . I R
SEVERA L. F. FIERI
. . . . L. F. . . . .
. . . . MANIBVS.

1. Vnicam hanc inſcriptionem à Scardeonio, Appiano, & Grutero varie exhibitam, apud primos ineptam prorſus, ac ferme totam mendo- *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 59.* ſam credo, ſolamque Gruterianam genuinam autumo: ſiquidem VIEN- *Fol. 341.* NENSI ſcribendum opinor, non VI EMENSI, vt auctoribus *Inſcri-* *Fol. 480. n. 6.* *ptionum Sacroſanctæ Vetuſtatis* placere video: nec VIENNIENSI, vt Scardeonio: L. VALERIVM namque ex Prouincia Viennenſi Gallorum, quæ hodie Delphinatus appellatur, fuiſſe arbitror, cuius metropolim Viennam Strabo indicat. *De Sit. Orb. lib. 4.*

PRÆF. II. CHO. DVAR. TERTIÆ THRAAC. ET AQVITEN ET SECVNDÆ AQVITAN.] Quæ ſilui meliori explanatione ſic a me accipiuntur: PRAEFECTO SECVNDO COHORTIVM DVARVM TERTIAE THRAACIAE AQVITEN-

SIS ET SECVNDAE AQVITANORVM. Quæ num bene ſe habeant, & locone AQVITENSIS in lapide fuerit AVGVSTENSIS, antiquitatum cultiſſimi obſeruatores circumſpiciant: quandoquidem ſub magiſtro militum per Thraciam Auguſtenſes milites diſpoſitos inuenio *in Notitia Imperij Orientis*. Vbi vero duæ hæ cohortes ſtationem habuerint, non ita notum opinor, niſi coniectandum ſit, quod cum LEGIO DECIMA FRETENSIS in Hiſpaniam à Cæſare Auguſto miſſa fuiſſet, etiam iſtæ eo deductæ fuerint.

Cap. 55.

Com. in Notit. Imp. Orient. cap. 35.

TRIB. LEG. X FRETENSIS] Hoc eſt TRIBVNVS LEGIONIS DECIMAE FRETENSIS. Nam legio decima Fretenſis dicta fuit, vt lapis Capitolinus, in quo legionum nomina conſpiciuntur, indicat. Hanc Fortenſem quoque dictam putat Pancirolus ex Marcellini auctoritate. *Fortenſes*, ait, *à Fortia oppido Sarmatiæ Aſiaticæ denominati, alias* FRETENSES *ſunt dicti*.

Loc. cit.

Lib. cit. cap. 38.

Lipſij obſeruatione Tribuni ſeni cuilibet legioni præfuerunt. Eorum munia erant ius dicere, & de capite cognoſcere, ſignum excubijs dare, vigilias curare, munitiones, & alia exercitia. Hi tamen, vt Vegetio videtur, in legione ſupremam poteſtatem non obtinebant; ſiquidem *proprius iudex erat præfectus legionis, habens comitiuam primi ordinis dignitatem, qui abſente legato, tanquam Vicarius ipſius poteſtatem maximam retinebat. Tribuni vel Centuriones, ceterique milites eius præcepta ſeruabant*. Nec Tribuni, vt Lipſius exiſtimat, de capite abſolute cognoſcebant. Nam *ſi miles crimen aliquod admiſiſſet, auctoritate præfecti legionis deputabantur à tribuno ad pœnam*, vt Vegetius oſtendit. Niſi hoc vltimis temporibus, & Vegetij æuo vſurpatum fuerit. Tandem Tribunorum ornamenta fuiſſe aureum anulum, ſicuti militum ferreum, & tunicam Laticlaui, ex Lipſio eodem cognoſco.

De Milit. Rom. lib. 2. Dialog. 9.

De Re Milit. lib. 2. cap. 9.

Loco cit.

De Milit. Rom. lib. 1. Dialog. 9.

PRÆF. ALÆ FLAVIANÆ] Sociorum militia apud Romanos ala vocabatur, quæ pedites, & equites continebat. Quot autem alæ in agmine fuerint, ex Lipſio colligere licet. Dicebantur vero alæ, ſeu cornua, quia, vt alæ aues, ita ſocij corpus legionis tegebant: hinc ala dextra, & ſiniſtra, cornu dextrum, & ſiniſtrum, in quibus ſicuti ciuibus Tribuni, ita ſocijs imperabant Præfecti. Hos tamen e ciuium Romanorum numero, & Senatorum liberos aliquando fuiſſe, e Suetonio comperio. *Liberis Senatorum, quo celerius Reipublicæ aſſueſcerent, protinus virilem togam, latum clauum induere, & curiæ intereſſe permiſit, militiamque auſpicantibus non tribunatum modo legionum, ſed & præfecturas alarum dedit*.

Polyb. Hiſt. lib. 6.

De Milit. Rom. lib. 2. Dialogo 7.

Lipſius ibid.

In Aug. cap. 58.

Alam Flauianam à Veſpaſiano inſtitutam opinor, ex Vegetij doctrina: *Auguſtales appellantur, qui ab Auguſto ordinarijs iuncti ſunt. Flauiales item tanquam ſecundi Auguſtales à Diuo Veſpaſiano ſunt legionibus additi*. Alæ vero Flauianæ multæ in *Notitia Vtriuſque Imperij* reperiun-

De Re Milit. lib. 2. cap. 7.

periuntur, earumque nonnullas à Flauio Conſtantino inſtitutas fuiſſe apparet.

2 AXIO] Forte AXSIO] Gens plebeia, de qua alibi diximus.

CHARISTO] Quod eſt grato, vel ob elegantiam formæ, vel etiam morum feſtiuitatem. Sic enim chariſteus viridis eſt lapis, *qui optimum nomen ab aſpectu habet, eo quod gratus ſit ijs qui gemmas ſculpunt, eius enim viriditas reficit oculos,* ait Iſidorus. Ob coloris autem venuſtatem lapidem iſtum habere tale nomen, docet Anſelmus de Boot. *Etymolog. lib. 16. cap. 5.* *De Gem. & Lap. lib. 2.*

VIXSIT Gruterus, aptius quam Appianus, qui VIESIT; & melius quam Scardeonius, qui VIE. SIT. habet. *F l. 861. n. 1.* *Fol. 335.* *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 59.*

PROPE BASILICAM CATHEDRALEM IN ÆDIBVS CONTARENORVM HÆC DESVNT.

1.

Q. CERCENI
HERMEROTIS
IN. F. P. XX. R.
P. LXX.

2.

N. CC. LVI. C
SEPVLLI
ONESIMI
OFFINA
TORI.

2. ONESIMI] Cognomen quod hominem vtilem ſignificat; ſiquidem apud Græcos ὀνήσιμος dicitur, qui prodeſſe, iuuare poteſt.

OFFICINATORI potius cum Appiano, & Grutero, quam OFFINATORI cum Scardeonio reponendum cenſeo. *Fol. 343.* *Fol 641. n. 5.* *Lib. 1. Claſſ. 4 fol. 61.*

IN BASSANORVM ÆDIBVS

Hæc monumenta, Scardeonij æuo viſa, nunc deficiunt.

1.

Q. LÆLIVS . Q. F.
ROM . FIRMVS
SEP . COHOR . PRÆT.
CENTVRIA MIL.
ANNOS. . . VIXIT XXVI
ET . F . I.

2.

D. M
C · HOSTILIO ELIO
V AN·VIII.M.VI. D.IX
H PL · MINVS · V · C.
CASSIVS THESPIVS ET
SERGIA MAXIMINA
PARENTES MESTISS.
ET INFELICISSIMI

3.

I S I D I
SIG . HARPOCRATIS
C. DIDIVS
ACVTANVS
DON . DEO

4.

. . . . SC. FIL
. . . . . . VICINVS SIBI
. . . . . IVOS FECIT
. . . . . ENNIO. C.L.
. . . . ANTIO PATRI
. . . ET QVINCTIÆ
. . C. FIL . MATRI
. VETTIÆ PRISCÆ

Scar-

5.

Scardeonius	*Gruterus*
ET VITATE DOMINORVM	EVITATI DOMINORVM
FAMILIÆ THERMENSI	FAMILIÆ THERMENSI
THERMARVM VRBANIA.	THERMARVM . VRBAN. I. A.

6.

Scardeonius	*Gruterus*
FLORO . CÆ. C. L. IARV.	FLORO . CÆCIL . IARV.

1. LELIVS) Plebeiæ gentis, ſed conſularis nomen; ex qua Conſules Sapientem & Balbum accepimus.

FIRMVS] Cognomen hoc vel à fortitudine, vel à conſtantia fuit depromptum: de fortitudine apud Virgilium

Hinc vbi iam firmata virum te fecerit ætas. Eclog. 4.

Sic & de conſtantia:

Nunc animis opus Æneas, nunc pectore firmo. Aeneid. lib. 6.

Niſi quis etiam firmum dicere velit ſanum, deducta pariter ſimilitudine ab illo eiuſdem Virgilij:

Sunt & Amyneæ vites firmiſsima vina Georg. lib. 2.

firmiſſima, ſcilicet ab omni putredine immunia.

ET. F. I. Scardeonius habet; at cum Grutero melius T. F. I. legitur: hoc eſt TESTAMENTO FIERI IVSSIT: nam ET. quid illic valeat, ignoro. Lib. 1. Claſs. 4. Fol. 549. n. 8.

2. V. AN. VIII. M. VI. D. IX. H. PL. MINVS. V.] Quæ omnia ſic poſſe legi credo: VIXIT ANNOS OCTO MENSES SEX DIES NOVEM HORAS PLVS MINVS QVINQVE.

THESPIVS.] Cognomen à Græco θέσπις deductum, quod ſignificat vaticinum, qui carmen à Deo inſpiratum canit.

SERGIA] Gens patricia maiorum gentium à Sergeſto comite Æneę producta, vt ex Virgilio conijcitur.

Sergeſtuſque, domus tenet à quo Sergia nomen. Aeneid. lib. 5.

Decemuirum Reip. conſtituendæ M. Sergium tertio habuit; inde Conſules, & Tribunos militum conſulari poteſtate Fidenates tantummodo cognominatos, & quidem honoris gratia ob deuictos Fidenates à L. Ser-

Faſtor. lib. 1. gio in conſulatu ſuo anno V. C. CCCXVII. Addit tamen Panuinius,
De Antiq. Nom. Nattæ, Silonis, Ocelli, Catilinæ, Planci, cognomina à Sergijs vſurpata fuiſſe. Ego vero eos, qui Conſules, & Tribuni militum conſulari poteſtate in Faſtis deſignantur, non niſi Fidenates cognominatos inuenio.
Faſtor. lib. 1.

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 73. Fol. 687. n. 4. In hoc monumento CASSIVS, vt habet Scardeonius, CASPIVS eſt Grutero, quamuis ſe ab illo id fateatur accepiſſe. Ratio me latet, niſi id librarijs imputandum.

3. Inſcriptionem votiuam, quæ ſequitur, Iſidi dicatam fuiſſe, fas eſt credere, ob aliquod à DIDIO illo acceptum beneficium in nauigatione forte, cum Ægyptij Iſidem, quæ eadem & Io dicitur, tempeſtatibus ac nauigantibus præfectam colant: quemadmodum patet apud Lucianum, vbi Notum Zephyrus ſic alloquitur. ZEPH. *Atque admodum Note, imperitabitque (inquit Mercurius) nauigantibus, ac noſtra erit domina, vt quemcumque noſtrum velit emittat, vel prohibeat ſpirare.* Hocque fortaſſis Ægyptij voluerunt, quia Hygini fide, *Velificia primum inuenit Iſis: nam dum quærit Harpocratem filium ſuum, rate velificauit.*
Dialog. Zeph. & Not.
In Fabul. Fabul. 277.

HARPOCRATIS] Iſidis, vt modo Hygini teſtimonio vidimus, filius, ac pro ſilentij numine ab antiquis habitus; ſiquidem digito labijs impoſito indicere videbatur ſilentium. Eius feſtum menſe Auguſto ab Aegytijs celebrabatur, quibus etiam Sigalion vocatus fuit. Vnde ad Paulinum Auſonius.
Paralip. in Antiquit. Rom. Roſin. lib. 4. cap. 4.

Epiſt. 25.

Tu velut Oebalijs habites taciturnus Amyclis,
Aut tua Sigalion Aegyptius oſcula ſignet,
Obnixum Pauline taces.

Si inſcriptio ad manus eſſet, facile videre poſſemus, num HARPOCRATI ſcriptum ſit: ſcilicet an ſtatua & Iſidi matri, & filio fuerit poſita. Poſſumus tamen intelligere ſignum, ſiue ſtatuam Harpocratis Iſidi conſecratam.

DIDIVS] Gens hæc, quam Panuinius omnino plebeiam facit, Vrſinus plebeiane an patricia fuerit dubitat: quicquid ſit, minime vulgarem credo: nam de Didio Iuliano Auguſto Aurelius Victor ait, *Genus ei pernobile*. Et dum Didij Scæuæ meminit Tacitus, ipſum inſignem maxime nominat. Emicuit itaque hæc gens tum ob Conſulem SAXAM cognominatum, tum ob Didium Iulianum Imperatorem, tum etiam ob Didiam Claram eius filiam Auguſtam appellatam.
De Cæſar.
Hiſt. lib. 3. 3.
Ael. Spart. In eius vita.

ACVTANVS] Acutarios canes, qui celeribus ſunt pedibus, Salmaſius vocat: vnde quidni à ſimilitudine forte ob pedum celeritatem, Acutanus iſte ſit dictus; dum modo in lapide non fuerit ACVTIANVS, vt Grutero è Pinelli ſchedis placet. Nam Acutiani ſunt, eodem Salmaſio teſte, qui acuunt.
Fol. 82. n. 8.

DON. DED. Gruterus: hoc eſt DONO DEDIT: meo iudicio melius quam Scardeonius, apud quem DONO DEO legitur.
Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 70.

4. Frag-

4. Fragmentum, quod ſequitur, non ita commode legi videtur, niſi ſit idem, quod perfectum Gruterus exhibet hoc ſimplici titulo Fol. 975. n. 7.

Patauij

FILICINVS . SIBI
VIVOS . FECIT . ET
ENNIO . C . L . ANTIO
CH . PATRI . ET . VETTIÆ
PRISCÆ . MATRI . C . FIL
QVINCTÆ

5. In quinta inſcriptione aptius legi exiſtimo EVITATI cum Grutero, quam ET VITATE cum Scardeonio, quod nihil ſignificat. Fol. 181. n. 5.

VRBANA potius, quam VRBANIA cum Scardeonio, & VRBAN. I. A cum Grutero legendum credo; ſiquidem familias in ruſticas & vrbanas antiquitus diuiſas fuiſſe, ſatis apparet. Sed de hiſce conſulendum diſertiſſimi Pignorij elegantiſſimum *de Seruis* opus. Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 70

APVD CENTONES AD SANCTVM SPIRITVM in pauimento ſtabuli olim conſpiciebatur.

ΓΑΓΙΓΙΥS . Q . F.
FEREIOS VIVOS
FECIT SIBI ET SVIS
IN FRONTE . PEDES XXX
RETRO . P . V.

ΓΑΓΙΓΙVS] Hoc eſt GAGIGIVS, vt Scaligero in Gruterianis indicibus placet, quaſi compoſitum ex Γ. Græco, & literis Latinis.

FEREIVS] A moribus cognomen natum puto; FEREIVS enim

idem forte eſt ac FERREVS, & durum ſignificat, iuxta illud Virgilij:

Georg. lib. 2.

——— hybernis parcebant flatibus Euri;
Cum primum lucem pecudes hauſere, virumque
Ferrea progenies duris caput extulit aruis;

vel inexorabilem, vt habet idem;

Lib. cit.

Quos rami fructus, quos ipſa volentia rura
Sponte tulere ſua, carpſit, nec ferrea iura,
Inſanumque forum, aut populi tabularia vidit

Aeneid. lib. 12.

vel crudelem

——— in toto turbida cælo
Tempeſtas telorum, ac ferreus ingruit imber.

Quæ omnia mores exprimere videntur.

IN ÆDIBVS SCARDEONIIS.

1.	2.	3.
		D. M.
I M P.	. . . . ELIVS . LARTIS . F.	VLPIAE . DONATE.
E G N A T I	. . . . RVM . CIMINIVM	F I L I AE.
P I I FEL . A V G.	. . . . . EA PECVNIA . VECTIGALIA	DVLCISSIME . SIBI.
MAX. TRI. P.	. . . . . ONSTI ET IN ANNOS	E T S V I S.
P . P . COS . II . P.	GRAVIS . . L . . Q . I . VVV D.C.XXV	M. VLPIVS TROPHI
		MVS . FECIT.

3. VLPIÆ] De Vlpia gente nihil familiarum Romanarum ſcriptores habent. Quænam vero fuerit, & vnde progenita, nos docet Eutropius de Vlpio Traiano Imperatore: *Succeſſit ei Vlpius Traianus Crinitus* (de morte Neruæ Aug. loquitur) *natus Italicæ in Hiſpania familia antiqua magis quam clara.* Verum & conſules habuit: nam iſtius Imperatoris patrem conſulem ipſe Eutropius nominat, & Imperatorem ipſum ſub Domitiano Auguſto Faſti conſulem deſignant.

Hiſt. Rom. lib. 8.

Faſtor. lib. 2.

TROPHIMVS] Τρόφιμος Græce dicitur, & qui alimentum præbet, item herus, qui famulitium alit, nec non alumnus, quem domi noſtræ alimus.

Olim penes Laurum Diuanum

POMPONIA . Q. L . . . . . .
VRBANA SIBI . . . .
Q . POMPONIO. Q. L. OR. . .
SIBI ET SVIS VIVA . . . .

IN VICO SANCTÆ CRVCIS IN AEDIBVS MICHAELIS A VACCIS.

IMP. CAES. C. VAL.
DIOCLETIANVS.P.F.
AVG. ET. IMP. CAES
M. AVR. VAL. ET
MAXIMIANVS. P. F.
AVG.ET.FL.VAL.CON
STANTIVS.ET.GAL.
VAL. MAXIMIANVS
NOBIL. CÆS. M.
. . . .

In hoc ſaxo Gruterus P.P. ponit, forte loco P. F. quod eſt PIVS FELIX. *Fol. 159. n.1.*

M. AVR. AVR.VAL.ET.MAXIMIANVS] Mendum hic ſubeſſe ſuſpicor : nam illud ET abs re poſitum opinor. Vnde, melius meo iudicio legeretur M. AVR. VAL. MAXIMIANVS. *Scard. lib. 1. Caſſ. 4. fol. 81.*

P. F. AVG.] Scilicet PIVS. FELIX. AVGVSTVS, vt omnibus eſt notum.

In ædibus Gulielmi Sobieri Viri Clariſsimi ad Sanctum Bartholomæum Tegulæ fruſto olim inſcriptum legebatur

AVILLIÆ

PÆTÆ

Cap. 16. Ad quod Pignorius noſter hæc in Originibus Patauinis notat. *In caſa del Signor Gulielmo Sobieri, Gentilhuomo Fiamingo, mio amico, è ſtata di freſco ritrouata vna memoria di pietra cotta, nella quale ſono impreſſe queſte lettere di rilieuo nello ſpatio cauo, come in tutte le coſe di cotto antiche*

AVILLIÆ

PÆTÆ

A dinotare il nome di chi eſercitaua l'arte del cuocere. Verumenimuero nomen lateritio iſti lapidi impreſſum, bona tanti viri pace, nec figuli, neque ſeruæ puto, ſed ingenuæ mulieris. Seruos enim manuales artes exercitaſſe antiquitus notum eſt, at mulieres figulinam nunquam quod ſciam artem pertractarunt: nam in varijs à me inſpectis tegulis, ſemper nomen viri, non autem mulieris laborioſam ac ſordidam figuli exercentis artem obſeruaui. Quare AVILLIAE PAETAE ibi ſepultæ ſignum potius crediderim. . . . . .

AVILLIÆ] De iſta nihil Romanarum gentium auctores; eam tamen Romanam eſſe, & quidem plebeiam, mihi multa monumenta perſuadent, ac præcipue illud in domo Conſeruatorum Capitolij.

Grut. fol. 40, n. 14.

IANÆ AVGVST

SACRVM

Q. AVILLIVS. ADAEVS

MAGISTER. VICI

QVI. K. AVGVSTIS. PRIMVS

MAGISTERIVM. INIT

IN

IN ÆDIBVS FRANCISCI QVIRINI ad Portam Omnium Sanctorum hæc cum ceteris videbantur.

1.

ISIDI REG.
P . POSTVMIVS
HECATEVS ET
PVBLICIA
FELICITAS
L . D . D . D.
N . CCC. II.

2.

FORTVNATVS
ET PRIATA
TITVLVM POSV
ERVNT SIBI ASIÆQ
INGENVÆ FILIÆ
ET ALVMNÆ VALEN
TINÆ Q. SI. FATO ME
LIORE FILIAS . N
SVBITO MISELLAS
IN . P . D . NON . F.

3.

C . MEMMI
LIBAN . ET
P . MEMMI
TROPHIMI
IN . F. P. XXI
RET . P . XXX

4.

C . LVCRETIVS
L . F. SIBI ET
SVIS. IN. F. P. XV
R . P . XVIII

5.

VENERI VICTRICI
PRIMA MINVCIA
V S.V IVSSA
POSVIT

6.

CLODIÆ . . . .
C. L. PORTV. . .
RESTITÆ . M. . .
L. S.

7.

L : S.
MARCIÆ SEXTÆ
IN , F. P. XXXI
RET . P . XXX

8.

C : CASSIVS
Q.F. MACVLA
TES . T . FIER.
IVSS.

9.

DIVO AVGVSTO

10.

SEI QVI MINVS REM RELIQVIT . . . . .
LIBEREI SIBEI QVÆRANT . . . .
TV VIATOR VALE AD AQVAS . . . . .
SVNT SPISSA B Φ Φ . . . .
Q . MARCIVS . P . F. REX . . . .

1. POSTVMIVS] Patriciam minorum gentium Poſtumiam gentem extitiſſe, Vrſinus & Panuinius auctores ſunt, eamque nobiliſſimam demonſtrant, ac quamplurimis ornatam Conſulibus, Tuberto, Albo, Regilenſi, Albino (qui familiæ huius gentis præclariſſimæ nomen dedit) Magno, Megello, Paullulo, & Tempſano cognominatis. Præterea de ea hoc maxime memoratu dignum adfert Vrſinus, quod ad interitum vſque Reipublicæ nullum plebeium habuerit, ſed in Patriciorum ordine conſtanter permanſerit.

De Famil. Rom. — *De Ant q. Rom.* — *In Gent. Poſtum. fol.* 218.

HECATEVS] Cognomen ab aſpectu forte terrorem incutiente; cum apud Cœlium Rhodiginum legatur de quodam idolo: *Nonnulli quod ad incutiendum terrorem immittitur, Dicelon appellari credunt. Verum hoc genus terriculamenta dici à Græcis Hecatea nouimus, quod ab Hecate immitantur, ſicuti produnt Apollonij interpretes.*

Lect. Antiq. lib. 6. cap. 38.

In ſuo *de Ortographiæ Ratione* profert hoc etiam monumentum Aldus P. F. Manutius, ſed ipſe habet P. POSTVMIAS HECALEVS: quod vitioſe ſcriptum vereor.

3. MEMMI] Quamuis hæc gens, vt notat Panuinius, à Mneſtheo Æneæ comite originem trahat; vnde Virgilius:

Velocem Mneſtheus agit acri remige priſtin;
Mox Jtalus Mneſtheus, genus à quo nomine Memmi;

Aeneid. lib. 5.

Ad

ad quæ Seruius eam nobilem vocitans notat: *Ipſe enim familiam Memmiorum conſtituit. & bene laudat familias nobilium*: attamen Vrſinus & Panuinius conſtanter plebeiam aſſeuerant, nec conſularem, niſi ſub Imperatoribus, cum ante tantum Prætoria extitiſſet. *Loc. cit.* *De Famil. Rom.* *De Antiq. Nom.*

4. LVCRETIVS] Patriciam & plebeiam, Vrſini & Panuinij fide, hanc gentem fuiſſe colligo. Patricia minorum gentium Conſularis, & Triumphalis extitit, conſuleſque habuit Tricipitinos, & Flauos dictos. Plebeia multis conſulibus decorata apparuit, qui Veſpilli, Valli, Offellæ cognominibus vtebantur: præcipue tamen ob Triones claruit, vt apud Vrſinum videre eſt.

5. VENERI VICTRICI] Innumeris pene epithetis donatam fuiſse Venerem apud antiquos, in lapidibus patet. Nam Almam, Auguſtam, Cæleſtem, Eryciniam, Felicem, Gabiniam & Albanam, Genetricem, Inuictam, Iouiam, Placidam, Vatinillam, Veſtinam, Victricem fuiſſe dictam, pro varia ciuitatum, hominum, gentium religione, paſſim cognoſcitur.

Quod eſt apud Scardeonium V SV, forte melius à Grutero VISV legitur. Nam per *Viſum*, *Monitum* in monumentis votiuis ſæpius obſeruatur. *Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 69.*

7. MARCIÆ] Et Patriciam, & plebeiam Romæ hanc fuiſſe gentem, ex Vrſino & Panuinio conſtat. A patricia, quæ minorum fuit gentium, Numam, & Ancum Martium Reges, vt & Martium Coriolanum; à plebeia vero Dictatores, Conſules, & Cenſores multos, qui hanc gentem in varias diuiſerunt familias, editos tradunt, vt ex eorum cognominibus, quæ apud Panuinium habentur, colligere licet. *Fol. 60. n. 2.*

10. Aenigmaticum hoc fragmentum non ita facilis eſſe cognitionis puto, ob ea quæ deficiunt. Qui tamen in ſaxo deſcribitur Q. MARCIVS P. F. REX, ille forſan erit, quem anno ab V. C. DC.XXXVI. Faſti Conſulem produnt: vbi legitur *Faſtor. lib. 1.*

M. PORCIVS M. F. M. N. CATO. Q. MARCIVS REX.

Regis enim cognomen Marciæ genti plebeiæ fuiſſe, Panuinius oſtendit. Quanam vero de cauſa ab hac gente vſurpatum ſit neſcio, niſi ad recolendam Regum memoriam, quos Marcia gens patricia edidit: ſiquidem plebeia vel ex ipſa emanauit, facta ab aliquo Marcio patricio ad plebem traſmigratione, vel ex aliquo Marciæ gentis patriciæ liberto.

IN ÆDIBVS RHAMNVSIORVM hæc Scardeonij ætate ſeruabantur.

1.

P . ÆMILIVS
P. L . DEODORVS
SIBI ET SVIS
IN . FR . P . X
RETR . P .. XII.

2.

IMP . CÆSARI
M . AVRELIO
ANTONINO
AVG . IMP . CAES.
L . SEPTIMI . SE
VERI PII PER
TINACIS AVG.
ARABICI ADIA
BENICI PARTHI
CI MAX . FIL.
D . D.

Ex notis ad Scardeonium , Ioannis Baptiſtæ Rhamnuſij manu deſcriptis, hæc in ædibus Rhamnuſiorum conſpiciebantur.

3.

ISI SACR.
L. MAGIVS
PHILEAS. VI. VIR.
AQVIL. OB.
SALVT. GRATTIANI
FILI ET GRATTIÆ

4.

D . N . IMP . CÆSARI
FL . CONSTANTINO . MAXIM.
PI . F . VICTORI . AVG.
PON. MAX. TRI. P. XXIII
IMP . XXII . CONS . VII.
P. P. PRO. CONS
HVMANARVM . RERVM
OPTIMO PRINCIPI
DIVI COSTANTI FILIO
BONO R . P . N.

Hæc

Hæc quidem omnia monumenta cum ceteris Rhamnuſianis à Georgio Contareno Ateſte translata fuerunt, quorum inſcriptiones bona fide Pinellus Grutero miſit Noſtra vero ætate inſcio hero, operarum incuria, cum alijs nonnullis in ſubſtructionis fundamenta conceſſere.

1. ÆMILIVS] De hac gente Feſtus: *Aemiliam gentem appellatam dicunt à Mamerco Pythagoræ philoſophi filio: cui propter vnicam humanitatem cognomen fuerit Aemilios. Alij, quod ab Aſcanio deſcendat, qui duos habuit filios Julum & Aemilon.* Hæc in vrbem ex Albanis Latinis à Romulo accita, & inter patricias maiorum gentium adlecta, in familias diuerſas diuiſa fuit; nempe in Mamertinos, Barbulas, Priuernates, Paulos, Lepidos (quorum præ alijs familia longe fuit clariſſima) Papos, Macros, Buas, Porcinos, Scauros, & Liuianos.

2. M. AVRELIO ANTONINO Seueri filio, Getę fratri, cui Caraçallæ cognomen, viro iniquo & crudeli, ac Imperatorum omnium flagitioſiſſimo.

L. SEPTIMII SEVERI PII PERTINACIS.] Seuerus ex Africa oriundus, interfecto Didio Iuliano Imperium obtinuit. Qui illud ſuſpiciens, vt auctor eſt Spartianus, *excipiebatur ab omnibus quaſi vltor Pertinacis*: atque cum Romam perueniſſet, *Funus cenſorium Pertinacis imagini duxit, eumque inter diuos ſacrauit, addito Flamine & ſodalibus Helaianis, qui Marciani fuerant. Se quoque Pertinacem vocari iuſsit.* In Vita eiuſd. Spart. ibid.

ARABICI ADIABENICI PARTHICI] Seuerus *circa Arabiam plura geſsit, Parthis etiam in ditionem redactis, nec non etiam Adiabenis: qui quidem omnes cum Peſcennio ſenſerant. Atque ob hoc reuerſus, triumpho delato, appellatus eſt Arabicus Adiabenicus Parthicus.* Spart. ibid.

3. MAGIVS] Hanc gentem inter familias Romanas receptam non reperio. Verum Romanam, nec vulgarem fuiſſe mihi perſuadet Velleius Paterculus, qui & ipſe ſe inde ortum prodit; & Tacitus in Annalibus. Velleij verba ſunt: *Cæſar ad alteram belli Delmatici molem animum atque arma contulit. in qua regione quali adiutore legatoque fratre meo Magio Celere Velleiano vſus ſit, ipſius patriſque eius prædicatione teſtatum eſt, & ampliſsimorum honorum, quibus triumphans cum Cæſar donauit, ſignat memoria.* Vbi etiam noto Magium iſtum Celerem e Velleia gente in Magiam adoptatum fuiſſe, quod & Velleium cognomen indicat. Tacitus Magium Cæcilianum Prætorem commemorat: *Et Conſidius Aequus, & Cælius Curſor equites Rom. quod fictis maieſtatis criminibus Magium Cæcilianum prætorem petiuiſſent, auctore principe, ac decreto Senatus puniti.* Hiſt. lib. 2. Annal. lib. 3.

PHILEAS] Cognomen à Phileti forte nihil diuerſum; Φιλητόν

autem Græci amabilem dicunt; prout à morum facilitate is cognominari potuerat.

4. D.N.] Id eſt DOMINO NOSTRO. Titulum hunc in numiſmatis hucuſque, quod ſciam, Imperatorum nemini, Diocletiano prius, tributum obſeruo: in monumentis vero Gordianum tertium *Dominum Noſtrum* vocatum deprehendo.

Grut. fol. 272. n. 5.

FVRIÆ. SABINÆ. TRANQVILLINÆ
SANCTISSIMÆ . AVG
CONIVGI . DOMINI . N
M. ANTONII .GORDIANI
PII . FELICIS. INVICTI . AVGVSTI

cum reliquis.

CONSTANTINO] Conſtantis Chlori filio Viro inuictiſſimo, glorioſiſſimo, ſanctiſſimo, atque Imperatorum primo, qui publice Chriſtianam fidem profeſſus eſt.

BONO . R . P. N.] Hoc eſt BONO REIPVBLICAE NATO.

IN

IN ÆDIBVS R. TORQVATI BEMBI

ad Sanctum Bartholomæum.

I.

Scardeonius

D. M. S.

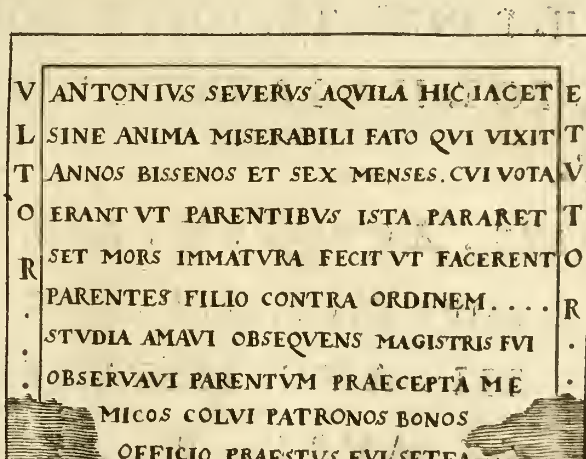
.V. ANTONIVS. SEVERVS. AQVILA. HIC IACET.
.V. SINE. ANIMA. MISERABILI. FATO. QVI. .I.
VIXIT. ANNIS. BISCENIS. ET XVI. MENSES. .7.
.I. CVI. VOTA. ERANT. VT. PARENTIBVS ISTA. .7.
.C. PARARET. SET. MORS. IMMATVRA. FECIT. .V.
.7. VT FACERENT. PARENTES. FILIO. STVDIA. .V.
.O. AMAVI. OBSEQVENS. MAGISTRIS. FVI. .A.
.R. OBSERVAVI. PARENTORVM. PRAECEPTA. MI. .I.
— MICOS COLVI. PATRONOS. BONOS.
OFFICIO. PRAESTVS. FVI. SET. T. ATA—I—
M. AETATE. TVLER—NT. . . . . LVC. —
QVOD. DI. ———

Quod apud Mazochium ſic legitur

D. M. S

ANTONIVS. SEVERVS. AQVILA. HIC. IACET
SINE. ANIMA. MISERABILI. FATO. QVI
VIXIT ANNIS. BISSENOS SEX VI MENSES
TVI VOTA ERANT VT PARENTIBVS ISTA
PARARET SET MORS INMATVRA FECIT
VT FACERENT PARENTES FILIO. STVDIA
AMAVI OBSEQVENS MAGISTRIS FVI
OBSERVAVI PARENTORVM PRAECEPTA ME
MICOS COLVI PATRONOS BONOS
OFFICIO PRAESTVS FVI SET TATALI
M. AETATE TVLERINT IVS
QVOD. DI ME. IBV.

Gruterus vero e Mazochij & Metelli ſchedis hoc idem ſic prodit.

V | ANTONIVS SEVERVS AQVILA HIC IACET | E
L | SINE ANIMA MISERABILI FATO QVI VIXIT | T
T | ANNOS BISSENOS ET SEX MENSES. CVI VOTA | V
O | ERANT VT PARENTIBVS ISTA PARARET | T
R | SET MORS IMMATVRA FECIT VT FACERENT | O
. | PARENTES FILIO CONTRA ORDINEM. . . . | R
. | STVDIA AMAVI OBSEQVENS MAGISTRIS FVI | .
. | OBSERVAVI PARENTVM PRAECEPTA ME | .
MICOS COLVI PATRONOS BONOS
OFFICIO PRAESTVS FVI SETFATALI
M AETATE TVLERVNT LVC
QVOD DI. . . . . . IB

2.

L. VALERIVS. ZABDÆ. MERCATORIS. VENALICI. L. ARIES
SEV.STVPOR.EST HVIC.STVDIO SIVE EST INSANIA.NOMEN.
OMNIS AB HAC CVRA, CVRA LEVATA MEA EST.
MONVMENTVM ABSOLVI, ET IMPENSA MEA AMICA
TELLVS VI DEI, HOSPITVM. OSSIBVS – QVOD OMNES
ROGANT, SED FELICES, IMPETRANT – NAM: QVID
EGREGIVM, QVIDVE CVPIENDVM EST MAGIS QVAM
VBI LVCEM LIBERTATIS ACCEPERIS, LASSAM SENECTÆ
SPIRITVM. IBI. DE. PONERE QVOD INNOCENTIS,
SIGNVM EST MAXIMVM.

3.

Scardeonius

VII. CÆSARI – – – IMP. CÆSARI – – CÆSARI AVG.
F. VESPASIANO IMP. III. – VESPASIANO AVG. COS. DE
STINATO. II. PONTIF. TR. POT. II. COS. II. PONTIF.
MAX. TR. POT. IIII. PRINCIPI IVVENTVTIS PO
NI IVSSIT.
C. PAPIRIVS. ÆQVOS VII. LEG.
IMP. VIIII. P. P. COS. IIII.
III. AVG. TESTAMENTO.
EX AVRI. P. X.

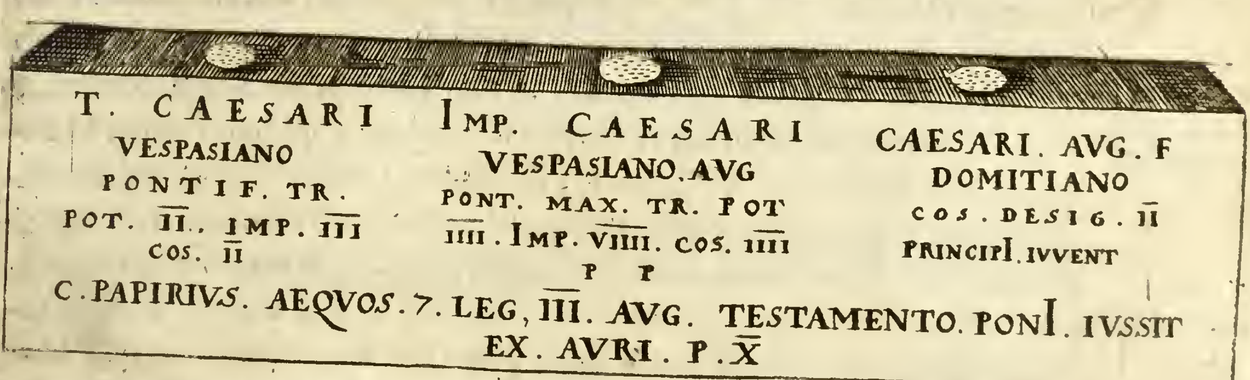
4.

Mazochius

T. CAESARI	IMP. CAESARI	CAESARI. AVG. F.
VESPASIANO IMP. III	VESPASIANO AVG.	DOMITIANO
PONTIF.TR.POT. II COS III.	PONTIF.MAX.TR.POT.IIII	COS.DESTINATO II
	IMP. VIIII. P. P. COS. IIII	PRINCIPI IVVEN
		TVTIS

C. PAPIRIVS. AEQVOS. 7. LEG. III TESTAMENTO PONI IVSSIT
EX AVRI. X

Gruterus e Mazochio, & Metelli ſchedis.

Hæc tria monumenta, quæ Scardeonius in ædibus R. Torquati Bembi ad S. Bartholomæum extare ſcripſit, Mazochius in ſuo opere de *Epigrammatis Antiquæ Vrbis*, Romæ ponit, cui ſubſcribit Gruterus. Primum in regione Sancti Euſtachij in hortis Tamatozij, reliqua duo in regione Harenulæ, in ædibus Ioannis Ciampolini ſita referunt. Verum cum Mazochij opus XXXIX. annis ante Scardeonium fuerit typis mandatum, monumenta hæc fortaſſis interea Roma fuere Patauium deportata, vbi etiam periere.

Lib. 1. Claſſ. 4 fol. 86. 87. Mazoch. fol. 125. Grut. fol. 669. n. 4. Mazoch. fol 107. & 109. Grut. fol. 637. n. 5. & 244 n. 2.

1. D.

1. D. M. S.] DIS MANIBVS SACRVM.

Inſcriptionem iſtam ex Mazochij, Scardeonij, & Gruteri collectionibus huc tranſcripſi, vt eorum diuerſitas in ipſa exhibenda cognoſceretur. Gruterianam tamen ceteris meliorem iudico, cum in ipſa videam correcta, forte Metelli beneficio, quæ apud Mazochium inepta leguntur.

SET.] PROSED.

Fol. 107. Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 86. Fol. 637. n. 5. 2. In hoc epigrammate, vbi in Mazochio INSONIA eſt, aptius, vt credo, Scardeonius & Gruterus legunt INSANIA: melius etiam HVIC STVDIO EST, pro EST HVIC STVDIO apud Gruterum repoſitum; ita enim ratio verſus exigit. Vbi vero Scardeonius VI. DEI ſcribit, Mazochium, & Gruterum melius habere puto VT. DET: ac tandem eo loco, quo Mazochius, & Scardeonius DE. PONERE interpunctione diſtinctum ſcribunt, accuratius cum Grutero DEPONERE, & LASSAE pro LASSVM & LASSAM, vt videtur apud illos, accipiendum opinor.

MERCATORIS VENALICI] Hoc eſt *Mangonis ſeruorum venalium*. Nam qui homines vendebant, Mercatores Venalici, ſeu Venaliciarij vocabantur. *Venales* enim, *ſi nihil addas, ſerui nouitij intelliguntur, qui ad vendendum ſunt expoſiti*, vt notat Stephanus Robertus in Theſauro.

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 87. 3. Monumentum Flauijs, Veſpaſiano patri, Tito, & Domitiano filijs Imperatoribus à C. Papinio Æquo ex auri pondo decem teſtamento legatum, in grati animi ſignum, vt credibile eſt, à milite, qui forte ſub ipſis feliciter militauerat, ita ineptum ac confuſum penes Scardeonium legitur, vt quiſquis ad id acceſſerit, de intelligentia ipſius facillime ſit deſperaturus. Vnde cum in Mazochij, & Gruteri codicibus meo iudicio idipſum forte fortuna fuerit deſcriptum, illud quale ab eis exhibetur, & præcipue à Grutero, ad Scardeoniani elucidationem, huc transferre neceſſarium duxi. Fol. 244. n. 2. Gruterus itaque Metelli diligentia ad hoc monumentum talem titulum adſcripſit. *Romæ in domo quondam Ioh. Ciampolini, quæ nunc eſt Andreæ Caualieri, ad campum Floræ, in baſi plana atque oblonga; in qua tria foramina, quibus adfixa creduntur fuiſſe ſimulacra capitum trium patris & filiorum* Ideo patri Veſpaſiano, & filijs Tito & Domitiano, quorũ capita ibi forte colebantur, erecta fuit baſis intra annum Imperij Veſpaſiani quartum, & quintum. Iis namque annis Veſpaſianus quarto, & Titus ſecundo conſulatum tenuerunt: quo tempore etiam Domitianum ſecundo deſignatum colligo; nec nõ Principem Iuuentutis dictum Faſtor. lib. 2. facile mihi perſuadeo.

AEQVOS] Pro æquus, ſicuti viuos pro viuus antiquitus ſcriptum video. Aequum vero hunc virum à morum ſanctitate cognominatum credo.

7. LEG. III.] Quæ ſonant: CENTVRIO LEGIONIS TERTIAE] Notam

tam enim. 7. diximus ſymbolum fuiſſe vitis, qua Centuriones pro mulctandis militibus vtebantur; inde ortum, vt Centurionis nomen ſignificaret Legionem vero tertiam Auguſtam nuncupatam,& in Africa collocatam fuiſſe, e lapide in *Notitia Imperij Orientis* deſcripto colligitur.

EX AVRI. P. X.] Ex AVRI PONDO DECEM legendum puto. *Pondus dictum eſt, quod in ſtatera libratum pendeat: hinc & penſum. Abuſiue autem pondus libra vna eſt*: ſic Iſidorus. *Etymolog. lib. 16. cap. 24.* Eruditiſſimi etiam Budei ſententia, *as, & libra, & pondo idem ſignificant*. *De Aſſe & part. lib. 1.* Hanc autem vocem *Pondo* indeclinabiliter ſumptam, non pro vna tantum libra, verum pro duodecim libris acceptam apud nonnullos inuenio, & præcipue apud Nicolaum Perottum, qui in ſua Cornucopia, ſeu commentario linguæ Latinæ hæc habet: *Pondo, quod licet aliquando pro libra inueniatur, proprie tamen ſignificat pondus duodecim librarum, & indeclinabile eſt*. Vnde colligere licet, Papirium iſtum, aut decem libras auri, aut centum & viginti, quod mirum & vix credibile, pro hoc monumento erogaſſe.

Ioanni Vincentio Pinello Neapolitano, Viro ſanguine literiſque inſigni, Patauium vſque ad extremum vitæ in delicijs fuit: apud quem inter antiqua ſua cimelia hæc infra ſcripta obſeruabantur.

1.

In ſardio ſub capite iuuenis

ΕΥΤΥΧΙΑΝΟϹ

2.

In lamellis duabus aureis, vtrinque ſculptis charactere quadrato informi.

In primo folio e facie dextra

AD. XII. K. MART.
M. GAVIO. ORFITO
L. ARRIO. PVDENTE COS.
COHOR. II. PANNONIOR. CVI. PRAEEST
SEPTIMIVS. VRSVS
EX . . . . . EDI II

E facie ſiniſtra

L. PVLLI PRIMI
S. SENTI CHRYSOGONI
C. POMPONI STATIANI
L. PVLLI ZOSIMI

In altero folio e facie dextra	3. *E facie eiuſdem ſiniſtra*
VALERIO· VALERI.F.VALENTI.RATIAR	...... GETAE
DeſcripT. ET RECOGNIT. EX. TABVLA. AEREA	...... FELICIS
Quæ affixa. EST. ROMAE. IN MV..... POST	C. BELLI VRBANI
Templum Diui AVG. AD. MINERVAM	

1. Græcum illud nomen

FORTVNATVM

Latine ſonat

2. Ad lamellas aureas Pinellianas hæc Gruterus: *Ex foraminum in-* Fol. 1032. n.6. *dicio ſuſpicari licebat, plures paginas fuiſſe in libri morem compactas. certe literæ vtrinque non eodem ordine, ſed obuerſis lineis ſcriptæ erant; tanquam commodius legerentur verſis folijs.*

Liber itaque iſte forſan eſt ex ijs, qui apud librarios in legionibus habebantur. Nam Vegetij ſententia, *Librarij ab eo quod in libros referrent rationes ad milites pertinentes*, inter nomina, & gradus principum legionis enumerabantur. De Re Milit. lib. 2. cap. 7. Idque mihi ſuadet dextra ſecundi folij pars, in qua memoratur VALERIVS VALERII F. VALENS RATIARVM .... PT. quod à Grutero ſic reſtituitur: DESCRIPTORI ET RECOGNITORI. Librariorum enim, vt vidimus, munus erat, rationes militum recognoſcere, ac in libros referre.

Duos Conſules illos, in prima lamella deſcriptos, ſuffectos credo, cum in Faſtis deſcriptos non inueniam.

CHOR. II PANNORIORꝝ.] Nempe COHORS SECVNDA PANNONIORVM: quæ vbi ſtationem habuerit, non liquido conſtat; niſi ex coniectura lamellarum duarum in noſtris regionibus extantiũ inter Padum & Alpes Hiſt. lib. 2. diſpoſitam fuiſſe ſuſpicari liceat, ac illam eſſe, de qua Tacitus: *Florentiſsimum Italiæ latus, quantum inter Padum Alpeſque camporum & vrbium, armis Vitellij (namque & præmiſſæ à Cæcina cohortes aduenerant) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors apud Cremam.*

PVLLI] Hoc nomen Romanum fuiſſe, demonſtrant, tum iſtud, tum multa alia monumenta, quæ apud Gruterum leguntur.

SENTI] Sentia gens plebeia Romæ, ſed conſularis, Conſules habuit Faſtorum teſtimonio, Saturninum, & Augurinũ cognominatos.

CHRYSOGONI] A præſtantiſſimæ indolis indicijs, & maximarum virtutum ſpe Chryſogonum virum iſtum cognonominatum credo: Græcis ſiquidem chryſogonus eſt proles aurea.

ZOSIMI] Ζώσιμος apud Græcos idem eſt, quod apud Latinos vitalis: ideo iſte Zoſimus eſt dictus, à corporis, vel virium vigore.

3 Quæ in ſecundi folij facie dextra exili charactere deſcripta ſunt, addit Gruterus, monumenti in integrum reſtituendi gratia.

Horum

Horum tandem monumentorum, quæ apud Scardeonium, & Gruterum nudo titulo PATAVII notantur, nulla ſupereſt memoria.

1.

C. ARRIVS. C. F. MONVMENT.
SIBI FIERI IVSSIT
SEX. ACILIVS C. F. HERES
FECIT

2.

PETRONIA MVSA VIVA
SIBI POSVIT IN.F.P.XXIIX
IN.A.P.XXVI.

3.

Mazochius

D. M.
TVTIÆ CHIONES
Q. TITIVS ZOSIMVS
PATRONVS LIBERTÆ
BENE MERENTI
FECIT

Appianus, Scardeonius & Gruterus

TITIÆ CHIONES Q. TITIVS
ZOSIMVS PATRONVS LIBER
TÆ BENE MERENTI FECIT
ET SIBI

4.

D. M.
SER. CALPVRNIVS CLEOM
BROTVS SECVNDO SORO
RIS F. B. M. FEC.
V. A. IIII. M. X. D. XX.

5.

Maζochius

DEO SANCTO APOLINI IACIFE
RO EX VOTO LIBES SOLVIT
MILES CORTIS.X.PRAETORIAE
CENTVRIA DA.SI.AELIVS.C.
LIBES VOTVM REDDIDIT.

Appianus

DEO SANCTO APOLLINI PACI
FERO EX VOTO LIBES SOLVIT
MLLX CORTIS. X. PRAETORIA
CENTVRIA DASI AELIVS C
LIBES VOTVM REDDEDIT

Scardeonius

DEO SANCTO APOLLINI
PACIFERO EX VOTO
CORTIS PRAETORIAE CEN
TVRIO DASIELIVS LIBES
VOTVM REDDIDIT

Gruterus

DEO. SANCTO
APOLLINI. PACIFERO
sic
EX VOTO. LIBES. SOLVIT
sic sic
MILEX. CORTIS. PRAETORIAE
CENTVRIA. DASI
AELIVS. C. LIBES. VOTVM
sic
REDDEDIT

6.

Appianus

D. M.
T. VETIDIVS. T. F. STRA. P. T.
VALENS IIII VIR. VIR. DI QVINQ.
PONT. SIBI ET. T. VETIDIO PO
TENTI FIL. EQVO PVBLICO
ANNOR. XX. M. IIII. D. V. T. F. I.

Scardeonius

.T. VETIDIVS T. F. STRA
P. T. VALENS IIII. VIR IVR.
DI. QVINQ. PONT. SIBI ET
.T. VETIDIO. POTENTI FI.
EQVO PVBLICO ANNORVM
XX. M. IIII. D. V. T. F. I.

Gruterus ex Appiano & Smetio ſub hoc titulo.
Patauij Foro Iulij in Porta

D. M
T. VETTIDIVS
T. F. SCAPT
VALENS
IIII. VIR. IVR. DIC
QVINQ. PONT
SIBI. ET
T. VETTIDIO
POTENTI. FIL
EQVO. PVBLICO
ANNOR. XX. M. IIII. D. V
T. F. I

Scar-

7.

Scardeonius ex Appiano

Q. VEIONIVS DEVTA
Q. VEIONIVS FAVSTVS
VEIONIA CEA
IN F. P. XXX. RET.
P. LV
Q. VEIONIVS SVAVIS
FECIT.

Gruterus ex Appiano

Q. VEIONIVS. TEVDA
Q. VEIONIVS. FAVSTVS
VEIONIA. CEA
IN. F. P. XXX.
RET. P. LV
Q. VEIONIVS SVAVIS
FECIT

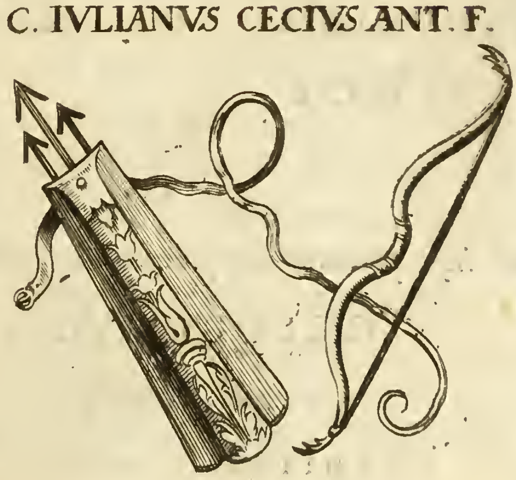
8.

Mazochius

C. IVLIANVS CATOYVS
ANT. PPN. AL. DIANIVM

Appianus Romæ

C. IVLIANVS CECIVS ANT. F.

P. P. N. AL. DIANIVM D. D.

Appianus Patauij

C. IVLIANVS
CÆCYVS ANT
F.
P. P N. AL
DIANIVM D. D.

Scardeonius

C. IVLIANVS CÆCVS
ANT. F. PPN. ALDI
ANIVM . D. D.

Gruterus

C. IVLIANVS
CÆLIVS. ANT
F

Hic ſculpitur pharetra & arcus, infra vero ceruus.

P:: P:: N: :: :: :: :: :ALM
DIANIVM. D. D

9.

E pago Villæ Abbatis ad Baſſanorum ædes perueniſſe hoc monumentum Scardeonius indicat, quod tamen nuſquam reperitur.

M. PETRONIVS PRI
MVLVS IIIIII VIR
AVG. SIBI ET PE
TRONIAE VXORI
LIBERTIS LIBERTA
BVSQ. MEIS
VIVENS FECIT

10.

In angulo delubri caduci extra portam Sancti Ioannis erat

Q. LOLLIO L. F. FAB.
PATRONO ET
PLOTIÆ VXORI
SECVNDVS ET
HOMVLIVS FECER.
SIBI ET SVIS

11.

Hanc inſcriptionem Appianus ſolus PATAVII ponit.

C. CLODI IVCVNDI
ΑΥΡΗΛΙΑΙ ΤΑΤΙΑΙ ΘΥΑΤΙ
ΡΗΝΗΙΤΗΙ ΣΩΦΟΝΕΣΤΑΤΗΙ
ΓΥΝΑΙΚΙ
ΠΑΚΟΥΒΙΟΣ ΦΡΟΝΤΩΝ

Lib. 1. Claſ. 4. fol. 63. 64.
Fol. 342.
Fol. 920. n. 15.
Loco cit.
Fol. 43. & 44.
Fol. 340.
Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 63.
Fol. 863. n. 16.
Fol. 706. n. 3.

2. Hoc monumentum apud Scardeonium habetur geminum, non alio diſcrimine, niſi quod ſecundo loco IN. A. P. XVI. ponit: & apud Gruterum, quamuis ex Appiano & Scardeonio id deprompſerit, IN. A. P. XXVI obſeruatur, cum ab Appiano tamen PETRONIAS, & IN. A P. XIVI notetur, quod ineptum autumo.

3. Tertium, & quartum ſaxum Mazochius Romæ in ædibus Pomponij Lætiin Quirinali; ſed Appianus, Scardeonius, & Gruterus Patauij locant: hac tamen obſeruatione apud Gruterum, quod quartum, & Patauij, & Romæ in ædibus Læti e Mazochio habet.

TI.

TITIAE] TVTIAEne cum Mazochio, vel TITIAE cum ceteris omnibus legendum ſit, conſtanter affirmare non auſim, cum mulieres, Tutias & Titias cognominatas, in lapidibus obſeruem. Mallem tamen TITIAE; cum hæc mulier Q. TITII liberta ſit.

CHIONES] Perottus in Cornucopia ad Martialis epigramma, quo in Lesbiam inuehitur, hæc notat. *Chione nobile ſcortum fuit nomen habens à candore niuis, quæ Græce χιών dicitur*. Ex quibus cognomen à colore niueo huic mulieri datum autumo. Nam & Martialis alio in loco: Lib. 1. epig. 63.

Candida es, & fuſca es, non es, & es Chione.

Et Iuuenalis de candido ſcorto luſit.

Et dubitas alta Chionem deducere ſella. Sat. 3.

Omnes præter Scardeonium huic monumento D.M. præfixere: quod neceſſarium puto.

4. SER.] Nimirum SERVIVS: quod prænomen à conditione prognatum Dionyſius oſtendit de Seruio Tullio Rege: *Appellauit vero Seruium à conditione, quod ſerua eum peperiſſet*. Sed ex Valerio Sigonius & Panuinius demonſtrat Seruios illos prænominatos, *qui mortua matre in vtero ſeruati erant*, & ab hoc eodem Seruiliam gentem denominatam. Rom. Antiq. lib. 4. De Nom. Rom. De Antiq. Nom.

CALPVRNIVS] Gens iſta ex agro Sabino Romam migrauit: & quamuis *à Calpo Numæ Regis filio ſit oriunda*, vt Feſtus monet, inter plebeias tamen à Panuinio recenſetur. Verum ob Conſules, Piſones, Frugos, Piſones Cæſoninos, Piſones Frugos, cognominatos longe emicuit. Ex hac Virum conſularem ſub Galieno Imperatore, in longa tyrannorum ſerie, qui eo tempore afflixerunt Imperium, videre licet.

Vbi apud Scardeonium legitur V.A.III. M.X D.XX apud Mazochium, & Gruterum, qui hoc ſaxum Patauij ponit, T.A.IIII. M.X. D.XX. obſeruatur. Illud vero .T. quid ſignificet, ignoro, niſi fortaſſis eius loco. V. reponendum. Fol 863. n. 13.

5. Inſcriptionem iſtam, quæ à Mazochio, & Grutero Romæ in ædibus Pomponij Læti in Quirinali monte deſcribitur, Appianus, & Scardeonius Patauij reponunt. Quam tamen cum apud omnes non paucis ſcatere erroribus ſuſpicari audeam, iuxta ea, quæ in ipſa iam delineata conſiderare licet, poſt tantos viros pro meo ingeniolo ſic legerem Fol. 44. Fol. 38. n. 7. Fol. 340. Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 63.

DEO

DEO. SANCTO. APOLLINI
PACIFERO
EX . VOTO . LIBENS . SOLVIT
MILES . COHORTIS . X . PRÆTORIÆ
CENTVRIO . DASILEVS . C . . .
LIBENS . VOTVM . REDDIDIT

LIBENS nimirum pro LIBES, COHORTIS pro CORTIS, & REDDIDIT, pro REDDEDIT accipiendo.

Fol. 344. Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 61. Fol. 486. n. 1.

6. Monumentum hoc, quod Patauij Appianus & Scardeonius habent, diuerſum ex vtriuſque deſcriptione hic collocare volui, nec non etiam ex Gruteri ſententia, tametſi hic ſupra ſaxum addat, *Patauij Foro Iuli in porta*: de qua re iam antea

VETTIDIVS] Vettidiam gentem quamuis non habeant Romanarum familiarum ſcriptores, eam tamen Romanam aſſerit monumentum Fori Sempronij ſitum, in quo inter

Grut. fol. 150. n. 4.

AVGVSTALES VI VIR

ceteris omiſſis reperitur

CN . VETTIDIVS CN . L . OPTATVS

Hiſt. lib. 7. cap. 20.

VALENS] Cognomen à corporis vigore deprompturn. De Valente Plinius: *A. Iunius Valens meruit in prætorio Diui Auguſti centurio, vehicula cum culeis onuſta donec exinanirentur, ſuſtinere ſolitus: carpenta comprehenſa vna manu retinere, & alia mirifica facere, quæ inſculpta monumento eius ſpectantur.*

Fol. 44. Fol. 211. Fol. 40. n. 4. Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 63.

8. Huius ſaxi deſcriptio quinque exhibetur modis, deperdita eius memoria. Mazochius & Appianus primo in ædibus Pomponij Læti in Quirinali reponunt, imo Appianus eo modo ipſam exhibet, quo delineatam dare volui; inde eandem paucis immutatis etiam Patauij locat. Gruterus tanta rerum varietate motus, hunc ei titulum præmittit. *Romæ in ædibus Pomponij Læti, alij ponunt Patauij*. Scardeonius noſter ex Appiano Patauinum monumentum facit. Verum cum nec Romæ vlla amicorum diligentia id perueſtigare, nec Patauij reperire licuerit, de ipſo nihil decernere potui.

Lib. 1. Claſſ. 4. fol. 64.

9. LIBERTIS LIBERTABVSQ. MEIS VIVENS FECIT Scardeonius legit. Verius cum Appiano & Grutero LIBERTIS LIBERTABVSQVE MEIS VIVENS FECI accipio.

Fol. 346. Fol. 451. n. 1.

10. PLOTIÆ] Ex Plotia gente plebeia Conſules emanarunt cogno-

cognominati, Proculus, Decianus, Veno, Venox, Ypſæus, Siluanus, Plancus. Iſtam Vrſinus ſcribit *nomen à Plauto cognomine duxiſſe*, ſubditque mox: *cum autem Plauti, Ploti etiam dicti ſint, (vt M. Attius Sarſinas, qui comœdias ſcripſit, initio Plotus, poſtea Plautus appellatus eſt) Plautiam quoque gentem non modo Plotiam (vt Claudium Clodium) ſed Plutiam in veteribus monumentis nominatam eſſe animaduertimus.* In gent. Plot. fol. 200.

11. Græcum hoc monumentum ſic Latine legendum exiſtimo

C. CLODI IVCVNDI
AVRELIÆ TATIÆ THYATI
RENEITÆ CASTISSIMÆ
FOEMINÆ
PACVBIVS FRONTON

SERTORII VRSATI MONVMENTA PATAVINA

LIBER I. SECTIO X.

SVPPOSITITIA.

POſtremum iure locum ſibi vindicant monumenta illa, quæ iam ſpuria, ac ſuppoſititia iudicata ſunt. Neque enim licebat inter veterum monumentorum claſſes illa recenſere, quæ non re, ſed ingenio antiquitatis nomen meruerunt. Spurium itaque à Grutero habetur Titi Liuij Elogium ſupra vnum ex oſtijs Prætorij ad meridiem ſitum; cui addenda etiam eſſent ea, quæ (duobus eiuſdem antiquis monumentis exceptis) à nobis relata ſunt, vbi de Liuio egimus. Sed cum omnia ibi appareant, fruſtra hic reponerentur. Ceterum præter hæc à Grutero inter ſpuria etiam referuntur ſequentia.

INCLY·TVS ANTENOR PATRIAM VOX NISA QVIETEM
TRANSTVLIT HVC HENETVM DARDANIDVMQ. FVGA
EXPVLIT EVGANEOS. PATAVINAM CONDIDIT VRBEM
QVEM TENET HIC HVMILI MARMORE CESA DOM

2.

Lib. 1. Claſſ.4. fol. 10. Spuriorum fol. 9.

Tabula ænea, quam Ioannes Marcanoua ſe profitebatur habere Scardeo-nij teſtimonio, in ſummo Templo erat, ſi Grutero fides habenda.

P. AEMILIVS.IMP.MACEDONIAM.TERRARVM.IMPERIO.POTI TAM. CEPIT.CVIVS.VNO. DIE. LXXII. VRBES. VENDIDIT ETIAM.INDIAE.VICTOR.PER. VESTIGIA. LIBERI.PATRIS.AT QVE. HERCVLIS. ROMANA. SIGNA. CIRCVMTVLIT

Spuria ac ſuppoſititia ex mea opinione.

3.

PAVLVS PATAVINVS IVRISCONSVLTORVM CLARISSIMVS, HVIVS VRBIS DECVS AETERNVM, ALEXANDRI MAMEAE TEMPORIBVS FLORVIT AD PRAETVRAM, PRAEFECTVRAM, CONSVLATVM QVE EVECTVS, CVIVSQVE SAPIENTIAM TANTI FECIT IVSTINIANVS IMPERATOR, VT NVLLA CIVILIS IVRIS PARTICVLA HVIVS LEGIBVS NON DECORETVR, QVI SPLENDORE FAMAE IMMORTALIS OCVLIS POSTERITATIS ADMIRANDVS INSIGNI IMAGINE HIC MERITO DECORATVR.

In area ædium Baſſanorum.

4.

IMP : HANIBAL
HAMILCARIS . F.
TREBIÆ,
THRASIMENI
ET CHANNARVM
VICTORIAM
DEPORTAVIT

5.

D. M.
BASSANVM
A BASSA
DICTVM
AB
HANTENORE
TROYANO
CONSTRVCTVM.

6.

In ædibus Coradenis antea loco indebito poſitum

IMPVNE HINC CERERЕM
SVMAS IMPVNE
LYEVM
INTACTAS HABEAT
DVM MEA LAVRVS
OPES

7.

Apud Tomaſinum de Donarijs Cap. XXV.

. . . . TAVRILL . . .
PORCILIANO . . . .
POT . AVGVR . . .
MARITO . SANCTIS . . .
AVLA . PLACIDIA . T
VXOR . PIENTISSI . . .
ET . SOLEMNITE . . .
SVPPLICAVIT
VIX . AN . LII . M . V . D

8.

Hoc geminatum marmoreum columnæ epiſtylium, pulcherrimum certe, quamuis ſuppoſititium cognoſcatur, in quo ſex menſium ſymbola equitantia obſeruantur, apud me conſeruatur, munificentia erudiſſimi viri Hieronymi Sanctaſophiæ, in patrio Gymnaſio Medicinæ Theoricæ profeſſoris inſignis, omnique virtute ac morum elegantia conſpicui.

Ante-

Antenorem noſtrum, qui *Aeneid. lib. 1.*

——— potuit medijs elapſus Achiuis
Illyricos penetrare ſinus: atque intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem ſuperare Timaui:
Vnde per ora nouem vaſto cum mumure montis
It mare proruptum, & pelago premit arua ſonanti;

Atque in noſtras haſce regiones delatus, Euganeis pulſis

——— Vrbem Pataui ſedeſque locauit
Teucrorum, & genti nomen dedit, armaque fixit
Troia

patriæ proditorem dicunt, & Dictys ille Cretenſis, quem ſicuti exiguæ auctoritatis omnes agnoſcunt, ita mendaciũ propalare certe apparet; & Seruius ad hæc Virgilij carmina; qui de Antenore ac Ænea diſſerens talia profert: *Hi enim duo Troiam prodidiſſe dicuntur, ſecundum Liuium.* *Hiſt. lib. 1.* Paucisq; interiectis ſequitur: *Siſenna tamen dicit, ſolum Antenorem prodidiſſe: quem ſi velimus ſequi, augemus exemplum: Si regnat proditor, cur pius vagatur? Antenor autem ob hoc creditur Græcis patriam prodidiſſe, quia & auctor reddendæ Helenes, & legatos ad hoc venientes ſuſceperat, & Vlyßem medici habitu agnitum non prodidit.* A quibus Liuius, quem Seruius teſtem adhibet, a perte diſſentit. *Iam primum omnium ſatis conſtat, Troia capta in ceteros ſæuitum eſſe Troianos, duobus Ænea Antenoreque, & vetuſti iure hoſpitij, & quia pacis reddendæque Helenæ ſemper auctores fuerant, omne ius belli Achiuos abſtinuiſſe.* Vndenam quæſo proditionis memoria, & vnde eius argumentum? Nullum certe: niſi exoptare pacem, iuſta ac honeſta ſuadere, humanitatis & beneficentiæ munus exercere, proditionis argumentum fuerit. Veritatem ſibi optime notam in adnotationibus ad Liuium doctiſſimus Henricus Glareanus ad verba hæc, fuſe quidem, ſed accurate coactus eſt proferre. *Eam Seruij opinionem, quantum ad Virgilium attinet, eleganter ſane, nec minus erudite refellit Chriſtophorus Landinus. Neque enim veriſimile eſt (inquit) voluiſſe poetam, eum virum, quem omni laudum genere ad diuinitatem vſque extollere contendat, vel minima infamiæ ſuſpicione deturpare. Idem ego de Liuio ſentio. Quam enim conueniebat, eum, qui tantopere, ac poſt tot eximios ſcriptores rem Romanam ſcriptis ſuis illuſtrare in animo habebat, tale quid de origine teſtari? Miror autem, vt Seruius hæc Liuij verba legerit: nam vt nos ea habemus, nulla prorſus mentio proditionis ineſt. Quod autem Græcorum ante bellum fuerint hoſpites Æneas & Antenor, maieſtatem humanitatemque patriæ illuſtriorem reddidere. Et quod Helenæ reddendæ, per ſummam iniuriam ereptæ, auctores dicantur, officio bonorum virorum functi plus ceteris ciuibus mihi videntur, iuſtuſque eorum commonſtratur animus. Antenor ſane ab Homero Iliad: lib. 8. aduerſus Alexandrum Priami filium diſſerens introducitur,*

citur, acerba iniecta contentione, vt Menelao vxor reſtitueretur.

Nec Antenorei honoris defenſorem iſto loco omittendum volo Pignorium noſtrum, qui in Originibus Patauinis fuſe & diligenter aduerſus Antenoris detractores inſurgit, quo breuitatis ſtudio lectorem amicum remitto; hiſce præmiſſis, quod cum in antiquitates Patauinas ac in eius clariſſimos priſcos viros ſeuere, & forſan cenſorie nimis inquirat, vt de Liuio, Iulio Paulo, Thraſea Pęto aperte videre licet, ſi de Antenore noſtro quidpiam ſuſpicatus eſſet, neutiquam ſilentio obumbratum relicturus fuiſſet.

Cap. 2.

Poſt quos addo ego, neq; abs re, vt puto; ſi Antenor patriæ proditor fuit, ſi Græcis amicum ſe præbuit, cur Troia incenſa, dum aliam patriam quæreret, eſt

——— medijs elapſus Achiuis?

Cum elabi periculum fugere indicet. Vnde apud Ciceronem non paucis in locis legitur: *elapſum eſſe de manibus: ex tot tantiſque criminibus elapſus eſt.* Ac præcipue pro domo ſua: *Frater meus ex veſtro ferro ac manibus eſt elapſus.* Et Plancus ad Ciceronem: *Magno cum labore paricidarum elapſus ſum ijs.* E Græcorum inſidijs elabi non cogebatur, qui Græcis beneficentiſſimum ſe exhibuerat, ac eos à longo, & infenſiſſimo bello ob Troiam proditam liberauerat. Verum quia à proditionis calumnia innocentiſſimus fuit, merito ad illud

Antenor potuit medijs elapſus Achiuis

notatur in Paſeratij Calepino: *ſignificanter dixit elapſus, quum vellet ſignificare eum è manibus pene Græcorum ipſum comprehendentium euaſiſſe.*

Patauij itaque, vbi Antenor poſt vrbem conditam

——— placida compoſtus pace quieſcit,

ſepulcrum eius latuit, vſque ad annum ſalutis MCCLXXIV. vt omnes Patauini Chronologici aſſerunt. Cum vero ad euitandam fœdiſſimam hominum iniquitatem, qui illis temporibus infantulos, extra thorum legitimum ſuſceptos, fluminibus immergebant, ciuitatis decreto ſancitum eſſet, vt xenodochium erigeretur ære publico, in quod expoſiti infantes reciperentur, & huius operis ſtruerentur fundamenta, inuentum eſt ſepulcrum illud ingens, quod ad Diui Laurentij, quatuor columnis ſuffultum conſpicitur, plumbeam capſam continens, in qua cipreſſina alia aſſeruabatur. In his ex Muſſato Scardeonius repertum tradit enſem aureatum, qui ad Alberum Scaligerum tunc Pataui ſummo imperio fungentem fertur perueniſſe, hiſce inſcriptum carminibus.

Vngarellus M. S. Scard. lib. 1. Claſſ. 1. Pignor. in Origin. Patau. cap. 8. Et in Antenore, cap. 8.

Cum ſuper A ſummes primum tibi Dardane gamma,
Auxilium à ſuperis ſubito tibi nomine clama.
Heu Patauum! qui te profugus conſtruxit ab igne
Multoties tali peſti ſubiecta malignæ

Mors

Mors cita, vita breuis, Patauos in pace volentes
Viuere non paſſa eſt, genus hoc fatale ferentes
Admonet, & punit nullo diſcrimine ciues.

Quæ tamen carmina cum doctiſſimo Pignorio alieni æui, & certius barbari, quam Antenorei iudico, ſiquidem Græcis potius characteribus, quã Latinis deſcripta fuiſſent. Suſpicor itaque, quod alio forſan tempore inuentis Antenoris oſſibus, enſi tunc inſculpta fuerint carmina, & ingens illa arca marmorea efformata, quæ plumbeam & cupreſſinam capſam contineret, ad conditoris noſtræ patriæ venerationem; quæ denuo cum auri magna copia in grauiſſimis illis Hunnorum ac Gothorum in noſtras regiones inundationibus foſan recondita fuerit. Ad aureos vero nummos eo in loco repertos quod ſpectat, *in Chronicis Poteſtatum Paduæ* ad annum M CC LXXIV. hæc extant. *Dominus Gotofredus de la Turre de Mediolano Poteſtas Paduæ. Hoc anno de menſe Februario in ædificatione laborerij Domus Dei tanta quantitas cuiuſdam generis monetarum per fratrem Rolandum, & eius foſſores inuenta fuit, quæ valuit* XVII. *millia librarum & vltra.* Legitur & alibi in eodem genere: *Tantum aurum in meaglis, quod valuit* XVII. *millia librarum bagatinorum.* Et in ſimili. *Et repertum theſaurum tanti auri in medalijs in certis orzijs ad ſummam librarum* XVII. *millia denariorum Venetorum.*

Verum de Antenoris ſepulcro, deque eius tenebroſa antiquitate, nec non de numiſmatis illis poſt tot Patauinæ ciuitatis clades, quæ ſeculo rudi ſucceſſere, cum nemo noſtrorum ſcriptorum aliquid certi reliquerit, quid de eis affirmandum ſit, prorſus me fugit. Satis itaque puto ea afferre, quæ certa ſunt; nempe tumulum iſtum e regione Lupati, qui tunc temporis Quatuoruir erat, locatum fuiſſe, qui ijs temporibus I. C. Eques, ac poeta inſignis, carminum, quæ in arca etiamnum ſculpta leguntur, auctor fuit.

Supra hunc tumulum inſtar nucis pineæ tectum exurgit, à duobus Patauij illis temporibus Prætoribus, & cœptum, & perfectum; vt rudia illorum monumenta, quæ ibi adfixa viſuntur, aperte denotant. Quorum primum ad Septentrionalem plagam expoſitum Oliui de Circis Florentini eſt, Pataui Prætoris anno ſalutis M CC LXXXIV. in quo & inſignia eiuſdem atque ciuitatis, & regni Galliæ conſpiciuntur: ſupra quæ hæc leguntur carmina.

CVM QVATER ALMA DEI NATALIA VIDERAT ORBIS
POST DECIES OCTO MILLE DVCENTA SVPER
EXTVLIT HAEC PADVAE PRAESES CVI NOMEN OLIVE
COGNOMEN CIRCI PATRIA FLORIS ERAT.

Alterum quod Occidentem ſpectat, eſt Fantonis de Rubeis itidem Florentini, qui bis Patauio præfuit: nempe ab anni M CC LXXIV. medio, vſque ad annum M CC LXXV. quo tempore opus iſtud perfectum exiſtimo; & anno M CC XCV. Supra eius ſtemma in Mauſoleo Antenoris ſculptum legitur

Chron. Reg. Ciuit. Pad. M.S.

POTESTATE NOBILI VIRO DOMINO
FANTONE DE RVBEIS DE FLORENTIA
PERFECTVM FVIT HOC OPVS.

Tandem vbi Scardeonius & Portenarius in hoc Antenoris epitaphio PATRIAE legunt, PATRIAM reponendum eſt, prout in arca conſpicitur.

Lib. 1. Claß. 1. fol. 7. Fol. 19.

2. Huius Pauli Æmilij monumentum, quod in tabula ænea exiſtebat, & Mazochius in *Epigrammatibus Vrbis* habet, in eo tantum à Scardeoniano & Gruteriano eſt diuerſum, quod vbi iſti POTITAM, ille POSITAM ſed abs re forte ponit. Siquidem Macedoniam Imperio potitam, quam poſitam Grammaticæ magis conſentaneum eſt.

Lib. 1. Claſſ. 4. Spur. & Supp. pos. fol. 9.

Ipſum iure inter ſuppoſititia à Grutero habitum obſeruo. Nam etſi quoad Macedonicas res falſi nihil contineat, ſiquidem L. Æmilio Paulo Macedonia decreta eſt, qui bellum in ipſa celerrime, ac feliciter perfecit, vt Plutarchus ſcripſerit: *Macedones, qui ſemper regum ſuorum habiti fuerunt amantes, tunc ſicut cum fulcimento rupto omnibus vna corruentibus, permittentes ſeſe Paulo, duobus diebus totius Macedoniæ compotem cum fecere*: & ipſe ad populum Romanum de ſe dixerit: *Macedoniam in poteſtatem populi Romani redegi; & quod bellum per quadriennium quatuor ante me conſules ita geſſerunt, vt ſemper ſucceſſori traderent grauius, id ego quindecim diebus perfeci*: attamen Duces Romanos ciuitates ſubactas vnquam vendidiſſe, aut Romana ſigna ad Indiæ regiones perueniſſe, quod ſciam, hucuſque notauit nemo.

Liu. Hiſt. lib. 44. In eius vita. Liu. Hiſt. lib. 45.

4. Monumentum, quod hic exhibeo, Iulij Pauli viri iuriſconſultiſſimi, Alexandri Seueri Imperatoris æuo degentis, cui à conſilijs fuit, patria mea ad tanti ciuis perennitatem ſupra vnum ex quatuor oſtijs prætorij ad Auſtrum bis erigi voluit. Primum Scardeonij æuo viſebatur tale.

Scard. lib. 1. Claſſ. 8.

PAVLVS PATAVINVS HVIVS NOSTRAE VRBIS DECVS AETERNVM IVRISCONSVLTVS CLARISSIMVS COAETANEVS T. LIVII HISTORICORVM PRINCIPIS EA AETATE INTER LEGVM LATORES ADEO COELESTI FLORVIT INGENIO VT LEGES INNVMERAS EDIDERIT QVARVM NONNVLLAE DE APICIBVS IVRIS DIVINO QVODAM INTELLECTV CORVSCANT QVEM SPLENDIDVM FAMA IMMORTALI FIDIS OCVLIS POSTERITATIS INSIGNI IMAGINE HIC
MERITO DECORAMVS

Verum

Verum cum perſpectum fuiſſet, quantum à veritate diſtaret hoc monumentum, cum inter Alexandri Seueri Conſiliarios *Iulium Paulum* iuriſperitiſſimum enumeret Lampridius (niſi forſitan, vt Scardeonius diligenter conſiderat, in ſaxo, vbi COAETANEVS, CONTERRANEVS T·LIVII eſſe debuerit, atque adeo erratum iſtud fabro adſcribendum ſit) ne talis ineptia ad patriæ gloriæ detrimentum perduraret, anno MDLXV. ſancitum fuit, vt illud penitus aboleretur, iſtudque reponeretur, quod caſtigatum nunc ibi legitur.

In Alex. Seu.
Loco cit.

Verum de Iulij Pauli patria, ſuo more, nimiſque forſan acute, vt de reliquis patriæ noſtræ clariſſimis viris, dubitat in *Originibus Patauinis* Pignorius hiſce verbis: *Giulio Paulo il Giuriſconſulto, io non hò mai ritrouato auttore alcuno antico che lo chiami Padouano. ſo bene che Teodoro Manilio lo chiama Greco.* Ipſum tamen à Patauinis non omnino reijcit ſubnectens: *è ben vero che la traditione è gran fondamento di molte coſe, che ſi credono, & io non voglio annullare gl'ornamenti della mia patria, ma più toſto accreſcerli.* Neque mihi dubitandum cenſeo de eis, quæ maiorum noſtrorum publica monumenta teſtantur; præcipuè cum de Iulij Pauli *Patauinitate*, vt ipſe Pignorius affirmat, *nubes teſtium* (eius verbis vtor) pro hac certitudine appareant. Affirmant namque iuriſconſulti, monumenta vel ænea, vel marmorea, vel antiqua etiam volumina publici iuris facta, magnam vim atteſtationis habere, ijſque publicam ineſſe fidem, vt in Cod. Conſtantini ſub *Tit. de Donat.* habetur, & vt teſtatur Bartolus, Baldus, Angelus Aretinus, & omnes iurisconſultiſſimi viri. Quæ cum ita ſint, in *Libro Manuſcripto Priuilegiorum Reuerendiſsimi Capituli Patauini*, in archiuo Eccleſiæ Cathedralis aſſeruato ad annum Domini 229. vere ſcriptũ reperitur: *Floruit Iulius Paulus Patauinus antiquus, & illuſtris legum lator Papiniani primus diſcipulus.* Vngarellus in Chronicis notat: *Fù doppo la natiuità di Chriſto vn noſtro Cittadino chiamato Giulio Paolo* &c. Bernardinus Scardeonius inter claros Iuriſconſultos Patauinos Iulium primum locat. Marcus Mantua Patauinus, ſui æui Iuriſconſultorum coryphæus ſcribit: *Iulius Paulus Patauinus noſter claruit Alexandri temporibus, vt multi teſtantur.* Thadæus Piſo Soacius identidem I. C. Patauinus elegantiſſimus, commentario in primam Pandectarum, *Paulum Patauinum, de quo in L. Paulus ff. de ſolutionibus*, nominat. Nec Patauinos tantum teſtes habemus, ſed in libello illo Italice ſcripto, cui titulus eſt *Difeſa della Patauinità di Giulio Paolo*, cuius auctorem noſtri ciues credunt, vel Alexandrum Carerium, vel Nicolaum Campoſamperium ſeniorem, ciues ambos, & Iuriſconſultos Patauinos, ſummi nominis viros; vbi quamplurimos habemus huius rei teſtes: ad quem ob breuitatem lectorem mitto.

Cap. 16.
Ibid.
In L. 1. in princ. ff. de bonor. poſſ.
Conſ. 445. lib. 4.
§. Nihil. aut. Inſtit. de Teſt. & §. Pœnal. Inſt. de Act.
Lib. 1. Claſſ. 8. fol. 158. 159.
In Epiſt. Illuſtr. Viror.
Tit. 2. n. 44.

5. Monumentum, quod Annibali Carthaginenſium duci erectum, in ædibus Baſſanorum extat, inter ſpuria reponendum credidi, tum

quia antiquitus abſque aſpiratione, & duplici N. ANNIBALEM ſcribi ſolitum credo, prout etiam CANNARVM, non CHANNARVM; tum pariter quia modus iſte dicendi in ſaxo à Romano nitore meo iudicio diuerſus apparet.

6. Hoc etiam ſaxum apud Baſſanos inter ſpuria reponendum volui; neſcio enim quid ſibi velint DEI MANES ad monumentum BASSANI, quod oppidum clari nominis & nunc eſt, vigeſimo quinto à noſtra vrbe lapide, Septentrionem verſus. Nec HANTENORE TROYANO ad antiquum ſcribendi modum ita accedit, vt ANTENOR TROIANVS.

7. Quod ſequitur diſtichon, inter Coradenorum monumenta antiqua præ nimia feſtinatione repoſitum, heic merito locum meretur; ſiquidem eius auctorem credo Hieronymum Gabrielium Medicum Patauinum non vulgarem. Legitur autem Arquati, in ædibus olim Petrarchæ, nunc Gabrieliorum ſupra ianuam, qua ad hortos & colles itur, depictum tantum in tabula marmorea, quam fortaſſis reponi ibi curauerat Gabrielius, quum ædes haſce reparaſſet.

8. Semifractum iſtud ſaxum, de quo in ſuo de Donarijs elegantiſſimus Tomaſinus hæc protulit: *Saxi fragmentum, non ita dudum ad radices montis Vendæ inter Euganeos altiſsimi repertum, vbi nunc Caſtri Noui pagus olim incolis frequens*, cur inter ſpuria ac ſuppoſititia à me reponatur, dum vixit nouerat Carolus Auantius, ſed forſan nimis iniuſte.

IAm iſte laboris mei qualiſcunque partus, qui aliquamdiu ſub prælo gemuit, libera deinceps luce, hominum obſtetricante benignitate, fruiturum ſe lætabatur, cum retardatus eſt noua epiſtola, quæ Roma opportune aduenit. Scripſit enim nunquam ſatis laudato Ioanni Rhodio Clariſſimus Lucas Holſtenius, Vir qui iam pridem Muſas omnes arctiſſima familiaritate ſibi deuinxit, & in intima Parnaſſi, hoc eſt omnigenæ eruditionis adyta feliciſſime penetrauit. Literarum certe Græcarum tanta excellit peritia, vt ipſi laudis huius palmam ſeculum iſtud facile porrecturum videatur. Quare etiam ad eum honoris prouectus eſt gradum, qui debetur doctrinæ ſupremis coniunctæ virtutibus. Iſte igitur circa Maguriani mei monumenti, ſuperius ſectione 5. fol. 211. repoſiti, perplexiſſimum labyrinthum ingenium ſuum fatigare, ac ſenſa ſua luci diſſime explicata Patauium tranſmittere dignatus eſt. Debeo igitur ſummo tanti viri erga me ſtudio; debeo ſingulari, quam in hoc ſuſcepit negotio, induſtriæ; debeo reconditiſſimæ doctrinæ, quæ magnum ſplendorem meo conciliatura eſt operi, vt ipſius accuratiſſimam epiſtolam pro felici libri huius coronide annectam.

V. CL.

LVCÆ HOLSTENII

DE MONVMENTO MAGVRIANO

AD IOANNEM RHODIVM

EPISTOLA.

CL. VIRO IOANNI RHODIO L. HOLSTENIVS χαίρειν καὶ εὐπράττειν.

MAlo parcius ſoluere, quam longiore procraſtinatione debitum augere. promiſſam tibi Magurianæ inſcriptionis explicationem, ſiue diuinationem potius meam ad antiquum illud ænigma nunc exhibeo. ubi illud iure meo ab humanitate tua poſtulo, ne mihi culpæ aut vitio vertas, ſi à doctiſsimi amici noſtri expoſitione tantum recedam, quantum diſsidet Heſperijs Gadibus Eridanus. Ego enim Patauinam inſcriptionem exiſtimo Magurij ciuis Patauini, aquis Aponis dedicatam, in quarum margine repertam ſcribis. Magurius ille in xyſto ſiue porticu aquis imminenti de ſuo poſuerat Euras illas & perticas, quas lapis commemorat, vt luſoribus gregis Veturianæ, quæ grex etiam iuniorum dicebatur, eorumque exhibitionibus ſiue exercitijs ſeruirent. quæ ſingillatim explicare operæ pretium fuerit.

Q. Magurium Patauinum fuiſſe oſtendit tribus Fabia, in quam omnes Tranſpadanæ ciuitates relatæ fuere, cum Romana ciuitate donarentur. De Brixia, Verona, Mantua multi lapides id teſtantur apud Roſsium, Panuinium & Gruterum. De Patauio idem Gruterus aliquot affert ex Scardeonio, quos videre eſt, CCCCXL, 4. DCCCI, 12. DCCCXXCV, 3. DCCC, 1. DCCCCXXII, 19. DCCCCXLV, 4. & apud Montem ſilicis CCCC, 5. neque hac de re quiſquam in his ſtudijs paulo verſatior dubitabit.

FEROCIS cognomen ſæpius antiqui lapides exhibent. ſic Annius Ferox ſenior, & iunior apud Gruterum MLXXXIX, 6. ut alios taceam.

LVS. EPIDIXIB. ET. CETAES I. II. III. de Luſorum epidixibus & Zetas, ſiue diætis tribus intelligo. Ideoque in voce CÆTES errorem quadrantarij, vel potius ſcriptoris Patauinitatem agnoſco, qui pro Z. poſuit C. forte quod vocis originem & orthographiam ignoraret. Luſorum epidixes in thermis & xyſtis olim exhibitas, notius eſt quam vt indicari à me debeat, poſt Mercurialem, Fabrum & alios. Epidixes autem de omnium generum ludis & artificijs, non de ſolis poëtarum & rhetorum recitationibus accipi cum alij, tum Creſollius in veterum rhetorum theatro prolixe docet. Porticum vero illam mille pedum, cuius veſtigia iuxta aquas Aponi Scardeonius & Pignoria extare affirmant, ædificia ſiue diſtincta cubicula, (has enim Zetas veteres dixere,) quamplurima habuiſſe ignorare non poteſt, qui Vitruuium legerit lib. V. cap. XI. ubi de palæſtris & xyſtis agit.

GREG. VETVRIAN. Integris vocibus Gregis Veturianæ explico. vbi illud primum moneo, Gregem feminino genere olim dictum fuiſſe, quod Lucretij exemplo & auctoritate firmat Nonius, apud quem Bucceriæque

ſiue greges lib 2. legitur. ſic quoq; in magno inſcriptionum opere, CCCXXXVIII, 5. GREX RVSSATA habetur. Veturiana autem dicebatur, quod à Veturio aliquo inſtituta fuerit. hanc enim Veturianam familiam Patauij fuiſſe docent lapides antiqui apud Gruterum DCCCCLVII, 10. & DCCCXCV, 1. & alius qui Vigizotti extat, DLXVIII, 2. ex Scardeonio. Vicentiæ quoque Viturios fuiſſe oſtendit lapis DCCXLVIII, 8. Eadem grex ſiue ſchola Luſorum etiam iuniorum appellabatur, ſiue quod non niſi iuuenes ad eam admitterentur, ſicuti apud Gruterum LVSVS IVVENVM legitur; ſiue potius quod iam ante alia ſchola ſiue grex luſorum fuiſſet in iiſdem thermis inſtituta. vt apud Gruterum DCCXI, 2. Tribules corporis iunioris in tribu Palatina. & MCXV, 8. Tribules corporis ſeniorum clientium tribus Palatinæ. atque ita paſſim in Notitia Imperij ſcholæ militum iuniorum & ſeniorum leguntur.

A. A. Aquis Aponis intelligo, atque ita Scaliger in Indice magni operis inſcriptionem Patauinam apud Gruterum DCCCCXVIII, 3. Vale ad aquas, recte Aponas explicat. Fontibus autem ſiue aquis, præſertim medicatis, quod ſacræ haberentur, varia dedicata conſtat ex antiquis monumentis. ſic apud Eminentiſſimum Card. Barberinum in pyramide marmorea AQVIS. ALBVLIS. SANCTISSIMIS &c.

EVRAS nos intelligere unus Pollux docet, cui varia curruum ferramenta explicanti lib. 1. cap. 10. Euræ ſunt ferramenta quibus axes curruum muniuntur, & quæ rotis atteruntur. Romæ vulgo ſprangas ferreas vocant. ego hoc loco ferramenta vel muro vel trabibus ligneis infixa accipio, quæ perticas uncinis clauatas ſuſtinerent, ea ſcilicet forma, qua appinxi. Perticarum autem & uncinorum uſum eum fuiſſe puto, ut vel lauantium vel potius ludo ſeſe exercentium veſtimenta ſuſtinerent. Hunc obſcuriſſimæ inſcriptionis ſenſum exiſtimauerim, donec viri doctiores veriora me docuerint. Romæ XXIV. Auguſti CIↃ IↃCLII.

INDEX

INDEX
Eorum, quorum auctoritate, fide ac munere opus creuit.

A

Acro. 74. 152
Aelianus. 82. 97. 159
Aeneas. 280
Agrætius. 143
Andreas Alciatus. 143
Alexander ab Alexandro. 39. 43. 88. 107. 108. 109. 111. 120. 122 232. 250
Bartholomæus Amantius. 72. 111. 124 203. 207.
Anacreon. 121
Petrus Appianus. 45. 46. 72. 91. 95 111. 119. 124. 203. 287. 288. 305. 309 334 335. 336.
Petronius Arbiter. 2. 206. 275
Angelus Aretinus. 347
Carolus Auantius. 318
Antonius Auguſtinus. 125. 269
L. Apuleius. 44. 74. 82. 91. 119. 133. 226
Ariſtoteles. 204
Ariſtophanes *ex Nicodemi Friſchlini verſione.* 267. 288
Arnobius. 133. 134. 224. 269
Athenæus. 123
Auctor de Viris Illuſtribus. 79. 87. 88. 219. 227.
Auſonius. 98. 120. 121. 122. 128. 240. 241. 314.

B

Baldus I. C. 347
Bartholus I. C. ibid.
Cardinalis Baronius. 165
Petrvs Bembvs Cardinalis. 273
Antonius Beuatellus. 30
Lazarus Bonamicus. 31
Anſelmus Boot. 311
Antonius Boſius. 17. 243
Barnabas Briſſonius. 24. 39. 108. 234
Brunfelsius. 169
Gulielmus Budæus. 136. 137. 329
Bulengerius. 43

C

C. Iulius Cæſar. 73. 143. 207. 226. 228. 281. 314.
Iacobus Cagna. 200
Nicephorus Calliſtus. 16. 216
Nicolaus Campoſanperius. 348
Iulius Capitolinus. 219. 231. 244. 245
T. Lucretius Carus. 71. 73. 82. 90. 133. 147. 159. 258 271.
Alexander Carerius. 348
Iſacius Caſaubonus. 123. 280
Dio Caſſius. 110. 127. 154. 220. 271
M. Aurelius Caſſiodorus. 13. 14. 108. 115. 127. 143. 245. 307.
Iacobus Cauacius. 4. 5. 11. 13. 15. 17. 22. 28. 144. 200. 300.
Cornelius Celſus. 93
Cenſorinus. 1. 133. 134
Chronicon Regiminis Ciuitatis Paduæ M. S. 25. 290. 345. 346
M. Tullius Cicero. 7 8. 39. 44. 74. 75. 77. 81. 94. 109. 117. 145. 153. 205. 230. 232. 233. 250. 251. 260. 264. 272. 280. 344.
Claudianus. 91. 200. 241. 242. 288.
Marcellinus Comes. 13. 14.
Georgivs Contarenvs Patricius Venetus. 44. 253. 266. 307. 323
Gn. Cornutus ex Caſſiodoro. 73 150. 224.
Hiſtoria Cortuſiorum de Nouitatibus Paduæ & Lombardiæ. 144
Ioannes Cottunius Eques. 98. 127. 128
Dictys Cretenſis. 343
Petrus Crinitus. 80
Iacobus Cuiacius. 39. 108

D

Paulus Diaconus. 19
Aelius Donatus. 81. 153

E

Io. Baptiſta Egnatius. 14. 197
Euclides. 25
Eutropius. 86. 192. 197. 316

F

Faſti Veri Flacci, Caſſiodori, Panuinij, Sigonij. 14. 39. 71. 75. 79. 85 86. 96. 103. 106. 112. 125. 143. 165. 190. 213. 225. 241. 242. 298. 314. 316. 321.

Octauius Ferrarius. 76. 81. 85. 117. 127. 142. 170.
Sex. Pompeius Feſtus. 6. 8. 16. 18. 24. 32. 39. 43. 73. 77. 78. 81. 91. 95. 96. 106. 107. 116. 117. 120. 122. 123. 125. 134. 136. 144. 145. 153. 158. 199. 207. 217. 224. 231. 269. 271. 272. 275. 279. 281. 297. 307. 322. 335.
Bartholomæus Fichettus. 214. 291
Lactantius Firmianus. 265
Iulius Firmicus. 281
Valerius Flaccus. 80
L. Florus. 115
Blondus Flauius. 29. 33
Leonardus Foſchius. 285
Cornelius Fronto. 48
Frontinus. 268. 281
Fulgentius. 91

G

Galenus. 267
Cornelius Gallus. 271
Aulus Gellius. 18. 76. 94. 95. 109. 173. 194. 230. 231. 234.
Bernardus Georgius. 151
Augerius Gislenius Busbequius. 233
Henricus Glareanus. 343
Anthologia Græca. 128
Ioannes Gronouius. 186
Ianus Gruterus. 10. 15. 18. 19. 32. 33. 45. 46. 78. 79. 83. 84. 85. 93. 94. 112. 113. 118. 119. 124. 145. 153. 158. 159. 161. 162. 164. 165. 183. 185. 186. 192. 193. 196. 197. 198. 199. 203. 213. 216. 220. 223. 225. 232. 239. 241. 257. 259. 260. 264. 266. 267. 268. 273. 278. 286. 288. 289. 292. 293. 297. 298. 299. 300. 302. 303. 305. 307. 309. 311. 313. 314. 315. 318. 321. 324. 325. 327. 328. 330. 334. 335. 336. 338. 340. 346.
Hieronymus Gualdus. 276
Iacobus Guterus. 150
Lilius Gregorius Gyraldus. 74. 80. 117

H

Dionyſius Halicarnaſseus *ex Emanuelis Porti verſione*. 74. 78. 79. 82. 85. 96. 101. 108. 109. 110. 111. 129. 142. 167. 182. 227. 171. 279. 280. 335.
Herodianus *ex Angelo Politiano*. 120
D. Hieronymus. 116
Tripartita Hiſtoria. 116
Homerus *ex Henrico Stephano*. 77. 123
Lucas Holſtenius. 348. 351.
Horatius. 43. 74. 220. 264
Iulius Hyginus. 87. 88. 314

I

Iamblichus. 133
Iornandes. 14
Iſidorus. 8. 15. 16. 24. 39. 194. 232. 234. 272. 311. 329.
Silius Italicus. 100. 101. 168.
Adrianus Iunius. 281
Iuuenalis. 20. 45. 178. 288. 335

K

Athanaſius Kircherus. 37. 216
Ioannes Kirchmannus. 89. 90. 94. 118. 120. 122. 123. 150. 205.

L

Cornelius Labeo ex Macrobio. 182
Pomponius Lætus. 8. 107. 110. 111. 119. 197. 219.
Dionyſius Lambinus. 271
Aelius Lampridius. 47. 127. 242. 347.
Ioſephus Laurentius. 216
Ludouicus Lazarellus. 201
Fortunius Licetus. 214
Iuſtus Lipſius. 76. 154. 156. 179. 256. 310.
T. Liuius. 8. 9. 15. 18. 34. 39. 75. 79. 82. 84. 85. 88. 96. 110. 119. 124. 125. 134. 143. 167. 168. 182. 194. 227. 229. 230. 231. 232. 234. 244. 251. 264. 271. 279. 305. 343. 346.
Velius Longus ex Caſsiodoro. 270. 307
Lucanus. 18. 77. 115. 116. 119. 167. 207. 216. 281.
Lucianus. 314

M

Macrobius. 39. 91. 94. 109. 182. 183. 220. 266.
Iaſon Mainus. 25
Marcus Mantua. 158. 348
Aldus Manutius P. F. 19. 86. 104. 153. 223. 232. 259.
Paulus Manutius. 39. 44. 72. 76. 82. 84. 110. 175.
Ioannes Marcanoua M.S. 18. 297. 340.
Nonius Marcellus. 22. 81. 119. 199. 216. 219.
Ammianus Marcellinus. 16. 161. 197. 266.
Valerius Martialis. 25. 78. 80. 102. 104. 105. 114. 115. 134.
Valerius Maximus. 87. 88
Iacobus Mazochius. 164. 325. 327. 328. 334. 335. 336. 346.

Gau-

Gaudentius Merula. 116
Paulus Merula. 29. 33. 238
Iacobus Merciarius. 7.144
Andreas Muretus. 128. 129
M. Antonius Muretus. 22
Albertinus Muſſatus. 4. 144. 344
N
P. Ouidius Naſo. 16. 87. 91. 122. 227. 251
Ioannes de Nono M. S. 25. 71. 144. 153. 175
O
Iulius Obſequens. 18
Adolphus Occo. 238. 270
P
Baptiſta Paliarinus M. S. 144. 231. 245
Matthæus Palmerius. 116
Guidus Pancirolus. 14. 15. 241. 244. 297. 299. 310.
Onuphrius Panuinius 6. 7. 8. 9. 10. 14. 17. 18. 19. 20. 22. 24. 28. 32. 38. 43. 47. 71. 72. 74. 77. 79. 82. 87. 92. 93. 102. 103. 104. 113. 116. 117. 125. 126. 142. 243. 145. 152. 154. 155. 158 162. 164. 166. 168. 169. 172. 173. 178. 190. 192. 202. 213. 218. 226. 231. 238. 240. 241. 256. 260. 272. 283. 287. 297. 314. 320. 321. 335
Hugo Papias e Pignorio. 224
Papyrianus e Caſsiodoro. 75
Statutum Patauinum M. S. 9
Velleius Paterculus. 81. 127. 190. 213. 223
Iulius Paulus. 193
Aſconius Pedianus. 15. 47. 234. 238. 254.
Nicolaus Perotus. 329. 335
Gulielmus Philandrus. 150. 175
Philoſtratus e Pignorio. 265
Phornutus. 87
Laurentius Pignorius. 4. 6. 30. 32. 34. 44. 91. 99. 100. 135. 151. 153. 183. 202. 203. 218. 223. 229. 234. 244. 265. 266. 269. 270. 318. 344. 345 346 347.
Dominicus Pinus. 251
IOANNES PISAVRVS EQVES DIVI MARCI PROCVRATOR. 99. 128
Plautus. 71. 86. 120. 244
Plinius Hiſtoricus. 3. 47. 78. 81. 82. 88. 99. 107. 115. 123. 127. 136. 145. 152. 169. 205. 213. 218. 227. 230. 231. 238. 266. 269. 292. 336
Plinius alter. 8. 16. 28. 113. 115. 155. 259.
Plutarchus. 16. 18. 78. 101. 143. 144. 156. 231. 259. 266. 268. 283. 346
Xicco Polentonus. 203. 204
Trebellius Pollio. 127. 196. 198
Iulius Pollux. 216
Polybius. 84. 85
Trogus Pompeius. 231
Io. Iouianus Pontanus. 30. 154
Angelus Portenarius. 4. 5. 6 11. 15. 16. 20. 23. 25. 26. 29. 106. 160. 163. 200. 346
Valerius Probus. 19
Propertius. 1. 2. 44. 45. 150
Prudentius. 234
Ptolemæus. 115
Caſsianus à Puteo Eques. 240. 243
Q
Quintilianus 9. 24. 32. 71. 80. 81. 111 119. 144. 150
R
Franciſcus Robertellus. 203
Cœlius Rhodiginus. 18 320
Ioannes Rhodius. 37. 178 216. 282. 348
Ioannes Roſinus. 39. 95. 96. 107. 109 111. 153. 194. 195. 231. 232. 271.
S
Ioſephus Scaliger. 20. 40. 43. 84. 86. 119. 258 266.
Bernardinus Scardeonius. 1. 2. 3 4 5 7. 10. 13. 16. 18. 19. 26. 29. 33. 46. 71. 72. 73. 75. 79. 81 86. 87. 89. 92. 94 95. 97. 98 99. 102. 103. 104. 105. 118. 119. 124. 126. 131. 132. 142. 144. 145. 147. 148 153. 157. 160. 163. 178. 183. 186. 190. 191. 200. 206. 213. 218. 220. 223. 256. 259. 265. 275. 284. 287. 288. 289. 292 293. 297. 298. 299. 300. 302. 303. 305. 309. 311. 313. 314. 315. 316. 321. 322. 325. 326. 327. 328. 334. 335. 336. 346. 347. 348.
Gaſpar Scioppius. 32
Seneca Philoſophus. 1. 94
Seneca Rhetor. 33. 101 292
Seruius. 37. 74. 94. 98. 143. 173. 182. 256. 321. 343
Idem e Biblioth. Petri Danielis. I.C. 183.
Petrus Seruius. 183
Carolus Sigonius. 6. 7. 9. 17. 19. 24. 32. 38. 39. 43. 46. 74. 75. 84. 85. 92. 95. 96. 106. 107. 117. 120. 122. 125. 126. 143. 152. 166. 167. 173. 202. 218. 224. 227. 232. 265. 272. 279. 335.
Guarinus Piſo Soacius. 15 107 109

Thadæus Piſo Soacius. 348
Gulielmus Sohierus. 269.307
Soſipater. 153
Aelius Spartianus. 85.86.225.314.323.
Io. Maria Stabilis. 251
Statius. 16.86.101.103. 105.259.
Strabo. 44.76.115. 260. 279.309.
C.Io. Ioſephus Straſſoldus. 45.250
Symmachus. 232.233.244.

T

Cornelius Tacitus. 8.73.76.91.104.106. 111.113.115.119.143.154.156.172. 194.205.213.217.219.245.256.259. 298.323.330.
Achilles Tatius. 120
Cebes Thebanus. 1
Pub. Terentius. 22.32.244
Tibullus. 44.150
Iacobus Philippus Tomaſinus. 4.17.22. 29.32.34.134.178.202.231.235.240. 241.242.257.266.279.306.340.348.
Torrentius. 37
Suetonius Tranquillus. 72.78.94.101. 102.106 112.113.117.120.123.125. 126.127.134.155.190.195.205.206. 207.213.217.220.245 264.281.310
Adrianus Turnebus. 22.89.194.234

V

Ioannes Valdetaro. 184
Pierius Valerianus. 17.93.94.97.137. 217
Terentius Varro. 8.18.45.47.76.77.95. 107.122.135.152.167.208.213.216. 219.220.224.231.232.233.267.271. 275.292
Fl.Renatus Vegetius 8.95.96.147.269. 310.330
Georgius Hieronymus Velſchius. 285
Marcus Velſerus. 284.287.288.289
Sex. Aurelius Victor. 197.
Virgilius. 34.37.73.74.77.86.88.89.90. 92 98.117.133.134.150.173.178. 182.193.194.208.234.256.258.272. 286.287.288.292.313.316.320.343.
Vitruuius. 175
Vlpianus. 193.242
Gulielmus Vngarellus M.S. 4 5.11.13. 23.344
Vopiſcus. 194
Gerardus Voſsius. 29
Fuluius Vrſinus. 22.24.38.47.71.72.79. 87.102.103.107.111.113.116.118. 142.143.172.238.269.283.320.321. 337.

PA.

PATAVINI
Hoc opere nominati.

B

BARISONIVS.
Albertinus Epiſc. Cenetenſis electus. 21. 265
BASSANI.
Alexander ſenior I. C. 49
Alexander iunior I. C. 31. 49.
BENAVIDII à MANTVA.
Andreas. 157
Gaſpar Philoſophiæ Doctor. ibid.
Ioannes Andreas Medicus. ibid.
Ioannes Petrus Medicus. ibid.
Marcus I. C. ſui æui primus. ibid.
BOATVS.
Bartholomæus. 214
BORROMAEI.
Aemilia. 174
Traianus. ibid.
BVZZACHARINVS.
Ludouicus. 34

C

CAMPOSAMPERII.
Gaſpar I. C. 140
Nicolaus I. C. 348
Obicius. 218
Vinciguerra. 130
CAPILISTEI ijdem ac FORZATEI, & TRASALGARDI.
Annibal. 201
Annibal alter 200
Antonius. ibid.
Bartholomæus. ibid.
Ioannes Franciſcus I. C. 29
Tranſalgardus I. C. 200
CARERIVS.
Alexander I. C. 348
CARTARII.
Eccellinus. 71
Gulielmus. ibid.
CASALIS.
Rolandus Monachus Caſſinenſis. 29
CITTADELLAE.
Beatrix. 174
Marcus. ibid.
CORRADENI.
Aloyſius I. C. 187
Andreas Medicus. ibid.
Bonacurſius Medicus. ibid.
Hercules. ibid.
Nicolaus. ibid.

D

DE DONDIS AB HOROLOGIO.
Gabriel Medicus. 180
Gaſpar. ib.
Iacobus Medicus & Mathematicus. ibid.
Ioannes Medicus & Mathematicus præclariſſimus. ibid.
DOTTORII.
Alexander Medicus. 163
Alexander Eques. ibid.
Antonius Franciſcus I. C. ibid.
Carolus. ibid.
Daniel Eques. ibid.
Iulius Cæſar. ibid.
Ludouicus. ibid.
Vincentius Philoſophiæ Doctor. ibid.

E

ESTIVS.
Alexander. 156

F

FRIGIMELICAE.
Antonius. 131
Franciſcus Medicus clariſſimus ibid.
Hieronymus Medicus elegans. ibid.
Iacobus. ibid.
Iacobus Eques. ibid.
Ioannes Maria. ibid.
Octauius I. C. ibid.
FONTANA.
Tricidius Epiſcopus Patauinus. 5
FORZATEI ijdem ac CAPILISTEI, & TRANSALGARDI.
Ioannes. 200
Iordanus Abbas Oliuet. vir ſanctus. ibid.
Teduccius. ibid.

G

GABRIELII.
M. Antonius Eques vltimus ſuæ gentis. 191
Floriſpina. ibid.
Gaſpar Medicus. 191. 348
GALVANVS.
Ioannes. I. C. inſignis. 35
GIANVARII.
Sophia. 131
Thomas I. C. ibid.

H

HOROLOGII. vide de DONDIS.

L

De LAZARA.
Ioannes Comes & Eques. 170
Ioannes Comes & Eques S. Stephani. 3. 170
Nicolaus Comes & Eques. 170

M

MVSSATI.
Albertinus Hiſtoricus & Poeta. 145
Galeacius Archipresbyter Patauinus. ibid.
Guapertinus Abbas Caſſinenſis. ibid.
Ioannes Franciſcus I. C. ibid.

Patauini hoc opere nominati.

Ioannes Franciſcus. ibid.
Iulius Philoſophiæ Doctor. ibid.
Ludouicus Medicus. ibid,

N

NIGRA ſeu ROGATA.
Nigra Antonij Obicij Vxor. 38

O

OBICII.
Antonius.
Pius Aeneas Orciani Marchio. 38

OPTATI.
Franciſcus Medicus. 166
Ioannes Dominicus Philoſophus. ibid.

P

PAPAFAVII.
Bonifacius I. C. 174
Bonifacius Eques. ibid.
Iacobus I. C. ibid.
Iacobus Eques Hieroſolymitanus, ibid.
Iſabella. ibid.
Marſilius Philoſophiæ Doctor. ibid.
Marſilius Eques. ibid.
Marſiliettus. ibid.
Robertus Abbas. ibid.
Robertus Eques. ibid.
Scipio Eques Hieroſolymitanus Prior Meſſanæ. ibid.
Vbertinus Epiſcopus Adriæ. ibid,

PASINVS.
Ludouicus Medicus. 185

PERAGHA.
Peraghinus Eques. 29

PIGNA.
Franciſcus I.C. 214

POLCASTRA.
Margarita. 21

POLENTONVS.
Xicco. 29. 203

PORCELLINVS.
Nicolaus I. C. 29

R

RIDII ſeu de RIDO.
Antonius Caſtri S. Angeli Rom. Præfec. 132
Daniel I. C. ibid.
Marcus I.C. ibid.
Matthæus. ibid.
Nicolaus Medicus & Poeta. ibid.
Nicolaus I.C. ibid.

ROGATI. vide NIGRI.

S

SALA.
Ioannes Dominicus Medicus præclarus. 22

SANDELIVS.
Martinus I. C. 135

SANCTASOPHIA.
Hieronymus Medicus. 342

SCARDEONIVS.
Bernardinus Canonicus & Hiſtoricus Patauinus. 1. 140. *Paſſim*.

SCROVINIVS.
Henricus. 29

SILVATICVS.
Benedictus Medicus noſtri æui primus. 43. 99. 128.

DE STRATA.
Aloyſius Medicus. 21

T

TOMASINVS.
Iacobus Philippus Aemoniæ Epiſcopus. 4. 17. 22. 29. 32. 34. 134. 178. 202. 231. 235. 240. 241. 142. 257. 266. 279. 306. 340. 348.

TRANSALGARDI ijdem ac CAPILISTEI & FORZATEI.
Albertinus. 200
Azinus. ibid.
Carlotus. ibid.
Corradus. ibid.
Gauslinus Epiſcopus Patauinus. ibid.
Ioannes. ibid.
Ioannes Baptiſta Epiſcopus Patauinus. ibid.
Rotolandus. ibid.
Rubertinus. ibid.
Tranſalgardus. ibid.
Tranſalgardinus. ibid.

A TVRRE.
Georgius Medicus & Botanicus Clarus. 160

V

VITALIANVS.
Palamedes Eques. 29

VRSATI.
Alexander *in Dedicat.*
Bernardinus. ibid.
Franciſcus. 119
Gaſpar. *in Dedicat.*
Vrſatus Eques. 21. 209.
Vrſus. *in Dedicat.*

Z

ZABARELLAE.
Bartholomæus Archiepiſc. Florentinus. 148
Franciſcus Cardinalis Archiepiſcopus Florentinus. ibid.
C. Iacobus Philoſophus inclytus. ibid.
C. Iacobus. 74. 148. 154. 155
Paulus Argolicenſis Epiſcopus. 148

ZACCHI.
Alexander I. C. 206
Alexander. 174
Angela. ibid.
Annibal I.C. 206
Bartholomæus. ibid.
Benedicta. 218
Franciſcus Philoſophus & Medicus. 206
Hieronymus I. C. ibid.
Hieronymus. ibid.
Iacobus. ibid.
Marcus. ibid.
Zacchus I.C. ibid.
Zacchus Philoſophus & Medicus. ibid.

INDEX

INDEX LOCORVM

In quibus hæc monumenta reperiuntur.

A

In Eccleſia pagi

ALTICLERII. 291

Ad

ANTENORIS MAVSOLEVM.

AVGVSTAE AD VINDONEM FLVVIVM. 284.

B

Ad

BASILICAM CATHEDRALEM. 5

In Ædibus

BASSANORVM. 50. 51. 53. 55. 57. 59. 61. 63. 65. 66. 67. 68. 69. 70.

DE BENAVIDIIS à MANTVA. 157

BARTHOLOMAEI FICHETTI. 290

In Vico

BRVSEGANA. 290

C

In Cœnobio

CARTVSIENSIVM. 293

In Ædibus

CAPILISTEORVM *vulgo dal Cauallo*. 200.

CONTARENORVM. 41. 42

CORRADENIS. 188. 189

Prope

CORRADENOS. 229

F

In Ædibus

FAMILIAE FRIGIMELICAE. 131

FRANCISCI BATTARII. 152

FRANCISCI VRSATI. 139

G

Apud

GEORGIVM à TVRRE. 160

In Ædibus

GENTIS GABRIELIAE. 191

GEORGII CONTARENI *Ateſte*. 253. 254. 255. 261. 262. 263. 274.

GVIDONVM. 130

Prope

GYMNASIVM. 190

I

Apud

C. IACOBVM ZABARELLAM. 148

IOANNEM GALVANVM. 35

IOANNEM RHODIVM DANVM. 178. 282.

In Templo & Cœnobio

D. IVSTINAE. 12. 13

In vltima columna lateritia ad ædes

IVLII CAESARIS DOTTORII. 163

Penes

IOANNEM DE LAZARA COMITEM & EQVITEM. 170

M

In Ædibus

MVSSATORVM. 145

In Hortis Cœnobitarum

S. MICHAELIS. 23

O

In Ædibus

OBICIORVM. 38

In Area

OPTATORVM. 166

P

In

PRAETORIO. 23. & 340

PARIETE FORNICIS PROPE PONTEM S. BENEDICTI. 222

In Ædibus

PAPAFAVIORVM. 174

DE PRIOLIS. 169

Apud

PASINOS. 185

Apud

R

Apud

RIDIOS. 132

S

In Monaſterio

S. STEPHANI. 21

In Ædibus

SANDELIORVM. 135

SCARDEONIORVM. 141. 142

SVPERANTIORVM. 247

In

SACELLO DIVI HERMAGORAE. 6

T

In

TVRRI TEMPLI CATHEDRALIS. 6

In Aedibus

TOMASINIS. 235. 236. 237. 238

V

In Aedibus

VRSATIS. 210. 211. 212. 248. 249

Z

In veſtibulo ædium

DE ZABARELLIS. 177

DE ZACCHIS. 206

INDEX

I N D E X
Propriorum Nominum, & Cognominum tam virorum quam mulierum.

A

Ablagus. 309
Accilia P.L. Baſio. 50
C. *Acilius.* 42
Sex. *Acilius C.F.* 331
Acon Q. F. Fab. Labeo Polex. 163
C. *Acutius M.F. Rom. Secundus.* 60
M. *Acutius M.F. Rom. Marcellus.* ibid.
Aedemon. 278
Aelia Domitia. 146
L. *Aelius Antigonus.* 41
L. *Aelius L.F. Fab. Macer.* ibid.
P. *Aelius Ponticus.* 146
Aemilia Chriſis. 285
Aemilius Celer. 277
C. *Aemilius Calpurnian.* 285
P. *Aemilius.* 240
P. *Aemilius P.L. Deodorus.* 322
Aeneas. 98. 129
Aerodanus. 295
Aetho. 255
Q. *Aetrius Rom. Macer.* 60
Afronia Feſta. 59
M. *Agrippa.* 70
M'. *Allenius. M'. F. Fab. Craſſus Ceſonius.* 5
M. *Allius. M. F. Feſtus.* 38
Alumna Valentina. 317
Anchar. 70
Anchari. 211
Anicia Proba C. F. 236
Annia T. F. Pieris. 303
T. *Annius Cherintus.* ibid.
Antenor. 339
Antonia. C. F. 6
Antoninus Aug. 178
Antonius Seuerus Aquila. 325
C. M. *Antonius Gemellus.* 282
Q. M. *Antonius Mercator.* ibid.
Sex. *Appuleius Marcellus.* 57
Aratria C. L. Saluia. 261
C. Aratr. 262
L. Aries. 326
C. *Arminius Feliciſſimus.* 300
C. *Arrius.* 285
C. *Arrius* C. F. 331
L. *Arrius Pudens.* 329
L. *Arrius T. F.* 67
M. *Arruntius M.F. Ter.* Aquila. 66
Aſconia C. F. *Augurina.* 65
C. *Aſconius C.F. Pob. Sardus.* ibid.
Q. *Aſconius Gabinius Modeſtus.* 212
Aſia Ingenua. 319
C. *Atia C.F. Prima.* 181
Atilia Phœbas. 65
Atilius Laches. ibid.
C. *Aufidius Candidus.* 42
Diuus Auguſtus. 318. 330
Auillia Pæta. 318
Aula. Placidia. 331
Aurelia Sabna. 237
Aurelia Tatia. 337
M. *Aurelius* Antoninus. 322
M. *Aurel Aman....* 237
M. *Aurelius Marcellinus.* 57
P. *Aurelius.* 68
T. *Aurelius T. L. Felix.* 66
T. *Aurel. Pal. Florentin.* 262
Axia Tyche. 309
Axia Ↄ. *L. Amabilis.* 255
L. *Axius Chariſius.* 309
L. *Axius Creſcen.* ibid.
ΑϹΚΛΑΠΩΝ. 189
ΑΙΔΗΜΩΝ. 276
ΑΙΝΕΙΑΣ. 63
ΑΥΡΗΛΙΑ ΤΑΤΙΑ. 334

B

C. *Bellus Vrbanus.* 330
L. *Blan.* 175
Bononia. 300
C. *Bricenius* C. F. *Clemens.* 69

C

Cæcilius Olcrenis. 66
L. *Cædius L. L. Eros.* 41
Cætronia Procula. 57
Cætronia L. F. Prima. 68

L. Cætronius L.L. Anderoudus. 68
L. Cætronius L.F. Firmus. ib.
Cæſia. 255
Q. Cæſius Macrinus. 235
Cæſidia Hora. 69
C. Cæſidius Hermeros. ib.
Ser. Calpurnius Cleombrotus. 331
M. Caluiſius Claudius Victor. 309
L. Canius Feſtus. 42
T. Capellus. T.F. Vindex. 277
Q. Cartilius Q.L. Optatus. 293
Cartoria Apta. 141
Cartorius. ibid.
T. Cartorius. ibid.
C. Cartorius Scirtus. 50
Caſſia Sex F. Prima. 201
Caſſia L.F. Secunda. 50
C. Caſſius Q.F. Maculates. 320
C. Caſſius Seuerus. 277
C. Caſſius Theſpius. 312
P. Caſſius Verus. 284
Caſtricia C.L. Euche. 66.
C. Caſtricius C.L. Caluio. ibid.
C. Caſtricius Ↄ.L. Martialis. ibid.
Centera. 301
Centra. ibid.
Centria. ibid.
Q. Cercenus Hermeros. 311
Q. Carm 188
P. Charm. . . . 70
Cipia P.F. Secunda. 68
Clodia C.L. Portu. . . 317
Clodia T.L. Feſta. 188
Clodia Secunda. 50
Clodia Thais. 51
C. Clodius Iucundus. 334.337
M. Clodius Ianuarius. 51
M. Cocceius M.L. Ianuarius. 211
Cœlia C.F. Gemella. 23
Cœlia Votiena. 69
A. Cœlius A.L. Optatus. 23
P. Cœlius P.F. Balbinus Vibullius Pius. 222
FL. Conſtantinus Maximus. 322
Diuus Conſtans. ibid.
Coruina. 57
L. Curullus 69
Cuſinta M.F. Sarda. 65

D

Demet 248
Deminconia. 295
C. Didius Acutanus. 312
Diogenes. 128
Dionyſius Leuci. 79
Diſpuerna Feſta. 237
Diua Domitilla. 65
Domator. 236
Domitia Fatiliana. 13
Domitia D.L. Proba. 255
Domitia Thalluſa. ibid.
L. Domitius L. Lib. Scæua. 206
Gn. Domitius Valens. 222
L. Domitius Theophilus. 66
Domitianus. 326.327
Donatus. 237
Dorcas. ibid.
C. Dorcatius Verus. 294
ΔΙΟΓΕΝΙΣ. 70
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΛΕΥΚΙΟΥ. 53

E

Elia Aquileia. 68
Elia Maxima. ibid.
Elius Q.L. Gallio. 276
Elius Lartis. F. 316
Elonia L.L. Murra. 158
Ennius C.L. Antio. 315
M'. Ennius M'.L. Eſycus. 254
M'. Ennius P.F. Rufus. 291
Epiphania Polycratis. 98
Eutychus. 161
ΕΠΙΦΑΝΗ ΑΠΟΛΥΚΡΑΤΟΣ. 63
ΕΥΤΥΧΙΑΝΟϹ. 329
ΕΥΤΥΧΟΣ. 189

F

Fabia. C. L. Quarta. 262
C. Fabius C.L. Chreſtus. ibid.
Fannia C.L. 53
C. Fannius C.L. Auctus. ibid
C. Fannius C.L. Felix ibid.
Fauſtinus. ibid.
Felix. 238
M. Firmius M. F. Fau . . . 161
Filicinus. 315
Flauia Quintilla. 69
Flauia Tertia. ibid.
P. Flauius P.F. Feſtus. ibid.
P. Flauius Q.F. Rom. Stabilis. ibid.
Fortunatus. 317.330
Fremantio. 51

Ful-

C. Fuluius Dionyſius. 169
Furta Fortunata. 282
D. Furius Felloi. ibid.

G

ΓΑΓΙΓΙVS. Q. F. Fereios. 315
Gaius. 236
Galatea. 254
Galenia Piſida Nyſa. 291
Galenius Q. L. Piſidus. ibid.
Galgeſtus Hermeros. 262
Galla. 51
Gauia. 248
C. Gauius C. L. Iucundus. 146
M. Gauius Orfitus. 329
M. Gauius M. F. Pob. Squillanus. 229
P. Gauius Aſpectus. 249
Q. Gauius Q. F. Aquila. 248
Glaucus Glauci. ibid.
Glicerius. 295
Grania. ibid.
L. Granius Priſcus. 248
Grata. 66. 301
Grattia. 267. 322
Grattianus. ibid.
ΓΛΑΥΚΟϹ ΓΛΑΥΚΟΥ. 247

H

L. Halys. 27
Hanibal Hamilcaris F. 331
Hantenor. ibid.
Hateria Felicitas. 67
Hateria Iuſtina. ibid.
Hebdanus. 295
Hebedanus. ibid.
L. Helius Cæſar Imp. 222
Heluia ɔ. L. Clidijs. 296
Heluia C. F. Prima. ibid.
C. Heluius ɔ. L. Communis. ibid.
Homulius. 334
Hortia C. F. Secunda. 248
C. Hoſd.. 149
Hoſpolis. 236
Hoſtilia C. L. Seuera. 38
C. Hoſtilius Elius. 312
Hoſtilius Vultheius. 216
T. FL. Hyginus. 67

I

Ianuaria. 237
Ianurius. ibid.
Inſteia Maxima. 59
Iſellia Rena. 181
Iulia C. P. Maxima. 285
C. Iulianus Cæcus vel Calius. 334
Iulius. 53
Iulius Feo. 139
Iulius Germanus. 284
Iulius Paulus. 340
C. Iulius Priſcus. 284
C. Iulius Seuerus. 222
C. Iulius. C. F. Ser . . . 263
Aur. Iuſtinus Aprio. 53

L

Cn. Labeo Pætus. 152
Q. Lælius Q. F. Rom. Firmus. 312
Læpoca Dom. F. 243
Læpoca Metelli F. ibid.
Læuicus Hoſpolis F. Lucius. 236
Lamberus. ibid.
C. Lartius Taurinus. 68
FL. Latus. 13
C. Lemonius C. F. Mollo. 51
Leopardus. 236. 243
Leponia M'. Q. 66
M. Leponius C. L. Surus. 67
Licinia. 294
Liobine Flueria. 171
Liuia T. F. Quarta. 27
T. Liuius. ibid.
T. Liuius C. F. 201
T. Liuius T. F. Longus. ibid.
T. Liuius T. L. Optatus. 51
T. Liuius T. F. Priſcus. 201
P. Lollius. 210
Q. Lollius L. F. 334
Lucanus. 255
C. Lucillus P. F. 67
Lucius. 236
C. Lucretius L. F. 317
Luſcia Quadratilla. 59
C. Luſcius Quadratus. ibid.
L. Luſcius Valens. ibid.
Luſia L. F. Tertullina. ibid.

M

L. Maclonius Fortunatus. 212. 220.
Martia C. F. Tertia. 238
Marcius. 236
F. Magius Phileas. 367. 322
Q. Magurius Q. F. Fab. Ferox. 211
Manilius A. F. Collinus. 210

C. Manilius Gibbæ. L. Priamus. 67
L. Manlius L. F. Acidinus. 277
P. Manlius Surus P. F. 69
Marcella Lapoca. 236
Marcellus Quiet. 68
Marcia Sexta. 318
Q. Marcius P. F. Rex. ibid.
P. Marius Nig... 57
Marxius Pleioris F. 236
Materiſca Theodori. 79
Materiſca Zopyri. ibid.
Meminia. 66
C. Memmius Libanius. 317
P. Memmius Trophimus. ibid.
Menander Menandri. F. 278
Mercurialis. 237
Meſſius Lauicus. 236
Metellus Lapocus Suri F. 243
Minucia Prima. 317
C. Minutius L. F. 296
M. Minutius L. F. ibid.
Q. Minutius. 65
M'. Moenius Q. F. 141
P. Mulnius Cilo. 306
Q. Muſtius Euſebes. 57
T. Muſtius C. F. Fab. Hoſtilius Fabricius Medulla Augurinus. 166
T. Mutius T. F. Gracilis. 296
ΜΑΤΕΡΙΣΚΑ ΖΩΠΥΡΟΥ. 53
ΜΑΤΕΡΙΣΚΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ. ibid.
ΜΕΝΑΝΔΡΕ ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ. 276

N

Sex. Nauinius Sex. L. Apollonius. 255
Nerua Cæſ. Auguſtus. 166
Noſas Verecundus. 278

O

Octauia Sex. F. Cæſina. 263
Octauia T. F. Gracilis. ibid.
Octauia Methe. 146
Octauia Q. F. Secunda. 263
Q. Octauius. ibid.
C. Octauius Rufus. ibid.
Q. Octauius. Athictus. 59
Q. Octauius. Laberianus. ibid.
Q. Octauius Priſcianus. ibid.
Sex. Octauius Sex. F. Celſus. 263
T. Octauius Sex. F. Gracilis. ibid.
Oſilia Ledotalis, vel L. F. Dotalis. 305
Olicerius. 295
C. Opetrius Philetus. 254
Opilio V. C. 12
C. Oppius. C. F. 50
C. Oppius C. F. Pater. ibid.
P. Oppius C. F. Pollio. ibid.
Ouia Lauica. 236
Olybius V. C. 235
Olygerius. 295
M. Oxonus. 212

P

Pætus. Honoratus. 191
Sex. Papinius Q. F. Allenius ſeu Gallien⁹ 296
C. Papirius Aequos. 326. 327
C. Papirius C. L. Sodalis. 158
Parcilia. 212
Parthenopeus. 237
Patitiada P. F. 296
Paulus Patauinus 340
Perpernia L. L. Fauor. 185
L. Perperna Philo ibid.
Petronia. 334
Petronia Muſa. 331
M. Petronius Primulus. 334
Petronius Probus V. C. 236
Sex. Petronius. 130
Petruſia Proba. 262
Philomuſus. 178
Philumenus. 277
Pleior. 256
Plotia. 334
Q. Plo... 306
T. Poblicius Creſcens. 133
Pompeia C. L. Prima. 141
C. Pompeius C. L. Lepidus. ibid.
Sex. Pompeius Sex. F. 188. 212. 306
Pomponia G. F. 569
Pomponia Q. L. 317
C. Pomponius Statianus. 329
Q. Pomponius Q. F. Fab. Seuerus. 42
Q. Pomponius Q. L. Or... 317
Popilia C. F. Priſca. 55
D. Popilius Pætus. 152
Poppia Caualerina. 68
P. Poſtumius Hecateus. 317
Priata. ibid.
Probinus V. C. 236
Publicia Felicitas. 317
M'. Publicius Feſtus. 21
Pudens. 255
L. Pullus Primus. 329
L. Pullus Zoſimus. ibid.
ΠΑΚΟΥΒΙΟΣ ΦΡΟΝΤΩΝ. 334

Q

Quartius. 261
Quinctia C. F. 313

Quin-

Quintia Voluſa. 263
P. Quintillus. 69

R

L. Ratius. C. L. Adraſtus. 51
Regilia. 236
Rutilia Prima. 50

S

Sabina Lænica. 236
M. Sactius T. F. 306
Saltia Eutichia. 41
P. Saltius Myſticus. ibid.
Saluia Iucunda. 69
Saluius Nigellus. ibid.
Saluinus Sempronius Cerro. 294
Sara. 181
Sarronia T.F. Tertia. 295
C. Satrius Hilarus. ibid.
C. Satrius C.F. Opt. ibid.
C. Satrius C.F. Verus. ibid.
Saufeia Criſpina. 57
. . ufeius P.F. 12
C. Saufeius Clemens. 55
Saufeius Nigrinus. 57
T. Scribonius Barbula. 285
Secundus 334
Seleucus Andronici. 263
C. Sempronius Q. F. Primus. 50
Q. Sempronius Tertius. ibid.
Ti. Sempronius 149
T. Sempronius Auctus. 212
T. Sempronius Hermes. ibid.
S. Sentius Chryſogonus. 329
Septimius Proculus. ibid.
Septimius Vrſus. 329
L. Septimius Seuerus. 322
Septumia. Priſca. 149
Sergia Maximina. 312
L. Sepuellius P.L. Florens. 66
C. Sepullus Oneſimus. 311
P. Sepullus P.F. Fab. Tacitus. 296
Seruilia. 210
P. Seruilia. 53
Seuera. 188
Seuera L.F. 309
C. Sextia. 142
P. Sextilia. 53
C. Sextius. 142
Q. Sicinius M'.F. 181
Spedia Pannych 284
Q. Sulpicius Achilles. 171
C. Synæcius Aprilis. 55
ΣΕΛΕΥΚΟΣ 263

T

Tarbenius L.F. 12
Tauria M. L. Tyche. 303
Taurill. . . Porcilian. 341
Terentia P.F. 6
Terentia L. F. Prima. 301
Terentia T.F. Seuera. 65
Terentia Saturnina. 255
C. Terentius Prepons. 139
L. Terentius Acutus. 255
L. Terentius Optatus. ibid.
T. Terentius T. F. La. Pindarus ſeu Lapidarius. 301
T. Terentius T.F. Seuerus. ibid.
Ternila Lænica Regiliæ. L. 236
Theophilus Theophili. 263
Tiberius Cæſar Aug. F. Auguſtus. 263. 296
Titia Chione. 331
Titia Tertyllina. 158
C. Titius Stelan. 70
M. Titius Honoratus. 57
Q. Titius Zoſimus. 331
Q. Tranius Optimus. 305
Tullia C. L. 293
Tullia Sex. F. Seuera. 188
C. Turranius Secundi Lib. Euanthus. 254
C. Turranius Eutychus. ibid.
C. Turranius. Pantagathus. ibid.
ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΥ. 263

V

Valeria. 55
Valeria Mater. 67
Valeria Marciana. 284
Valeria Myrtale. 55
Valerius Proculus. 53
Valerius Valerij F. Valens. 330
Aurelius Valerius Diocletianus. 191
C. Valerius Diocletianus. 317
C. Valerius Diodorus. 55
C. Valerius Placidus. ibid.
FL. Valerius Conſtantius. 317
Gal. Valerius Maximianus. ibid.
M. Aur. Valerius Maximianus. ibid.
L. Valerius Memor. 262
L. Valerius Priſcus. 308
L. Valerius Zabdæ L. Aries. 326
M. Valerius Paſtor. 36
Valgia. Thalluſa. 212
Veionia Cea. 333

Q. *Veionius* *Deuta ſeu Teuda.* ibid.
Q. *Veionius* *Fauſtus.* ibid.
Q. *Veionius* *Suauis.* ibid.
Venuſta. 170
Vera. 295
Vetulena *Dorcas.* 158
Veturia M. F. Gemella. 294
Veturia *Primigenia.* 55
Ti. *Veturius* *Fuſcus.* ibid.
Vettia L. F. C.L. Clara. 303
Vettia *Priſca.* 312
Sex. *Vettius* *Fidelis.* 255
T. *Vettidius* *Potens.* 332
T. *Vettidius. T. F. Scap. Valens.* ibid.
Imp. *Caeſ. Veſpaſianus Aug.* 326. 327
T. *Caeſar* *Veſpaſianus.* ibid.
C. *Vibius* *Varus.* 235
Q. *Vitor Q. F.* 290
Vlpia *Donata.* 316
M. *Vlpius* *Trophimus.* ibid.
C. *Volumnius C. Libert.* 70
C. *Vuilius Q. F. Ceruius.* 42

PRAE-

PRAENOMINA
Explicata.

A

Aulus. 24
Aurelius. 77

C

Caius. 9
Caia. 144

D

Decimus. 152

F

Flauius. 19

G

Gnæus. 120

L

Lucius. 18

M

Manius. 7
Marcus. 38

O

Opiter. 305

P

Publius & Publia. 75

Q

Quintus. 47

S

Seruius. 335
Sextus. 92

T

Titus. 32.202

Nomina Gentilicia Declarata.

A

Acilia. 71
Aconia. 164
Actia. 181
Acutia. 98
Aelia. 42
Aemilia. 323
Allenia. 7
Allia. 38
Ancharia. 216
Anicia. 241
Annia. 304
Antonia. 283
Appuleia. 94
Arria. 113
Arruntia. 103
Aſconia. 99
Atia. 181
Atilia. 102
Attia. 181
Aufidia. 47
Auillia. 317
Aurelia. 86
Axia. 260

C

Cæcilia. 112
Cædia. 45
Cæſia. 238
Cæſidia. 126
Cætronia. 118
Calpurnia. 331
Capella. 278
Cartoria. 71.143
Cartilia. 293
Caſſia. 72.202
Caſtricia. 112
Cipia. 118
Claudia & Clodia. 71
Cocceia. 216
Cœlia. 24

D

Didia. 314
Domitia. 113

E

Ennia. 257

F

Fabia. 268
Fannia. 74
Firmia. 161
Flauia. 124
Fuluia. 169
Furia. 283

G

Gauia. 147
Glyceria. 297
Grania. 250

H

Hateria. 113
Heluia. 300
Hoſtilia. 39

I

Iulia. 285

L

Lartia. 117
Lęlia. 313
Lemonia 73
Liuia. 28
Lollia. 213
Lucretia. 321
Lucilia. 116
Luſia. 91

M

Magia. 323
Manilia. 213
Manlia. 116
Maria. 87
Martia. 321
Memmia. 318
Minucia. 103
Mœnia. 142
Mucia. 299
Muluia. 307
Muſtia. 166
Mutia. 299

N

Nauinia. 260

O

Octauia. 89
Ofilia. 305
Oppia. 72

P

Papinia. 298
Papiria. 158
Perperna. 185
Petronia. 240
Plotina. 336
Pomponia. 47
Pompeia. 142
Popillia. 81
Poſtumia. 18
Publia. 10
Publicia & Poblicia. 22
Pulla. 330

Q

Quartia 264

Quin.

Nomina Gentilicia Declarata.

Quinctia. 272

R

Rutilia. 72

S

Saluia. 123
Satria. 397
Saufeia. 81
Scribonia. 288
Sempronia. 71
Sentia. 330
Septimia. 78
Sepullia. 299
Sergia. 313
Seruilia. 75
Seſtia. 143
Sextia. ibid.
Sextilia. 75
Sicina. 181
Spedia. 286
Sulpicia. 172

T

Terentia. 103
Tullia. 190
Turrannia. 256

V

Valeria. 79
Valgia. 220
Vettia. 259
Vettidia. 336
Vetulena. 159
Veturia. 82
Vibia. 228
Vibullia. 225
Vipia. 316
Voluminia. 126

Cognomina Expoſita.

Achilles. 173
Acutanus. 314
Acutus. 288
Aequus. 328
Agrippa. 126
Apollonius. 260
Aquila. 106
Auctus. 217
Augurinus. 167

B

Barbula. 289

C

Cæſina. 271
Cæionius. 8
Calbio. 112
Celer. 280
Celſus. 272
Cerronius. 297
Chariſtus. 311
Chione. 331
Chreſtus. 268
Chriſis 287
Chryſogonus. 330
Cilo. 307
Clemens. 81
Collinus. 213
Coniunctus. 162
Craſſus. 8

D

Dexter. 119
Diodorus. 80
Dionyſius. 169
Dorcas. 159

E

Eros. 46
Euanthus. 256
Euche. 112
Euſebes. 82
Eutichia. 43
Eutychus. 162. 256

F

Fabricius. 167
Fauor. 186
Felix. 74
Fereius. 315
Ferox. 216
Feſtus. 22
Firmus. 313
Florens. 112
Florentinus. 267
Fuſcus. 82

G

Gabinius. 219
Gallio. 281
Germanus. 287
Gracilis. 271

H

Hecateus. 318
Hermes. 217
Honoratus. 198
Hoſtilius. 166

I

Ianuarius. 216
Iucundus. 147

L

Labeo. 153
Laches. 102
Lepidus. 143
Longus. 202

M

Macer. 42
Macrinus. 238
Marcellus. 94
Martialis. 113
Maxima. 94
Medulla. 167
Modeſtus. 219
Mollo. 73
Myſticus. 43

N

Nigellus. 123
Nigrinus. 85

O

Oneſimus. 311
Optatus. 24. 259

P

Pætus. 152
Paſtor. 37
Pannychis. 285
Pantagathus. 256
Philetus. 257
Phileas. 323
Philo. 186
Phoebas. 102
Pieris. 304
Pius. 226
Placidus. 81
Polex. 165
Ponticus. 147
Primigenia. 82
Priſca. 81
Proba. 258
Proculus. 78

Q

Quadratus. 95
Quarta. 33

R

Rufus. 272

S

Sabina. 245
Saluia. 264
Scæua. 207
Secundus. 98
Seuera. 40
Seuerus. 98
Sodalis. 158
Squillanus. 230
Stabilis. 125
Strabo. 47
Surus. 116

T

Tertullina. 159
Thalluſa. 258
Theophilus. 313
Theſpius. 313
Thraſeas. 154
Trophimus. 316
Tyche. 304

V

Valens. 94. 336
Varus. 238
Vindex. 279

Z

Zoſimus. 330

NOTAE

NOTAE

Quæ paſsim declarantur.

A

A. 24
A. A. V. S. L. M. 281
ACCENS. CONS. 264
ADIVT. TABV 243
ADLECTVS DECVR. 125
ADQ. 15
AED. 271
AM. VXORI. 297
AN. XIX. M. II. D. XIII. 94
A. Ω 17
AQ. DEMET. F. 250
AVR. 77

B

B. D. D. 266
B. M. 19
BONO R. P. N. 324

C

C. 9.144
Ↄ. 9
CCCIↃↃↃ. 137
C. F. 242
CIP. PATA 265
C. L. 39.75
Ↄ. L. 73
CN. 120
C. M. ANTONI. 282
COHOR. II. PANNONIOR. 330
COLL. FABR. 268
CONCORD. 256
COR. 95
COS. DESIG. 153

D

D. 152
D. D. 92. 267
DEC. CL. CEL. 112
DEF. ANN. XXVIII. 162
DIONYS. 169
DIS. V. MANIBVS. 304
D. M. 73
D. M. S. 328
D. N. 324
D. N. M. Q. EIVS. 199
DON. DED. 314
D. S. F. 24

E

EQ. PVB. 230
EX. AVRI. P. X. 320
EX. PR. SPECVLATOR. 280
EX. 7. 119

F

FAB. 7
FIE. IVSS. 309
FL. 19
F. M. D. D. D. 297

G

GER. P. 239
GN. 120
GN. LABE. PAETO. 153
L. GRAN. PRISCVS. 250

H

HICQ. CVM. SVR. OMNIBVS. 122
H. L. ET. M. H. N. S. 182
H. L. S. H. N. S. 258
H. M. H S. 84.
H. M. H. N. S. 43.84
H. S. 136
H. S. E. 94

I

II. VIR. 226
II VIRO III 272
III. VIRO. A. A. A. F. F. 107
III. VIR CAP. 119
IIII. VIR. 9
IIII VIR I. D. 9
IIIIII. VIR. AVG. 126

Notæ quæ paſsim declarantur.

IN. F. P. XX. R. P. XX. 24
IN. F. P. XXI. R. P. XXVI. 44
INL. 15

K

K. D. 143

L

L. 18
L. D. D. D. 117
L. D. P. 267
LEG. III. 328
LEG. XI. 297
L. F. 118
L. F. C. L. 303
LIB. OPT. 256
L. M. FLAVIORVM. 252
L. S. 282. 291
L. S. M. C. 43

M

M. 38
M'. 6
M. D. M. 90
M'. F. FAB. 6
M. M. 86
MER. S. 152
MIL. A. XXVII. 84
MIL. COHORT. V. PR. 147
M. VAL. 37

N

N̄. CCCC XXVIII. 19
N. D. F. E. 84
N. F. F. N. S. N. C. 40

O

O. 305
OP. ibid.

P

P. 10
P. 73
P. 162
PAL. 267
P. F. AVG. 317
P. P. 15
P. P. 89
POB. 230
PRAEF. ALAE FLAVIANAE. 310
PRAEF. II. CHO. DVAR. TERTIAE. THRAAC. ET. AQVITEN. ET. SECVNDAE AQVITAN. 309
PRAEF. FABR. 8
PRO. COS. 109

Q

Q. 47
Q. C. L. 149
Q. LEG. 299
Q. M. ANTONI. 283
Q. Q. V. P. L. 252
QVAEST. CAESARIS. 107
QVOD. C. BELLO CONF. 143
QVOQVO VERS. 116

R

ROM. 95

S

S. 120
SACERD. DIVARVM. 91
SER. 269
SER. 335
SEX. 49
S. V. P. HAC. F. 120

T

T. 32. 102
TER. 107
T. F. 33
T. F. 298
T. F. I. 48. 313
T. F. L. 73
TR. MIL. 8
TRIB. LEG. X. FRETENSIS. 310
TRIB. PL. 108

V

V. 103
V. AN. VIII. M. VI. D. IX. H. PL. MINVS. V. 313
V. C. 15. 241
V. V. C. C. 242
VET. 77
V. F. 10. 42
V. F. S. ET. S. 258

VI.

Notæ quæ paſsim declarantur.

VI. VIR. 42
VIR. VEST. 74
VIVA. F. S. ET. S. 118
V. S. D. M. 302
V. S. L. M. 257
V. S. ET. S. PO. 291

X

X. PRAETORIAE. 96
X. VIRO. 272
XV. VIRO SAC. FAC. 110

INDEX

Rerum, Verborum, itemque formularum memorabilium à priſcis receptarum.

A

Abbatia S. Iuſtinæ in commendam vt vocant. 25
Abriga vicus in Iſtria. 243
Accenſi militiæ genus. 233
Accenſi apparitores. 232
Liberti. 233
Accenſorum munus. 264
Adiutores vnde dicti. 244
Adiutores Tabularij. ibid.
ADLECTVS DECVRIO. 125
Adoptandi modus varius antiquorum. 226
AD. Q. pro *Atque*. 15
Aduocatores Communis. Vide Trib. Pleb.
Aediles vnde dicti. 271
Aediles Cereales, Curules, Plebeij. ibid.
Aedilitiæ dignitates Patauij. 272
L. Aelius Cæſar. 225
Eius vita & mors. ibid.
Aemonia ciuitas Iſtriæ. 246
AEQVOS pro *Aequus*. 328
Aeſculapius cur fulmine ictus. 88
Quomodo Romam petierit. ibid.
Aeſculapio bacillum & ſerpens dicati. 87
Aeſculapij etymon. ibid.
Dionyſius barbam ipſi demi iuſſit. ib.
Templa eius cur extra ciuitatem. ib.
Capræ & gallinæ quales ipſi immolabantur. ibid.
Aetius V. C. Opilionis pater. 13
Aeterni titulus quando ab Imperatoribus aſſumtus. 142
Agri Patauini fines & ambitus. 3
In oppida, & in vicos diuiſus. ibid.
Sigillum antiquum in quo eius fines memorantur. ibid.
Ala ſociorum militia. 310
Vnde nuncupata. ibid.
Flauiana à quo inſtituta. ibid.
Albertinus Muſſatus Patauinus Hiſtoricus & Poeta inſignis. 145
Patauij publice poeta coronatur. ibid.
Legatus Patriæ ad Pontificem Maximum & ad Cæſarem. ibid.
Vtriuſque Collegij doctores quotannis ad ipſius ædes ſolenniter albos cereos protulerunt. ibid.
Albertus Dux Saxoniæ Gymnaſij Patauini Rector. 145
Alexander Dottorius I. C. humeros ſubmittit oſſibus T. Liuij in Prætorium deferendis. 29
Alexandri Eſtij coniectura de Ludis Ceſticis. 156
ALLECTO INTER TRIBVNICIOS. 167
ALLECTO pro *adlecto*. ibid.
Alpha & Omega in antiquis monumentis Chriſtianorum. 17
Alphonſus Arragonum Rex oſſa T. Liuij expetit, ſed fato præoccupatur. 30
AMICO in veterum monumentis. 43
AMICAE BENEMERENTI FECIT. 158
AMICIS BENEMERITIS. 309
Amphitheatrum olim Patauij. 76
Andreas Corradenus magnæ ſpei medicus iuuenis denaſcitur. 187
Andreas Criſpus Patauinus celator inſignis. 11.
Andreas Dandulus Patricius Venetus caput arcę plumbeæ T. Liuij extollit, dum eius oſſa transferuntur in Prætorium. 29
Anguillaria vicus, ſeu Vicariatus agri Patauini. 4
Anni, menſes, dies cur in monumentis deſcripti, & de eo Kirchmanni atque auctoris opinio. 94.
Annulus aureus Trib. Leg. ornamentum. 310
Ferreus militum. ibid.
Anteia Heluidij iunioris vxor. 155
Antenor Patauij Conditor. 343
Templum Concordiæ erexit. 11. 17
Proditor Troiæ creditur. 343
Defenditur. 344
Eius ſepulchrum repertum. ibid.
ANTONIA. 10
Antonius Beuatellus Panormitanus poeta inſignis Alphonſi Regis orator pro impetrandis T. Liuij oſſibus. 30
Antonius Franciſcus Dottorius I. C. inſignis notas in Panormitanum Abbatem, Tartagnum, & Imolenſem edidit. 163
Antonius Ridius miles ſtrenuus Caſtri S. Angeli Romæ Præfectus. 132
Antoninus Caracalla tumulum Achillis coronis floribuſque decorauit. 120
Apium cibus feralis. 125
Apparitores vnde dicti. 232
Scribæ, Accenſi, Interpretes, Præcones, Viatores, Lictores, Serui publici, Carnifices. ibid.
Appiani & Gruteri lapſus dum Patauium in Foro Iulij locant. 46
Aquileia magna ciuitas Colonia Latina Romanorum. 250
Quando deducta. 279
Nunc penitus euerſa. ibid.

Aqui-

Index Rerum, & Verborum.

Aquileienſe monumentum pulcherrimum. 45
Aquileienſia monumenta varia. 248. 249
a quo Patauium traducta. 248. 249. 250. 251.
Ara Dijs Penatibus ſacra. 182
Aræ & Altaria ſuperis ac inferis dicata. 90
Aræ ſolis Inferis. ib.
Aræ Manibus conſecratæ. 89
Aræ in ſepulcretis erigebantur. 90
Arca duorum Abbatum de Limena cui nunc vſui deſtinata. 18
Arca quid. 205
Arcæ effoſſæ in quibus cineres & numiſmata. 21
Area vnde dicta. 275
Area morbus. ibid.
Arena. Vide Amphitheatrum.
Armorum cuſtodes quinam erant. 287
Arquatum agri Patauini vicus, ſeu Vicariatus. 4
Arria Cæcinæ Pæti vxor clariſſima fœmina oriunda Patauio. 113
Egregia eius facta 114
L. Arruntius Stella Patauinus à Nerone Ludorum Curator electus. 104
Duumuir, & Prætor: item Conſul ſub Domitiano. ibid.
Martialis amicus. ibid.
Poeta inſignis. 105
Statio carus. ibid.
Violantillam amauit, quam vxorem habuit. ibid.
Eius opera penitus interiere. ibid.
M. Arruntius xv. Vir ſacris faciundis. 111
Asclepivs. 88
Q. Aſconius Pedianus Patauinus. 99
Aſinius Pollio ſalſe dicebat T. Liuium ſapere Patauinitatem. 32
Ateſte Patauini agri oppidum. 3.
In tribu Romilia deſcriptum. 95
Monumentorum antiquorum refertiſſimum. 4
Auguſtani milites quinam. 245
Auguſtenſes milites vbinam diſpoſiti. 310
M. Aurelius Antoninus Seueri filius, Getæ frater Imperatorum omnium flagitioſiſſimus. 325

B

Io. Bapt. Fichettus antiquitatum poſſeſſor. 291
Bartholomæus Amanatus Florentinus ſculptor inſignis coloſſi Herculei apud Mantuas auctor. 157
Bartholomæus Liuianus Vrſinus Venetarum copiarum Imperator. 11
Pro erigendo templo D. Iuſtinæ ſæpius limites delineauit. ibid.
Baſilica vnde dicta. 16
Baſilica Cathedralis antiquiſſima, olim vbi nunc templum S. Sophiæ ſacrum, à Tricidio Fontana Patauino Epiſcopo tranſmutatur in eum locum, quo nunc viſitur; vbi terræmotu euerſam Clerus reparauit Macilo quodam architecto. 5
Baſſanorum domus cur T. Liuij credita, & vulgo *de Specchi* appellata. 49
Beatiſſimus Imperatorum titulus. 192
Berta vxor Henrici IV. Imp. à coniuge libertatem Patauinis impetrat. 7
Bis. inſcriptionem reddit ſuſpectam. 190
Bonæ Deæ quænam creditæ. 266
Bonis Deabvs. ibid.
Bono Reipvblicae Nato. 324
Bulla puerorum nobilium inſigne. 39
Bucinella gens Patauina. 49
Burdonia familia Patauina. 40

C

Cæſar Nicheſola patricius Veronenſis. 229
Cæſares, & Nobiles Cæſares qui vocabantur. 195
Caij prænomen quomodo proferendum. 9
Ɔ inuerſum quid denotet. ibid.
Camaldolenſes Eremitæ montis Rhva in Euganeis. 91
Camerlinghi. Vide Quæſtor.
Campus Martius Patauij. 76
Camposamperius Patauini agri oppidum. 3
Canabetum quid. 275
Cancellarius Magnus Venetiarum. Vide Quæſtor Cæſaris.
Canis, & ſuis in monumento ſymbolum. 97
Capiliſteæ gentis denominatio. 200
Capitis diminutio triplex. 144
Capræ quænam Aeſculapio immolabantur. 88
Carpentum honoris gratia Veſtalibus conceſſum. 76
Cartoria gens ab Eccelino tyranno euerſa. 71
Cartorij vicus à Cartoria gente dictus. 71
Cartularia gens Patauina. 152
Caſa de Specchi. Vide Baſſanorum ædes.
Caſſiero del Santo Monte. Vide Quæſtor.
Caſſius Patauinus. 72
Caſtrum Baldi Patauini agri oppidum. 3
Caualieri del commune. Vide Aediles.
Ceſpes ſepulti hominis ſignum. 175
ΧΑΙΡΕ. 98
Characteres crucibus appenſi in antiquis monumentis. 17
Charon, cur Portitor dictus. 288
Chiauſſi apud Turcas Apparitorum vices gerunt. 233
Chlamys quæ veſtis. 85
Quibus communis. 86
Cippus ſepulti hominis indicium. 175
Cittadella Patauini agri oppidum. 3
Clariſſimus epitheton tertij ordinis ſenatores denotans. 15
Claudia gens Lucij prænomen recuſauit. 72
Clauæ incendiariæ. 161
Cleonymus Lacedemonum Dux à Patauinis fuſus. 33
Cleonymi ſpolia vbi appenſa. ibid.
Cleonymo victo, quales ludi inſtituti. 34
Cœnobium D. Iuſtinæ vaſtiſſimum. 11
Cohors quid. 95

quando inuenta. 96
Prætoria quos milites recipiebat. ibid.
II. Pannoniorum vbi diſpoſita. 330
V. Prætoria qualis. 147
X. Prætoria. 96
Cohortes Prætoriæ in cuſtodiã Imperatorum. ib.
Cohortium in legionibus varietas. 95
De cohortibus Roſini lapſus. 96
In co hortibus militum numerus modo auctus, modo imminutus. ibid.
COR. pro *Cohors*. 95
Collegium fabrorum à quo inſtitutum. 9
idem, quod *Fratalea* apud nos. 268.
Coloni vnde dicti. 227
Columbæ in ſummo monumento ſitæ. 82
Concordiæ templum ab Antenore conditum. 11
CONCORDIALIS. 33
CONSVLI DESIGNATO. 152
Conſules quando deſignabantur. 153
Maiores, & ordinarij. 104
Minores & ſuffecti. ibid.
ijſdem inſignibus vtebantur, quibus & maiores. ibid.
Clariſſimi viri vocabantur. 15
Conſiluium agri Patauini vicus ſeu Vicariatus. 4
CONTVBERNALI. 146
Contubernales erant liberti, qui in eodem contubernio viuebant. 147
erant domeſtici etiam & familiares. ibid.
CONIVNCX pro *Coniux*. 146
CONVI pro *Coniugi*. 139
COIVGI pro *Coniugi*. 69
CONIVGI BENEMERENTI. 212
CASTISSIMAE. 300
DVLCISSIMAE. 68
IMPACIENTISSIMO VNA HORA SVPERSTITI. 69
INCOMPARABILI. 289
KARISSIMAE. 13
PIENTISSIMAE. 284
Cornelius Augur Patauinus Aponi degens Pharſalicam aciem deſcribit, & victoriam Cæſaris prænunciat. 18
Corpus quando cadauer ſignificet. 205
CORRECTOR ITALIAE. 198
Cranium maris quibus diſcernatur à muliebri. 204.
CVM LIBERIS SVIS. 270
CVRATOR ILLYRICI. 127
Curatores publici & priuati. 79
Ciuitatum. 231

D

Decuriones vnde dicti. 125
In colonijs eadem pollebant auctoritate qua Senatores Romæ. ibid.
eorum cura & conſilio reliquus coloniæ populus regebatur. 126
cenſum habere debebant. ibid.
DEDIT. pro *vouit*, ſeu *dedicauit*. 303
LARIBVS PVBLICIS DEDIT. 137
Delia Academia Patauij. 145
DENATES pro *Penates*. 182
Deputati ad Vtilia Communis Paduæ. Vide Quatuoruiri.
Deputati ad Eccleſias. Vide Aediles.
Deputati alle Biade. Vide Aediles.
DE SVO FECIT. 24
Deum Mater Magna Cybele. 90
Sceptrum tenet, turrita pingitur, à leonibus vehitur, & cur? 91
terra eſt. ibid.
DEVOTVS NVMINI MAIESTATIQVE EIVS. 199
Dextræ duæ iunctæ fidei ſymbolum. 149. 292.
Dianæ templum in Auentino. 227
Dij Manes quinam. 73
quando Lares, & quando Lemures dicti. 74
Sepulcra cur eis inſcribebantur. ib.
Ter in anno eis ſacrificatum. ibid.
Dij Penates quales Halicarnaſſeo, Macrobio, & Seruio. 182. 183
Dijs Inferis quibus in aris ſacra fiebant. 89
DIS MANIBVS SACRVM. 328
DIS VNIVERSIS MANIBVS. 304
Diocletianus Imperator adorari ſe iuſſit. 192
Æternus, feliciſſimus, beatiſſimus appellatus eſt. ibid.
Maximus optimuſque. 193
Iouius. 197
Obſcuriſſimæ originis. ibid.
prudentiſſimus Princeps, ſæuiſſimus Chriſtianorum hoſtis. ib.
adoptato Conſtantio Chloro Imperio ſe abdicauit, vixitque Salonæ priuatus. ibid.
ad Imperium reuocatus Imperium reſpuit. ibid.
priuatus poſt mortem inter Diuos refertur. ibid.
VIX DOLORE VIVVS. 69
Dominicus Campagnola Patauinus pictor inſignis Mantuarum ædes varijs picturis exornauit. 157
Dominicus Molinus literatorum Mecœnas. 145
Domini appellatione veniebant Patroni, ignoti, mariti. 134
Imperatores. 133
DOMNORVM loco *Dominorum*. ibid.
EVITATI DOMINORVM. 313
Domitianus Imp. Domitillam ſororem Diuam dixit. 102
Flauiæ genti templum & collegium Flauialium deſtinauit. ibid.
Domitilla Veſpaſiani filia Diua dicta. 65. 101
DONO DEDIT. vel DEDICAVIT. 94
DEDERVNT. 267
Duo fratres ſimul Conſules, ijque primi hunc honorem ſimul obtinuerunt. 280

Eccc-

E

Eccelinus tyrannus immaniſſimus templum & Cœnobium D. Iuſtinæ deſtruit, militibuſque pro ſtationibus concedit. 11
familiam Cartoriam penitus euertit. 71
Iordanum Forzateum intra fœdiſſimum carcerem conſumat. 200
Epiſcopi Patauini hoc opere memorati.
Federicus Cardinalis Cornelius. 5. 160
Tricidius. Fontana. 5
Milo, 7
D. Proſdocimus primus Pataui Epiſc. 11. 16
Gauslinus Tranſalgardus. 11. 21. 200
Ioannes Baptiſta Tranſalgardus. 200
Paganus à Turre. 145
Epulæ ferales. 122. 123
dabantur in mortuorum inferijs. ib.
noſtris adhuc ruſticis receptæ. ib.
Epularum feralium cibus. ib.
Eqvo Pvblico mereri quid eſſet. 230
Equus quando primum à Romanis datus. ib.
Equus publicus à Cenſoribus aſſignabatur. ib.
nimis pingui homini adimebatur. ib.
Cenſoribus reſtituebatur. 231
Equum adimere ignominiæ erat. 230
habere gracilentum impolitiæ erat. 231
Euganei colles templa Diuarum habuiſſe creduntur. 91
Cero Euganeus collis Cereri dicatus putatur, itemque Rhua Rheæ. ib.
Mons Cynthius. 213
Euræ quid eſſent. 215. 216

F

Faba mortuorum cibus. 122
Flamini Diali vetita. ibid.
Fabam pro Manibus non dare Patauinæ mulieres religioni aduerſum credunt. 123
Facivndvm pro *faciendum*. 73
Familia Vrbana & Ruſtica. 315
Ne De Familia exeat. 84
Familiaeqve eivs Posteris. 67
Fani à ſacello, delubro, ac templo diſcrimen. 238.
Fana non tantum Dijs, verum etiam Prouincijs erecta. 239
Fannia Thraſeæ Pæti filia Heluidij Priſci vxor. 155.
Faſces Proconſulum. 110
Feliciſſimus Imperatorum titulus. 192
Felix primus Imperatorum quis dictus. 198
Felix. Dom. Trement. Salon. Animvla Dvlcis Animvla Svavis Animvla In Deorvm Nvmervm Recepta. 289
Feralia quando celebrabantur. 122
Feralem cœnam vorare, imprecabantur antiqui ſummam alicui mendicitatē deſiderantes. ib.
Fierei pro *fieri*. 119
Fieri Ivssit. 68. 301
Fieri Mandavit. vel Factvm Monvmentvm Decreto Decvrionvm. 292
Figuli nomen in vrnarum labris. 150
in tegulis. 150. 175. 176
Filio Dvlcissimo. 295
Dvlcissimo Et Innocentissimo. ib.
Parentes Filio Fecervnt. 237
Parentes Filio Et sibi. 55
Vxori Et Filiis Svis. 59
Cvm Liberis Svis Posvit. 263
Filiastro Posterisq; Svorvm. 57
Flamines Prouinciarum. 239
Flores varij pro ſepulchrorum ornamentis apud antiquos. 120
Foeminae Castissimae. 337
Fortuna diuerſimode ab antiquis nuncupata. 257
Fortvnae Fanvm in Hiſtria. 236
Forzateæ gentis denominatio. 200
Franciſci Petrarchæ abacus, ſedile, felis ſceleton Arquati conſeruantur. 191
Franciſcus Quirinus Patricius Venetus monumentorum collector. 95. 257
Franciſcus Zabarella Cardinalis, Archiepiſcopus Florentinus, Conſtantienſis Concilij Legatus, à Sigiſmundo Imp. publice defletur, atque ad ſepulchrum deducitur. 158
Fratalea Patauij quibus ſimiles. 268

G

Galeana Marſilij Carrarienſis vxor. 190
Gallai pro *Gallæ*. 73
Galli Cybeles ſacerdotes ſibi virilitatem adimebant, impureque viuebant. 91
Gallinæ quales Aeſculapio immolarentur. 88
Genius quantam in mortales auctoritatem habeat. 1
Genij varia epitheta. 133
Gladiatores Retiarij quinam dicti. 179
Gualpertinus Muſſatus Ciſtercienſis, Abbas D. Iuſtinæ eligitur. 145
Guidona gens Patauina. 131
Gymnaſio Patauino priuilegia conceduntur ab Vrbano IV. Pontifice, rogante Io. Baptiſta Tranſalgardo Epiſcopo Patauino. 200

H

Hafnia Daniæ Metropolis. 282
Halys Hiſpaniæ fluuius. 33
Harpocrates Iſidis filius, ſilentij deus, etiam Sigalion vocatus. 314
Heluidius Priſcus Thraſeæ Pæti gener iuſſu Veſpaſiani occiſus. 155
Heluidius filius à Domitiano occiſus. ibid.
Henricus Scrouinius oſſa T. Liuij apud ſuas ædes reponi deſiderat. 29
Heraclea vrbs ab Opiterginis condita. 116
Herculeus Maximianus Imperator dictus. 197
Heres Fecit. 331
Heres ex aſſe quis. 78
Hisce Legibvs Hisce Regionibvs. 224
Hiſtriæ fanum. 239

Homi-

Homines mortui non condebantur in vrbe. 44.
Honoris & Virtutis templum. 229
VNA HORA SVPERSTITI. 69
Horologium Turris Præfectitiæ à Io. Dondo inuentũ Horologiæ genti cognomen dedit. 180
Hydromilarum numerus intra pomæria. 138
Hygia Aeſculapij filia eadem quæ Sanitas. 88

I

Ianus cur pater dictus. 269
IMPERIO POSVIT. quid in monumentis ſignificet. 251
Imperatores Domini appellati. 133
Æterni, feliciſſimi, beatiſſimi. 192
Maximi, optimi. 193
Iouij, Herculei. 197
IN AGRV pro *In agro*. 169
Incolæ qui dicebantur. 227
IN FRONTE PEDES VIGINTI RETRO PEDES VIGINTI. 24. 44. & paſſim.
INL. pro *Illuſtris*. Senatorum, Præfectorum Prætorij, Palatinorum, & Comitum titulus, qui adminiſtrationem ſignificabat. 15
Ioannes Franciſcus Capiliſteus I. C. humeros ſubmittit oſſibus T. Liuij, dum transferuntur in Prætorium. 29
Ioannes Vincentius Pinellus Neapolitanus Pataui diem clauſit. 329
Ioannes Iouianus Pontanus T. Liuij brachium cuſtodit, ſuumque extra delubrum tumulat. 30
Ioſephus Gualdus Archipresbyter Patauinus. 276.
Ioſeph. Scaliger Patauinus origine creditus. 40.
Iſis; Io. 314
Nauigantibus præfecta. ibid.
Velum inuenit. ibid.
Iſtriæ monumenta nonnulla à quo Patauium deportata. 235. 236. 237. 238.
ITERVM antiqui pro *ſecundo* ſcripſerunt. 190
Ius dicit oppidis agri Patauini Venetus Patricius Vicis Patauinus ciuis. 3. 4.
S. IVSTINA cuius filia. 16
quando martyrij palma coronata. 17
Eius templum olim Concordiæ dicatum: quod poſt Opilio reparauit; Gauslinus Tranſalgardus Epiſcopus Patauinus ditauit; Ludouicus Barbus Venetus collapſum cum cœnobio inſtaurauit; Euſebius Fontana Mutinenſis in eam, quæ iam conſpicitur, formam redegit. 11
Iuſtus pictor inſignis Prætorij figuras reſtituit. 26

L

Lac & ſanguis libabatur Dis Manibus. 89
Lagana, cibus feralis apud noſtros ruſticos. 89
Lares ijdem ac Genius. 134
Publici & priuati, Præmarini, Hoſtilij, Grundules, Querquetulani, Rurales, vicorum, itinerum. ibid.
Lactuca cibus feralis. 123
Laurentius Pignorius forſan nimis cenſorie inſurgit in antiquos clariſſimos Viros Patauinos. 344
Laurentij Pignorij opinio de gente Thraſeæ Pæti. 153
de Sacerdote Diuarum. 91
Epiſtola eius ad Martinum Sandellium circa monumenti fragmentum. 135
de Aſconijs Pædianis. 99
de monumento inſcripto AVRIBVS. B. D. D. 265
de altera inſcriptione ad Gulielmum Sohierum. 269
opinio de fragmento inſcripto AVILLIAE PAETAE. 318
Laurentio Pignorio ſuſpecta T. Liuij monumenta. 32
pariter T. Liuij caput marmoreũ. 34
Lazarus Bonamicus Baſſanenſis politiorum literarum profeſſor epigramma ſub Liuiano monumento poſuit. 31
Legio conſtabat ex decem cohortibus 8. 96
Decima Fretenſis & Fortenſis dicta. 310
Quinta Macedonica. 299
Vndecima Claudia, & Italica. 297
Legionum librarij. 330
Lens cibus feralis. 123
Leonardus Mocenicus Præfectus Pataui. 29
Lex conſecrationis aræ. 222
Lex de matronarum habitu à quo lata. 72
Lex ſepulchralis. 274
LEGES HVIVS ARAE EAEDEM SVNTO QVAE ARAE DIANAE SVNT IN AVENTINO MONTE DICATAE. 227
Liber Deus quis. 251
Liber Bacchus dictus. ibid.
Libera Dea Proſerpina vocata, & cur. ibid.
Libera Ariadna dicta. ibid.
Liberti qui dicebantur. 39
prænomen, nomen, cognomen gerebant. 111
pileum geſtabant. 39
tribubus vrbanis tanquam ignobilioribus adſcribebantur. 39. 78
Libertatis typus. 39
LIBERTAE ET COIVGI. 69
LIBERTO OPTIMO. 254
SIBI ET LIBERTAE BENEMERENTI. 51. 331
LIBERTIS BENEMERENTIBVS POSITVM. 53
LIBERTIS LIBERTABVSQVE MEIS VIVENS FECI. 336
ET LIBERTIS SVIS OMNIBVS. 42. 66
LIBERTIS LIBERTABVS TESTAMENTO FIERI IVSSIT. 296
Libri in quos rationes militũ referebantur. 330
Librarij Legionum. ibid.
Lictor ſeruũ manumiſſũ vindicta percutiebat. 39
in Apparitorum numero erat. 233
Prætoribus dabatur. 219
Non apparebat Tribuno plebis. 165
Limocincti qui, & vnde dicti. 234
Literæ quæ ius ſepulchri indicabant. 43
LIVIAE T. F. QARTAE L. HALYS. 35
T. Liuius ſummus Pataui ſplendor. 12

T. Liuij oſſa quando inuenta, & vbi. 28
deponuntur in prætorio ſupra oſtium officij Sanitatis cum epitaphio Leonardi Iuſtiniani Prætoris. 29. 30
transferuntur in prætorium ſub antiquo monumento e Baſilica S. Iuſtinæ delato, nouis, ſed elegantiſſimis ornamentis referto. 31
Brachij eiuſdem os conceditur Alphonſo Arragonum Regi, orante Antonio Beuatello Panormitano. 30
Maxilla eius orbi æneo incluſa fornici Archiui Patauini appenditur. ib.
T. Liuij marmoreum caput donatur ciuitati ab Alexandro Baſſano. 31
T. Liuij oſſa in dubium vocata. 203. 204. 205
defenduntur. ibid.
Locula aurea, argentea, ænea, marmorea, fictilia pro cineribus mortuorum. 150
Locvs Monvmenti. 249
Locvs Datvs Pvblice. 267
Locvs Sacer. 282. 291
Locvs Sepvltvrae. 45. 66. 169. 282. 291
Locvs Datvs Decreto Decvrionvm. 117
Locvs Sepvltvrae Decreto Decvrionvm Pvblice Datvs. 308
Pvblicvs Locvs Ponitvr Sibi Posterisqve Eivs. 177
Locvm Sibi Monvmento Cepit. 43. 44
Hvnc Locvm Scripti Heredes Non Seqvvntvr. 258
Loco Privato. 83
Lorum puerorum libertinorum inſigne. 39
Ludi nauales quando Patauij inſtituti. 34
etiamnum durant. ibid.
Ludouicus Buzzacarinus deſiderat prope ſuas ædes oſſa T. Liuij condere, & ei monumentum erigere. 29
Lunati calcei quorum. 16
Lunæ ſitus in calceis. ibid.

M

Maceria quid. 275
Maceriarum varietas. ibid.
Magiſtratus ciuitatum fœderatarum, coloniarum, municipiorum, quales. 7
L. Magius T. Liuij gener. 33
Magmentum quid. 224
Magnae Devm Matri. 90
Magvrianvm monumentum ab eruditiſſimo Fortunio Liceto expoſitum. 215
A lvca Holſtenio Viro Cl. 351
Manfreda gens Patauina olim Fauentiæ Domina. 25
Mangones Venaliciarij. 328
Marchio. Vide ſigna, ſeu ſigilla quibus nomina imprimebantur.
Marcus Mantua I.C. ſui æui Princeps. 157
quantis honoribus decoratus à Carolo V. Imp. & à Sereniſſima Rep. Veneta. ib.
ſuas ædes elegantiſſimè extruxit, muſæumque auguſtum condidit. ibid.
Maritvs Posvit. 67
Maritali Concordia Incomparabiles. 120
Mater Infelicissima. 146
Matri Pientissimae. 237
Matri Et Sibi. 65
Matri Svae. 66
Matthæus Langius Cardinalis quatuor monumenta Patauina Velemburgũ tranſtulit. 284
Maxima. 94
Maximus Imperatorum titulus. 193
Maximianus Imp. Herculeus appellatus. 197
Mercator Venalicius quis. 328
Mercurij varij. 117
Mercvrio Avgvsto. ib.
cur ſic ille dictus. ib.
Mercvrio Sacrvm. 152
In Memoriam. 52. 68.
Milites Romæ quando cogebantur ad militiam, & dimittebantur. 84
ſuis ſumptibus militabant. 85
Annulum æneum geſtabant. 84
habebant libros, & librarios rationum ſcriptores. 330
Milites nauales. 310
Militum miſſio qualis & quanta. 84
Militum ſtipendia tum equitum, tum peditum. 84
Militibus ſtipendium quando primo datum, & ſtipendiorum varietas. 85
In militibus ſeligendis, & dimittendis Sereniſſimæ Reipublicæ Venetæ mos. ibid.
Mille quomodo in antiquis lapidibus expreſſum. 17
Miranum, agri Patauini vicus ſeu Vicariatus. 4
Mœnia Ciuitatis ad portã Turricellarum quando ſtructa. 184
Monaſterium ſacrarum virginum Diui Stephani antiquiſſimum. 21
quomodo locupletiſſimum euaſerit. ib.
ipſum ampliauit Margarita Folcaſtra Abbatiſſa. ibid.
Moniales Omnium Sanctorũ erant olim in pago Puluerariæ. 160
quando, & à quo in ciuitatem receptæ. ib.
Ex Monitv Eivs. 262
Mons ſilicis, ſeu Acelum Plinij oppidum agri Patauini. 3
Montinianum agri Patauini oppidum. ibid.
Monumentum Magnæ Matri cur dicatum. 91
Monumentũ ſuppoſititium in tẽplo D. Iuſtinæ. 14
Hoc Monvmentvm Heredes Non Seqvitvr. 45
Heredes Seqvitvr. 84
Hvnc Locvm Et Monvmentvm Heredes Non Seqvvntvr. 182
Hoc Monvmentvm Ponendvm Cvravit. 69
Monumenta habebant frontem, partem poſteriorem, & latera. 45
Monumenta quæ Patauij habentur, omnia non eſſe Patauina. 221
Monumenta amicorum. 41. 158. 181. 254.

291. 3108.

Artificum. 140. 175. 211. 248. 311.

Coniugum. 6. 13. 23. 38. 50. 51. 55. 57. 59. 63. 65. 67. 69. 139. 141. 142. 149. 158. 181. 188. 201. 212. 237. 248. 255. 277. 284. 285. 295. 300. 301. 303. 308. 333. 334.

Conſanguineorum. 50. 182. 210. 255. 263. 282. 296. 317.

Dijs dedicata. 68. 133. 212. 249. 254. 262. 263. 317.

Filiorum. 27. 55. 57. 59. 65. 66. 67. 68. 146. 149. 163. 188. 201. 237. 248. 255. 284. 295. 301. 317. 325. 331.

Heredum. 53. 57

Imperatorum. 166. 178. 191. 222. 317. 322. 325.

Incertorum. 12. 36. 55. 63. 68. 70. 146. 161. 171. 206. 301. 313. 316. 323. 334.

Libertorum & Libertarum. 41. 42. 50. 51. 53. 55. 66. 67. 69. 70. 141. 156. 158. 170. 185. 188. 206. 211. 212. 254. 255. 262. 293. 296. 331. 334.

Militum. 45. 57. 61. 68. 146. 294. 308. 329. 332.

Magiſtratuum & Sacerdotiorum. 5. 12. 41. 42. 53. 65. 66. 67. 69. 70. 141. 152. 166. 177. 191. 212. 222. 229. 248. 255. 262. 263. 277. 296. 308.

Parentũ. 50. 59. 66. 210. 212. 238. 255.

Patronorum. 55. 212. 262. 282. 354.

Sibimet ipſis inſtituta. 6. 12. 67. 68. 169. 277. 290. 294. 303. 317. 318. 322. 326. 331. 334.

Votiua. 21. 133. 135. 249. 254. 262. 277. 317. 322. 332.

Monumenta correcta apud Scardeonium. 10. 19. 71. 72. 79. 81. 87. 88. 92. 94. 111. 113. 118. 124. 126. 147. 186. 213. 223. 256. 257. 259. 275. 292. 293. 297. 299. 303. 305. 309. 311. 315.

Apud Gruterum. 10. 18. 19. 88. 95. 113. 147. 153. 158. 186. 203. 213. 223. 266. 273. 278. 292.

Apud Manutium. 153. 320

Apud Collectores Inſcriptionum Sacroſanctæ Vetuſtatis. 72. 124. 309.

Monumenta geminata apud Scardeonium. 46. 73. 75. 81. 86. 87. 97. 102. 183. 334.

Apud Gruterum. 95. 183. 334.

Immatvra Morte Praereptvs. 238

Ex Monitv Eivs. 267

Mulier ſedens cur velato capite. 81

Mulieres antiquiſſimis temporibus prænomina habebant. 73

aliquando Clariſſimæ dictæ. 242

Muliebrium cognominum diſtinctio. 10. 40. 72. 94. 202.

N

Necropolis vicus condiendis mortuis idoneus vbinam ſitus. 84

Nicolaus Porcellinus I.C. ex ijs qui oſſa T. Liuij ſuis humeris in prætorium detulerunt. 29

Nominum ordo in mulieribus qualis. 190

Νῶτις pro νῶτας reponendum forte in monumento apud Gualdum. 278

Numa Pompilius Veſtales primus inſtituit. 75

Nvmini Eivs Dicatissimvs. 199

O

Operis occaſio. 1

Opilio V.C. cuius filius, & qua ætate vixerit. 13

refecit ac locupletauit templum & cœnobium D. Iuſtinæ. 11

de ipſo librariorũ mendũ in Caſſiodoro. 13

quando & cum quo Conſul extiterit. 14

Opitergium Venetorum oppidum. 115

primum à Marcomannis euerſum, deinde a Rothritio Longobardorum Rege. 116

Opitergini fortiſſimi, eorumq; clarũ facinus 115

Optimus Imp. titulus, à quo primũ vſurpatus 193

Oriacum agri Patauini vicus, ſeu Vicariatus. 54

P

Palamedes Vitalianus Eques humeros ſubmittit oſſibus T. Liuij, cum deferuntur in Prætoriũ. 29

Parentes Filio Fecervnt. 237

Parentes Mestissimi Et Infelicissimi. 312

Parentibvs Eivs. 309

Parentium ciuitas Iſtriæ. 243

Patauiũ olim ſitum in Tranſpadana Italia nunc in Marchia Taruiſina. 46

colonia Romanorum fuit, in tribum Fabiam adſcripta. 7

in libertatem reſtitutum ab Henrico IV. Imp. ibid.

in quatuor regiones diuiſum. 2

Patauium mittitur ad ſedandam Patauinam ſeditionem M. Aemilius. 8

Patavi. 34

Pataui quingenti Equeſtres viri cenſi ſunt. 76

templa Concordiæ, Iunonis, Cereris, & Rheæ. ibid.

Patauina monumenta quis primus collegerit. 1

qua ratione hic diſpoſita. 2

Patauinæ mulieres caſtitatis exemplum. 115

miranda earum continentia. ibid.

Patauini Phrygio ſanguine orti. 77

Patauinorum in Pompeium fides. 143

Patricius quis. 15

Patricij Imperatorum Conſiliarij. 16

Patricios Romulus inſtituit. ibid.

Patroni à Romulo inſtituti plebem defendebant, & colonias, ac earundem lites dirimebant. 74

Patrono Svo Karissimo De Se Benemerenti 282.

Patrono Et Viro Viva Fecit. 262

Paulus Gualdus Archipresbyter Patauinus. 276

Paulus Rhamnuſius ciuis Venetus monumentorum antiquorum indagator ſolertiſſimus. 95

Pedatura quid. 275

Pædanus miles Patauinus fortiſſimus. 100

Pæra-

Pæraghinus de Peragha Eques humeris effert oſſa T. Liuij in Prætorium. 29
Perpedigna mater D. Iuſtinæ. 16
Petrus Aponenſis iconum in Prætorio auctor creditus. 26
Pileus libertatis ſignum apud antiquos. 39
Pileo vtebantur capite raſo libertate donati. ib.
Pius Imperatorum titulus. 198
quinam primus hoc titulo donatus. ibid.
PIVS FELIX AVGVSTVS. 317
Sex. Pompeij monumentum ſuſpectum creditur. 190.
Pondo, & pondus quid ſignificent. 329
EX AVRI PONDO DECEM. ibid.
Pontifex vnde dictus & quodnã eius munus. 167.
appellatio omnibus ſacerdotibus communis. 168
Pontifex Maximus quis. ibid.
Pontifices primum ſoli patricij, inde plebeij. ib.
quis primus e plebe creatus. ibid.
Portenarij Patauini error de inſcriptione veteri in templo Cathedrali. 6
eiuſdem lapſus in monumento M. ARRVNTII. 106
POSIT. pro POSVIT. 246
POSTERISQVE SVORVM. 57
FAMILIÆQVE EIVS POSTERIS. 67
SIBI POSTERISQVE EIVS. 177
Prato dalla Valle. Vide Campus Martius.
Prænomina, nomina, & cognomina non tantum nobilium, ſed etiam libertorum. 111
Præfectus Alæ. 310
Ærarij, eiuſque officium. 219. 220
Fabrorum, quiſnam eſſet, eiuſque auctoritas. 8
Legionis, & eius auctoritas. 310
Prætorio, illuſtris dictus. 15
idem qui Tribunus Celerum. ibid.
Præfecturam alarum aliquando Senatorum liberi geſſerunt. 310
Prætor vnde dictus. 219
Prætor ærarij. ibid.
Prætorum ius. ibid.
numerus. ibid.
inſignia. ibid.
Prætores Patauini hoc opere nominati
Iacobus Arderius Placentinus. 184
Oliuerius de Circis Florentinus. 345
Bernardus Georgius Venetus. 151
Leonardus Iuſtinianus Venetus. 29
Baronus de Manzatoribus de Sancto Miniato de Tuſcia. 290
Malpileus de Sancto Miniato de Tuſcia. 25
Poncinus de Picenardis Cremonenſis. ibid.
Fanto de Rubeis Florentinus. 346
Ioannes Ruſca Comenſis. 25
Zacharias Triuiſanus Venetus. 29
Prætoria cohors vnde dicta. 96
Prætoria porta qualis. 15
Prætorium tabernaculum. ibid.
Prætorium Patauinum mira celeritate coeptum & completum. 25
Prætorij Patauini inſigne opus. ibid.
forma. ibid.
fornix dictus *la ſcauezzata.* ibid.
ſitus & icones myſticæ. idid.
incendium. 26
Princeps vnde dictus. 194
in Senatu Romano quis hoc nomen habuerit. ibid.
PRINCEPS IVVENTVTIS. 195
Principes Ciuitatis. 194
Principes Principum qui 196
Principes quomodo ſalutati 197
HVMANARVM RERVM OPTIMO PRINCIPI. 322
Proconſulatus origo dubia. 109
Proconſules qui dicebantur. 110
Proconſuli manumittere licebat. ibid.
in ſua prouincia duodecim faſces concedebantur. ibid.
Proueditori di Cecha. Vide Triumuiri Monetales.
Prouinciæ fana & Flamines habebant. 239
Puer tunicatus & penulatus. 55. 81
Purpura Trib. Pleb. vetita. 109

Q

Quæſtoria dignitas quando inuenta. 107
Quæſtor Cæſaris idem qui Candidatus. 108
libris principalibus in Senatu legendis vacabat. ibid.
quanti à Principibus æſtimaretur. ibid.
Quæſtorem Principis apud veteres hodie refert Cancellarius Magnus Venetorum. ibid.
Quæſtores duo primum creati. ibid.
Quæſtores Sereniſſimæ Reipublicæ Venetæ vulgo *Camerlenghi.* ibid.
Quatuoruiri quinam eſſent. 9
in colonia ſpeciem Conſulum & Prætorum repræſentabant. ibid.
Patauij adhuc durant titulo *Deputatorum ad vtilia.* ibid.
Quindecimuiri ſacris faciundis, quando inſtituti. 110
eorum in numero varietas. 111
Quinti, Sexti, & Decimi prænominum origo, atque vſus. 47
QVOQVOVERSVS. 116
QVOQVOVERSVS PEDES QVINQVAGINTA. 252

R

Recouerata Academia Patauij. 145
Regiones quatuor ciuitatis Patauinæ quo ordine proferantur. 235
Regio prima templi Cathedralis. ibid.
Altera Pontis Moletrinarum. 2. 138
Tertia Pontis Altinatis. 2. 151
Quarta Pontis Turricellarum. 2. 154
Retiarij gladiatores qui, & eorum inſignia. 179
Rolandus Monachus e gente Caſalia oſſa T. Liuij patriæ ſeruat. 29

Roſa flos ſepulchralis. 121
Roſæ deſcriptio elegans. ibid.
Rouigno Iſtriæ oppidum. 236
Rozzo oppidum Iſtriæ. 242

S

Sacella Chriſtianorum, quâ in re veteribus ſimilia. 90
Sacerdoti Divarvm. 91
Sacerdotium mulieres habebant ſuum: quod non exercebant ſecundas nuptias expertæ. 101
Sacerdotum vxores ſacerdotio fungebantur. ibid.
Sacerdotula Flaminia. ibid.
Salona Illyrij oppidum, colonia Romanorum, Diocletiani patria. 227
a quo ea colonia deducta credatur. 228
Ob Salvtem. 322
La Scauizzata. Vide Prætorium Patauinum.
Scutum Venetum quanti valeat. 137
Sellam curulem occupare Tribunis plebis vetitum. 109
Prætoribus datum. 219
Senatores centum à Romulo inſtituti Patres dicti. 15
Senatorum poſteri Patricij ſunt vocati. 16
Sentinelle. Vide Speculatores.
L. Septimius Seuerus Imp. cur Pertinax, Arabicus, Adiabenicus, Parthicus appellatus. 233
Septvmiæ *loco Septimiæ.* 149
Sepulchra publica, priuata, familiaria, hereditaria. 83
non hereditaria. 84
erigebantur ſecundum vias. 45
ſacra erant. 44
Sepulchrorum iura ſibi non retinere probrum credebant antiqui. ibid.
magnitudo per numeros in imis cippis ſculptos denotabatur. ibid.
Illi Deos Iratos Qvos Omnis Collvnt Si Qvis De Eo Sepvlchro Violarint. 74
Serui quot modis manumittebantur antiquitus. 39
in manumiſſione percutiebantur à lictore. ibid.
mittebantur e manu à Prætore. ibid.
Serva Nec Diem. 142
Seſtertius quid. 136
Seſtertius & ſeſtertium differunt. 137
Seſtertius valebat tres ſolidos Venetos cum ſemiſſe. ibid.
Seſtertium valebat viginti quinque ſcuta Veneta. ibid.
Set pro *Sed*. 328
Sexuiri quales, & eorum diſcrimina. 43
Sexuiri Auguſtales qui vocabantur. 102
Sexuirorum Auguſtalium dignitas. 126
Sibe pro *Sibi* nō videtur Patauinitas, vt Pignorio placet, ſed forma dicendi veterum. 32
Et Sibi. 13. 146
Sibi Et Svis. 27. *66. 67*. 141. 185. 201. 210. 211. 255. 303. 319. 322. 334.
Fecit Vivens Sibi Et Svis. 293
Sigillum antiquum ciuitatis Patauij. 3
Signa, ſeu ſigilla quibus nomina imprimebantur. 172
Siti quinam dicebantur. 94
Hic Sitvs Est. 59. 238
Sita Est. 59
Somno Æternali Patria Retinet. quid ſibi velit. 153
Sopra intendente alla Artigliaria. Vide Præfectus fabrorum.
Speculatores ex apparitorum numero. 233
quodnam militiæ genus. 280
Terreſtres, maritimi, pedeſtres, equeſtres. 281
Ex Praecepto Specvlatorvm. 280
Sponsione Vtrivsqve Partis Hac Facta. 120.
Stola matronarum indumentum. 24
meretricibus vetita. ibid.

T

Tabularij qui. 244
inter ſeruos publicos enumerati. ibid.
varij pro varietate officiorum. 245
Tegula ſepulti hominis ſignum. 175
Tegulis figulus aliquando imprimebat, aliquando inſcribebat nomen. 176
Templum S. Michaelis vocabatur antiquitus S. Archangelorum. 22
parebat S. Iuſtinæ. ibid.
quando ab ea ſeparatum. 23
Coenobitis Sancti Spiritus Venetiarum confertur eo pacto, vt Præpoſitum alant. ibid.
Templum Dianæ in Auentino quibus legibus dedicatum. 227
Templum Honoris & Virtutis quis vouerit. 229. 230
Ter mille quomodo deſignauerint antiqui. 137
Termini ad duo millia paſſuum extra Patauium in vijs poſiti, & quando. 290
Terra negra vicus ſuburbanus Patauinus vnde dictus. 44
Teſſera ciuica. 178
gladiatoria. 179
Testamento Fieri Ivssit. *6*. 10. 12. 42. 48. 141. 188. 296. 320.
Poni Ivssit. 327
Testamento, vel Titvlvm Fieri Legavit. 73.
Fieri Ivssit Sibi Svisqve. 303
Theano Antenoris vxor Palladis Sacerdos in Euganeos cum marito & filijs venit. 77
Thraſea Pætus Patauinus Clariſſimus vir. 8
Quindecimuir ſacris faciundis. 111
Arriæ illuſtriſſimæ fœminæ gener. 114

De

De eius gente dubitatur. 153
Thraſeam Pætum e gente Valeria cum Lipſio.C. Iacobus Zabarella credit. 154
opinionem immutat. 156
Cuius generis fuerit, auctoris coniectura. 156
Thraſeæ Pæti mors. ibid.
Tiro Ciceronis libertus cur dictus M. Tullius Tiro. 111
Titulum agri Patauini vicus, ſeu Vicariatus. 4
TITVLVM FECERE. 298
POSVERE. 319
QVI LEGIS TITVLVM VALE. 65
Toga in caput ſubducta quid ſignificabat. 142
Torques maior, & minor quid eſſet. 269
Trabea Prætorum inſigne. 219
Tranſuectio quid. 231
Tribunal vnde dictum, & cui magiſtratui proprium. 234
Tribuni militum alij Rufuli, alij Comitiati. 8
Tribuni ſeni præfuerunt cuilibet legioni. 310
Tribunorum iſtorum ornamenta erant tunica laticlauia & annulus aureus. ibid.
Tribuni plebis quando inuenti. 108
extra ciuitatem non pernoctabant. 109
eorum poteſtas peſtifera. ibid.
Tribunorum plebis magiſtratus ſacroſanctus. 108.
domus die ac nocte patebant. 109
Tribunis plebis ſella curuli, purpura, & lictoribus erat interdictum. ibid.
Viator eis apparebat. ibid.
Tribus ruſticæ vrbanis nobiliores. 78
Tribus quem in monumentis locum habeat. 7
Triumuiri Capitales quando electi. 119
carceres cuſtodiebant. ibid.
vigilias per vrbem diſponebant, & octo lictores habebant. 120
Triumuiri Coloniæ deducendæ quales & quando primum creati. 279
Triumuiri Monetales quando inſtituti, eorumque munus. 107
Venetijs hodie *Proueditori di Cecha.* ibid.
De Triumuirorum Monetalium inſtitutione Vrſini opinio. ibid.
TRIV. VIR pro Triumuir.
Troment. pro tormento, vti & ruſtici Patauini hodie pronunciant. 289
Tumulus ſepulti hominis ſignum. 178
Turres in Patauinorum ædibus antiquitatis indicia. 177

V

Valerius Flaccus Patauinus. 80
Argonauticorum auctor. ibid.
Martialis amicus. ibid.
iuuenis moritur. ibid.
Quintiliani, Lilij Gyraldi, Petri Criniti de eo teſtimonia. ibid.
A Vallibus gens Patauina. 166
V.C. INL. P.P. ADQ. PATRICIVS. 14
Vir Clariſſimus, Senatoris titulus. 15
Viri Clariſſimi Patricij nominabantur. ibid.
Senatorum etiam liberi. ibid.
Velum ab Iſide inuentum. 314
Veneris varia epitheta. 321
Veſta dicebatur focus Vrbis. 73
Viator Tribuno plebis apparebat. 109
Vicentia ciuitas nobiliſſima Vicane prius dicta. 231
Vicus Pulueraria gallinarum magnitudine clarus 160
Vienna ciuitas, Delphinatus metropolis. 309
Vindicta, virga pro manumittendis ſeruis. 39
Virgines Veſtales quis primus inſtituerit. 75
initio quatuor, deinde ſex fuere. 76
Sacri ignis cuſtodes. 5
igne extincto puniebantur. 76
de inceſtu conuictæ viuę defodiebantur. ibid.
Patauij fuiſſe auctoris coniectura. 76. 77
Virginum Veſtaliũ præſes dicebatur Maxima. 76
Viridarium Mantuarum à quo inſtructum. 157
VIRO SVO. 181. 305
Vitalianus pater D. Iuſtinæ non fuit Rex. 16
VISV IVSSA POSVIT. 319
VIVA FECIT. 185
VIVA FECIT SIBI ET SVIS. 68
VIVENS FECIT. 334
VIVENS FECIT SIBI ET SVIS. 118. 258
VIVOS pro *viuus.* 71
VIVOS FECIT 312. 313
VIVENS FECIT. 334
VIVVS ſeu VIVVENS FECIT. 27.42. 158.
SIBI ET SVIS POSVIT. 291
VOTVM SACRVM, vel SOLVTVM DIS MANIBVS, ſeu DEO MAXIMO. 302
VOTVM SOLVIT LVBENS MERITO. 257
APVD AGRVM, vel AVRO ARGENTO VOTVM SOLVIT. 281
LIBENS VOTVM REDDIDIT. 336
Vrnarum varia genera. 150
Vrnæ lateritiæ quamplurimæ Patauij repertæ. 22.
VTI SIS VOLENS PROPITIVS. 224
VXOR VIRO. 50
VXSORI pro *Vxori.* 72. 158
AMATISSIMÆ VXORI. 297
SIBI ET VXORI. 50. 51
VXORI CLODIÆ SECVNDÆ. 72
VXORI ET FILIIS SVIS. 59
VXORI LOCVM DEDIT. 69
TESTAMENTO FIERI IVSSIT. ibid.

X

Xenodochium Patauij ad recipiendos infantulos expoſitos. 348

Quando inſtitutum. ibid.
Xicco Polentonus egregius ciuis Patauinus oſſa T. Liuij ſuccollat, dum in prætorium deportantur. 29
Eiuſdem de T. Liuij inuentione erudita epiſtola. 203

F I N I S.

Errata grauiora ſic corrigenda. Leuiora, quæque veniam facile videntur impetratura, amici lectoris benignitati ſubmittuntur.

Prior numerus paginam, alter verſum deſignat.

4	8	Hiſtoricum	*Lege*	Hiſtoricorum
5	27	FAB.		FABR.
6	9	multmque		multumque
13	23	CDLII		CDLIII
19	15	Nomen		Prænomen
30	23	KIII		XIIII
42	14	ST. RABO		STRABO
47	16	C. Fannius vbi.		vbi C. Fannius
66	8	IN ARG.		IN AGR.
73	2	Sardeonius		Scardeonius
74	10	Acronin		Acro in
76	31	Patatauinas		Patauinas
82	7	Deoſculantes		Deoſculantes
98	11	55		25
102	34	Aſilius Serranus		Atilius Serranus
106	21	AQVLIF.		AQVILIF.
118	5	VIVA F.ET.S.		VIVA F.S.ET. S.
122	12	*inferies*		*infereis*
127	38	6L		61
136	22	*penitiſſimæ*		*peritiſſimæ*
142	27	ryranidem		tyrannidem
148	18	*per per vrbes*		*per vrbes*
194	19	ab ætatem		ob ætatem
195	5	ferme omnes		addatur inciſum
201	15	*exidij*		*excidij*
205	11	Petrinus		Petronius
227	39	Salonia		Salona
231	26	*Vicatia*		*Vicania*
277	5	INT. CO. XS.		INT. COXS.
313	9	LELIVS		LAELIVS
ibid.	15	*Aeneas*		*Aenea*
317	18	M. AVR. AVR. VAL.		M. AVR. VAL.
330	23	CHOR.		COHORS
334	18	ΣΩΦΟΝΕΣΤΑΤΗΙ		ΣΩΦΡΟΝΕΣΤΑΤΗΙ